

नालन्दा-देवनागरी-पालि-गन्धमालाय

सुत्तपिटके
संयुत्तनिकायपालि
(२-३. निदानवग्गोखन्धवग्गो च)

पधानसंसोधको
भिक्षु जगदीसकस्सपो

बिहारराजकीयेन पालिपकासनमण्डलेन
पकासिता
१९५६

वि० २०१६

Nālandā-Devanāgarī-Pāli-Series

THE
SAMYUTTA NIKĀYA
(2-3. NIDĀNAVAGGA & KHANDHAVAGGA)

General Editor
BHIKKHU J. KASHYAP

•PĀLI PUBLICATION BOARD
(BIHAR GOVERNMENT)

B. E. 2503

1959

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests. If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources.

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha. While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hīnayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school.

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world. The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men. "What is life ? Why should I live ? Why should I do anything ? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death" ? Nijinzky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote : "The whole life of my wife and of all mankind is death." How can we be saved from the body of this death ? This is the problem of religion.

The Buddha traces suffering to selfish desire. Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation. Craving is that which binds the individual to the creative process. The individual with selfish desire becomes the slave of the universe. We can overcome suffering only if we get rid of *tr̥ṣṇā* or *taṇhā*. To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way.

The Buddha formulates the eight-fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffering. When the Upaniṣads declare, "That thou art", *tat tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action.

Make thyself that which thou know thou canst be. Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self. No change is possible with an unchanging consciousness. We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect. Religion is not a creed, but a vital process. It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace. If few are chosen, it is because few choose to be chosen. The Buddha laid stress on the creative freedom of man. The Buddha did not encourage dependence on the supernatural. He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him. The ten veramaṇis or prohibitions or abstinences called *daśaśīla* or *daśaśikṣāpada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words : "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver." The first five are the Buddhist *pañcaśīla*.

Pānātipātā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Adinnādānā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Kāmesu micchācārā veramaṇī sikkhāpadaṃ samā-
 diyāmi
 Musāvādā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Surā-merayamajja-pamādaṭṭhānā
 veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged. If men were at peace within themselves, the other conflicts between nations would inevitably cease. By practising the Buddha's *pañcaśīla* we will develop patience, courage, love and unselfishness. The Buddha teaches us that even in an

age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance.

Nirvāṇam paramam sukham : Nirvāṇa is the highest bliss. It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one. The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution. The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being; the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *samsāra* and *nirvāṇa* are one. In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows:

“When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becomings, set free from the intoxication of ignorance. In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation. And I came to know : “Rebirth is at an end. The higher life has been fulfilled. What had to be done has been accomplished. After this present life there is no further for this or that. This last insight did I attain to in the last watch of the night. Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself.” Thus ended the struggle of six long years.

The Buddha is said to be a physician. Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition. If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign.

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāṇa, the Government of India decided to publish standard versions in Devanāgarī script of the complete Pāli

and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world.

S. Radhakrishnan

General Editor's Preface

In this Volume we are publishing the second and the third Chapters of the Saṃyutta Nikāya, namely—Nidāna-Vagga and Khandha-Vagga. As we have already given an introduction to these in the first Volume of the book, it is not necessary to write any thing more about it.

The present edition has been prepared on the basis of the following versions of the text:—Burmese—Chaṭṭha-Saṅgāyana publication, 1954; Sinhalese—edited by Rev. Bandaramulle Amaraseeha Mahāthera, 1926; Siamese—Mahāmakūṭa Government publication, 1926; Roman—edited by M. Leon Feer (P.T.S. 1888, 1890).

**

**

**

Our learned Editor Sri Birbal Sharma, M. A. and his associates have worked very hard in preparing the Press Copy and in seeing it through the press.

Varanasi.

Bhikkhu J. Kashyap.

7. 9. 59.

सम्पादकाय

इस भाग में संयुक्तनिकाय के अगले दो वर्ग—निदानवर्ग और खन्धवर्ग—प्रकाशित किये जा रहे हैं। इनका परिचय पहले भाग की भूमिका में ही दे दिया है। उसके विषय में यहाँ कुछ लिखना आवश्यक नहीं है।

यह संस्करण निम्नलिखित ग्रन्थों के आधार पर तैयार किया गया है—बर्मी-संस्करण, छट्ट-सङ्गायन प्रकाशन (१९५४), स्यामी-संस्करण, महामुकुट राजकीय प्रकाशन (१९२६); सिंहल-संस्करण, भिक्षु बन्दरमूले अमरसीह महाथेर द्वारा सम्पादित (१९२६); रोमन-संस्करण, श्री एम० लियोन फियर द्वारा सम्पादित (पालि टेक्स्ट सोसाइटी, १८८८, १८९०)।

* *

* *

* *

पाण्डुलिपि तैयार करने तथा अवधि के भीतर मुद्रण समाप्त कर लेने में हमारे विद्वान् सम्पादक श्री बीरबल शर्मा, एम० ए० और उनकी मण्डली ने बड़ा परिश्रम किया है।

वाराणसी

७-९-५९

भिक्षु ज० काश्यप

THE PĀLI ALPHABET IN DEVANĀGARĪ AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

अ a' आ ā इ i ई ī उ u . ऊ ū ए e ओ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ ṅa
च ca	छ cha	ज ja	झ, ञ jha	ण ṇa
ट ṭa	ठ ṭha	ड ḍa	ढ ḍha	न na
त ta	थ tha	द ḍa	ध dha	म ma
प pa	फ pha	ब ba	भ bha	स sa
य ya	र ra	ल la	व va	श śa
		ह ha	ळ ḷa	अं am

VOWELS IN COMBINATION

क ka का kā कि ki की kī कु ku कू kū के ke को ko
ख kha खा khā खि khi खी khī खु khu खू khū खे khe खो kho

CONJUNCT—CONSONANTS

क्क kka	ञ्च ñca	द्व dva	म्ब mba
क्ख kkha	ञ्छ ñcha	ध्व dhya	म्भ mbha
क्य kya	ञ्ज ñja	धव dhva	म्म mma
क्रि kri	ञ्झ, ञ्झ ñjha	न्त nta	म्य mya
क्ल kla	ट्ट ṭṭa	न्त्व ntva	म्ह mha
क्व kva	ट्ठ, ṭṭha	न्थ nthā	य्य yya
क्य khya	ड्ड ḍḍa	न्द nda	म्ह yha
क्व khva	ड्ढ ḍḍha	न्द्र ndra	ल्ल lla
गग gga	ण्ट ṇṭa	न्ध ndha	ल्य lya
गघ gggha	ण्ठ ṇṭha	न्न nna	ल्ह lha
गय gya	ण्ड ṇḍa	न्य nya	व्ह vha
ग्र gra	ण्ण ṇṇa	न्ह nha	स्त sta
ङ्क ṅka	ण्ह ṇha	प्प ppa	स्त्र stra
ङ्ख ṅkha	त्त tta	प्फ ppha	स्न sna
ङ्ग, ङग ṅga	त्थ ttha	प्य pya	स्य sya
ङ्घ ṅgha	त्व tva	प्ल pla	स्स ssa
क्व cca	त्य tya	ब्ब bba	स्म sma
क्छ ccha	त्र tra	ब्भ bbha	स्व sva
ज्ज jja	द्द ḍḍa	ब्य bya	ह्य hma
ज्झ, ञ्ज jjha	द्ध ddha	ब्र bra	ह्व hva
ञ्ज ñña	द्य dya	म्प mpa	ब्ह lha
ञ्ह ñha	द्र dra	म्फ mpha	

ī=ā; ī=ī; ī=ī; ū=u; ū=ū; ē=e; ō=o

१	२	३	४	५	६	७	८	९	०
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

—:०:—

संयुत्तानिकायपालि

(२. निदानवग्गो)

सूची

		पिट्ठङ्का		पिट्ठङ्का
१२. निदानसंयुत्तं			२१. दसबलसुत्तं	२५
१. पटिच्चसमुप्पादसुत्तं	३		२२. दुतियदसबलसुत्तं	२६
२. विभङ्गसुत्तं	४		२३. उपनिससुत्तं	२७
३. पटिपदासुत्तं	६		२४. अञ्जतिथियसुत्तं	२८
४. विपस्सीसुत्तं	६		२५. भूमिजसुत्तं	३३
५. सिखीसुत्तं	१०		२६. उपवाणसुत्तं	३६
६. वेस्सभूसुत्तं	१०		२७. पच्चयसुत्तं	३७
७. ककुसन्धसुत्तं	१०		२८. भिक्खुसुत्तं	३८
८. कोणागमनसुत्तं	११		२९. समणब्राह्मणसुत्तं	३९
९. कस्सपसुत्तं	११		३०. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं	४०
१०. गोतमसुत्तं	११		तस्सुद्धानं	४१
तस्सुद्धानं	१२		३१. भूतसुत्तं	४१
११. आहारसुत्तं	१२		३२. कळारसुत्तं	४३
१२. मोळियफग्गुनसुत्तं	१३		३३. ज्ञाणवत्थुसुत्तं	४८
१३. समणब्राह्मणसुत्तं	१५		३४. दुतियज्ञाणवत्थुसुत्तं	५१
१४. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं	१६		३५. अविज्जापच्चयसुत्तं	५२
१५. कच्चानगोत्तसुत्तं	१७		३६. दुतियअविज्जापच्चयसुत्तं	५४
१६. धम्मकथिकसुत्तं	१७		३७. नतुम्हसुत्तं	५५
१७. अचेलकस्सप्पसुत्तं	१८		३८. चेतनासुत्तं	५६
१८. तिम्बरुकसुत्तं	२१		३९. दुतियचेतनासुत्तं	५६
१९. बालपण्डितसुत्तं	२२		४०. ततियचेतनासुत्तं	५७
२०. पच्चयसुत्तं	२३		तस्सुद्धानं	५८
तस्सुद्धानं	२५		४१. पञ्चवेरभयसुत्तं	५८

	पिड्डङ्का		पिड्डङ्का
४२. दुतियपञ्चवेरभयसुत्तं	६०.	७१. जरामरणसुत्तं	१११
४३. दुक्खसुत्तं	६१	७२-८१. जातिसुत्तादिदसकं	१११
४४. लोकसुत्तं	६२	तस्सुद्धानं	११२
४५. आतिकसुत्तं	६३	वग्गुद्धानं	११२
४६. अञ्जतरब्राह्मणसुत्तं	६४	८२. सत्थुसुत्तं	११२
४७. जाणुस्सोणिसुत्तं	६५	८३-९२. दुतियसत्थुसुत्तादि-	
४८. लोकायतिकसुत्तं	६५	दसकं	११२
४९. अरियसावकसुत्तं	६६	९३-१०३. सिक्खासुत्तादिपेय्याल-	
५०. दुतियअरियसावकसुत्तं	६७	एकादसकं	११३
तस्सुद्धानं	६८	तस्सुद्धानं	११४
५१. परिवीमंसनसुत्तं	६९	१३. अभिसमयसंयुत्तं	
५२. उपादानसुत्तं	७३	१. नखसिक्खासुत्तं	११५
५३. संयोजनसुत्तं	७४	२. पोक्खरणीसुत्तं	११५
५४. दुतियसंयोजनसुत्तं	७४	३. सम्भेज्जउदकसुत्तं	११६
५५. महारुक्खसुत्तं	७५	४. दुतियसम्भेज्जउदकसुत्तं	११६
५६. दुतियमहारुक्खसुत्तं	७६	५. पठवीसुत्तं	११७
५७. तरुणरुक्खसुत्तं	७७	६. दुतियपठवीसुत्तं	११७
५८. नामरूपसुत्तं	७७	७. समुद्दसुत्तं	११७
५९. विञ्जानसुत्तं	७८	८. दुतियसमुद्दसुत्तं	११८
६०. निदानसुत्तं	७९	९. पब्बतसुत्तं	११८
तस्सुद्धानं	८०	१०. दुतियपब्बतसुत्तं	११९
६१. अस्सुतवासुत्तं	८०	११. ततियपब्बतसुत्तं	११९
६२. दुतियअस्सुतवासुत्तं	८२	तस्सुद्धानं	१२०
६३. पुत्तमंससुत्तं	८३	१४. धातुसंयुत्तं	
६४. अत्थिरागसुत्तं	८६	१. धातुनानत्तसुत्तं	१२१
६५. नगरसुत्तं	८९	२. फस्सनानत्तसुत्तं	१२१
६६. सम्मससुत्तं	९२	३. नोफस्सनानत्तसुत्तं	१२१
६७. नळकलापीसुत्तं	९६	४. वेदनानानत्तसुत्तं	१२२
६८. कोसम्बिसुत्तं	९८	५. दुतियवेदनानानत्तसुत्तं	१२२
६९. उपयन्तिसुत्तं	१०२	६. बाहिरधातुनानत्तसुत्तं	१२३
७०. सुसिमपरिब्बाजकसुत्तं	१०२	७. सञ्जानानत्तसुत्तं	१२३
तस्सुद्धानं	१११	८. नोपरियेसनानानत्तसुत्तं	१२४
		९. बाहिरफस्सनानत्तसुत्तं	१२५

	पिठङ्का		पिठङ्का
१०. दुतियबाहिरफस्स-		३७. समणब्राह्मणसुत्तं	१४८
नानत्तसुत्तं	१२६	३८. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं	१४९
तस्सुद्धानं	१२७	३९. त्रितियसमणब्राह्मणसुत्तं	१४९
११. सत्तधातुसुत्तं	१२७	तस्सुद्धानं	१५०
१२. सनिदानसुत्तं	१२८	१५. अनमतग्गसंयुत्तं	
१३. गिञ्जकावसथसुत्तं	१३०	१. तिणकट्टसुत्तं	१५१
१४. हीनाधिमुत्तिकसुत्तं	१३१	२. पठवीसुत्तं	१५१
१५. चङ्कमसुत्तं	१३२	३. अस्सुसुत्तं	१५२
१६. सगाथासुत्तं	१३३	४. खीरसुत्तं	१५३
१७. अस्सद्वसन्दनसुत्तं	१३५	५. पब्बतसुत्तं	१५३
१८. अस्सद्वमूलकमुत्तं	१३६	६. सासपसुत्तं	१५४
१९. अहिरिकमूलकसुत्तं	१३७	७. सावकसुत्तं	१५४
२०. अनोत्तप्पमूलकसुत्तं	१३८	८. गङ्गासुत्तं	१५५
२१. अप्पस्सुतमूलकसुत्तं	१३९	९. दण्डसुत्तं	१५६
२२. कुसीतमूलकसुत्तं	१३९	१०. पुग्गलसुत्तं	१५६
तस्सुद्धानं	१४०	तस्सुद्धानं	१५७
२३. असमाहितसुत्तं	१४०	११. दुग्गतसुत्तं	१५७
२४. दुस्सीलसुत्तं	१४०	१२. सुखितसुत्तं	१५७
२५. पञ्चसिक्खापदसुत्तं	१४१	१३. तिसमतसुत्तं	१५८
२६. सत्तकम्मपथसुत्तं	१४१	१४. मातुसुत्तं	१५९
२७. दसकम्मपथसुत्तं	१४२	१५. पितुसुत्तं	१५९
२८. अट्ठङ्गिकसुत्तं	१४२	१६. भातुसुत्तं	१५९
२९. दसङ्गसुत्तं	१४३	१७. भगिनिसुत्तं	१५९
सत्तन्नं सुत्तन्तानं उद्धानं	१४३	१८. पुत्तसुत्तं	१६०
३०. चतुधातुसुत्तं	१४३	१९. धीतुसुत्तं	१६०
३१. पुब्बेसम्बोधसुत्तं	१४४	२०. वेपुल्लपब्बतसुत्तं	१६०
३२. अचरिसुत्तं	१४५	तस्सुद्धानं	१६२
३३. नोचेदंसुत्तं	१४५	१६. कस्सपसंयुत्तं	
३४. एकन्तदुक्खसुत्तं	१४७	१. सन्तुट्टसुत्तं	१६३
३५. अभिनन्दसुत्तं	१४७	२. अनोत्तप्पीसुत्तं	१६४
३६. उप्पादसुत्तं	१४८	३. चन्द्रपमासुत्तं	१६५

	पिठुङ्का
४. कुलूपकसुत्तं	१६७
५. जिणसुत्तं	१६९
६. ओवादसुत्तं	१७०
७. दुतियओवादसुत्तं	१७२
८. ततियओवादसुत्तं	१७४
९. ज्ञानाभिञ्जसुत्तं	१७६
१०. उपस्सयसुत्तं	१८०
११. चीवरसुत्तं	१८२
१२. परम्मरणसुत्तं	१८५
१३. सद्धम्मप्पतिरूपकसुत्तं	१८७
तस्सुद्धानं	१८८
१७. लाभसक्कारसंयुत्तं	
१. दारुणसुत्तं	१८९
२. बलिससुत्तं	१८९
३. कुम्मसुत्तं	१९०
४. दीघलोमिकसुत्तं	१९१
५. मीब्बहकसुत्तं	१९१
६. असनिसुत्तं	१९२
७. दिद्धसुत्तं	१९२
८. सिङ्गालसुत्तं	१९२
९. वेरम्भसुत्तं	१९३
१०. सगाथकसुत्तं	१९३
तस्सुद्धानं	१९४
११. सुवण्णपातिसुत्तं	१९४
१२. रूपियपातिसुत्तं	१९५
१३-२०. सुवण्णनिक्खसुत्तादि-	
अट्ठकं	१९५
तस्सुद्धानं	१९५
२१. मातुगामसुत्तं	१९५
२२. कल्याणीसुत्तं	१९६
२३. एकपुत्तकसुत्तं	१९६

	पिठुङ्का
२४. ऐकधीतुसुत्तं	१९६
२५. समणब्राह्मणसुत्तं	१९७
२६. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं	१९७
२७. ततियसमणब्राह्मणसुत्तं	१९८
२८. छर्विसुत्तं.	१९८
२९. रज्जुसुत्तं	१९८
३०. भिक्खुसुत्तं	१९९
तस्सुद्धानं	१९९
३१. भिन्दिसुत्तं	१९९
३२. कुसलमूलसुत्तं	१९९
३३. कुसलधम्मसुत्तं	२००
३४. सुक्कधम्मसुत्तं	२००
३५. अचिरपक्कन्तसुत्तं	२००
३६. पञ्चरथसतसुत्तं	२०१
३७. मातुसुत्तं	२०२
३८-४३. पितुसुत्तादिछक्कं	२०२
तस्सुद्धानं	२०२
१८. राहुलसंयुत्तं	
१. चक्खुसुत्तं	२०३
२. रूपसुत्तं	२०४
३. विञ्जाणसुत्तं	२०४
४. सम्पस्ससुत्तं	२०५
५. वेदनासुत्तं	२०५
६. सञ्जासुत्तं	२०५
७. सञ्चेतनासुत्तं	२०६
८. तण्हासुत्तं	२०६
९. धातुसुत्तं	२०७
१०. खन्धसुत्तं	२०७
तस्सुद्धानं	२०७
११. चक्खुसुत्तं	२०८
१२-२०. रूपादिसुत्तनवकं	२०८

	पिटृङ्गा		पिटृङ्गा
२१. अनुसयसुत्तं	२०६	४. ओवखासुत्तं	२२०
२२. अपगतसुत्तं	२१०	५. सत्तिसुत्तं	२२०
तस्सुद्धानं	२१०	६. धनुग्गहसुत्तं	२२१
१६. लक्खणसंयुत्तं		७. प्राणिसुत्तं	२२२
१. अट्ठिसुत्तं	२११	८. कलिङ्गरसुत्तं	२२२
२. पेसिसुत्तं	२१२	९. नागसुत्तं	२२३
३. पिण्डसुत्तं	२१२	१०. बिळारसुत्तं	२२५
४. निच्छविसुत्तं	२१३	११. सिङ्गालसुत्तं	२२६
५. असिलोमसुत्तं	२१३	१२. दुतियसिङ्गालसुत्तं	२२६
६. सत्तिसुत्तं	२१३	तस्सुद्धानं	२२६
७. उसुलोमसुत्तं	२१३	२१. भिक्खुसंयुत्तं	
८. सूचिलोमसुत्तं	२१३	१. कोलितसुत्तं	२२७
९. दुतियसूचिलोमसुत्तं	२१४	२. उपतिस्ससुत्तं	२२८
१०. कुम्भण्डसुत्तं	२१४	३. घटसुत्तं	२२८
तस्सुद्धानं	२१४	४. नवसुत्तं	२३१
११. ससीसकसुत्तं	२१४	५. सुजातसुत्तं	२३१
१२. गूथखादसुत्तं	२१५	६. लकुण्डकभदियसुत्तं	२३२
१३. निच्छवित्थिसुत्तं	२१५	७. विसाखसुत्तं	२३२
१४. मङ्गलित्थिसुत्तं	२१५	८. नन्दसुत्तं	२३३
१५. ओकिलिनीसुत्तं	२१५	९. तिस्ससुत्तं	२३४
१६. असीसकसुत्तं	२१६	१०. थेरनामकसुत्तं	२३५
१७. पापभिक्खुसुत्तं	२१६	११. महाकप्पिनसुत्तं	२३६
१८. पापभिक्खुनीसुत्तं	२१६	१२. सहायकसुत्तं	२३७
१९. पापसिक्खमानसुत्तं	२१६	तस्सुद्धानं	२३७
२०. पापसामणेरसुत्तं	२१७	३. खन्धवग्गो	
२१. पापसामणेरसुत्तं	२१७	२२. खन्धसंयुत्तं	
तस्सुद्धानं	२१७	१. नकुलपितुसुत्तं	२४१
२०. ओपम्मसंयुत्तं		२. देवदहसुत्तं	२४५
१. कूटसुत्तं	२१६	३. हालिद्विकानिसुत्तं	२४८
२. नखसिखसुत्तं	२१६	४. दुतियहालिद्विकानिसुत्तं	२५१
३. कुलसुत्तं	२१६		

	पिठङ्का		पिठङ्का
५. समाधिसुत्तं	२५२	३३. नतुम्हाकसुत्तं	२६७
६. पटिसल्लाणसुत्तं	२५३	३४. दुतियनतुम्हाकसुत्तं	२६८
७. उपादापरितस्सनासुत्तं .	२५४	३५. अञ्जातरभिक्षुसुत्तं	२६८
८. दुतियउपादापरितस्सना- सुत्तं	२५६	३६. दुतियअञ्जातरभिक्षु- सुत्तं	२६९
९. कालत्तयअनिच्चसुत्तं	२५७	३७. आनन्दसुत्तं	२७०
१०. कालत्तयदुक्खसुत्तं	२५७	३८. दुतियआनन्दसुत्तं	२७१
११. कालत्तयअनत्तसुत्तं	२५७	३९. अनुधम्मसुत्तं	२७३
तस्सुद्धानं	२५८	४०. दुतियअनुधम्मसुत्तं	२७३
१२. अनिच्चसुत्तं	२५८	४१. ततियअनुधम्मसुत्तं	२७४
१३. दुक्खसुत्तं	२५८	४२. चतुत्थअनुधम्मसुत्तं	२७४
१४. अनत्तसुत्तं	२५८	तस्सुद्धानं	२७४
१५. यदनिच्चसुत्तं	२५९	४३. अत्तदीपसुत्तं	२७४
१६. यंदुक्खसुत्तं	२५९	४४. पटिपदासुत्तं	२७६
१७. यदनत्तासुत्तं	२५९	४५. अनिच्चसुत्तं	२७६
१८. सहेतुअनिच्चसुत्तं	२६०	४६. दुतियअनिच्चसुत्तं	२७७
१९. सहेतुदुक्खसुत्तं	२६०	४७. समनुपस्सनासुत्तं	२७८
२०. सहेतुअनत्तसुत्तं	२६०	४८. खन्धसुत्तं	२७८
२१. आनन्दसुत्तं	२६०	४९. सोणसुत्तं	२७९
तस्सुद्धानं	२६१	५०. दुतियसोणसुत्तं	२८१
२२. भारसुत्तं	२६१	५१. नन्दिक्खयसुत्तं	२८२
२३. परिञ्जासुत्तं	२६२	५२. दुतियनन्दिक्खयसुत्तं	२८३
२४. अभिजानसुत्तं	२६२	तस्सुद्धानं	२८३
२५. छन्दरागसुत्तं	२६२	तस्स मूलपण्णासकस्स वग्गुद्धानं	२८३
२६. अस्सादसुत्तं	२६३	५३. उपयसुत्तं	२८४
२७. दुतियअस्सादसुत्तं	२६४	५४. बीजसुत्तं	२८४
२८. ततियअस्सादसुत्तं	२६५	५५. उदानसुत्तं	२८५
२९. अभिनन्दनसुत्तं	२६६	५६. उपादानपरिवत्तसुत्तं	२८८
३०. उप्पादसुत्तं	२६६	५७. सत्तट्ठानसुत्तं	२९१
३१. अघमूलसुत्तं	२६६	५८. सम्मासम्बुद्धसुत्तं	२९४
३२. पभङ्गसुत्तं	२६७	५९. अनत्तलक्खणसुत्तं	२९५
तस्सुद्धानं	२६७		

	पिडङ्का		पिडङ्का
६०. महालिसुत्तं	२६७	८८. अस्सजिसुत्तं	३४४
६१. आदित्तसुत्तं	२६६	८९. खेमकसुत्तं	३४६
६२. निरुत्तिपथसुत्तं	२६६	९०. छन्नसुत्तं	३५१
तस्सुद्धानं	३०१	९१. राहुलसुत्तं	३५४
६३. उपादियमानसुत्तं	३०१	९२. दुतियराहुलसुत्तं	३५४
६४. मञ्जामानसुत्तं	३०२	तस्सुद्धानं	३५५
६५. अभिनन्दमानसुत्तं	३०३	९३. नदीसुत्तं	३५५
६६. अनिच्चसुत्तं	३०४	९४. पुप्फसुत्तं	३५६
६७. दुक्खसुत्तं	३०४	९५. फेणपिण्डूपमसुत्तं	३५८
६८. अनत्तसुत्तं	३०५	९६. गोमयपिण्डसुत्तं	३६०
६९. अनत्तनियसुत्तं	३०६	९७. नखसिखासुत्तं	३६३
७०. रजनीयसण्ठितसुत्तं	३०६	९८. सुद्धिकसुत्तं	३६४
७१. राधसुत्तं	३०७	९९. गद्दुलबद्धसुत्तं	३६५
७२. सुराधसुत्तं	३०७	१००. दुतियगद्दुलबद्धसुत्तं	३६६
तस्सुद्धानं	३०८	१०१. वासिजटसुत्तं	३६८
७३. अस्सादसुत्तं	३०८	१०२. अनिच्चसञ्जासुत्तं	३७०
७४. समुदयसुत्तं	३०८	तस्सुद्धानं	३७
७५. दुतियसमुदयसुत्तं	३०९	तस्स मज्झिमयण्णासकस्स	
७६. अरहन्तसुत्तं	३०९	वग्गुद्धानं	३७२
७७. दुतियअरहन्तसुत्तं	३१०	१०३. अन्तसुत्तं	३७२
७८. सीहसुत्तं	३१०	१०४. दुक्खसुत्तं	३७३
७९. खज्जनीयसुत्तं	३१२	१०५. सक्कायसुत्तं	३७३
८०. पिण्डोल्यसुत्तं	३१६	१०६. परिञ्जेय्यसुत्तं	३७४
८१. पालिलेय्यसुत्तं	३१६	१०७. समणसुत्तं	३७४
८२. पुण्णमसुत्तं	३२३	१०८. दुतियसमणसुत्तं	३७४
तस्सुद्धानं	३२७	१०९. सोतापन्नसुत्तं	३७५
८३. आनन्दसुत्तं	३२७	११०. अरहन्तसुत्तं	३७५
८४. तिस्ससुत्तं	३२८	१११. छन्दप्पहानसुत्तं	३७५
८५. यमकसुत्तं	३३१	११२. दुतियछन्दप्पहानसुत्तं	३७६
८६. अनुराधसुत्तं	३३७	तस्सुद्धानं	३७६
८७. वक्कलिसुत्तं	३४०	११३. अविज्जासुत्तं	३७६

	पिड्डङ्का		पिड्डङ्का
११४. विज्जासुत्तं	३७६	१४३. अनत्तसुत्तं	३९१
११५. धम्मकथिकसुत्तं	३७७	१४४. दुतियअनत्तसुत्तं	३९१
११६. दुतियधम्मकथिकसुत्तं	३७७	१४५. ततियअनत्तसुत्तं	३९२
११७. बन्धनसुत्तं	३७८	१४६. निब्बिदाबहुलसुत्तं	३९२
११८. परिपुच्छित्तसुत्तं	३७९	१४७. अनिच्चानुपस्सीसुत्तं	३९२
११९. दुतियपरिपुच्छित्तसुत्तं	३७९	१४८. दुक्खानुपस्सीसुत्तं	३९३
१२०. संयोजनियसुत्तं	३८०	१४९. अनत्तानुपस्सीसुत्तं	३९३
१२१. उपादानियसुत्तं	३८०	तस्सुद्धानं	३९३
१२२. सीलवन्तसुत्तं	३८०	१५०. अज्झत्तसुत्तं	३९३
१२३. सुतवन्तसुत्तं	३८२	१५१. एतंममसुत्तं	३९४
१२४. कप्पसुत्तं	३८३	१५२. सोअत्तासुत्तं	३९५
१२५. दुतियकप्पसुत्तं	३८३	१५३. नोचमेसियासुत्तं	३९६
तस्सुद्धानं	३८४	१५४. मिच्छादिद्विसुत्तं	३९७
१२६. समुदयधम्मसुत्तं	३८४	१५५. सक्कायदिद्विसुत्तं	३९८
१२७. दुतियसमुदयधम्मसुत्तं	३८५	१५६. अत्तानुदिद्विसुत्तं	३९८
१२८. ततियसमुदयधम्मसुत्तं	३८६	१५७. अभिनिवेससुत्तं	३९९
१२९. अस्सादसुत्तं	३८६	१५८. दुतियअभिनिवेससुत्तं	३९९
१३०. दुतियअस्सादसुत्तं	३८७	१५९. आनन्दसुत्तं	४००
१३१. समुदयसुत्तं	३८७	तस्सुद्धानं	४०१
१३२. दुतियसमुदयसुत्तं	३८७	तस्स उपरिपण्णासकस्स	
१३३. कोट्टिकसुत्तं	३८८	वग्गुद्धानं	४०१
१३४. दुतियकोट्टिकसुत्तं	३८८	२३. राधसंयुत्तं	
१३५. ततियकोट्टिकसुत्तं	३८९	१. मारसुत्तं	४०२
तस्सुद्धानं	३९०	२. सत्तसुत्तं	४०३
१३६. कुक्कुळसुत्तं	३९०	३. भवनेत्तिसुत्तं	४०३
१३७. अनिच्चसुत्तं	३९०	४. परिच्छेद्यसुत्तं	४०४
१३८. दुतियअनिच्चसुत्तं	३९०	५. समणसुत्तं	४०४
१३९. ततियअनिच्चसुत्तं	३९१	६. दुतियसमणसुत्तं	४०५
१४०. दुक्खसुत्तं	३९१	७. सोतापन्नसुत्तं	४०५
१४१. दुतियदुक्खसुत्तं	३९१	८. अरहन्तसुत्तं	४०५
१४२. ततियदुक्खसुत्तं	३९१	९. छन्दरागसुत्तं	४०६

१०. दुतियछन्दरागसुत्तं	पिड्डुक्का
तस्सुद्धानं	४०६
११. मारसुत्तं	४०७
१२. मारधम्मसुत्तं	४०७
१३. अनिच्चसुत्तं	४०८
१४. अनिच्चधम्मसुत्तं	४०८
१५. दुक्खसुत्तं	४०८
१६. दुक्खधम्मसुत्तं	४०८
१७. अनत्तसुत्तं	४०९
१८. अनत्तधम्मसुत्तं	४०९
१९. खयधम्मसुत्तं	४०९
२०. वयधम्मसुत्तं	४०९
२१. समुदयधम्मसुत्तं	४१०
२२. निरोधधम्मसुत्तं	४१०
तस्सुद्धानं	४१०
२३-३३. मारादिसुत्तएका-	
दसकं	४१०
३४. निरोधधम्मसुत्तं	४११
तस्सुद्धानं	४१२
३५-४५. मारादिसुत्तएका-	
दसकं	४१२
४६. निरोधधम्मसुत्तं	४१३
तस्सुद्धानं	४१३
२४. दिट्ठिसंयुत्तं	
१. वातसुत्तं	४१४
२. एतंममसुत्तं	४१६
३. सोअत्तासुत्तं	४१६
४. नोचमेसियासुत्तं	४१७
५. नत्थिदिन्नसुत्तं	४१८
६. करोतोसुत्तं	४२०
७. हेतुसुत्तं	४२२

८. महादिट्ठिसुत्तं	पिड्डुक्का
९. सस्सतदिट्ठिसुत्तं	४२३
१०. असस्सतदिट्ठिसुत्तं	४२४
११. अन्तवासुत्तं	४२५
१२. अनन्तवासुत्तं	४२६
१३. तंजीवंतंसरीरंसुत्तं	४२७
१४. अञ्जंजीवंअञ्जं-	
सरीरंसुत्तं	४२७
१५. होतितथागतोसुत्तं	४२७
१६. नहोतितथागतोसुत्तं	४२७
१७. होतिचनचहोति-	
तथागतोसुत्तं	४२७
१८. नेवहोतिननहोति-	
तथागतोसुत्तं	४२८
तस्सुद्धानं	४२९
१९. वातसुत्तं	४२९
२०-३५. पुरिमवग्गे विय अट्ठारस	
वेय्याकरणानि वित्थारे-	
तब्बानि	४३०
३६. नवहोतिननहोतिसुत्तं	४३०
३७. रूपीअत्तासुत्तं	४३१
३८. अरूपीअत्तासुत्तं	४३१
३९. रूपीचअरूपीचअत्तासुत्तं	४३२
४०. नेवरूपीनारूपीअत्तासुत्तं	४३२
४१. एकन्तसुखीसुत्तं	४३२
४२. एकन्तदुक्खीसुत्तं	४३२
४३. सुखदुक्खीसुत्तं	४३२
४४. अदुक्खमसुखीसुत्तं	४३२
तस्सुद्धानं	४३३
४५. नवातसुत्तं	४३३

पिड्डङ्का	पिड्डङ्का
४६-६६. द्वितियवग्गे विय चतु-	१०. खन्धसुत्तं
वीसति सुत्तानि	तस्सुद्धानं
पूरेतब्बानि ४३४	२७. किलेससंयुत्तं
७०. अदुक्खमसुखीसुत्तं ४३४	१. चधग्गुसुत्तं
७१. नवातसुत्तं ४३५	२. रूपसुत्तं
७२-६५. द्वितियवग्गे विय चतु-	३. विञ्जाणसुत्तं
वीसति सुत्तानि	४. सम्फस्ससुत्तं
पूरेतब्बानि ४३६	५. सम्फस्सजसुत्तं
६६. अदुक्खमसुखीसुत्तं ४३६	६. सञ्जासुत्तं
२५. ओक्कन्तसंयुत्तं	७. सञ्चेतनासुत्तं
१. चक्खुसुत्तं ४३६	८. तण्हासुत्तं
२. रूपसुत्तं ४३६	९. धातुसुत्तं
३. विञ्जाणसुत्तं ४४०	१०. खन्धसुत्तं
४. सम्फस्ससुत्तं ४४०	तस्सुद्धानं
५. सम्फस्सजासुत्तं ४४०	२८. सारिपुत्तसंयुत्तं
६. रूपसञ्जासुत्तं ४४१	१. विवेकजसुत्तं
७. रूपसञ्चेतनासुत्तं ४४१	२. अवितक्कसुत्तं
८. रूपतण्हासुत्तं ४४१	३. पीतिसुत्तं
९. पठवीधातुसुत्तं ४४१	४. उपेक्खासुत्तं
१०. खन्धसुत्तं ४४१	५. आकासानञ्चायतनसुत्तं ४५२
तस्सुद्धानं ४४२	६. विञ्जाणञ्चायतनसुत्तं ४५२
२६. उप्पादसंयुत्तं	७. आकिञ्चञ्जायतनसुत्तं ४५२
१. चक्खुसुत्तं ४४३	८. नेवसञ्जानासञ्जायतन-
२. रूपसुत्तं ४४३	सुत्तं ४५२
३. विञ्जाणसुत्तं ४४३	९. निरोधसमापत्तिसुत्तं ४५३
४. सम्फस्ससुत्तं ४४४	१०. सूचिमुखीसुत्तं ४५३
५. सम्फस्सजसुत्तं ४४४	तस्सुद्धानं ४५५
६. सञ्जासुत्तं ४४४	२९. नागसंयुत्तं
७. सञ्चेतनासुत्तं ४४५	१. सुद्धिकसुत्तं
८. तण्हासुत्तं ४४५	२. पणीततरसुत्तं
९. धातुसुत्तं ४४५	३. उपोसथसुत्तं

	पिडङ्का		पिडङ्का
४. दुतियउपोसथसुत्तं	४५७	२३-११२. सारगन्धादिदानूप-	
५. ततियउपोसथसुत्तं	४५७	कारसुत्तनवुत्तिकं	४६६
६. चतुत्थउपोसथसुत्तं	४५७	• तस्सुद्धानं	४६७
७. सुतसुत्तं	४५८	३२. वलाहकसंयुत्तं	
८. दुतियसुतसुत्तं	४५८	१. सुद्धिकसुत्तं	४६८
९. ततियसुतसुत्तं	४५८	२. सुचरितसुत्तं	४६८
१०. चतुत्थसुतसुत्तं	४५९	३-१२. सीतवलाहकदानूपकार-	
११-२०. अण्डजदानूपकार-		सुत्तदसकं	४६८
सुत्तदसकं	४५९	१३-५२. उण्हवलाहकदानूप-	
२१-५०. जलाबुजादिदानूपकार-		कारसुत्तं •	४६९
सुत्तत्तिसकं	४५९	५३. सीतवलाहकसुत्तं	४६९
तस्सुद्धानं	४६०	५४. उण्हवलाहकसुत्तं	४७०
३०. सुपण्णसंयुत्तं		५५. अम्भवलाहकसुत्तं	४७०
१. सुद्धिकसुत्तं	४६१	५६. वातवलाहकसुत्तं	४७०
२. हरन्तिसुत्तं	४६१	५७. वस्सवलाहकसुत्तं	४७०
३. द्वयकारीसुत्तं	४६१	तस्सुद्धानं	४७१
४-६. दुतियादिद्वयकारी-		३३. वच्छगोत्तसंयुत्तं	
सुत्तत्तिकं	४६२	१. रूपअञ्जाणसुत्तं	४७२
७-१६. अण्डजदानूपकारसुत्त-		२. वेदनाअञ्जाणसुत्तं	४७२
दसकं	४६२	३. सञ्जाअञ्जाणसुत्तं	४७३
१७-४६. जलाबुजदानूपकार-		४. सङ्खारअञ्जाणसुत्तं	४७३
सुत्तं	४६३	५. विञ्जाणअञ्जाणसुत्तं	४७४
तस्सुद्धानं	४६३	६-१०. रूपअदस्सनादिसुत्त-	
३१. गन्धब्बकायसंयुत्तं		पञ्चकं	४७४
१. सुद्धिकसुत्तं	४६४	११-१५. रूपअनभिसमयादि-	
२. सुचरितसुत्तं	४६४	सुत्तपञ्चकं	४७५
३. मूलगन्धदातासुत्तं	४६४	१६-२०. रूपअननुबोधादिसुत्त-	
४-१२. सारगन्धादिदाता-		पञ्चकं	४७५
सुत्तनवकं	४६५	२१-२५. रूपअप्पटिवेधादिसुत्त-	
१३-२२. मूलगन्धदानूपकार-		पञ्चकं	४७५
सुत्तदसकं	४६६	२६-३०. रूपअसल्लक्खणादि-	
		सुत्तपञ्चकं	४७६

३१-३५. रूपग्रन्थपल्लवणादि-	पिड्डुका
सुत्तपञ्चकं	४७६
३६-४०. रूपग्रन्थपल्लवणादि-	
सुत्तपञ्चकं	४७६
४१-४५. रूपग्रन्थसमपेक्षणादि-	
सुत्तपञ्चकं	४७६
४६-५०. रूपग्रन्थपल्लवणादि-	
सुत्तपञ्चकं	४७६
५१-५४. रूपग्रन्थपल्लवणादि-	
सुत्तचतुक्कं	४७६
५५. विज्झाणग्रन्थपल्लव-	
कम्मसुत्तं	४७७
तस्सुद्धानं	४७७
३४. ज्ञानसंयुत्तं	
१. समाधिमूलकसमापत्ति-	
सुत्तं	४७८
२. समाधिमूलकठितिसुत्तं	४७८
३. समाधिमूलकवुद्धानसुत्तं	४७९
४. समाधिमूलककल्लितसुत्तं	४७९
५. समाधिमूलकआरम्भण-	
सुत्तं	४८०
६. समाधिमूलकगोचरसुत्तं	४८०
७. समाधिमूलकअभिनीहार-	
सुत्तं	४८०
८. समाधिमूलकसक्कच्च-	
कारीसुत्तं	४८१
९. समाधिमूलकसातच्चकारी-	
सुत्तं	४८१
१०. समाधिमूलकसप्पायकारी-	
सुत्तं	४८२
११. समापत्तिमूलकठितिसुत्तं	४८२
१२. समापत्तिमूलकवुद्धान-	
सुत्तं	४८२

१३. समापत्तिमूलककल्लित-	पिड्डुका
सुत्तं	४८३
१४. समापत्तिमूलकआरम्भण-	
सुत्तं	४८३
१५. समापत्तिमूलकगोचर-	
सुत्तं	४८३
१६. समापत्तिमूलकअभिनीहार-	
सुत्तं	४८४
१७. समापत्तिमूलकसक्कच्च-	
सुत्तं	४८४
१८. समापत्तिमूलकसातच्च-	
सुत्तं	४८४
१९. समापत्तिमूलकसप्पायकारी-	
सुत्तं	४८५
२०-२७. ठितिमूलकवुद्धान-	
सुत्तादिअट्ठकं	४८५
२८-३४. वुद्धानमूलककल्लित-	
सुत्तादिसत्तकं	४८६
३५-४०. कल्लितमूलकआरम्भण-	
सुत्तादिअट्ठकं	४८६
४१-४५. आरम्भणमूलकगोचर-	
सुत्तादिपञ्चकं	४८६
४६-४९. गोचरमूलकअभिनीहार-	
सुत्तादिचतुक्कं	४८६
५०-५२. अभिनीहारमूलक-	
सक्कच्चसुत्तादितिकं	४८७
५३-५४. सक्कच्चमूलकसातच्च-	
कारीसुत्तादिदुक्कं	४८७
५५. सातच्चमूलकसप्पायकारी-	
सुत्तं	४८८
तस्सुद्धानं	४८८
तस्सुद्धानं	४८९

सुत्तपिटके
संयुत्तनिकायो
(निदानवग्गो)

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्भासम्बुद्धस्स

संयुत्तनिकायपालि

निदानवग्गो

१२. निदानसंयुत्तं .

१. पटिच्चसमुप्पादसुत्तं

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि –
“भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच – “पटिच्चसमुप्पादं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि”^१; तं सुणाथ,
साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू ५
भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

B.243,
R.vol.II;1

“कतमो च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ? अविज्जापच्चया,
भिक्खवे, सङ्खारः; सङ्खारपच्चया विज्जाणं; विज्जाणपच्चया नाम-
रूपं; नामरूपपच्चया सळायतनं; सळायतनपच्चया फस्सो; फस्सपच्चया
वेदना; वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादानं; उपादानपच्चया 10
भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो”^२ ।

“अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खार-
निरोधा विज्जाणनिरोधो; विज्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो; नाम- 15
रूपनिरोधा सळायतननिरोधो; सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो; फस्स-
निरोधा वेदनानिरोधो; वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो; तण्हानिरोधा उपा-
दाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भवनिरोधा जातिनिरोधो;

B.244,
R. 2

१. देसिस्सामि – सी०, स्या०, रो० । २. समुप्पादो – रो० ।

जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति ।
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

२. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
अभिनन्दु ति ।

२. विभङ्गसुत्तं

५ ३. सावत्थियं विहरति । “पटिच्चसमुप्पादं वो, भिक्खवे, देसे-
स्सामि विभजिस्सामि । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”
ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतद-
वोच —

“कतमो च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ? अविज्जापच्चया,
१० भिक्खवे, सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विज्जाणं; विज्जाणपच्चया नामरूपं;
नामरूपपच्चया सळायतन; सळायतनपच्चया फस्सो; फस्सपच्चया
वेदना; वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादानं; उपादानपच्चया
भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समु-
१५ दयो होति ।

“कतमं च भिक्खवे, जरामरणं ? या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि
तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता आयुनो
R. 3 संहानि इन्द्रियानं परिपाको; अयं वुच्चति जरा । या^१ तेसं तेसं सत्तानं
तम्हा तम्हा सत्तनिकाया चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं
२० कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स^१
उपच्छेदो^२; इदं वुच्चति मरणं । इति अयं च जरा, इदं च मरणं । इदं
वुच्चति, भिक्खवे, जरामरणं ।

“कतमा च, भिक्खवे, जाति ? या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि
सत्तनिकाये जाति सज्जाति ओक्कन्ति निब्बत्ति^३ अभिनिब्बत्ति खन्धानं
२५ पातुभावो आयतनानं पटिलाभो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, जाति ।

245 “कतमो च, भिक्खवे, भवो ? तयो मे, भिक्खवे, भवा — कामभवो,
रूपभवो, अरूपभवो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भवो ।

१ यं — सी०, रो० । २-२. सी०, रो०, म० पोत्यकेसु नत्थि । ३ सी०, रो०, म०
पोत्यकेसु नत्थि ।

“कतमं च, भिक्खवे, उपादानं ? चत्तारिमानि, भिक्खवे, उपादानानि — कामुपादानं, दिट्ठुपादानं, सीलब्बतुपादानं, अत्तवादुपादानं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, उपादानं ।

“कतमा च, भिक्खवे, तण्हा ? छयिमे, भिक्खवे, तण्हाकाया — रूपतण्हा, सद्दतण्हा, गन्धतण्हा, रसतण्हा, फोटुब्बतण्हा, धम्मतण्हा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, तण्हा ।

“कतमा च, भिक्खवे, वेदना ? छयिमे, भिक्खवे, वेदनाकाया — चक्खुसम्फस्सजा वेदना, सोतसम्फस्सजा वेदना, घाणसम्फस्सजा वेदना, जिह्वासम्फस्सजा वेदना, कायसम्फस्सजा वेदना, मनोसम्फस्सजा वेदना । अयं वुच्चति, भिक्खवे, वेदना ।

“कतमो च, भिक्खवे, फस्सो ? छयिमे, भिक्खवे, फस्सकाया — चक्खुसम्फस्सो, सोतसम्फस्सो, घाणसम्फस्सो, जिह्वासम्फस्सो, कायसम्फस्सो, मनोसम्फस्सो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, फस्सो ।

“कतमं च, भिक्खवे, सळायतनं ? चक्खायतनं, सोतायतनं, घाणायतनं, जिह्वायतनं, कायायतनं, मनायतनं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सळायतनं ।

“कतमं च, भिक्खवे, नामरूपं ? वेदना, सञ्जा, चेतना, फस्सो, मनसिकारो — इदं वुच्चति नामं । चत्तारो च महाभूता, चतुन्नं च महाभूतानं उपादारूपं । इदं वुच्चति रूपं । इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, नामरूपं ।

“कतमं च, भिक्खवे, विज्जाणं ? छयिमे, भिक्खवे, विज्जाणकाया — चक्खुविज्जाणं, सोतविज्जाणं, घाणविज्जाणं, जिह्वाविज्जाणं, कायविज्जाणं, मनोविज्जाणं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, विज्जाणं ।

“कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा — कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा ।

“कतमा च, भिक्खवे, अविज्जा ? यं खो, भिक्खवे, दुक्खे अज्जाणं, दुक्खसमुदये अज्जाणं, दुक्खनिरोधे अज्जाणं, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अज्जाणं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अविज्जा ।

“इति खो, भिक्खवे, अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विज्जाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

R. 4

20

25

30 B. 246

अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विज्जाणनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

३. पटिपदासुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । मिच्छापटिपदं च वो, भिक्खवे,
5 देसेस्सामि सम्मापटिपदं च । तं सुणाथ, साधुकं मनसिकरोथ; भासि-
स्सामी” ति । “एवं भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच —

“कतमा च, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा ? अविज्जापच्चया,
भिक्खवे, सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विज्जाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स
10 दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा ।

R. 5

“कतमा च, भिक्खवे, सम्मापटिपदा ? अविज्जाय त्वेव असेस-
विरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विज्जाणनिरोधो
...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयं वुच्चति,
भिक्खवे, सम्मापटिपदा” ति ।

४. विपस्सीसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति । “विपस्सिस्स, भिक्खवे, भगवतो अर-
15 हतो सम्मासम्बुद्धस्स पुब्बेव सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव^१
सतो एतदहोसि — ‘किच्छं वतायं लोको आपन्नो जायति च जीयति च
मीयति च चवति च उपपज्जति च । अथ च पनिमस्स दुक्खस्स निस्सरणं
नप्पजानाति जरामरणस्स । कुदास्सु^२ नाम इमस्स दुक्खस्स निस्सरणं
20 पञ्चायिस्सति जरामरणस्सा’ ति ?

“अथ खो भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि — ‘किम्हि
नु खो सति जरामरणं होति, किंपच्चया जरामरणं’ ति ? अथ खो,
भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्चाय
अभिसमयो — ‘जातिया खो सति जरामरणं होति, जातिपच्चया^३ जरा-
25 मरणं’ ति ।

247

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि — ‘किम्हि

१. बोधिसत्तस्स — रो० । २. कुदास्सु — स्या०, रो० । ३. जातिपच्चया — सी० ।

नु खो सति जाति होति, किंपच्चया जाती' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो— 'भवे खो सति जाति होति, भवपच्चया जाती' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि — 'किम्हि नु खो सति भवो होति, किंपच्चया भवो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, 5 विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो— 'उपादाने खो सति भवो होति, उपादानपच्चया भवो' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि — 'किम्हि नु खो सति उपादानं होति, किंपच्चया उपादानं' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय 10 R. 6 अभिसमयो— 'तण्हाय खो सति उपादानं होति, तण्हापच्चया उपादानं' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि — 'किम्हि नु खो सति तण्हा होति, किंपच्चया तण्हा' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो — 'वेदनाय खो सति तण्हा होति, वेदनापच्चया तण्हा' ति । 15

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि — 'किम्हि नु खो सति वेदना होति, किंपच्चया वेदना' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो — 'फस्से खो सति वेदना होति, फस्सपच्चया वेदना' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि — 20 'किम्हि नु खो सति फस्सो होति, किंपच्चया फस्सो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो — 'सळायतने खो सति फस्सो होति, सळायतनपच्चया फस्सो' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि — 25 B. 248 'किम्हि नु खो सति सळायतनं होति, किंपच्चया सळायतनं' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो — 'नामरूपे खो सति सळायतनं होति, नामरूपपच्चया सळायतनं' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि — 30 'किम्हि नु खो सति नामरूपं होति, किंपच्चया नामरूपं' ति ? अथ खो,

भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो - 'विञ्ञाणं खो सति नामरूपं होति, विञ्ञाणपच्चया नामरूपं' ति ।

5 “अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
‘किम्हि नु खो सति विञ्ञाणं होति, किपच्चया विञ्ञाणं’ ति ? अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो - ‘सङ्खारेसु खो सति विञ्ञाणं होति, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं’ ति ।

R. 7

10 “अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
‘किम्हि नु खो सति सङ्खारा होन्ति, किपच्चया सङ्खारा’ ति ? अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो - ‘अविज्जाय खो सति सङ्खारा होन्ति, अविज्जापच्चया सङ्खारा’ ति ।

15 “इति हिदं अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं
...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । ‘समुदयो, समुदयो’ ति खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

20 “अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
‘किम्हि नु खो असति जरामरणं न होति, किस्स निरोधा जरामरणनिरोधो’ ति ? अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो - ‘जातिया खो असति जरामरणं न होति, जाति-निरोधा जरामरणनिरोधो’ ति ।

B.249

25 “अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
‘किम्हि नु खो असति जाति न होति, किस्स निरोधा जातिनिरोधो’ ति ? अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो - ‘भवे खो असति जाति न होति, भवनिरोधा जाति-निरोधो’ ति^१ ।

30 “अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
‘किम्हि नु खो असति भवो न होति, किस्स निरोधा भवनिरोधो’ ति ?

अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो – ‘उपादाने खो असति भवो न होति, उपादान-
निरोधा भवनिरोधो’ ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि –
‘किम्हि नु खो असति उपादानं न होति, किस्स निरोधा उपादाननिरोधो’ 5
ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा
अहु पञ्जाय अभिसमयो – ‘तण्हाय खो असति उपादानं न होति, तण्हा-
निरोधा उपादाननिरोधो’ ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – R 8
‘किम्हि नु खो असति तण्हा न होति, किस्स निरोधा तण्हानिरोधो’ ति ? 10
अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु
पञ्जाय अभिसमयो – ‘वेदनाय खो असति तण्हा न होति, वेदनानिरोधा
तण्हानिरोधो’ ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि –
‘किम्हि नु खो असति वेदना न होति, किस्स निरोधा वेदनानिरोधो’ ति ? 15
अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु
पञ्जाय अभिसमयो – ‘फस्से खो असति वेदना न होति, फस्सनिरोधा
वेदनानिरोधो’ ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि –
‘किम्हि नु खो असति फस्सो न होति, किस्स निरोधा फस्सनिरोधो’ ति ? 20
अथ खो भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु
पञ्जाय अभिसमयो – ‘सळायतने खो असति फस्सो न होति; सळायतन-
निरोधा फस्सनिरोधो’ ति । B. 250

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि –
‘किम्हि नु खो असति सळायतनं न होति, किस्स निरोधा सळायतन- 25
निरोधो’ ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो
मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो – ‘नामरूपे खो असति सळायतनं
न होति, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो’ ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि –
‘किम्हि नु खो असति नामरूपं न होति, किस्स निरोधा नामरूपनिरोधो’ 30
ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा

अहु पञ्जाय अभिसमयो — ‘विञ्जाणे खो असति नामरूपं न होति, विञ्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो’ ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि — ‘किम्हि नु खो असति विञ्जाणं न होति, किस्स निरोधा विञ्जाण-
5 निरोधो’ ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो — ‘सङ्खारेसु खो असति विञ्जाणं न होति, सङ्खारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो’ ति ।

R. 9

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि — ‘किम्हि नु खो असति सङ्खारा न होन्ति, किस्स निरोधा सङ्खारनिरोधो’
• 10 ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो — ‘अविज्जाय खो असति सङ्खारा न होन्ति, अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो’ ति ।

“इति हिदं अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो
15 होती ति । ‘निरोधो, निरोधो’ ति खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि” ।

(सत्तन्नं पि बुद्धानं एवं वित्थारेतब्बो ।)

५. सिखीसुत्तं

६. सिखिस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
B.251 ... पे०... ।

६. वेस्सभूसुत्तं

20 ७. वेस्सभुस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
... पे०... ।

७. ककुसन्धसुत्तं

८. ककुसन्धस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
... पे०... ।

८. कोणागमनसुत्तं

६. कोणागमनस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
...पे०... ।

९. कस्सपसुत्तं

१०. कस्सपस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
...पे०... ।

१०. गोतमसुत्तं

११. “पुब्बेव मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधि- 5 • R 10
सत्तस्सेव सतो एतदहोसि – ‘किच्छं वतायं लोको आपन्नो जायति च
जीयति^१ च मीयति च चवति च उपपज्जति च, अथ च पनिमस्स दुक्खस्स
निस्सरणं नप्पजानाति जरामरणस्स । कुदास्सु^२ नाम इमस्स दुक्खस्स
निस्सरणं पञ्जायिस्सति जरामरणस्सा’ ति ?

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो सति जरा- 10
मरणं होति, किपच्चया जरामरणं’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो
मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो – ‘जातिया खो सति जरामरणं
होति, जातिपच्चया जरामरणं’ ति ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो सति जाति 15
होति ...पे०... भवो ... उपादानं ... तण्हा ... वेदना ... फस्सो ... सळायतनं
... नामरूपं ... विज्जाणं ... सङ्खारा होन्ति, किपच्चया सङ्खारा’ ति ?
तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो –
‘अविज्जाय खो सति सङ्खारा होन्ति, अविज्जापच्चया सङ्खारा’ ति ।

B 252

“इति हिदं अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विज्जाणं 20
...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । ‘समुदयो,
समुदयो’ ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि,
आणं उदपादि, पञ्चा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो असति जरा-
मरणं न होति, किस्स निरोधा जरामरणनिरोधो’ ति ? तस्स मय्हं

भिक्षवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो — 'जातिया खो असति जरामरणं न होति, जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो' ति ।

R. 11

तस्स मय्हं^१, भिक्षवे, एतदहोसि — 'किमिह नु खो असति जाति न होति ... पे० ... भवो ... उपादान ... तण्हा ... वेदना ... फस्सो ... सळाय-
 5 तनं ... नामरूपं ... विञ्जाणं ... सङ्खारा न होन्ति, किं स निरोधा सङ्खारनिरोधो' ति ? तस्स मय्हं, भिक्षवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो — 'अविज्जाय खो असति सङ्खारा न होन्ति, प्रविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो' ति ।

“इति हिदं अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा
 10 विञ्जाणनिरोधो ... पे० ... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । 'निरोधो, निरोधो' ति खो मे, भिक्षवे, पुब्बे अनत्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, जाणं उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादी' ति ।

बुद्धवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दानं

देसना विभङ्गपटिपदा^२ च, विपस्सी सिखी च वेस्सभू^३ ।
 15 ककुसन्धो कोणागमनो^४ कस्सपो, महासक्यमुनि^५ च गोतमो^६ ति ॥

० - - -

११. आहारसुत्तं

B.253

१२. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । “चत्तारोमे, भिक्षवे, आहारा भूतानं वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय । कतमे चत्तारो ? कबळीकारो^७ आहारो^८ ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनोसञ्चेतना
 20 ततिया^९, विञ्जाणं चतुत्थं । इमे खो, भिक्षवे, चत्तारो आहारा भूतानं वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय ।

R. 12

“इमे खो^{१०}, भिक्षवे, चत्तारो आहारा किनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा ? इमे चत्तारो आहारा तण्हानिदाना तण्हासमुदया

१. मय्हं — सी० । २. विभङ्गं पटिपदा — सी०, रो०, विभङ्ग पटिपद — स्या० ।
 ३. वेस्सभू — रो० । ४. कोणागमनो — सी०, रो० । ५. महयसो सक्यमुनि — मी०;
 महासक्यमुनी — स्या० । ६. गोतम — रो० । ७-७ कबळीकारो आहारो — स्या०;
 कबळिङ्काराहारो — सी०; कबळिङ्कारो आहारो — रो० । ८. ततियो — रो० । ९. च —
 स्या०, रो०, म० पोत्यकेसु नत्थि ।

तण्हाजातिका तण्हापभवा^१ । तण्हा चायं, भिक्खवे, किंनिदाना किंसमुदया
 किजातिका किपभवा ? तण्हा वेदनानिदाना वेदनासमुदया वेदनाजातिका
 वेदनापभवा । वेदना चायं, भिक्खवे, किंनिदाना किंसमुदया किजातिका
 किपभवा ? वेदना फस्सनिदाना फस्ससमुदया फस्सजातिका फस्सपभवा ।
 फस्सो चायं, भिक्खवे, किंनिदानो किंसमुदयो किजातिको किपभवो ? 5
 फस्सो सळायतननिदानो सळायतनसमुदयो सळायतनजातिको सळायतन-
 पभवो । सळायतनं चिदं, भिक्खवे, किंनिदानं किंसमुदयं किजातिकं
 किपभवं ? सळायतनं नामरूपनिदानं नामरूपसमुदयं नामरूपजातिकं
 नामरूपपभवं । नामरूपं चिदं, भिक्खवे, किंनिदानं किंसमुदयं किजातिकं
 किपभवं ? नामरूपं विज्जाणनिदानं विज्जाणसमुदयं विज्जाण- 10
 जातिकं विज्जाणपभवं । विज्जाणं चिदं, भिक्खवे, किंनिदानं किंसमुदयं
 किजातिकं किपभवं ? विज्जाणं सङ्खारनिदानं सङ्खारसमुदयं सङ्खार-
 जातिकं सङ्खारपभवं । सङ्खारा चिमे, भिक्खवे, किंनिदाना किंसमुदया
 किजातिका किपभवा ? सङ्खारा अविज्जानिदाना अविज्जासमुदया
 अविज्जाजातिका अविज्जापभवा । 15

“इति खो, भिक्खवे, अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया
 विज्जाणं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।
 अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा
 विज्जाणनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो
 होती” ति । 20

१२. मोळियफगुनसुत्तं

१३. सावत्थियं विहरति । “चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतानं
 वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय । कतमे चत्तारो ?
 कबळीकारो आहारो ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनो-
 सञ्चेतना ततिया, विज्जाणं चतुत्थं । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो आहारा
 भूतानं वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाया” ति । 25

एवं वुत्ते, आयस्मा मोळियफगुनो^२ भगवन्तं एतदवोच — “को नु
 खो, भन्ते विज्जाणाहारं आहारेत्ती” ति ?

१. तण्हाप्पभवा — सी० । २. मोलियफगुनो — स्या०, रो० ।

“नो कल्लो पञ्हो,” ति भगवा अवोच “‘आहारेती’ ति अहं न वदामि । ‘आहारेती’ ति चाहं वदेय्यं, तत्रस्स कल्लो पञ्हो — ‘को नु खो, भन्ते, आहारेती’ ति । एवं चाहं न वदामि । एवं मं अवदन्तं यो एवं पुच्छेय्य — ‘किस्स नु खो, भन्ते, विञ्जाणाहारो’ ति, एस कल्लो पञ्हो ।

5 तत्र कल्लं वेय्याकरणं— ‘विञ्जाणाहारो आर्यति पुनब्भवाभिनिब्बत्तिया पच्चयो, तस्मिं भूते सति सळायतनं, सळायतनपच्चया फस्सो’” ति ।

“को नु खो, भन्ते, फुसती” ति ?

“नो कल्लो पञ्हो,” ति भगवा अवोच “‘फुसती’ ति अहं न वदामि । ‘फुसती’ ति चाहं वदेय्यं, तत्रस्स कल्लो पञ्हो — ‘को नु खो, भन्ते, ‘फुसती’ ति ? एवं चाहं न वदामि । एवं मं अवदन्तं यो एवं पुच्छेय्य—

10 ‘किपच्चया नु खो, भन्ते, फस्सो’ ति, एस कल्लो पञ्हो । तत्र कल्लं वेय्याकरणं — ‘सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना’” ति ।

“को नु खो, भन्ते, वेदयती” ति ?

“नो कल्लो पञ्हो,” ति भगवा अवोच “‘वेदयती’ ति अहं न वदामि । ‘वेदयती’ ति चाहं वदेय्यं, तत्रस्स कल्लो पञ्हो — ‘को नु खो, भन्ते, वेदयती’ ति ? एवं चाहं न वदामि । एवं मं अवदन्तं यो एवं पुच्छेय्य — ‘किपच्चया नु खो, भन्ते, वेदना’ ति, एस कल्लो पञ्हो । तत्र कल्लं वेय्याकरणं — ‘फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा’” ति ।

B.255

“को नु खो, भन्ते, तसती” ति ?

20

R. 14

“नो कल्लो पञ्हो,” ति भगवा अवोच “‘तसती’ ति अहं न वदामि । ‘तसती’ ति चाहं वदेय्यं, तत्रस्स कल्लो पञ्हो—‘को नु खो, भन्ते, तसती’ ति ? एवं चाहं न वदामि । एवं मं अवदन्तं यो एवं पुच्छेय्य — ‘किपच्चया नु खो, भन्ते, तण्हा’ ति, एस कल्लो पञ्हो । तत्र कल्लं वेय्याकरणं — ‘वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं’” ति ।

25

“को नु खो, भन्ते, उपादियती” ति ?

“नो कल्लो पञ्हो,” ति भगवा अवोच “‘उपादियती’ ति अहं न वदामि । ‘उपादियती’ ति चाहं वदेय्यं, तत्रस्स कल्लो पञ्हो — ‘को नु खो, भन्ते, उपादियती’ ति ? एवं चाहं न वदामि । एवं मं अवदन्तं यो एवं पुच्छेय्य — ‘किपच्चया नु खो, भन्ते, उपादानं’ ति, एस कल्लो

30 पञ्हो । तत्र कल्लं वेय्याकरणं — ‘तण्हापच्चया उपादानं; उपादान-

पच्चया भवो ति ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होति ।

“छन्नं त्वेव, फग्गुन, फस्सायतनानं असेसविरागुनिरोधा फस्स-
निरोधो; फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो; वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो,
तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भव- 5
निरोधा जातिनिरोधो; जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो
होती” ति ।

१३. समणब्राह्मणसुत्तं

१४. सावत्थियं विहरति । “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा
ब्राह्मणा वा जरामरणं नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदयं नप्पजानन्ति, जरा- 10
मरणनिरोधं नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति;
जाति ... पे०... भवं... उपादानं ... तण्हं ... वेदनं ... फस्सं .. सळायतनं ..
नामरूपं ... विञ्जाणं ... सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं नप्पजानन्ति,
सङ्खारनिरोधं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति, R. 15
न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्म- 15
णेषु वा ब्राह्मणसम्मता; न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं वा ब्रह्म-
ञ्जत्थं^१ वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ति । B.256

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं
पजानन्ति, जरामरणसमुदयं पजानन्ति, जरामरणनिरोधं पजानन्ति, जरा- 20
मरणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति; जातिं ... पे०... भवं ... उपादानं
... तण्हं ... वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं ... नामरूपं ... विञ्जाणं ... सङ्खारे
पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं पजानन्ति, सङ्खार-
निरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा
वा समणेषु चैव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनाय- 25
स्मन्तो सामञ्जत्थं च ब्रह्मञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छि-
क्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

१४. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

१५. सावत्थियं विहरति । “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमे धम्मे नप्पजानन्ति, इमेसं धम्मानं समुदयं नप्पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधं नप्पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति, कतमे धम्मे नप्पजानन्ति, कतमेसं धम्मानं समुदयं नप्प-
 5 जानन्ति, कतमेसं धम्मानं निरोधं नप्पजानन्ति, कतमेसं धम्मानं निरोध-
 गामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति ?

“जरामरणं नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदयं नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधं नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति ; जातिं ...पे०... भवं ... उपादानं ... तण्हं ... वेदनं ... फस्स ... सळायतनं ...
 10 नामरूपं ... विञ्जाणं ... सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं नप्प-
 जानन्ति, सङ्खारनिरोधं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति । इमे धम्मे नप्पजानन्ति, इमेसं धम्मानं समुदयं नप्पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधं नप्पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति । न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा
 15 समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्जस्यं वा ब्रह्मञ्जस्यं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्खत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

: 257

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमं धम्मं पजानन्ति, इमेसं धम्मानं समुदयं पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधं पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति, कतमे धम्मे पजानन्ति, कतमेसं धम्मानं समुदयं पजानन्ति, कतमेसं धम्मानं निरोधं पजानन्ति, कतमेसं धम्मानं निरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति ?

“जरामरणं पजानन्ति, जरामरणसमुदयं पजानन्ति, जरामरणनिरोधं पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति ; जातिं
 25 ...पे०... भवं ... उपादानं ... तण्हं ... वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं ... नाम-
 रूपं ... विञ्जाणं ... सङ्खारे पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं पजानन्ति, सङ्खार-
 निरोधं पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति । इमे धम्मे पजानन्ति, इमेसं धम्मानं समुदयं पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधं पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति । ते खो मे,
 30 भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चैव समणसम्मता, ब्राह्मणेषु च

ब्राह्मणसम्मता । ते च पनायस्मन्तो सामञ्जस्यं च ब्रह्मञ्जस्यं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

१५. कच्चानगोत्तसुत्तं

१६. सावत्थियं विहरत्ति । अथ खो आयस्मा कच्चानगोत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा कच्चानगोत्तो भगवन्तं एतद- 5 वोच - “सम्मादिट्ठि सम्मादिट्ठी” ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सम्मादिट्ठि होती” ति ?

“द्वयनिस्सितो ख्वायं”, कच्चान, लोको येभुय्येन - अत्थितं च नत्थितं च । लोकसमुदयं खो, कच्चान, यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो या लोके नत्थिता सा न होति । लोकनिरोधं खो, कच्चान, यथाभूतं 10 सम्मप्पञ्जाय पस्सतो या लोके अत्थिता सा न होति । उपयुपादानाभिनिवेसविनिबन्धो^२ ख्वायं, कच्चान, लोको येभुय्येन । तं चायं उपयुपादानं चेतसो अधिट्ठानं अभिनिवेसानुसयं न उपेति न उपादियति नाधिट्ठाति - ‘अत्ता मे’ ति । ‘दुक्खमेव उप्पज्जमानं उप्पज्जति, दुक्खं 15 निरुज्झमानं निरुज्झती’ ति न कल्लति न विचिकिच्छति अपरपच्चया जाणमेवस्स एत्थ होति । एत्तावता खो, कच्चान, सम्मादिट्ठि होति ।

“सब्बमत्थी” ति खो, कच्चान, अयमेको अन्तो । ‘सब्बे नत्थी’ ति अयं दुतियो अन्तो । एते ते, कच्चान, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति - ‘अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विज्जाणं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । 20 अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विज्जाणनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती’ ति ।

१६. धम्मकथिकसुत्तं

१७. सावत्थियं । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुप- 25 सङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

१. खोयं - सी०, स्या० । २. उपायुपादानाभिनिवेसविनिबन्धो - स्या०, रो० ।

एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “धम्मकथिको धम्मकथिको’ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होती” ति ?

“जरामरणस्स चे भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, ‘धम्मकथिको भिक्खू’ ति अलं वचनाय । जरामरणस्स चे भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, ‘धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू’ ति अलं वचनाय । जरामरणस्स चे भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, ‘दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू’ ति अलं वचनाय ।

10 “जातिया चे भिक्खु ...पे०... भवस्स चे भिक्खु ... उपादानस्स चे भिक्खु ... तण्हाय चे भिक्खु ... वेदनाय चे भिक्खु ... फस्सस्स चे भिक्खु... सळायतनस्स चे भिक्खु .. नामरूपस्स चे भिक्खु ... विञ्जाणस्स चे भिक्खु ... सङ्खारानं चे भिक्खु ... अविज्जाय चे भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, ‘धम्मकथिको भिक्खू’ ति अलं वचनाय ।
15 अविज्जाय चे भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, ‘धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू’ ति अलं वचनाय । अविज्जाय चे भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, ‘दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू’ ति अलं वचनाया’ ति ।

१७. अचेलकस्सपसुत्तं

B.259 १८. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने
R 19 20 कलन्दकनिवापे । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवर-
मादाय राजगहं^१ पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो अचेलो कस्सपो भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^२ वीतिसारेत्वा एक-
मन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो अचेलो कस्सपो भगवन्त एतदवोच —
25 “पुच्छेय्याम मयं भवन्त गोतमं कच्चिदेव देसं, सचे नो भवं गोतमो ओकासं करोति पञ्हस्स वेय्याकरणाया” ति ।

“अकालो खो ताव, कस्सप, पञ्हस्स; अन्तरघरं पविट्ठम्हा” ति ।

१. राजगहे — स्या० । २ सारणीय — सी०, स्या०, रो० । ३ किञ्चिदेव — रो० ।

दुतियं पि खो अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच “पुच्छेय्याम मयं भवन्तं गोतमं कञ्चिदेव देसं, सचे नो भवं गोतमो ओकासं करोति पञ्हस्स वेय्याकरणाया” ति ।

“अकालो खो ताव, कस्सप, पञ्हस्स, अन्तरघरं पविट्ठम्हा” ति ।

ततियं पि खो अचेलो कस्सपो . . पे०... अन्तरघरं पविट्ठम्हा 5
ति । एवं वुत्ते, अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच — “न खो पन मयं भगवन्तं गोतमं बहुदेव पुच्छितुकामा” ति ।

“पुच्छ, कस्सप, यदाकङ्खसी” ति ।

“किं नु खो, भो गोतम, सयंकतं दुक्खं” ति ? “मा हेवं, कस्सपा”
ति भगवा अवोच । “किं पन, भो गोतम, परंकतं^१ दुक्खं” ति ? “मा हेवं, 10
कस्सपा” ति भगवा अवोच । “किं नु खो, भो गोतम, सयंकतं च परंकतं
च दुक्खं” ति ? “मा हेवं, कस्सपा” ति भगवा अवोच । “किं पन भो
गोतम, असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं” ति ? “मा हेवं,
कस्सपा” ति भगवा अवोच ।

R 20

“किं नु खो, भो गोतम, नत्थि दुक्खं” ति ?

15

“न खो, कस्सप, नत्थि दुक्खं । अत्थि खो, कस्सप, दुक्खं” ति ।

“तेन हि भवं गोतमो दुक्खं न जानाति न पस्सती” ति ।

“न ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं न जानामि न पस्सामि । जानामि ख्वाहं,
कस्सप, दुक्खं; पस्सामि ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं” ति ।

“किं नु खो, भो गोतम, ‘सयंकतं दुक्खं’ ति इति पुट्ठो समानो 20
‘मा हेवं, कस्सपा’ ति वदेसि । ‘किं पन, भो गोतम, परंकतं दुक्खं’ ति
इति पुट्ठो समानो ‘मा हेवं, कस्सपा’ ति वदेसि । ‘किं नु खो, भो गोतम,
सयंकतं च परंकतं च दुक्खं’ ति इति पुट्ठो समानो ‘मा हेवं, कस्सपा’ ति
वदेसि । ‘किं पन, भो गोतम, असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं
दुक्खं’ ति इति पुट्ठो समानो ‘मा हेवं, कस्सपा’ ति वदेसि । ‘किं नु खो, 25
भो गोतम, नत्थि दुक्खं ति इति पुट्ठो समानो ‘न खो, कस्सप, नत्थि
दुक्खं, अत्थि खो, कस्सप, दुक्खं’ ति वदेसि । ‘तेन हि भवं गोतमो दुक्खं
न जानाति न पस्सती’ ति इति पुट्ठो समानो ‘न ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं
न जानामि न पस्सामि; जानामि ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं, पस्सामि ख्वाहं,

B 260

25

कस्सप, दुक्खं' ति वदेसि । आचिक्खतु च मे, भन्ते, भगवा दुक्खं । देसेतु च मे भन्ते भगवा दुक्खं' ति ।

“सो करोति सो पटिसंवेदयती” ति खो, कस्सप, आदितो सतो ‘सयंकतं दुक्खं’ ति इति वदं सस्सतं एतं परेति । ‘अञ्जो करोति
 5 अञ्जो पटिसंवेदयती’ ति खो, कस्सप, वेदनाभितुन्नस्स सतो ‘परंकतं दुक्खं’ ति इति वदं उच्छेदं एतं परेति । एते ते, कस्सप, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्जेन तथागतो धम्मं देसेति — ‘अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विज्जाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
 R. 21 समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; 10 सङ्खारनिरोधा विज्जाणनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

एवं वुत्ते, अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच — “अभिककन्तं, भन्ते, अभिककन्तं, भन्ते ! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जित वा उक्कुजेय्य ...पे०... चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती” ति; एवमेव भगवता अनेकपरिया-
 15 येन धम्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पदं” ति ।

“यो खो, कस्सप, अञ्जतित्थियपुब्बो इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खति पब्बज्जं, आकङ्खति उपसम्पदं, सो चत्तारो मासे परिवसति ।
 20 चतुन्नं मासानं अच्चयेन परिवुत्थपरिवासं^१ आरद्धचित्ता भिक्खू^२ पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय । अपि च मया पुग्लवेमत्तता विदिता” ति ।

B.261

“सचे, भन्ते, अञ्जतित्थियपुब्बो^३ इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खति^४ पब्बज्जं, आकङ्खति उपसम्पदं, चत्तारो मासे परिवसति, चतुन्नं
 25 मासानं अच्चयेन परिवुत्थपरिवासं आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय, अहं चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि, चतुन्नं वस्सानं अच्चयेन परिवुत्थपरिवासं आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु उपसम्पादेन्तु भिक्खुभावाया” ति ।

अलत्थ खो अचेलो कस्सपो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ

१ पटिसंवेदयती — सी०, रो० । २. दक्खन्ती — सी०, रो० । ३ म० पोत्यके नत्थि । ४. भिक्खू आकङ्खमाना — सी०, रो० । ५ विनीता — स्या० । ६. अञ्जतित्थिय-पुब्बा — सी०, स्या० । ७. आकङ्खन्ता — सी०, स्या० ।

उपसम्पदं । अचिरूपसम्पन्नो च पनायस्मा कस्सपो एको वूपकट्ठो अप्प-
 मत्तो आतापी पहित्तो विहरन्तो नचिरस्सेवं — यस्सत्थाय कुलपुत्ता
 सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं,— ब्रह्मचरिय-
 परियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि ।
 “खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया” ति 5
 अब्भञ्जासि । अञ्जतरो च पनायस्मा कस्सपो अरहतं अहोसी ति ।

R 22

१८. तिम्बरुकसुत्तं

१६. सावत्थियं विहरति । अथ खो तिम्बरुको^१ परिब्बाजको येन
 भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोद-
 नीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो
 खो तिम्बरुको परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच —

10

“किं नु खो, भो गोतम, सयंकतं सुखदुक्खं” ति ? “मा हेवं,
 तिम्बरुका” ति भगवा अवोच । “किं पन, भो गोतम, परंकतं^२ सुखदुक्खं”
 ति ? “मा हेवं, तिम्बरुका” ति भगवा अवोच । “किं नु खो, भो गोतम,
 सयंकतं च परंकतं च सुखदुक्खं ” ति ? “मा हेवं, तिम्बरुका” ति भगवा
 अवोच । “किं पन, भो गोतम, असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं 15
 सुखदुक्खं” ति ? “मा हेवं, तिम्बरुका” ति भगवा अवोच ।

“किं नु खो, भो गोतम, नत्थि सुखदुक्खं” ति ?

“न खो, तिम्बरुक, नत्थि सुखदुक्खं; अत्थि खो, तिम्बरुक,
 सुखदुक्खं” ति ।

“तेन हि भवं गोतमो सुखदुक्खं न जानाति न पस्सती” ति । 20

“न ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्खं न जानामि न पस्सामि । जानामि
 ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्खं; पस्सामि ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्खं” ति ।

“किं नु खो, भो गोतम, सयंकतं सुखदुक्खं” ति इति पुट्ठो समानो
 ‘मा हेवं, तिम्बरुका’ ति वदेसि । “किं पन, भो गोतम, परंकतं सुखदुक्खं” ति
 इति पुट्ठो समानो ‘मा हेवं, तिम्बरुका’ ति वदेसि । “किं नु खो, भो गोतम,
 सयंकतं च परंकतं च सुखदुक्खं” ति इति पुट्ठो समानो ‘मा हेवं, तिम्बरुका’ 25

B.262

R.23

१. तिम्बरुक्खो — स्या० । २. परंकतं — सी०, स्या० । ३. दुक्खसुखं — रो० ।

ति वदेसि । 'किं पन, भो गोतम, असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं' ति इति पुट्ठो समानो 'भा हेवं, तिम्वरुका' ति वदेसि । 'किं नु खो, भो गोतम, नत्थि सुखदुक्खं' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो, तिम्वरुका, नत्थि सुखदुक्खं; अत्थि खो, तिम्वरुका, सुखदुक्खं' ति वदेसि । 'तेन हि
5 भवं गोतमो सुखदुक्खं न जानाति न पस्सती' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाहं, तिम्वरुका, सुखदुक्खं न जानामि न पस्सामि; जानामि ख्वाहं, तिम्वरुका, सुखदुक्खं; पस्सामि ख्वाहं, तिम्वरुका, सुखदुक्खं' ति वदेसि ।
आचिक्खतु च मे भवं गोतमो सुखदुक्खं । देसेतु च मे भवं गोतमो सुखदुक्खं' ति ।

10 "सा वेदना सो वेदयती" ति खो, तिम्वरुका, आदितो सतो 'सयंकतं सुखदुक्खं' ति एवम्पाहं^२ न वदामि 'अञ्जा वेदना अञ्जो वेदयती' ति खो, तिम्वरुका, वेदनाभितुल्लस्स सतो 'परंकतं सुखदुक्खं' ति एवम्पाहं न वदामि । एते ते, तिम्वरुका, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति - 'अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया
15 विज्जाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विज्जाणनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती' ति ।

एवं वुत्ते, तिम्वरुको परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच - "अभि-
20 क्कन्तं, भो गोतम ...पे०... एसाह भवन्तं' गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं' ति ।

१६. बालपण्डितसुत्तं

२०. सावत्थियं विहरति । "अविज्जानीवरणस्स, भिक्खवे,
R. 24 बालस्स तण्हाय सम्पयुत्तस्स^१ एवमयं कायो समुदागतो । इति अयं चेव
B. 263 25 कायो बहिद्धा च नामरूपं, इत्थेतं द्वयं, द्वयं पटिच्च फस्सो सल्लेवायतनानि
येहि फुट्ठो बालो सुखदुक्खं पटिसंवेदयति एतेसं वा अञ्जतरेन ।

"अविज्जानीवरणस्स, भिक्खवे, पण्डितस्स तण्हाय सम्पयुत्तस्स

१. वेदियती - सी०, रो० । २. एवम्पाहं - स्या० । ३. भन्ते भगवन्तं - सी०, भन्ते भवन्तं - स्या० । ४. संयुत्तस्स - स्या० ।

एवमयं कायो समुदागतो । इति अयं चेव कायो बहिद्धा च नामरूपं, इत्थेतं द्वयं, द्वयं पटिच्च फस्सो सल्लेवायतनानि, येहि फुट्ठो पण्डितो सुख-दुक्खं पटिसंवेदयति एतेसं वा अञ्जतरेन ।

“तत्र, भिक्खवे, को विसेसो को अधिप्पयासो^१ किं नानाकरणं पण्डितस्स बालेना” ति ? “भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा, भगवन्नेत्तिका, 5 भगवम्पटिसरणा^२ । साधु वत, भन्ते^३, भगवन्तञ्जेव^४ पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चसोसुं । भगवा एतद-वोच — “याय च, भिक्खवे, अविज्जाय निवुत्तस्स बालस्स याय च तण्हाय 10 सम्पयुत्तस्स अयं कायो समुदागतो, सा चेव अविज्जा बालस्स अप्पहीना सा च तण्हा अपरिक्खीणा । तं किस्स हेतु ? न, भिक्खवे, बालो अचरि ब्रह्मचरियं सम्मा दुक्खक्खयाय । तस्मा बालो कायस्स भेदा कायूपगो होति, सो कायूपगो समानो न परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । न परिमुच्चति दुक्खस्मा ति 15 वदामि ।

“याय च, भिक्खवे, अविज्जाय निवुत्तस्स पण्डितस्स याय च तण्हाय सम्पयुत्तस्स अयं कायो समुदागतो, सा चेव अविज्जा पण्डितस्स पहीना, सा च तण्हा परिक्खीणा । तं किस्स हेतु ? अचरि, भिक्खवे, पण्डितो ब्रह्मचरियं सम्मा दुक्खक्खयाय । तस्मा पण्डितो कायस्स भेदा 20 R. 25 न कायूपगो होति । सो अकायूपगो समानो परिमुच्चति जातिया जरा-मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामि । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो, अयं अधिप्पयासो, इदं B 264 नानाकरणं पण्डितस्स बालेन यदिदं ब्रह्मचरियवासो” ति ।

२०. पच्चयसुत्तं

२१. सावत्थियं विहरति । “पटिच्चसमुप्पादं च वो, भिक्खवे, 25 देसेस्सामि पटिच्चसमुप्पन्ने च धम्मे । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ,

१. अधिप्पायो — सी०, रो०; अधिप्पायसो — स्या० । २. भगवंपटिसरणा — रो० ।

३. मे भन्ते — स्या० । ४. भगवन्तंयेव — स्या०, रो०, म० ।

भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं ।
भगवा एतदवोच -

“कटुमो च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ? जातिपच्चया,
भिक्खवे, जरामरणं । उप्पादा^१ वा तथागतानं अनुप्पादा^२ वा तथागतानं,
5 ठिता व सा धातु धम्मट्ठितता धम्मनियामता इदप्पच्चयता । तं तथागतो
अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचि-
क्खति देसेति पञ्ञापेति^३ पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ।
‘पस्सथा’ ति चाह - ‘जातिपच्चया, भिक्खवे, जरामरणं’ ।

“भवपच्चया, भिक्खवे, जाति ... पे० ... उपादानपच्चया, भिक्खवे,
10 भवो ... तण्हापच्चया, भिक्खवे, उपादानं ... वेदनापच्चया, भिक्खवे,
तण्हा ... फस्सपच्चया, भिक्खवे, वेदना ... सळायतनपच्चया, भिक्खवे,
फस्सो ... नामरूपपच्चया, भिक्खवे, सळायतनं ... विञ्ञाणपच्चया,
भिक्खवे, नामरूपं ... सङ्खारपच्चया, भिक्खवे, विञ्ञाणं ... अविज्जा-
पच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा । उप्पादा वा तथागतानं अनुप्पादा वा तथा-
15 गतानं, ठिता व सा धातु धम्मट्ठितता धम्मनियामता इदप्पच्चयता । तं
R. 26 तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा
आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानी-
करोति । ‘पस्सथा,’ ति चाह ‘अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा’ ।
इति खो, भिक्खवे, या तत्र तथता अवितथता अनञ्जथता इदप्पच्चयता
20 - अयं वुच्चति, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ।

“कतमे च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पन्ना धम्मा ? जरामरणं,
भिक्खवे, अनिच्चं सङ्खतं पटिच्चसमुप्पन्नं खयधम्मं वयधम्मं विरागधम्मं
निरोधधम्मं । जाति, भिक्खवे, अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खय-
धम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । भवो, भिक्खवे, अनिच्चो
25 सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो खयधम्मो वयधम्मो विरागधम्मो निरोधधम्मो ।
उपादानं भिक्खवे ... पे० ... तण्हा, भिक्खवे ... वेदना, भिक्खवे ... फस्सो,
B. 265 भिक्खवे ... सळायतनं, भिक्खवे ... नामरूपं, भिक्खवे ... विञ्ञाणं,
भिक्खवे ... सङ्खारा, भिक्खवे ... अविज्जा, भिक्खवे, अनिच्चा सङ्खता
पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । इमे
30 वुच्चन्ति, भिक्खवे पटिच्चसमुप्पन्ना धम्मा ।

१. उप्पादे - सी० । २. अनुप्पादे - सी० । ३. पञ्ञापेति - स्या० ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स ‘अयं च पटिच्चसमुप्पादो, इमे च पटिच्चसमुपन्ना धम्मा’ यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठा होन्ति, सो वत पुब्बन्तं वा पटिधाविस्सति — ‘अहोसि नु खो’ अहं’ अतीतमद्धानं, ननु खो अहोसि अतीतमद्धानं, किं नु खो अहोसि अतीतमद्धानं, कथं नु खो अहोसि अतीतमद्धानं, किं हुत्वा किं अहोसि नु खो अहं अतीतमद्धानं’ 5 ति; अपरन्तं वा उपधाविस्सति— ‘भविस्सामि नु खो अहं अनागतमद्धानं, ननु खो भविस्सामि अनागतमद्धानं, किं नु खो भविस्सामि अनागतमद्धानं, कथं नु खो भविस्सामि अनागतमद्धानं, किं हुत्वा किं भविस्सामि नु खो अहं अनागतमद्धानं’ ति; एतरहि वा पच्चुप्पन्नं अद्धानं अज्झत्तं कथङ्कथी भविस्सति — ‘अहं नु खोस्मि, नो^१ नु खोस्मि, किं नु खोस्मि, कथं 10 नु खोस्मि, अयं नु खो सत्तो कुतो आगतो, सो कुहिं गमिस्सती’ ति — नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु ? तथाहि, भिक्खवे, अरियसावकस्स अयं च पटिच्चसमुप्पादो इमे च पटिच्चसमुपन्ना^२ धम्मा यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठा” ति ।

R. 27

आहारवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं

आहारं^३ फग्गुनो^४ चेव, द्वे च^५ समणब्राह्मणा ।
कच्चानगोत्तो^६ धम्मकथिकं^७, अचेलं^८ तिम्वरुकेन^९ च ।
बालपण्डिततो^{१०} चेव, दसमो पच्चयेन चा ति ॥

15

२१. दसबलसुत्तं

२२. सावत्थियं विहरति । “दसबलसमन्नागतो, भिक्खवे, तथागतो चतूहि च वेसारज्जेहि समन्नागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति — इति रूपं इति रूपस्स 20 समुदयो इति रूपस्स अत्थङ्गमो^{१०}, इति वेदना इति वेदनाय समुदयो इति

B 266,
R 28

१-१. ख्वाहं - रो० । २. न - रो० । ३. समुपपन्ना - रो० । ४-४. आहारफग्गुनो - सी०; आहारफग्गुनं - स्या० । ५. रो० पोत्यके नत्थि । ६. कच्चानगोत्त - म०; कच्चानगोत्तं - स्या० । ७. धम्मकथी - सी० । ८-८. अचेलतिम्वरुकेन - सी०; अचेलं तिम्वरुकेन - स्या० । ९. बालपण्डितं - स्या०; बालेन पण्डितो - रो० । १०. अत्थङ्गमो - सी० ।

वेदनाय अत्थङ्गमो, इति सञ्जा इति सञ्जाय समुदयो इति सञ्जाय
 अत्थङ्गमो, इति सङ्खारा इति सङ्खारानं समुदयो इति सङ्खारानं अत्थङ्गमो,
 इति विञ्जाणं इति विञ्जाणस्स समुदयो इति विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो ।
 इति इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति । इमस्मिं असति
 5 इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति । यदिदं अविज्जापच्चया
 सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्जाणं ... पे० ... एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
 क्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खार-
 निरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स
 दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

२१. दुतियदसबलसुत्तं

10 २३. सावत्थियं विहरति । “दसबलसमन्नागतो, भिक्खवे,
 तथागतो चतूहि च वेसारज्जेहि समन्नागतो आसभं ठानं पटिजानाति,
 परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति — ‘इति रूपं इति रूपस्स
 समुदयो इति रूपस्स अत्थङ्गमो, इति वेदना इति वेदनाय समुदयो इति
 वेदनाय अत्थङ्गमो, इति सञ्जा इति सञ्जाय समुदयो इति सञ्जाय
 15 अत्थङ्गमो, इति सङ्खारा इति सङ्खारानं समुदयो इति सङ्खारानं अत्थङ्गमो,
 इति विञ्जाणं इति विञ्जाणस्स समुदयो इति विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो ।
 इति इमस्मिं सति इदं होति इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति, इमस्मिं असति
 इदं न होति इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति । यदिदं अविज्जापच्चया
 सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्जाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
 20 क्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खार-
 निरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स
 दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति’ ।

“एवं स्वाक्खातो, भिक्खवे, मया धम्मो उत्तानो विवटो पका-
 सितो छिन्नपिलोतिको । एवं स्वाक्खाते खो, भिक्खवे, मया धम्मे उत्ताने
 25 विवटे पकासिते छिन्नपिलोतिके अलमेव सद्धापब्बजितेन कुलपुत्तेन
 B. 267 विरियं आरभितुं —‘कामं तच्चो च न्हारू’ च अट्ठि च अवसिस्सतु, सरीरे
 उपसुस्सतु मंसलोहितं । यं तं पुरिसथामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन
 पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठानं भविस्सती’ ति ।

R. 29

“दुःखं, भिक्खवे, कुसीतो विहरति वोकिण्णो पापकेहि अकुसलेहि धम्महेहि, महन्तं च सदत्थं परिहापेति; आरद्धं विरियो च खो, भिक्खवे, सुखं विहरति पविवित्तो पापकेहि अकुसलेहि धम्महेहि, महन्तं च सदत्थं परिपूरेति । न, भिक्खवे, हीनेन अग्गस्स पत्ति होति । अग्गेन च खो, भिक्खवे, अग्गस्स पत्ति होति । मण्डपेय्यमिदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं, 5 सत्था' सम्मुखीभूतो । तस्मात्तिह, भिक्खवे, विरियं आरभथ अप्पत्तस्स पत्तिया, अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । 'एवं नो अयं अम्हाकं पब्बज्जा अवञ्जा' भविस्सति सफला सउद्रया । येसं' च' मयं परिभुञ्जाम चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्ज-परिक्खारं' तेसं ते' कारा अम्हेसु महप्फला भविस्सन्ति महानिसंसा' 10 ति - एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं । अत्तत्थं वा हि, भिक्खवे, सम्पस्समानेन अलमेव अप्पमादेन सम्पादेतुं; परत्थं वा हि, भिक्खवे, सम्पस्समानेन अलमेव अप्पमादेन सम्पादेतुं; उभयत्थं वा हि, भिक्खवे, सम्पस्समानेन अलमेव अप्पमादेन सम्पादेतुं' ति ।

२३. उपनिषत्सुतं

२४. सावत्थियं विहरति । “जानतो अहं, भिक्खवे, पस्सतो 15 आसवानं खयं वदामि, नो अजानतो नो अपस्सतो । किञ्च, भिक्खवे, जानतो किं पस्सतो आसवानं खयो होति ? इति रूपं इति रूपस्स समुदयो इति रूपस्स अत्थङ्गमो', इति वेदना ... पे० ... इति सञ्जा ... इति सङ्खारा ... इति विञ्जाणं इति विञ्जाणस्स समुदयो इति विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो ति । एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो आसवानं 20 खयो होति ।

“यं पिस्स तं, भिक्खवे, खयस्मि खयेञ्जाणं तं पि सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे, खयेञ्जाणस्स उपनिसा ? 'विमुत्ती' तिस्स वचनीयं । विमुत्ति पाहं', भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे, विमुत्तिया उपनिसा ? 'विरागो' 25 B. 268 तिस्स वचनीयं । विरागं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं ।

R. 30

B. 268

१. सत्थुस्स - सी० । २. अवकता - स्या० । ३-३. येसं - सी०, स्या, येसं हि - रो० । ४. ० पच्चय ० - रो० । ५. वो - रो० । ६. अत्थगमो - सी० । ७. पहं सी०, स्या०, रो० ।

का च, भिक्खवे, विरागस्स उपनिसा ? 'निब्बिदा' तिस्स वचनीय ।
 निब्बिदं पाहं भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे,
 निब्बिदाय उपनिसा ? 'यथाभूतञ्जाणदस्सनं' तिस्स वचनीयं । यथा-
 भूतञ्जाणदस्सनं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च,
 5 भिक्खवे, यथाभूतञ्जाणदस्सनस्स उपनिसा ? 'समाधी' तिस्स वचनीयं ।
 समाधिं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं ।

“का च, भिक्खवे, समाधिस्स उपनिसा ? 'सुखं' तिस्स वचनीयं ।
 सुखं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे,
 सुखस्स उपनिसा ? 'पस्सद्धी' तिस्स वचनीयं । पस्सद्धिं पाहं, भिक्खवे,
 10 सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे, पस्सद्धिया उपनिसा ?
 'पीती' तिस्स वचनीयं । पीतिं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि, नो
 अनुपनिसं । का च, भिक्खवे, पीतिया उपनिसा ? 'पामोज्ज' तिस्स
 वचनीयं । पामोज्जं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं ।
 का च, भिक्खवे, पामोज्जस्स उपनिसा ? 'सद्धा' तिस्स वचनीयं । सद्धं
 15 पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं ।

R. 31

“का च, भिक्खवे, सद्धाय उपनिसा ? 'दुक्खं' तिस्स वचनीयं ।
 दुक्खं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे,
 दुक्खस्स उपनिसा ? 'जाती' तिस्स वचनीयं । जातिं पाहं, भिक्खवे,
 सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे, जातिया उपनिसा ?
 20 'भवो' तिस्स वचनीयं । भवं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुप-
 निसं । का च, भिक्खवे, भवस्स उपनिसा ? 'उपादानं' तिस्स वचनीयं ।
 उपादानं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे,
 उपादानस्स उपनिसा ? 'तण्हा' तिस्स वचनीयं । तण्हं पाहं, भिक्खवे,
 सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं ।

25 “का च, भिक्खवे, तण्हाय उपनिसा ? 'वेदना' तिस्स वचनीयं
 ... पे०... 'फस्सो' तिस्स वचनीयं ... 'सळायतनं' तिस्स वचनीयं ...
 'नामरूपं' तिस्स वचनीयं ... 'विञ्जाणं' तिस्स वचनीयं ... 'सङ्खारा'
 तिस्स वचनीयं । सङ्खारे पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं ।
 का च, भिक्खवे, सङ्खारानं उपनिसा ? 'अविज्जा' तिस्स वचनीयं ।

B.269

30 “इति खो, भिक्खवे, अविज्जूपनिसा सङ्खारा, सङ्खारूपनिसं

विञ्जाणं, विञ्जाणूपनिसं नामरूपं, नामरूपूपनिसं सळायतनं, सळाय-
तनूपनिसो फस्सो, फस्सूपनिसा वेदना, वेदनूपनिसा तण्हा, तण्हूपनिसं
उपादानं, उपादानूपनिसो भवो, भवूपनिसा जाति, जातूपनिसं दुक्खं,
दुक्खूपनिसा सद्धा, सद्धूपनिसं पामोज्जं, पामोज्जूपनिसा प्रीति, पीतूपनिसा
पस्सद्धि, पस्सद्धूपनिसं सुखं, सुखूपनिसो समाधि, समाधूपनिसं यथाभूत- 5
जाणदस्सनं, यथाभूतजाणदस्सनूपनिसा निब्बिदा, निब्बिदूपनिसो
विरागो, विरागूपनिसा विमुत्ति, विमुत्तूपनिसं खयेजाणं ।

R 32

“सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके^१ देवे वस्सन्ते
तं उदकं यथानिन्नं पवत्तमानं पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति । पब्बत-
कन्दरपदरसाखापरिपूरा कुसोब्भे^२ परिपूरेन्ति । कुसोब्भा परिपूरा 10
महासोब्भे परिपूरेन्ति । महासोब्भा परिपूरां कुन्नदियो परिपूरेन्ति ।
कुन्नदियो परिपूरा महानदियो परिपूरेन्ति । महानदियो परिपूरा^३ महा-
समुद्दं^४ परिपूरेन्ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जूपनिसा सङ्खारा, सङ्खारूपनिसं
विञ्जाणं, विञ्जाणूपनिसं नामरूपं, नामरूपूपनिसं सळायतनं, सळाय- 15
तनूपनिसो फस्सो, फस्सूपनिसा वेदना, वेदनूपनिसा तण्हा, तण्हूपनिसं
उपादानं, उपादानूपनिसो भवो, भवूपनिसा जाति, जातूपनिसं दुक्खं,
दुक्खूपनिसा सद्धा, सद्धूपनिसं पामोज्जं, पामोज्जूपनिसा प्रीति, पीतूपनिसा
पस्सद्धि, पस्सद्धूपनिसं सुखं, सुखूपनिसो समाधि, समाधूपनिसं यथाभूत-
जाणदस्सनं, यथाभूतजाणदस्सनूपनिसा निब्बिदा, निब्बिदूपनिसो 20
विरागो, विरागूपनिसा विमुत्ति, विमुत्तूपनिसं खयेजाणं” ति ।

२४. अञ्जातिथियसुत्तं

२५. राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो
पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि ।
अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स एतदहोसि – “अतिप्पगो खो ताव राज-
गहे पिण्डाय चरितुं । यन्नूनाहं येन अञ्जातिथियानं परिब्बाजकानं 25
आरामो तेनुपसङ्कमेय्यं” ति ।

१. फुल्लफुसितके – रो० । २. कुस्सुब्भे – सी०, स्या०; कुसुब्भ – रो० । ३. परिपूरायो –
सी० । ४. महासमुद्दं सागरं – सी०, रो० ।

B. 270,
R. 33

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन अञ्जतिस्थियानं परिब्बाजकानं
आशमो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तेहि अञ्जतिस्थियेहि परिब्बाज-
केहि सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीय^१ वीतिसारेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं ते अञ्जतिस्थिया
5 परिब्बाजका एतदवोचुं -

“सन्तावुसो, सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं
दुक्खं पञ्जापेन्ति^२ । सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्म-
वादा परंकतं^३ दुक्खं पञ्जापेन्ति । सन्तावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा
कम्मवादा सयंकतं च परंकतं च दुक्खं पञ्जापेन्ति । सन्ति पनावुसो
10 सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्च-
समुप्पन्नं दुक्खं पञ्जापेन्ति । इध पनावुसो सारिपुत्त, समणो गोतमो
किंवादी किमक्खायी ? कथं व्याकरमाना^४ च मयं वुत्तवादिनो चेव
समणस्स गोतमस्स अस्साम, न च समण गोतमं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम,
धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो
15 गारय्हं ठानं आगच्छेय्या” ति ?

“पटिच्चसमुपन्नं खो, आवुसो, दुक्खं वुत्तं भगवता । किं पटिच्च ?
फस्स पटिच्च । इति वदं वुत्तवादी चेव भगवतो अस्स, न च भगवन्तं
अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्य, न च कोचि सह-
धम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्य ।

20 “तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं दुक्खं पञ्जा-
पेन्ति तदपि फस्सपच्चया^५ । ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा परंकतं
दुक्खं पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते समणब्राह्मणा
कम्मवादा सयंकतं च परंकतं च दुक्खं पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।
ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं
R. 34 दुक्खं पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।
25

“तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं दुक्खं
पञ्जापेन्ति, ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती^६ ति नेतं ठानं विज्जति ।
ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा परंकतं दुक्खं पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र
फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति । ये पि ते समणब्राह्मणा
B. 271 कम्मवादा सयंकतं च परंकतं च दुक्खं पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा
30

१. सारणीय - सी०, स्या०, रो० । २. पञ्जापेन्ति - म० । ३. परंकतं - सी०,
स्या० । ४. व्याकरमाना - रो० । ५. फस्सपच्चया - सी० । ६. पटिसंवेदयन्ती - स्या० ।

पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति । ये पि ते समणब्राह्मणा कम्म-
वादा असयंकारं अपरंकारं^१ अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत
अञ्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जती” ति ।

अस्सोसि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो सारिपुत्तस्स तेहि
अञ्जतिस्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धि इमं^२ कथासल्लापं । अथ खो आयस्मा 5
आनन्दो राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको आयस्मतो
सारिपुत्तस्स तेहि अञ्जतिस्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धि अहोसि कथा-
सल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

“साधु साधु, आनन्द, यथा तं सारिपुत्तो सम्मा व्याकरमानो
व्याकरेय्य । पटिच्चसमुप्पन्नं खो, आनन्द, दुक्खं वुत्त मया । किं पटिच्च ?
फस्सं पटिच्च । इति वद वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च म अभूतेन अब्भा-
चिक्खेय्य^३, धम्मस्स चानुधम्मं^४ व्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको
वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्य ।

“तत्रानन्द, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं दुक्खं पञ्ञा-
पेन्ति तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते 15
समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं
पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

“तत्रानन्द, ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं दुक्खं 20
पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं
विज्जति । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा कम्म-
वादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत
अञ्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति ।

“एकमिदाहं, आनन्द, समयं इधेव राजगहे विहरामि वेळुवने 25
कलन्दकनिवापे । अथ ख्वाहं, आनन्द, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्त-
चीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । तस्स मय्हं, आनन्द, एतदहोसि-
‘अतिप्पगो खो ताव•राजगहे पिण्डाय चरितुं । यन्नूनाहं येन अञ्ज-
तिस्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्य’ ति ।

“अथ ख्वाहं, आनन्द, येन अञ्जतिस्थियानं परिब्बाजकानं 30

आरामो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तेहि अञ्जतिथियेहि परिब्बाजकेहि सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो मं, आनन्द, ते अञ्जतिथिया परिब्बाजका एतदवोचुं - •

- 5 'सन्तावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं दुक्खं पञ्जापेन्ति । सन्ति पनावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा परंकतं दुक्खं पञ्जापेन्ति । सन्तावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं च परंकतं च दुक्खं पञ्जापेन्ति । सन्ति पनावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं
10 पञ्जापेन्ति । इध नो आयस्मा गोतमो किंवादी किमक्खायी ? कथं व्याकरमाना च मयं वुत्तवादिनो चेव आयस्मतो गोतमस्स अस्साम, न च आयस्मन्तं गोतमं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्या' ति ?

R 36

- 15 "एवं वुत्ताहं, आनन्द, ते अञ्जतिथिये परिब्बाजके एतदवोचं - 'पटिच्चसमुप्पन्नं खो, आवुसो, दुक्खं वुत्तं मया । किं पटिच्च ? फस्सं पटिच्च । इति वदं वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च मं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्या' ति ।

- 20 "तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं दुक्खं पञ्जा-पेन्ति तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

- 25 "तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं दुक्खं पञ्जा-पेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जती" ति ।

B.273

- 30 "अच्छरिय भन्ते, अब्भुतं^१ भन्ते ! यत्र हिं नाम एकेन पदेन सब्बो अत्थो वुत्तो भविस्सति । सिया नु खो, भन्ते, एसेवत्थो वित्थारेन वुच्चमानो गम्भीरो चेव अस्स गम्भीरावभासो चा" ति ?

१. अब्भूतं - स्या०, रो० ।

“तेनहानन्द, तञ्जवेत्थ पटिभातू” ति । “सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘जरामरणं, आवुसो आनन्द, किंनिदानं किंसमुदयं किंजातिकं किंपभव’ ति, एवं पुट्ठोहं^१, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं — ‘जरामरणं खो, आवुसो, जातिनिदानं जातिसमुदयं जातिजातिकं जातिपभव’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं ।

5

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘जाति पनावुसो आनन्द, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा’ ति, एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं — ‘जाति खो, आवुसो, भवनिदाना भवसमुदया भवजातिका भवप्पभवा’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं ।

सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘भवो पनावुसो आनन्द, किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो’ ति, एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं — ‘भवो खो, आवुसो, उपादाननिदानो उपादानसमुदयो उपादानजातिको उपादानप्पभवो’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं ।

10

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘उपादानं पनावुसो ...पे०... तण्हा पनावुसो ...पे०... वेदना पनावुसो ...पे०... सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘फस्सो पनावुसो आनन्द, किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो’ ति, एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं — ‘फस्सो खो, आवुसो, सळायतननिदानो सळायतनसमुदयो सळायतनजातिको सळायतनप्पभवो’ ति । ‘छन्नं त्वेव, आवुसो, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा फस्सनिरोधो; फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो; वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो; तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भवनिरोधा जातिनिरोधो; जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं” ति ।

15

20

२५. भूमिजसुत्तं

२६. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा भूमिजो सायन्हसमयं^२ पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं

25 B.274

R. 38

१. पुट्ठाहं — सी०, रो० । २. सायण्हसमयं — सी०, स्या०, रो० ।

सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो
आयस्मा भूमिजो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदयोच -

“सन्तावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं
सुखदुक्खं पञ्जापेन्ति । सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा
5 कम्मवादा परंकतं सुखदुक्खं पञ्जापेन्ति । सन्तावुसो^१ सारिपुत्त, एके
समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं च परंकतं च सुखदुक्खं पञ्जापेन्ति ।
सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरं-
कारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं पञ्जापेन्ति । इध नो, आवुसो सारिपुत्त,
भगवा किंवादी किमयखायी कथं व्याकरमाना च मयं वुत्तवादिनो चैव
10 भगवतो अस्साम, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स
चानुधम्मं व्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं
ठानं आगच्छेय्या” ति ?

“पटिच्चसमुप्पन्नं खो, आवुसो, सुखदुक्खं वुत्तं भगवता । किं
पटिच्च ? फस्सं पटिच्च । इति वदं वुत्तवादी चैव भगवतो अस्स, न च
15 भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्य, न च
कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्य ।

“तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं सुखदुक्खं
पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया^२ । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०...
ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं
20 सुखदुक्खं पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

“तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं सुखदुक्खं
पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं
R 39 विज्जति । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा कम्म-
वादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं पञ्जापेन्ति ते वत
25 अञ्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जती” ति ।

B. 275 अस्सोसि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो सारिपुत्तस्स आयस्मता
भूमिजेन सद्धिं इमं कथासल्लापं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको आयस्मतो सारिपुत्तस्स

आयस्मता भूमिजेन सद्धिं अहोसि कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो
आरोचेसि ।

“साधु साधु, आनन्द, यथा तं सारिपुत्तो सम्मा व्याकरमाना^१
व्याकरेय्य । पटिच्चसमुप्पन्नं खो, आनन्द, सुखदुक्खं वुत्तं मया । कि
पटिच्च ? फस्सं पटिच्च । इति वदं वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च मं^५
अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्य, न च कोचि सह-
धम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्य ।

“तत्रानन्द, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकत्तं सुखदुक्खं
पञ्जापेन्ति^२ तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये
पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं^{१०}
सुखदुक्खं पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

“तत्रानन्द, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकत्तं सुखदुक्खं
पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं
विज्जति । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा-
कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं पञ्जापेन्ति^{१५}
ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति ।

“काये वा हानन्द, सति कायसञ्चेतनाहेतु उप्पज्जति अज्झत्तं^{R. 40}
सुखदुक्खं । वाचाय वा हानन्द, सति वचीसञ्चेतनाहेतु उप्पज्जति
अज्झत्तं सुखदुक्खं । मने वा हानन्द, सति मनोसञ्चेतनाहेतु उप्पज्जति
अज्झत्तं सुखदुक्खं अविज्जापच्चया च ।^{२०}

“सामं वा तं, आनन्द, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, यंपच्चयास्स^३
तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । परे^४ वा तं, आनन्द, कायसङ्खारं अभि-
सङ्खरोन्ति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । सम्पजानो वा
तं, आनन्द, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं
सुखदुक्खं । असम्पजानो वा तं, आनन्द, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति^{२५} B. 276
यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं ।

“सामं वा तं, आनन्द, वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति यंपच्चयास्स
तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । परे वा तं, आनन्द, वचीसङ्खारं अभि-
सङ्खरोन्ति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । सम्पजानो

१. व्याकरमानो — सी०, रो० । २. पञ्जापेन्ति — म० । ३. यं पच्चयाय —
स्या० । ४-४ परे वास्स तं — सी०, रो०, परे वायतं — स्या० ।

वा तं, आनन्द ...पे०... असम्पजानो वा तं, आनन्द, वचीसङ्खारं अभि-
सङ्खरोति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं ।

“सम्मं वा तं, आनन्द, मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति यंपच्चयास्स
उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । परे वा तं, आनन्द, मनोसङ्खारं अभि-
5 सङ्खरोन्ति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । सम्पजानो वा
तं, आनन्द ...पे०... असम्पजानो वा तं, आनन्द, मनोसङ्खारं अभिसङ्ख-
रोति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं ।

“इमेसु, आनन्द, धम्मेसु^१ अविज्जा अनुपतिता । अविज्जाय त्वेव,
आनन्द, असेसविरागनिरोधा सो कायो न होति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति
10 अज्झत्तं सुखदुक्खं । सा वाचा न होति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं
R. 41 सुखदुक्खं । सो मनो न होति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुख-
दुक्खं । खेत्तं तं^२ न होति ...पे०... वत्थु तं न होति ...पे०... आयतनं तं न
होति ...पे०... अधिकरणं तं न होति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं
सुखदुक्खं” ति ।

२६. उपवाणसुत्तं

15 २७. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा उपवाणो येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा उपवाणो भगवन्तं एतदवोच —

“सन्ति पन, भन्ते, एके समणब्राह्मणा सयंकतं दुक्खं पञ्जा-
पेन्ति^३ । सन्ति पन^४, भन्ते, एके समणब्राह्मणा परंकतं दुक्खं पञ्जा-
20 पेन्ति । सन्ति पन, भन्ते, एके समणब्राह्मणा सयंकतं च परंकतं च दुक्खं पञ्जा-
पेन्ति । सन्ति पन, भन्ते, एके समणब्राह्मणा असयंकारं अपरंकारं
अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्जापेन्ति । इध नो, भन्ते, भगवा किवादी
किमक्खायी कथं व्याकरमाना च मयं वुत्तवादिनो चेव भगवतो अस्साम,
B. 277 न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरे-
य्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आग-
च्छेय्या” ति ?

“पटिच्चसमुप्पन्नं खो, उपवाण, दुक्खं वुत्तं मया । किं पटिच्च ?

१. छसु - रो० । २. वा - स्या० । ३. पञ्जापेन्ति - म० । ४. सी० पोत्यके
नत्थि ।

फस्सं पटिच्च । इति वदं वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च मं अभूतेन अब्भा-
चिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको
वादानुपातो गारह्णं ठानं आगच्छेय्य ।

“तत्र, उपवाण, ये ते समणब्राह्मणा सयंकतं दुक्खं पञ्ञापेन्ति
तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते समण- 5
ब्राह्मणा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्ञापेन्ति तदपि
फस्सपच्चया ।

“तत्र, उपवाण, ये ते समणब्राह्मणा सयंकतं दुक्खं पञ्ञापेन्ति R 42
ते वत अञ्ञात्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती^१ ति नेतं ठानं विज्जति । ये पि
ते ... पे०... ये पि ते ... पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा असयंकारं अपरं- 10
कारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञात्र फस्सा
पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जती” ति ।

२७. पञ्चयसुत्तं

२८. सावत्थियं विहरति । “अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा;
सङ्खारपच्चया विज्जाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
समुदयो होति । 15

“कतमं च, भिक्खवे, जरामरणं ? या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि
तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता आयुनो
संहानि इन्द्रियानं परिपाको – अयं वुच्चति जरा । या तेसं तेसं सत्तानं
तम्हा तम्हा सत्तनिकाया चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं
कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स^२ उप- 20
च्छेदो^३; इदं वुच्चति मरणं । इति अयं च जरा इदं च मरणं । इदं वुच्चति,
भिक्खवे, जरामरणं । जातिसमुदया जरामरणसमुदयो; जातिनिरोधा
जरामरणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो जरामरणनिरोध-
गामिनी पटिपदा । सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा,
सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि । 25

“कतमा^१ च, भिक्खवे, जाति ... पे०... कतमो च, भिक्खवे,
भवो ... कतमं च, भिक्खवे, उपादानं ... कतमा च, भिक्खवे, तण्हा ...

B. 278

R. 43

१. पटिसंवेदयन्ती – स्या० । २-२. सी०, रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि । ३. कतमो-
रो० ।

कतमा च, भिक्खवे, वेदना ... कतमो च, भिक्खवे, फस्सो ... कतमं च, भिक्खवे, सळायतनं ... कतमं च, भिक्खवे, नामरूपं ... कतमं च, भिक्खवे, विञ्जाणं ... ।

“कतमे^१ च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा—
 5 कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा । अविज्जासमुदया सङ्खारसमुदयो; अविज्जानिरोधा सङ्खार-
 निरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटि-
 पदा । सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एवं पच्चयं पजानाति,
 10 एवं पच्चयसमुदयं पजानाति, एवं पच्चयनिरोधं पजानाति, एवं पच्चय-
 निरोधगामिनि पटिपदं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरिय-
 सावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति पि, आगतो इमं सद्धम्मं
 इति पि, पस्सति इमं सद्धम्मं इति पि, सेक्खेन^२ जाणेन समन्नागतो इति
 पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोतं समापन्नो इति
 15 पि, अरियो निब्बेधिकपञ्चो इति पि, अमतद्वारं आहच्च तिट्ठति
 इति पी’ ति ।

२८. भिक्खुसुत्तं

२९. सावत्थियं विहरति । तत्र खो ... पे०... इध, भिक्खवे,
 भिक्खु जरामरणं पजानाति, जरामरणसमुदयं पजानाति, जरामरणनिरोधं
 पजानाति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति, जातिं पजानाति
 R. 44 20 ...पे०... भवं पजानाति ... उपादानं पजानाति ... तण्हं पजानाति ... वेदनं
 पजानाति ... फस्सं पजानाति ... सळायतनं पजानाति ... नामरूपं पजा-
 नाति ... विञ्जाणं पजानाति ... सङ्खारे पजानाति ... सङ्खारसमुदयं
 पजानाति ... सङ्खारनिरोधं पजानाति ... सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं
 पजानाति ।

25 “कतमं च, भिक्खवे, जरामरणं ? या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि
 तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं बलित्तचता आयुनो
 संहानि इन्द्रियानं परिपाको — अयं वुच्चति जरा । या तेसं तेसं सत्तानं

तम्हा^१ तम्हा^१ सत्तनिकाया^२ चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स^३ उपच्छेदो^४; इदं वुच्चति मरणं । इति अयं च जरा इदं च मरणं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, जरामरणं । जातिसमुदया जरामरणसमुदयो; जाति- निरोधा जरामरणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो जरा- मरणनिरोधगामिनी पटिपदा । *सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्मा- समाधि ।

B 279

“कतमा च, भिक्खवे, जाति ... पे०... कतमो च, भिक्खवे, भवो ... कतमं च, भिक्खवे, उपादानं ... कतमा च, भिक्खवे, तण्हा ... वेदना ... फस्सो ... सळायतनं ... नामरूप ... विञ्जाणं ... ।

10

“कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा — कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा । अविज्जासमुदया सङ्खारसमुदयो; अविज्जानिरोधा सङ्खार- निरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटि- पदा । सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्मासमाधि ।

15

“यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु एवं जरामरणं पजानाति, एवं जरामरणसमुदयं पजानाति, एवं जरामरणनिरोधं पजानाति, एवं जरा- मरणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति, एवं जातिं पजानाति ...पे०... भवं ... उपादानं ... तण्हं ... वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं ... नामरूपं ... विञ्जाणं ... सङ्खारे ... सङ्खारसमुदयं ... सङ्खारनिरोधं ... एवं सङ्खार- निरोधगामिनि पटिपदं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु दिट्ठि- सम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति पि, आगतो इमं सद्धम्मं इति पि, पस्सति इमं सद्धम्मं इति पि, सेक्खेन^५ आणेन समन्नागतो इति पि^६, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोतं समापन्नो इति पि, अरियो निब्बे- धिकपञ्चो इति पि, अमतद्वारं आहच्च तिट्ठति इति पी” ति ।

20 R. 45

25

२६. समणब्राह्मणसुत्तं

३०. सावत्थियं विहरति । तत्र खो ...पे०... ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं न परिजानन्ति, जरामरणसमुदयं न

१-१. तम्हि तम्हि — रो० । २. सत्तनिकाये — रो० । ३-३ सी०, रो०, म० पोत्यकेसु नत्थि । ४-४. रो० पोत्यके नत्थि ।

परिजानन्ति, जरामरणनिरोधं न परिजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं न परिजानन्ति, जार्तिं न परिजानन्ति ...पे०... भवं ... उपादानं... तण्हं ... वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं ... नामरूपं ... विञ्जाणं ... सङ्खारे... सङ्खारसमुदयं ... सङ्खारनिरोधं ... सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं न परि-
 5 जानन्ति । न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समण-
 B. 280 सम्मता^१ ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता^२ । न च पनेते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं^३ वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं
 10 परिजानन्ति, जरामरणसमुदयं परिजानन्ति, जरामरणनिरोधं परिजानन्ति,
 जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं परिजानन्ति, जार्तिं परिजानन्ति
 ...पे०... भवं ... उपादानं ... तण्हं ... वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं ... नाम-
 R. 46 रूपं ... विञ्जाणं ... सङ्खारे परिजानन्ति, सङ्खारसमुदयं परिजानन्ति,
 सङ्खारनिरोधं परिजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं परिजानन्ति ।
 15 ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चैव समणसम्मता
 ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता । ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थं च
 ब्रह्मञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
 विहरन्ती” ति ।

३०. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

३१. सावत्थियं विहरति । “तत्र खो ...पे०... ये हि केचि,
 20 भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदयं
 नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधं नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि
 पटिपदं नप्पजानन्ति ते वत जरामरणं समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति नेतं ठानं
 विज्जति । जार्तिं नप्पजानन्ति ...पे०... भवं ... उपादानं ... तण्हं ...
 वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं ... नामरूपं ... विञ्जाणं ... सङ्खारे नप्प-
 25 जानन्ति, सङ्खारसमुदयं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं नप्पजानन्ति, सङ्खार-
 निरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति ते वत सङ्खारे समतिक्कम्म ठस्सन्ती
 ति नेतं ठानं विज्जति ।

१. समणा सम्मता - रो० । २. ब्राह्मणा सम्मता - रो० । ३. ब्राह्मञ्जत्थं - स्या०,
 रो० ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं पजानन्ति, जरामरणसमुदयं पजानन्ति, जरामरणनिरोधं पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति ते वत जरामरणं समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति ठानमेतं विज्जति । जाति पजानन्ति ... पे०... भवैवं ... उपादानं ... तण्हं ... वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं ... नामरूपं ... विञ्जाणं ... सङ्खारे 5 पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति । ते वत सङ्खारे समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति ठानमेतं विज्जती” ति ।

दसबलवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं

द्वे दसबला उपनिसा च, अञ्जातित्थियभूमिजो^१ ।

B.281,
R.47

उपवाणो पच्चयो भिक्खु, द्वे च समणब्राह्मणा ति ॥

10

- ० —

३१. भूतसुत्तं

३२. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति । तत्र खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि — “वुत्तमिदं, सारिपुत्त, पारायने^२ अजितपञ्हे —

‘ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा^३ पुथू इध ।

तेसं मे निपको इरियं, पुट्ठो पब्रूहि^४ मारिसा’ ति ॥

15

“इमस्स नु खो, सारिपुत्त, सङ्खित्तेन भासितस्स कथं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति ? एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो तुण्ही अहोसि । दुतियं पि खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि ... पे०... दुतियं पि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्ही अहोसि । ततियं पि खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि — “वुत्तमिदं, सारिपुत्त, पारायने अजितपञ्हे —

20

‘ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध ।

तेसं मे निपको इरियं, पुट्ठो पब्रूहि मारिसा’ ति ॥

“इमस्स नु खो, सारिपुत्त, सङ्खित्तेन भासितस्स कथं वित्थारेन

R. 48

१. अञ्जातित्थिया भूमिजं — रो० । २. पारायने — रो० । ३. सेक्खा — सी०, रो० ।

४. च ब्रूहि — स्या०; मे ब्रूहि — रो० ।

अत्थो ददुब्बो” ति ? तनिय पि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

“भूतमिदं ति, सारिपुत्त, पस्ससी” ति ?

“भूतमिदं ति, भन्ते, यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । भूतमिदं
। त यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा भूतस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय
5 पटिपन्नो होति । तदाहारसम्भवं^१ ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति ।
तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बि-
दाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं
निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । तदाहारनिरोधा यं
भूतं तं निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा निरोधधम्मस्स
10 निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । एवं खो, भन्ते, सेक्खो
होति ।

B. 282

R 49

“कथं च, भन्ते, सङ्घातधम्मो होति ? भूतमिदं ति, भन्ते, यथा-
भूत सम्मप्पञ्जाय पस्सति । भूतमिदं ति यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा
भूतस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । तदाहार-
15 सम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं
सम्मप्पञ्जाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनु-
पादा विमुत्तो होति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं निरोधधम्मं ति यथाभूतं
सम्मप्पञ्जाय पस्सति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं निरोधधम्मं ति
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा निरोधधम्मस्स निब्बिदा विरागा निरोधा
20 अनुपादा विमुत्तो होति । एवं खो, भन्ते, सङ्घातधम्मो होति । इति खो,
भन्ते, यं तं वुत्तं पारायने अजितपञ्हे —

‘ये च सङ्घातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध ।

तेसं मे निपको इरियं, पुट्ठो पब्रूहि मारिसा’ ति ॥

“इमस्स ख्वाहं, भन्ते, सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेण अत्थं
25 आजानामी” ति ।

“साधु साधु, सारिपुत्त, भूतमिदं ति, सारिपुत्त, यथाभूतं सम्मप्प-
ञ्जाय पस्सति । भूतमिदं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा भूतस्स
निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । तदाहारसम्भवं ति
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्प-
30 ञ्जाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो

होति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा निरोधधम्मस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । एवं खो, सारिपुत्त, सेक्खो होति ।

“कथं च, सारिपुत्त, सङ्ख्वातधम्मो होति ? भूतमिदं ति, सारि- 5
पुत्त, यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । भूतमिदं ति यथाभूतं सम्मप्प-
ञ्जाय दिस्वा भूतस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो B. 283
होति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । तदाहार-
सम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बिदा
विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं 10
निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । तदाहारनिरोधा यं भूतं
तं निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा निरोधधम्मस्स
निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । एवं खो, सारिपुत्त, R. 50
सङ्ख्वातधम्मो होति । इति खो, सारिपुत्त, यं तं वुत्तं पारायने अजितपञ्हे-

‘ये च सङ्ख्वातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध । 15

तेसं मे निपको इरियं, पुट्ठो पब्रूहि मारिसा’ ति ॥

“इमस्स खो सारिपुत्त सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन
अत्थो दट्ठब्बो” ति ।

३२. कळारसुत्तं

३३. सावत्थियं विहरति । अथ खो कळारखत्तियो भिक्खु
येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन 20
सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^१ वीतिसारेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कळारखत्तियो भिक्खु आयस्मन्तं सारि-
पुत्तं एतदवोच – “मोल्लियफग्गुनो,^२ आवुसो सारिपुत्त, भिक्खु सिक्खं
पच्चक्खाय हीनायावत्तो ति । न हि नून सो आयस्मा इमस्मि धम्मविनये
अस्सासमलत्था ति । तेन हायस्मा सारिपुत्तो इमस्मि धम्मविनये अस्सासं 25
पत्तो” ति ?

१. सागणीयं – सी०, स्या०, रो० । २. मोल्लियफग्गुनो – स्या०, रो० ।

“न ख्वाहं, आवुसो, कङ्खामी” ति ।

“आयति, पनावुसो” ति ?

“न ख्वाहं, आवुसो, विचिकिच्छामी” ति ।

अथ खो कळारखत्तियो भिक्खु उट्ठायासना येन भगवा तेनुप-

R. 51 5 सङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कळारखत्तियो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “आयस्मता, भन्ते, सारिपुत्तेन अञ्जा व्याकता^१ — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानामी” ति ।

B 284 20 अथ खो भगवा अञ्जातरं भिक्खुं आमन्तेसि — “एहि त्वं, भिक्खु, मम वचनेन सारिपुत्तं आमन्तेहि — ‘सत्था तं, आवुसो सारिपुत्त, आमन्तेती’” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “सत्था तं, आवुसो सारिपुत्त, आमन्तेती” ति ।

15 “एवं, आवुसो” ति खो आयस्मा सारिपुत्तो तस्स भिक्खुनो पटि-
स्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा
एतदवोच — “सच्चं किरतया, सारिपुत्त, अञ्जा व्याकता — ‘खीणा
जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति
20 पजानामी” ति ?

“न खो, भन्ते, एतेहि पदेहि एतेहि व्यञ्जनेहि^२ अत्थो^३
वुत्तो” ति ।

“येन केनचि पि, सारिपुत्त, परियायेन कुलपुत्तो अञ्जं व्या-
करोति, अथ खो व्याकतं व्याकततो दट्ठब्बं” ति ।

25 “ननु अहं पि, भन्ते, एवं वदामि — ‘न खो, भन्ते, एतेहि पदेहि
एतेहि व्यञ्जनेहि अत्थो वुत्तो’” ति ।

“सच्चे तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं — ‘कथं जानता पन तया,
आवुसो सारिपुत्त, कथं पस्सता अञ्जा व्याकता ~ खीणा जाति वुसितं
ब्रह्मचरियं कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति । एवं पुट्ठो
30 त्वं, सारिपुत्त, किन्ति व्याकरेय्यासी” ति ?

१. व्याकता — रो० । २. व्यञ्जनेहि — रो० । ३. अत्थो च — सी०, स्या० ।

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘कथं जानता पन तया, आवुसो सारिपुत्त, कथं पस्सता अञ्जा ब्याकता — खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति; एवं पुट्ठोहं^१, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं — ‘यंनिदाना, आवुसो, जाति, तस्स निदानस्स खया खीणस्मि खीणाम्ही^२ ति^३ विदितं । खीणाम्ही^३ ति विदित्वा — खीणाजाति वुसितं ब्रह्मचरियं कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं” ति ।

R. 52

“सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं — ‘जाति पनावुसो सारिपुत्त, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा’ ति ? एवं पुट्ठो तं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी” ति ?

10

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘जाति पनावुसो सारिपुत्त, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा’ ति ? एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं — ‘जाति खो, आवुसो, भवनिदाना भवसमुदया भवजातिका भवप्पभवा’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं” ति ।

B. 285

“सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं — ‘भवो पनावुसो सारिपुत्त, किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो’ ति ? एवं पुट्ठो त्वं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी” ति ?

15

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘भवो पनावुसो सारिपुत्त, किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो’ ति ? एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं — ‘भवो खो, आवुसो, उपादाननिदानो उपादानसमुदयो उपादानजातिको उपादानप्पभवो’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं” ति ।

20

“सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं — ‘उपादानं पनावुसो ...पे०... सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं — ‘तण्हा पनावुसो सारिपुत्त, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा’ ति । एवं पुट्ठो त्वं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी” ति ?

25

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘तण्हा पनावुसो सारिपुत्त, किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा’ ति ? एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं — ‘तण्हा खो, आवुसो, वेदनानिदाना वेदनासमुदया वेदनाजातिका वेदनापभवा’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं” ति ।

R. 53

१. पुट्ठाहं — रो० । २-२. खीणमिति — सी०, स्या०, रो० । ३-३. खीणस्मि खीणमिति — रो० ।

“सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्यु — ‘कथं जानतो पन ते, आवुसो सारिपुत्त, कथं पंस्सतो या वेदनासु नन्दी सा न उपट्ठासी’ ति । एवं पुट्ठो त्वं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी” ति ?

“सचे म, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘कथं जानतो पन ते, आवुसो सारिपुत्त, कथं पंस्सतो या वेदनासु नन्दी सा न उपट्ठासी’ ति एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं — ‘तिस्सो खो इमा, आवुसो, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । इमा खो, आवुसो, तिस्सो वेदना अनिच्चा । यदनिच्चं तं दुक्खं ति विदितं, या वेदनासु नन्दी सा न उपट्ठासी’ ति । एवं, पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं” ति ।

“साधु साधु, सारिपुत्त । अयं पि खो, सारिपुत्त, परियायो, एतस्सेव अत्थस्स^१ सङ्घित्तेन वेय्याकरणाय — ‘यं किञ्चि वेदयितं तं दुक्खस्मि’ ति ।

B 286

“सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्यु — ‘कथं विमोक्खा पन तया, आवुसो सारिपुत्त, अञ्जा ब्याकता — खीणा जाति वुसित ब्रह्मचरियं कत करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति ? एवं पुट्ठो त्वं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी” ति ?

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘कथं विमोक्खा पन तया, आवुसो सारिपुत्त, अञ्जा ब्याकता — खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं कत करणीयं नापरं इत्थात्ताया ति पजानामी’ ति एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं — ‘अञ्जत्तं विमोक्खा खाहं, आवुसो, सब्बुपादानक्खया तथा सतो विहरामि यथा सतं विहरन्त आसवा नानुस्सवन्ति, अत्तानं च नावजानामी’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं” ति ।

R. 54

“साधु साधु, सारिपुत्त । अयं पि खो सारिपुत्त, परियायो एतस्सेव अत्थस्स सङ्घित्तेन वेय्याकरणाय — ये आसवा समणेन वुत्ता तेस्वाहं न कङ्कामि, ते मे पहीना^२ ति न विचिकिच्छामी” ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्वा^३ सुगतो उट्ठायासना विहारं पाविसि ।

तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो भिक्खू आमन्तेसि — “पुब्बे अप्पटिसविदितं मं, आवुसो, भगवा पठम पञ्चं अपुच्छि, तस्स मे अहोसि दन्धायितत्तं । यतो च खो मे, आवुसो, भगवा

R. 56

रत्तिन्दिवं चे पि मं भगवा ... पे०... द्वे रत्तिन्दिवानि चे पि मं भगवा ... पे०...
 तीणि ... चत्तारि ... पञ्च ... छ ... सत्त रत्तिन्दिवानि चे पि मं भगवा
 एतमत्थं पुच्छेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि,
 सत्त रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थं व्याकरेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि
 5 अञ्जमञ्जेहि परियायेही” ति ।

B.288

“सा हि, भिक्खु, सारिपुत्तस्स धम्मधातु सुप्पटिविद्धा यस्सा
 धम्मधातुया सुप्पटिविद्धत्ता दिवसं चे पाहं सारिपुत्तं एतमत्थं पुच्छेय्यं
 अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि, दिवसं पि मे सारि-
 पुत्तो एतमत्थं व्याकरेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परिया-
 10 येहि । रत्तिं चे पाहं सारिपुत्तं एतमत्थं पुच्छेय्यं अञ्जमञ्जेहि पदेहि
 अञ्जमञ्जेहि परियायेहि, रत्ति पि मे सारिपुत्तो एतमत्थं व्याकरेय्य
 ... पे०... रत्तिन्दिवं^१ चे पाहं सारिपुत्तं एतमत्थं पुच्छेय्यं, रत्तिन्दिवं पि मे
 सारिपुत्तो एतमत्थं व्याकरेय्य ... द्वे रत्तिन्दिवानि चे पाहं सारिपुत्तं एतमत्थं
 पुच्छेय्यं, द्वे रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थं व्याकरेय्य ... तीणि
 15 रत्तिन्दिवानि चे पाहं सारिपुत्तं एतमत्थं पुच्छेय्यं, तीणि रत्तिन्दिवानि
 पि मे सारिपुत्तो एतमत्थं व्याकरेय्य ... चत्तारि रत्तिन्दिवानि चे पाहं
 सारिपुत्तं एतमत्थं पुच्छेय्यं, चत्तारि रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थं
 व्याकरेय्य ... पञ्च रत्तिन्दिवानि चे पाहं सारिपुत्तं एतमत्थं पुच्छेय्यं,
 पञ्च रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थं व्याकरेय्य ... छ रत्तिन्दि-
 20 वानि चे पाहं सारिपुत्तं एतमत्थं पुच्छेय्यं, छ रत्तिन्दिवानि पि मे सारि-
 पुत्तो एतमत्थं व्याकरेय्य ... सत्त रत्तिन्दिवानि चे पाहं सारिपुत्तं एतमत्थं
 पुच्छेय्यं अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि, सत्त रत्तिन्दि-
 वानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थं व्याकरेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्ज-
 मञ्जेहि परियायेही” ति ।

३३. जाणवत्थुसुत्तं

25

३४. सावत्थियं । “चतुचत्तारीसं^२ वो, भिक्खवे, जाणवत्थूनि
 देसेस्सामि, तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति । “एवं,
 भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच -

१. रत्तिन्दिवानि - रो० । २. चतुचत्ताळीस - सी०, स्या० ।

“कतमानि, भिक्खवे, चतुचत्तारीसं आणवत्थूनि ? जरामरणे
 आणं, जरामरणसमुदये आणं, जरामरणनिरोधे आणं, जरामरण-
 निरोधगामिनिया पटिपदाय आणं; जातिया आणं, जातिसमुदये आणं,
 जातिनिरोधे आणं, जातिनिरोधगामिनिया पटिपदाय आणं; भवे 5
 आणं, भवसमुदये आणं, भवनिरोधे आणं, भवनिरोधगामिनिया पटि-
 पदाय आणं; उपादाने आणं, उपादानसमुदये आणं, उपादाननिरोधे
 आणं, उपादाननिरोधगामिनिया पटिपदाय आणं; तण्हाय आणं, तण्हा-
 समुदये आणं, तण्हानिरोधे आणं, तण्हानिरोधगामिनिया पटिपदाय
 आणं; वेदनाय आणं, वेदनासमुदये आणं, वेदनानिरोधे आणं, वेदना-
 निरोधगामिनिया पटिपदाय आणं; फस्से आणं ... पे०... सळायतने आणं 10
 ... नामरूपे आणं ... विञ्जाणे आणं... सङ्खारैसु आणं, सङ्खारसमुदये
 आणं, सङ्खारनिरोधे आणं, सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय
 आणं । इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, चतुचत्तारीसं आणवत्थूनि ।

“कतमं च, भिक्खवे, जरामरणं या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि
 सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता आयुनो संहानि 15 B 289
 इन्द्रियानं परिपाको, अयं वुच्चति जरा । या तेसं तेसं सत्तानं तम्हा तम्हा
 सत्तनिकाया चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं कालकिरिया
 खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स उपच्छेदो, इदं वुच्चति
 मरणं । इति अयं च जरा इदं च मरणं; इदं वुच्चति, भिक्खवे, जरामरणं ।

“जातिसमुदया जरामरणसमुदयो; जातिनिरोधा जरामरण- 20
 निरोधो; अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो जरामरणनिरोधगामिनी
 पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एवं जरामरणं पजानाति,
 एवं जरामरणसमुदयं पजानाति, एवं जरामरणनिरोधं पजानाति, एवं R. 58
 जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति, इदमस्स धम्मे आणं । सो 25
 इमिना धम्मेन दिट्ठेन विदितेन अकालिकेन पत्तेन परियोगाब्हेन अतीता-
 नागतेन यं नेति ।

“ये खो केचि अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं
 अब्भञ्जंसु, जरामरणसमुदयं अब्भञ्जंसु, जरामरणनिरोधं अब्भञ्जंसु,
 जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं अब्भञ्जंसु, सब्बे ते एवमेव अब्भञ्जंसु, 30
 सेय्यथापाहं^१ एतरहि ।

१. सेय्यथापाहं – रो०; सेय्यथापिहं – स्या० ।

“ये पि हि केचि अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं अभिजानिस्सन्ति, जरामरणसमुदयं अभिजानिस्सन्ति, जरामरणनिरोधं अभिजानिस्सन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं अभिजानिस्सन्ति, सब्बे ते एवमेव अभिजानिस्सन्ति, सेय्यथापाहं एतरही ति । इदमस्स

5 अन्वये जाणं ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि द्वे जाणानि परि-
सुद्धानि होन्ति परियोदातानि — धम्मे जाणं च अन्वये जाणं च । अयं
वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति
पि, आगतो इमं सद्धम्मं इति पि, पस्सति इमं सद्धम्मं इति पि, सेक्खेन^१
10 जाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि,
धम्मसोतं समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपञ्चो इति पि, अमतद्वारं
आहच्च तिट्ठति इति पी ति ।

“कतमा च, भिक्खवे, जाति ... पे०... कतमो च, भिक्खवे, भवो
... कतमं च, भिक्खवे, उपादानं ... कतमा च, भिक्खवे तण्हा...
15 कतमा च, भिक्खवे, वेदना ... कतमो च, भिक्खवे, फस्सो ... कतमं च,
B. 290 भिक्खवे, सल्लायतनं ... कतमं च भिक्खवे, नामरूपं ... कतमं च, भिक्खवे
R. 59 विञ्जाणं ... कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा—
कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो ति । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे,
सङ्खारा ।

20 “अविज्जासमुदया सङ्खारसमुदयो; अविज्जानिरोधा सङ्खार-
निरोधो; अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटि-
पदा, सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एवं सङ्खारे पजानाति, एवं
सङ्खारसमुदयं पजानाति, एवं सङ्खारनिरोधं पजानाति, एवं सङ्खार-
25 निरोधगामिनि पटिपदं पजानाति, इदमस्स धम्मे जाणं । सो इमिना
धम्मेन दिट्ठेन विदितेन अकालिकेन पत्तेन परियोगाब्हेन अतीतानागतेन
यं नेति ।

“ये खो केचि अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा सङ्खारे अब्भ-
ञ्जंसु, सङ्खारसमुदयं अब्भञ्जंसु, सङ्खारनिरोधं अब्भञ्जंसु, सङ्खार-

निरोधगामिनि पटिपदं अब्भञ्जंसु, सब्बे ते एवमेव^१ अब्भञ्जंसु, सेय्यथा-
पाहं एतरहि ।

“ये हि^२ पि^३ केचि अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा सङ्खारे
अभिजानिस्सन्ति, सङ्खारसमुदयं अभिजानिस्सन्ति, सङ्खारनिरोधं अभि-
जानिस्सन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिजानिस्सन्ति, सब्बे ते 5
एवमेव अभिजानिस्सन्ति, सेय्यथापाहं एतरहि । इदमस्स अन्वये जाणं ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि द्वे जाणानि परि-
सुद्धानि होन्ति परियोदातानि – धम्मे जाणं च अन्वये जाणं च । अयं
वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो
इति पि, आगतो इमं सद्धम्मं इति पि, पस्सति इमं सद्धम्मं इति पि, सेक्खेन 10
जाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जायं समन्नागतो इति पि,
धम्मसोतं समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपज्जो इति पि, अमत-
द्वारं आहच्च तिट्ठति इति पी” ति ।

३४. द्वितीयजाणवत्थुसुत्तं

३५. सावत्थियं विहरति । “सत्तसत्तरि^३ वो, भिक्खवे, जाण-
वत्थूनि देसेस्सामि । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति । 15
“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

“कतमानि, भिक्खवे, सत्तसत्तरि जाणवत्थूनि ? जातिपच्चया
जरामरणं ति जाणं; असति जातिया नत्थि जरामरणं ति जाणं; अतीतं
पि अद्धानं जातिपच्चया जरामरणं ति जाणं, असति जातिया नत्थि
जरामरणं ति जाणं; अनागतं पि अद्धानं जातिपच्चया^४ जरामरणं ति 20
जाणं, असति जातिया नत्थि जरामरणं ति जाणं; यम्पिस्स तं धम्म-
ट्ठित्तिजाणं तम्पि खयधम्मं वयधम्मं विरागधम्मं निरोधधम्मं ति जाणं ।

“भवपच्चया^५ जाती ति जाणं ...पे०... उपादानच्चया भवो
ति जाणं ... तण्हापच्चया उपादानं ति जाणं ... वेदनापच्चया तण्हा ति
जाणं ... फस्सपच्चया वेदना ति जाणं ... सळायतनपच्चया फस्सो ति 25
जाणं ... नामरूपपच्चया सळायतनं ति जाणं ... विज्जाणपच्चया नाम-
रूपं ति जाणं ... सङ्खारपच्चया विज्जाणं ति जाणं; अविज्जापच्चया
सङ्खारा ति जाणं, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति जाणं; अतीतं

B. 291,
R. 60

१. एवमेव – सी०, रो० । २-२. पि हि – सी०, स्या०, रो० । ३. सत्तसत्तरि –
सी० । ४. जातिपच्चया – सी० । ५. भवपच्चया – सी० ।

पि अद्धानं अविज्जापच्चया सङ्खारा ति जाणं, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति जाणं; अनागतं पि अद्धानं अविज्जापच्चया सङ्खारा ति जाणं, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति जाणं, यम्पिस्स तं धम्म-
 5 द्दित्तिजाण तम्पि खयधम्मं वयधम्मं विरागधम्मं निरोधधम्मं ति जाणं । इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, सत्तसत्तरि जाणवत्थूनी' ति ।

३५. अविज्जापच्चयसुत्तं

३६. सावत्थियं विहरति । “अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा ; सङ्खारपच्चया विज्जाणं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती” ति । एवं वुत्ते, अज्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “कतमं नु खो, भन्ते, जरांमरणं, कस्स च पनिदं जरामरणं” ति ?

R. 61 10

“नो कल्लो पञ्चो,” ति भगवा अवोच, “कतमं जरामरणं, कस्स च पनिदं जरामरणं” ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय, ‘अज्जं जरामरणं अज्जस्स च पनिदं जरामरणं’ ति, इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेतं एकत्थं व्यज्जनमेव^१ नानं । तं जीवं तं सरीरं ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । अज्जं जीवं अज्जं सरीरं ति वा, भिक्खु,
 15 दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति — ‘जातिपच्चया जरामरणं’ ति ।

“कतमा नु खो भन्ते, जाति, कस्स च पनायं जाती” ति ?

B.292

“नो कल्लो पञ्चो,” ति भगवा अवोच, “कतमा जाति, कस्स च पनायं जाती” ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, ‘अज्जा जाति अज्जस्स च पनायं जाती’ ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेतं एकत्थं व्यज्जनमेव नानं । तं जीवं तं सरीरं ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति^२ ब्रह्मचरियवासो न होति । अज्जं जीवं अज्जं सरीरं ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति — ‘भवपच्चया जाती’ ति ।

25

“कतमो नु खो, भन्ते, भवो, कस्स च पनायं भवो” ति ?

“नो कल्लो पञ्चो,” ति भगवा अवोच, “कतमो भवो, कस्स च पनायं भवो” ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, ‘अज्जो भवो अज्जस्स च पनायं भवो’ ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेतं एकत्थं व्यज्जनमेव

१. व्यज्जनमेव — रो० । २. रो० पोत्यके नत्थि ।

नानं । तं जीवं तं सरीरं ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न
होति; अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरिय-
वासो न होति । एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथा-
गतो धम्मं देसेति — ‘उपादानपच्चया भवो’ ति ... पे० ... तण्हा-
पच्चया उपादानं ति ... वेदनापच्चया तण्हा ति ... फस्सपच्चया वेदना 5
ति ... सळायतनपच्चया फस्सो ति ... नामरूपपच्चया सळायतनं ति...
विज्जाणपच्चया नामरूपं ति... सङ्खारपच्चया विज्जाणं” ति ।

R 62

“कतमे नु खो, भन्ते, सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा” ति ?

“नो कल्लो पञ्हो,” ति भगवा अवोच, “कतमे सङ्खारा कस्स
च पनिमे सङ्खारा’ ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, ‘अञ्जे सङ्खारा 10
अञ्जस्स च पनिमे सङ्खारा’ ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेतं
एकत्थं व्यञ्जनमेव नानं । तं जीवं तं सरीरं ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति
ब्रह्मचरियवासो न होति; अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं ति वा, भिक्खु,
दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुप-
गम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति — ‘अविज्जापच्चया सङ्खारा’ ति । 15

“अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि
विसूकायिकानि^१ विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । ‘कतमं
जरामरणं, कस्स च पनिदं जरामरणं’ इति वा, ‘अञ्जं जरामरणं, अञ्जस्स
च पनिदं जरामरणं’ इति वा, ‘तं जीवं तं सरीरं’ इति वा, ‘अञ्जं जीवं
अञ्जं सरीरं’ इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि^२ भवन्ति उच्छिन्न- 20
मूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कृतानि आर्यति अनुप्पादधम्मानि ।

“अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि
विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । ‘कतमा
जाति, कस्स च पनायं जाति’ इति वा, ‘अञ्जा जाति, अञ्जस्स च
पनायं जाति’ इति वा, ‘तं जीवं तं सरीरं’ इति वा, ‘अञ्जं जीवं अञ्जं 25
सरीरं’ इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि
तालावत्थुकतानि अनभावङ्कृतानि आर्यति अनुप्पादधम्मानि ।

B, 293

“अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि
विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि ।

१. विसूकायितानि — सी०, स्या०, रो० । २. पहीणानि — सी० । ३. अनभाव
गतानि — स्या० ।

R 63

कतमो भवो ... पे०... कतमं उपादानं ... कतमा तण्हा ... कतमा वेदना ... कतमो फस्सो ... कतमं सळायतनं ... कतमं नामरूपं ... कतमं विञ्जाणं ... पे०... ।

- “अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यागिस्स तानि
 5 विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि ।
 ‘कतमे सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा’ इति वा, ‘अञ्जे सङ्खारा,
 अञ्जस्स च पनिमे सङ्खारा’ इति वा, ‘तं जीवं तं सरीरं’ इति वा,
 ‘अञ्जं जीवं, अञ्जं सरीरं’ इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि
 भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कृतानि आर्यति
 10 अनुप्पादधम्मानी” ति ।

३६. दुतियअविज्जापच्चयसुत्तं

३७. सावत्थियं विहरति । “अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा;
 सङ्खारपच्चया विञ्जाणं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
 समुदयो होति ।

- “कतमं जरामरणं, कस्स च पनिदं जरामरणं’ ति इति वा,
 15 भिक्खवे, यो वदेय्य, ‘अञ्जं जरामरणं, अञ्जस्स च पनिदं जरामरणं’
 ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, उभयमेतं एकत्थं व्यञ्जनमेव नानं ।
 ‘तं जीवं तं सरीरं’ इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न
 होति । ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं’ इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति
 ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खवे, उभो अन्ते अनुपगम्म
 20 मज्जेन तथागतो धम्मं देसेति — ‘जातिपच्चया जरामरणं’ ति ।

B. 294

R. 64

- “कतमा जाति ... पे०... कतमो भवो ... कतमं उपादानं ...
 कतमा तण्हा ... कतमा वेदना ... कतमो फस्सो ... कतमं सळायतनं ...
 कतमं नामरूपं ... कतमं विञ्जाणं ... कतमे सङ्खारा, कस्स च पनिमे
 सङ्खारा ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, ‘अञ्जे सङ्खारा अञ्जस्स
 25 च पनिमे सङ्खारा’ ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, उभयमेतं एकत्थं
 व्यञ्जनमेव नानं । ‘तं जीवं तं सरीरं’ इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति
 ब्रह्मचरियवासो न होति । ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं’ इति वा, भिक्खवे,
 दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खवे, उभो
 अन्ते अनुपगम्म मज्जेन तथागतो धम्मं देसेति — ‘अविज्जापच्चया
 30 सङ्खारा’ ति ।

“अविज्जाय त्वेव, भिक्खवे, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि
 विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । ‘कतमं
 जरामरणं, कस्स च पनिदं जरामरणं’ इति वा, ‘अञ्जं जरामरणं,
 अञ्जस्स च पनिदं जरामरणं’ इति वा, ‘तं जीवं तं सरीरं’ इति वा,
 ‘अञ्जं जीवं, अञ्जं सरीरं’ इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि 5
 भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयति अनु-
 प्पादधम्मानि ।

“अविज्जाय त्वेव, भिक्खवे, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि
 विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । कतमा
 जाति ... पे०... कतमो भवो ... कतमं उपादानं ... कतमा तण्हा ... 10
 कतमा वेदना ... कतमो फस्सो ... कतमं सळायतनं ... कतमं नामरूपं
 ... कतमं विञ्जाणं ... ‘कतमे सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा’ इति
 वा, ‘अञ्जे सङ्खारा, अञ्जस्स च पनिमे सङ्खारा’ इति वा; ‘तं जीवं
 तं सरीरं’ इति वा, ‘अञ्ज जीवं अञ्जं सरीरं’ इति वा सब्बानिस्स
 तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभाव- 15
 ङ्कतानि आयति अनुप्पादधम्मानी” ति ।

३७. ननुहसुत्तं

३८. सावत्थियं विहरति । “नायं, भिक्खवे, कायो तुम्हाकं न पि
 अञ्जेसं । पुराणमिदं, भिक्खवे, कम्मं अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं
 वेदनियं^१ दट्ठब्बं ।

R. 65

“तत्र खो, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्जेव 20 B. 295
 साधुकं योनिसो मनसि करोति — ‘इति इमस्मि सति इदं होति, इमस्सु-
 प्पादा इदं उप्पज्जति; इमस्मि असति इदं न होति, इमस्स निरोधा
 इदं निरुज्झति, यदिदं — अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया
 विञ्जाणं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।
 अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा 25
 विञ्जाणनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो
 होती” ति ।

१. वेदयितं — सी०; वेदनीयं — स्था० ।

३८. चेतनासुत्तं

३९. सावत्थियं विहरति । “यं च, भिक्खवे, चेतeti यं च पक्कपेति यं च अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विज्झाणस्स ठितिया । आरम्मणे सति पत्तिट्ठा विज्झाणस्स होति । तस्मिं पत्तिट्ठिते विज्झाणे विरूढ्हे आर्यातिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति । आर्यातिं पुनब्भवाभि-
 5 निब्बत्तिया सति आर्यातिं जाति जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
 पायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“नो चे, भिक्खवे, चेतeti नो चे पक्कपेति अथ चे अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विज्झाणस्स ठितिया । आरम्मणे सति पत्तिट्ठा
 10 विज्झाणस्स होति । तस्मिं पत्तिट्ठिते विज्झाणे विरूढ्हे आर्यातिं पुनब्भवा-
 भिनिब्बत्ति होति । आर्यातिं पुनब्भवाभिनिब्बत्तिया सति आर्यातिं जाति-
 जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स
 केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“यतो च खो, भिक्खवे, नो चेव चेतeti नो च पक्कपेति नो च
 R. 66 15 अनुसेति, आरम्मणमेतं न होति विज्झाणस्स ठितिया । आरम्मणे
 असति पत्तिट्ठा विज्झाणस्स न होति । तदप्पत्तिट्ठिते विज्झाणे अवि-
 रूढ्हे आर्यातिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति न होति । आर्यातिं पुनब्भवाभिनिब्ब-
 त्तिया असति आर्यातिं जातिजरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा
 निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

३९. दुतियचेतनासुत्तं

B. 296 20 ४०. सावत्थियं विहरति । “यं च, भिक्खवे, चेतeti यं च पक्कपेति यं च अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विज्झाणस्स ठितिया । आरम्मणे सति पत्तिट्ठा विज्झाणस्स होति । तस्मिं पत्तिट्ठिते विज्झाणे विरूढ्हे नामरूपस्स अवक्कन्ति होति । नामरूपपच्चया सळायतनं; सळायतनपच्चया फस्सो; फस्सपच्चया वेदना ... पे०... तण्हा ... उपादानं...
 25 भवो ... जाति... जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति ।
 एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“नो चे, भिक्खवे, चेतeti नो चे पक्कपेति अथ चे अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विज्झाणस्स ठितिया । आरम्मणे सति पत्तिट्ठा

विज्जाणस्स होति । तस्मिं पतिट्ठिते विज्जाणे विरूढहे नामरूपस्स अवक्कन्ति होति । नामरूपपच्चया सळायतनं ... पे० ... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“यतो च खो, भिक्खवे, नो चेव चेतेति नो च पक्कप्पेति नो च अनुसेति, आरम्मणमेतं न होति विज्जाणस्स ठितिया । आरम्मणे असति पतिट्ठा विज्जाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठिते विज्जाणे अवि-
रूढहे नामरूपस्स अवक्कन्ति न होति । नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

४०. ततियचेतनासुत्तं

४१. सावत्थियं विहरति । “यं च, भिक्खवे, चेतेति यं च पक्-
प्पेति यं च अनुसेति आरम्मणमेतं होति विज्जाणस्स ठितिया । आरम्मणे
सति पतिट्ठा विज्जाणस्स होति । तस्मिं पतिट्ठिते विज्जाणे विरूढहे नति
होति । नतिया सति आगतिगति होति । आगतिगतिया सति चुतूपपातो
होति । चुतूपपाते सति आर्याति जातिजरामरणं सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
समुदयो होति ।

“नो चे, भिक्खवे, चेतेति नो चे पक्कप्पेति अथ चे अनुसेति,
आरम्मणमेतं होति विज्जाणस्स ठितिया । आरम्मणे सति पतिट्ठा
विज्जाणस्स होति । तस्मिं पतिट्ठिते विज्जाणे विरूढहे नति होति ।
नतिया सति आगतिगति होति । आगतिगतिया सति चुतूपपातो होति ।
चुतूपपाते सति आर्याति जातिजरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा
सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“यतो च खो, भिक्खवे, नो चेव चेतेति नो च पक्कप्पेति नो च
अनुसेति, आरम्मणमेतं न होति विज्जाणस्स ठितिया । आरम्मणे असति
पतिट्ठा विज्जाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठिते विज्जाणे अवि-
रूढहे नति होति । नतिया असति आगतिगति न होति । आगतिगतिया असति
चुतूपपातो न होति । चुतूपपाते असति आर्याति जाति जरामरणं सोक-
परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
क्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

कळारत्तियवगो चतुत्थो ।

तत्सुद्धानं

भूतमिदं कळारं च, दुवे^१ च जाणवत्थूनि^२ ।

R. 68

अविज्जापच्चया च द्वे, नतुम्हा चेतना तयो ति ॥

- - - ० - - -

४१. पञ्चवेरभयसुत्तं

४२. सावत्थियं विहरति । अथ खो अनाथपिण्डको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
5 निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डकं गहपति भगवा एतद-
वोच -

“यतो खो, गहपति, अरियसावकस्स पञ्च भयानि वेरानि वूप-
सन्तानि होन्ति, चतूहि च सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अरियो
चस्स जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तना
10 व अत्तानं व्याकरेय्य^३ - ‘खीणनिरयोम्हि खीणतिरच्छानयोनि’ खीणपेत्ति-
विसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो
नियतो सम्बोधिपरायनो’ ति ।

B. 298

“कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ? यं, गह-
पति, पाणातिपाती पाणातिपातपच्चया दिट्ठधम्मिकं पि भयं वेरं पसवति,
15 सम्परायिकं पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटि-
संवेदयति, पाणातिपाता पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति ।

“यं, गहपति, अदिन्नादायी अदिन्नादानपच्चया दिट्ठधम्मिकं पि
भयं वेरं पसवति, सम्परायिकं पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं पि दुक्खं
दोमनस्सं पटिसंवेदयति, अदिन्नादाना पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं
20 होति ।

R. 69

“यं, गहपति, कामेसुमिच्छाचारी कामेसुमिच्छाचारपच्चया दिट्ठ-
धम्मिकं पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकं पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं
पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतस्स एवं
तं भयं वेरं वूपसन्तं होति ।

१. द्वे - स्या०, रो० । २. जाणवत्थुनि - स्या० । ३. व्याकरेय्य - रो० ।

४. ० योर्नियो - सी०, स्या०, रो० ।

“यं, गहपति, मुसावादी मुसावादपच्चया दिट्ठधम्मिकं पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकं^१ पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति, मुसावादा पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति ।

“यं, गहपति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी सुरामेरयमज्जपमाद- 5^१ ट्ठानपच्चया दिट्ठधम्मिकं पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकं पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति । इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ।

“कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ? इध, 10 गहपति, अरियसावको बुद्धे अव्वेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति ।

“धम्मो अव्वेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘स्वाक्खातो भग- 15 वता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको’ पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्चूही’ ति ।

“सङ्घे अव्वेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘सुप्पटिपन्नो’ भग- 20 वतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो’ भगवतो सावकसङ्घो, जायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला, एस भगवतो सावकसङ्घो 25 आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्सा’ ति ।

“अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि अच्छिद्देहि, असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि विञ्जुप्पसत्थेहि’ अपरामट्ठेहि समाधि- 25 संवत्तनिकेहि । इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ।

“कतमो चस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटि- विद्वो ? इध, गहपति, अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्जेव सार्धुं कं योनिस्सो मनसि करोति — ‘इति इमस्मि सति इदं होति, इमस्मि असति

१. ओपनेय्यिको — सी०, स्या०, रो० । २. सुपटिपन्नो — सी०, स्या०, रो० ।
३. उजुपटिपन्नो — सी०, स्या०, रो० । ४. विञ्जुप्पसत्थेहि — स्या०; विञ्जुप्पसट्ठेहि — रो० ।

इदं न होति; इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति, इमस्स निरोधा इदं निरु-
ज्जति । यदिदं अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्जाणं
... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय
त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्जाण-
5 निरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।
अयमस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो ।

“यतो^१ खो, गहपति, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि
वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो
होति, अयं चस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो,
10 सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तानं व्याकरेय्य^२ — ‘खीणनिरयोमिह
खीणतिरच्छानयोनि^३ खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो,
सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति ।

४२. दुतियपञ्चवेरभयसुत्तं

R. 71

४३. सावत्थियं विहरति । “यतो खो, भिक्खवे, अरियसाव-
कस्स पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, चतूहि च सोतापत्ति-
B 300 15 यङ्गेहि समन्नागतो होति, अरियो चस्स जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति
सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तानं व्याकरेय्य — ‘खीण-
निरयोमिह ... पे०... अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो’ ति ।

“कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ? यं,
भिक्खवे, पाणातिपाती ... पे०... यं, भिक्खवे, अदिन्नादायी ... पे०...
20 यं, भिक्खवे, कामेसुमिच्छाचारी ... यं, भिक्खवे, मुसावादी ... यं,
भिक्खवे, सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी ... पे०... इमानि पञ्च भयानि
वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ।

“कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ? इध,
भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे ... पे०... धम्मे ... सङ्खे ... अरियकन्तेहि
25 सीलेहि समन्नागतो होति । इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो
होति ।

१. यतो च.- सी०, रो० । २ व्याकरेय्य - रो० । ३. ० योनियो - सी०,
स्या०, रो० ।

“कतमो चस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटि-
विट्ठो ? इध, भिक्खवे, अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्जेव साधुकं
योनिसो मनसि करोति ... पे०... अयमस्स अरियो जायो पञ्जाय
सुदिट्ठो होति सुप्पटिविट्ठो ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि 5
वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो
होति, अयं चस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविट्ठो,
सो आकङ्क्षमानो अत्तना व अत्तानं व्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमिह
खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो,
सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो’” ति । 10

४३. दुक्खसुत्तं

४४. सावत्थिय विहरति । “दुक्खस्स, भिक्खवे, समुदयं च R. 72
अत्थङ्गमं^१ च देसेस्सामि^२ । तं सुणाय, साधुकं मनसि करोथ; भासि-
स्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं ।
भगवा एतदवोच —

“कतमो च, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ? चक्खुं च पटिच्च 15
रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्स-
पच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स
समुदयो ।

“सोतं च पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोतविञ्जाणं ... पे०... B. 301
घानं च पटिच्च गन्धे च ... पे०... जिह्वं च पटिच्च रसे च ... पे०... 20
कायं च पटिच्च फोटुब्बे च ... पे०... मनं च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति
मनोविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना; वेदना-
पच्चया तण्हा । अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ।

“कतमो च, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो ? चक्खुं च पटिच्च
रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्स- 25
पच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविराग-
निरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भवनिरोधा
जातिनिरोधो; जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-

१. अत्थङ्गमं — सी० । २. देसेस्सामि — सी०, रो० ।

पायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो ।

“सोतं च पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोतविञ्जाणं ... पे०...
 घानं च पटिच्च गन्धे च ... पे०... जिह्वं च पटिच्च रसे च ... पे०... कायं
 5 च पटिच्च फोटुब्बे च ... पे०... मनं च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनो-
 विञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया
 तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपा-
 दाचनिरोधा भवनिरोधो; भवनिरोधा जातिनिरोधो; जातिनिरोधा
 R 73 जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स
 10 केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स
 अत्थङ्गमो” ति ।

४४. लोकसुत्तं

४५. सावत्थियं विहरति । “लोकस्स, भिक्खवे, समुदयं च
 अत्थङ्गमं च देसेस्सामि । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासि-
 स्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं ।
 15 भगवा एतदवोच —

“कतमो च, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो ? चक्खुं च पटिच्च
 रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्स-
 पच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादानं; उपादान-
 पच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेव-
 20 दुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । अयं खो, भिक्खवे, लोकस्स
 समुदयो ।

B 302

“सोतं च पटिच्च सद्दे च ... पे०... घानं च पटिच्च गन्धे च
 ... जिह्वं च पटिच्च रसे च ... कायं च पटिच्च फोटुब्बे च ... मनं च
 पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो ।
 25 फस्सपच्चया वेदना ... पे०... जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्ख-
 दोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । अयं खो, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो ।

“कतमो च, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो ? चक्खुं च पटिच्च
 रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्स-
 पच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविराग-

निरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एव-
मेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयं खो, भिक्खवे,
लोकस्स अत्थङ्गमो ।

“सोतं च पटिच्च सद्दे च ... पे०... धानं च पटिच्च गन्धे च ... R. 74
जिह्वं च पटिच्च रसे च ... कायं च पटिच्च फोटुब्बे च ... मनं च 5
पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो ।
फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेस-
विरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०...
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयं खो, भिक्खवे,
लोकस्स अत्थङ्गमो” ति । 10

४५. आतिकसुत्तं

४६. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा आतिके विहरति
गिञ्जकावसथे । अथ खो भगवा रहोगतो पटिसल्लानो^१ इमं धम्म-
परियायं अभासि —

“चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाणं । तिण्णं
सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा; तण्हा- 15
पच्चया उपादानं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होति ।

“सोतं च पटिच्च सद्दे च ... पे०... धानं च पटिच्च गन्धे च...
जिह्वं च पटिच्च रसे च ... कायं च पटिच्च फोटुब्बे च ... मनं च
पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । 20
फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादानं
... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाणं । तिण्णं B.303
सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा
येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा 25
भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

“सोतं च पटिच्च सद्दे च ... पे०... मनं च पटिच्च धम्मे च R. 75
उप्पज्जति मनोविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया

१. पटिसल्लीणो — सी०; पटिसल्लीनो — स्या०, रो० ।

वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

४७. तेन खो पन समयेन अञ्जतरो भिक्खु भगवतो उपस्सुति^१ ठितो होति । अद्दसा खो भगवा तं भिक्खुं उपस्सुति ठितं । दिस्वान तं भिक्खुं एतदवोच – “अस्सोसि नो त्वं, भिक्खु, इमं धम्मपरियायं” ति ?

“एवं, भन्ते” ति ।

“उग्गण्हाहि त्वं, भिक्खु, इमं धम्मपरियायं; परियापुणाहि त्वं, भिक्खु, इमं धम्मपरियायं, धारेहि^२ त्वं, भिक्खु, इमं धम्मपरियायं” ति ।

१० अत्थसंहितो^३ अयं, भिक्खु, धम्मपरियायो आदिब्रह्मचरियको” ति ।

४६. अञ्जतरब्राह्मणसुत्तं

४८. सावत्थियं विहरति । अथ खो अञ्जतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच –

१५ “किं नु खो, भो गोतम, सो करोति सो पटिसंवेदयती” ति ?

“सो करोति सो पटिसंवेदयती” ति खो, ब्राह्मण, अयमेको अन्तो” ति ।

R. 76

“किं पन, भो गोतम, अञ्जो करोति, अञ्जो पटिसंवेदयती” ति ?

२० “अञ्जो करोति, अञ्जो पटिसंवेदयती” ति खो, ब्राह्मण, अयं दुतियो अन्तो । एते ते, ब्राह्मण, उभो अन्ते अनुपगमम मज्जेन तथागतो धम्मं देसेति – ‘अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विज्जाणं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

B 304

अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

25

१ उपस्सुति – सी०, रो० । २-२ रो० पोत्थके नत्थि । ३. अत्थसङ्घितो – सी०. स्या० । ४. पटिसंवेदयती – सी०; पतिसवेदियती – रो० ।

एवं वृत्ते, सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवृकन्तं, भो गोतम ... पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

४७. जाणुस्सोणिमुत्तं

४६. सावत्थियं विहरति । अथ खो जाणुस्सोणि^१ ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं ... पे०... एकमन्तं 5
निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच —

“किं नु खो, भो, गोतम, सब्बमत्थी” ति ?

“सब्बमत्थी” ति खो, ब्राह्मणो, अयमेको अन्तो” ।

“किं पन, भो गोतम, सब्बं नत्थी” ति ? “सब्बं नत्थी” ति खो, ब्राह्मण, अयं दुतियो अन्तो । एते ते, ब्राह्मण, उभो अन्ते अनुपगम्म 10
मज्जेन तथागतो धम्मं देसेति — ‘अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खार-
पच्चया विज्जाणं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खार-
निरोधा विज्जाणनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
निरोधो होती” ति । 15

एवं वृत्ते, जाणुस्सोणि^२ ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभि-
वृकन्तं भो गोतम ... पे०... पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

R. 77

४८. लोकायतिकमुत्तं

५०. सावत्थियं विहरति । अथ खो लोकायतिको ब्राह्मणो येन भगवा ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो लोकायतिको ब्राह्मणो भग-
वन्तं एतदवोच — 20

“किं नु खो, भो गोतम, सब्बमत्थी” ति ?

“सब्बमत्थी” ति खो, ब्राह्मण, जेट्टमेतं लोकायतं” ।

“किं पन, भो गोतम, सब्बं नत्थी” ति ?

B. 305

“सब्बं नत्थी” ति खो, ब्राह्मण, दुतियमेतं लोकायतं” ।

“किं नु खो, भो गोतम, सब्बमेकत्तं” ति ? 25

१. जानुस्सोणि — रो० । २. सो जानुस्सोणि — रो० ।

“सब्बमेकत्तं” ति खो, ब्राह्मण, ततियमेतं लोकायतं” ।

“किं पन, भो गोतम, सब्बं पुथुत्तं” ति ?

“सब्बं पुथुत्तं” ति खो, ब्राह्मण, चतुत्थमेतं लोकायतं । एते ते ब्राह्मण, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति —
 5 ‘अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विज्जाणं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव
 असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विज्जाणनिरोधो
 ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

एवं वुत्ते, लोकायतिको ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभि-
 10 क्कन्तं, भो गोतम ... पे०... अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

४६. अरियसावकसुत्तं

R. 78

५१. सावत्थिय विहरति । “न, भिक्खवे, सुतवतो अरिय-
 सावकस्स एवं होति — ‘किं नु खो किस्मिं सति किं होति, किस्सुप्पादा
 किं उप्पज्जति ? किस्मिं सति सङ्खारा होन्ति, किस्मिं सति विज्जाणं
 होति’, किस्मिं सति नामरूपं होति, किस्मिं सति सळायतनं होति,
 15 किस्मिं सति फस्सो होति, किस्मिं सति वेदना होति, किस्मिं सति तण्हा
 होति, किस्मिं सति उपादानं होति, किस्मिं सति भवो होति, किस्मिं
 सति जाति होति, किस्मिं सति जरामरणं होती’ ति ?

B. 306

“अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया^२
 ज्ञाणमेवेत्थ होति — ‘इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्प-
 20 ज्जति । अविज्जाय सति सङ्खारा होन्ति; सङ्खारेसु सति विज्जाणं
 होति; विज्जाणे सति नामरूपं होति; नामरूपे सति सळायतनं होति;
 सळायतने सति फस्सो होति; फस्से सति वेदना होति; वेदनाय सति
 तण्हा होति; तण्हाय सति उपादानं होति; उपादाने सति भवो होति;
 भवे सति जाति होति; जातिया सति जरामरणं होती’ ति । सो एवं
 25 पजानाति — ‘एवमयं लोको समुदयती’ ति । •

“न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एवं होति — ‘किं नु खो
 किस्मिं असति किं न होति, किस्स निरोधा किं निरुज्जति ? किस्मिं

१-१. स्या० पोत्थके नत्थि । २ अपरप्पच्चया — रो० ।

असति सङ्खारा न होन्ति, किस्मिं असति विज्जाणं न होति, किस्मिं असति नामरूपं न होति, किस्मिं असति सळायतनं न होति, किस्मिं असति फस्सो न होति, किस्मिं असति वेदना न होति, किस्मिं असति तण्हा न होति, किस्मिं असति उपादानं न होति, किस्मिं असति भवो न होति, किस्मिं असति जाति न होति, किस्मिं असति जरामरणं न होती' ति ? 5

“अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया ज्ञाणमेवेत्थ होति — ‘इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति । अविज्जाय असति सङ्खारा न होन्ति; सङ्खारेसु असति विज्जाणं न होति; विज्जाणे असति नामरूपं न होति; नामरूपे असति सळायतनं न होति ...पे०... भवो न होति ... जाति न होति ... जातिया असति जरामरणं न होती’ ति । सो एवं पजानाति — ‘एवमयं लोको निरुज्झती’ ति । 10

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एवं लोकस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च यथाभूतं पजानाति, अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि ...पे०... अमतद्वारं आहच्च तिट्ठति इति पी” ति । 15 R 79

५०. दुतियअरियसावकसुत्तं

५२. सावत्थियं विहरति । “न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एवं होति — ‘किं नु खो किस्मिं सति किं होति, किस्सुप्पादा कि उप्पज्जति ? किस्मिं सति सङ्खारा होन्ति, किस्मिं सति विज्जाणं होति, किस्मिं सति नामरूपं होति, किस्मिं सति सळायतनं होति, किस्मिं सति फस्सो होति, किस्मिं सति वेदना होति, किस्मिं सति तण्हा होति, किस्मिं सति उपादानं होति, किस्मिं सति भवो होति, किस्मिं सति जाति होति, किस्मिं सति जरामरणं होती’ ति ? 20 B. 307

“अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया ज्ञाणमेवेत्थ होति — ‘इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति । अविज्जाय सति सङ्खारा होन्ति; सङ्खारेसु सति विज्जाणं होति; विज्जाणे सति नामरूपं होति; नामरूपे सति सळायतनं होति; सळायतने सति फस्सो होति; फस्से सति वेदना होति; वेदनाय सति 25

तण्हा होति; तण्हाय सति उपादानं होति; उपादाने सति भवो होति; भवे सति जाति होति; जातिया सति जरामरणं होती' ति । सो एवं पजानाति' - 'एवमयं लोको समुदयती' ति ।

“न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एवं होति - 'किं नु
5 खो किस्मिं असति किं न होति, किस्स निरोधा किं निरुज्झति ?
किस्मिं असति सङ्खारा न होन्ति, किस्मिं असति विञ्जाणं न होति,
किस्मिं असति नामरूपं न होति, किस्मिं असति सळायतनं न होति,
किस्मिं असति फस्सो न होति, किस्मिं असति वेदना न होति, किस्मिं
असति तण्हा न होति ... पे०... उपादानं ... भवो ... जाति ... किस्मिं
10 असति जरामरणं न होती' ति ?

“अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया
R. 80 जाणमेवेत्थ होति - 'इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं
निरुज्झति । अविज्जाय असति सङ्खारा न होन्ति; सङ्खारेसु असति
विञ्जाणं न होति; विञ्जाणे असति नामरूपं न होति; नामरूपे
15 असति सळायतनं न होति ... पे०... जातिया असति जरामरणं न होती'
ति । सो एवं पजानाति - 'एवमयं लोको निरुज्झती' ति ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एवं लोकस्स समुदयं च
अत्थङ्गमं च यथाभूतं पजानाति, अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको
दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो^१ इति पि, आगतो इमं सद्धम्मं इति
20 पि^२, पस्सति इमं सद्धम्मं इति पि, सेक्खेन^३ जाणेन समन्नागतो इति पि,
B. 308 सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोतं समापन्नो इति पि,
अरियो निब्बेधिकपञ्चो इति पि, अमतद्वारं आहच्च तिट्ठति इति
पी” ति ।

गहपतिवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं

द्वे पञ्चवेरभया वुत्ता, दुक्खं लोको च जातिकं ।
25 अञ्जातरं जाणुस्सोणि च, लोकायतिकेन अट्ठमं ।
द्वे अरियसावका वुत्ता, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

— ० —

१ जानाति - रो० । २-२. रो० पोत्यके नत्थि । ३ सेक्खेन - सी०, रो० ।

५१. परिवीमंसनसुत्तं

५३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कित्तावता नु खो, भिक्खवे, भिक्खू परिवीमंसमानो परि- 5 वीमंसेय्य सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाया” ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटि- सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तं^१ येव^२ पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

R. 81

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासि- 10 स्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“इध, भिक्खवे, भिक्खू परिवीमंसमानो परिवीमंसति — ‘यं खो इदं अनेकविधं नानप्पकारकं दुक्खं लोके उप्पज्जति जरामरणं; 15 इदं नु खो दुक्खं किंनिदानं किंसमुदयं किंजातिकं किंपभवं ? किंस्मि सति जरामरणं होति, किंस्मि असति जरामरणं न होती’ ति ? सो परिवीमंसमानो एवं पजानाति — ‘यं खो इदं अनेकविधं नानप्पकारकं दुक्खं लोके उप्पज्जति जरामरणं, इदं खो दुक्खं जातिनिदानं जाति- 20 समुदयं जातिजातिकं जातिप्पभवं । जातिया सति जरामरणं होति, जातिया असति जरामरणं न होती’ ति ।

B.309

“सो जरामरणं च पजानाति, जरामरणसमुदयं च पजानाति, जरामरणनिरोधं च पजानाति, या च जरामरणनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा तं च पजानाति, तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी; अयं 25 वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खू सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो जरा- मरणनिरोधाय ।

“अथापरं परिवीमंसमानो परिवीमंसति— ‘जाति पनायं किं- निदाना किंसमुदया किंजातिका किंपभवा, किंस्मि सति जाति होति,

किंस्मि असति जाति न होती' ति ? 'सो परिवीमंसमानो एवं पजानाति—
'जाति भवनिदाना भवसमुदया भवजातिका भवप्पभवा; भवे सति
जाति होति, भवे असति जाति न होती' ति ।

“सो जाति च पजानाति, जातिसमुदयं च पजानाति, जाति-
5 निरोधं च पजानाति, या च जातिनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा तं च
पजानाति, तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी; अयं वुच्चति,
भिक्षवे, भिक्षु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो जातिनिरोधाय ।

“अथापरं परिवीमंसमानो परिवीमंसति —‘भवो पनायं किं-
निदानो ... पे०... उपादानं पनिदं किंनिदानं ... तण्हा पनायं किंनिदाना
10 ... वेदना ... फस्सो ... सळायतनं पनिदं किंनिदानं ... नामरूपं पनिदं ...
विञ्ञाणं पनिदं.. सङ्खारा पनिमे किंनिदाना किंसमुदया किंजातिका
किंपभवा; किंस्मि सति सङ्खारा होन्ति, किंस्मि असति सङ्खारा न
होन्ती' ति ? सो परिवीमंसमानो एवं पजानाति — ‘सङ्खारा अविज्जा-
R. 82 निदाना अविज्जासमुदया अविज्जाजातिका अविज्जापभवा; अविज्जाय
15 सति सङ्खारा होन्ति, अविज्जाय असति सङ्खारा न होन्ती' ति ।

“सो सङ्खारे च पजानाति, सङ्खारसमुदयं च पजानाति, सङ्खार-
निरोधं च पजानाति, या च सङ्खारनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा तं च
पजानाति, तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी; अयं वुच्चति, भिक्षवे,
भिक्षु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो सङ्खारनिरोधाय ।

B. 810 20 “अविज्जागतो यं, भिक्षवे, पुरिसपुगलो पुञ्ञं चे सङ्खारं
अभिसङ्खरोति, पुञ्ञूपगं होति विञ्ञाणं । अपुञ्ञं चे सङ्खारं अभि-
सङ्खरोति, अपुञ्ञूपगं होति विञ्ञाणं । आनेञ्ञं^१ चे सङ्खारं अभि-
सङ्खरोति आनेञ्ञूपगं होति विञ्ञाणं । यतो खो, भिक्षवे, भिक्षुनो
अविज्जा पहीना^२ होति विज्जा उप्पन्ना, सो अविज्जाविरागा विज्जु-
25 प्पादा नेव पुञ्ञाभिसङ्खारं अभिसङ्खरोति न अपुञ्ञाभिसङ्खारं अभि-
सङ्खरोति न आनेञ्ञाभिसङ्खारं अभिसङ्खरोति । अनभिसङ्खरोन्तो
अनभिसञ्चेतयन्तो न किञ्च लोके उपादियति; अनुपादियं न परि-
तस्सति, अपरितस्सं पच्चत्तञ्जेव परिनिब्बायति । ‘खीणा जाति,
वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति ।

“सो सुखं चे वेदनं वेदयति^१, सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति । दुक्खं चे वेदनं वेदयति, सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति । अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति । सो सुखं चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं^२ वेदयति । दुक्खं चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं वेदयति । अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं वेदयति ।

“सो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति, जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति । कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ति^३, सरीरानि अवसिस्सन्ती ति पजानाति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो कुम्भकारपाका उण्हं कुम्भं उद्धरित्वा समे भूमिभागे पटिसिस्सेय्य^४ । तत्र यायं उस्मा सा तत्थेव वूपसमेय्य, कपल्लानि अवसिस्सेय्युं । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति, जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति । कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ति, सरीरानि अवसिस्सन्ती^५ ति पजानाति ।

R. 83

10

B. 311

20

“तं किं मज्जाथ, भिक्खवे, अपि नु खो खीणासवो भिक्खु पुज्जाभिसङ्खारं वा अभिसङ्खरेय्य अपुज्जाभिसङ्खारं वा अभिसङ्खरेय्य आनेज्जाभिसङ्खारं वा अभिसङ्खरेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

25

“सब्बसो वा पन सङ्खारेसु असति, सङ्खारनिरोधा अपि नु खो विज्जाणं पज्जापेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

१. वेदयति - सी० । २. तं वेदन - सी०, रो० । ३. सीतिभविस्सन्ति - रो० । ४. पतिविसेय्य - सी; पतिवुपेय्य - स्या०, रो० । ५. अवसिस्सन्ती - स्या० ।

“सब्बसो वा पन विज्जाणे असति, विज्जाणनिरोधा अपि नु खो नामरूपं पज्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सब्बसो वा पन नामरूपे असति, नामरूपनिरोधा अपि नु खो सळायतनं पज्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सब्बसो वा पन सळायतने असति, सळायतननिरोधा अपि नु खो फस्सो पज्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

R. 84 10 “सब्बसो वा पन फस्से असति, फस्सनिरोधा अपि नु खो वेदना पज्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सब्बसो वा पन वेदनाय असति, वेदनानिरोधा अपि नु खो तण्हा पज्जायेथा” ति ?

15 “नो हेतं, भन्ते” ।

“सब्बसो वा पन तण्हाय असति, तण्हानिरोधा अपि नु खो उपादानं पज्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सब्बसो वा पन उपादाने असति, उपादाननिरोधा अपि नु खो भवो पज्जायेथा” ति ।

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सब्बसो वा पन भवे असति, भवनिरोधा अपि नु खो जाति पज्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

25 “सब्बसो वा पन जातिया असति, जातिनिरोधा अपि नु खो जरामरणं पज्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“साधु साधु, भिक्खवे, एवमेतं, भिक्खवे, नेतं अज्जाथा । सदहथ मे तं, भिक्खवे, अधिमुच्चथ^१, निक्कङ्खा एत्थ होथ निब्बिचि-
30 किच्छा । एसेवन्तो दुक्खस्सा” ति ।

१. अधिमुच्चथ - स्या० ।

५२. उपादानसुत्तं

५४. सावत्थियं विहरति । “उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया^१ उपादानं; उपादानपच्चया^२ भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया^३ जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

5

“सेय्यथापि, भिक्खवे, दसन्नं वा कट्ठवाहानं वीसाय वा कट्ठवाहानं तिसाय वा कट्ठवाहानं चत्तारीसाय^४ वा कट्ठवाहानं महाअग्गिक्खन्धो जलेय्य; तत्र पुरिसो कालेन कालं सुक्खानि चेव तिणानि पक्खिपेय्य, सुक्खानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, सुक्खानि च कट्टानि पक्खिपेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, महाअग्गिक्खन्धो तदाहारो तदुपादानो चिरं^५ दीघमद्धानं जलेय्य^६ । एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

B. 312,
R. 85

“उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा^७ भवनिरोधो; भवनिरोधा जातिनिरोधो; जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

10

“सेय्यथापि, भिक्खवे, दसन्नं वा कट्ठवाहानं वीसाय वा तिसाय वा चत्तारीसाय वा कट्ठवाहानं महाअग्गिक्खन्धो जलेय्य; तत्र पुरिसो^८ न कालेन कालं सुक्खानि चेव तिणानि पक्खिपेय्य, न सुक्खानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, न सुक्खानि च कट्टानि^९ पक्खिपेय्य । एवं हि सो भिक्खवे, महाअग्गिक्खन्धो पुरिमस्स च उपादानस्स परियादाना अञ्जस्स च अनुपहारा^{१०} अनाहारो निब्बायेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरु-^{११}ज्झति, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

25

१. तण्हापच्चया — सी० । २. उपादानपच्चया — सी० । ३. जातिपच्चया — सी० ।

४. चत्ताळिसाय — सी० । ५. जालेय्य — सी० । ६. सुक्खानि च कट्टानि — सी०, रो० ।

७. अनुपाहारा — रो० ।

सं० २-१०

५३. संयोजनसुत्तं

R. 86

५५. सावत्थियं विहरति । “संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु
अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं;
उपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स
5 दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

B.313

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्ठिं च पटिच्च तेलप्प-
दीपो ज्ञायेय्य; तत्र पुरिसो कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य वट्ठिं उप-
संहरेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो तदाहारो तदुपादानो चिरं
दीघमद्धानं जलेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सा-
10 दानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं; उपादान-
पच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरि-
देवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
क्खन्धस्स समुदयो होति ।

“संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो
15 तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा
भवनिरोधो; भवनिरोधा जातिनिरोधो; जातिनिरोधा जरामरणं
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्ठिं च पटिच्च तेलप्प-
26 दीपो ज्ञायेय्य; तत्र पुरिसो न कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य न वट्ठिं
उपसंहरेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो पुरिमस्स च उपादानस्स
परियादाना अञ्जस्स च अनुपहारा अनाहारो तिब्बायेय्य । एवमेव खो,
भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा
निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स
25 दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

५४. दुतियसंयोजनसुत्तं

R. 87

५६. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च
पटिच्च वट्ठिं च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य; तत्र पुरिसो कालेन कालं

तेलं आसिञ्चेय्य^१ वट्ठि उपसंहरेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो तदाहारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धानं जलेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

5

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्ठि च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य; तत्र पुरिसो^२ न कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य न वट्ठि उपसंहरेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो पुरिमस्स च उपादानस्स परियादाना अञ्जस्स च अनुपहारा अनाहारो निब्बायेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

B 314

10

५५. महारुक्खसुत्तं

५७. सावत्थियं विहरति । “उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं; उपादानपच्चया भवो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

15

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चेव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्धं ओजं अभिहरन्ति । एवं हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धानं तिद्वेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो^३ होति ।

20

“उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

25

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुदालपिटकं^४ आदाय; सो तं रुक्खं मूले छिन्देय्य, मूलं^५ छिन्दित्वा^६

R. 88

१. अभिसिञ्चेय्य — सी० । २. रो० पोत्थके नत्थि । ३. निरोधो — रो० ।

४. कुदालपिटकं — इति पि । ५-५. मूले छेत्वा — सी०, स्या०; मलेन त्वा — रो० ।

पलिखणेय्य^१, पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य अन्तमसो उसीरनाळि-
 मत्तानि^२पि । सो तं रुक्खं खण्डाखण्डिकं छिन्देय्य, खण्डाखण्डिकं छिन्दित्वा
 फालेय्य^३, फालेत्वा सकलिकं सकलिकं करेय्य, सकलिकं सकलिकं करित्वा
 वातातपे विसोसेय्य; वातातपे विसोसेत्वा अग्गिना डहेय्य, अग्गिना
 5 डहेत्वा मसि करेय्य, मसि करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य^४ नदिया वा
 B.315 सीघसोताय पवाहेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो उच्छिन्नमूलो
 अस्स तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो^५ आयति अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो,
 भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा
 निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भव-
 10 निरोधो... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

५६. दुतियमहारुक्खसुत्तं

५८. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो ।
 तस्स यानि चेव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि
 तानि उद्धं ओजं अभिहरन्ति । एवं हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो तदा-
 हारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धानं तिठेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे,
 15 उपादानियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति ।
 R 89 तण्हापच्चया उपादानं ... पे० .. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
 समुदयो होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य
 कुट्टालपिटकं आदाय । सो तं रुक्खं मूले छिन्देय्य, मूले छेत्वा पलि-
 20 खणेय्य, पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य ... पे०... नदिया वा सीघसोताय
 पवाहेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स ताला-
 वत्थुकतो अनभावङ्कतो आयति अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो, भिक्खवे,
 उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति ।
 तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
 25 क्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

१. पलि खणेय्य - रो० । २. उसीरनालमत्तानि - सी० । ३. फालेय्य - सी० ।
 ४. ओफुणेय्य - सी० रो० । ५. अनभावङ्कतो - सी०, रो०; अनभावङ्कतो - स्या० ।

५७. तरुणरुक्खसुत्तं

५६. सावत्थियं विहरति । “संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु
अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं
... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे,*तरुणो रुक्खो । तस्स पुरिसो कालेन
कालं मूलानि पलिमज्जेय्य^१, कालेन कालं पंसुं ददेय्य, कालेन कालं उदकं 5 B. 316
ददेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो तदाहारो तदुपादानो वुद्धि^२
विरुद्धि वेपुल्लं आपज्जेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेषु
अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं
... पे०... एवमेवतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो 10
तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य R 90
कुद्दालपिटकं आदाय ... पे०... नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य । एवं हि
सो, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स तालावत्थुकतो अन- 15
भावङ्गतो आयाति अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु
धम्मेषु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा
उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो
होती” ति ।

५८. नामरूपसुत्तं

६०. सावत्थियं विहरति । “संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु 20
अस्सादानुपस्सिनो विहरतो नामरूपस्स अवक्कन्ति होति । नामरूप-
पच्चया सळायतनं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खन्धस्स समुदयो
होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चेव मूलानि
अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्धं ओजं अभि- 25
हरन्ति । एवं हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिरं

१ फलिसन्नेय्य — सी०; पलिसज्जेय्य — स्या०, रो० । २. वुद्धि — स्या० ।

दीधमद्धानं तिष्ठेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु
अस्सादानुपस्सिनो विहरतो नामरूपस्स अवक्कन्ति होति ... पे०... ।

R. 91 “संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो
नामरूपस्स अवक्कन्ति न होति । नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो
5 ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

B.317 “सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य
कुहालपिटकं आदाय ... पे०... आयति अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो,
भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो नामरूपस्स
अवक्कन्ति न होति । नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो ... पे०...
10 एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

५६. विञ्जाणसुत्तं

६१. सावत्थियं विहरति । “संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु
अस्सादानुपस्सिनो विहरतो विञ्जाणस्स अवक्कन्ति होति । विञ्जाण-
पच्चया नामरूपं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होति ।

15 “सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चेव मूलानि
... पे०... एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानु-
पस्सिनो^१ विहरतो विञ्जाणस्स अवक्कन्ति होति ... पे०... ।

“संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो
विञ्जाणस्स अवक्कन्ति न होति । विञ्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो
20 ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खन्धस्स निरोधो होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य
कुहालपिटकं आदाय ... पे०... आयति अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो,
भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो
विञ्जाणस्स अवक्कन्ति न होति । विञ्जाणस्स निरोधा नामरूप-
25 निरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

६०. निदानसुत्तं

६२. एकं समयं भगवा कुरुसु विहरति कम्मासधम्मं^१ नाम R. 92
 कुरुनं निगमो । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि;
 उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
 निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भन्ते,
 अब्भुतं^२, भन्ते ! याव गम्भीरो चायं, भन्ते, पटिच्चसमुप्पादो गम्भीराव- 5
 भासो च, अथ च पन मे उत्तानकुत्तानको विय खायती” ति ।

“मा हेवं, आनन्द, मा हेवं, आनन्द ! गम्भीरो चायं, आनन्द,
 पटिच्चसमुप्पादो गम्भीरावभासो च । एतस्स, आनन्द, धम्मस्स अननु-
 बोधा अप्पटिवेधा एवमयं पजा तन्ताकुलकजाता कुलगण्ठिकजाता^३
 मुञ्जबब्बजभूता^४ अपायं दुग्गतिं विनिपातं संसारं नातिवत्तति । 10

“उपादानियेसु, आनन्द, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो
 तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं; उपादानपच्चया भवो; भव-
 पच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
 पायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“सेय्यथापि, आनन्द, महारुक्खो । तस्स यानि चेव मूलानि 15
 अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्धं ओजं अभि-
 हरन्ति । एवं हि सो, आनन्द, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिरं
 दीघमद्धानं तिट्ठेय्य । एवमेव खो, आनन्द, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सा-
 दानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं; R 93
 उपादानपच्चया भवो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स 20
 समुदयो होति ।

“उपादानियेसु, आनन्द, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो
 तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा
 भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

“सेय्यथापि, आनन्द, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य 25
 कुद्दालपिटकं आदाय । सो तं रुक्खं मूले छिन्देय्य, मूले छेत्वा पलि-

१. कम्मासदम्मं—स्या०, रो०; कम्मास्सदम्म—सी० । २. अब्भूतं—सी०, स्या० ।

३. गुळिगुण्ठिकजाता—सी०; गुळिगन्धिकजाता—रो०; गुळिगुण्ठिकजाता—स्या० । ४. मुञ्ज-
 पब्बजभूता—म०, स्या०; मुञ्जपब्बजभूता—रो० ।

खण्ण्य, पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य अन्तमसो उसीरनाळिमत्तानि पि ।
 सो तं रुक्खं खण्डाखण्डिकं छिन्देय्य । खण्डाखण्डिकं छिन्दित्वा फालेय्य ;
 फालेत्वा सकलिकं सकलिकं करेय्य, सकलिकं सकलिकं करित्वा वाता-
 तपे विसोसेय्य, वातातपे विसोसेत्वा अग्गिना डहेय्य, अग्गिना डहेत्वा
 5 मसिं करेय्य, मसिं करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य^१, नदिया वा सीघ-
 सोताय पवाहेय्य । एवं हि सो, आनन्द, महारुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स
 B.319 तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आर्यातिं अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो,
 आनन्द, उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरु-
 ज्जति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ;
 10 भवनिरोधा जातिनिरोधो ; जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्ख-
 दोमनस्सुपायासा निरुज्जन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
 निरोधो होती” ति ।

दुक्खवग्गो^२ छडो ।

तस्सुद्धानं

परिवीमंसनुपादानं^३, द्वे च संयोजनानि च ।
 महारुक्खेन द्वे वुत्ता, तरुणेन च सत्तमं ।
 15 नामरूपं च विञ्जाणं, निदानेन च ते दसा ति ॥

६१. अस्सुतवासुत्तं

६३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
 जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

“अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो इमस्मिं चातुमहाभूतिकस्मिं^४
 कायस्मिं निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि । तं किस्सा
 20 हेतु ? दिस्सति, भिक्खवे, इमस्स चातुमहाभूतिकस्स कायस्स आचयो
 पि अपचयो पि आदानं पि निक्खेपनं^५ पि । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो
 निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि ।

“यं च खो एतं, भिक्खवे, वुच्चति चित्तं इति पि, मनो इति पि,
 विञ्जाणं इति पि, तत्रास्सुतवा^६ पुथुज्जनो नालं निब्बिन्दितुं नालं

१. ओफुणेय्य - स्या०, रो०, ओपुणेय्य - सी० । २. रुक्खवग्गो - रो० । ३. परि-
 विमसानुपादानं - सी० । ४. चातुम्महाभूतिकस्मि - सी०, स्या० । ५. निक्खेपं - सी० ।

विरज्जितुं नालं विमुच्चितुं । तं किस्स हेतु ? दीघरत्तं हेतं, भिक्खवे,
अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स अज्झोसितं ममायितं परामद्वं – ‘एतं मम,
एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो नालं
निब्बिन्दितुं नालं विरज्जितुं नालं विमुच्चितुं ।

“वरं, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो इमं चातुमहाभूतिकं कायं 5 B 320
अत्ततो उपगच्छेय्य, न त्वेव चित्तं । तं किस्स हेतु ? दिस्सतायं,
भिक्खवे, चातुमहाभूतिको कायो एकं पि वस्सं तिट्ठमानो द्वे पि वस्सानि
तिट्ठमानो तीणि पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारि पि वस्सानि तिट्ठमानो
पञ्च पि वस्सानि तिट्ठमानो दस पि वस्सानि तिट्ठमानो वीसति पि
वस्सानि तिट्ठमानो तिसं पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारीसं पि वस्सानि 10
तिट्ठमानो पञ्चासं पि वस्सानि तिट्ठमानो वस्ससतं पि तिट्ठमानो,
भिय्यो पि तिट्ठमानो ।

R. 95

“यं च खो एतं, भिक्खवे, वुच्चति चित्तं इति पि, मनो इति पि,
विज्जाणं इति पि, तं रत्तिया च दिवसस्स च अज्झदेव उप्पज्जति अज्झं
निरुज्जति । सेय्यथापि, भिक्खवे, मक्कटो अरज्जे पवने चरमानो 15
साखं गण्हति, तं मुञ्चित्वा अज्झं गण्हति, तं मुञ्चित्वा अज्झं
गण्हति; एवमेव खो, भिक्खवे, यमिदं वुच्चति चित्तं इति पि, मनो इति
पि, विज्जाणं इति पि, तं रत्तिया च दिवसस्स च अज्झदेव उप्पज्जति
अज्झं निरुज्जति ।

“तत्र, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको पटिच्चसमुप्पादं येव 20
साधुकं योनिसो मनसि करोति – ‘इति इमस्मि सति इदं होति, इमस्सु-
प्पादा इदं उप्पज्जति; इमस्मि असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं
निरुज्जति – यदिदं अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विज्जाणं
... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय
त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विज्जाण- 25
निरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती’ ति ।

“एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बि-
न्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि
निब्बिन्दति, विज्जाणस्मि पि निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति,
विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा 30

जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजा-
नाती' ति ।

६२. दुतियअस्सुतवासुत्तं

B. 321,
R. 96

६४. सावत्थियं विहरति । “अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो
इमस्मिं चातुमहाभूतिकस्मिं कायस्मिं निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि
5 विमुच्चेय्य पि । तं किस्स हेतु ? दिस्सति, भिक्खवे, इमस्स चातुमहा-
भूतिकस्स कायस्स आचयो पि अपचयो पि आदानं पि निक्खेपनं पि ।
तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य
पि । यं च खो एतं, भिक्खवे, वुच्चति चित्तं इति पि, मनो इति पि,
विज्जाणं इति पि, तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो नालं निब्बिन्दितुं नालं
10 विरज्जितुं नालं विमुच्चितुं । तं किस्स हेतु ? दीघरत्तं हेतं, भिक्खवे,
अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स अज्झोसितं ममायितं परामट्ठं – ‘एतं मम,
एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो नालं
निब्बिन्दितुं नालं विरज्जितुं नालं विमुच्चितुं ।

“वरं, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो इमं चातुमहाभूतिकं कायं
15 अत्ततो उपगच्छेय्य, न त्वेव चित्तं । तं किस्स हेतु ? दिस्सतायं, भिक्खवे,
चातुमहाभूतिको कायो एकं पि वस्सं तिट्ठमानो द्वे पि वस्सानि तिट्ठमानो
तीणि पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारि पि वस्सानि तिट्ठमानो पञ्च पि
वस्सानि तिट्ठमानो दस पि वस्सानि तिट्ठमानो वीसति' पि वस्सानि
तिट्ठमानो तिसं पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारीसं पि वस्सानि तिट्ठमानो
20 पञ्चासं पि वस्सानि तिट्ठमानो वस्ससतं पि तिट्ठमानो, भिय्यो पि
तिट्ठमानो । यं च खो एतं, भिक्खवे, वुच्चति चित्तं इति पि, मनो इति
पि, विज्जाणं इति पि, तं रत्तिया च दिवसस्स च अज्जादेव उप्पज्जति
अज्जं निरुज्जति ।

“तत्र, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको पटिच्चसमुप्पादं येव
25 साधुकं योनियो मनसि करोति – ‘इति इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सु-
प्पादा इदं उप्पज्जति, इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं
निरुज्जती’ ति । सुखवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुख-
वेदना । तस्सेव सुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं

सुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना सुखवेदना^१ सा निरुज्झति सा वूप-
सम्मति । दुक्खवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति दुक्खवेदना ।
तस्सेव दुक्खवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं दुक्खवेदनियं
फस्सं पटिच्च उप्पन्ना दुक्खवेदना सा निरुज्झति सा वूपसम्मति ।
अदुक्खमसुखवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुख-
वेदना । तस्सेव अदुक्खमसुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं
वेदयितं अदुक्खमसुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खमसुखवेदना
सा निरुज्झति सा वूपसम्मति^२ ।

R. 97

5

“सेय्यथापि, भिक्खवे, द्विन्नं कट्टानं सङ्खट्टनसमोधाना^३ उस्मा
जायति तेजो अभिनिब्बत्तति । तेसं येव द्विन्नं कट्टानं नानाकतविनिब्भोगा^४
या तज्जा उस्मा सा निरुज्झति सा वूपसम्मति; एवमेव खो, भिक्खवे,
सुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखवेदना । तस्सेव सुखवेदनियस्स
फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं सुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना
सुखवेदना सा निरुज्झति सा वूपसम्मति ... पे०... दुक्खवेदनियं फस्सं
पटिच्च । अदुक्खमसुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुख-
वेदना । तस्सेव अदुक्खमसुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं
वेदयितं अदुक्खमसुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खमसुखवेदना
सा निरुज्झति सा वूपसम्मति ।

B. 322

10

15

“एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको फस्से पि निब्बि-
न्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि
निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मि पि निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति,
विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति,
वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

20

६३. पुत्तमंससुत्तं

६५. सावत्थियं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतानं वा
सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय । कतमे चत्तारो ? कबळी-
कारो^५ आहारो ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनो-

R. 98

25

१. सुखा वेदना — सी०, स्या०, रो० । २. वूपसमति — स्या० । ३. संखट्टनसमोधाना —
सी०, रो०; सङ्खट्टनसमोधाना — स्या० । ४. नानाभावा विनिक्खेपा — सी०, रो० । ५. कबळि-
कारो — सी०, कबळिकारो — रो० ।

सञ्चेतना ततिया, विञ्जाणं चतुत्थं । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो
आहारा भूतानं वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुगगाय ।

“कथं च, भिक्खवे, कबलीकारो आहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि,
भिक्खवे, द्वे जायम्पतिका^१ परित्तं सम्बलं आदाय कन्तारमगं पटि-
5 पज्जेय्युं । तेसमस्स एकपुत्तको पियो मनापो । अथ खो तेसं, भिक्खवे,
द्विन्नं जायम्पतिकानं कन्तारगतानं या परित्ता सम्बलमत्ता सा परिक्खयं
परियादानं गच्छेय्य । सिया च नेसं कन्तारावसेसो अनतिण्णो^२ । अथ खो
तेसं, भिक्खवे, द्विन्नं जायम्पतिकानं एवमस्स – ‘अम्हाकं खो या परित्ता
सम्बलमत्ता सा परिक्खीणं परियादिण्णा^३ । अत्थि चायं कन्तारावसेसो
10 अनितिण्णो । यन्नून मयं इमं एकपुत्तकं पियं मनापं वधित्वा वल्लूरं च
सोण्डिकं च करित्वा पुत्तमंसानि खादन्ता^४ एवं तं^५ कन्तारावसेसं नित्थ-
रेय्याम, मा सब्बेव तयो विनस्सिम्हा^६’ ति । अथ खो ते, भिक्खवे, द्वे
जायम्पतिका तं एकपुत्तकं पियं मनापं वधित्वा वल्लूरं च सोण्डिकं च
करित्वा पुत्तमंसानि खादन्ता एवं तं कन्तारावसेसं नित्थरेय्युं, ते पुत्त-
15 मंसानि चेव खादेय्युं, उरे च पटिपिसेय्युं^६ – ‘कहं, एकपुत्तक, कहं,
एकपुत्तका’ ति ।

“तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, अपि नु ते दवाय वा आहारं
R. 99 आहारेय्युं, मदाय वा आहारं आहारेय्युं, मण्डनाय वा आहारं आहारेय्युं,
विभूसनाय वा आहारं आहारेय्युं” ति ?

20 “नो हेतं, भन्ते” ।

“ननु ते, भिक्खवे, यावदेव कन्तारस्स नित्थरणत्थाय आहारं
आहारेय्युं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, कबलीकारो आहारो दट्ठब्बो ति
25 वदामि । कबलीकारे, भिक्खवे, आहारे परिञ्जाते पञ्चकामगुणिको
रागो परिञ्जातो होति । पञ्चकामगुणिके रागे परिञ्जाते नत्थि तं
संयोजनं येन संयोजनेन संयुत्ते अरियसावको पुन इमं लोकं आगच्छेय्य ।

“कथं च, भिक्खवे, फस्साहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि, भिक्खवे,

१. जयम्पतिका – सी०, रो०; जायपतिका – स्या० । २. अनितिण्णो – स्या०,
रो० । ३. परियादिणा – स्या० । ४-४. द्वे पि मं – सी० । ५. विनस्सिम्हा – सी० स्या० ।
६. पतिपिसेय्युं – सी०, स्या०, रो० ।

“तमेनं राजा एवं वदेय्य — ‘गच्छथ भो तं पुरिसं मज्झन्हिक-
समयं सत्तिसतेन हनथा’ ति । तमेनं मज्झन्हिकसमयं सत्तिसतेन हनेय्युं ।
अथ राजा सायन्हसमयं^१ एवं वदेय्य — ‘अम्भो, कथं सो पुरिसो’ ति ?

‘तथेव, देव, जीवती’ ति ।

5 “तमेनं राजा एवं वदेय्य^२ — ‘गच्छथ, भो, तं पुरिसं सायन्हसमयं
सत्तिसतेन हनथा’ ति । तमेनं सायन्हसमयं सत्तिसतेन हनेय्युं । तं किं
मज्जाथ, भिक्खवे, अपि नु सो पुरिसो दिवसं तीहि सत्तिसतेहि हज्ज-
मानो ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदियेथा” ति ?

10 “एकिस्सा पि, भन्ते, सत्तिया हज्जमानो ततोनिदानं दुक्खं
दोमनस्सं पटिसंवेदियेथ; को पन वादो तीहि सत्तिसतेहि हज्ज-
मानो” ति !

“एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, विज्जाणाहारो दट्ठब्बो ति वदामि ।
विज्जाणे, भिक्खवे, आहारे परिज्जाते नामरूपं परिज्जातं होति,
नामरूपे परिज्जाते अरियसावकस्स नत्थि किञ्च उत्तरिकरणीयं
15 ति वदामी” ति ।

६४. अत्थिरागसुत्तं

B. 325,
R. 101

६६. सावत्थियं विहरति । “चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतानं
वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय । कतमे चत्तारो ?
कबळीकारो^३ आहारो ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो,
मनोसज्जेतना ततिया, विज्जाणं चतुत्थं । इमे खो, भिक्खवे,
20 चत्तारो आहारा भूतानं वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा
अनुग्गहाय ।

“कबळीकारे चे, भिक्खवे, आहारे अत्थि रागो अत्थि नन्दी”
अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थ विज्जाणं विरूळ्हं । यत्थ पतिट्ठितं विज्जाणं
विरूळ्हं, अत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ अत्थि नामरूपस्स
25 अवक्कन्ति, अत्थि तत्थ सङ्खारानं बुद्धि^४ । यत्थ अत्थि सङ्खारानं बुद्धि,
अत्थि तत्थ आर्याति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ अत्थि आर्याति पुनब्भ-

१. सायन्हसमयं — सी०, स्या०, रो० । २. वदेय्युं म० । ३. कबळिकारो — रो०;
कबळिकारो — सी० । ४. नन्दि — सी०, स्या०, रो० । ५. बुद्धि — सी०, स्या० ।

वाभिनिब्बत्ति, अत्थि तत्थ आर्याति जातिजरामरणं । यत्थ अत्थि आर्याति जातिजरामरणं, ससोकं तं, भिक्खवे, सदरं सउपायासं ति वदामि ।

“फस्से चे, भिक्खवे, आहारे ... पे०... मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे ... विञ्जाणे चे, भिक्खवे, आहारे अत्थि रागो अत्थि नन्दी अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थ विञ्जाणं विरू हं । यत्थ पतिट्ठितं विञ्जाणं विरूहं, अत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ अत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, अत्थि तत्थ सङ्खारानं वुद्धि । यत्थ अत्थि सङ्खारानं वुद्धि, अत्थि तत्थ आर्याति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ अत्थि आर्याति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, अत्थि तत्थ आर्याति जातिजरामरणं । यत्थ अत्थि आर्याति जातिजरामरणं, ससोकं तं, भिक्खवे, सदरं^१ सउपायासं ति वदामि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको^२ वा सति रजनाय वा लाखाय वा हालिदिया वा नीलिया वा मज्जिद्वाय वा सुपरिमट्ठे^३ वा फलके भित्तिाय वा दुस्सपट्ठे^४ वा इत्थिरूपं वा पुरिसरूपं वा अभिनिम्मि- नेय्य सब्बङ्गपच्चङ्गं; एवमेव खो, भिक्खवे, कबलीकारे चे आहारे अत्थि रागो अत्थि नन्दी अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थ विञ्जाणं विरूहं । यत्थ पतिट्ठितं विञ्जाणं विरूहं, अत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ अत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, अत्थि तत्थ सङ्खारानं वुद्धि । यत्थ अत्थि सङ्खारानं वुद्धि, अत्थि तत्थ आर्याति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ अत्थि आर्याति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, अत्थि तत्थ आर्याति जातिजरामरणं । यत्थ अत्थि आर्याति जातिजरामरणं, ससोकं तं, भिक्खवे, सदरं सउपायासं ति वदामि ।

“फस्से चे, भिक्खवे, आहारे ... पे०... मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे...विञ्जाणे चे, भिक्खवे, आहारे अत्थि रागो अत्थि नन्दी अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थ विञ्जाणं विरूहं । यत्थ पतिट्ठितं विञ्जाणं विरूहं, अत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ अत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, अत्थि तत्थ सङ्खारानं वुद्धि । यत्थ अत्थि सङ्खारानं वुद्धि, अत्थि तत्थ आर्याति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ अत्थि आर्याति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, अत्थि तत्थ आर्याति जातिजरामरणं । यत्थ

१. सरजं - सी०, स्या० । २. चित्तकारो - सी०, रो० । ३. सुमट्ठे - सी०, स्या० ।

४. दुस्सपट्ठे - सी०, स्या० ।

अत्थि आर्यातिं जातिजरामरणं, असोकं तं, भिक्खवे, सदरं सउपायासं ति वदामि ।

“कबळीकारे चे, भिक्खवे, आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा, अप्पतिट्ठितं तत्थ विञ्जाणं अविरूहं । यत्थ अप्पतिट्ठितं
5 विञ्जाणं अविरूहं, नत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ नत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, नत्थि तत्थ सङ्खारानं बुद्धि । यत्थ नत्थि सङ्खारानं बुद्धि, नत्थि तत्थ आर्यातिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ नत्थि आर्यातिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, नत्थि तत्थ आर्यातिं जातिजरामरणं । यत्थ नत्थि आर्यातिं जातिजरामरणं, असोकं तं, भिक्खवे, अदरं^१ अनुपायासे ति वदामि ।

R. 103

“फस्से चे, भिक्खवे, आहारे ... पे०... मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे...विञ्जाणे चे, भिक्खवे, आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा, अप्पतिट्ठितं तत्थ विञ्जाणं अविरूहं । यत्थ अप्पतिट्ठितं विञ्जाणं अविरूहं, नत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ
15 नत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, नत्थि तत्थ सङ्खारानं बुद्धि । यत्थ नत्थि सङ्खारानं बुद्धि, नत्थि तत्थ आर्यातिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ नत्थि आर्यातिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, नत्थि तत्थ आर्यातिं जातिजरामरणं । यत्थ नत्थि आर्यातिं जातिजरामरणं, असोकं तं, भिक्खवे, अदरं अनुपायासं ति वदामि ।

20 “सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारं वा कूटागारसालं^२ वा उत्तराय वा दक्खिणाय वा पाचीनाय वा वातपाना सुरिये उग्गच्छन्ते वातपानेन रस्मि पविसित्वा क्वास्स^३ पतिट्ठिता” ति ?

“पच्छिमायं, भन्ते, भित्तियं” ति ।

“पच्छिमा चे, भिक्खवे, भित्ति नास्स क्वास्स पतिट्ठिता” ति ?

25 “पठवियं, भन्ते” ति ।

B. 327

“पठवी चे, भिक्खवे, नास्स क्वास्स पतिट्ठिता” ति ? “आपस्मि, भन्ते” ति । “आपो चे, भिक्खवे, नास्स क्वास्स पतिट्ठिता” ति ?

“अपतिट्ठिता, भन्ते” ति ।

30 “एवमेव खो, भिक्खवे, कबळीकारे चे आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा ...पे०... ।

१. अरजं - सी०, स्या० । २. कूटागारसाला - सी०, स्या०, १० । ३. क्वास्स - रो० ।

“फस्से चे, भिक्खवे, आहारे ... मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे...विञ्जाणे चे, भिक्खवे, आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा, अप्पत्तिट्ठितं तत्थ विञ्जाणं अवरूढ्हं । यत्थ अप्पत्तिट्ठितं विञ्जाणं अवरूढ्हं, नत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ नत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, नत्थि तत्थ सङ्खारानं वुद्धि । यत्थ नत्थि सङ्खारानं वुद्धि, नत्थि तत्थ आर्यातिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ नत्थि आर्यातिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, नत्थि तत्थ आर्याति जातिजरामरणं । यत्थ नत्थि आर्यातिं जातिजरामरणं असोकं तं, भिक्खवे, अदरं अनुपायासं ति वदामी” ति ।

R 104

६५. नगरसुत्तं

६७. सावत्थियं विहरति । “पुब्बे मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – ‘किच्छा’ वतायं लोको आपन्नो जायति च जीयति^१ च मीयति^२ च चवति च उपपज्जति^३ च । अथ च पनिमस्स दुक्खस्स निस्सरणं नप्पजानाति जरामरणस्स । कुदास्सु नाम इमस्स दुक्खस्स निस्सरणं पञ्जायिस्सति जरामरणस्सा’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो सति जरामरणं होति, किंपच्चया जरामरणं ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो – ‘जातिया खो सति जरामरणं होति, जातिपच्चया जरामरणं’ ति ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो सति जाति होति ... पे० ... भवो होति ... उपादानं होति ... तण्हा होति ... वेदना होति ... फस्सो होति ... सळायतनं होति ... नामरूपं होति ... किंपच्चया नामरूपं’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहुपञ्जाय अभिसमयो – ‘विञ्जाणे खो सति नामरूपं होति, विञ्जाणपच्चया नामरूपं’ ति । तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो सति विञ्जाणं होति, किंपच्चया विञ्जाणं’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो – ‘नामरूपे खो सति विञ्जाणं होति, नामरूपपच्चया विञ्जाणं’ ति ।

१. किच्छं – सी०, स्या०, रो० । २. जिय्यति – स्या० । ३. मिय्यति – स्या० ।
४. उपपज्जति – सी० । ५. अभिसमयो – रो० ।

B.328

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – पच्चुदावत्तति खो इदं विञ्ञाणं नामरूपम्हा न^१ परं^१ गच्छति । एत्तावता जायेथ वा जीयेथ वा मीयेथ वा चवेथ वा उपपज्जेथ वा, यदिदं नामरूपपच्चया विञ्ञाणं; विञ्ञाणपच्चया नामरूपं; नामरूपपच्चया सळायतनं; सळायतन-
 १० पच्चया फस्सो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । ‘समुदयो, समुदयो’ ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि ज्ञाणं उदपादि पञ्ञा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि ।

R. 105

5

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो असति,
 १० जरामरणं न होति, किस्स निरोधा जरामरणनिरोधो’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – ‘जातिया खो असति, जरामरणं न होति; जातिनिरोधा जातिजरामरणनिरोधो’ ति । तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो असति जाति न होति ... पे०... भवो न होति ... उपादानं न होति ... तण्हा न होति
 १५ ... वेदना न होति ... फस्सो न होति ... सळायतनं न होति ... नामरूपं न होति । किस्स निरोधा नामरूपनिरोधो’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – ‘विञ्ञाणे खो असति, नामरूपं न होति; विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो’ ति ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो असति
 २० विञ्ञाणं न होति; किस्स निरोधा विञ्ञाणनिरोधो’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – ‘नामरूपे खो असति, विञ्ञाणं न होति; नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो’ ति ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – अधिगतो खो म्यायं मग्गो बोधाय यदिदं – नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो; विञ्ञाणनिरोधा
 २५ नामरूपनिरोधो; नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो; सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । ‘निरोधो, निरोधो’ ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि ज्ञाणं उदपादि पञ्ञा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि ।

30

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो अरञ्जे पवने चरमानो पस्सेय्य

B 329

R 106

पुराणं मग्गं पुराणञ्जसं पुब्बकेहि मनुस्सेहि अनुयातं । सो तमनु-
 गच्छेय्य । तमनुगच्छन्तो पस्सेय्य पुराणं नगरं पुराणं राजधानि पुब्ब-
 केहि मनुस्सेहि अज्झावुत्थं^१ आरामसम्पन्नं वनसम्पन्नं पोक्खरणीसम्पन्नं
 उद्धापवन्तं^२ रमणीयं । अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो रञ्जो वा राज-
 महामत्तस्स वा आरोचेय्य — ‘यग्घे, भन्ते, जानेय्यासि — अहं अद्दसं^३ 5
 अरञ्जे पवने चरमानो पुराणं मग्गं पुराणञ्जसं पुब्बकेहि मनुस्सेहि
 अनुयातं तमनुगच्छि । तमनुगच्छन्तो अद्दसं पुराणं नगरं पुराणं राज-
 धानि पुब्बकेहि मनुस्सेहि अज्झावुत्थं आरामसम्पन्नं वनसम्पन्नं पोक्ख-
 रणीसम्पन्नं^४ उद्धापवन्तं रमणीयं । तं, भन्ते, नगरं मापेही’ ति ।
 अथ खो सो, भिक्खवे, राजा वा राजमहामत्तो वा तं नगरं मापेय्य । 10
 तदस्स नगरं अपरेण समयेन इद्धं चेव फीतं च बाहुजञ्जं^५ आकिण्ण-
 मनुस्सं वुद्धिवेपुल्लप्पत्तं । एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, अद्दसं पुराणं मग्गं
 पुराणञ्जसं पुब्बकेहि सम्मासम्बुद्धेहि अनुयातं ।

“कतमो च सो, भिक्खवे, पुराणमग्गो पुराणञ्जसो पुब्बकेहि
 सम्मासम्बुद्धेहि अनुयातो ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं 15
 — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि । अयं खो सो, भिक्खवे, पुराण-
 मग्गो पुराणञ्जसो पुब्बकेहि सम्मासम्बुद्धेहि अनुयातो, तमनुगच्छि^६;
 तमनुगच्छन्तो जरामरणं अब्भञ्जासि; जरामरणसमुदयं अब्भञ्जासि;
 जरामरणनिरोधं अब्भञ्जासि; जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं अब्भ-
 ञ्जासि । तमनुगच्छि; तमनुगच्छन्तो जातिं अब्भञ्जासि ... पे०... भवं 20
 अब्भञ्जासि ... उपादानं अब्भञ्जासि ... तण्हं अब्भञ्जासि ... वेदनं
 अब्भञ्जासि ... फस्सं अब्भञ्जासि ... सळायतनं अब्भञ्जासि ...
 नामरूपं अब्भञ्जासि ... विञ्जाणं अब्भञ्जासि । तमनुगच्छि; तमनु-
 गच्छन्तो सङ्खारे अब्भञ्जासि; सङ्खारसमुदयं अब्भञ्जासि; सङ्खार-
 निरोधं अब्भञ्जासि; सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं अब्भञ्जासि । 25
 तदभिञ्जाय आचिक्खि भिक्खूनं भिक्खुनीनं उपासकानं उपासिकानं ।
 तयिदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं इद्धं चेव फीतं च वित्थारिकं बाहुजञ्जं
 पुथुभूतं याव देवमनुस्सेहि सुप्पकासितं” ति ।

R. 107

१. अज्झावुत्थं — म० । २. उद्धापवन्तं — सी०, स्या०, रो० । ३. पोक्खरणीसम्पन्नं —
 स्या०, रो० । ४. बाहुजञ्जं — स्या०; बहुजनं — रो० । ५. सो० — सी०, स्या० ।

६६. सम्मससुत्तं

B 330 ६८. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा कुरूसु विहरति कम्मास-
दम्मं नाम कुरूनं निगमो । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि—“भिक्खवो”
ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —
“सम्मसथ नो तुम्हे, भिक्खवे, अन्तरं^१ सम्मसं” ति । एवं वुत्ते, अञ्जातरो
5 भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “अहं खो, भन्ते, सम्मसामि अन्तरं
सम्मसं” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, सम्मससि अन्तरं सम्मसं” ति ?

अथ खो सो भिक्खु व्याकासि^२ । यथा सो भिक्खु व्याकासि न सो
भिक्खु भगवतो चित्तं आराधेसि ।

10 एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “एतस्स,
भगवा, कालो; एतस्स, सुगत, कालो; यं भगवा अन्तरं सम्मसं भासेय्य ।
भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हानन्द, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति ।

15 “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच —

R. 108 “इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मसमानो सम्मसति अन्तरं सम्मसं^३
— ‘यं खो इदं अनेकविधं नानप्पकारकं दुक्खं लोके उप्पज्जति जरामरणं ।
इदं खो दुक्खं किंनिदानं किंसमुदयं किंजातिकं किंपभवं, किंस्मि सति
जरामरणं होति, किंस्मि असति जरामरणं न होती’ ति ? सो
20 सम्मसमानो एवं जानाति — ‘यं खो इदं अनेकविधं नानप्पकारकं दुक्खं
लोके उप्पज्जति जरामरणं । इदं खो दुक्खं उपधिनिदानं उपधिसमुदयं
उपधिजातिकं उपधिपभवं, उपधिस्मि सति जरामरणं होति, उपधिस्मि
असति जरामरणं न होती’ ति । सो जरामरणं च पजानाति
जरामरणसमुदयं च पजानाति जरामरणनिरोधं च पजानाति या च
25 जरामरणनिरोधसारूपगामिनी पटिपदा तं च पजानाति । तथापटिपन्नो
च होति अनुधम्मचारी । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा
दुक्खक्खयाय पटिपन्नो जरामरणनिरोधाय ।

“अथापरं सम्मसमानो सम्मसति अन्तरं सम्मसं — ‘उपधि पनायं

१-१. अन्तरा सम्मसत्वं ति — सी० । २. व्याकासि — सी०, स्या०, रो० । ३. सम्म-
सत्वं — सी० ।

किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो, किंस्मि सति उपधि होति,
 किस्मि असति उपधि न होती' ति । सो सम्मसमानो एवं जानाति –
 'उपधि तण्हानिदानो तण्हासमुदयो तण्हाजातिको तण्हापभवो, तण्हाय
 सति उपधि होति, तण्हाय असति उपधि न होती' ति । सो उपधि च
 पजानाति उपधिसमुदयं च पजानाति उपधिनिरोधं च पजानाति या च 5 B 331
 उपधिनिरोधसारूपगामिनी पटिपदा तं च पजानाति । तथा पटिपन्नो च
 होति अनुधम्मचारी । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा
 दुक्खक्खयाय पटिपन्नो उपधिनिरोधाय ।

“अथापरं सम्मसमानो सम्मसति अन्तरं सम्मसं—‘तण्हा पनायं कत्थ
 उप्पज्जमाना उप्पज्जति, कत्थ निविसमाना^१ निविसती’ ति ? सो सम्म- 10
 समानो एवं जानाति – यं खो लोके पियरूपं सातरूपं एत्थेसा तण्हा उप्प-
 ज्जमाना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति । किञ्च लोके पिय-
 रूपं सातरूपं ? चक्खुं लोके पियरूप, सातरूपं । एत्थेसा तण्हा उप्पज्ज-
 माना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति । सोत लोके पियरूपं
 सातरूपं ... पे०... घानं लोके पियरूपं सातरूपं ... जिह्वा लोके पियरूपं 15 R. 109
 सातरूपं ... कायो लोके पियरूपं सातरूपं ... मनो लोके पियरूपं सातरूपं
 एत्थेसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति एत्थ निविसमाना निविसति ।

“ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यं
 लोके पियरूपं सातरूपं तं निच्चतो अद्दक्खुं सुखतो अद्दक्खुं अत्ततो अद्दक्खुं
 आरोग्यतो अद्दक्खुं खेमतो अद्दक्खुं । ते तण्हं वड्ढेसुं । ये तण्हं वड्ढेसुं ते 20
 उपधिं वड्ढेसुं । ये उपधिं वड्ढेसुं ते दुक्खं वड्ढेसुं । ये दुक्खं वड्ढेसुं ते न
 परिमुच्चिसु जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमन-
 स्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चिसु दुक्खस्मा ति वदामि ।

“ये पि हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा
 यं लोके पियरूपं सातरूपं तं निच्चतो दक्खिस्सन्ति^२ सुखतो दक्खिस्सन्ति 25
 अत्ततो दक्खिस्सन्ति आरोग्यतो दक्खिस्सन्ति खेमतो दक्खिस्सन्ति । ते
 तण्हं वड्ढिस्सन्ति । ये तण्हं वड्ढिस्सन्ति ते उपधिं वड्ढिस्सन्ति । ये उपधिं
 वड्ढिस्सन्ति ते दुक्खं वड्ढिस्सन्ति । ये दुक्खं वड्ढिस्सन्ति ते न परिमुच्चि-
 स्सन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि
 उपायासेहि, न परिमुच्चिस्सन्ति दुक्खस्मा ति वदामि । 30

B. 332

“ये पि हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके
पियरूपं सातरूपं तं निच्चतो पस्सन्ति सुखतो पस्सन्ति अत्ततो पस्सन्ति
आरोग्यतो पस्सन्ति खेमतो पस्सन्ति । ते तण्हं वड्ढेन्ति । ये तण्हं
वड्ढेन्ति ते उपधिं वड्ढेन्ति । ये उपधिं वड्ढेन्ति ते दुक्खं वड्ढेन्ति ।
5 ये दुक्खं वड्ढेन्ति ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परि-
देवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति
वदामि ।

R. 110

“सेय्यथापि, भिक्खवे, आपानीयकंसो^१ वण्णसम्पन्नो गंधसम्पन्नो
रससम्पन्नो^२ । सो च खो विसेन संसट्ठो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य घम्मा-
10 भित्तो घम्मपरेतो^३ किलन्तो तसितो पिपासितो । तमेनं एवं वदेय्युं —
‘अयं ते, अम्भो पुरिस, आपानीयकंसो वण्णसम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रस
सम्पन्नो; सो च खो विसेन संसट्ठो । सचे आकङ्खसि पिव’ । पिवतो हि
खो तं छादेस्सति वण्णेन पि गन्धेन पि रसेन पि, पिवित्वा च पन ततो-
निदानं मरणं वा निगच्छसि मरणमत्तं वा दुक्खं’ ति । सो तं आपानीयकंसं
15 सहसा अप्पटिसङ्खा पिवेय्य, नप्पटिनिस्सज्जेय्य । सो ततोनिदानं मरणं वा
निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं । एवमेव खो, भिक्खवे, ये हि केचि
अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं ... पे०... अनागत-
मद्धानं ... पे०... एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं
तं निच्चतो पस्सन्ति सुखतो पस्सन्ति अत्ततो पस्सन्ति आरोग्यतो पस्सन्ति
20 खेमतो पस्सन्ति, ते तण्हं वड्ढेन्ति । ये तण्हं वड्ढेन्ति ते उपधिं वड्ढेन्ति ।
ये उपधिं वड्ढेन्ति ते दुक्खं वड्ढेन्ति । ये दुक्खं वड्ढेन्ति ते न परिमुच्चन्ति
जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि
उपायासेहि, न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा
25 यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो अद्दक्खुं दुक्खतो अद्दक्खुं अनत्ततो
अद्दक्खुं रोगतो अद्दक्खुं भयतो अद्दक्खुं, ते तण्हं पजहिंसु । ये तण्हं पजहिंसु
ते उपधिं पजहिंसु । ये उपधिं पजहिंसु ते दुक्खं पजहिंसु । ये दुक्खं पजहिंसु
ते परिमुच्चिसु जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि
दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चिसु दुक्खस्मा ति वदामि ।

१. आपानियकसो — सी०, स्या०, रो० । २. रो० पोत्यके नत्थि । ३. घम्मापरेतो —
रो० । ४. पिवेय्यासि — सी० ।

“ये पि हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो दक्खिस्सन्ति दुक्खतो दक्खिस्सन्ति अनत्ततो दक्खिस्सन्ति रोगतो दक्खिस्सन्ति भयतो दक्खिस्सन्ति, ते तण्हं पजहिस्सन्ति । ये तण्हं पजहिस्सन्ति .. पे०... परिमुच्चिस्सन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

R. 111

B 333

5

“ये पि हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो पस्सन्ति दुक्खतो पस्सन्ति अनत्ततो पस्सन्ति रोगतो पस्सन्ति भयतो पस्सन्ति, ते तण्हं पजहन्ति । ये तण्हं पजहन्ति ते उपधिं पजहन्ति । ये उपधिं पजहन्ति ते दुक्खं पजहन्ति । ये दुक्खं पजहन्ति ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

10

“सेय्यथापि, भिक्खवे, आपानीयकंसो वण्णसम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रससम्पन्नो । सो च खो विसेन संसट्ठो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य घम्माभित्तो घम्मपरेतो किलन्तो तसितो पिपासितो । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अयं ते, अम्भो पुरिस, आपानीयकंसो वण्णसम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रससम्पन्नो सो च खो विसेन संसट्ठो । सच्चे आकङ्खसि पिव । पिवतो हि खो तं छादेस्सति वण्णेन पि गन्धेन पि रसेन पि; पिवित्वा च पन ततोनिदानं मरणं वा निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं’ ति । अथ खो, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स एवमस्स — ‘सक्का खो मे अयं सुरापिपासिता पानीयेन वा विनेतुं दधिमण्डकेन वा विनेतुं भट्टलोणिकाय^१ वा विनेतुं लोणसोवोरकेन^२ वा विनेतुं, न त्वेवाहं तं पिवेय्यं यं मम अस्स दीघरत्तं अहिताय^३ दुक्खाया^४’ ति । सो तं आपानीयकंसं पटिसङ्खा न पिवेय्य, पटिनिस्सज्जेय्य । सो ततोनिदानं न मरणं वा निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं । एवमेव खो, भिक्खवे, ये हि केचि अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो अदक्खुं दुक्खतो अदक्खुं अनत्ततो^५ अदक्खुं रोगतो अदक्खुं भयतो अदक्खुं, ते तण्हं पजहिंसु । ये तण्हं पजहिंसु ते उपधिं पजहिंसु । ये उपधिं पजहिंसु ते दुक्खं पजहिंसु । ये दुक्खं पजहिंसु ते परिमुच्चिंसु जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चिंसु दुक्खस्मा ति वदामि ।

15

20

R 112

25

१. मत्थलोणिकाय — सी०, रो० ; मट्टलोणिकाय — स्या० । २. लोणसोवोरकेन — स्या० । ३-३. हिताय सुखाया — म० । ४. अत्ततो — सी० ।

B 334

“ये पि हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं ...पे०... एतरहि समणा
वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो पस्सन्ति दुक्खतो
पस्सन्ति अनत्ततो पस्सन्ति रोगतो पस्सन्ति भयतो पस्सन्ति, ते तण्हं
पजहन्ति । ये तण्हं पजहन्ति ते उपधिं पजहन्ति । ये उपधिं पजहन्ति ते
5 दुक्खं पजहन्ति । ये दुक्खं पजहन्ति ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन
सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चन्ति
दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

६७. नळकलापीसुत्तं

६६. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्टिको^१
बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको
10 सायन्हसमयं^२ पटिसल्लाना^३ वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि;
उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं
सारणीयं^४ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा
महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “किं नु खो, आवुसो सारि-
R.113 पुत्त, सयङ्कतं जरामरणं, परङ्कतं जरामरणं, सयङ्कतं च परङ्कतं च जरा-
15 मरणं, उदाहु असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्चसमुप्पन्नं जरामरणं” ति ?

“न खो, आवुसो कोट्टिक, सयङ्कतं जरामरणं, न परङ्कतं जरामरणं,
न सयङ्कतं च परङ्कतं च जरामरणं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्च-
समुप्पन्नं जरामरणं । अपि च, जातिपच्चया जरामरणं” ति ।

“किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सयङ्कता जाति, परङ्कता जाति,
20 सयङ्कता च परङ्कता च जाति, उदाहु असयङ्कारा अपरङ्कारा अधिच्च-
समुप्पन्ना जाती” ति ?

“न खो, आवुसो कोट्टिक, सयङ्कता जाति, न परङ्कता जाति, न
सयङ्कता च परङ्कता च जाति, नापि असयङ्कारा अपरङ्कारा अधिच्च-
समुप्पन्ना जाति । अपि च, भवपच्चया जाती” ति ।

25 “किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सयङ्कतो भवो ...पे०... सयङ्कतं
उपादानं ... सयङ्कता तण्हा ... सयङ्कता वेदनां ... सयङ्कतो फस्सो ...
सयङ्कतं सळायतनं ... सयङ्कतं नामरूपं, परङ्कतं नामरूपं, सयङ्कतं च

१. महाकोट्टितो — सी०, स्या०, रो० । २. सायन्हसमयं — सी०, स्या०, रो० ।

३. पटिसल्लाना — सी० । ४. साराणीयं — सी०, स्या० ।

परङ्कतं च नामरूपं, उदाहु असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्चसमुप्पन्नं नाम-
रूपं” ति ?

B. 3 5

“न खो, आवुसो कोट्टिक, सयङ्कतं नामरूप, न परङ्कतं नामरूपं,
न सयङ्कतं च परङ्कतं च नामरूपं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं, अधिच्च-
समुप्पन्नं नामरूपं । अपि च, विञ्जाणपच्चया नामरूपं” ति ।

5

“किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सयङ्कतं विञ्जाणं, परङ्कतं
विञ्जाणं, सयङ्कतं च परङ्कतं च विञ्जाणं, उदाहु असयङ्कारं अपरङ्कारं
अधिच्चसमुप्पन्नं विञ्जाणं” ति ?

“न खो, आवुसो कोट्टिक, सयङ्कतं विञ्जाण, न परङ्कतं विञ्जाण
न सयङ्कतं च परङ्कतं च विञ्जाणं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं
अधिच्चसमुप्पन्नं विञ्जाणं । अपि च, नामरूपपच्चया विञ्जाणं” ति ।

10

“इदनेव खो मयं आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं एवं आज्ञा-
नाम — ‘न ख्वावुसो कोट्टिक, सयङ्कतं नामरूपं, न परङ्कतं नामरूपं, न
सयङ्कतं च परङ्कतं च नामरूपं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्च-
समुप्पन्नं नामरूपं । अपि च, विञ्जाणपच्चया नामरूपं’ ति ।

R. 114

15

“इदनेव च पन मयं आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं एव आज्ञा-
नाम — ‘न ख्वावुसो कोट्टिक, सयङ्कतं विञ्जाण, न परङ्कतं विञ्जाणं, न
सयङ्कतं च परङ्कतं च विञ्जाणं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्च-
समुप्पन्नं विञ्जाणं । अपि च, नामरूपपच्चया विञ्जाणं” ति ।

“यथा कथं पनावुसो सारिपुत्त, इमस्स भासितस्स अत्थो
दट्ठब्बो” ति ?

20

“तेन हावुसो, उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पिधेकच्चे विञ्जू
पुरिसा भासितस्स अत्थं जानन्ति^१ । सेय्यथापि, आवुसो, द्वे नळकला-
पियो अञ्जमञ्जं निस्साय तिट्ठेय्यु । एवमेव खो, आवुसो, नाम-
रूपपच्चया विञ्जाणं; विञ्जाणपच्चया नामरूपं; नामरूपपच्चया
सळायतनं; सळायतनपच्चया फस्सो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । तासं चे, आवुसो, नळकलापीनं एकं
आकड्ढेय्य, एका पपतेय्य; अपरं चे आकड्ढेय्य, अपरा पपतेय्य ।
एवमेव खो, आवुसो, नामरूपनिरोधा विञ्जाणनिरोधो; विञ्जाण-
निरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळाय-

25

30

१. आजानन्ति — सी०, स्या०, रो० ।

तननिरोधा फस्सनिरोधो ... पे०...एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

B.336

“अच्छरियं, आवुसो सारिपुत्त; अब्भुतं, आवुसो सारिपुत्त ! यावसुभासितं चिदं आयस्मता सारिपुत्तेन । इदं च पन मयं आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं इमेहि छत्तिंसाय वृत्थूहि अनुमोदाम—

R 115

‘जरामरणस्स चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, धम्मकथिको भिक्खू ति अलं वचनाय । जरामरणस्स चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, धम्मानुधम्मपटिपन्नो भिक्खू ति अलं वचनाय । जरामरणस्स चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू ति अलं वचनाय । जातिया चे . . भवस्स चे ... उपादानस्स चे ... तण्हाय चे ... फस्सस्स चे ... सळायतनस्स चे ... नामरूपस्स चे ... विज्जाणस्स चे ... सङ्खारानं चे ... अविज्जाय चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, धम्म- कथिको भिक्खू ति अलं वचनाय । अविज्जाय चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, धम्मानुधम्मपटिपन्नो भिक्खू ति अलं वचनाय । अविज्जाय चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू ति अलं वचनाया” ति ।

६८. कोसम्बिसुत्तं

७०. एकं समयं आयस्मा च मुसिलो^१ आयस्मा च पविट्ठो^२ आयस्मा च नारदो आयस्मा च आनन्दो कोसम्बियं विहरन्ति घोसितारामे । अथ खो आयस्मा पविट्ठो आयस्मन्तं मुसिलं एतदवोच — “अञ्जत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया अत्था- यस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव जाणं — ‘जातिपच्चया जरामरणं’” ति ?

“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि — ‘जातिपच्चया जरामरणं’” ति ।

१. मुसिलो — सी०; मुसीलो — रो० । २. सविट्ठो — सी०, रो० ।

“अञ्जत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव जाणं – ‘भवपच्चया जाती’ ति
...पे०... उपादानपच्चया भवो ति... तण्हापच्चया उपादानं ति... वेदना-
पच्चया तण्हा ति... फस्सपच्चया वेदना ति... सळायतनपच्चया फस्सो 5
ति ... नामरूपपच्चया सळायतनं ति ... विञ्जाणपच्चया नामरूपं ति ...
सङ्खारपच्चया विञ्जाणं ति ... अविज्जापच्चया सङ्खारा’ ति ?

R. 116

B. 337

“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – ‘अविज्जापच्चया सङ्खारा’” ति । 10

“अञ्जत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव जाणं – ‘जातिनिरोधा जरामरण-
निरोधो’” ति ?

“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र 15
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – ‘जातिनिरोधा जरामरण-
निरोधो’” ति ।

“अञ्जत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया 20
अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव जाणं – ‘भवनिरोधा जातिनिरोधो’
ति ... पे०... उपादाननिरोधा भवनिरोधो ति ... तण्हानिरोधा उपादान-
निरोधो ति ... वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो ति ... फस्सनिरोधा वेदना-
निरोधो ति ... सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो ति ... नामरूपनिरोधा
सळायतननिरोधो ति ... विञ्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो ति ... सङ्खार- 25 R. 117
निरोधा विञ्जाणनिरोधो ति ... अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो’” ति ?

“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – ‘अविज्जानिरोधा सङ्खार-
निरोधो’” ति ।

30

“अञ्जत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र

अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव जाणं - 'भवनिरोधो निब्बानं' ति ?

B.338

“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
5 अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि - 'भवनिरोधो निब्बानं' ति ।

“तेन हायस्मा मुसिलो अरहं खीणासवो” ति ?

एवं वुत्ते, आयस्मा मुसिलो तुण्ही अहोसि । अथ खो आयस्मा
नारदो आयस्मन्तं पविट्ठं एतदवोच - “साधावुसो पविट्ठ, अहं एतं पञ्चं
लभेय्यं । मं एतं पञ्चं पुच्छ । अहं ते एतं पञ्चं व्याकरिस्सामी” ति ।

10 “लभतायस्मा नारदो एतं पञ्चं । पुच्छामहं आयस्मन्तं नारदं
एतं पञ्चं । व्याकरोतु च मे आयस्मा नारदो एतं पञ्चं ।

“अञ्जत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव जाणं - 'जातिपच्चया जरा-
15 मरणं' ति ?

“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि - 'जातिपच्चया जरामरणं' ति ।

“अञ्जत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
20 अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव जाणं - भवपच्चया जाति ... पे०...
अविज्जापच्चया सङ्खारा” ति ?

“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
25 अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि - 'अविज्जापच्चया सङ्खारा' ति ।

“अञ्जत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव जाणं - 'जातिनिरोधा जरामरण-
निरोधो' ति ?

30 “अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र

अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि — ‘जातिनिरोधा जरामरण-
निरोधो’” ति ।

“अञ्जत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया 5
अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव जाणं — ‘भवनिरोधा जातिनिरोधो’
ति ... पे०... अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो’” ति ?

B.339

“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि — ‘अविज्जानिरोधा सङ्खार- 10
निरोधो’” ति ।

“अञ्जत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव जाणं — ‘भवनिरोधो निब्बानं’” ति ?

“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र 15
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि — ‘भवनिरोधो निब्बानं’” ति ।

“तेन हायस्मा नारदो अरहं खीणासवो’” ति ?

“‘भवनिरोधो निब्बानं’ ति खो मे, आवुसो, यथाभूतं सम्मप्प-
ञ्जाय सुदिट्ठं, न चम्हि अरहं खीणासवो । सेय्यथापि, आवुसो, 20
कन्तारमग्गे उदपानो । तत्र नेवस्स रज्जु न उदकवारको । अथ पुरिसो
आगच्छेय्य घम्माभित्तो घम्मपरेतो किलन्तो तसितो पिपासितो, सो तं
उदपानं ओलेकेय्य । तस्स ‘उदकं’ ति हि खो जाणं अस्स न च कायेन
फुसित्वा विहरेय्य । एवमेव खो, आवुसो, ‘भवनिरोधो निब्बानं’ ति
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठं, न चम्हि अरहं खीणासवो’” ति । 25

R.118

एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं पविट्ठं एतदवोच —
“एवंवादी त्वं, आवुसो पविट्ठ, आयस्मन्तं नारदं किं वदेसी” ति ?

“एवंवादाहं, आवुसो आनन्द, आयस्मन्तं नारदं न किञ्चि
वदामि अञ्जत्र कल्याणा अञ्जत्र कुसला” ति ।

६६. उपयन्तिमुत्तं

७१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
 जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ... पे० ... महासमुद्दो, भिक्खवे,
 B.340 उपयन्तो महानदियो उपयापेति, महानदियो उपयन्तियो कुन्नदियो
 उपयापेन्ति, कुन्नदियो उपयन्तियो महासोब्भे उपयापेन्ति, महासोब्भा
 5 उपयन्ता कुसोब्भे उपयापेन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जा
 उपयन्ती सङ्खारे उपयापेति, सङ्खारा उपयन्ता विज्जाणं उपयापेन्ति,
 विज्जाणं उपयन्तं नामरूपं उपयापेति, नामरूपं उपयन्तं सळायतनं
 उपयापेति, सळायतनं उपयन्तं फस्सं उपयापेति, फस्सो उपयन्तो
 R.119 वेदनं उपयापेति, वेदना उपयन्ती तण्हं उपयापेति, तण्हा उपयन्ती
 10 उपादानं उपयापेति, उपादानं उपयन्तं भवं उपयापेति, भवो
 उपयन्तो जातिं उपयापेति, जाति उपयन्ती जरामरणं उपयापेति ।

“महासमुद्दो, भिक्खवे, अपयन्तो महानदियो अपयापेति, महा-
 नदियो अपयन्तियो कुन्नदियो अपयापेन्ति, कुन्नदियो अपयन्तियो महा-
 सोब्भे अपयापेन्ति, महासोब्भा अपयन्ता कुसोब्भे अपयापेन्ति । एवमेव
 15 खो, भिक्खवे, अविज्जा अपयन्ती सङ्खारे अपयापेति, सङ्खारा अपयन्ता
 विज्जाणं अपयापेन्ति, विज्जाणं अपयन्तं नामरूपं अपयापेति, नामरूपं
 अपयन्तं सळायतनं अपयापेति, सळायनं अपयन्तं फस्सं अपयापेति, फस्सो
 अपयन्तो वेदनं अपयापेति, वेदना अपयन्ती तण्हं अपयापेति, तण्हा
 अपयन्ती उपादानं अपयापेति, उपादानं अपयन्तं भवं अपयापेति, भवो
 20 अपयन्तो जाति अपयापेति, जाति अपयन्ती जरामरणं अपयापेती” ति ।

७०. सुसिमपरिब्बाजकसुत्तं

७२. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने
 कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन भगवा सक्कतो होति गरुकतो
 मानितो पूजितो अपचितो लाभो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चय-
 भेसज्जपरिक्खारानं । भिक्खुसङ्घो पि सक्कतो होति गरुकतो मानितो
 25 पूजितो अपचितो लाभो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्ज-
 परिक्खारानं । अज्जतिथिया पन परिब्बाजका असक्कता होन्ति
 अगरुकता अमानिता अपूजिता अनपचिता, न लाभिनो चीवरपिण्डपात-
 सेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं ।

७३. तेन खो पन समयेन सुसिमो^१ परिब्बाजको राजगहे पटि-
वसति महति या परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं । अथ खो सुसिमस्स परि-
ब्बाजकस्स परिसा सुसिमं परिब्बाजकं एतदवोचुं – “एहि त्वं, आवुसो
सुसिम, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं चर । त्वं धम्मं परियापुणित्वा अम्हे
वाचेय्यासि^२ । तं मयं धम्मं परियापुणित्वा गिहीनं भासिस्साम । एवं
मयं पि सक्कता भविस्साम गरुक्ता मानिता पूजिता अपचिता लाभिनो
चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं” ति । “एव-
मावुसो” ति खो सुसिमो परिब्बाजको सकाय परिसाय पटिस्सुणित्वा^३
येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन
सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^४ वीतिसारेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सुसिमो परिब्बाजको आयस्मन्तं आनन्दं
एतदवोच – “इच्छामहं, आवुसो आनन्द, इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मचरियं
चरितुं” ति ।

B.341

R.120

७४. अथ खो आयस्मा आनन्दो सुसिमं परिब्बाजकं आदाय येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच –
“अयं, भन्ते, सुसिमो परिब्बाजको एवमाह – ‘इच्छामहं, आवुसो आनन्द,
इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मचरियं चरितुं’ ति ।

10

“तेन हानन्द, सुसिमं पब्बाजेथा” ति ।

अलत्थ खो सुसिमो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके पब्बज्जं,
अलत्थ उपसम्पदं ।

20

७५. तेन खो पन समयेन सम्बहुलेहि^५ भिक्खूहि भगवतो सन्तिके
अञ्जा ब्याकता होति – “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं,
नापरं इत्थत्ताया ति पजानामा” ति । अस्सोसि खो आयस्मा सुसिमो–
“सम्बहुलेहि किर भिक्खूहि भगवतो सन्तिके अञ्जा ब्याकता – ‘खीणा
जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानामा”
ति । अथ खो आयस्मा सुसिमो येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्क-
मित्वा तेहि भिक्खूहि सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीति-
सारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सुसिमो ते

25 R.121

१. सुसिमो – सी०, रो० । २. वाचेस्ससि – सी०, रो० । ३. पटिस्सुत्वा – सी०,
स्या० । ४. सारणीयं – सी० स्या०, रो० । ५. सम्बहुलेहि किर – स्या० ।

B.342

भिक्षू एतदवोच - “सच्चं किरायस्मन्तेहि भगवतो सन्तिके अञ्जा व्याकता - ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थ-त्ताया’ ति पजानामा” ति ?

“एवमावुसो” ति ।

5

“अपि पन^१ तुम्हे आयस्मन्तो एवं जानन्ता एवं पस्सन्ता अनेक-विहितं इद्विविधं पच्चनुभोय - एको पि हुत्वा बहुधा होथ, बहुधा पि हुत्वा एको होथ; आविभावं, तिरोभावं, तिरोकुट्टं^२ तिरोपाकारं तिरो-पब्बतं असज्जमाना गच्छथ, सेय्यथापि आकासे; पठविया पि उम्मुज्ज-निमुज्जं करोथ, सेय्यथापि उदके; उदके पि अभिज्जमाने गच्छथ, सेय्यथापि पठवियं; आकासे पि पल्लङ्केन कमथ, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये एवंमहिद्विके एवंमहानुभावे पाणिना परि-मसथ परिमज्जथ, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेथा” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

“अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एवं जानन्ता एवं पस्सन्ता दिब्बाय
15 सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय^३ उभो सद्दे सुणाथ दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके चा” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

R.122

“अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एवं जानन्ता एवं पस्सन्ता परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाथ - सरागं वा चित्तं सरागं चित्तं
20 ति पजानाथ; वीतरागं वा चित्तं वीतरागं चित्तं ति पजानाथ; सदोसं वा चित्तं सदोसं^४ चित्तं ति पजानाथ; वीतदोसं^५ वा चित्तं वीतदोसं चित्तं ति पजानाथ^६; समोहं वा चित्तं समोहं चित्तं ति पजानाथ; वीतमोहं वा चित्तं वीतमोहं चित्तं ति पजानाथ; सङ्खित्तं वा चित्तं सङ्खित्तं चित्तं ति पजानाथ; विक्खित्तं वा चित्तं विक्खित्तं चित्तं ति पजानाथ; महग्गतं वा चित्तं महग्गतं चित्तं ति पजानाथ; अमहग्गतं वा चित्तं अमहग्गतं चित्तं ति पजानाथ; सउत्तरं वा चित्तं सउत्तरं चित्तं ति पजानाथ; अनुत्तरं वा चित्तं अनुत्तरं चित्तं ति पजानाथ; समाहितं वा चित्तं समाहितं चित्तं ति पजानाथ; असमाहितं वा चित्तं असमाहितं चित्तं ति पजानाथ; विमुत्तं वा चित्तं विमुत्तं चित्तं ति पजानाथ; अविमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं चित्तं ति पजानाथा” ति ?
30

B.343

१. नु - सी०, स्या० । २. तिरोकुट्टं - म० । ३. अतिक्कन्तमानुसिकाय - सी०, रो० । ४. वीतदोसं - रो० । ५-५. रो० पोट्यके नत्थि ।

“नो हेतं, आवुसो” ।

“अपि पन^१ तुम्हे आयस्मन्तो एवं जानन्ता एवं पस्सन्ता अनेक-
विहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरथ, सेय्यथीदं – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो
तिस्सो पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो
वीसं^२ पि जातियो तिसं पि जातियो चत्तारीसं^३ पि जातियो पञ्जासं पि
जातियो जातिसत्तं पि जातिसहस्सं पि जातिसत्तसहस्सं पि, अनेके पि
संवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे – ‘अमुत्रासि
एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खपटिसंवेदी एव-
मायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि; तत्रापासि एवंनामो एवं-
गोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खपटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो,
सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं
पुब्बेनिवासं अनुस्सरथा” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

“अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एवं जानन्ता एवं पस्सन्ता
दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सथ चवमाने
उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे
सत्ते पजानाथ – ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता
वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता, अरियानं उप-
वादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं
मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो
सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन
समन्नागता, अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमा-
दाना ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ ति, इति
दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सथ चवमाने
उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे
सत्ते पजानाथा” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

“अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एवं जानन्ता एवं पस्सन्ता ये त सन्ता
विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा^४ विहरथा” ति ?

१. नु – सी०, स्या० । २. वीसति – सी० । ३. चत्तालीसं – सी०, स्या० ।
४. फुसित्वा – सी० ।

“नो हेतं, आवुसो” ।

B. 344

“एत्थ दानि आयस्मन्तो इदं च वेय्याकरणं इमेसं च धम्मानं असमापत्तिं; इदं नो, आवुसो, कथं” ति ?

“पञ्जाविमुत्ता खो मयं, आवुसो सुसिमा” ति ।

5

“न ख्वाहं इमस्स आयस्मन्तानं सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानामि । साधु मे आयस्मन्तो तथा भासन्तु यथाहं इमस्स आयस्मन्तानं सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानेय्यं” ति ।

R. 124

“आजानेय्यासि वा त्वं, आवुसो सुसिम, न वा त्वं आजानेय्यासि अथ खो पञ्जाविमुत्ता मयं” ति ।

10

७६. अथ खो आयस्मा सुसिमो उट्ठायासना येन भगवा तेनु-पसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सुसिमो यावतको तेहि भिक्खूहि सद्धिं अहोसि कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

“पुब्बे खो, सुसिम, धम्मट्ठित्तिजाणं, पच्छा निब्बाने^१ जाणं” ति ।

15

“न ख्वाहं, भन्ते, इमस्स भगवता^२ सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानामि । साधु मे, भन्ते, भगवा तथा भासन्तु यथाहं इमस्स भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानेय्यं” ति ।

“आजानेय्यासि वा त्वं, सुसिम, न वा त्वं आजानेय्यासि, अथ खो धम्मट्ठित्तिजाणं पुब्बे, पच्छा निब्बाने जाणं । तं किं मज्जसि,

20

सुसिम, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं

25

— ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

30

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं
— ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सञ्जा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” । ... पे०... ।

5

“सङ्खारा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु- 10
पस्सितुं — ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

R 125

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

15 B.345

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं
— ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तस्मातिह, सुसिम, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं
अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं
दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं नेतं मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति;
एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । या काचि वेदना अतीताना-
गतपच्चुप्पन्ना अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा
पणीता वा या दूरे सन्तिके वा, सब्बा वेदना नेतं मम नेसोहमस्मि न 25
मेसो अत्ता ति; एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । या काचि
सञ्जा ... पे०... ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्तं वा
बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा ये दूरे सन्तिके
वा, सब्बे सङ्खारा नेतं मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति; एवमेतं
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागत- 36
पच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा

पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं नेतं मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति ; एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।

“एवं पस्सं, सुसिम, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बि-
 5 न्दति, विञ्जाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाति ।

“जातिपच्चया जरामरणं’ ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

10 “भवपच्चया जाती’ ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“उपादानपच्चया भवो’ ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

R 126

“तण्हापच्चया उपादानं’ ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

15 “एवं, भन्ते” ।

“वेदनापच्चया तण्हा ति...फस्सपच्चया वेदना ति...सळायतन-
 पच्चया फस्सो ति ... नामरूपपच्चया सळायतनं ति ... विञ्जाणपच्चया
 नामरूपं ति ... सङ्खारपच्चया विञ्जाणं ति ... अविज्जापच्चया सङ्खारा
 ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

20 “एवं, भन्ते” ।

B.346

“जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो’ ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“भवनिरोधा जातिनिरोधो’ ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

25 “उपादाननिरोधा भवनिरोधो ति ... तण्हानिरोधा उपादान-
 निरोधो ति ... वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो ति ... फस्सनरोधा वेदना-
 निरोधो ति ... सळायतननिरोधा फस्सनरोधो ति ... नामरूपनिरोधा
 सळायतननिरोधो ति ... विञ्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो ति ... सङ्खार-
 निरोधा विञ्जाणनिरोधो ति ... अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो ति,
 30 सुसिम, पस्ससी” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“अपि पन त्वं, सुसिम, एवं जानन्तो एवं पस्सन्तो अनेकविहितं
इद्विविधं पच्चनुभोसि – एको पि हुत्वा बहुधा होसि, बहुधा पि हुत्वा
एको होसि; आविभावं, तिरोभावं, तिरोकुडुं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं
असज्जमानो गच्छसि, सेय्यथापि आकासे; पठविया पि उम्मुज्ज- 5
निमुज्जं करोसि, सेय्यथापि उदके; उदके पि अभिज्जमानो^१ गच्छसि,
सेय्यथापि पठवियं; आकासे पि पल्लङ्केन कमसि, सेय्यथापि पक्खी
सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना
परिमससि परिमज्जसि, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेसी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

10

“अपि पन त्वं, सुसिम, एवं जानन्तो एवं पस्सन्तो दिब्बाय सोत-
धातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणसि^२ दिब्बे च
मानुसे च ये दूरे सन्तिके चा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

B.127

“अपि पन त्वं, सुसिम, एवं जानन्तो एवं पस्सन्तो परसत्तानं 15
परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानासि – सरागं वा चित्तं सरागं
चित्तं ति पजानासि ... पे०... विमुत्तं वा चित्तं विमुत्तं चित्तं ति पजा-
नासी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“अपि पन त्वं, सुसिम, एवं जानन्तो एवं पस्सन्तो अनेकविहितं 20
पुब्बेनिवासं अनुस्सरसि, सेय्यथोदं – एकं पि जार्ति ... पे०...इति साकारं
सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरसी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“अपि पन त्वं, सुसिम, एवं जानन्तो एवं पस्सन्तो दिब्बेन
चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्ससि चवमाने ... पे०... 25
यथाकम्मूपगे सत्ते पजानासी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“अपि पन त्वं, सुसिम, एवं जानन्तो एवं पस्सन्तो ये ते सन्ता
विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे, आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरसी” ति ?

B.347

१. अभिज्जमानो – सी०; अभिज्जमाने – स्या०, रो० । २. सुणसि – सी०,
स्या०, रो० ।

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एत्थ दानि, सुसिम, इदं च वेय्याकरणं इमेसं च धम्मानं असमापत्ति, इदं नो, सुसिम, कथं” ति ?

अथ खो आयस्मा सुसिमो भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा
5 भगवन्तं एतदवोच – “अच्चयो मं, भन्ते, अच्चगमा यथाबालं यथामूब्धं
यथाअकुसलं, य्वाहं^१ एवं स्वाक्खाते धम्मविनये धम्मत्थेनको पब्बजितको ।
तस्स मे, भन्ते, भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिगण्हातु आर्याति
संवराया” ति ।

“तघ त्वं, सुसिम, अच्चयो अच्चगमा यथाबालं यथामूब्धं
10 यथाअकुसलं, यो त्वं एवं स्वाक्खाते धम्मविनये धम्मत्थेनको पब्बजितो ।
सेय्यथापि, सुसिम, चोरं आगुचारि गहेत्वा रज्जो दस्सेय्युं – ‘अयं ते,
देव, चोरो आगुचारी, इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही’ ति । तमेनं
राजा एवं वदेय्य – ‘गच्छथ, भो, इमं पुरिसं दब्बाय रज्जुया पच्छाबाहं
गाब्हबन्धनं बन्धित्वा खुरमुण्डं^२ करित्वा^३ खरस्सरेन पणवेन रथियाय
15 रथियं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा
दक्खिणतो नगरस्स सीसं छिन्दथा’ ति । तमेनं रज्जो पुरिसा
दब्बाय रज्जुया पच्छाबाहं गाब्हबन्धनं बन्धित्वा खुरमुण्डं करित्वा
खरस्सरेन पणवेन रथियाय रथियं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं परिनेत्वा
दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा दक्खिणतो नगरस्स सीसं छिन्देय्युं । तं
20 किं मज्जसि, सुसिम, अपि नु सो पुरिसो ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं
पटिसंवेदियेथा” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“यं खो सो, सुसिम, पुरिसो ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटि-
संवेदियेथ । या^४ एवं स्वाक्खाते धम्मविनये धम्मत्थेनकस्स पब्बज्जा,
25 अयं ततो दुक्खविपाकतरा च कटुकविपाकतरा च, अपि च विनिपाताय
संवत्तति । यतो च खो त्वं, सुसिम, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं
पटिकरोसि तं ते मयं पटिगण्हाम । बुद्धि हेसा, सुसिम, अरियस्स विनये
यो अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति, आर्याति च संवरं
आपज्जती” ति ।

B. 348

महावग्गो सत्तमो ।

१. स्वाहं – रो० । २. खुरमुण्डक – सी० । ३. कारित्वा – रो० । ४. या च –
सी०; याव – स्या० ।

तस्सुद्धानं

द्व अस्सुतवता वुत्ता, पुत्तमंसन चापरं ।
अत्थिरागो च नगरं, सम्मसं नळकलापियं^१ ।
कोसम्बी उपयन्ति च, दसमो सुसिमेन^२ चा ति^३ ॥

— ० —

७१. जरामरणसुत्तं

७७. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ... पे०... ।

R. 129

5

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं
नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदयं नप्पजानन्ति, जरामरनिरोधं नप्पजानन्ति,
जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे,
समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मण-
सम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव
धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं
पजानन्ति ... पे०... पटिपदं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा
ब्राह्मणा वा समणेषु चैव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते
च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थं च ब्रह्मञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं
अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

15

(सुत्तन्तो एको)

७२-८१. जातिसुत्तादिदसकं

७८. सावत्थियं विहरति । जातिं नप्पजानन्ति ... पे०... ।

B. 349

७९. भवं नप्पजानन्ति ... पे०... ।

८०. उपादानं नप्पजानन्ति ... पे०... ।

८१. तण्हं नप्पजानन्ति ... पे०... ।

20

८२. वेदनं नप्पजानन्ति ... पे०... ।

८३. फस्सं नप्पजानन्ति ... पे०... ।

८४. सळायतनं नप्पजानन्ति ... पे०... ।

८५. नामरूपं नप्पजानन्ति ... पे०... ।

८६. विञ्जाणं नप्पजानन्ति ... पे०... ।

25

१. नळाकालापिय - रो० । २-२. वुत्तो सुसीमेना ति - सी०; वुत्तो सुसिमेना ति -
स्या० ।

R.130

८७. “सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं नप्पजानन्ति, सङ्खार-
निरोधं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति
... पे०... पजानन्ति ... पे०... सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ती” ति ।

समणब्राह्मणवग्गो अट्ठमो ।

तस्सुद्धानं^१

5

पच्चयेकादस वुत्ता, चतुसच्चविभज्जना ।

समणब्राह्मणवग्गो, निदाने^१ भवति अट्ठमो^१ ॥

वग्गुद्धानं

बुद्धो आहारो^१ दसबलो^१, कळारो^४ गहपतिपञ्चमो^४ ।

दुक्खवग्गो^५ महावग्गो, अट्ठमो^१ समणब्राह्मणो ति ॥

—०—

८२. सत्थुसत्तं

८८. सावत्थियं विहरति । “जरामरणं, भिक्खवे, अजानता

- 10 अपस्सता यथाभूतं जरामरणे यथाभूतं जाणाय सत्था परियेसितब्बो;
जरामरणसमुदयं अजानता अपस्सता यथाभूतं जरामरणसमुदये
B.350 यथाभूतं जाणाय सत्था परियेसितब्बो; जरामरणनिरोधं अजानता
अपस्सता यथाभूतं जरामरणनिरोधे यथाभूतं जाणाय सत्था परियेसि-
तब्बो; जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं अजानता अपस्सता यथाभूतं
15 जरामरणनिरोधगामिनिया पटिपदाय यथाभूतं जाणाय सत्था परि-
येसितब्बो” ति ।

(सब्बेसं पय्यालो एवं वित्थारेतब्बो)

—०—

८३-९२ दुतियसत्थुसुत्तादिदसकं

R.131

८९. जाति, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०... ।

९०. भवं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०... ।

९१. उपादानं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०... ।

20 ९२. तण्हं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०... ।

९३. वेदनं^७, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०... ।

१. निदान — स्या० । २. अट्ठमं — सी०, स्या०, रो० । ३-३. आहारदसबल —
सी०; आहारदसबलो — स्या०; आहारदसबलं — रो० । ४-४. कळारं गहपतिपञ्चमं —
सी०, स्या०, रो० । ५. दुक्खवग्गो — रो० । ६. अट्ठमं — सी०, रो० । ७. वेदना — रो० ।

६४. फस्सं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०... ।

६५. सळायतनं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०... ।

६६. नामरूपं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०... ।

5

६७. विञ्जाणं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०... ।

६८. “सङ्खारे, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं सङ्खारेसु यथाभूतं जाणाय सत्था परियेसितब्बो; सङ्खारसमुदयं अजानता अपस्सता यथाभूतं सङ्खारसमुदये यथाभूतं जाणाय सत्था परियेसितब्बो; सङ्खारनिरोधं अजानता अपस्सता यथाभूतं सङ्खारनिरोधे यथाभूतं जाणाय सत्था परियेसितब्बो; सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं अजानता अपस्सता यथाभूतं सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय यथाभूतं जाणाय सत्था परियेसितब्बो” ति । (सब्बेस चतुसच्चिक कातब्बं)

६३-१०३. सिक्खामुत्तादिपेय्यालएकादसकं

६९. “जरामरणं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं जरामरणे यथाभूतं जाणाय सिक्खा करणीया ।

15 B 351

(पेय्यालो । चतुसच्चिकं कातब्बं)

१००. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... योगो करणीयो ... पे०... ।

१०१. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... छन्दो करणीयो ... पे०... ।

R. 132

20

१०२. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... उस्सोब्ही करणीया^१ ... पे०... ।

१०३. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... अप्पटिवानी करणीया ... पे०... ।

१०४. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... आतप्पं करणीयं ... पे०... ।

25

१. करणीयो - रो० ।

१०५. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... विरियं^१ करणीयं ... पे०... ।
 १०६. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... सातच्चं करणीयं ... पे०... ।
 5 १०७. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... सति करणीया ... पे०... ।
 १०८. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... सम्पज्झं करणीयं ... पे०... ।
 १०९. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... अप्पमादो करणीयो ... पे०... ।
 10

अन्तरपेय्यालो नवमो ।

तस्सुद्धानं

R 133

सत्था सिक्खा च योगो च, छन्दो उस्सोब्धिपञ्चमी ।
 अप्पटिवानि यातप्पं, विरियं सातच्चमुच्चति^२ ।
 सति च सम्पज्झं च, अप्पमादेन द्वादसा ति ॥

सुत्तन्ता अन्तरपेय्याला निद्धिता ।

15

परे ते द्वादस होन्ति, सुत्ता द्वत्तिस सतानि ।
 चतुसच्चेन ते वुत्ता, पेय्यालअन्तरमिह येति ॥

अन्तरपेय्यालेसु उद्धानं समत्तं ।

निदानसंयुत्तं समत्तं ।

—:०:—

१. वीरियं - म० । २. सातच्चवुच्चति - स्या०; सातच्चं वुच्चति - रो० ।

१३. अभिसमयसंयुतं

१. नखसिखासुतं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो भगवा परित्तं नखसिखायं पंसुं
आरोपेत्वा भिक्खू आमन्तेसि — “तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु
खो बहुतरं, यो वायं” मया परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो, अयं वा
महापठवी” ति ?

B.352

5

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं महापठवी । अप्पमत्तको भग-
वता परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो । नेव सतिमं कलं उपेति न
सहस्सिमं कलं उपेति न सतसहस्सिमं कलं उपेति महापठवि उपनिधाय
भगवता परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स
पुगलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतरं दुक्खं यदिदं परिक्खीणं परिया-
दिण्णं; अप्पमत्तकं अवसिट्ठं । नेव सतिमं कलं उपेति न सहस्सिमं
कलं उपेति न सतसहस्सिमं कलं उपेति पुरिमं दुक्खक्खन्धं परिक्खीणं
परियादिण्णं उपनिधाय यदिदं सत्तक्खत्तुं परमता । एवं महत्थियो खो,
भिक्खवे, धम्माभिसमयो; एवं महत्थियो धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

R.134

15

२. पोक्खरणीसुतं

२. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, पोक्खरणी
पञ्जासयोजनानि^१ आयामेन पञ्जासयोजनानि वित्थारेन पञ्जास-
योजनानि उब्बेधेन, पुण्णा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या । ततो
पुरिसो कुसग्गेन उदकं उद्धरेय्य । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु
खो बहुतरं, यं वा कुसग्गेन उदकं उब्भतं यं वा पोक्खरणिया उदकं” ति ?

20

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं पोक्खरणिया उदकं । अप्प-
मत्तकं कुसग्गेन उदकं उब्भतं । नेव सतिमं कलं उपेति न सहस्सिमं
कलं उपेति न सतसहस्सिमं कलं उपेति पोक्खरणिया उदकं उपनिधाय
कुसग्गेन उदकं उब्भतं” ति ।

B 353

१. चायं — सी०, स्या०. रो० । २. ० रोजना — स्या० ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतरं दुक्खं यदिदं परिकखीणं परियादिणं; अप्पमत्तकं अवसिट्ठं । नेव सतिमं कलं उपेति न सहस्सिमं कलं उपेति न सतसहस्सिमं कलं उपेति पुरिमं दुक्खक्खन्धं परिकखीणं परियादिणं उपनिधाय, यदिदं सत्तक्खत्तुं परमता । एवं महत्थियो खो, भिक्खवे, धम्माभिसमयो; एवं महत्थियो धम्मचक्खु पटिलाभो” ति ।

३. सम्भेज्जउदकसुत्तं

R. 135

३. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीदं – गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही, ततो पुरिसो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य । तं किं मज्झथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि यं वा सम्भेज्जउदकं” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं यदिदं सम्भेज्जउदकं; अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि । नेव सतिमं कलं उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति सम्भेज्जउदकं उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानी” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे ... पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

४. दुत्तियसम्भेज्जउदकसुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीदं – गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही, तं उदकं परिकखयं परियादानं गच्छेय्य ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि । तं किं मज्झथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा सम्भेज्जउदकं परिकखीणं परियादिणं यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं सम्भेज्जउदकं यदिदं परिकखीणं परियादिणं; अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानि । नेव सतिमं कलं उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति सम्भेज्जउदकं परिकखीणं परियादिणं उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी” ति ।

B. 354 25

“एवमेव खो, भिक्खवे ... पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

५. पठवीसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महा-
पठविया सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खिपेय्य । तं किं मञ्जथ,
भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, या वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका
उपनिक्खित्ता या^१ वा महापठवी” ति ?

R. 136

5

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं महापठवी; अप्पमत्तिका सत्त
कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता । नेव सत्तिमं कलं उपेन्ति न
सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सत्तसहस्सिमं कलं उपेन्ति महापठविं उपनिधाय
सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे ... पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

10

६. दुतियपठवीसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, महापठवी
परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका ।
तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा महापठविया
परिक्खीणं परियादिणं या वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका अव-
सिट्ठा” ति ?

15

“एतदेव भन्ते, बहुतरं, महापठविया, यदिदं परिक्खीणं परिया-
दिणं; अप्पमत्तिका सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका अवसिट्ठा । नेव सत्तिमं
कलं उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सत्तसहस्सिमं कलं उपेन्ति महा-
पठविया परिक्खीणं परियादिणं उपनिधाय सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका
अवसिट्ठा” ति ।

20

“एवमेव खो, भिक्खवे ... पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

७. समुद्दसुत्तं

७. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महा-
समुद्दतो^२ द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य । तं किं मञ्जथ,

१. अयं - सी० । २. महासमुद्दा - स्या० ।

B. 355

भिक्षवे, कतमं नु खो बहुतरं, यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि यं वा महासमुद्दे उदकं” ति ?

R. 137

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं महासमुद्दे उदकं; अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि । नेव सतिमं कलं उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति महासमुद्दे उदकं उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानी” ति ।

“एवमेव खो, भिक्षवे ... पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

८. दुतियसमुद्दसुत्तं

८. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्षवे, महासमुद्दो परिक्ष्वयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि ।
10 तं किं मञ्जथ, भिक्षवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा महासमुद्दे उदकं परिक्ष्वीणं परियादिणं यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अव-
सिद्धानी” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं महासमुद्दे उदकं, यदिदं परिक्ष्वीणं परि-
यादिणं; अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिद्धानि ।
15 नेव सतिमं कलं उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति महासमुद्दे उदकं परिक्ष्वीणं परियादिणं उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिद्धानी” ति ।

“एवमेव खो भिक्षवे ... पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

९. पब्बतसुत्तं

९. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्षवे, पुरिसो हिम-
20 वतो पब्बतराजस्स सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य ।
तं किं मञ्जथ, भिक्षवे, कतमं नु खो बहुतरं, या वा सत्त सासपमत्तियो
पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता^१ यो^२ वा हिमवा^३ पब्बतराजा” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं यदिदं हिमवा पब्बतराजा; अप्पमत्तिका
R. 138 सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता । नेव सतिमं कलं
B. 356 25 उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति हिमवन्तं

पब्बतराजानं उपनिधाय सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उप-
निक्खित्ता” ति ।

“एवमेव खो ... पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

१०. दुर्तियपब्बतसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवा पब्बत-
राजा परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त सासपमत्तियो पासाण- 5
सक्खरा । तं किं मञ्ज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा हिमवतो
पब्बतराजस्स परिक्खीणं परियादिण्णं या वा सत्त सासपमत्तियो पासाण-
सक्खरा अवसिट्ठा” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं हिमवतो पब्बतराजस्स यदिदं परिक्खीणं
परियादिण्णं ; अप्पमत्तिका सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अव- 10
सिट्ठा । नेव सतिमं कलं उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसह-
स्सिमं कलं उपेन्ति हिमवतो पब्बतराजस्स परिक्खीणं परियादिण्णं
उपनिधाय “सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिट्ठा” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुगलस्स
अभिसमेताविनो एतदेव बहुतरं दुक्खं यदिदं परिक्खीणं परियादिण्णं ; 15
अप्पमत्तकं अवसिट्ठं । नेव सतिमं कलं उपेति न सहस्सिमं कलं उपेति
न सतसहस्सिमं कलं उपेति पुरिमं दुक्खक्खन्धं परिक्खीणं परियादिण्णं
उपनिधाय यदिदं सत्तक्खत्तुं परमता । एवं महत्थियो खो, भिक्खवे,
धम्माभिसमयो, एवं महत्थियो धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

११. ततियपब्बतसुत्तं

११. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो 20 R. 139
सिनेरुस्स पब्बतराजस्स सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य ।
तं किं मञ्ज्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, या वा सत्त मुग्गमत्तियो
पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता यो^१ वा सिनेरु^१ पब्बतराजा” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं यदिदं सिनेरु पब्बतराजा ; अप्पमत्तिका
सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता । नेव सतिमं कलं 25

B. 357

उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति सिनेहं पब्बतराजानं उपनिधाय सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उप-
निक्खत्ता' ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्ग-
5 लस्स अधिगमं उपनिधाय अञ्जतित्थियसमणब्राह्मणपरिब्बाजकानं
अधिगमो नेव सतिमं कलं उपेति न सहस्सिमं कलं उपेति न सतसहस्सिमं
कलं उपेति । एवं महाधिगमो, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो, एवं
महाभिज्जो' ति ।

अभिसमयसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

नखसिखा पोक्खरणी, सम्भेज्जउदके च द्वे ।
10 द्वे पठवी द्वे समुद्दा, तयो च पब्बतूपमा ति ॥

—:०:—

१४. धातुसंयुतं

१. धातुनान्तसुत्तं

१. सावत्थियं विहरति । “धातुनान्तं वो, भिक्खवे, देसे-
स्सामि” । तं सुणाय, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति । “एवं,
भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

B.358,
R. 140

“कतमं च, भिक्खवे, धातुनान्तं ? चक्खुधातु रूपधातु चक्खु-
विज्जाणधातु, सोतधातु सद्धातु सोतविज्जाणधातु, घानधातु गन्ध- 5
धातु घानविज्जाणधातु, जिह्वाधातु रसधातु जिह्वाविज्जाणधातु,
कायधातु फोढुब्बधातु कायविज्जाणधातु, मनोधातु धम्मधातु मनो-
विज्जाणधातु — इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनान्तं” ति ।

२. फस्सनान्तसुत्तं^२

२. सावत्थियं विहरति । “धातुनान्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्प-
ज्जति फस्सनान्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनान्तं ? चक्खुधातु 10
सोतधातु घानधातु जिह्वाधातु कायधातु मनोधातु — इदं वुच्चति,
भिक्खवे, धातुनान्तं ।

“कथं च, भिक्खवे, धातुनान्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनान्तं?
चक्खुधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो । सोतधातुं
पटिच्च ... घानधातुं पटिच्च ... जिह्वाधातुं पटिच्च ... कायधातुं पटिच्च 15 R.141
... मनोधातुं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो । एवं खो, भिक्खवे,
धातुनान्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनान्तं” ति ।

३. नोफस्सनान्तसुत्तं

३. सावत्थियं विहरति । “धातुनान्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्प-
ज्जति फस्सनान्तं, नो फस्सनान्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनान्तं ।
कतमं च, भिक्खवे, धातुनान्तं ? चक्खुधातु ... पे०... मनोधातु — इदं 20
वुच्चति, भिक्खवे, धातुनान्तं ।

१. देसिस्सामि — सी०, स्या०, रो० । २. सम्फस्सं — रो० । ३. कतमं — सी०,
स्या०, रो० ।

B. 359

“कतमं^१ च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं ?

“चक्खुधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, नो चक्खुसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुधातु ... पे०... मनोधातुं पटिच्च
5 उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, नो मनोसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति मनोधातु ।
एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्स-
नानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं” ति ।

४. वेदनानानत्तसुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्प-
ज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं । कतमं
R. 142 10 च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? चक्खुधातु ... पे०... मनोधातु — इदं वुच्चति,
भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

“कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं,
फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं ? चक्खुधातुं, भिक्खवे,
पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, चक्खुसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति
15 चक्खुसम्फस्सजा वेदना ... पे०... मनोधातुं पटिच्च उप्पज्जति मनो-
सम्फस्सो, मनोसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सजा वेदना ।
एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्स-
नानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं” ति ।

५. दुतियवेदनानानत्तसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्प-
20 ज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो
वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च
उप्पज्जति धातुनानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? चक्खुधातु
... पे०... मनोधातु — इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

“कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं,
25 फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो वेदनानानत्तं पटिच्च
उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं?

“चक्खुधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, चक्खुसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सजा वेदना, नो चक्खुसम्फस्सजं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, नो चक्खुसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुधातु ... पे०... मनोधातुं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, मनोसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सजा वेदना, नो मनोसम्फस्सजं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, नो मनोसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति मनोधातु । एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं” ति ।

R. 143

5 B. 360

६. बाहिरधातुनान्तसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि । तं सुणाथ ... पे०... कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? रूपधातु सद्धातु गन्धधातु रसधातु फोढुब्बधातु धम्मधातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं” ति ।

७. सञ्ज्ञानान्तसुत्तं

७. सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति सञ्ज्ञानानत्तं, सञ्ज्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? रूपधातु ... पे०... धम्मधातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

15

20

“कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ज्ञानानत्तं, सञ्ज्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं ?

R. 144

“रूपधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्ज्ञा, रूपसञ्ज्ञं पटिच्च उप्पज्जति रूपसङ्कप्पो, रूपसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति रूपच्छन्दो^१,

25

रूपच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति रूपपरिळाहो, रूपपरिळाहं पटिच्च उप्प-
ज्जति रूपपरियेसना ... पे०... धम्मधातु पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्जा,
धम्मसञ्जं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो, धम्मसङ्कप्पं पटिच्च उप्प-
ज्जति धम्मच्छन्दो^१, धम्मच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरिळाहो, धम्म-
5 परिळाहं पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरियेसना ।

B. 361

“एवं, खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानानत्तं, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं” ति ।

८. नोपरियेसनानानत्तसुत्तं

R. 145

10 ८. सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्प-
ज्जति सञ्जानानत्तं, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं,
सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्दनानत्तं पटिच्च उप्प-
ज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसना-
नानत्तं; नो परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो
15 परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, नो छन्दनानत्तं पटिच्च
उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानान-
नानत्तं, नो सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं । कतमं च,
भिक्खवे, धातुनानत्तं ? रूपधातु ... पे०... धम्मधातु – इदं वुच्चति,
भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

20

“कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानान-
नानत्तं, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति ... पे०... परियेसनानानत्तं; नो
परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो परिळाहनानत्तं
पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, नो छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति
सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानानानत्तं,
25 नो सञ्जानानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं ?

R. 146

“रूपधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्जा ... पे०...
धम्मधातुं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्जा, धम्मसञ्जं पटिच्च उप्पज्जति
६० पे०... धम्मपरियेसना; नो धम्मपरियेसनं पटिच्च उप्पज्जति धम्म-

परिळाहो, नो धम्मपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति धम्मच्छन्दो^१, नो धम्म-
च्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो, नो धम्मसङ्कप्पं पटिच्च उप्प-
ज्जति धम्मसञ्जा, नो धम्मसञ्जं पटिच्च उप्पज्जति धम्मधातु ।

“एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जा-
नानत्तं, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति ... पे०... परियेसनानानत्तं; नो 5
परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो परिळाहनानत्तं
पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, नो छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति
सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानानत्तं,
नो सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं” ति ।

६. बाहिरफस्सनानत्तसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं भिक्खवे, पटिच्च उप्प- 10 B. 362
ज्जति सञ्जानानत्तं, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं,
सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्प-
ज्जति वेदनानानत्तं, वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्द-
नानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च
उप्पज्जति परियेसनानानत्तं, परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति 15
लाभनानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? रूपधातु ... पे०... धम्म-
धातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

“कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जा- R. 147
नानत्तं, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति ... पे०... लाभनानत्तं ?

“रूपधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्जा, रूपसञ्जं 20
पटिच्च उप्पज्जति रूपसङ्कप्पो, रूपसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति रूप-
सम्फस्सो, रूपसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति रूपसम्फस्सजा वेदना, रूप-
सम्फस्सजं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति रूपच्छन्दो, रूपच्छन्दं पटिच्च उप्प-
ज्जति रूपपरिळाहो, रूपपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति रूपपरियेसना,
रूपपरियेसनं पटिच्च उप्पज्जति रूपलाभो ... पे०... धम्मधातुं पटिच्च 25
उप्पज्जति धम्मसञ्जा, धम्मसञ्जं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो,
धम्मसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसम्फस्सो, धम्मसम्फस्सं पटिच्च
उप्पज्जति धम्मसम्फस्सजा वेदना, धम्मसम्फस्सजं वेदनं पटिच्च उप्प-

ज्जति धम्मच्छन्दो, धम्मच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरिळाहो, धम्म-
परिळाहं पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरियेसना, धम्मपरियेसनं पटिच्च
उप्पज्जति धम्मलाभो ।

“एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ज्ञा-
5 नानत्तं, सञ्ज्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति ... पे०... परियेसनानानत्तं,
परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति लाभनानत्तं” ति ।

१०. दुतियबाहिरफस्सनानत्तसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च
उप्पज्जति सञ्ज्ञानानत्तं, सञ्ज्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्प-
R. 148 नानत्तं, फस्स ... वेदना ... छन्द ... परिळाह .. परियेसनानानत्तं पटिच्च
10 उप्पज्जति लाभनानत्तं; नो लाभनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसना-
नानत्तं, नो परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो
परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति ... पे०... छन्द ... वेदना ... फस्स ...
B. 363 सङ्कप्प ... सञ्ज्ञानानत्तं, नो सञ्ज्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातु-
नानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? रूपधातु ... पे०... धम्म-
15 धातु — इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

“कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ज्ञा-
नानत्तं, सञ्ज्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं ? फस्स ... वेदना
... छन्द ... परिळाह ... परियेसना ... लाभ ... नो लाभनानत्तं पटिच्च
उप्पज्जति परियेसनानानत्तं, नो परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति
20 परिळाह ... छन्द ... वेदना ... फस्स ... नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्प-
ज्जति सञ्ज्ञानानत्तं, नो सञ्ज्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं ?

“रूपधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्ज्ञा ... पे०...
धम्मधातुं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्ज्ञा, धम्मसञ्ज्ञं पटिच्च उप्प-
ज्जति ... पे०... धम्मपरियेसना, धम्मपरियेसनं पटिच्च उप्पज्जति धम्म-
25 लाभो; नो धम्मलाभं पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरियेसना, नो धम्म-
परियेसनं पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरिळाहो, नो धम्मपरिळाहं पटिच्च
R. 149 उप्पज्जति धम्मच्छन्दो, नो धम्मच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसम्फ-
स्सजा वदना, नो धम्मफस्सजं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसम्फस्सो,
नो धम्मसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो, नो धम्मसङ्कप्पं

पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्जा, नो धम्मसञ्जं पटिच्च उप्पज्जति धम्मधातु ।

“एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानानत्तं, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति ...पे०... सङ्कप्प ... फस्स ... वेदना ... छन्द ... परिळाह ... परियेसना ... लाभ ... नो लाभनानत्तं 5 पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं, नो परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, नो छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानानत्तं, नो 10 सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं” ति ।

नानत्तवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं

धातुफस्सं^१ च^१ नो चेतं, वेदना अपरे दुवे ।
एतं अज्झत्तपञ्चकं, धातुसञ्जं^२ च नो चेतं ।
फस्सस्स^३ अपरे दुवे, एतं बाहिरपञ्चकं ति ॥

— ० —

११. सत्तधातुसुत्तं

११. सावत्थियं विहरति । “सत्तिमा, भिक्खवे, धातुयो । 15 B. 364,
कतमा सत्त ? आभाधातु^४, सुभधातु, आकासानञ्चायतनधातु, विञ्जाण- R 150
ञ्चायतनधातु, आकिञ्चञ्जायतनधातु, नेवसञ्जानासञ्जायतन-
धातु, सञ्जावेदयितनिरोधधातु — इमा खो, भिक्खवे, सत्त धातुयो”
ति ।

एवं वुत्ते, अञ्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “या चायं, 25
भन्ते, आभाधातु या च सुभधातु या च आकासानञ्चायतनधातु या च
विञ्जाणञ्चायतनधातु या च आकिञ्चञ्जायतनधातु या च नेव-
सञ्जानासञ्जायतनधातु या च सञ्जावेदयितनिरोधधातु — इमा नु
खो, भन्ते, धातुयो किं पटिच्च पञ्जायन्ती” ति ?

१-१. धातु सम्फस्सं — सी०; धातु सम्फस्सञ्च — स्या०, रो० । २. धातुसञ्जा —
सी०, स्या०, रो० । ३. फस्सेन — सी०, रो० । ४. सुभाधातु — सी०, स्या० ।

“यायं, भिक्खु, आभाधातु – अयं धातु अन्धकारं पटिच्च पञ्जायति । यायं, भिक्खु, सुभधातु – अयं धातु असुभं पटिच्च पञ्जायति । यायं, भिक्खु, आकासानञ्चायतनधातु – अयं धातु रूपं पटिच्च पञ्जायति । यायं, भिक्खु, विञ्जाणञ्चायतनधातु – अयं धातु आकासा-
 5 नञ्चायतनं पटिच्च पञ्जायति । यायं, भिक्खु, आकिञ्चायतनधातु – अयं धातु विञ्जाणञ्चायतनं पटिच्च पञ्जायति । यायं, भिक्खु, नेवसञ्जानासञ्जायतनधातु – अयं धातु आकिञ्चञ्जायतनं पटिच्च पञ्जायति । यायं, भिक्खु, सञ्जावेदयितनिरोधधातु – अयं धातु निरोधं पटिच्च पञ्जायती” ति ।

10 “या चायं, भन्ते, आभाधातु या च सुभधातु या च आकासानञ्चायतनधातु या च विञ्जाणञ्चायतनधातु या च आकिञ्चञ्जायतनधातु या च नेवसञ्जानासञ्जायतनधातु या च सञ्जावेदयितनिरोधधातु – इमा नु खो, भन्ते, धातुयो कथं समापत्तिं पत्तब्बा” ति ?

R 151 15 “या चायं, भिक्खु, आभाधातु या च सुभधातु या च आकासानञ्चायतनधातु या च विञ्जाणञ्चायतनधातु या च आकिञ्चञ्जायतनधातु – इमा धातुयो सञ्जासमापत्तिं पत्तब्बा । यायं, भिक्खु, नेव-
 B. 365 सञ्जानासञ्जायतनधातु – अयं धातु सङ्खारावसेससमापत्तिं पत्तब्बा । यायं, भिक्खु, सञ्जावेदयितनिरोधधातु – अयं धातु निरोधसमापत्तिं पत्तब्बा” ति ।

१२. सनिदानसुत्तं

20 १२. सावत्थियं विहरति । “सनिदानं, भिक्खवे, उप्पज्जति कामवितक्को, नो अनिदानं; सनिदानं उप्पज्जति व्यापादवितक्को^१, नो अनिदानं; सनिदानं उप्पज्जति विहिंसावितक्को, नो अनिदानं ।

“कथं च, भिक्खवे, सनिदानं उप्पज्जति कामवितक्को, नो अनिदानं; सनिदानं उप्पज्जति व्यापादवितक्को, नो अनिदानं; सनि-
 25 दानं उप्पज्जति विहिंसावितक्को, नो अनिदानं? कामधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति कामसञ्जा, कामसञ्जां पटिच्च उप्पज्जति काम-सङ्कप्पो, कामसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति कामच्छन्दो, कामच्छन्दं पटिच्च

१ व्यापादवितक्को – रो० ।

उप्पज्जति कामपरिळाहो, कामपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति कामपरि-
येसना । कामपरियेसनं, भिक्खवे, परियेसमानो अस्सुतवा पुथुज्जनो
तीहि ठानेहि मिच्छा पटिपज्जति — कायेन वाचाय मनसा ।

“ब्यापादधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति ब्यापादसञ्जा,
ब्यापादसञ्जं पटिच्च उप्पज्जति ब्यापादसङ्कप्पो ... पे०... ब्यापाद- 5
च्छन्दो ... ब्यापादपरिळाहो ... ब्यापादपरियेसना ... ब्यापादपरियेसनं,
भिक्खवे, परियेसमानो अस्सुतवा पुथुज्जनो तीहि ठानेहि मिच्छा पटि-
पज्जति — कायेन वाचाय मनसा ।

“विहिंसाधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति विहिंसासञ्जा;
विहिंसासञ्जं पटिच्च उप्पज्जति विहिंसासङ्कप्पो ... पे०... विहिंसा- 10
च्छन्दो ... विहिंसापरिळाहो ... विहिंसापरियेसना ... विहिंसापरियेसनं,
भिक्खवे, परियेसमानो अस्सुतवा पुथुज्जनो तीहि ठानेहि मिच्छा पटि-
पज्जति — कायेन वाचाय मनसा । R. 152

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो आदित्तं तिणुक्कं सुक्खे तिणदाये
निक्खिपेय्य; नो चे हत्थेहि च पादेहि च खिप्पमेव निब्बापेय्य । एवं 15
हि, भिक्खवे, ये तिणकट्टुनिस्सिता पाणा ते अनयब्यसनं आपज्जेय्युं ।
एवमेव खो, भिक्खवे, यो हि कोचि समणो वा ब्राह्मणो वा उप्पन्नं विसम-
गतं सञ्जं^१ न खिप्पमेव पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं
गमेति सो दिट्ठे चैव धम्मे दुक्खं विहरति सविघातं सउपायासं सपरि-
ळाहं; कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा । B. 366

“सनिदानं, भिक्खवे, उप्पज्जति नेक्खम्मवितक्को, नो अनिदानं;
सनिदानं उप्पज्जति अब्यापादवितक्को, नो अनिदानं ; सनिदानं उप्प-
ज्जति अविहिंसावितक्को, नो अनिदानं ।

“कथं च, भिक्खवे, सनिदानं उप्पज्जति नेक्खम्मवितक्को, नो
अनिदानं; सनिदानं उप्पज्जति अब्यापादवितक्को, नो अनिदानं; 25
सनिदानं उप्पज्जति अविहिंसावितक्को, नो अनिदानं ? नेक्खम्मधातुं,
भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मसञ्जा, नेक्खम्मसञ्जं पटिच्च
उप्पज्जति नेक्खम्मसङ्कप्पो, नेक्खम्मसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्म-
च्छन्दो^१, नेक्खम्मच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मपरिळाहो, नेक्खम्म-
परिळाहं पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मपरियेसना; नेक्खम्मपरियेसनं,

१. अकुसलसञ्जं — सी०, स्या० । २. नेक्खम्मच्छन्दो — सी०, रो० ।

भिक्षवे, परियसमानो सुतवा अरियसावको तीहि ठानेहि सम्मा पटि-
पज्जति - कायेन वाचाय मनसा ।

“अब्यापादधातुं, भिक्षवे, पटिच्च उप्पज्जति अब्यापादसञ्जा,
अब्यापादसञ्जां पटिच्च उप्पज्जति अब्यापादसङ्कप्पो ... पे०... अब्या-
5 पादच्छन्दो ... अब्यापादपरिळाहो ... अब्यापादपरियेसना, अब्यापाद-
परियेसनं, भिक्षवे, परियेसमानो सुतवा अरियसावको तीहि ठानेहि
सम्मा पटिपज्जति - कायेन वाचाय मनसा ।

R 153

“अविहिंसाधातुं, भिक्षवे, पटिच्च उप्पज्जति अविहिंसासञ्जा,
अविहिंसासञ्जां पटिच्च उप्पज्जति अविहिंसासङ्कप्पो, अविहिंसासङ्कप्पं
10 पटिच्च उप्पज्जति अविहिंसाछन्दो, अविहिंसाछन्दं पटिच्च उप्पज्जति
अविहिंसापरिळाहो, अविहिंसापरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति अविहिंसा-
परियेसना; अविहिंसापरियेसनं, भिक्षवे, परियेसमानो सुतवा अरिय-
सावको तीहि ठानेहि सम्मा पटिपज्जति - कायेन वाचाय मनसा ।

B. 367

“सेय्यथापि, भिक्षवे, पुरिसो आदित्तं तिणुककं सुक्खे तिणदाये
15 निक्खिपेय्य; तमेनं हत्थेहि च पादेहि च खिप्पमेव निब्बापेय्य । एवं
हि, भिक्षवे, ये तिणकट्टुनिस्सिता पाणा ते न अनयव्यसनं आपज्जेय्यु ।
एवमेव खो, भिक्षवे, यो हि कोचि समणो वा ब्राह्मणो वा उप्पन्नं
विसमगतं सञ्जं^१ खिप्पमेव पजहति विनोदेति व्यन्तीकरोति अनभावं
गमेति सो दिट्ठे चेव धम्मे सुखं विहरति अविघातं अनुपायासं अपरि-
20 ळाहं; कायस्स च भेदा पर मरणा सुगति पाटिकङ्का” ति ।

१३. गिञ्जकावसथसुत्तं

१३. एकं समयं भगवा जातिके विहरति गिञ्जकावसथे ।
तत्र खो भगवा भिक्षू आमन्तेसि - “भिक्षवो” ति । “भदन्ते” ति
ते भिक्षू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच -

“धातु, भिक्षवे, पटिच्च उप्पज्जति सञ्जा, उप्पज्जति दिट्ठि,
25 उप्पज्जति वितक्को” ति । एवं वुत्ते, आर्यस्मा कच्चानो^२ भगवन्तं एतद-
वोच - “यायं, भन्ते, दिट्ठि - ‘असम्मासम्बुद्धेमु सम्मासम्बुद्धा’ ति,
अयं नु खो, भन्ते, दिट्ठि किं पटिच्च पञ्जायती” ति ?

१ अकुपलनञ्जा - पो०, स्या० । २ सद्धो कच्चानो - रो०, मन्वो कच्चानो -
सी० । ३. ० सम्बुद्धो - रो० ।

“महती खो एसा, कच्चान, धातु यदिदं अविज्जाधातु । हीनं, कच्चान, धातुं पटिच्च उप्पज्जति हीना सञ्जा, हीना दिट्ठि, हीनो वितक्को, हीना चेतना, हीना पत्थना, हीनो पणिधि, हीनो पुग्गलो, हीना वाचा; हीनं आचिक्खति देसेति पञ्जापेति पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति; हीना तस्स उपपत्ती ति वदामि ।

R 15

“मज्झिमं, कच्चान, धातुं पटिच्च उप्पज्जति मज्झिमा सञ्जा, मज्झिमा दिट्ठि, मज्झिमो वितक्को, मज्झिमा चेतना, मज्झिमा पत्थना, मज्झिमो पणिधि, मज्झिमो पुग्गलो, मज्झिमा वाचा; मज्झिमं आचिक्खति देसेति पञ्जापेति पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति; मज्झिमा तस्स उपपत्ती ति वदामि ।

10

“पणीतं, कच्चान, धातुं पटिच्च उप्पज्जति पणीता सञ्जा, पणीता दिट्ठि, पणीतो वितक्को, पणीता चेतना, पणीता पत्थना, पणीतो पणिधि, पणीतो पुग्गलो, पणीता वाचा; पणीतं आचिक्खति देसेति पञ्जापेति पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति; पणीता तस्स उपपत्ती ति वदामी” ति ।

15

१४. हीनाधिमुक्तिकसुत्तं

१४. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व^१, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ।

B. 368

“अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिसु समिसु । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दिसु समिसु; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दिसु समिसु ।

20

“अनागतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ।

25

“एतरहि पि^२ खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति

R. 155

समेन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ती” ति ।

१५. चङ्कममुत्तं

१५. एकं समयं भगवा राजगंहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते ।
तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं
5 भगवतो अविदूरे चङ्कमति; आयस्मा पि खो महामोग्गल्लानो सम्बहु-
लेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति; आयस्मा पि खो
महाकस्सपो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति;
आयस्मा पि खो अनुरुद्धो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे
चङ्कमति, आयस्मा पि खो पुण्णो मन्तानिपुत्तो सम्बहुलेहि भिक्खूहि
10 सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति; आयस्मा पि खो उपालि सम्बहुलेहि
भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति, आयस्मा पि खो आनन्दो
सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति; देवदत्तो पि खो
सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं भगवतो अविदूरे चङ्कमति ।

B. 369

१६. अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – “पस्सथ नो तुम्हे,
15 भिक्खवे, सारिपुत्त सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू महापञ्जा । पस्सथ नो
तुम्हे, भिक्खवे, मोग्गल्लानं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

20 “सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू महिद्धिका । पस्सथ नो तुम्हे,
भिक्खवे, कस्सपं^१ सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं” ति ?

R. 156

“एवं, भन्ते” ।

“सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू धुतवादा । पस्सथ नो तुम्हे,
भिक्खवे, अनुरुद्धं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं” ति ?

25 “एवं, भन्ते” ।

“सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू दिब्बचक्खुका । पस्सथ नो तुम्हे,
भिक्खवे, पुण्णं मन्तानिपुत्तं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं ति ?

१. महाकस्सपं – सी०, स्या० ।

“एवं, भन्ते” ।

“सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू धम्मकथिका । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, उपालि सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्तं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू विनयधरा । पस्सथ नो तुम्हे, 5 भिक्खवे, आनन्दं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्तं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू बहुस्सुता । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, देवदत्तं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्तं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

10

“सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू पापिच्छा । धातुसो व, भिक्खवे, मत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति । अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिसु समिसु । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दिसु 15 समिसु; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दिसु समिसु ।

“अनागतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । 20

20

“एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

R. 157

१६. सगाथासुत्तं

१७. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति । अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिसु समिसु । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दिसु समिसु । अनागतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिस्सन्ति समे-

25 B. 370

स्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दस्सन्ति समे-
स्सन्ति । एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धान धातुसो व सत्ता
संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति
समेन्ति ।

- 5 “सेय्यथापि, भिक्खवे, गूथो गूथेन संसन्दति समेति; मुत्तं मुत्तेन
संसन्दति समेति; खेळो खेळेन संसन्दति समेति; पुब्बो पुब्बेन संसन्दति
समेति; लोहितं लोहितेन संसन्दति समेति; एवमेव खो, भिक्खवे,
धातुसो व सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि
सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति । अतीतं पि खो अद्धानं ... पे०... अनागतं पि
10 खो अद्धानं ... पे०... एतरहि पि खो पच्चुप्पन्नं अद्धानं धातुसो व सत्ता
संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति
समेन्ति ।

R. 158

- “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । कल्याणा-
धिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति । अतीतं पि
15 खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिसु समिसु । कल्याणाधि-
मुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दिसु समिसु ।

“अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धानं ... पे०... एतरहि पि खो,
भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धान धातुसो व सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति ।
कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ।

B. 371

- 20 “सेय्यथापि, भिक्खवे, खीरं खीरेन संसन्दति समेति, तेलं तेलेन
संसन्दति समेति, सप्पि सप्पिना संसन्दति समेति; मधु मधुना संसन्दति
समेति; फाणितं फाणितेन संसन्दति समेति; एवमेव खो, भिक्खवे,
धातुसो व सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधि-
मुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति । अतीतं पि खो अद्धानं ... अनागतं
25 पि खो अद्धानं ... एतरहि पि खो पच्चुप्पन्नं अद्धानं धातुसो व सत्ता
संसन्दन्ति समेन्ति । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि
संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

१८. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान^१ सुगतो अथापरं एतदवोच
सत्था —

१. वत्वा — सी०; वत्वा च — रो० ।

“संसग्गा वनथो जातो, असंसग्गेन छिज्जति ।
 परित्तं दारुमारुह, यथा सीदे महण्णवे ॥
 “एवं कुसीतमागम्म, साधुजीवि^१ पि सीदति ।
 तस्मा तं परिवज्जेय्य, कुसीतं हीनविरियं ॥
 “पविवित्तेहि अरियेहि, पहितत्तेहि ज्ञायीहि^२ ।
 निच्चं आरद्धविरियेहि, पण्डितेहि सहावसे” ति ॥

5

१७. अस्सद्धसन्दनसुत्तं

१६. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संस-
 न्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति;
 अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; अनोत्तप्पिनो^३ अनोत्त-
 प्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति
 समेन्ति; कुसीता कुसीतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठ-
 स्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धिं संसन्दन्ति
 समेन्ति ।

R. 159

“अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिसु
 समिसु । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दिसु समिसु; अहिरिका अहिरि-
 केहि सद्धिं संसन्दिसु समिसु; अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दिसु
 समिसु; अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं संसन्दिसु समिसु; कुसीता कुसी-
 तेहि सद्धिं संसन्दिसु समिसु; मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं संसन्दिसु
 समिसु; दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धिं संसन्दिसु समिसु ।

15

“अनागतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दि-
 स्सन्ति समेस्सन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति;
 अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति; अनोत्तप्पिनो
 अनोत्तप्पीहि सद्धिं ... पे०... अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं ... पे०...
 कुसीता कुसीतेहि सद्धिं ... पे०... मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं ... पे०...
 दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धिं संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ।

20 B. 372

R. 160

25

“एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धानं धातुसो व सत्ता
 संसन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति;

१. साधुजीवी - सी०, स्या०, रो० । २. ज्ञायिहि - मी०; ज्ञायिभि - स्या० ।

३. अनोत्तापिनो - सी०, स्या०, रो० ।

अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि ...पे०... अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि
...पे०... अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि ...पे०... कुसीता कुसीतेहि सद्धि
...पे०... मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; दुप्पञ्जा
दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ।

- 5 "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । सद्धा सद्धेहि
सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति;
ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; बहुस्सुता बहुस्सुतेहि
सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धि संसन्दन्ति
समेन्ति; उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति;
10 पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति । अतीतं पि खो,
भिक्खवे, अद्धानं ...पे०... अनागतं पि खो, भिक्खवे ...पे०... एतरहि पि
खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति ।
सद्धा सद्धेहि सद्धि ...पे०... पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति
समेन्ती" ति ।

१८. अस्सद्धमूलकसुत्तं

- 15 २०. सावत्थिय विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संस-
न्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अहिरिका
R. 161 अहिरिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि
संसन्दन्ति समेन्ति; सद्धा सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना
हिरिमनेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि
20 संसन्दन्ति समेन्ति । अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता
संसन्दिंसु समिसु ...पे०... अनागतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो
व सत्ता संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ...पे०... ।

B. 373

- "एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धानं धातुसो व सत्ता
संसन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अहि-
25 रिका अहिरिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि
संसन्दन्ति समेन्ति; सद्धा सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना
हिरिमनेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि
संसन्दन्ति समेन्ती ति ।

“धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; सद्धा सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति 5 ...पे०... । (पठमवारो विय वित्थारेत्तब्बो ।)

R. 162

“धातुसो व, भिक्खवे ... पे०... अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; सद्धा सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो 10 पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ... पे०... ।

“धातुसो व, भिक्खवे ... पे०... अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ज- 15 वन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ... पे०... ।

“धातुसो व, भिक्खवे... पे०... अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; सद्धा सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ज- 20 वन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती ति ... पे०... कल्याणाधि-मुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

१६. अहिरिकमूलकसुत्तं

२१. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व ... पे०... अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, 25 B. 374 हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ... पे०... ।

R. 163

१-१. म० पोत्थके नत्थि ।

सं० २-१८

“अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ... पे० .. ।

“अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ... पे०... ।

“अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्तीति ... पे०... कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्तीति” ति ।

२०. अनोत्तप्पमूलकमुत्तं

R. 164

२२. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ... पे०... ।

“अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ... पे०... ।

R. 375

“अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि

सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती ति पे० . कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती' ति ।

२१. अप्पस्सुतमूलकसुत्तं

२३. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, गत्ता संस- 5
न्दन्ति समेन्ति । अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति,
कुसीता कुसीतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धिं
संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, आरद्ध-
विरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्ज- R 165
वन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति ... पे० । 10

“अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो
मुट्ठस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धिं
संसन्दन्ति समेन्ति; बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, उप-
ट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो
पञ्जवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती ति ... पे०... कल्याणाधिमुत्तिका 15
कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती' ति ।

२२. कुसीतमूलकसुत्तं

२४. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संस-
न्दन्ति समेन्ति । कुसीता कुसीतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो
मुट्ठस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धिं
संसन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं संसन्दन्ति 20
समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति,
पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती ति ... पे०... ।

(सब्बत्थ अतीतानागतपञ्चुप्पन्नं कातब्बं ।)

दुतियो वग्गे ।

तत्सुदानं

B. 376

*सत्तिमा^१ सनिदानं च, गिञ्जकावसथेन च ।
हीनाधिमुत्ति चङ्कम^२, सगाथा^३ अस्सद्धसत्तमं^४ * ॥

R. 166

अस्सद्धमूलका पञ्च, चत्तारो^५ अहिरिकमूलका ।
अनोत्तप्पमूलका तीणि, दुवे^६ अप्पस्सुतेन च ॥

5

कुसीतं^७ एककं^८ वुत्तं^९, सुत्तन्ता तीणि^{१०} पञ्चका^{११} ।
वावीसति वुत्ता सुत्ता, दुतियो वग्गो पवुच्चती ति* ॥

— ० —

२३. असमाहितसुत्तं

२५. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संस-
न्दान्त समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; अहि-
रिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि
10 सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; असमाहिता असमाहितेहि सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ति; दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति ।

“सद्धा सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; हिरिमना हिरिमनेहि
सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; ओत्तप्पिनो^{१२} ओत्तप्पीहि^{१३} सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ति; समाहिता समाहितेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; पञ्जवन्तो
15 पञ्जवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

२४. दुस्सीलसुत्तं

२६. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता
संसन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति;
अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; अनोत्तप्पिनो अनोत्त-
प्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; दुस्सीला दुस्सीलेहि सद्धिं संसन्दन्ति
20 समेन्ति; दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति ।

*—*सी० पोत्यके नत्थि । १. सत्तिम — स्या० । २. चकम्म — रो० । ३-३. सगाथा
असद्ध सत्तमं — रो०; सतापारद्धसत्तमं — स्या० । ४. चत्तारि — सी० । ५. द्वे — रो० ।
६. एकका — रो० । ७. वुत्ता — रो० । ८. तीनि — रो० । ९. पञ्चका ति — स्या० ,
पञ्चवका — रो०; *—* सी०, स्या० पोत्यकेषु नत्थि । १०-१०. ओत्तापिनो ओत्तापीहि —
सी०, स्या०, रो० ।

“सद्धा सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सीलवन्तो सीलवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

B. 377,
R. 167

२५. पञ्चसिक्खापदसुत्तं

२७. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता 5
संसन्दन्ति समेन्ति । पाणातिपातिनो पाणातिपातीहि सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ति; अदिन्नादायिनो अदिन्नादायीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति;
कामेसुमिच्छाचारिनो कामेसुमिच्छाचारीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति;
मुसावादिनो मुसावादीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सुरामेरयमज्जप्पमाद-
ट्टायिनो सुरामेरयमज्जप्पमादट्टायीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति । 10

“पाणातिपाता पटिविरता पाणातिपाता पटिविरतेहि सद्धिं
संसन्दन्ति समेन्ति; अदिन्नादाना पटिविरता अदिन्नादाना पटिविरतेहि
सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता कामेसुमिच्छा-
चारा पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; मुसावादा पटिविरता
मुसावादा पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सुरामेरयमज्जप्पमाद- 15
ट्टाना पटिविरता सुरामेरयमज्जप्पमादट्टाना पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ती” ति ।

२६. सत्तकम्मपथसुत्तं

२८. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता
संसन्दन्ति समेन्ति । पाणातिपातिनो पाणातिपातीहि सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ति; अदिन्नादायिनो अदिन्नादायीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; 20
कामेसुमिच्छाचारिनो कामेसुमिच्छाचारीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति;
मुसावादिनो मुसावादीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; पिसुणवाचा पिसुण-
वाचेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; फरुसवाचा फरुसवाचेहि सद्धिं संस-
न्दन्ति समेन्ति; सम्फप्पलापिनो सम्फप्पलापीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति ।

“पाणातिपाता पटिविरता ... पे०... अदिन्नादाना पटिविरता... 25
कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता ... मुसावादा पटिविरता ... पिसुणाय

वाचाय पटिविरता पिसुणाय वाचाय पटिविरतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; फरुसाय वाचाय पटिविरता फरुसाय वाचाय पटिविरतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; सम्फप्पलापा पटिविरता सम्फप्पलापा पटिविरतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

२७. दसकम्मपथसुत्तं

B. 378, 5
R 168

२६. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । पाणातिपातिनो पाणातिपातीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; अदिन्नादायिनो ... पे०. कामेसुमिच्छाचारिनो ... मुसावादिनो ... पिसुणवाचा ... फरुसवाचा ... सम्फप्पलापिनो सम्फप्पलापीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अभिज्झालुनो अभिज्झालूहि^१ सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; व्यापन्नचित्ता^२ व्यापन्नचित्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ।

“पाणातिपाता पटिविरता पाणातिपाता पटिविरतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; अदिन्नादाना पटिविरता ... पे०... कामेसुमिच्छा-चारा पटिविरता ... मुसावादा पटिविरता ... पिसुणाय^३ वाचाय^४ ... फरु-
साय^५ वाचाय^६ ... सम्फप्पलापा पटिविरता सम्फप्पलापा पटिविरतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; अनभिज्झालुनो अनभिज्झालूहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; अव्यापन्नचित्ता अव्यापन्नचित्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

२८. अट्ठङ्गिकसुत्तं

३०. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; मिच्छासङ्कप्पा ... पे०... मिच्छावाचा ... मिच्छाकम्मन्ता ... मिच्छाआजीवा ... मिच्छावायामा ... मिच्छासतिनो ... मिच्छासमाधिनो मिच्छासमाधीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; सम्मादिट्ठिका सम्मा-दिट्ठिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ; सम्मासङ्कप्पा ... पे०... सम्मावाचा

१ अभिज्झालूहि - सी० । २ व्यापन्नचित्त - रो० । ३-३. पिसुणा वाचा - सी० । ४-४. फरुसा वाचा - सी० ।

... सम्माकम्मन्ता ... सम्माआजीवा... सम्मावायामा ... सम्मासतिनो...
सम्मासमाधिनो सम्मासमाधीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

२९. दसङ्गसुत्तं

३१. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता
संसन्दन्ति समेन्ति । मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकेहि सद्धि संसन्दन्ति
समेन्ति; मिच्छासङ्कप्पा ... पे०... मिच्छावाचा ... मिच्छाकम्मन्ता ...
मिच्छाआजीवा ... मिच्छावायामा ... मिच्छासतिनो ... मिच्छासमाधिनो
मिच्छासमाधीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; मिच्छाआणिनो मिच्छा-
आणीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; मिच्छाविमुत्तिनो मिच्छाविमुत्तीहि
सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ।

B. 379,
R. 169

“सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति । 10
सम्मासङ्कप्पा ... पे०... सम्मावाचा ... सम्माकम्मन्ता ... सम्माआजीवा
... सम्मावायामा ... सम्मासतिनो ... सम्मासमाधिनो ... सम्माआणिनो
सम्माआणीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; सम्माविमुत्तिनो सम्मा-
विमुत्तीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।
(सब्बत्थ अतीतानागतपञ्चुप्पन्नं कातव्वं ।)

सत्तन्नं सुत्तन्तानं उद्दान

असमाहित^१ दुस्सील^२, पञ्च सिक्खापदानि च । 15
सत्त कम्मपथा वुत्ता, दसकम्मपथेन च ।
छट्ठं अट्ठङ्गिको वुत्तो, दसङ्गेन^३ च सत्तमं ॥
कम्मपयवगो ततियो ।

३०. चतुर्धातुसुत्तं

३२. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डिकस्स आरामे ।

“चतस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो । कतमा चतस्सो ? पठवी- 20
धातुं, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु — इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो
धातुयो” ति ।

१. असमाहितं च — स्या० । २. दुस्सील्यं — रो० । ३. दसहङ्गेन — सी०, दसहि
अङ्गेन — स्या० । ४. पथवीधातु — म०; पठवीधातु — सी० ।

३१. पुब्बेसम्बोधसुत्तं

R. 170

B. 380

३३. सावत्थियं विहरति । “पुब्बेव^१ मे, भिक्खवे, सम्बोधा
अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘को नु खो पठवी-
धातुया अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरणं; को आपोधातुया
अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरणं; को तेजोधातुया अस्सादो, को
५ आदीनवो, कि निस्सरणं; को वायोधातुया अस्सादो, को आदीनवो,
कि निस्सरणं’ ति ?

“तस्स मय्ह, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘यं खो पठवीधातुं पटिच्च
उप्पज्जति मुखं सोमनस्सं, अयं पठवीधातुया अस्सादो; यं^२ पठवीधातु
अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं पठवीधातुया आदीनवो; यो
१० पठवीधातुया छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं पठवीधातुया निस्स-
रणं । यं आपोधातुं पटिच्च ... पे०... यं तेजोधातु पटिच्च ... पे०... यं
वायोधातुं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं वायोधातुया अस्सादो;
यं वायोधातु अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं वायोधातुया आदी-
नवो; यो^३ वायोधातुया छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं वायोधातुया
१५ निस्सरणं’ ।

“यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं धातूनं एवं अस्सादं च
अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं
न^४ अब्भञ्जासि^५, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके
सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि
२० अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्जासि ।

“यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं धातूनं एवं अस्सादं च
अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं
अब्भञ्जासि, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समण-
ब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो
R. 171 25 ति पच्चञ्जासि । जाणं च पन मे दस्सनं उदपादि-‘अकुप्पा मे विमुत्ति^६,
अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो’” ति ।

१. पुब्बे — रो० । २. य — सी० । ३. यं — रो० । ४-४. नाब्भञ्जासि — सी०,
स्या० । ५. चेतोविमुत्ति — सी०, रो० ।

३२. अचरिसुत्तं

३४. सावत्थियं विहरति । “पठवीधातुयाहं, भिक्खवे, अस्साद-
परियेसनं अचरिं, यो पठवीधातुया अस्सादो तदज्झगमं, यावता पठवी-
धातुया अस्सादो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । पठवीधातुयाहं, भिक्खवे,
आदीनवपरियेसनं अचरिं, यो पठवीधातुया आदीनवो तदज्झगमं, यावता
पठवीधातुया आदीनवो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । पठवीधातुयाहं, 5
भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरिं, यं पठवीधातुया निस्सरणं तदज्झ-
गमं, यावता पठवीधातुया निस्सरणं पञ्जाय मे तं सुदिट्ठं ।

B.381

“आपोधातुयाहं, भिक्खवे ... पे०... तेजोधातुयाहं, भिक्खवे...
वायोधातुयाहं, भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरिं, यो वायोधातुया
अस्सादो तदज्झगमं, यावता वायोधातुया अस्सादो पञ्जाय मे सो 10
सुदिट्ठो । वायोधातुयाहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरिं, यो
वायोधातुया आदीनवो तदज्झगमं, यावता वायोधातुया आदीनवो
पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । वायोधातुयाहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं
अचरिं, यं वायोधातुया निस्सरणं तदज्झगमं, यावता वायोधातुया
निस्सरणं पञ्जाय मे तं सुदिट्ठं । 15

“यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं धातूनं अस्सादं च
अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं न
अब्भञ्जासि, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके
सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि
अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्जासि । 20

R.172

“यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं धातूनं अस्सादं च
अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं
अब्भञ्जासि, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समण-
ब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो
ति पच्चञ्जासि । जाणं च पन मे दस्सनं उदपादि — ‘अकुप्पा मे 25
विमुत्ति, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो’” ति ।

३३. नोचेदंसुत्तं

३५. सावत्थियं विहरति । “नो चेदं, भिक्खवे, पठवीधातुया
अस्सादो अभविस्स, नयिदं सत्ता पठवीधातुया सारज्जेय्युं । यस्मा च

B.382

खो, भिक्खवे, अत्थि पठवीधातुया अस्सादो, तस्मा सत्ता पठवीधातुया सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, पठवीधातुया आदीनवो अभविस्स, नयिदं सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि पठवीधातुया आदीनवो, तस्मा सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्दन्ति । नो
 5 चेदं, भिक्खवे, पठवीधातुया निस्सरणं अभविस्स, नयिदं सत्ता पठवीधातुया निस्सरेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि पठवीधातुया निस्सरणं, तस्मा सत्ता पठवीधातुया निस्सरन्ति ।

“नो चेदं, भिक्खवे, आपोधातुया अस्सादो अभविस्स ... पे०... नो चेदं, भिक्खवे, तेजोधातुया ... नो चेदं, भिक्खवे, वायोधातुया
 10 अस्सादो अभविस्स, नयिदं सत्ता वायोधातुया सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि वायोधातुया अस्सादो, तस्मा सत्ता वायोधातुया सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, वायोधातुया आदीनवो अभविस्स, नयिदं सत्ता वायोधातुया निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि वायोधातुया आदीनवो, तस्मा सत्ता वायोधातुया निब्बिन्दन्ति । नो
 15 चेदं, भिक्खवे, वायोधातुया निस्सरणं अभविस्स, नयिदं सत्ता वायोधातुया निस्सरेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि वायोधातुया निस्सरणं, तस्मा सत्ता वायोधातुया निस्सरन्ति ।

“यावकीवञ्चिमे, भिक्खवे, सत्ता इमासं चतुन्नं धातूनं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं
 20 न अब्भञ्जंसु, नेव ताविमे भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा^१ विसंयुत्ता विप्पमुत्ता^२ विमरियादिकतेन चेतसा विहरिंसु ।

“यतो च खो^३, भिक्खवे, सत्ता इमासं चतुन्नं धातूनं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं
 25 अब्भञ्जंसु, अथ, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सस्समण-ब्राह्मणिया पजाय^४ सदेवमनुस्साय निस्सटा विसंयुत्ता विमुत्ता विमरियादिकतेन चेतसा विहरन्ती” ति ।

१. निस्सटा - रो० । २. विप्पमुत्ता - रो० । ३. ख्विमे - स्या० । ४. पजा - सी०, स्या० ।

३४. एकन्तदुक्खसुत्तं

३६. सावत्थियं विहरति । “पठवीधातु^१ चे^२ हिदं, भिक्खवे, एकन्तदुक्खा अभविस्स दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता पठवीधातुया सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, पठवीधातु सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता पठवीधातुया सारज्जन्ति ।

B.383

“आपोधातु चे हिदं, भिक्खवे ... पे०... तेजोधातु चे हिदं, भिक्खवे ... वायोधातु चे हिदं, भिक्खवे, एकन्तदुक्खा अभविस्स दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता वायोधातुया सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, वायोधातु सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता वायोधातुया सारज्जन्ति ।

R.174

“पठवीधातु चे हिदं, भिक्खवे, एकन्तसुखा अभविस्स सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, नयिदं सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, पठवीधातु दुक्खा दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, तस्मा सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्दन्ति ।

10

15

“आपोधातु चे हिदं, भिक्खवे ... पे०... तेजोधातु चे हिदं, भिक्खवे ... वायोधातु चे हिदं, भिक्खवे, एकन्तसुखा अभविस्स सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, नयिदं सत्ता वायोधातुया निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, वायोधातु दुक्खा दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, तस्मा सत्ता वायोधातुया निब्बिन्दन्ती’ ति ।

20

३५. अभिनन्दसुत्तं

३७. सावत्थियं विहरति । “यो, भिक्खवे, पठवीधातुं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो आपोधातुं अभिनन्दति ... पे०... यो तेजोधातुं ... यो वायोधातुं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि ।

25

B.384,
R 175

“यो च खो, भिक्खवे, पठवीधातुं नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो आपोधातुं ... पे०... यो तेजोधातुं ... यो वायोधातुं नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

३६. उप्पादसुत्तं

३८. सावत्थियं विहरति । “यो, भिक्खवे, पठवीधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगानं ठिति जरामरणस्स पातुभावो । यो आपोधातुया ... पे०... यो तेजोधातुया ... यो वायोधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगानं ठिति जरामरणस्स पातुभावो ।

“यो च खो, भिक्खवे, पठवीधातुया निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो^१, दुक्खस्सेसो निरोधो रोगानं वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो आपोधातुया ... पे०... यो तेजोधातुया ... यो वायोधातुया निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो रोगानं वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

३७. समणब्राह्मणसुत्तं

३९. सावत्थियं विहरति । “चतस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो । कतमा^२ चतस्सो ? पठवीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमास चतुन्न धातूनं अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता; न च पन ते आयस्मन्तो^३ सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं^४ वा दिट्ठे वधम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमासं चतुन्नं धातूनं अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानन्ति, ते च खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चैव समणसम्मता

B.385 25

१. अत्थगमो - रो० । २. कतमे - रो० । ३. आयस्मन्ता - रो० । ४. ब्राह्मञ्जत्थं - स्या० ।

ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता; ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थं च ब्रह्म-
ञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ती” ति ।

३८. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

४०. सावत्थियं विहरति । “चतस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो ।
कतमा चतस्सो ? पठवीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु । ये 5
हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमासं चतुन्नं धातूनं समुदयं
च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजा-
नन्ति ... पे०... (वित्थारेतब्बं) ।

पटिजानन्ति^१ ...पे०... सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ती” ति ।

10

३९. ततियसमणब्राह्मणसुत्तं

४१. सावत्थियं विहरति । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा
ब्राह्मणा वा पठवीधातुं नप्पजानन्ति, पठवीधातुसमुदयं नप्पजानन्ति,
पठवीधातुनिरोधं नप्पजानन्ति, पठवीधातुनिरोधगामिनि पटिपदं नप्प-
जानन्ति ... पे०... आपोधातुं नप्पजानन्ति ... तेजोधातुं नप्पजानन्ति ...
वायोधातुं नप्पजानन्ति, वायोधातुसमुदयं नप्पजानन्ति, वायोधातुनिरोधं 15
नप्पजानन्ति, वायोधातुनिरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति, न मे ते,
भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा
ब्राह्मणसम्मता; न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं^२ वा ब्रह्मञ्जत्थं
वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

R 177

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा पठवीधातुं 20
पजानन्ति, पठवीधातुसमुदयं पजानन्ति, पठवीधातुनिरोधं पजानन्ति,
पठवीधातुनिरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति ... ये च खो केचि, भिक्खवे,
समणा वा ब्राह्मणा वा ... पे०... आपोधातुं पजानन्ति ... तेजोधातुं
पजानन्ति ... वायोधातुं पजानन्ति, वायोधातुसमुदयं पजानन्ति, वायो-
धातुनिरोधं पजानन्ति, वायोधातुनिरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति, ते 25 B 386

च खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता; ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थं च ब्रह्म-
ञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ती” ति ।

चतुत्थो वग्गो ।

तस्सुद्धान

चतस्सो पुब्बे अचरिं^१, नोचेदं^२ च^३ दुक्खेन च ।
अभिनन्दं^४ च उप्पादो^५, तयो समणब्राह्मणा ति ॥

धातुसंयुतं समत्तं ।

—:०:—

१. अचरि—सी०, स्या० । २. यो नो चेदं—रो० । ३. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु
नत्ति । ४. अभिनन्दनं—सी०, स्या० । ५. उप्पादं—स्या० ।

१५. अनमतगगसंयुतं

१. तिणकट्टसुत्तं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —
“भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच —

B.387,
R.178

“अनमतगगोयं” भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति 5
अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । सेय्य-
थापि, भिक्खवे, पुरिसो यं इमस्मिं जम्बुदीपे तिणकट्टसाखापलासं तं^२
छेत्वा^१ एकज्झं संहरित्वा चतुरङ्गुलं घटिकं कत्वा निक्खिपेय्य — ‘अयं मे
माता, तस्सा मे मातु अयं माता’ ति, अपरियादिन्ना^३ व, भिक्खवे, तस्स
पुरिसस्स मातुमातरो अस्सु, अथ इमस्मिं जम्बुदीपे तिणकट्टसाखापलासं 10
परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य । तं किस्स हेतु ? अनमतगगोयं, भिक्खवे,
संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हा-
संयोजनानं सन्धावतं संसरतं । एवं दीघरत्तं वो, भिक्खवे, दुक्खं पच्चनु-
भूतं तिब्बं पच्चनुभूतं ब्यसनं पच्चनुभूतं, कटसी^४ वड्डिता । यावञ्चिदं,
भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्गारेमु निब्बिन्दितुं अलं विरज्जितुं अलं 15
विमुच्चितुं” ति ।

२. पठवीसुत्तं

२. सावत्थियं विहरति । “अनमतगगोयं, भिक्खवे, संसारो ।
पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं
सन्धावतं संसरतं । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो इमं महापठविं कोलट्टि-
मत्तं कोलट्टिमत्तं मत्तिकागुल्लिकं करित्वा निक्खिपेय्य — ‘अयं मे पिता, 20
तस्स मे पितु अयं पिता’ ति, अपरियादिन्ना व, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स
पितुपितरो अस्सु, अथायं महापठवी परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य ।
तं किस्स हेतु ? अनमतगगोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न

R 179

B.388

१. अनमतगगोयं — रो० । २-२ तच्छेत्वा — सी०, स्या०, रो० । ३. अपरिया-
दिन्ना — सी० । ४. कटसि — सी०, रो० ।

पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । एवं दीघरत्तं वो, भिक्खवे, दुक्खं पच्चनुभूतं तिब्बं पच्चनुभूतं व्यसनं^१ पच्चनुभूतं, कटसी वड्डिता । यावञ्चिदं, भिक्खवे, अलमेव सब्ब-सङ्खारेसु निब्बिन्दितुं, अलं विरज्जितुं, अलं विमुच्चितुं” ति ।

३. अस्सुसुत्तं

- ५ ३. सावत्थियं विहरति । “अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । तं कि मञ्जाथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा वो इमिना दीघेन अद्दुना सन्धावतं संसरतं अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तानं^२ रोदन्तानं^३ अस्सु पस्सन्नं^३ पग्घरितं, यं वा चतूसु महासमुद्देसु उदकं” ति ?

R.180

“यथा खो मयं, भन्ते, भगवता धम्मं देसितं आजानाम, एतदेव, भन्ते, बहुतरं यं नो इमिना दीघेन अद्दुना सन्धावतं संसरतं अमनाप-सम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तानं रोदन्तानं अस्सु पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं” ति ।

- १५ “साधु साधु, भिक्खवे, साधु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ । एतदेव, भिक्खवे, बहुतरं यं वो इमिना दीघेन अद्दुना सन्धावतं संसरतं अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तानं रोदन्तानं अस्सु पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं । दीघरत्तं वो, भिक्खवे, मातुमरणं पच्चनुभूतं, तेसं वा मातुमरणं पच्चनु-
२० भोन्तानं अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तानं रोदन्तानं अस्सु पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं । दीघरत्तं वो, भिक्खवे, पितुमरणं पच्चनुभूतं ... पे०... भातुमरणं पच्चनुभूतं ... भगिनि-मरणं पच्चनुभूतं ... पुत्तमरणं पच्चनुभूतं ... धीतुमरणं पच्चनुभूतं ... जातिव्यसनं पच्चनुभूतं ... भोगव्यसनं पच्चनुभूतं । दीघरत्तं वो,
२५ भिक्खवे, रोगव्यसनं पच्चनुभूतं, तेसं वो रोगव्यसनं पच्चनुभोन्तानं अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तानं रोदन्तानं अस्सु पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं । तं किस्स हेतु ? अनमत-

१. व्यसनं—सी०, रो० । २. रुदन्तानं—सी० । ३. पस्सन्दं—सी०; पसन्दं—स्या०; पसन्नं—रो० ।

गोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०... यावञ्चिदं, भिक्खवे, अलमेव सब्ब-
सङ्खारेसु निब्बिन्दितुं, अलं विरज्जितुं, अलं विमुच्चितुं” ति ।

B. 389

४. खीरसुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । “अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो ।
पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं
सन्धावतं संसरतं । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं 5
वा वो इमिना दीघेन अद्दुना सन्धावतं संसरतं मातुथञ्जं पीतं, यं वा
चतूसु महासमुद्देसु उदकं” ति ?

R 181

“यथा खो मयं, भन्ते, भगवता धम्मं देसितं आजानाम, एतदेव,
भन्ते, बहुतरं यं नो इमिना दीघेन अद्दुना सन्धावतं संसरतं मातुथञ्जं
पीतं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं” ति । 10

“साधु साधु, भिक्खवे, साधु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एवं धम्मं
देसितं आजानाथ । एतदेव, भिक्खवे, बहुतरं यं वो इमिना दीघेन
अद्दुना सन्धावतं संसरतं मातुथञ्जं पीतं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु
उदकं । तं किस्स हेतु ? अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०... अलं
विमुच्चितुं” ति । 15

५. पण्डितसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति ... पे०... आरामे । अथ खो अञ्जतरो
भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच —
“कीवदीघो नु खो, भन्ते, कप्पो” ति ?

“दीघो खो, भिक्खु, कप्पो । सो न सुकरो सङ्घातुं एत्तकानि 20
वस्सानि इति वा, एत्तकानि वस्ससतानि इति वा, एत्तकानि वस्ससह-
स्सानि इति वा, एत्तकानि वस्ससतसहस्सानि इति वा” ति ।

“सक्का पन, भन्ते, उपमं^१ कातुं” ति ?

“सक्का, भिक्खू”, ति भगवा अवोच, “सेय्यथापि, भिक्खु,
महासेलो पण्डतो योजनं आयामेन योजनं वित्थारेन योजनं उब्बेधेन 25
अच्छिन्नो^२ असुसिरो एकग्घनो । तमेनं पुरिसो वस्ससतस्स वस्ससतस्स

१. उपमा — रो० । २. अच्छिद्धो — सी०, स्या०, रो ।

B.390

अच्चयेन कासिकेन वत्थेन सर्कि सर्कि परिमज्जेय्य । खिप्पतरं खो सो, भिक्खु, महासेलो पब्बतो इमिना उपक्कमेन परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य, न त्वेव कप्पो । एवं दीघो, भिक्खु, कप्पो । एवं दीघानं खो, भिक्खु, कप्पानं नेको कप्पो संसितो, नेकं कप्पसतं संसितं, नेकं कप्प-
 5 सहस्सं संसितं, नेकं कप्पसतसहस्सं संसितं । तं किस्स हेतु ? अनमत-
 10 ग्गोयं, भिक्खु, संसारो । पुब्बा कोटि ... पे०... यावच्चिदं, भिक्खु, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितुं, अलं विरज्जितुं, अलं विमुच्चितुं”ति ।

R.182

६. सासपसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच —
 10 “कीवदीघो, नु खो, भन्ते, कप्पो” ति ?
 “दीघो खो, भिक्खु, कप्पो । सो न सुकरो सङ्घातुं एत्तकानि वस्सानि इति वा ... पे०... एत्तकानि वस्ससतसहस्सानि इति वा” ति ।
 “सक्का पन, भन्ते, उपमं कातुं ति” ?
 “सक्का, भिक्खू,” ति भगवा अवोच, “सेय्यथापि, भिक्खु,
 15 आयसं नगरं योजनं आयामेन योजनं वित्थारेन योजनं उब्बेधेन, पुण्णं सासपानं गुळिकाबद्धं^१ । ततो पुरिसो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन एकमेकं सासपं उद्धरेय्य । खिप्पतरं खो सो, भिक्खु महासासपरासि इमिना उपक्कमेन परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य, न त्वेव कप्पो ।
 20 एवं दीघो खो, भिक्खु, कप्पो । एवं दीघानं खो, भिक्खु, कप्पानं नेको कप्पो संसितो, नेकं कप्पसतं संसितं, नेकं कप्पसहस्सं संसितं, नेकं कप्पसतसहस्सं संसितं । तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खु, संसारो ... पे०... अलं विमुच्चितुं” ति ।

७. सावकसुत्तं

R 183

७. सावत्थियं विहरति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा ... पे०... एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —
 25 “कीवबहुका^२ नु खो, भन्ते, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता” ति ?

१. गुळिकाबद्धं — सी०, रो० । २. किं बहुका — रो० ।

“बहुका खो, भिक्खवे, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता । ते न सुकरा सङ्घातुं — ‘एत्तका कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा’” ति ।

“सक्का पन, भन्ते, उपमं कातुं” ति ?

“सक्का, भिक्खवे,” ति भगवा अवोच, “इधस्सु, भिक्खवे, 5
चत्तारो सावका वस्ससतायुका वस्ससतजीविनो । ते दिवसे दिवसे कप्पसतसहस्सं कप्पसतसहस्सं अनुस्सरेय्युं । अननुस्सरिता व, भिक्खवे, तेहि कप्पा अस्सु, अथ खो ते चत्तारो सावका वस्ससतायुका वस्ससत-जीविनो वस्ससतस्स अच्चयेन कालं करेय्युं । एवं बहुका खो, भिक्खवे, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता । ते न सुकरा सङ्घातुं — ‘एत्तका कप्पा 10
इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा’ ति । तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०... अलं विमुच्चितुं” ति ।

८. गङ्गासुत्तं

८. राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो अञ्जतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । 15
सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “कीवबहुका नु खो, भो गोतम, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता” ति ?

“बहुका खो, ब्राह्मण, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता । ते न सुकरा सङ्घातुं — ‘एत्तका कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, 20
एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा’” ति ।

“सक्का पन, भो गोतम, उपमं कातुं” ति ?

“सक्का, ब्राह्मणा,” ति भगवा अवोच, “सेय्यथापि, ब्राह्मण, यतो चायं गङ्गा नदी पभवति यत्थ च महासमुदं अप्पेति, या एतस्मिं 25
अन्तरे वालिका सा न सुकरा सङ्घातुं — ‘एत्तका वालिका इति वा, एत्तकानि वालिकसतानि इति वा, एत्तकानि वालिकसहस्सानि इति वा, एत्तकानि वालिकसतसहस्सानि इति वा’ ति । ततो बहुतरा खो, ब्राह्मण, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता । ते न सुकरा सङ्घातुं — ‘एत्तका

B.392

कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा' ति । तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, ब्राह्मण, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । एवं दीघरत्तं खो, 5 ब्राह्मण, दुक्खं पच्चनुभूतं तिब्बं पच्चनुभूतं व्यसनं पच्चनुभूतं, कटसी वड्डिता । यावच्चिदं, ब्राह्मण, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितुं, अलं विरज्जितुं, अलं विमुच्चितुं' ति ।

एवं वुत्ते, भो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच - "अभिककन्तं, भो गोतम, अभिककन्तं, भो गोतम ... पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु 10 अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

६. दण्डसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । "अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । सेय्यथापि, भिक्खवे, दण्डो उपरिवेहासं खित्तो सकिं पि मूलेन निपतति, सकिं पि मज्झेन निपतति, सकिं पि अन्तेन निपतति; R.185 15 एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जानीवरणा सत्ता तण्हासंयोजना सन्धावन्ता संसरन्ता सकिं पि अस्मा लोका परं लोकं गच्छन्ति, सकिं पि परस्मा लोका इमं लोकं आगच्छन्ति । तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०... अलं विमुच्चितुं" ति ।

१०. पुगलसुत्तं

१०. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । 20 तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच -

"अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०... एकपुगलस्स, भिक्खवे, कप्पं सन्धावतो संसरतो सिया एवं महा अट्ठिकङ्कलो' अट्ठिपुञ्जो अट्ठिरासि यथायं वेपुल्लो पब्बतो, सचे संहारको अस्स, B.393 25 सम्भतं च न विनस्सेय्य । तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०... अलं विमुच्चितुं" ति ।

११. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान' सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था -

१. अट्ठिकङ्कलो - सी० । २. वत्वा - सी० ।

“एकस्सेकेन कप्पेन, पुग्गलस्सट्ठिसञ्चयो ।
 सिया पब्बतसमो रासि, इति वुत्तं महेसिना ॥
 “सो खो पनायं अक्खातो, वेपुल्लो पब्बतो महा ।
 उत्तरो गिज्झकूटस्स, मगधानं गिरिब्बजे^१ ॥
 “यतो च^२ अरियसच्चानि, सम्मप्पञ्जाय पस्सति ।
 दुक्खं दुक्खसमुप्पादं, दुक्खस्स च अतिक्कमं ।
 अरियं चट्ठङ्गिकं मगं, दुक्खूपसमगामिनं ॥
 “स सत्तक्खत्तुं परमं, सन्धावित्वान पुग्गलो ।
 दुक्खस्सन्तकरो होति, सब्बसंयोजनक्खया” ति ॥
 पठमो वग्गो ।

5

R 186

तस्सुद्धानं

तिणकट्ठं च पठवी, अस्सु खीरं च पब्बतं ।
 सासपा सावका^३ गङ्गा, दण्डो च पुग्गलेन^४ चा ति^५ ॥

10

११. दुग्गतसुत्तं

१२. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति । तत्र खो ... पे०...
 अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जा-
 नीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । यं, भिक्खवे,
 पस्सेय्याथ दुग्गतं दुरुपेतं^६ निट्ठमेत्थ गन्तब्बं — अम्हेहि पि एवरूपं 15
 पच्चनुभूतं इमिना दीधेन अद्दुना^७ ति । तं किस्स हेतु ... पे०... यावञ्चिदं,
 भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितुं अलं विरज्जितुं अलं
 विमुच्चितुं ति ।

१२. सुखितसुत्तं

१३. सावत्थियं विहरति । “अनमतग्गोयं^१, भिक्खवे, संसारो
 ... पे०... यं, भिक्खवे, पस्सेय्याथ सुखितं सुसज्जितं, निट्ठमेत्थ गन्तब्बं — 20 R.187
 ‘अम्हेहि पि एवरूपं पच्चनुभूतं इमिना दीधेन अद्दुना^२ ति । तं किस्स

B.394

R.187

१. गिरिब्बजो — रो० । २. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३. सावको सावको —
 स्या० । ४-४. पुग्गलेना वि — स्या०, रो० । ५. दुरुपेतं — स्या० । ६. अनमतग्गायं — रो० ।

हेतु ? अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति ... पे०... अलं विमुच्चित्तु” ति ।

१३. तिसमत्तसुत्तं

१४. राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो तिसमत्ता पावेय्यका^१ भिक्खू सब्बे आरञ्जिका सब्बे पिण्डपातिका सब्बे पंसुकूलिका सब्बे तेचीवरिका सब्बे ससंयोजना येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अथ खो भगवतो एतद-
होसि – “इमे खो तिसमत्ता पावेय्यका भिक्खू सब्बे आरञ्जिका सब्बे पिण्डपातिका सब्बे पंसुकूलिका सब्बे तेचीवरिका सब्बे ससंयोजना । यन्नूनाहं इमेसं तथा धम्मं देसेय्यं यथा नेसं इमस्मि येव आसने अनु-
पादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चेय्युं^२” ति । अथ खो भगवा भिक्खू
आमन्तेसि – “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्च-
स्सोसुं । भगवा एतदवोच –

“अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । तं कि
मञ्जाथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा वो इमिना दीघेन अद्दुना
सन्धावतं संसरतं सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्नं पग्घरितं, यं वा चतूसु
महासमुद्देसु उदकं” ति ?

“यथा खो मयं, भन्ते, भगवता धम्मं देसितं आजानाम, एतदेव,
भन्ते, बहुतरं, यं नो इमिना दीघेन अद्दुना सन्धावतं संसरतं सीस-
च्छिन्नानं लोहितं पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं” ति ।

“साधु साधु, भिक्खवे, साधु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एवं धम्मं
देसितं आजानाथ । एतदेव, भिक्खवे, बहुतरं, यं वो इमिना दीघेन
अद्दुना सन्धावतं संसरतं सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्नं^३ पग्घरितं, न त्वेव
चतूसु महासमुद्देसु उदकं । दीघरत्तं वो, भिक्खवे, गुन्नं सतं गोभूतानं
सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं ।
दीघरत्तं वो, भिक्खवे, महिसानं सतं महिसभूतानं सीसच्छिन्नानं लोहितं
पस्सन्नं पग्घरितं ... पे०... दीघरत्तं वो, भिक्खवे, उरब्भानं सतं उरब्भ-

१. पाठेय्यका – इति पि । २. विमुच्चेय्यं – रो० । ३. पस्सन्नं – सी०, स्या० ।

भूतानं ... पे०... अजानं सतं अजभूतानं ... मिगानं सतं मिगभूतानं ...
 कुक्कुटानं सतं कुक्कुटभूतानं ... सूकरानं सतं सूकरभूतानं ... दीघरत्तं
 वो, भिक्खवे, चोरा गामघाता ति गहेत्वा सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्नं
 पग्घरितं । दीघरत्तं वो, भिक्खवे, चोरा पारिपन्थिका^१ ति गहेत्वा
 सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्नं पग्घरितं । दीघरत्तं वो, भिक्खवे, चोरा 5
 पारदारिका ति गहेत्वा सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव
 चतूसु महासमुद्देशु उदकं । तं किस्स हेतु ? अनमतगोयं, भिक्खवे,
 संसारो ... पे०... अलं विमुच्चित्तुं” ति ।

१५. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
 अभिनन्दुं ति । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जमाने तिसमत्तानं 10 R.198
 पावेय्यकानं भिक्खूनं अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसू” ति ।

१४. मातुसुत्तं

१६. सावत्थियं विहरति । “अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो
 ... पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नमाताभूतपुब्बो इमिना
 दीघेन अद्दुना । तं किस्स हेतु ? अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०...
 अलं विमुच्चित्तुं” ति । 15

१५. पितुसुत्तं

१७. सावत्थियं विहरति । “अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो
 ... पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नपिताभूतपुब्बो ... पे०...
 अलं विमुच्चित्तुं” ति ।

१६. भ्रातुसुत्तं

१८. सावत्थियं विहरति ... पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो
 सुलभरूपो यो नभाताभूतपुब्बो ... पे०... अलं विमुच्चित्तुं ति । 20

१७. भगिनिसुत्तं

१९. सावत्थियं विहरति ... पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो
 सुलभरूपो यो नभगिनिभूतपुब्बो ... पे०... अलं विमुच्चित्तुं ति । B.396

नाम सावकयुगं अहोसि अगं भद्दयुगं । पस्सथ, भिक्खवे, सा चेविमस्स पब्बतस्स समञ्जा अन्तरहिता, ते च मनुस्सा कालङ्कता^१, सो च भगवा परिनिब्बुतो । एवं अनिच्चा, भिक्खवे, सङ्खारा; एवं अद्दुवा, भिक्खवे, सङ्खारा; एवं अनस्सामिका, भिक्खवे, सङ्खारा । यावञ्चिदं, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निव्विन्दितु, अलं विरज्जितुं, अलं विमुच्चितुं । 5

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पब्बतस्स ‘वङ्कको’^२ त्वेव समञ्जा उदपादि । तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन मनुस्सानं ‘रोहितस्सा’^३ त्वेव समञ्जा उदपादि । रोहितस्सानं, भिक्खवे, मनुस्सानं तिसवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । रोहितस्सा, भिक्खवे, मनुस्सा वङ्ककं पब्बतं तीहेन आरोहन्ति, तीहेन ओरोहन्ति । तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन कोणागमनो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो होति । कोणागमनस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स भिय्योसुत्तरं नाम सावकयुगं अहोसि अगं भद्दयुगं । पस्सथ, भिक्खवे, सा चेविमस्स पब्बतस्स समञ्जा अन्तरहिता, ते च मनुस्सा कालङ्कता, सो च भगवा परिनिब्बुतो । एवं अनिच्चा भिक्खवे सङ्खारा ... पे०... अलं विमुच्चितुं । 10 15

R 192

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पब्बतस्स ‘सुपस्सो’^४ त्वेव समञ्जा उदपादि । तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन मनुस्सानं ‘सुप्पिया’^५ त्वेव समञ्जा उदपादि । सुप्पियानं, भिक्खवे, मनुस्सानं वीसतिवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । सुप्पिया, भिक्खवे, मनुस्सा सुपस्सं पब्बतं द्वीहेन आरोहन्ति, द्वीहेन ओरोहन्ति । तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो होति । कस्सपस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स तिससभारद्वाज नाम सावकयुगं अहोसि अगं भद्दयुगं । पस्सथ, भिक्खवे, सा चेविमस्स पब्बतस्स समञ्जा अन्तरहिता, ते च मनुस्सा कालङ्कता, सो च भगवा परिनिब्बुतो । एवं अनिच्चा, भिक्खवे, सङ्खारा; एवं अद्दुवा, भिक्खवे, सङ्खारा ... पे०... अलं विमुच्चितुं । 20 25

“एतरहि खो पन, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पब्बतस्स ‘वेपुल्लो’

B.398

१. कालकता - सी०, स्या० । २. वङ्कतो - स्या० । ३. सुफस्सो - सी० ।

४. अप्पिया - सी० ।

त्वेव समञ्जा उदपादि । एतरहि खो पन, भिक्खवे, इमेसं मनुस्सानं
 'मागधका' त्वेव समञ्जा उदपादि । मागधकानं, भिक्खवे, मनुस्सानं
 अप्पकं आयुप्पमाणं परित्तं लहुकं^१; यो चिरं जीवति सो वस्ससत्तं अप्पं वा
 भिय्यो । मागधका, भिक्खवे, मनुस्सा वेपुल्लं पब्बतं मुहुत्तेन आरोहन्ति
 5 मुहुत्तेन ओरोहन्ति । एतरहि खो पनाहं, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो
 लोके उप्पन्नो । मय्हं खो पन, भिक्खवे, सारिपुत्तमोग्गल्लानं नाम
 सावकयुगं अगं भद्दयुगं । भविस्सति, भिक्खवे, सो समयो या^२ अयञ्चे-
 R 193 विमस्स पब्बतस्स समञ्जा अन्तरधायिस्सति, इमे च मनुस्सा कालं
 करिस्सन्ति, अहं च परिनिब्बायिस्सामि । एवं अनिच्चा, भिक्खवे,
 10 सङ्खारा; एवं अद्दुवा, भिक्खवे, सङ्खारा; एवं अनस्सासिका, भिक्खवे,
 सङ्खारा । यावच्चिदं, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितुं,
 अलं विरज्जितुं, अलं विमुच्चितुं^३ ति ।

२३. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान^४ सुगतो अथापरं एतदवोच
 सत्था -

15 "पाचीनवंसो तिवरानं, रोहितस्सान वङ्कको ।
 सुप्पियानं सुपस्सो^५ ति^६, मागधानं च वेपुल्लो^७ ॥
 अनिच्चा वत सङ्खारा, उप्पादवयधम्मिनो ।
 उप्पज्जित्वा निरुज्जन्ति, तेसं वूपसमे सुखो^८ ति ॥

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

20 दुग्गतं सुखितञ्चेव, तिस मातापितेन च ।
 भाता भगिनी पुत्तो च, धीता वेपुल्लपब्बतं ॥

अनमतग्गसंयुत्तं समत्तं ।

—:०:—

१. लहुसं - सी० । २. यं - सी० । ३. वत्वा - सी० । ४-४. सुपस्साति -
 सी०, रो०; सुपस्सो पि - स्या० । ५. वेपुल्लो - स्या०; वेपुल्ल - रो० ।

१६. कस्सपसंयुत्तं

१. सन्तुट्ठसुत्तं

१. सावत्थियं विहरति । “सन्तुट्ठायं, भिक्खवे, कस्सपो इतरी-
तरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी; न च चीवरहेतु
अनेसनं अप्पतिरूपं^१ आपज्जति; अलद्धा च चीवरं न परितस्सति; लद्धा
च चीवरं अगधितो^२ अमुच्छित्तो अनज्झापन्नो आदीनवदस्सावी
निस्सरणपञ्चो परिभुञ्जति ।

B.399,
R.194

5

“सन्तुट्ठायं, भिक्खवे, कस्सपो इतरीतरेन पिण्डपातेन, इतरी-
तरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी; न च पिण्डपातहेतु अनेसनं अप्पति-
रूपं आपज्जति; अलद्धा च पिण्डपातं न परितस्सति; लद्धा च पिण्डपातं
अगधितो अमुच्छित्तो अनज्झापन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्चो
परिभुञ्जति ।

10

“सन्तुट्ठायं, भिक्खवे, कस्सपो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरी-
तरसेनासनसन्तुट्ठिया^३ च वण्णवादी; न च सेनासनहेतु अनेसनं अप्पति-
रूपं आपज्जति; अलद्धा च सेनासनं न परितस्सति; लद्धा च सेनासनं
अगधितो अमुच्छित्तो अनज्झापन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्चो
परिभुञ्जति ।

15

“सन्तुट्ठायं, भिक्खवे, कस्सपो इतरीतरेन गिलानप्पच्चय-
भेसज्जपरिक्खारेन, इतरीतरगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारसन्तुट्ठिया
च वण्णवादी; न च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारहेतु अनेसनं अप्पति-
रूपं आपज्जति; अलद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं न परि-
तस्सति; लद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं अगधितो अमुच्छित्तो
अनज्झापन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्चो परिभुञ्जति ।

20

“तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘सन्तुट्ठा भविस्साम
इतरीरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादिनो; न च
चीवरहेतु अनेसनं अप्पतिरूपं आपज्जिस्साम; अलद्धा च चीवरं न च

R.195

१. अप्पटिरूपं — स्या० । २. अगधितो — सी० । ३. इतरीतरेन सेनासनसन्तुट्ठिया —
रो० ।

परितस्सिस्साम; लद्धा च चीवरं अगधिता अमुच्छिता अनज्झापन्ना
आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्जा परिभुज्जिस्साम' ।

(एवं सब्बं कातब्बं ।)

B 400

- “सन्तुट्ठा भविस्साम इतरीतरेन पिण्डपातेन ... पे०... सन्तुट्ठा
भविस्साम इतरीतरेन सेनासनेन ... पे०... सन्तुट्ठा भविस्साम इतरीतरेन
5 गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेन, इतरीतरगिलानप्पच्चयभेसज्जपरि-
क्खारसन्तुट्ठिया च वण्णवादिनो; न च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खार-
हेतु अनेसनं अप्पतिरूपं आपज्जिस्साम अलद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्ज-
परिक्खारं न परितस्सिस्साम; लद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं
अगधिता अमुच्छिता अनज्झापन्ना आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्जा
10 परिभुज्जिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं । कस्सपेन
वा हि वो, भिक्खवे, ओवदिस्सामि यो वा पनस्स कस्सपसदिसो',
ओवदितेहि च पन वो तथत्ताय पटिपज्जितब्बं” ति ।

२. अनोत्तप्पीसुत्तं

२. एवं मे सुत्तं । एकं समयं आयस्मा च महाकस्सपो आयस्मा
च सारिपुत्तो बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो
15 आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं^१ पटिसल्लाना^२ वुट्ठितो येनायस्मा महा-
कस्सपो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकस्सपेन सद्धि
सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^३ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकस्सपं एतद-
वोच – “वुच्चति हिदं, आवुसो कस्सप, अनातापी अनोत्तप्पी” अभब्बो
20 सम्बोधाय अभब्बो निब्बानाय अभब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधि-
गमाय; आतापी च खो ओत्तप्पी भब्बो सम्बोधाय भब्बो निब्बानाय
R.196 भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया ति ।

- “कितावता नु खो, आवुसो, अनातापी होति अनोत्तप्पी अभब्बो
सम्बोधाय अभब्बो निब्बानाय अभब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधि-
25 गमाय; कितावता च पनावुसो, आतापी होति ओत्तप्पी भब्बो सम्बोधाय
भब्बो निब्बानाय भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया” ति ?

१. कस्सपादिसो – सी०, स्या० । २. सायन्हसमयं – सी० । ३. पतिसल्लाना – सी०;
पतिसल्लाना – रो० । ४. सारणीयं – स्या० । ५. अनोत्तापी – सी०, स्या०, रो० ।

“इधावुसो, भिक्खु ‘अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्प-
ज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्युं’ ति न आतप्पं करोति, ‘उप्पन्ना मे पापका
अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय संवत्तेय्युं’ ति न आतप्पं करोति,
‘अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मामनुप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्युं’ ति न
आतप्पं करोति, ‘उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरुज्झमाना अनत्थाय
संवत्तेय्युं’ ति न आतप्पं करोति । एवं खो, आवुसो, अनातापी होति ।

B 401

“कथं चावुसो, अनोत्तप्पी होति ? इधावुसो, भिक्खु ‘अनुप्पन्ना
मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्युं’ ति न
ओत्तप्पति, ‘उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय
संवत्तेय्युं’ ति न ओत्तप्पति, ‘अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मामनुप्पज्जमाना
अनत्थाय संवत्तेय्युं’ ति न ओत्तप्पति, ‘उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरु-
ज्झमाना अनत्थाय संवत्तेय्युं’ ति न ओत्तप्पति । एवं खो, आवुसो,
अनोत्तप्पी होति । एवं खो, आवुसो, अनातापी अनोत्तप्पी अभब्बो
सम्बोधाय अभब्बो निब्बानाय अभब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स
अधिगमाय ।

15

“कथं चावुसो, आतापी होति ? इधावुसो, भिक्खु ‘अनुप्पन्ना
मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्युं’ ति आतप्पं
करोति, ‘उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय
संवत्तेय्युं’ ति आतप्पं करोति, अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मा ... पे०...
आतप्पं करोति । एवं खो, आवुसो, आतापी होति ।

20

“कथं चावुसो, ओत्तप्पी होति ? इधावुसो, भिक्खु ‘अनुप्पन्ना
मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्युं’ ति ओत्त-
प्पति, ‘उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय
संवत्तेय्युं’ ति ओत्तप्पति, ‘अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मामनुप्पज्जमाना
अनत्थाय संवत्तेय्युं’ ति ओत्तप्पति, ‘उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरुज्झमाना
अनत्थाय संवत्तेय्युं’ ति ओत्तप्पति । एवं खो, आवुसो, ओत्तप्पी होति ।
एवं खो, आवुसो, आतापी ओत्तप्पी भब्बो सम्बोधाय भब्बो निब्बानाय
भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया’ ति ।

25

३. चन्द्रपमासुत्तं

३. सावत्थियं विहरति । “चन्द्रपमा, भिक्खवे, कुलानि उप-

R.198

B.402

सङ्कमथ — अपकस्सेव कायं, अपकस्स चित्तं, निच्चनवका कुलेसु
अप्पगम्भा । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो जरुदपानं वा ओलोकेय्य
पट्ठवतविसमं वा नदीविदुगं वा — अपकस्सेव कायं, अपकस्स चित्तं;
एवमेव खो, भिक्खवे, चन्दूपमा कुलानि उपसङ्कमथ — अपकस्सेव
5 कायं, अपकस्स चित्तं, निच्चनवका कुलेसु अप्पगम्भा ।

“कस्सपो, भिक्खवे, चन्दूपमो कुलानि उपसङ्कमति — अपकस्सेव
कायं, अपकस्स चित्तं, निच्चनवको कुलेसु अप्पगम्भो । तं किं मञ्जथ,
भिक्खवे, कथंरूपो भिक्खु अरहति कुलानि उपसङ्कमितुं” ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटि-
10 सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तं येव पटिभातु एतस्स भासितस्स
अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

अथ खो भगवा आकासे पाणिं चालेसि । “सेय्यथापि, भिक्खवे,
अयं आकासे पाणि न सज्जति न गय्हति न बज्जति; एवमेव खो,
भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो कुलानि उपसङ्कमतो कुलेसु चित्तं
15 न सज्जति न गय्हति न बज्जति — ‘लभन्तु लाभकामा, पुञ्जकामा
करोन्तु पुञ्जानी’ ति; यथासकेन लाभेन अत्तमनो होति सुमनो, एवं
परेसं लाभेन अत्तमनो होति सुमनो; एवरूपो खो, भिक्खवे, भिक्खु
अरहति कुलानि उपसङ्कमितुं ।

“कस्सपस्स, भिक्खवे, कुलानि उपसङ्कमतो कुलेसु चित्तं न
20 सज्जति न गय्हति न बज्जति — ‘लभन्तु लाभकामा, पुञ्जकामा करोन्तु
पुञ्जानी’ ति; यथासकेन लाभेन अत्तमनो होति सुमनो; एवं परेसं
लाभेन अत्तमनो होति सुमनो ।

R.199

“तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कथंरूपस्स भिक्खुनो अपरिसुद्धा
धम्मदेसना होति, कथंरूपस्स भिक्खुनो परिसुद्धा धम्मदेसना
25 होती” ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटि-
सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तं येव पटिभातु एतस्स भासितस्स
अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासि-
30 स्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

“यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु एवंचित्तो परेसं धम्मं देसेति – ‘अहो वत मे धम्मं सुणेर्युं, सुत्वा च पन धम्मं पसीदेर्युं, पसन्ना च मे पसन्नाकारं करेर्युं’ ति; एवरूपस्स खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अपरिसुद्धा धम्मदेसना होति ।

“यो च खो, भिक्खवे, भिक्खु एवंचित्तो परेसं धम्मं देसेति – ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही ति । अहो, वत मे धम्मं सुणेर्युं, सुत्वा च पन धम्मं आजानेर्युं, आजानित्वा च पन तथत्ताय पटिपज्जेर्युं’ ति । इति धम्मसुधम्मतं पटिच्च परेसं धम्मं देसेति, कारुञ्जं पटिच्च अनुद्दयं पटिच्च अनुकम्पं उपादाय परेसं धम्मं देसेति । एवरूपस्स खो, भिक्खवे, भिक्खुनो परिसुद्धा धम्मदेसना होति ।

“कस्सपो, भिक्खवे, एवंचित्तो परेसं धम्मं देसेति – ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको’ एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही ति । अहो, वत मे धम्मं सुणेर्युं, सुत्वा च पन धम्मं आजानेर्युं, आजानित्वा च पन तथत्ताय पटिपज्जेर्युं’ ति । इति धम्मसुधम्मतं पटिच्च परेसं धम्मं देसेति, कारुञ्जं पटिच्च अनुद्दयं पटिच्च अनुकम्पं उपादाय परेसं धम्मं देसेति । कस्सपेन वा हि वो, भिक्खवे, ओवदिस्सामि यो वा पनस्स कस्सपसदिसो^१, ओवदितेहि च पन वो तथत्ताय पटिपज्जितब्बं” ति ।

४. कुलूपकसुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । “तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कथंरूपो भिक्खु अरहति कुलूपको होतुं, कथंरूपो भिक्खु न अरहति कुलूपको होतुं” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... भगवा एतदवोच –

“यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु एवंचित्तो कुलानि उपसङ्कमति – ‘देन्तु येव मे, मा नादंसु; बहुकञ्जेव मे देन्तु, मा थोकं; पणीतञ्जेव मे देन्तु, मा लूखं; सीघञ्जेव मे देन्तु, मा दन्धं; सक्कच्चञ्जेव

१. रो० पोत्थके नत्थि । २. कस्सपादिसो – सी०, स्या० ।

मे देन्तु, मा असक्कच्चं' ति । तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एवंचित्तस्स कुलानि उपसङ्कमतो न देन्ति, तेन भिक्खु सन्दीयति; सो ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति^१ । थोकं देन्ति, नो बहुकं ... पे०... लूखं देन्ति, नो पणीतं .. दन्धं देन्ति, नो सीघं, तेन भिक्खु सन्दीयति^२; सो ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । असक्कच्चं देन्ति, नो सक्कच्चं. तेन भिक्खु सन्दीयति; सो ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । एवरूपो खो, भिक्खवे, भिक्खु न अरहति कूलूपको होतुं ।

B 404
R.201

“यो च खो, भिक्खवे, भिक्खु एवंचित्तो कुलानि उपसङ्कमति-
'तं कुतेत्थ लव्भा परकुलेसु - देन्तु येव मे, मा नादंसु; बहुकञ्जेव
10 मे देन्तु, मा थोकं; पणीतञ्जेव मे देन्तु, मा लूखं; दीघञ्जेव मे देन्तु, मा दन्धं; सक्कच्चञ्जेव मे देन्तु, मा असक्कच्चं' ति । तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एवंचित्तस्स कुलानि उपसङ्कमतो न देन्ति; तेन भिक्खु न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । थोकं देन्ति, नो बहुकं; तेन भिक्खु न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं
15 दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । लूखं देन्ति, नो पणीतं; तेन भिक्खु न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । दन्धं देन्ति, नो सीघं; तेन भिक्खु न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । असक्कच्च देन्ति, नो सक्कच्चं; तेन भिक्खु न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । एव-
20 रूपो खो, भिक्खवे, भिक्खु अरहति कूलूपको होतु ।

“कस्सपो, भिक्खवे, एवंचित्तो कुलानि उपसङ्कमति - 'तं कुतेत्थ लव्भा परकुलेसु - देन्तु येव मे, मा नादंसु; बहुकञ्जेव मे देन्तु, मा थोकं; पणीतञ्जेव मे देन्तु, मा लूखं; सीघञ्जेव मे देन्तु, मा दन्धं, सक्कच्चञ्जेव मे देन्तु, मा असक्कच्चं' ति । तस्स चे, भिक्खवे,
25 कस्सपस्स एवंचित्तस्स कुलानि उपसङ्कमतो न देन्ति; तेन कस्सपो न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । थोकं देन्ति, नो बहुक; तेन कस्सपो न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । लूखं देन्ति, नो पणीतं; तेन कस्सपो न सन्दी-
यति; सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । दन्धं देन्ति,
30 नो सीघं; तेन कस्सपो न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं

१. पटिसंवेदयति - सी०, रो० । २. सन्दीयति - स्या०, रो० ।

पटिसंवेदयति । असक्कच्चं देन्ति, नो सक्कच्चं, तेन कस्सपो न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति । कस्सपेन वा हि वो, भिक्खवे, ओवदिस्सामि यो वा पनस्स कस्सपसदिसो । ओवदितेहि च पन वो तथत्ताय पटिपज्जितब्ब” ति ।

R.202

५. जिणसुत्तं

५. एवं मे सुत्तं ... पे०... राजगहे वेळुवने । अथ खो आयस्मा 5 B.405
महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि-
वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं महाकस्सपं
भगवा एतदवोच – “जिणोसि दानि त्वं, कस्सप, गरुकानि च ते इमानि
साणानि पंसुकूलानि निब्बसनानि । तस्मातिह त्वं, कस्सप, गहपतानि^१
चेव चीवरानि धारेहि, निमन्तनानि च भुञ्जाहि, मम च सन्तिके 10
विहराही” ति ।

“अहं खो, भन्ते, दीघरत्तं आरज्जिको^२ चेव आरज्जिकत्तस्स
च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव पिण्डपातिकत्तस्स च वण्णवादी, पंसु-
कूलिको चेव पंसुकूलिकत्तस्स च वण्णवादी, तेचीवरको चेव तेचीवरि-
कत्तस्स च वण्णवादी, अप्पिच्छो चेव अप्पिच्छताय च वण्णवादी, 15
सन्तुट्ठो चेव सन्तुट्ठिया च वण्णवादी, पविवित्तो चेव पविवेकस्स च
वण्णवादी, असंसट्ठो चेव असंसगस्स च वण्णवादी, आरद्धविरियो
चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी” ति ।

“किं पन त्वं, कस्सप, अत्थवसं सम्पस्समानो दीघरत्तं
आरज्जिको चेव आरज्जिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव 20
...पे०... पंसुकूलिको चेव ... तेचीवरिको चेव ... अप्पिच्छो चेव ...
सन्तुट्ठो चेव ... पविवित्तो चेव ... असंसट्ठो चेव ... आरद्धविरियो चेव
विरियारम्भस्स च वण्णवादी” ति ?

“द्वे ख्वाहं, भन्ते, अत्थवसे सम्पस्समानो दीघरत्तं आरज्जिको
चेव आरज्जिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव ... पे०... पंसु- 25 R.203
कूलिको चेव ... तेचीवरिको चेव ... अप्पिच्छो चेव ... सन्तुट्ठो चेव
... पविवित्तो चेव ... असंसट्ठो चेव ... आरद्धविरियो चेव विरिया-

१. गहपतिकानि – सी० । २. आरज्जिको – सी०; अरज्जिको – री० ।

रम्भस्स च वण्णवादी । अत्तनो च दिट्ठधम्मसुखविहारं सम्पस्समानो पच्छिमं च जनतं अनुकम्पमानो — ‘अप्पेव नाम पच्छिमा जनता दिट्ठानुगति आपज्जेय्युं’^१ । ये किर ते अहेसुं वुद्धानुबुद्धसावका ते दीघरत्तं आरञ्जिका चेव अहेसुं आरञ्जिकत्तस्स च वण्णवादिनो ... पे०...
 B 406 5 पिण्डपातिका चेव अहेसुं ... पे०... पंसुकूलिका चेव अहेसुं .. तेचीवरिका चेव अहेसुं ... अप्पिच्छा चेव अहेसुं ... सन्तुट्ठा चेव अहेसुं ... पविवित्ता चेव अहेसुं ... असंसट्ठा चेव अहेसुं ... आरद्धविरिया चेव अहेसुं विरिया-रम्भस्स च वण्णवादिनो’ ति । ते तथत्ताय पटिपज्जिस्सन्ति, तेसं तं भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखाय ।

10 “इमे ख्वाहं, भन्ते, द्वे अत्थवसे सम्पस्समानो दीघरत्तं आरञ्जिको चेव आरञ्जिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव ... पे०... पंसुकूलिको चेव ... तेचीवरिको चेव ... अप्पिच्छो चेव ... सन्तुट्ठो चेव ... पविवित्तो चेव ... असंसट्ठो चेव ... आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी” ति ।

15 “साधु साधु, कस्सप । बहुजनहिताय किर त्वं, कस्सप, पटिपन्नो बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । तस्मातिह त्वं, कस्सप, साणानि चेव पंसुकूलानि धारेहि निब्बसनानि, पिण्डाय च चराहि, अरञ्जे च विहराही” ति ।

६. ओवादसुत्तं

६. राजगहे वेळुवने । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो येन
 20 भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं महाकस्सपं भगवा एतदवोच — “ओवद, कस्सप, भिक्खू; करोहि, कस्सप, भिक्खूनं धम्मि^२ कथं^३ । अहं वा, कस्सप, भिक्खू ओवदेय्यं त्वं वा; अहं वा भिक्खूनं धम्मि कथं करेय्यं त्वं वा” ति ।
 R.204

25 “दुब्बचा खो, भन्ते, एतरहि भिक्खू, दोवचस्सकरणेहि धम्मेहि समन्नागता, अक्खमा, अप्पदक्खिणग्गाहिनो अनुसासनि । इधाहं, भन्ते, अद्दसं भण्डं^४ च नाम भिक्खुं आनन्दस्स सद्धिविहारिं अभिजिकं^५ च नाम

१. आपज्जेय्य — सी०, स्या० । २-२. धम्मिकथं — रो० । ३. भण्डं — सी० ।

४. आभिज्जिकञ्च — सी०; आभिज्जिकञ्च — स्या० ।

भिक्षुं अनुवृद्धस्स सद्धिविहारिं अञ्जमञ्जं सुतेन अच्चावदन्ते – ‘एहि, भिक्षु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती’” ति ।

अथ खो भगवा अञ्जतरं भिक्षुं आमन्तेसि .- “एहि त्वं, भिक्षु, मम वचनेन भण्डं च भिक्षु आनन्दस्स सद्धिविहारि अभिजिकं च भिक्षुं अनुवृद्धस्स सद्धिविहारि आमन्तेहि – ‘सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती’” ति । B.407

“एवं, भन्ते” ति खो सो भिक्षु भगवतो पटिस्सुत्वा^१ येन ते भिक्षू तेनुपसङ्कमि उपसङ्कमित्वा ते भिक्षू एतदवोच – “सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती” ति । 10

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्षू तस्स भिक्षुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्षू भगवा एतदवोच – “सच्चं किर तुम्हे, भिक्षवे, अञ्जमञ्जं सुतेन अच्चावदथ – ‘एहि, भिक्षु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती’” ति ? 15

“एवं, भन्ते” ।

“किं नु खो मे तुम्हे, भिक्षवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ – ‘एथ’ तुम्हे, भिक्षवे, अञ्जमञ्जं सुतेन अच्चावदथ – एहि, भिक्षु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती’” ति ? 20

“नो हेतं, भन्ते” ।

R.205

“नो चे किर मे तुम्हे, भिक्षवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ, अथ किं चरहि तुम्हे, मोघपुरिसा, किं जानन्ता किं पस्सन्ता एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना अञ्जमञ्जं सुतेन अच्चावदथ – ‘एहि, भिक्षु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती’” ति । 25

अथ खो ते भिक्षू भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोचुं – “अच्चयो नो, भन्ते, अच्चगमा^२, यथाबाले यथामूब्हे यथा-अकुसले, ये मयं एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना अञ्ज- 30

मञ्जं सुतेन अच्चावदिम्ह - 'एहि, भिक्खु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती' ति । तेसं नो, भन्ते, भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिग्गण्हातु आयाति संवराया" ति ।

- “तग्घ तुम्हे, भिक्खवे, अच्चयो अच्चगमा यथाबाले यथामूब्हे
 5 यथाअकुसले, ये तुम्हे एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पव्वजिता समाना
 B.408 अञ्जमञ्जं सुतेन अच्चावदिथ- 'एहि, भिक्खु, को बहुतरं भासि-
 स्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती' ति । यतो
 च खो तुम्हे, भिक्खवे, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोथ,
 तं धो मयं' पटिग्गण्हाम । वुद्धि^३ हेसा, भिक्खवे, अरियस्स विनये यो
 10 अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति आयाति च संवरं
 आपज्जती" ति ।

७. दुतियओवादसुत्तं

७. राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो
 येन भगवा तेनुपसङ्कमि ... पे०... एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं महा-
 कस्सपं भगवा एतदवोच - “ओवद, कस्सप, भिक्खू; करोहि, कस्सप,
 R 206 15 भिक्खूनं धम्मि कथं । अहं वा, कस्सप, भिक्खू ओवदेय्यं त्वं वा; अहं
 वा भिक्खूनं धम्मि कथं करेय्यं त्वं वा” ति ।

- “दुब्बचा खो, भन्ते, एतरहि भिक्खू, दोवचस्सकरणेहि धम्मेहि
 समन्नागता अक्खमा अप्पदक्खिणग्गाहिनो अनुसासनि । यस्स कस्सचि,
 भन्ते, सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी^३ नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, ओत्तप्पं
 20 नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, विरियं नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, पञ्जा नत्थि
 कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति^४, हानियेव
 पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि ।

- “सेय्यथापि, भन्ते, काळपक्खे^५ चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो
 वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन, हायति मण्डलेन, हायति आभाय,
 25 हायति आरोहपरिणाहेन । एवमेव खो, भन्ते, यस्स कस्सचि सद्धा
 नत्थि कुसलेसु धम्मेसु ... पे०... हिरी नत्थि ... ओत्तप्पं नत्थि ... विरियं

१. मयं अच्चयं - सी० । २. वुद्धि - स्या० । ३. हिरी - सी०, स्या०, रो० ।
 ४. आगच्छन्ति - सी० । ५. कालपक्खे - रो० ।

नत्थि ... पञ्जा नत्थि ... कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो
वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि ।

“अस्सद्धो पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, परिहानमेतं; ‘अहिरिको
पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, परिहानमेतं; ‘अनोत्तप्पी पुरिसपुग्गलो’ ति,
भन्ते, परिहानमेतं; ‘कुसीतो पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, परिहानमेतं; 5
‘दुप्पञ्जो पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, परिहानमेतं; ‘कोधनो पुरिसपुग्गलो’
ति, भन्ते, परिहानमेतं; ‘उपनाही पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, परिहानमेतं;
‘न सन्ति भिक्खू श्रोवादका’ ति, भन्ते, परिहानमेतं ।

B.409

“यस्स कस्सचि, भन्ते, सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी
अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, ओत्तप्पं अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, विरियं अत्थि 10
कुसलेसु धम्मेसु, पञ्जा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा
दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो परि-
हानि ।

“सेय्यथापि, भन्ते, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा
आगच्छति, वड्ढतेव वण्णेन, वड्ढति मण्डलेन, वड्ढति आभाय, वड्ढति 15 R.207
आरोहपरिणाहेन । एवमेव खो, भन्ते, यस्स कस्सचि सद्धा अत्थि कुसलेसु
धम्मेसु ... हिरी अत्थि ... पे०... ओत्तप्पं अत्थि ... विरियं अत्थि ...
पञ्जा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आग-
च्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानि ।

“सद्धो पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, अपरिहानमेतं; ‘हिरिमा 20
पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, अपरिहानमेतं; ‘ओत्तप्पी पुरिसपुग्गलो’ ति,
भन्ते, अपरिहानमेतं; ‘आरद्धविरियो पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, अपरि-
हानमेतं; ‘पञ्जवा पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, अपरिहानमेतं; ‘अक्को-
धनो पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, अपरिहानमेतं; ‘अनुपनाही पुरिसपुग्गलो’
ति, भन्ते, अपरिहानमेतं; ‘सन्ति भिक्खू श्रोवादका’ ति, भन्ते, अपरि- 25
हानमेतं” ति ।

“साधु साधु, कस्सप । यस्स कस्सचि, कस्सप, सद्धा नत्थि
कुसलेसु धम्मेसु ... पे०... हिरी नत्थि ... ओत्तप्पं नत्थि ... विरियं नत्थि
... पञ्जा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति,
हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि ।

30

“सेय्यथापि, कस्सप, काळपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो

B. 410

वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन ... पे०... हायति आरोहपरिणाहेन ।
 एवमेव खो, कस्सप, यस्स कस्सचि सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेषु ... पे०...
 हिरी नत्थि ... ओत्तप्पं नत्थि ... विरियं नत्थि ... पञ्जा नत्थि कुसलेसु
 धम्मेषु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्खा
 कुसलेसु धम्मेषु, नो वुद्धि । 'अस्सद्धो पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप,
 परिहानमेतं; अहिरिको ... पे०... अनोत्तप्पी ... कुसीतो ... दुप्पञ्जो ...
 कोधनो .. 'उपनाही पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, परिहानमेतं; 'न सन्ति
 भिक्खू ओवादका' ति, कस्सप, परिहानमेतं ।

R. 208

“यस्स कस्सचि, कस्सप, सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु ... पे०...
 10 हिरी अत्थि ... ओत्तप्पं अत्थि ... विरियं अत्थि ... पञ्जा अत्थि
 कुसलेसु धम्मेषु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव
 पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानि ।

“सेय्यथापि, कस्सप, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा
 आगच्छति, वड्डतेव वण्णेन, वड्डति मण्डलेन, वड्डति आभाय, वड्डति
 15 आरोहपरिणाहेन । एवमेव खो, कस्सप, यस्स कस्सचि सद्धा अत्थि
 कुसलेसु धम्मेषु हिरी अत्थि ... ओत्तप्पं अत्थि ... विरियं अत्थि ...
 पञ्जा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति,
 वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानि ।

“सद्धो पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, अपरिहानमेतं; हिरिमा
 20 ... पे०... ओत्तप्पी ... आरद्धविरियो ... पञ्जवा ... अक्कोधनो ...
 'अनुपनाही पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, अपरिहानमेतं; 'सन्ति भिक्खू
 ओवादका' ति, कस्सप, अपरिहानमेतं' ति ।

८. ततियओवादसुत्तं

८. राजगहे^१ कलन्दकनिवापे^२ । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो
 येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
 25 निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं महाकस्सपं भगवा एतद-
 वोच — “ओवाद, कस्सप, भिक्खू; करोहि, कस्सप, भिक्खूनं धम्मि
 कथं । अहं वा, कस्सप, भिक्खूनं^३ ओवदेय्यं त्वं वा, अहं वा भिक्खूनं
 धम्मि कथं करेय्यं त्वं वा” ति ।

१-१. सावत्थियं अनाथपिण्डिकस्स आरामे — सी० । २. भिक्खू — सी०, स्या० ।

“दुब्बचा खो, भन्ते, एतरहि भिक्खू, दोवचस्सकरणेहि धम्महि समन्नागता, अक्खमा, अप्पदक्खिणगाहिनो अनुसासनि” ति ।

“तथा हि पन, कस्सप, पुब्बे थेरा भिक्खू आरज्जिका चेव अहेसुं आरज्जिकत्तस्स च वण्णवादिनो, पिण्डपातिका चेव अहेसुं पिण्डपातिकत्तस्स च वण्णवादिनो, पंसुकूलिका चेव अहेसुं पंसुकूलिकत्तस्स 5 B.411 च वण्णवादिनो, तेचीवरिका चेव अहेसुं तेचीवरिकत्तस्स च वण्णवादिनो, अप्पिच्छा चेव अहेसुं अप्पिच्छताय च वण्णवादिनो, सन्तुट्ठा चेव अहेसुं सन्तुट्ठिया च वण्णवादिनो, पविवित्ता चेव अहेसुं पविवेकस्स च वण्णवादिनो, असंसट्ठा चेव अहेसुं असंसग्गस्स च वण्णवादिनो, आरद्धविरिया 10 R.209 चेव अहेसुं विरियारम्भस्स च वण्णवादिनो ।

“तत्र यो होति भिक्खु आरज्जिको चेव आरज्जिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव पिण्डपातिकत्तस्स च वण्णवादी, पंसुकूलिको चेव पंसुकूलिकत्तस्स च वण्णवादी, तेचीवरिको चेव तेचीवरिकत्तस्स च वण्णवादी, अप्पिच्छो चेव अप्पिच्छताय च वण्णवादी, सन्तुट्ठो चेव सन्तुट्ठिया च वण्णवादी, पविवित्तो चेव पविवेकस्स च वण्णवादी, 15 असंसट्ठो चेव असंसग्गस्स च वण्णवादी, आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी, तं थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति — ‘एहि, भिक्खु, को नामायं भिक्खु, भद्दको वतायं भिक्खु, सिक्खाकामो वतायं भिक्खु; एहि, भिक्खु, इदं आसनं निसीदाही’ ति ।

“तत्र, कस्सप, नवानं भिक्खूनं एवं होति — ‘यो किर सो होति 20 भिक्खु आरज्जिको चेव आरज्जिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव ... पे०... पंसुकूलिको चेव ... तेचीवरिको चेव ... अप्पिच्छो चेव ... सन्तुट्ठो चेव ... पविवित्तो चेव ... असंसट्ठो चेव ... आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी, तं थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति — एहि, भिक्खु, को नामायं भिक्खु, भद्दको वतायं भिक्खु, सिक्खाकामो 25 वतायं भिक्खु; एहि, भिक्खु, इदं आसनं निसीदाही’ ति । ते तथत्ताय पटिपज्जन्ति; तेसं तं होति दीघरत्तं हिताय सुखाय ।

“एतरहि पन, कस्सप, थेरा भिक्खू न चेव आरज्जिका न च आरज्जिकत्तस्स वण्णवादिनो, न चेव पिण्डपातिका न च पिण्डपातिकत्तस्स वण्णवादिनो, न चेव पंसुकूलिका न च पंसुकूलिकत्तस्स 30 वण्णवादिनो, न चेव तेचीवरिका न च तेचीवरिकत्तस्स वण्णवादिनो,

R.210

न चेव अप्पिच्छा न च अप्पिच्छताय वण्णवादिनो, न चेव सन्तुट्ठा न च सन्तुट्ठिया वण्णवादिनो, न चेव पविवित्ता न च पविवेक्स्स वण्णवादिनो, न चेव असंसट्ठा न च असंसग्गस्स वण्णवादिनो, न चेव आरद्धविरिया न च विरियारम्भस्स वण्णवादिनो ।

B.412 5

“तत्र यो होति भिक्खु जातो यस्ससी लाभो चीवरपिण्डपात-सेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं तं थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति—‘एहि, भिक्खु को नामायं भिक्खु, भद्दको वतायं भिक्खु, सब्रह्मचारिकामो वतायं भिक्खु, एहि, भिक्खु, इदं आसनं निसीदाही’ ति ।

“तत्र, कस्सप, नवानं भिक्खूनं एवं होति — ‘यो किर सो होति

- 10 भिक्खु जातो यस्ससी लाभो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चय-भेसज्जपरिक्खारानं तं थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति — एहि, भिक्खु, को नामायं भिक्खु, भद्दको वतायं भिक्खु, सब्रह्मचारिकामो वतायं भिक्खु; एहि, भिक्खु, इदं आसनं निसीदाही’ ति । ते तथत्ताय पटिपज्जन्ति । तेसं तं होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । यं हि तं, कस्सप,
- 15 सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘उपद्दुता ब्रह्मचारी ब्रह्मचारूपद्दवेन अभिपत्थना’ ब्रह्मचारी ब्रह्मचारिअभिपत्थनेना” ति, एतरहि तं, कस्सप, सम्मावदमानो वदेय्य — ‘उपद्दुता ब्रह्मचारी ब्रह्मचारूपद्दवेन अभिपत्थना ब्रह्मचारी ब्रह्मचारिअभिपत्थनेना”” ति ।

६. ज्ञानाभिञ्जसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । “अहं, भिक्खवे, यावदेव^१ आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं
- R.211 विवेकजं पीतिसुखं पठमं^२ ज्ञानं^३ उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

- 25 “अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे,

१. अभिभवना — सी०, रो०; अभिवाना — स्या० । २. ब्रह्मचाराभिभवनेना — सी०, रो०; ब्रह्मचाराभिवानेना — स्या० । ३. यावदे — म० । ४-४ पठमज्ज्ञानं — सी० ।

यावदेव आकङ्क्षति वितक्कविचारानं वूपसमा ... पे०... दुतियं ज्ञानं
उपसम्पज्ज विहरति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षामि पीतिया च विरागा
उपेक्खको च विहरामि सतो च सम्पजानो सुखं च कायेन पटिसंवेदेमि,
यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततियं 5
ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षति
पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखं च
कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा
सुखविहारी’ ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

B 413

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षामि सुखस्स च पहाना^१ दुक्खस्स 10
च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा^२ अदुक्खमसुखं
उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो
पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षति सुखस्स च पहाना ... पे०... चतुत्थं
ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षामि सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं 15
समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा
अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरामि ।
कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षति सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं समति-
क्कमा ... पे०... आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षामि सब्बसो आकासानञ्चा- 20
यतनं समतिक्कम्म अनन्तं विञ्जाणं ति विञ्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज
विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षति सब्बसो आकासा-
नञ्चायतनं समतिक्कम्म अनन्तं विञ्जाणं ति विञ्जाणञ्चायतनं
उपसम्पज्ज विहरति ।

R.212

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षामि सब्बसो विञ्जाणञ्चा- 25
यतनं समतिक्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज
विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षति ... पे०...
आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षामि सब्बसो आकिञ्चञ्जा-
यतनं समतिक्कम्म नेवसञ्ज्ञानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरामि । 30

१ पहाना — सी० । २. अत्थगमा — सी०, रो० ।

कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति ... पे०... नेवसञ्जानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सब्बसो नेवसञ्जानासञ्जायतनं समतिक्कम्म सञ्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे ... पे०... सञ्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति ।

B.414

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि अनेकविहितं इद्विविधं पच्चनुभोमि – एको पि हुत्वा बहुधा होमि, बहुधा पि हुत्वा एको होमि; आविभावं, तिरोभावं, तिरोकुट्टं^१ तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छामि, सेय्यथापि आकासे; पठविया पि उम्मुज्जनिमुज्जं करोमि, सेय्यथापि उदके; उदके पि अभिज्जमाने गच्छामि, सेय्यथापि पठवियं; आकासे पि पल्लङ्केन कमामि, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये एवंमहिद्विके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसामि परिमज्जामि; याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेमि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति अनेकविहितं इद्विविधं पच्चनुभोति ... पे०... याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय^२ उभो सद्दे सुणामि, दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके च । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति दिब्बाय सोतधातुया ... पे०... दूरे सन्तिके च ।

R.213

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – सरागं वा चित्तं सरागं चित्तं ति पजानामि, वीतरागं वा चित्तं वीतरागं चित्तं ति पजानामि, सदोसं वा चित्तं ... पे०... वीतदोसं वा चित्तं ... समोहं वा चित्तं ... वीतमोहं वा चित्तं ... सङ्खित्तं वा चित्तं ... विक्खित्तं वा चित्तं ... महग्गतं वा चित्तं ... अमहग्गतं वा चित्तं ... सउत्तरं वा चित्तं ... अनुत्तरं वा चित्तं ... समाहितं वा चित्तं ... असमाहितं वा चित्तं ... विमुत्तं वा चित्तं ... अविमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं चित्तं ति पजानामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति –

१ तिरोकुट्टं – म० । २. अतिक्कन्तमानुसिकाय – सी०; अतिक्कन्तमानुसकेन – रो० ।

सरागं वा चित्तं सरागं चित्तं ति पजानाति ... पे०... अविमुत्तं वा चित्तं
अविमुत्तं चित्तं ति पजानाति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि अनेकविहितं पुब्बेनिवासं
अनुस्सरामि, सेय्यथीदं^१ – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्सो पि
जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीसं 5
पि जातियो तिसं पि जातियो चत्तालीसं^२ पि जातियो पञ्चासं पि
जातियो जातिसत्तं पि जातिसहस्सं पि जातिसत्तसहस्सं पि, अनेके पि
संवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे – ‘अमुत्रासिं
एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंमुखदुक्खप्पटिसंवेदी एव- B.415
मायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि; तत्रापासि एवंनामो 10
एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरि-
यन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं
पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति
अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं – एकं पि जाति ... पे०...
इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । 15

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन
अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे^३ सत्ते पजानामि – ‘इमे वत, R.214
भोन्तो, सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता
मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छा- 20
दिट्ठिकम्मसमादाना; ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गति विनि-
पातं निरयं उपपन्ना, इमे वा पन, भोन्तो, सत्ता कायसुचरितेन समन्ना-
गता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं
अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना; ते कायस्स भेदा 25
परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ ति । इति दिब्बेन चक्खुना
विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने
पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि । कस्सपो
पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
मानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने ... पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

१. सेय्यथिदं – म० । २. चत्तालीसं – सी०, स्या०; चत्तारीसं – रो० । ३. यथ-
कम्मूपगे – रो० ।

“अहं, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्ञा-
विमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामि ।
कस्सपो पि, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्ञा-
विमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
5 विहरती” ति ।

१०. उपस्सयसुत्तं

१०. एवं मे सुत्तं । एकं समयं आयस्मा महाकस्सपो सावत्थियं
विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो
पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येनायस्मा महाकस्सपो तेनुप-
सङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकस्सपं एतदवोच – “आयाम,
10 भन्ते कस्सप, येन अञ्ञतरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्कमिस्सामा” ति ।

“गच्छ त्वं, आवुसो आनन्द, बहुकिच्चो त्वं बहुकरणीयो” ति ।
दुतियं पि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं महाकस्सपं एतदवोच –
“आयाम, भन्ते कस्सप, येन अञ्ञतरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्क-
मिस्सामा” ति ।

15 “गच्छ त्वं, आवुसो आनन्द, बहुकिच्चो त्वं बहुकरणीयो” ति ।
ततियं पि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं महाकस्सपं एतदवोच –
“आयाम, भन्ते कस्सप, येन अञ्ञतरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्क-
मिस्सामा” ति ।

अथ खो आयस्मा महाकस्सपो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्त-
20 चीवरमादाय आयस्मता आनन्देन पच्छासमणेन येन अञ्ञतरो भिक्खु-
नुपस्सयो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि । अथ
खो सम्बहुला भिक्खुनियो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमिसु; उप-
सङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकस्सपं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिस्सु ।
एकमन्तं निसिन्ना खो ता भिक्खुनियो आयस्मा महाकस्सपो धम्मिया
25 कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ खो आयस्मा
महाकस्सपो ता भिक्खुनियो धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा
- समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना पक्कामि^१ ।

अथ खो थुल्लतिस्सा भिक्खुनी अनत्तमना अनत्तमनवाचं निच्छारेसि — “किं पन अय्यो महाकस्सपो अय्यस्स आनन्दस्स वेदेहमुनिनो सम्मुखा धम्मं भासितब्बं मञ्जति ! सेय्यथापि नाम सूचिवाणिजको सूचिकारस्स सन्तिके सूचिं विक्केतब्बं मञ्जेय्य; एवमेव अय्यो महाकस्सपो अय्यस्स आनन्दस्स वेदेहमुनिनो सम्मुखा धम्मं भासितब्बं मञ्जती” ति ।

R.216

अस्सोसि खो आयस्सा महाकस्सपो थुल्लतिस्साय भिक्खुनिया इमं वाचं भासमानाय । अथ खो आयस्सा महाकस्सपो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “किं नु खो, आवुसो आनन्द, अहं सूचिवाणिजको, त्वं सूचिकारो; उदाहु अहं सूचिकारो, त्वं सूचिवाणिजको” ति ?

10

“खम”, भन्ते कस्सप, बालो मातुगामो” ति ।

B.417

“आगमेहि त्वं, आवुसो आनन्द, मा ते सङ्खो उत्तरि^२ उपपरिक्ख । तं किं मञ्जसि, आवुसो आनन्द, अपि नु त्वं भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्खे उपनीतो — ‘अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । आनन्दो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरती’” ति ?

15

“नो हेतं, भन्ते” ।

“अहं खो, आवुसो, भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्खे उपनीतो — ‘अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरती’ ति ... पे०... । (नवन्नं अनुपुब्बविहारसमापत्तीनं पञ्चन्नं च अभिञ्जानं एवं वित्थारो वेदितब्बो ।)

20

25

“तं किं मञ्जसि, आवुसो आनन्द, अपि नु त्वं भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्खे उपनीतो — ‘अहं, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामि । आनन्दो पि, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं

R.217

चेतोविमुक्तिं पञ्जाविमुक्तिं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
उपसम्पज्ज विहरती” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“अहं खो, आवुसो, भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्घे उपनीतो -

5 ‘अहं, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुक्तिं पञ्जाविमुक्तिं
दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामि ।
कस्सपो पि, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुक्तिं पञ्जा-
विमुक्तिं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरती’ ति ।

10 “सत्तरतनं वा, आवुसो, नागं अड्ढट्ठमरतनं^१ वा तालपत्तिकाय
छादेतब्बं मञ्जेय्य, योमे छ अभिञ्जा छादेतब्बं मञ्जेय्या” ति ।

चवित्थ च पन थुल्लतिस्सा भिक्खुनी ब्रह्मचरियम्हा ति ।

११. चीवरसुत्तं

B.418

११. एकं समयं आयस्मा महाकस्सपो राजगहे विहरति वेळुवने
कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा आनन्दो दक्खिणा-

15 गिरिस्मि^२ चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि ।

R.218

तेन खो पन समयेन आयस्मतो आनन्दस्स तिसमत्ता सद्धि-

विहारिनो भिक्खू सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्ता भवन्ति येभुय्येन

कुमारभूता । अथ खो आयस्मा आनन्दो दक्खिणागिरिस्मि यथाभिरन्तं

20 चारिकं चरित्वा येन राजगहं वेळुवनं कलन्दकनिवापो येनायस्मा महा-

कस्सपो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकस्सपं अभि-

वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं

आयस्मा महाकस्सपो एतदवोच - “कति नु खो, आवुसो आनन्द, अत्थवसे

पटिच्च भगवता कुलेसु तिकभोजनं पञ्जात्तं” ति ?

“तयो खो, भन्ते कस्सप, अत्थवसे पटिच्च भगवता कुलेसु

25 तिकभोजनं पञ्जात्तं - दुम्मङ्कूनं पुग्गलानं निग्गहाय पेसलानं भिक्खूनं

फासुविहाराय, मा पापिच्छा पक्खं निस्साय सङ्घं भिन्देय्युं, कुलानुदय-

ताय^३ च । इमे खो, भन्ते कस्सप, तयो अत्थवसे पटिच्च भगवता

कुलेसु तिकभोजनं पञ्जात्तं” ति ।

१. अड्ढट्ठरतनं - सी० । २. दक्खिणागिरिस्मि - म० । ३. कुलानुदयताय - स्या० ।

“अथ किञ्चरहि त्वं, आवुसो आनन्द, इमेहि नवेहि भिक्खूहि इन्द्रियंमु अगुत्तद्वारेहि भोजने अमत्तञ्जूहि जागरियं अननुयुत्तेहि सिद्धि चारिकं चरसि ? सस्सघातं मञ्जे चरसि, कुलूपघातं^१ मञ्जे चरसि । ओलुज्जति^२ खो ते, आवुसो आनन्द, परिसा ; पलुज्जन्ति खो ते, आवुसो, नवप्पाया । न वायं कुमारको मत्तमञ्जासी” ति ।

5

“अपि मे, भन्ते कस्सप, सिरस्मि पलितानि जातानि । अथ च पन मयं अज्जा पि आयस्मतो महाकस्सपस्स कुमारकवादा न मुच्चामा” ति ।

“तथा हि पन त्वं, आवुसो आनन्द, इमेहि नवेहि भिक्खूहि इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारेहि भोजने अमत्तञ्जूहि जागरियं अननुयुत्तेहि सिद्धि चारिकं चरसि, सस्सघातं मञ्जे चरसि, कुलूपघातं मञ्जे चरसि । ओलुज्जति खो ते, आवुसो आनन्द, परिसा ; पलुज्जन्ति खो ते, आवुसो, नवप्पाया । न वायं कुमारको मत्तमञ्जासी” ति ।

R 219

10

B.419

अस्सोसि खो थुल्लनन्दा भिक्खुनी – “अय्येन किर महाकस्सपेन अय्यो आनन्दो वेदेहमुनि कुमारकवादेन अपसादितो” ति ।

5

अथ खो थुल्लनन्दा भिक्खुनी अनत्तमना अनत्तमनवाचं निच्छारेसि – “किं पन अय्यो महाकस्सपो अञ्जतित्थियपुब्बो समानो अय्यं आनन्दं वेदेहमुनि कुमारकवादेन अपसादेतब्बं मञ्जती” ति !

अस्सोसि खो आयस्मा महाकस्सपो थुल्लनन्दाय भिक्खुनिया इमं वाचं भासमानाय । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – “तग्धावुसो आनन्द, थुल्लनन्दाय भिक्खुनिया सहसा अप्पटिसङ्खा वाचा भासिता । यत्वाहं, आवुसो, केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो, नाभिजानामि अञ्जं सत्थारं उद्दिंसिता^३, अञ्जत्र तेन भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन । पुब्बे मे, आवुसो, अगारिकभूतस्स सतो एतदहोसि – ‘सम्बाधो घरावासो रजापथो^४, अब्भोकासो^५ पब्बज्जा । नयिदं सुकरं अगारं अज्जावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यं’ ति । सो ख्वाहं, आवुसो,

20

25

१. कुलूपघातं – स्या० । २. उल्लुज्जति – सी० । ३. उद्दिंसितु – सी०, रो० ।

४. रजोपथो – सी० । ५. अब्भोकासो – स्या० ।

- R. 220 अपरेन समयेन पटपिलोतिकानं सङ्घाटि कारेत्वा^१ ये लोके अरहन्तो ते उद्दिस्स केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पव्वजिं । सो एवं पव्वजितो समानो अद्धानमगप्पटिपन्नो अद्दसं भगवन्तं अन्तरा च राजगहं अन्तरा च नाळन्दं बहुपुत्ते चेतिये
- 5 निसिन्नं । दिस्वान मे एतदहोसि- 'सत्थारं च वताहं पस्सेय्यं, भगवन्तमेव पस्सेय्यं; सुगतं च वताहं पस्सेय्यं, भगवन्तमेव पस्सेय्यं; सम्मा- राम्बुद्धं च वताहं पस्सेय्यं; भगवन्तमेव पस्सेय्यं' ति । सो ख्वाहं, आवुसो, तत्थेव भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोचं - 'सत्था
- B 420 मे, भन्ते, भगवा, सावकोहमस्मि; सत्था मे, भन्ते, भगवा, सावकोहमस्मी'
- 10 ति । एवं वुत्ते मं, आवुसो, भगवा एतदवोच - 'यो खो, कस्सप, एवं सब्बचेतसा^२ समन्नागतं सावकं अजानञ्जेव वदेय्य जानामी ति, अपस्स- ञ्जेव वदेय्य पस्सामी ति, मुद्धा पि तस्स विपतेय्य । अहं खो पन, कस्सप, जानञ्जेव वदामि जानामी ति, पस्सञ्जेव वदामि पस्सामी ति । तस्मातिह ते, कस्सप, एवं सिक्खितब्बं - तिब्बं मे हिरोत्तप्पं
- 15 पच्चुपट्टितं भविस्सति थेरेसु नवेसु मज्झिमेसू ति । एवं हि ते, कस्सप, सिक्खितब्बं । तस्मातिह ते, कस्सप, एवं सिक्खितब्बं - यं किञ्चि धम्मं सुणिस्सामि^३ कुसलूपसंहितं सब्बं तं अट्ठि कत्वा मनसि करित्वा सब्ब- चेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोतो धम्मं सुणिस्सामी ति । एवं हि ते, कस्सप, सिक्खितब्बं । तस्मातिह ते, कस्सप, एवं सिक्खितब्बं - सात-
- 20 सहगता च मे कायगतासति न विजहिस्सती ति । एवं हि ते, कस्सप, सिक्खितब्बं' ति ।

R. 221 "अथ खो मं, आवुसो, भगवा इमिना ओवादेन ओवदित्वा उट्ठायासना पक्कामि । सत्ताहमेव ख्वाहं आवुसो सरणो^४ रट्ठपिण्डं भुञ्जि । अट्ठमिया^५ अञ्जा उदपादि ।

- 25 "अथ खो, आवुसो, भगवा मग्गा ओक्कम्म येन अञ्जतरं रुक्खमूलं तेनुपसङ्कमि । अथ ख्वाहं, आवुसो, पटपिलोतिकानं सङ्घाटि चतुग्गुणं पञ्जापेत्वा भगवन्तं एतदवोचं - 'इध, भन्ते, भगवा निसीदतु, यं ममस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया' ति । निसीदि खो, आवुसो, भगवा

१ करित्वा - सी०, स्या०, रो० । २. सब्बचेतसो - स्या० । ३. सुस्सामि - सी०, रो० । ४. साणो - सी०, स्या०, रो० । ५. अथ अट्ठमिया - सी०, स्या० ।

पञ्जात्ते आसने । निसज्ज खो मं, आवुसो, भगवा एतदवोच – ‘मुदुका खो त्यायं, कस्सप, पटपिलोतिकानं सङ्घाटी’ ति ।

‘पटिग्गण्हातु मे, भन्ते, भगवा पटपिलोतिकानं सङ्घाटि अनुकम्पं उपादाया’ ति ।

‘धारेस्ससि पन मे त्वं, कस्सप, साणानि पंसुकूलानि निब्ब-
सनानी’ ति ।

‘धारेस्सामहं, भन्ते, भगवतो साणानि पंसुकूलानि निब्ब-
सनानी’ ति ।

“सो ख्वाहं, आवुसो, पटपिलोनिकानं सङ्घाटि भगवतो पादासि ।
अहं पन भगवतो साणानि पंसुकूलानि निब्बसनानि पटिपर्ज्जि ।

10

“यं हि तं, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य – ‘भगवतो पुत्तो
ओरसो मुखतो जातो धम्मजो धम्मनिम्मितो धम्मदायादो, पटिग्गहि-
तानि’ साणानि पंसुकूलानि निब्बसनानी’ ति, ममं तं सम्मा वदमानो
वदेय्य – ‘भगवतो पुत्तो ओरसो मुखतो जातो धम्मजो धम्मनिम्मितो
धम्मदायादो, पटिग्गहितानि साणानि पंसुकूलानि निब्बसनानी’ ति ।

B. 421

15

“अहं खो, आवुसो, यावदेव आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि
विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं
ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । अहं खो, आवुसो, यावदेव आकङ्खामि
... पे०... । (नवन्न अनुपुब्बविहारसमात्तीनं पञ्चन्नं च अभिञ्जानं एवं
वित्थारो वेदितब्बो ।)

R. 222

“अहं खो, आवुसो, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति
पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरामि; सत्तरतनं वा, आवुसो, नागं अड्ढुट्ठमरतनं^२ वा तालपत्तिकाय
छादेतब्बं मज्जेय्य, योमे छ अभिञ्जा छादेतब्बं मज्जेय्या” ति ।

20

चवित्थ च पन थुल्लनन्दा भिक्खुनी ब्रह्मचरियम्हा ति ।

१२. परम्परणसुत्तं

१२. एकं समयं आयस्मा च महाकस्सपो आयस्मा च सारिपुत्तो
बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो

25

१. पटिग्गहेता – सी०; पटिग्गहितानि – रो० । २. अड्ढुट्ठरतनं – सी० ।

सायन्हसमयं^१ पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुप-
सङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकस्सपेन सद्धि सम्मोदि ।
सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकस्सपं एतदवोच -

5 “किं नु खो, आवुसो कस्सप, होति तथागतो परं मरणा” ति ?

“अव्याकतं^२ खो एतं^३, आवुसो, भगवता - ‘होति तथागतो परं
मरणा’” ति ।

“किं पनावुसो, न होति तथागतो परं मरणा” ति ?

10 “एवं पि खो, आवुसो, अव्याकतं भगवता - ‘न होति तथागतो
परं मरणा’” ति ।

R. 223

“किं नु खो, आवुसो, होति च न च होति तथागतो परं
मरणा” ति ?

“अव्याकतं खो एतं, आवुसो, भगवता - ‘होति च न च होति
तथागतो परं मरणा’” ति ।

15 “किं पनावुसो, नेव होति, न न होति तथागतो परं मरणा” ति ?

“एवं पि खो, आवुसो, अव्याकतं भगवता - ‘नेव होति न न
होति तथागतो परं मरणा’” ति ।

“कस्मा चेत्तं, आवुसो, अव्याकतं भगवता” ति ?

B. 422

20 “न हेत्तं, आवुसो, अत्थसंहितं नाद्विब्रह्मचरियकं न निब्बिदाय
न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न
निब्बानाय संवत्तति । तस्मा तं अव्याकतं भगवता” ति ।

“अथ किञ्चरहावुसो, व्याकतं भगवता” ति ?

25 “इदं ‘दुक्खं’ ति खो, आवुसो, व्याकतं भगवता; अयं ‘दुक्ख-
समुदयो’ ति व्याकतं भगवता; अयं ‘दुक्खनिरोधो’ ति व्याकतं भगवता;
अयं ‘दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति व्याकतं भगवता” ति ।

“कस्मा चेत्तं, आवुसो, व्याकतं भगवता” ति ?

“एतं हि, आवुसो, अत्थसंहितं एतं आदिब्रह्मचरियक एतं
निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय
निब्बानाय^४ संवत्तति । तस्मा तं व्याकतं भगवता” ति ।

१. सायन्हसमय - सी०, स्या०, रो० । २. अव्याकतं - रो० । ३. रो० पोत्थके
नत्थि । ४. एतं - स्या० । ५. निब्बानाय - सी० ।

१३. सद्धम्मप्पतिरूपकसुत्तं

१३. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
 जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो
 येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
 निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकस्सपो भगवन्तं एतद-
 वोच - “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन पुब्बे अप्पतरानि चैव
 सिक्खापदानि अहेसुं बहुतरा च भिक्खू अञ्जाय सण्ठहिंसु ? को पन,
 भन्ते, हेतु को पच्चयो, येनेतरहि बहुतरानि चैव सिक्खापदानि अप्पतरा
 च भिक्खू अञ्जाय सण्ठहन्ती” ति ?

R. 224

“एवं चेतं, कस्सप, होति सत्तेसु हायमानेसु सद्धम्मे अन्तरधाय-
 माने, बहुतरानि चैव सिक्खापदानि होन्ति अप्पतरा च भिक्खू अञ्जाय
 सण्ठहन्ति । न ताव, कस्सप, सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति याव न
 सद्धम्मप्पतिरूपकं लोके उप्पज्जति । यतो च खो, कस्सप, सद्धम्मप्पति-
 रूपं लोके उप्पज्जति, अथ सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति ।

“सेय्यथापि, कस्मप, न ताव जातरूपस्स अन्तरधानं होति याव
 न जातरूपप्पतिरूपकं लोके उप्पज्जति । यतो च खो, कस्सप, जात-
 रूपप्पतिरूपकं लोके उप्पज्जति, अथ खो जातरूपस्स अन्तरधानं होति ।
 एवमेव खो, कस्सप, न ताव सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति याव न
 सद्धम्मप्पतिरूपकं लोके उप्पज्जति । यतो च खो, कस्सप, सद्धम्म-
 प्पतिरूपकं लोके उप्पज्जति, अथ सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति ।

B.423

“न खो, कस्सप, पठवीधातु सद्धम्म अन्तरधापेति, न आपोधातु
 सद्धम्मं अन्तरधापेति, न तेजोधातु सद्धम्मं अन्तरधापेति, न वायोधातु
 सद्धम्मं अन्तरधापेति: अथ खो इधेव ते उप्पज्जन्ति मोघपुरिसा ये
 इमं सद्धम्मं अन्तरधापेन्ति । सेय्यथापि, कस्सप, नावा आदिकेनेव
 ओपिलवति^१: न खो, कस्सप, एवं सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति ।

“पञ्च खोमे, कस्सप, ओक्कमनिया धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय
 अन्तरधानाय संवत्तन्ति । कतमे पञ्च? इध, कस्सप, भिक्खू भिक्खु-
 नियो उपासका उपासिकायो सत्थरि अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा^२,
 धम्मे अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा, सङ्घे अगारवा विहरन्ति अप्प-

१. जातरूपप्पतिरूपकं - सी० रो० ; जातरूपपटिरूपकं - स्या० । २. ओपिलावति -
 स्या० । ३. अप्पटिस्सा - रो० ।

R.225

तिस्सा, सिक्खाय अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा, समाधिस्मिं अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा — इमे खो, कस्सप, पञ्च ओक्कमनिया धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तन्ति ।

- “पञ्च खोमे, कस्सप, धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय
 5 अन्तरधानाय संवत्तन्ति । कतमे पञ्च ? ईध, कस्सप, भिक्खू भिक्खुनियो उपासका उपासिकायो सत्थरि सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, धम्मे सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, सङ्घे सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, सिक्खाय सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, समाधिस्मिं सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा — इमे खो, कस्सप, पञ्च धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया
 10 असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तन्ती” ति ।

कस्सपसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

सन्तुट्ठं च अनोत्तप्पी, चन्दूपमं कुलूपकं^१ ।
 जिण्णं तयो च ओवादा, ज्ञानाभिञ्जा उपस्सयं ।
 चीवरं परम्मरणं, सद्धम्मप्पतिरूपकं ति ॥

—:०:—

१७. लाभसक्कारसंयुत्तं

१. दारुणसुत्तं

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

B. 424

R. 226

“दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम, न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय ठस्सती’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

२. बल्लिसुत्तं

२. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । सेय्यथापि, भिक्खवे, बल्लिसिको^१ आमिसगतं बल्लिसं गम्भीरे उदकरह्दे पक्खिपेय्य । तमेनं अञ्जतरो आमिसचक्खु मच्छो गिलेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, मच्छो गिलबल्लिसो^२ बल्लिसिकस्स अनयं आपन्नो व्यसनं^३ आपन्नो यथाकामकरणीयो बल्लिसिकस्स ।

10

15

“बल्लिसिको ति खो, भिक्खवे, मारस्सेतं पापिमतो अधिवचनं । बल्लिसं ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेतं अधिवचनं । यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोकं अस्सादेति निकामेति, अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु गिलबल्लिसो मारस्स अनयं आपन्नो व्यसनं आपन्नो यथाकामकरणीयो पापिमतो । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘उप्पन्नं

20 B 425

१. बल्लिसिको — सी० । २. गलितबल्लिसो — रो० । ३. व्यसनं — रो० ।

लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम, न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको
चित्तं परियादाय ठस्सती' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं' ति ।

३. कुम्मसुत्तं

R.227

३. सावत्थिय विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको ... पे० .. अधिगमाय । भूतपुब्बं, भिक्खवे, अञ्जतरस्मि उदक-
5 रहदे महाकुम्मकुलं चिरनिवासि अहोसि । अथ खो, भिक्खवे, अञ्जतरो
कुम्मो* अञ्जतरं कुम्मं एतदवोच — ‘मा खो त्वं, तात कुम्म, एतं पदेसं
अगमासी’ ति । अगमासि खो, भिक्खवे, सो कुम्मो तं पदेसं । तमेनं
लुद्धो पपताय विज्झि । अथ खो, भिक्खवे, सो कुम्मो येन सो कुम्मो
तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो, भिक्खवे, सो कुम्मो तं कुम्मं दूरतो व
10 आगच्छन्तं । दिस्वान तं कुम्म एतदवोच —

‘कच्चि त्वं, तात कुम्म, न तं पदेसं अगमासी’ ति ?

‘अगमासि खाहं, तात कुम्म, तं पदेसं’ ति ।

‘कच्चि पनासि, तात कुम्म, अक्खतो अनुपहतो’ ति ?

- ‘अक्खतो खोम्हि, तात कुम्म, अनुपहतो, अत्थि च मे इदं सुत्तकं
15 पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धं’ ति ।

‘तग्घसि, तात कुम्म, खतो, तग्घ उपहतो । एतेन हि ते, तात
कुम्म, सुत्तकेन^२ पितरो च पितामहा च अनयं आपन्ना व्यसनं आपन्ना ।
गच्छ दानि त्वं, तात कुम्म, न दानि त्वं अम्हाकं’ ति ।

- “लुद्धो ति खो, भिक्खवे, मारस्सेतं पापिमतो अधिवचनं । पपता
20 ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेतं अधिवचनं । सुत्तकं ति खो,
भिक्खवे, नन्दिरागस्सेतं अधिवचनं । यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु
उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोक अस्सादेति निकामेति — अयं वुच्चति, भिक्खवे,
भिक्खु गिद्धो^३ पपताय अनयं आपन्नो व्यसनं आपन्नो यथाकामकरणीयो
पापिमतो । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०...

R.228

- 25 एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं' ति ।

*इत्थं ‘येन अञ्जतरो कुम्मो तेनुपसङ्कमि’ इति स्या० पोत्थके अधिको पाठो दिस्सति ।
२. लुद्धकेन — सी०, रो० । ३. स्या० पोत्थके नत्थि ।

४. दीघलोमिकसुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको ... पे०... अधिगमाय । सेय्यथापि, भिक्खवे, दीघलोमिका एळका
कण्टकगहनं पविसेय्य । सा तत्र तत्र सज्जेय्य, तत्र तत्र गय्हेय्य^१, तत्र तत्र
बज्जेय्य, तत्र तत्र अनयव्यसनं आपज्जेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो
भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो^२ पुत्त्वण्हसमयं 5
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति । सो
तत्र तत्र सज्जति, तत्र तत्र गय्हति, तत्र तत्र बज्जति, तत्र तत्र अनयव्यसनं
आपज्जति । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०...
एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब^३’ ति ।

B. 426

५. मीळहकसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार- 10
सिलोको ... पे०... अधिगमाय । सेय्यथापि, भिक्खवे, मीळ्हका^४ गूथादी
गूथपूरा पुण्णा गूथस्स । पुरतो चस्स महागूथपुञ्जो । सा तेन अञ्जा
मीळ्हका अतिमञ्जेय्य – ‘अहमिह गूथादी गूथपूरा पुण्णा गूथस्स,
पुरतो च म्यायं महागूथपुञ्जो’ ति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो
भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो पुत्त्वण्हसमयं 15
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति ।
सो तत्थ भुत्तावी च होति यावदत्थो, निमन्तितो च स्वातनाय, पिण्डपातो
चस्स पूरो । सो आरामं गत्वा भिक्खुगणस्स मज्जे^५ विकत्थेति^५ – ‘भुत्तावी
चमिह यावदत्थो, निमन्तितो चमिह स्वातनाय, पिण्डपातो च म्यायं पूरो,
लाभी चमिह चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं, 20
इमे पनञ्जे भिक्खू अप्पपुञ्जा अप्पेसक्खा न लाभिनो चीवरपिण्डपात-
सेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं’ ति । सो तेन लाभसक्कार-
सिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो अञ्जे पेसले भिक्खू अति-
मञ्ज्जति । तं हि तस्स, भिक्खवे, मोघपुरिसस्स होति दीघरत्तं अहिताय

R. 229

१. गच्छेय्य – मी०; गण्हेय्य – स्या०, रो० । २. परियादिण्णचित्तो – स्या० ।

३. एळका – सी०; कंसळका – स्या०; पीळ्हका – रो० । ४. मज्जेव – स्या० ।

५. विकत्थेति – सी०; विकथेति – स्या० ।

दुक्खाय । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०...
एवं हि वो^१ भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

B. 427

६. असनिसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको ... पे०... अधिगमाय । कं^२, भिक्खवे, असनिविचक्कं^३
५ आगच्छतु^४, सेखं अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणातु^५ ।

“असनिविचक्कं ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोक्सेतं
अधिवचनं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०...
एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

७. दिद्धसुत्तं

R. 230

७ सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
१० सिलोको ... पे०... अधिगमाय । कं, भिक्खवे, दिद्धगतेन^६ विसल्लेन^७
सल्लेन विज्झतु, सेखं^८ अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणातु ।

“सल्लं ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोक्सेतं अधिवचनं ।
एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो,
भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

८. सिङ्गलसुत्तं

८. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
१५ सिलोको ... पे०... अधिगमाय । अस्सुत्थं^९ नो तुम्हे, भिक्खवे, रत्तिया
पच्चूससमयं जरसिङ्गलस्स^{१०} वस्समानस्सा” ति ?

B. 428

“एवं, भन्ते” ।

“एसो खो, भिक्खवे, जरसिङ्गलो उक्कण्डकेन^{११} नाम रोग-
२० जातेन फुट्ठो नेव विलगतो^{१२} रमति, न रुक्खमूलगतो रमति, न अज्झोकास-
गतो रमति; येन येन गच्छति, यत्थ यत्थ तिट्ठति, यत्थ यत्थ निसीदति,

१ खो - रो० । २. कि - रो० । ३. त - सी०, रो०, स्या० पोत्थके नत्थि ।

४ अनुपापुणाति - रो० । ५-५. दिट्ठिगतेन - स्या० । ६. सेक्खं - स्या० । ७. अस्सत्थ -
स्या० । ८. जरसिङ्गलस्स - सी०, स्या० । ९. उक्कण्डकेन - सी० ; उक्कण्णकेन - स्या०,
रो० । १०. थलगतो - स्या० ; सुञ्जागारगतो - रो० ।

यत्थ यत्थ निपज्जति; तत्थ तत्थ अनयव्यसनं आपज्जति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो नेव सुञ्जागारगतो रमति, न रुक्खमूलगतो रमति, न अज्झोकासगतो रमति; येन येन गच्छति, यत्थ यत्थ तिट्ठति, यत्थ यत्थ निसीदति, यत्थ यत्थ निपज्जति; तत्थ तत्थ अनयव्यसनं आपज्जति । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

R. 231

६. वेरम्भसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... अधिगमाय । उपरि, भिक्खवे, आकासे वेरम्भा^१ नाम वाता वायन्ति । तत्थ यो पक्खी गच्छति तमेनं वेरम्भा वाता खिपन्ति । तस्स वेरम्भवातक्खित्तस्स^२ अञ्जेनेव पादा गच्छन्ति, अञ्जेन पक्खा गच्छन्ति, अञ्जेन सीसं गच्छति, अञ्जेन कायो गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अरक्खितेन चित्तेन, अनुपट्ठिताय सत्तिया, असंवुतेहि इन्द्रियेहि । सो तत्थ पस्सति मातुगामं दुन्निवत्थं वा दुप्पास्तं वा । तस्स मातुगामं दिस्वा दुन्निवत्थं वा दुप्पास्तं वा रागो चित्तं अनुद्धंसेति । सो रागानुद्धंसितेन चित्तेन सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । तस्स अञ्जे चीवरं हरन्ति, अञ्जे पत्तं हरन्ति, अञ्जे निसीदनं हरन्ति, अञ्जे सूचिघरं हरन्ति, वेरम्भवातक्खित्तस्सेव सकुणस्स । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

10

15

20

१०. सगाथकसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... अधिगमाय । इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुगलं पस्सामि सक्कारेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं

B. 429

25 R. 232

१. वेरम्भा — सी०, रो० । २. वेरम्भवाते खित्तस्स — सी०; वेरम्भवातुक्खित्तस्स — स्या०; वेरम्भवातखित्तस्स — रो० ।

दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्नं । इध पनाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं पस्सामि असक्कारेण अभिभूतं परियादिण्णचित्तं, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्नं । इध पनाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं पस्सामि सक्कारेण च असक्कारेण च तदुभयेन अभिभूतं
 5 परियादिण्णचित्तं, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्नं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

११. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

10 “यस्स सक्करियमानस्स, असक्कारेण चूभयं ।
 समाधि न विकम्पति, अप्पमाणविहारिणो” ॥
 “तं ज्ञायिनं साततिकं, सुखुमं दिट्ठिविपस्सकं ।
 उपादानक्खयारामं, आहु सप्पुरिसो इती” ति ॥
 पठमो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

15 दारुणो^१ बल्लिसं^२ कुम्मं, दीघलोमि^३ च मोब्ब्हकं^४ ।
 असनि दिट्ठं^५ सिङ्गालं^६, वेरम्भेन^७ सगाथकं ति ॥

११. सुवण्णपातिसुत्तं

B. 430,
R. 233

१२. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
 सिलोको ... पे०... अधिगमाय । इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि — ‘न चायमायस्मा^८ सुवण्णपातिया पि रूपियचुण्णपरिपूराय^९’ हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या’ ति । तमेनं पस्सामि
 20 अपरेण समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्प-
 जानमुसा भासन्तं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

१ अप्पमादविहारिणो — रो० । २ सुद्धकं — स्या० । ३ बालिसं — सी०; बालिसं — रो० । ४ दीघलोमि — सी०; दीघलोमं — स्या० । ५ पुनेळकं — सी०, स्या० । ६ दिट्ठि — स्या०; दिट्ठं — रो० । ७ सिङ्गालं च — सी०; सिङ्गालं — स्या० । ८ वेरम्भेन — सी०, रो० । ९ वायमायस्मा — स्या० । १० रूपियचुण्ण परिपुण्णाय — रो० ।

१२. रूपियपातिसुत्तं

१३. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको ... पे०... इधाहं^१, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतसा चेतो
परिच्च पजानामि — ‘न चायमायस्मा रूपियपातिया पि सुवण्णचुण्ण-
परिपूराय हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या’ ति । तमेनं पस्सामि अपरेन
समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्पजानमुसा 5
भासन्तं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०...
एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

१३-२०. सुवण्णनिक्खसुत्तादिअट्ठकं

१४-२१. सावत्थियं विहरति । “इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं
पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि — ‘न चायमायस्मा सुवण्ण-
निक्खस्सा^३ पि हेतु ... पे०... सुवण्णनिक्खसतस्सा पि हेतु ... सिङ्गी- 10
निक्खस्सा पि हेतु... सिङ्गीनिक्खसतस्सा पि हेतु ... पठविया पि जातरूप-
परिपूराय हेतु ... आमिसकिञ्चिक्खहेतु पि ... जीवितहेतु पि ... जनपद-
कल्याणिया पि हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या’ ति । तमेनं पस्सामि अपरेन
समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्पजानमुसा
भासन्तं । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... 15
एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

इतियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

द्वे पाति^१ द्वे सुवण्णा च, सिङ्गीहि अपरे दुवे । B. 431
पठवी किञ्चिक्खजीवितं, जनपदकल्याणिया दसा ति ॥

२१ मातुगामसुत्तं

२२. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको ... पे०... न तस्स, भिक्खवे, मातुगामो एको एकस्स चित्तं 20 R. 235
परियादाय तिट्ठति यस्स लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय तिट्ठति ।

१. इधाह — रो० । २. सुवण्णनिक्खस्स — सी०, स्या०, रो० । ३. पाती —
सी०, स्या० ।

एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

२२. कल्याणीसुत्तं

२३. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-सिलोको ... पे०... न तस्स, भिक्खवे, जनपदकल्याणी एका एकस्स चित्तं
5 परियादाय तिट्ठति यस्स लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय तिट्ठति ।
एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो,
भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

२३. एकपुत्तकसुत्तं

२४. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-सिलोको ... पे०... सद्धा, भिक्खवे, उपासिका एकपुत्तकं पियं मनापं
10 एवं सम्मा आयाचमाना आयाचेय्य – ‘तादिसो, तात, भवाहि यादिसो
चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको’ ति । एसा, भिक्खवे, तुला
एतं पमाणं मम सावकानं उपासकानं, यदिदं चित्तो च गहपति हत्थको
च आळवको । सचे खो त्वं, तात, अगारस्मा अनगारियं पब्बजसि;
तादिसो, तात, भवाहि यादिसा^१ सारिपुत्तमोग्गल्लाना ति । एसा,
D. 432 15 भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम सावकानं भिक्खूनं, यदिदं सारिपुत्त-
मोग्गल्लाना । मा च खो त्वं, तात, सेखं^२ अप्पत्तमानसं लाभसक्कार-
R. 236 सिलोको अनुपापुणातू^३ ति । तं चे, भिक्खवे, भिक्खुं सेखं अप्पत्तमानसं
लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणाति, सो तस्स होति अन्तरायाय । एवं
दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो,
20 भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

२४. एकधीतुसुत्तं

२५. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-सिलोको ... पे०... सद्धा भिक्खवे उपासिका एकं धीतरं पियं मनापं
एवं सम्मा आयाचमाना आयाचेय्य – ‘तादिसा, अय्ये, भवाहि यादिसा
खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्दमाता’ ति । एसा,

१. यादिसो – रो० । २. सेखं – स्या० । ३. अनुपापुणाती – स्या० ।

भिक्षवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं उपासिकानं, यदिदं खुज्जुत्तरा
च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्दमाता । सचे खो त्वं, अय्ये, अगारस्मा
अनगारियं पब्बजसि; तादिसा, अय्ये, भवाहि यादिसा खेमा च भिक्षुनी
उप्पलवण्णा चा ति । एसा, भिक्षवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं
भिक्षुनीनं, यदिदं खेमा च भिक्षुनी उप्पलवण्णा च । मा च खो 5
त्वं, अय्ये, सेखं अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणातू ति ।
तं चे, भिक्षवे, भिक्षुनिं सेखं अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनु-
पापुणाति, सो तस्सा होति अन्तरायाय । एवं दारुणो खो, भिक्षवे,
लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्षवे, सिक्खितब्बं” ति ।

२५. समणब्राह्मणसुत्तं

२६. सावत्थियं विहरति । “ये हि केचि, भिक्षवे, समणा 10 R. 237
वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं
च यथाभूतं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्षवे, समणा वा ब्राह्मणा वा
समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते
आयस्मन्ता सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये च खो केचि, भिक्षवे, समणा 15
वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकस्स अस्सादं च आदीनवं च
निस्सरणं च यथाभूतं पजानन्ति, ते च खो मे, भिक्षवे, समणा वा
ब्राह्मणा वा समणेषु चैव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता,
ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थं च ब्रह्मञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं
अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति । 20

B. 433

२६. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

२७. सावत्थियं विहरति । “ये हि केचि, भिक्षवे, समणा
वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकस्स समुदयं च अत्थङ्गमं^१ च अस्सादं
च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति ... पे०... पजानन्ति
... पे०... सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

३०. भिक्खुसुत्तं

३१. सावत्थियं विहरति । “यो पि^१ सो^२, भिक्खवे, भिक्खु
अरहं खीणासवो तस्स^३ पाहं^४ लाभसक्कारसिलोको अन्तरायाय वदामी”
ति । एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “किस्स पन,
भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो लाभसक्कारसिलोको अन्तरायाया” ति ?

R. 239

“या हिस्स सा, आनन्द, अकुप्पा चेतोविमुत्ति नाहं तस्सा 5
लाभसक्कारसिलोकं अन्तरायाय वदामि । ये च स्वस्स^५, आनन्द, अप्प-
मत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो दिट्ठधम्मसुखविहारा अधिगता
तेसाहमस्स लाभसक्कारसिलोकं अन्तरायाय वदामि । एवं दारुणो खो,
आनन्द, लाभसक्कारसिलोको ऋट्ठको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स
योगक्खेमस्स अधिगमाय । तस्मातिहानन्द, एवं सिक्खितब्बं — ‘उप्पन्नं 10
लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम, न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको
चित्तं परियादाय ठस्सती’ ति । एवं हि वो, आनन्द, सिक्खितब्बं” ति ।
ततियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

मातुगामो च कल्याणी, पुत्तो च एकधीतु^६ च^७ ।
समणब्राह्मणा तीणि, छवि गज्जु च भिक्खुना ति ॥

३१. भिन्दिसुत्तं

३२. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार- 15
सिलोको । लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो,
भिक्खवे, देवदत्तो सङ्खं भिन्दि^८ । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभ-
सक्कारसिलोको ... पे०... सिक्खितब्बं” ति ।

B. 435

R. 240

३२. कुसलमूलसुत्तं

३३. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको । लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतस्स परियादिण्णचित्तस्स, 20

१-१. रो० पोत्थके नत्थि । २-२. तस्सपहं — स्या० । ३. स्वास्स — रो० ।
४-४. एकधीतिया — सी० । ५. भिन्दति — रो० ।

भिक्षवे, देवदत्तस्स कुसलमूलं समुच्छेदमगमा । एवं दारुणो खो,
भिक्षवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... सिक्खितब्बं” ति ।

३३. कुसलधम्मसुत्तं

३४. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्षवे, लाभसक्कार-
सिलोको । लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतस्स परियादिण्णचित्तस्स,
5 भिक्षवे, देवदत्तस्स कुसलो धम्मो समुच्छेदमगमा । एवं दारुणो खो,
भिक्षवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... सिक्खितब्बं” ति ।

३४. सुक्कधम्मसुत्तं

३५. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्षवे, लाभसक्कार-
सिलोको । लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतस्स परियादिण्णचित्तस्स,
भिक्षवे, देवदत्तस्स सुक्को धम्मो समुच्छेदमगमा । एवं दारुणो खो,
10 भिक्षवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... सिक्खितब्बं” ति ।

३५. अचिरपक्कन्तसुत्तं

R. 241

३६. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिञ्जकूटे पब्बते
अचिरपक्कन्ते देवदत्ते । तत्र खो भगवा देवदत्तं आरब्ध भिक्षू
आमन्तेसि — “अत्तवधाय, भिक्षवे, देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको
उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

B 436

15 “सेय्यथापि, भिक्षवे, कदली अत्तवधाय फलं देति, पराभवाय
फलं देति; एवमेव खो, भिक्षवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कार-
सिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

“सेय्यथापि, भिक्षवे, वेळु अत्तवधाय फलं देति, पराभवाय
फलं देति; एवमेव खो, भिक्षवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कार-
20 सिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

“सेय्यथापि, भिक्षवे, नळो अत्तवधाय फलं देति, पराभवाय
फलं देति; एवमेव खो, भिक्षवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कार-
सिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको
उदपादि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अस्सतरी अत्तवधाय गब्भं गण्हाति, पराभवाय गब्भं गण्हातिः एवमेव खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितेव्वं” ति ।

5

३७. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान^१ सुगतो अथापर एतदवोच सत्था -

“फलं वे कदलिं हन्ति, फलं वेळु फलं नळं ।
सक्कारो कापुरिसं हन्ति, गब्भो अस्सतरिं यथा ति” ॥

३६. पञ्चरथसतसुतं

३८. राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो 10 R. 242
पन समयेन देवदत्तस्स अजातसत्तुकुमारो पञ्चहि रथसतेहि सायं पातं 15 B. 437
उपट्टानं गच्छति, पञ्च च थालिपाकसतानि भत्ताभिहारो अभिहरी-
यति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्क-
मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना
खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं - “देवदत्तस्स, भन्ते, अजातसत्तु-
कुमारो पञ्चहि रथसतेहि सायं पातं उपट्टानं गच्छति, पञ्च च थालि-
पाकसतानि भत्ताभिहारो अभिहरीयती” ति ।

“मा, भिक्खवे, देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोकं पिहयित्थ^१ ।
यावकीवं च, भिक्खवे, देवदत्तस्स अजातसत्तुकुमारो पञ्चहि रथसतेहि
सायं पातं उपट्टानं गमिस्सति, पञ्च च थालिपाकसतानि भत्ताभिहारो 20
आहरीयिस्सति^२, हानियेव, भिक्खवे, देवदत्तस्स पाटिकङ्का कुसलेसु
धम्मेषु, नो वुद्धि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, चण्डस्स कुक्कुरस्स नासाय पित्तं
भिन्देय्युं, एवं हि सो, भिक्खवे^३, कुक्कुरो भिय्योसोमत्ताय चण्डतरो
अस्स; एवमेव, भिक्खवे, यावकीवं च देवदत्तस्स अजातसत्तुकुमारो 25
पञ्चहि रथसतेहि सायं पातं उपट्टानं गमिस्सति, पञ्च च थालिपाक-
सतानि भत्ताभिहारो आहरीयिस्सति, हानियेव, भिक्खवे, देवदत्तस्स

१. वत्वा - सी० । २. पिहयित्थ - रो० । ३. अभिहरीयिस्सति - सी०, स्या० ।

४. रो० पोत्थके नत्थि ।

पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो बुद्धि । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभ-
सक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब” ति ।

३७. मातुसुत्तं

३६. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधि-
R. 243 5 गमाय । इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च
पजानामि — ‘न चायमायस्मा मातु पि हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या’ ति ।
तमेनं पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परिया-
दिण्णचित्तं सम्पजानमुसा भासन्तं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभ-
सक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स
10 अधिगमाय । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘उप्पन्नं लाभ-
सक्कारसिलोकं पजहिस्साम । न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको
चित्तं परियादाय ठस्सती’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

३८-४३. पितुसुत्तादिछक्कं

- B. 438 ४०-४५. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभ-
सक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स
15 अधिगमाय । इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च
पजानामि — ‘न चायमायस्मा पितु पि हेतु ... पे०... भातु पि हेतु ...
भगिनिया पि हेतु ... पुत्तस्स पि हेतु .. धीतुया पि हेतु ... पजापतिया
पि हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या’ ति । तमेनं पस्सामि अपरेन समयेन
लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्पजानमुसा
20 भासन्तं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको
फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । तस्मातिह,
R. 244 भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम,
न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय ठस्सती” ति ।
एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

चतुत्थो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

- 25 भिन्दि मूलं दुवे धम्मा, पक्कन्तं रथ मातरि ।
पिता भाता च भगिनी, पुत्तो धीता पजापती ति ॥
लाभसक्कारसंयुत्तं समत्तं ।

१८. राहुलसंयुतं

१. चक्खुसुत्तं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति B. 439
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा राहुलो येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच –
“साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन^१ धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं 5
सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहित्तो विहरेय्यं” ति ।

“तं किं मञ्जासि, राहुल, चक्खु निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

10

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु- R. 245
पस्सितुं – ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सोतं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” । .. पे०... ।

“धानं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“जिह्वा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“कायो निच्चो वा अनिच्चो वा” ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

“मनो निच्चो वा अनिच्चो वा” ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं
- ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि
5 निब्बिन्दति ... पे०... सोतस्मि पि निब्बिन्दति ... धानस्मि पि
निब्बिन्दति ... जिह्वाय पि निब्बिन्दति ... कायस्मि पि निब्बिन्दति ...
मनस्मि पि निब्बिन्दति, निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति;
विमुत्तस्मि विमुत्तमिति आणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं,
कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

(एतेन पेय्यालेन दस सुत्तन्ता कातब्बा ।)

२. रूपसुत्तं

B. 440 10 २. सावत्थियं विहरति । “तं किं मज्झसि, राहुल, रूपा
R. 246 निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ? “अनिच्चा, भन्ते” ... पे०... सद्दा ...
गन्धा ... रसा ... फोटुब्बा ... धम्मा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?
“अनिच्चा, भन्ते” ।

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपेसु पि
15 निब्बिन्दति ... सद्देसु पि निब्बिन्दति ... गन्धेसु पि निब्बिन्दति ... रसेसु
पि निब्बिन्दति ... फोटुब्बेसु पि निब्बिन्दति ... धम्मेसु पि निब्बिन्दति,
निब्बिन्दं विरज्जति ... पे०... पजानाती” ति ।

३. विज्जाणसुत्तं

३. सावत्थियं विहरति । “तं किं मज्झसि, राहुल, चक्खु-
विज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

20 “अनिच्चं, भन्ते” ।

“सोतविज्जाणं ... पे०... धानविज्जाणं ... जिह्वाविज्जाणं...
कायविज्जाणं ... मनोविज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुविज्जाणस्मि
25 पि निब्बिन्दति ... पे०... सोतविज्जाणस्मि पि निब्बिन्दति ... धान-
विज्जाणस्मि पि निब्बिन्दति ... जिह्वाविज्जाणस्मि पि निब्बिन्दति ...

कायविञ्जाणस्मिं पि निब्बिन्दति ... मनोविञ्जाणस्मिं पि निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति ... पे०... पजानाती” ति ।

४. सम्फस्ससुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । “तं किं मञ्जसि, राहुल, चक्खु-सम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा” ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

5

“सोतसम्फस्सो ... पे०... धानसम्फस्सो ... जिह्वासम्फस्सो ... कायसम्फस्सो ... मनोसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा” ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुसम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति ... पे०... सोतसम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति ... धानसम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति .. जिह्वासम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति ... कायसम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति ... मनोसम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति ... पे०... पजानाती” ति ।

R. 247

५. वेदनासुत्तं

५. सावत्थियं विहरति । “तं किं मञ्जसि, राहुल, चक्खु-सम्फस्सजा वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

15

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“सोतसम्फस्सजा वेदना ... पे०... धानसम्फस्सजा वेदना ... जिह्वासम्फस्सजा वेदना ... कायसम्फस्सजा वेदना ... मनोसम्फस्सजा वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

20 B. 441

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय पि निब्बिन्दति ... पे०... सोत ... धान ... जिह्वा ... काय ... मनोसम्फस्सजाय वेदनाय पि निब्बिन्दति ... पे०... पजानाती” ति ।

६. सञ्ज्ञासुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । “तं किं मञ्जसि, राहुल, रूपसञ्ज्ञा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

25

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“सद्दसञ्जा ... पे०... गन्धसञ्जा ... रससञ्जा ... फोटुब्ब-
सञ्जा .. धम्मसञ्जा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

- 5 “एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपसञ्जाय पि
निब्बिन्दति ... पे० . सद्दसञ्जाय पि निब्बिन्दति ... गन्धसञ्जाय पि
निब्बिन्दति ... रससञ्जाय पि निब्बिन्दति ... फोटुब्बसञ्जाय पि
निब्बिन्दति ... धम्मसञ्जाय पि निब्बिन्दति ... पे०... पजानाती” ति ।

७. सञ्चेतनासुत्तं

७. सावत्थियं विहरति । “तं कि मञ्जासि, राहुल, रूप-
10 सञ्चेतना निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

R. 248

“सद्दसञ्चेतना ... पे०... गन्धसञ्चेतना ... रससञ्चेतना ...
फोटुब्बसञ्चेतना ... धम्मसञ्चेतना निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

- 15 “एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपसञ्चेतनाय पि
निब्बिन्दति ... पे०... सद्दसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति ... गन्धसञ्चेतनाय
पि निब्बिन्दति ... रससञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति ... फोटुब्बसञ्चेतनाय
पि निब्बिन्दति ... धम्मसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति ... पे०...
पजानाती” ति ।

८. तण्हासुत्तं

- 20 ८. सावत्थियं विहरति । “तं कि मञ्जासि, राहुल, रूपतण्हा
निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“सद्दतण्हा ... पे०... गन्धतण्हा ... रसतण्हा ... फोटुब्बतण्हा ...
धम्मतण्हा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

- 25 “अनिच्चा, भन्ते” ।

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपतण्हाय पि
निब्बिन्दति ... पे०... सद्दतण्हाय पि निब्बिन्दति ... गन्धतण्हाय पि

निब्बिन्दति ... रसतण्हाय पि निब्बिन्दति ... फोटुब्बतण्हाय पि निब्बिन्दति
... धम्मतण्हाय पि निब्बिन्दति ... पे०... पजानाती” ति ।

६. धातुसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । “तं कि मञ्जसि, राहुल, पठवी-
धातु निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

B. 442

“अनिच्चा, भन्ते” ।

5

“आपोधातु ... पे०... तेजोधातु ... वायोधातु ... आकासधातु...
विञ्जाणधातु निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको पठवीधातुया पि
निब्बिन्दति ... पे०... आपोधातुया पि निब्बिन्दति ... तेजोधातुया पि
निब्बिन्दति ... वायोधातुया पि निब्बिन्दति ... आकासधातुया पि
निब्बिन्दति ... विञ्जाणधातुया पि निब्बिन्दति ... पे०... पजानाती” ति ।

R. 249

१०. खन्धसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । “तं कि मञ्जसि, राहुल, रूपं
निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

15

“वेदना ... पे०... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा
अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति
... पे०... वेदनाय पि निब्बिन्दति ... सञ्जाय पि निब्बिन्दति ...
सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति ... विञ्जाणस्मि पि निब्बिन्दति; निब्बिन्दं
विरज्जति; विरागा विमुच्चति; विमुत्तस्मि विमुत्तमिति आणं होति ।
‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति
पजानाती” ति ।

20

पठमो वग्गो ।

तत्सुद्धान

चक्खु रूपं च विञ्जाणं, सम्फस्सो वेदनाय च ।
सञ्जा सञ्चेतना तण्हा, धातु खन्धेन ते दसा ति ॥

25

११. चक्खुसुत्तं

११. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति ।
 R. 250 अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
 भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो
 B. 443 आयस्मन्तं राहुलं भगवा एतदवोच – “तं किं मञ्जसि, राहुल, चक्खुं
 5 निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?
 “अनिच्चं, भन्ते” ।
 “यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?
 “दुक्खं, भन्ते” ।
 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं
 10 – ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?
 “नो हेतं, भन्ते” ।
 “सोतं ... पे०... घानं ... जिह्वा ... कायो ... मनो निच्चो वा
 अनिच्चो वा” ति ?
 “अनिच्चो, भन्ते” ।
 15 “यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?
 “दुक्खं, भन्ते” ।
 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं
 – ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?
 “नो हेतं, भन्ते” ।
 20 “एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बि-
 न्दति ... पे०... सोतस्मि पि निब्बिन्दति ... घानस्मि पि निब्बिन्दति ...
 जिह्वाय पि निब्बिन्दति ... कायस्मि पि निब्बिन्दति ... मनस्मि पि
 निब्बिन्दति, निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति; विमुत्तस्मि
 विमुत्तमिति आणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं
 25 करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानात्ती” ति ।
 (एतेन पेय्यालेन दस सुत्तन्ता कातब्बा ।)

१२-२०. रूपादिसुत्तनवकं

- १२-२०. सावत्थियं विहरति । “तं किं मञ्जसि, राहुल,
 R. 251 रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ? “अनिच्चा, भन्ते” ... पे०...
 सद्दा ... गन्धा ... रसा ... फोट्ठब्बा ... धम्मा ।

“चक्खुविञ्जाणं ... पे०... सोतविञ्जाणं ... धानविञ्जाणं...
जिह्वाविञ्जाणं ... कायविञ्जाणं ... मनोविञ्जाणं ... ।

“चक्खुसम्फस्सो ... पे०... सोतसम्फस्सो ... धानसम्फस्सो ...
जिह्वासम्फस्सो ... कायसम्फस्सो ... मनोसम्फस्सो ... ।

“चक्खुसम्फस्सजा वेदना ... सोतसम्फस्सजा वेदना ... धान- 5
सम्फस्सजा वेदना ... जिह्वासम्फस्सजा वेदना ... कायसम्फस्सजा वेदना
... मनोसम्फस्सजा वेदना ... ।

“रूपसञ्जा ... पे०... सद्दसञ्जा ... गन्धसञ्जा ... रससञ्जा
... फोटुब्बसञ्जा ... धम्मसञ्जा ... ।

“रूपसञ्चेतना ... पे०... सद्दसञ्चेतना ... गन्धसञ्चेतना 10
रससञ्चेतना ... फोटुब्बसञ्चेतना ... धम्मसञ्चेतना ... ।

“रूपतण्हा ... पे०... सद्दतण्हा ... गन्धतण्हा ... रसतण्हा ... B. 444
फोटुब्बतण्हा ... धम्मतण्हा... ।

“पठवीधातु ... पे०... आपोधातु ... तेजोधातु ... वायोधातु ...
आकासधातु ... विञ्जाणधातु ... । 15

“रूपं ... पे०... वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं R. 252
निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ? अनिच्चं, भन्ते ... पे०... एवं पस्सं
राहुल .. पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

२१. अनुसयसुत्तं

२१. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा राहुलो येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं 20
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच –
“कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये
बहिद्धा च सब्बनिमित्तेमु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति ?

“यं किञ्चि, राहुल, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा
बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके 25
वा, सब्बं रूपं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथा-
भूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । या काचि वेदना ... पे०... या काचि
सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागत-
पच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा

पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । एवं खो, राहुल, जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती" ति ।

२२. अपगतसुत्तं

R. 253 5

B 445

२२. सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच - "कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं" ति ?

"यं किञ्चि, राहुल, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा सब्बं रूपं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा अनुपादा विमुत्तो होति ।

15 "या काचि वदना ... पे०... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा अनुपादा विमुत्तो होति । एवं खो, राहुल, जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्ब-
20 निमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं" ति ।

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

R. 254

25

चक्खु^१ रूपं च विञ्जाणं, सम्फस्सो वेदनाय च ।

सञ्जा^२ सञ्चेतना^३ तण्हा, धातु खन्धेन ते दस ।

अनुसयं^४ अपगतं चेव, वग्गो तेन पवुच्चती^५ ति ।

राहुलसंयुत्तं समत्तं ।

—:०:—

१. विञ्जाणके - रो० । २. चक्खु - सी० । ३. सञ्जा च - स्या० । ४. चेतना - स्या० । ५. अनुसया - रो० । ६. वुच्चती - रो० ।

१६. लक्खणसंयुत्तं

१. अट्टिसुत्तं

B. 446

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा च लक्खणो आयस्मा च महामोग्गल्लानो गिज्झकूटे पब्बते विहरन्ति । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येनायस्मा लक्खणो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं लक्खणं एतदवोच — 5
“आयामावुसो^१ लक्खण, राजगहं पिण्डाय पविसिस्सामा” ति ।

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा लक्खणो आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसि । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अञ्जतरस्मि पदेसे सितं पात्वाकासि । अथ खो आयस्मा लक्खणो आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एतदवोच — 10
“को नु खो, आवुसो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो सितस्स पातुकम्माया’ ति ?

“अकालो खो, आवुसो लक्खण, एतस्स पञ्हस्स । भगवतो मं सन्तिके एतं पञ्हं पुच्छा” ति ।

अथ खो आयस्मा च लक्खणो आयस्मा च महामोग्गल्लानो 15 R. 255
राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसी-
दिसु । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा लक्खणो आयस्मन्तं महामोग्ग-
ल्लानं एतदवोच — “इधायस्मा महामोग्गल्लानो गिज्झकूटा पब्बता
ओरोहन्तो अञ्जतरस्मि पदेसे सितं पात्वाकासि । को नु खो, आवुसो 20
मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो सितस्स पातुकम्माया” ति ?

“इधहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं अट्टिक-
सङ्गलिकं^२ वेहासं गच्छन्ति” । तमेनं गिज्झा पि काका पि कुलला पि
अनुपतित्वा अनुपतित्वा फासुळन्तरिकाहि वितुदेन्ति वितच्छेन्ति विरा-
जेन्ति । सा^३ सुदं अट्टस्सरं करोति । तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि — 25

B 447

१. एहि आवुसो — स्या० । २. अट्टिसङ्कलिकं — स्या० । ३. गच्छन्तं — रो० ।

४-४. सास्सुदं — सी० ।

“अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो ! एवरूपो पि नाम सत्तो भवि-
स्सति ! एवरूपो पि नाम यक्खो भविस्सति ! एवरूपो पि नाम
अत्तभावपटिलाभो भविस्सती” ति ! !

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “चक्खुभूता वत, भिक्खवे,
5 सावका विहरन्ति; जाणभूता वत, भिक्खवे, सावका विहरन्ति, यत्र
हि नाम सावको एवरूपं जम्सति वा दक्खति वा सक्खि वा करिस्सति ।
पुब्बे^१ मे सो, भिक्खवे, सत्तो दिट्ठो अहोसि, अपि चाहं न व्याकासि^२ ।
अहं^३ चेतं^४ व्याकरेय्यं, परे च मे न सदहेय्यु । ये मे न सदहेय्युं, तेसं तं
अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव
10 राजगहे गोघातको अहोसि । सो तस्स कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि
बहूनि वस्ससतानि बहूनि वस्ससहस्सानि बहूनि वस्ससतसहस्सानि
निरये पच्चित्वा^५ तस्सेव कम्मस्स विपाकावसेसेन^६ एवरूपं अत्तभाव-
पटिलाभं पटिसंवेदयती^७” ति ।

R 256

(सब्बेसं सुत्तन्तानं एसेव पेय्यालो ।)

२. पेसिसुत्तं

२. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
15 मंसपेसि वेहासं गच्छन्ति । तमेनं गिज्झा पि काका^१ पि कुलाला पि अनु-
पतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सा सुदं अट्टसरं करोति
... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे गोघातको अहोसि
... पे०... ।

३. पिण्डसुत्तं

३. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
20 मंसपिण्डं वेहासं गच्छन्तं । तमेनं गिज्झा पि काका पि कुलाला पि
अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सो सुदं अट्टसरं
करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे साकुणिको
अहोसि ... पे०... ।

१. पुब्बे पि - रो० । २. व्याकासि - सी०, रो० । ३ - ३. अहमेवेतं - सी० ।

४. पच्चित्त्वं - स्या० । ५. विपाकावसेने - सी० । ६. पटिसंवेदयती - सी०, स्या०, रो० ।

७. घक्का - रो० ।

४. निच्छविमुत्तं

४. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं निच्छविं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तमेनं गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे ओरब्भिको अहोसि ... पे०... ।

B. 448

5

५. असिलोमसुत्तं

५. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं असिलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ते असी उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे सूकरिको अहोसि ... पे०... ।

R. 257

६. सत्तिसुत्तं

६. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं सत्तिलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ता सत्तियो उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे मागविको अहोसि ... पे०... ।

10

७. उसुलोमसुत्तं

७. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं उसुलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ते उसू उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे कारणिको अहोसि ... पे०... ।

15

८. सूचिलोमसुत्तं

८. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं सूचिलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ता सूचियो उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे सूतो^१ अहोसि ... पे०... ।

20

B. 449

६. दुतियसूचिलोमसुत्तं

R. 258

६. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
सूचिलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ता सूचियो सीमे पविसित्वा
मुखतो निक्खमन्ति; मुखे पविसित्वा^१ उरतो निक्खमन्ति; उरे पवि-
सित्वा उदरतो निक्खमन्ति; उदरे पविसित्वा ऊरुहि^२ निक्खमन्ति; ऊरुसु
५ पविसित्वा जङ्घाहि निक्खमन्ति; जङ्घासु पविसित्वा पादेहि निक्ख-
मन्ति; सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि
यव राजगहे सूचको अहोसि ... पे०... ।

१०. कुम्भण्डसुत्तं

१०. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
कुम्भण्डं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । सो गच्छन्तो पि तेव^१ अण्डे ग्वन्धे
१० आरोपेत्वा गच्छति । निसीदन्तो पि तेस्वेव अण्डेषु निसीदति । तमेनं
गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति
विराजेन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो
इमस्मि येव राजगहे गामकूटको^५ अहोसि ... पे०... ।

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

15

अट्ठि पेसि उभो गावघातका^४,
पिण्डो^६ साकुणियो^६ निच्छवोरब्धि ।
असि^७ सूकरिको सत्तिमागवि^८,
उसु कारणिको^९ सूचि सारथि ।
यो च सिब्बियति^{१०} सूचको हि सो,
अण्डभारि अहु गामकूटको ति ॥

११. ससीसकसुत्तं

B.450, 20
R.259

११. एवं मे सुत्तं । एकं समयं^{११} राजगहे वेळुवने । इधाहं,
आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं पुरिसं गूथकूपे ससीसकं

१. पविसित्वा - स्या० । २. ऊरुहि - रो० । ३. ते च - स्या० । ४. गामकूटो -
सी०, स्या०, रो० । ५. गावघातिका - सी०; गावीघातका - स्या० । ६-६. पिण्ड-
साकुणियं - रो० । ७. असि च - रो० । ८. सत्तिमागवी - स्या० । ९. कारणियो - रो० ।
१०. सिब्बियति - रो०; सिब्बिसति - स्या० । ११. समयं भगवा - स्या० ।

निमुगं ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे पारदारिको
अहोसि ... पे०... ।

१२. गूथखादसुत्तं

१२. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
पुरिसं गूथकूपे निमुगं उभोहि हत्थेहि गूथं खादन्तं ... पे०... एसो,
भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे दुट्ठब्राह्मणो^१ अहोसि । सो कस्सपस्स 5
सम्मासम्बुद्धस्स पावचने भिक्खुसङ्घं भत्तेन निमन्तेत्वा दोणियो^२ गूथस्स
पूरापेत्वा एतदवोच – अहो भोन्तो, यावदत्थं भुञ्जन्तु चेव हरन्तु चा
ति ... पे०... ।

१३. निच्छवित्थिसुत्तं

१३. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
निच्छविं इत्थि वेहासं गच्छन्ति । तमेनं गिज्झा पि काका^१ पि कुलला 10
पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सा सुदं अट्टस्सरं
करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, इत्थी इमस्मि येव राजगहे अतिचारिनी
अहोसि ... पे०... ।

१४. मङ्गुलित्थिसुत्तं

१४. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं R. 260
इत्थि दुग्गन्धं मङ्गुलिं वेहासं गच्छन्ति । तमेनं गिज्झा पि काका पि 15
कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सा सुदं
अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, इत्थी इमस्मि येव राजगहे
इक्खणिका अहोसि ... पे०... ।

१५. ओकिलिनीसुत्तं

१५. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं B.451
इत्थि उप्पक्कं ओकिलिनि ओकिरिनि^४ वेहासं गच्छन्ति । मा सुदं 20

१. रो० पोत्यके नत्थि । २. दोणिया – स्या०, रो० । ३. षड्ढका – रो० ।
४. ओकिरिणि – सी०, स्या०, रो० ।

अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसा, भिक्खवे, इत्थी कलिङ्गस्स^१ रज्जो^१
अगमहेमी अहोसि । सा इस्सापकता सपत्ति अङ्गारकटाहेन ओकिरि
... पे०... ।

१६. असीसकसुत्तं

१६. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
5 असीसकं कबन्धं^२ वेहासं गच्छन्तं । तस्स उरे अक्खीनि चेव होन्ति
मुखं च । तमेन गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा
वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एमो,
भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे हारिको नाम चोरघातको अहोसि
... पे०... ।

१७. पापभिक्खुसुत्तं

- 10 १७. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
भिक्खुं वेहासं गच्छन्तं । तस्स सङ्घाटि पि आदित्ता सम्पज्जलिता
सजोतिभूता^३, पत्तो पि आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो, कायबन्धनं
R.261 पि आदित्तं सम्पज्जलितं सजोतिभूतं, कायो पि आदित्तो सम्पज्जलितो
सजोतिभूतो । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, भिक्खु
15 कस्सपस्स सम्मासम्बुद्धस्स पावचने पापभिक्खु अहोसि ... पे०... ।

१८. पापभिक्खुनीसुत्तं

१८. अद्दसं भिक्खुनि वेहासं गच्छन्ति । तस्सा सङ्घाटि पि
आदित्ता ... पे०... पापभिक्खुनी अहोसि ... पे०... ।

१९. पापसिक्खमानसुत्तं

- B.452 १९. अद्दसं सिक्खमानं वेहासं गच्छन्ति । तस्सा सङ्घाटि
पि आदित्ता ... पे०... पापसिक्खमाना अहोसि ... पे०... ।

१-१. कलिङ्गस्स रज्जो - सी०; कलिङ्गरज्जो - रो० । २. कबन्धं - सी०, रो० ।
३. सज्जोतिभूता - स्या० ।

२०. पापसामणेरीसुत्तं

२०. अद्दसं सामणेरं वेहासं गच्छन्तं । तस्स सङ्घाटि पि
आदित्ता ... पे०... पापसामणेरो अहोसि ... पे०... ।

२१. पापसामणेरीसुत्तं

२१. “इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
सामणेरिं वेहासं गच्छन्ति । तस्सा सङ्घाटि पि आदित्ता सम्पज्जलिता
सजोतिभूता, पत्तो पि आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो, कायबन्धनं पि 5
आदित्तं सम्पज्जलितं सजोतिभूतं, कायो पि आदित्तो सम्पज्जलितो
सजोतिभूतो । सा सुदं अट्टस्सरं करोति । तस्स मय्हं, आवुसो, एतद-
होसि – ‘अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो ! एवरूपो पि नाम सत्तो
भविस्सति ! एवरूपो पि नाम यक्खो भविस्सति ! एवरूपो पि नाम
अत्तभावपटिलाभो भविस्सती” ति ! ! 10

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – “चक्खुभूता वत, भिक्खवे,
सावका विहरन्ति; आणभूता वत, भिक्खवे, सावका विहरन्ति, यत्र
हि नाम सावको एवरूपं जस्सति वा दक्खति वा सक्खि वा करि-
स्सति । पुब्बेव मे सा, भिक्खवे, सामणेरी दिट्ठा अहोसि । अपि चाहं R. 262
न ब्याकासि । अहं चेतं ब्याकरेय्यं^१, परे च मे न सदहेय्युं । ये मे 15
न सदहेय्युं, तेसं तं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । एसा, भिक्खवे,
सामणेरी कस्सपस्स सम्मासम्बुद्धस्स पावचने पापसामणेरी अहोसि ।
सा तस्स कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि बहूनि वस्ससतानि बहूनि
वस्ससहस्सानि बहूनि वस्ससतसहस्सानि निरये पच्चित्वा तस्सेव
कम्मस्स विपाकावसेसेन^२ एवरूपं अत्तभावपटिलाभं पटिसंवेदयती” ति । 20

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

कूपे निमुग्गो हि सो पारदारिको^३ ।

B. 453

गूथखादि अहु^४ दुट्ठब्राह्मणो ॥

१. ब्याकरेय्यं – सी०, स्या०, रो० । २ विपाकवसेन – सी० । ३. परदारिको –
स्या० । ४. अथ – सी० ।

5

निच्छवित्थि अतिचारिणी अहु ।
 मङ्गुलित्थि^१ अहु इक्खणित्थिका^२ ॥
 ओकिलिनि सपत्तङ्गारोकिरि^३ ।
 सीसच्छिन्नो अहु चोरघातको ॥
 भिक्खु भिक्खुनी सिसक्खमाना ।
 सामणेरो अय सामणेरिका^४ ॥
 कस्सपस्स विनयस्मि^५ पब्बज्जं^६ ।
 पापकम्मं करिंसु^७ तावदे^८ ति^९ ॥

लक्षणसंयुतं समत्तं ।

—:०:—

१. मङ्गुलित्थि — सी०, स्या० । २. इक्खणित्थिका — रो० । ३. सपत्तिं करोति —
 स्या० । ४. सामणेरियो — रो० । ५. विनयस्स — सी०, स्या० । ६. पब्बज्जु — सी०;
 पब्बज्जुं — रो० । ७. अकरिंसु — सी०, स्या० । ८-९. तावदे — स्या० ।

२०. ओपम्मसंयुतं

१. कूटसुत्तं

१. एवं मे सुतं^१। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति B. 454
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा .. पे०... एतद- R. 263
वोच — “सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारम्म या काचि गोपानसियो
सब्बा ता कूटङ्गमा कूटसमोसरणा कूटसमुग्घाता सब्बा ता समुग्घातं
गच्छन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि अकुसला^२ धम्मा^३ सब्बे ने 5
अविज्जामूलका^४ अविज्जासमोसरणा अविज्जासमुग्घाता, सब्बे ते समु-
ग्घातं गच्छन्ति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘अप्पमत्ता
विहरिस्सामा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

२. नखसिखसुत्तं

२. सावत्थियं विहरति । अथ खो भगवा परित्तं नखसिखायं
पंसु आरोपेत्वा भिक्खू आमन्तेसि — “तं कि मज्झथ भिक्खवे, कतमं 10
नु खो बहुतरं, यो चायं मया परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो या
चायं महापठवी^५” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं यदिदं महापठवी । अप्पमत्तकोयं
भगवता परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो । सङ्खं पि न उपेति
उपनिधिं पि न उपेति कलभागं पि न उपेति महापठवि उपनिधाय 15
भगवता परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सेसु पच्चा-
जायन्ति^६; अथ खो एतेयेव^७ बहुतरा सत्ता ये अज्जात्र मनुस्सेहि पच्चा-
जायन्ति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘अप्पमत्ता विहरि-
स्सामा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति । 20

३. कुलसुत्तं

३. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि
कुलानि बहुत्थिकानि अप्पपुरिसानि नानि सुप्पघंसियानि होन्ति R. 264

१-१. एकुसलमूला — सी० । २. अविज्जङ्गमा — सी० । ३. महापठवी — म० ।
४. पच्चा जायन्ति — सी० । ५. एतेव — सी० ।

B. 455

- चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि; एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो मेत्ताचेतोविमुत्ति अभाविना अबहुलीकता सो सुप्पधंसियो होति अमनुस्सेहि । सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि कुलानि अप्पत्थिकानि^१ बहुपुरिसानि तानि दुप्पधंसियानि होन्ति चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि,
- ५ एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो मेत्ताचेतोविमुत्ति भाविता बहुलीकता सो दुप्पधंसियो होति अमनुस्सेहि । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – ‘मेत्ता नो चेतोविमुत्ति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा’ ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

४. ओक्खासुत्तं

- १० ४. सावत्थियं विहरति । “यो, भिक्खवे, पुब्बण्हसमयं ओक्खासतं दानं ददेय्य, यो मज्झन्हिकसमयं^२ ओक्खासतं^३ दानं ददेय्य, यो सायन्हसमयं ओक्खासतं दानं ददेय्य, यो वा पुब्बण्हसमयं अन्तमसो गद्दुहनमत्तं पि मेत्तचित्तं भावेय्य, यो वा मज्झन्हिकसमयं अन्तमसो गद्दुहनमत्तं पि मेत्तचित्तं भावेय्य, यो वा सायन्हसमयं अन्तमसो
- १५ गद्दुहनमत्तं पि मेत्तचित्तं भावेय्य, इदं तनो महप्फलतरं । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – ‘मेत्ता नो चेतोविमुत्ति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

५. सत्तिमुत्तं

R. 265

५. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, मत्ति तिण्हफला । अथ पुरिसो आगच्छेय्य – ‘अहं इमं सत्ति तिण्हफलं पाणिना वा मुट्ठिना वा पटिलेणस्सामि^४ पटिकोट्टिस्सामि^५ पटिवट्टेस्सामी’ ति; तं किं मज्झन्थ, भिक्खवे, भब्बो नु खो सो पुरिसो अमुं सत्ति तिण्हफलं पाणिना वा मुट्ठिना वा पटिलेणेतुं पटिकोट्टेतुं पटिवट्टेतुं” ति ?
- “नो हेतं, भन्ते” ।
- २५ “तं किस्स हेतु” ?

१. अप्पत्थिकानि – सी० । २. मज्झन्तिकसमय – सी०, स्या०, रो० । ३. उक्खासतं – रो० । ४. सायन्हसमय – सी०, स्या०, रो० । ५. पटिलेणस्सामि – सी०, रो० । ६. पटिकोट्टेस्सामि – सी०; पटिकोट्टिस्सामि – रो० ।

“असु हि, भन्ते, सत्ति तिण्हफला न सुकरा पाणिना वा मुट्ठिना वा पटिलेणेनुं पटिकोट्टेनुं पटिवट्टेनुं । यावदेव च पन सो पुरिसो किल-मथस्म विघातस्स भागी अस्सा” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो मेत्ताचेतो-विमुत्ति भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा, तस्स चे अमनुस्सो चित्तं खिपितब्बं मञ्जेय्य; अथ खो स्वेव अमनुस्सो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्स । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘मेत्ता नो चेतोविमुत्ति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

B. 456

10

६. धनुग्गहसुत्तं

६. सावित्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, चत्तारो दब्ब-धम्मा धनुग्गहा सुसिक्खिता कतहत्था कतूपासना^१ चतुद्दिसा ठिता अस्सु । अथ पुरिसो आगच्छेय्य — ‘अहं इमेसं चतुन्नं दब्बधम्मानं धनु-ग्गहानं सुसिक्खितानं कतहत्थानं कतूपासनानं चतुद्दिसा कण्डे खित्ते अप्पत्तिट्ठिते पठवियं गहेत्वा आहरिस्सामी’ ति । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, ‘जवनो पुरिसो परमेन जवेन समन्नागतो’ ति अलं वचनाया” ति ?

R. 266

15

“एकस्स चे पि, भन्ते, दब्बधम्मस्स धनुग्गहस्स सुसिक्खितस्स^२ कतहत्थस्स कतूपासनस्स कण्डं खित्तं अप्पत्तिट्ठितं पठवियं गहेत्वा आह-रेय्य — ‘जवनो पुरिसो परमेन जवेन समन्नागतो’ ति अलं वचनाय, को पन वादो चतुन्नं दब्बधम्मानं धनुग्गहानं सुसिक्खितानं कतहत्थानं कतूपासनानं” ति ?

20

“यथा च, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स जवो, यथा च चन्दिम-सुरियानं जवो, ततो सीघतरो । यथा च, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स जवो यथा च चन्दिमसुरियानं जवो यथा च या देवता चन्दिमसुरियानं पुरतो धावन्ति तासं देवतानं जवो, ततो सीघतरं^३ आयुसद्धारा खिय्यन्ति ।

25

१. कतूपासना — स्या०, रो० । २. सिक्खितस्स — सी० । ३. सीघतरो — सी०, स्या० ।

तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘अप्पमत्ता विहरिस्सामा’ ति ।
एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

७. आणिसुत्तं .

B. 457

७. सावत्थियं विहरति । “भूनपुब्बं, भिक्खवे, दसारहानं^१
आनको^२ नाम मुदिङ्गो अहोसि । तस्स दसारहा आनके घटिते^३ अञ्जं

R. 267

5 आणि ओदहिंसु । अहु खो सो, भिक्खवे, समयो यं आनकस्स मुदिङ्गस्स
पोरणं पोक्खरफलकं अन्तरधायि । आणिसङ्घाटो व^४ अवसिस्सि^५ ।
एवमेव खो, भिक्खवे, भविस्सन्ति भिक्खू अनागतमद्धानं, ये ते सुत्तन्ता
तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्जातप्पटिसंयुत्ता^६,
तेसु भञ्जमानेसु न सुस्सुसिस्सन्ति^७ न सोतं ओदहिस्सन्ति न अञ्जा
10 चित्तं उपट्ठापेस्सन्ति न च ते धम्मे उग्गहेतब्बं परियापुणितब्बं मञ्जि-
स्सन्ति ।

“ये पन मे सुत्तन्ता कविकता कावेय्या चित्तक्खरा चित्तव्यञ्जना
बाहिरका सावकभासिता. तेसु भञ्जमानेसु सुस्सुसिस्सन्ति, सोतं ओद-
हिस्सन्ति, अञ्जा चित्तं उपट्ठापेस्सन्ति, ते च धम्मे उग्गहेतब्बं परिया-
15 पुणितब्बं मञ्जिस्सन्ति । एवमेव तेसं, भिक्खवं, सुत्तन्तानं तथागत-
भासितानं गम्भीरानं गम्भीरत्थानं लोकुत्तरानं सुञ्जातप्पटिसंयुत्तानं
अन्तरधानं भविस्सति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘ये
ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्जातप्पटि-
संयुत्ता, तेसु भञ्जमानेसु सुस्सुसिस्साम, सोतं ओदहिस्साम, अञ्जा
20 चित्तं उपट्ठापेस्साम, ते च धम्मे उग्गहेतब्बं परियापुणितब्बं
मञ्जिस्सामा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

८. कलिङ्गरसुत्तं

८. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने
कूटागारसालायं । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि “भिक्खवो” ति ।
“भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एनदवोच —

१. दसमातिकानं — सी० । २. आणको — सी० । ३. फळिते — सी०, स्या० ।
४. च — स्या० । ५. अवसिग्गि — स्या० । ६. सुञ्जातप्पटिसंयुत्ता — सी० । ७. सुस्सु-
यिस्सन्ति — सी०; सुस्सुसिस्सन्ति — स्या०, रो० ।

“कलिङ्गरूपधाना, भिक्खवे, एतरहि लिच्छवी विहरन्ति अप्प-
मत्ता आतापिनो उपासनम्मि^१ । तेसं राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहि-
पुत्तो न लभति ओतारं न लभति आरम्मणं । भविस्सन्ति, भिक्खवे,
अनागतमद्धानं लिच्छवी सुखुमाला^२ मुदुतलुनहत्थपादा^३ ते मुदुकासु
सेय्यासु तुलबिम्बोहनासु^४ यावसुरियुग्गमना^५ सेय्यं कप्पिस्सन्ति^६ । तेसं 5
राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो लच्छति ओतारं लच्छति
आरम्मणं ।

R. 268

B. 458

“कलिङ्गरूपधाना, भिक्खवे, एतरहि भिक्खु विहरन्ति अप्पमत्ता
आतापिनो पधानस्मि । तेसं मारो पापिमा न लभति ओतारं न लभति
आरम्मणं । भविस्सन्ति, भिक्खवे, अनागतमद्धानं भिक्खु सुखुमाला मुदु- 10
तलुनहत्थपादा^७ । ते मुदुकासु सेय्यासु तुलबिम्बोहनासु^८ यावसुरियुग्गमना
सेय्यं कप्पिस्सन्ति । तेसं मारो पापिमा लच्छति ओतारं लच्छति
आरम्मणं । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – ‘कलिङ्गरूपधाना
विहरिस्माम अप्पमत्ता आतापिनो पधानस्मि’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे,
सिक्खितब्बं” ति । 15

६. नागसुत्तं

६. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो नवो भिक्खु
अतिवेलं कुलानि उपसङ्गमति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – “मायस्मा
अतिवेलं कुलानि उपसङ्गमी” ति । मो भियखुं भिक्खूहि^९ वुच्चमानो
एवमाह – “इमे हि नाम थेरा भिक्खू कुलानि उपसङ्गमितब्बं मञ्जि- 20
स्सन्ति, किमङ्ग^{१०} पनाहं” ति ?

अथ खो सम्बहुला भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्ग-
मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना
खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – “इध, भन्ते, अञ्जतरो नवो भिक्खु
अतिवेलं कुलानि उपसङ्गमति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – ‘मायस्मा 25

R. 269

१. पधानस्मि – सी० । २. सुकुमाला – सी० । ३. मुदुतलाहत्थपादा – स्या० ।
४. तुलबिम्बोहनासु – म०; तुलबिम्बोहनादीसु – सी० । ५. यावसुरियस्सुग्गमना –
सी० । ६. कप्पेस्सन्ति – सी०, रो० । ७. मुदुतलुनहत्थपादा – सी० । ८. तुलबिम्बोहनासु –
स्या०; सुतुलबिम्बोहनासु – रो० । ९. सी०, स्या० पोत्यकेसु नत्थि । १०. रो० पोत्यके नत्थि ।
११. किमङ्ग – सी० ।

अतिवेलं कुलानि उपसङ्गमी' ति । सो भिक्खु भिक्खूहि वुच्चमानो
एवमाह- 'इमे हि नाम थेरा भिक्खू कुलानि उपसङ्गमितब्बं
मज्झिस्सन्ति, किमङ्गं पनाहं' ति ।

B. 459

“भूनपुब्बं, भिक्खवे, अरञ्जायतने महासरसी । तं नागा
5 उपनिस्साय विहरन्ति । ते तं सरसि ओगाहेत्वा सोण्डाय भिसमुळालं^१
अब्बुहेत्वा^२ सुविक्खलितं विक्खालेत्वा अकदमं सङ्खादित्वा^३ अज्झो-
हरन्ति । तेसं तं वण्णाय चेव होति बलाय च, न च ततोनिदानं मरणं
वा निगच्छन्ति मरणमत्तं वा दुक्खं । तेसं येव खो पन, भिक्खवे,
महानागानं अनुसिक्खमाना तरुणा भिङ्गच्छापा तं सरसि ओगाहेत्वा
10 सोण्डाय भिसमुळालं अब्बुहेत्वा न सुविक्खलितं विक्खालेत्वा सकदमं
असङ्खादित्वा अज्झोहरन्ति । तेसं तं नेव वण्णाय^४ होति न बलाय ।
ततोनिदानं मरणं वा निगच्छन्ति मरणमत्तं वा दुक्खं ।

R. 270

“एवमेव खो, भिक्खवे, इध थेरा भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवा-
सेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसन्ति । ते
15 तत्थ धम्मं भासन्ति । तेसं गिही पसन्नाकारं करोन्ति । ते तं लाभं
अगधिता अमुच्छिता अनज्झोपन्ना^५ आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्जा
परिभुञ्जन्ति । तेसं तं वण्णाय चेव होति बलाय च, न च ततोनिदानं
मरणं वा निगच्छन्ति मरणमत्तं वा दुक्खं । तेसं येव खो पन, भिक्खवे,
थेरानं भिक्खूनं अनुसिक्खमाना नवा भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा
20 पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसन्ति । ते तत्थ धम्मं
भासन्ति । तेसं गिही पसन्नाकारं करोन्ति । ते तं लाभं गधिता
मुच्छिता अज्झोपन्ना अनादीनवदस्साविनो अनिस्सरणपञ्जा परि-
भुञ्जन्ति । तेसं तं नेव वण्णाय होति न बलाय, ते ततोनिदानं मरणं
वा निगच्छन्ति मरणमत्तं वा दुक्खं । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खि-
25 तब्बं - 'अगधिता अमुच्छिता अनज्झोपन्ना आदीनवदस्साविनो
निस्सरणपञ्जा तं लाभं परिभुञ्जिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे,
सिक्खितब्बं' ति ।

१. भिसमुलालं - सी०, रो० । २. अओगाहेत्वा - सी०, अब्बुगहेत्वा - स्या० ।
३. सङ्खरित्वा - रो० । ४. वण्णाय चेव - सी०, रो० । ५. अनज्झापन्ना - सी०, स्या०, रो० ।

१०. बिळारसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो भिक्खु अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – “मायस्मा अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जि” ति । सो भिक्खु भिक्खूहि वुच्चमानो न विरमति^१ । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुप-
सङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । 5
एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – “इध, भन्ते, अञ्जतरो भिक्खु अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – ‘मायस्मा अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जि’ ति । सो भिक्खु भिक्खूहि वुच्चमानो न विरमती” ति ।

B.460

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, बिळारो^२ सन्धिसमलसङ्कटीरे ठितो अहोसि 10
मुदुमूसि मगगयमानो^३ – ‘यदायं’ मुदुमूसि गोचराय पक्कमिस्सति, तत्थेव नं गहेत्वा खादिस्सामी’ ति । अथ खो सो, भिक्खवे, मुदुमूसि गोचराय पक्कामि । तमेनं बिळारो गहेत्वा सहसा सङ्ख्खादित्वा^४ अञ्जोहरि । तस्स सो मुदुमूसि अन्तं पि खादि, अन्तगुणं पि खादि । सो ततोनिदानं मरणं पि निगच्छि मरणमत्तं पि दुक्खं । 15

R.271

“एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु पुब्बण्हसमयं निवा-
सेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति अरक्खि-
तेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अरक्खितेन चित्तेन, अनुपट्ठिताय सतिया, असंवुतेहि इन्द्रियेहि । सो तत्थ पस्सति मातुगामं दुन्नित्थं वा दुप्पारुत्तं वा । तस्स मातुगामं दिस्वा दुन्नित्थं वा दुप्पारुत्तं वा रागो 20
चित्तं अनुद्धंसेति । सो रागानुद्धंसेन चित्तेन मरणं वा निगच्छति मरण-
मत्तं वा दुक्खं । मरणं हेतं^५, भिक्खवे, अरियस्स विनये यो सिक्खं पच्च-
क्खाय हीनायावत्तति । मरणमत्तं हेतं, भिक्खवे, दुक्खं यदिदं अञ्जतरं सङ्किलिद्धं आपत्तिं आपज्जति । यथारूपाय आपत्तिया वुट्ठानं पञ्जा-
यति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – ‘रक्खितेनेव कायेन 25
रक्खिताय वाचाय रक्खितेन चित्तेन, उपट्ठिताय सतिया, संवुतेहि इन्द्र-
येहि गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसिस्सामा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

१. रमति – सी०, स्या० । २. बिळारो – सी० । ३. मगगयमानो – सी०; आगमय-
मानो – स्या० । ४. यत्थायं स्या० । ५. मत्तं खादित्वा – स्या०; सङ्ख्खित्वा – रो० ।
६. सोतं – स्या० ।

११. सिङ्गलसुत्तं

११. सावत्थियं विहरति । “अस्सुत्थ नो तुम्हे, भिक्खवे, रत्तिया पच्चूससमयं जरसिङ्गलस्स^१ वस्समानस्सा^२” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

- “एसो खो, भिक्खवे, जरसिङ्गाली उक्कण्डकेन^३ नाम रोगजातेन
 B. 461 5 फुट्ठो । सो येन येन इच्छति तेन तेन गच्छति; यत्थ यत्थ इच्छति
 तत्थ तत्थ तिट्ठति; यत्थ यत्थ इच्छति तत्थ तत्थ निसीदति; यत्थ
 R. 272 यत्थ इच्छति तत्थ तत्थ निपज्जति; सीतको पि नं वातो उपवायति ।
 साधु ख्वस्स, भिक्खवे, यं इधेक्कच्चो सक्कपुत्तियपटिञ्जो एवरूपं पि
 अत्तभावपटिलाभं पटिसंवेदियेथ । तस्मानिह, भिक्खवे, एवं सिक्खि-
 10 तब्बं — ‘अप्पमत्ता विहरिस्सामा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खि-
 तब्बं” ति ।

१२. दुतियसिङ्गलसुत्तं

१२. सावत्थियं विहरति । “अस्सुत्थ नो तुम्हे, भिक्खवे, रत्तिया पच्चूससमयं जरसिङ्गलस्स वस्समानस्सा” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

- 15 “सिया खो, भिक्खवे, तस्मि जरसिङ्गाले या काचि कतञ्चुता
 कतवेदिता, न त्वेव इधेक्कच्चे सक्कपुत्तियपटिञ्जे सिया^४ या^५ काचि
 कतञ्चुता कतवेदिता । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं —
 ‘कतञ्चुनो भविस्साम कतवेदिनो; न^६ च नो^६ अम्हेसु अप्पकं पि कतं^७
 नस्सिस्सती” ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

ओपम्मसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

- 20 कूटं नखसिखं कुलं, ओक्खा^८ सत्ति धनुग्गहो ।
 आणि कलिङ्गरो नागो, बिळारो द्वे सिङ्गालका ति ॥

—:०:—

१. सिङ्गलस्स — सी०, स्या० । २. वसमानस्सा — सी०, स्या० । ३. उक्कण्णकेन — सी, स्या०, रो० । ४. पि — रो० । ५. सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि । ६-६. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ७. कतं मा — सी०, रो० । ८. विनस्सिस्सती — स्या० । ९. उक्का — रो० ।

२१. भिक्खुसंयुतं

१. कोलितसुत्तं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो आयस्मा महामोग्गल्लानो भिक्खू आमन्तेसि – “आवुसो भिक्खवे” ति । “आवुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच –

B. 462,
R. 273

5

“इध मय्हं, आवुसो, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स^१ एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि – ‘अरियो तुण्हीभावो, अरियो तुण्हीभावो ति वुच्चति । कतमो नु खो अरियो तुण्हीभावो’ ति ? तस्स मय्हं आवुसो, एतदहोसि – ‘इध भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं^२ ज्ञानं^३ उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति अरियो तुण्हीभावो’ ति । सो ख्वाहं, आवुसो, वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरि^१ । तस्स मय्हं, आवुसो, इमिना विहारेण विहरतो वितक्कसहगता सज्जा मनसिकारा समुदाचरन्ति ।

10

15

“अथ खो मं, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – ‘मोग्गल्लान, मोग्गल्लान, मा, ब्राह्मण, अरियं तुण्हीभावं पमादो, अरिये तुण्हीभावे चित्तं सण्ठपेहि, अरिये तुण्हीभावे चित्तं एकोदिभावं करोहि, अरिये तुण्हीभावे चित्तं समादहा’ ति । सो ख्वाहं, आवुसो, अपरेण समयेण वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । यं हि तं, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य – ‘सत्थारा अनुगगहितो सावको महाभिज्जतं पत्तो’ ति, ममं तं सम्मा

R. 274

१. पतिसल्लीनस्स – रो०; पटिसल्लीणस्स – सी० । २-२. दुतियज्ज्ञानं – सी० ।

३. विहरामि – सी०, स्या०, रो० ।

वदमानो वदेय्य — ‘सत्थारा अनुगृहीतो सावको महाभिञ्जतं पत्तो’” ति ।

२. उपतिस्ससुत्तं

B 463

२. सावत्थिनिदानं । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे” ति । “आवुसो” ति खो ते भिक्खू
 5 आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —
 “इध मय्हं, आवुसो, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो
 परिवितक्को उदपादि — ‘अत्थि नु खो तं किञ्चि लोकिस्मि यस्स मे
 10 विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा’
 ति ? तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि — ‘नत्थि खो तं किञ्चि लोकिस्मि
 यस्स मे विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
 पायासा’” ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच
 15 — “सत्थु पि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, विपरिणामञ्जथाभावा
 नुप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“सत्थु पि खो मे, आवुसो^१, विपरिणामञ्जथाभावा
 नुप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा, अपि च मे एवमस्स —
 ‘महेसक्खो वत, भो, सत्था^२ अन्तरहितो महिद्धिको महानुभावो । सचे
 20 हि भगवा चिरं दीघमद्धानं तिट्ठेय्य तदस्स बहुजनहिताय बहुजनसुखाय
 लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं’ ति । तथा हि
 25 पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कारमानानुसया सुस-
 मूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स सत्थु पि विपरिणामञ्जथा-
 भावा नुप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ।

R 275

३. घटसुत्तं

25

३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेत-
 वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा च
 सारिपुत्तो आयस्मा च महामोगल्लानो राजगहे विहरन्ति वेळुवने
 कलन्दकनिवापे एकविहारे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्ह-

१. • सारिपुत्त — रो० । २ सत्तो— सी०, स्या० ।

समयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि;
उपसङ्कमित्वा आयस्मता महामोग्गल्लानेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोद-
नीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो
खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एतदवोच -

B 464

“विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो मोग्गल्लान, इन्द्रियानि; परि- 5
सुद्धो मुखवण्णो परियोदातो सन्तेन नूनायस्मा महामोग्गल्लानो अज्ज
विहारेन विहासी” ति ।

“ओळारिकेन स्वाहं, आवुसो, अज्ज विहारेन विहासि । अपि
च, मे अहोसि धम्मी कथा” ति ।

“केन सद्धि पनायस्मतो महामोग्गल्लानस्स अहोसि धम्मी 10
कथा” ति ?

“भगवता खो मे, आवुसो, सद्धि अहोसि धम्मी कथा” ति ।

“दूरे खो, आवुसो, भगवा एतरहि सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । किन्नु खो, आयस्मा, महामोग्गल्लानो भग-
वन्तं इद्धिया उपसङ्कमि; उदाहु भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं 15
इद्धिया उपसङ्कमी” ति ?

“न स्वाहं, आवुसो, भगवन्तं इद्धिया उपसङ्कमि; न पि मं
भगवा इद्धिया उपसङ्कमि । अपि च, मे यावता भगवा एत्तावता
दिब्बचक्खु विसुज्झि दिब्बा च सोतधातु । भगवतो पि यावताहं एत्ता-
वता दिब्बचक्खु विसुज्झि दिब्बा च सोतधातू” ति । 20

R. 276

“यथाकथं पनायस्मतो महामोग्गल्लानस्स भगवता सद्धि
अहोसि धम्मी कथा” ति ?

“इधाहं, आवुसो, भगवन्तं एतदवोचं - ‘आरद्धविरियो आरद्ध-
विरियो ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, आरद्धविरियो
होती’ ति ? एवं वुत्ते, मं, आवुसो, भगवा एतदवोच - ‘इध, मोग्ग- 25
ल्लान, भिक्खु आरद्धविरियो विहरति - कामं तचो च न्हारु’ च अट्ठी
च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मंसलोहितं, यं तं पुरिसथामेन पुरिस-
विरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठानं
भविस्सती ति । एवं खो, मोग्गल्लान, आरद्धविरियो होती’ ति ।
एवं^२ खो मे, आवुसो, भगवता सद्धि अहोसि धम्मी कथा” ति । 30

“सेय्यथापि, आवुसो, हिमवतो पब्बतराजस्स परित्ता पासाण-
सक्खरा यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय; एवमेव खो मयं आयस्मतो
महामोग्गल्लानस्स यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय । आयस्मा हि महा-
मोग्गल्लानो महिद्धिको महानुभावो आकङ्खमानो कप्पं तिट्ठेय्या” ति ।

B. 465 5

R. 277

“सेय्यथापि, आवुसो, महितिया लोणघटाय परित्ता लोणसक्ख-
राय यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय; एवमेव खो मयं आयस्मतो सारि-
पुत्तस्स यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय । आयस्मा हि सारिपुत्तो भगवता
अनेकपरियायेन थोमितो वणिणितो पसत्थो —

“सारिपुत्तो व पञ्जाय, सीलेन उपसमेन च ।

10

योपि पारङ्गतो^१ भिक्खु, एतावपरमो^२ सिया” ति ॥

इति ह ते उभो महानागा अञ्जमञ्जस्स सुभासितं सुलपितं
समनुमोदिसु ति ।

४. नवसुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो
नवो भिक्खु पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो विहारं पविसित्वा अप्पो-
15 स्सुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायति, न भिक्खूनं वेय्यावच्चं करोति चीवर-
कारसमये । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु;
उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं
निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “इध, भन्ते, अञ्जतरो
नवो भिक्खु पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो विहारं पविसित्वा अप्पो-
20 स्सुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायति, न भिक्खूनं वेय्यावच्चं करोति चीवर-
कारसमये” ति ।

अथ खो भगवा अञ्जतरं भिक्खुं आमन्तेसि — “एहि
त्वं, भिक्खु, मम वचनेन तं भिक्खुं आमन्तेहि ‘सत्था तं, आवुसो,
आमन्तेती’” ति ।

25

“एवं भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा^३ येन सो
भिक्खु तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तं भिक्खुं एतदवोच — “सत्था तं,
आवुसो, आमन्तेती” ति ।

१. पारगतो — स्या० । २. एव सो परमो — स्या०, एसो परमो — रो० । ३. पटि-
सुणित्वा — स्या० ।

“एवमावुसो” ति खो सो भिक्खु तस्स भिक्खुनो पटिसुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो तं भिक्खुं भगवा एतदवोच – “सच्चं किर त्वं, भिक्खु, पच्छाभत्तं. पिण्डपातपटिक्कन्तो विहारं पविसित्वा अप्पोसुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायसि, न भिक्खूनं वेय्यावच्चं करोसि 5 चीवरकारसमये” ति ?

R.278

“अहं पि खो, भन्ते, सकं किच्चं करोमी” ति ।

अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतोपरिवितक्क-मञ्जाय भिक्खू आमन्तेसि – “मा खो तुम्हे, भिक्खवे, एतस्स भिक्खुनो उज्जायित्थ । एसो खो, भिक्खवे, भिक्खु चतुन्नं ज्ञानानं अभिचेत- 10 सिकानं^१ दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिर-लाभी, यस्स^२ चत्थाय^३ कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

B. 466

५. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान^४ सुगतो अथापरं एतदवोच 15 सत्था –

“नयिदं सिथिलमारब्भ, नयिदं अप्पेन थामसा ।

निब्बानं^५ अधिगन्तब्बं, सब्बदुक्खप्पमोचनं^६ ॥

अयं च दहरो भिक्खु, अयमुत्तमपुरिसो^७ ।

धारेति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिर्णि” ति ॥ 20

५. सुजातसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा सुजातो येन भगवा तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं सुजातं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि – “उभयेनेवायं, भिक्खवे, कुलपुत्तो सोभति – यं च अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय 25 वण्णपोक्खरताय समन्नागतो, यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

R. 279

१. अभिचेतसिकानं – सी०, स्या०, रो० । २-२ यस्सत्थाय – स्या० । ३. वत्वा – सी० । ४. निब्बानं – सी० । ५. सब्बगन्थप्पमोचनं – सी० । ६. ० पोरिसो – सी०, स्या० । ७. सवाहिर्णि – सी०; सवाहनं – स्या०, रो० ।

७. इदमवोच भगवा ... पे०... सत्था -

“सोभति वतायं भिक्खु, उज्जुभूतेन चेतसा ।
विप्पयुत्तो^१ विसंयुत्तो, अनुपादाय निब्बुतो ।
धारेति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिनि” ति ॥

६. लकुण्डकभद्वियसुत्तं

B. 467 5

८. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा लकुण्डकभद्वियो
येन भगवा तेनुपसङ्गमि । अइसा खो भगवा आयस्मन्तं लकुण्डक-
भद्वियं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि - “पस्सथ
नो तुम्हे, भिक्खवे, एतं भिक्खुं आगच्छन्तं दुब्बण्णं दुइसिकं ओकोटिमकं
भिक्खूनं परिभूतरूपं” ति ?

10

“एवं, भन्ते” ।

“एसो खो, भिक्खवे, भिक्खु महिद्धिको महानुभावो, न च सा
समापत्ति सुलभरूपा या तेन भिक्खुना असमापन्नपुब्बा । यस्स चत्थाय
कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं ब्रह्म-
चरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
15 विहरती” ति ।

९. इदमवोच भगवा ... पे०... सत्था -

“हंसा कोञ्चा मयूरा च, हत्थयो^२ पसदा^३ मिगा^४ ।
सब्बे सीहस्स भायन्ति, नत्थि कार्यास्मि तुल्यता ॥
“एवमेव मनुस्सेसु, दहरो चे पि पञ्चवा ।
20 सो हि तत्थ महा होति, नेव बालो सरीरवा” ति ॥

७. विसाखसुत्तं

R. 280

१०. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति
महावने कूटागारसालायं । तेन खो पन समयेन आयस्मा विसाखो
पञ्चालपुत्तो^५ उपट्ठानसालायं भिक्खू धम्मिया^६ कथाय सन्दस्सेति समाद-
पेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय^७
25 अत्थस्स विज्जापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताय ।

१. विप्पमुत्तो - सी० । २. हत्थियो - सी०, स्या०, रो० । ३-३. पसट० - स्या० ।

४. पञ्चालिपुत्तो - सी० । ५. धम्मिकाय - रो० । ६. अनेलगलाय - स्या०, रो०;
अनेलमुगाय - सी० ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं^१ पटिसल्लाना वुट्ठितो येन उप-
ट्टानसाला तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्चात्ते आसने निसीदि ।
निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “को नु खो, भिक्खवे, उपट्टान-
सालायं भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति
सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विञ्जा- 5
पनिया परियापन्नाय अनिस्सिताया” ति ?

“आयस्मा, भन्ते, विसाखो पञ्चालपुत्तो उपट्टानसालायं
भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति
पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विञ्जापनिया परिया-
पन्नाय अनिस्सिताया” ति ।

B. 468

10

अथ खो भगवा आयस्मन्तं विसाखं पञ्चालपुत्तं आमन्तेसि —
“साधु साधु, विसाख, साधु खो त्वं, विसाख, भिक्खू धम्मिया कथाय
सन्दस्सेसि ... पे०... अत्थस्स विञ्जापनिया परियापन्नाय अनिस्सि-
ताया” ति ।

११. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान^२ सुगतो अथापरं एतदवोच 15
सत्था —

“नाभासमानं^३ जानन्ति, मिस्सं बालेहि पण्डितं ।

भासमानं च जानन्ति, देसेन्तं अमतं पदं ॥

भासये जोतये धम्मं, पग्गण्हे इसिनं धजं ।

सुभासितधजा इसयो, धम्मो हि इसिनं धजो” ति ॥

20

८. नन्दसुत्तं

१२. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा नन्दो भगवतो
मातुच्छापुत्तो आकोटितपच्चाकोटितानि चीवरानि पारुपित्वा अक्खीनि
अञ्जेत्वा^४ अच्छं पत्तं गहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं
नन्दं भगवा एतदवोच — “न खो ते तं, नन्द, पतिरूपं^५ कुलपुत्तस्स सद्धा 25
अगारस्मा अनगारियं पब्बजितस्स, यं त्वं आकोटितपच्चाकोटितानि^६

R. 281

१. सायण्हसमय — सी०, स्या०, रो० । २. वत्वा — सी० । ३. नाभासमानं — रो०; न
भासमान — सी०; नाभासमान — स्या० । ४. अञ्जित्वा — सी०, स्या० । ५. पटिरूपं —
स्या० । ६. पच्छा० — सी० ।

चीवरानि पारुपेय्यासि, अक्खीनि च अञ्जेय्यासि । अच्छं च पत्तं धारे-
य्यासि । एतं^१ खो ते, नन्द, पतिरूपं कुलपुत्तस्स सद्धा अगारस्मा अन-
गारियं पब्बजितस्स, यं त्व आरञ्जिको^२ च अस्ससि, पिण्डपातिको च
पसुकुलिको च कामेसु च अनपेक्खो^३ विहरेय्यासी” ति ।

5 १३. इदमवोच भगवा ... पे०... सत्था -

“कदाहं नन्दं पस्सेय्यं, आरञ्जं पंसुकूलिकं ।

अञ्जातुञ्छेन^४ यापेत्तं, कामेसु अनपेक्खनं” ति ॥

B.469

अथ खो आयस्मा नन्दो अपरेन समयेन आरञ्जिको च
पिण्डपातिको च पंसुकूलिको च कामेसु च अनपेक्खो विहासी ति ।

६. तिस्ससुत्तं

R.282 10

१४. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा तिस्सो भगवतो
पितुच्छापुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि-
वादेत्वा एकमन्तं निसीदि दुक्खी दुम्मनो अस्सूनि पवत्तयमानो । अथ
खो भगवा आयस्मन्तं तिस्सं एतदवोच - “किं नु खो त्वं, तिस्स, एकमन्तं
निसिन्नो दुक्खी दुम्मनो अस्सूनि पवत्तयमानो” ति ?

15 “तथा हि पन मं, भन्ते, भिक्खू समन्ता वाचासन्नितोदकेन^५
सञ्जम्भरिमकंसू” ति ।

“तथाहि पन त्वं, तिस्स, वत्ता नो च वचनक्खमो; न खो ते^६ तं,
तिस्स, पतिरूपं कुलपुत्तस्स सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितस्स, यं
त्वं वत्ता नो च वचनक्खमो । एतं^७ खो ते, तिस्स, पतिरूपं कुलपुत्तस्स सद्धा
20 अगारस्मा अनगारियं पब्बजितस्स - ‘यं त्वं वत्ता च अस्स^८ वचनक्खमो
चा” ति ।

१५. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच
सत्था -

25 “किं नु कुञ्जसि मा कुञ्जि, अक्कोधो तिस्स ते वरं ।
कोधमानक्खविनयत्थं हि, तिस्स ब्रह्मचरियं वुस्सती” ति ॥

१. एवं - सी०, रो० । २. अरञ्जिको - सी०, रो० । ३. अनपेक्खो - सी० ।
४. अञ्जामुञ्छेन - स्या० । ५. वाचासन्नितोदकेन - सी० । ६. मे - सी० । ७. एवं -
सी० । ८. अस्ससि - सी०; आसि - स्या० ।

१०. थेरनामकसुत्तं

१६. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दक-
निवापे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो भिक्खु थेरनामको एकविहारी
चेव होति एकविहारस्स च वण्णवादी । सो एको गामं पिण्डाय पविसति
एको पटिक्कमति एको रहो निसीदति एको चङ्कमं अधिट्ठाति । अथ खो
सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं 5 R.283
अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू B.470
भगवन्तं एतदवोचुं – “इध, भन्ते, अञ्जतरो भिक्खु थेरनामको एक-
विहारी एकविहारस्स च वण्णवादी” ति ।

अथ खो भगवा अञ्जतारं भिक्खुं आमन्तेसि – “एहि त्वं, भिक्खु,
मम वचनेन थेरं भिक्खुं आमन्तेहि – ‘सत्था तं, आवुसो थेर, 10
आमन्तेती” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा
थेरो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं थेरं एतदवोच – “सत्था
तं, आवुसो थेर’, आमन्तेती” ति ।

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा थेरो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा 15
येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं थेरं भगवा एतदवोच –
“सच्चं किर त्वं, थेर, एकविहारी एकविहारस्स च वण्णवादी” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“यथा कथं पन त्वं, थेर, एकविहारी एकविहारस्स च वण्ण- 20
वादी” ति ?

“इधाहं, भन्ते, एको गामं पिण्डाय पविसामि एको पटिक्कमामि
एको रहो निसीदामि एको चङ्कमं अधिट्ठामि । एवं ख्वाहं, भन्ते, एक-
विहारी एकविहारस्स च वण्णवादी” ति ।

“अत्थेसो, थेर, एकविहारो नेसो नत्थी ति वदामि । अपि च, 25
थेर, यथा एकविहारो वित्थारेण परिपुण्णो होति तं सुणाहि, साधुकं
मनसि करोहि; भासिस्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो ... पे०... ।

“कथं च, थेर, एकविहारो वित्थारेन परिपुण्णो होति । इध, थेर, यं अनिजं तं न्हिण^१, यं अत्तगतं तं पटिनिस्सट्ठं, पच्चुप्पन्नेसु च अत्तभावपटिलाभेसु छन्त्तारो तुप्पटिदिनीतो । एवं खो, थेर, एकविहारो वित्थारेन परिपुण्णो होती” ति ।

R 284 5

१७. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“सव्वाभिभु सव्वविदुं सुमेधं,
सव्वेसु धम्मेषु अनूपलितं ।
सव्वञ्जहं तण्हाक्खये^२ विमुत्तं,
तमहं नरं एकविहारीं ति ब्रूमी” ति ॥

10

११. महाकप्पिनसुत्तं

B 471

१८. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा महाकप्पिनो येन भगवा तेनुपसङ्गमि । अइसा खो भगवा आयस्मन्तं महाकप्पिनं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि — “पस्सथ नो तुम्हे भिक्खवे, एतं भिक्खु आगच्छन्तं ओदातकं^३ तनुकं तुङ्गनासिकं” ति ?

15

“एवं, भन्ते” ।

“एसो खो, भिक्खवे, भिक्खु महिद्धिको महानुभावो । न च सा समापत्ति सुलभरूपा या तेन भिक्खुना असमापन्नपुब्बा । यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पव्वजन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरिय-परियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

20

१९. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“खत्तियो सेट्ठो जनेतस्मि, ये गोत्तपटिसारिनो ।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सो सेट्ठो देवमानुसे ॥
“दिवा तपति आदिच्चो, रत्तिमाभाति चन्दिमा ।
सन्नद्धो खत्तियो तपति, ज्ञायी तपति ब्राह्मणो ।
अथ सब्बमहोरत्ति^४, बुद्धो तपति तेजसा” ति ॥

25

१. पहीण — सी० । २. तण्हाक्खये — मी०, तण्हाक्खये — स्या० । ३. ओदातं — सी०, स्या०, रो० । ४. सब्बमहोरत्तं — सी०, स्या० ।

१२. सहायकसुत्तं

२०. सावत्थियं विहरति । अथ खो द्वे भिक्खू सहायका आया-
स्मतो महाकप्पिनस्स सद्धिविहारिनो येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु । अद्दसा
खो भगवा ते भिक्खू दूरतो व आगच्छन्ते । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि -
“पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एते^१ भिक्खू सहायके आगच्छन्ते कप्पिनस्स^२
सद्धिविहारिनो” ति ?

R.285

“एवं, भन्ते” ।

“एते खो ते भिक्खू महिद्धिका महानुभावा । न च सा समापत्ति
सुलभरूपा या तेहि भिक्खूहि असमापन्नपुट्वा । यस्स चत्थाय कुलपुत्ता
सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पव्वजन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं
दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उअसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

5

10

२१. इदमवोच भगवा । इदं वत्वानं^३ सुगतो अथापरं एतदवोच
सत्था -

B.472

“सहाया वतिमे भिक्खू, चिररत्तं समेतिका^४ ।

समेति नेसं सद्धम्मो, धम्मे बुद्धप्पवेदिते ॥

सुविनीता कप्पिनेन, धम्मे अरियप्पवेदिते ।

धारेन्ति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिनि” ति ॥

15

भिक्खुसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

कोलितो उपतिस्सो^५ च, घटो चा पि पवुच्चति ।

नवो सुजातो भद्दि च, विसाखो^६ नन्दो^७ तिस्सो च ।

थेरनामो च कप्पिनो, सहायेन च द्वादसा ति ॥

R.286

निदानवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं

निदानाभिसमयधातु^८, अनमतग्गेन कस्सपं ।

सक्कारराहुललक्खणो^९, ओपम्म भिक्खुना वग्गो ॥

दुतियो तेन पवुच्चती^{१०} ति ॥

20

निदानवग्गसंयुत्तपालिनिद्धिता* ।

१. एते द्वे - सी०, स्या० । २. महाकप्पिनस्स - सी०, स्या० । ३. वत्वा - सी० ।
४. समेतिका - स्या०, रो० । ५. सारिपुत्तो - सी० । ६-६. विसाखनन्दो - स्या० ।
७. अभिसमयधातुसंयुत्तं - सी०, स्या० । ८. लाभसक्कार - सी० । ९. वुच्चती - सी०,
रो० । *एत्थ सी०, रो० पोत्थकेसु अयं गाथा दिस्सति -

दसबलसेलप्पभवा निब्बाणमहासमुद्दपरियन्ता ।

अट्ठङ्गमग्गसलिला जिनवचननदी चिरं बहत्तु ति ॥

सुत्तपिटके
संयुत्तनिकायो
(३. खन्धवग्गो)

संयुत्तनिकायपालि

खन्धवग्गो

२२. खन्धसंयुत्तं

१. नकुलपितुसुत्तं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा भग्गेसु विहरति सुसुमारगिरे^१ भेसकळावने^२ मिगदाये । अथ खो नकुलपिता गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो नकुलपिता गहपति भगवन्तं एतदवोच —

B. vol. II, 1
R. vol. III, 1

“अहमस्मि, भन्ते, जिण्णो बुद्धो^३ महल्लको अद्दगतो वयोअनु- 5
प्पत्तो आतुरकायो अभिक्खणात्तद्धो^४ । अनिच्चदस्सावी खो पनाहं, भन्ते,
भगवतो मनोभावनीयानं च भिक्खूनं । ओवदतु मं, भन्ते, भगवा; अनु-
सासतु मं, भन्ते, भगवा; यं ममस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति ।

“एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति ! आतुरो हायं, गहपति,
कायो अण्डभूतो^५ परियोनद्धो । यो हि, गहपति, इमं कायं परिहरन्तो 10
मुहुत्तं पि आरोग्यं पटिजानेय्य, किमञ्जत्र बाल्या ? तस्मातिह ते,
गहपति, एवं सिक्खितब्बं — ‘आतुरकायस्स मे सतो चित्तं अनातुरं भवि-
स्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितब्बं” ति ।

B. 2

अथ खो नकुलपिता गहपति भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा
अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येना- 15
यस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं
अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो नकुलपितरं गह-
पति आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच — “विप्पसन्नानि खो ते, गहपति,

R. 2

१. सुसुमारगिरे — म० । २. भेसकळावने — सी० । ३. बुद्धो — रो० ।

४. अभिण्हायतद्धो — सी० । ५. अण्डभूतो — रो० ।

इन्द्रियानि, परिसुद्धो मुखवर्णो परियोदातो । अलत्थ नो अज्ज भगवतो सम्मुखा धम्मि कथं सवनाया” ति ?

“कथं” हि नो मिया, भन्ते । इदानाहं, भन्ते, भगवता धम्मिया कथाय अमतेन अभिसित्तो” ति ।

5 “यथा कथं पन त्वं, गहपति, भगवता धम्मिया कथाय अमतेन अभिसित्तो” ति ?

“इधाहं, भन्ते, येन भगवा तेनुपसङ्कमिः उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो ख्वाहं, भन्ते, भगवन्तं एतदवोचं – ‘अहमस्मि, भन्ते, जिण्णो वुद्धो महल्लको अद्भगतो वयो-
10 अनुप्पत्तो आतुरकायो अभिक्खणातद्धो । अनिच्चदस्सावी खो पनाहं, भन्ते, भगवतो मनोभावनीयान च भिक्खून् । ओवदतु मं, भन्ते, भगवा ; अनुसासतु मं, भन्ते, भगवा, य ममस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया’ ति ।

“एवं वुत्ते, मं, भन्ते, भगवा एतदवोच – ‘एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति ! आतुरो हायं, गहपति, कायो अण्डभूतो परियोनद्धो ।
15 यो हि, गहपति, इमं कायं परिहरन्तो मुहुत्तं पि आरोग्यं पटिजानेय्य, किमञ्जत्र बाल्या ? तस्मातिह ते गहपति, एवं सिक्खितब्बं – आतुरकायस्स मे सतो चित्तं अनातुरं भविस्सती ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितब्बं” ति । एवं ख्वाहं, भन्ते, भगवता धम्मिया कथाय अमतेन अभिसित्तो” ति ।

20 “न हि पन तं, गहपति, पटिभासि भगवन्तं उत्तरि पटिपुच्छित्तुं – ‘कित्तावता नु खो, भन्ते, आतुरकायो चेव होति आतुरचित्तो च, कित्तावता च पन आतुरकायो हि खो होति नो च आतुरचित्तो” ति ?

B. 3

R. 3

“दूरतो पि खो मयं, भन्ते, आगच्छेय्याम आयस्मतो सारिपुत्तस्स सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थमञ्जातुं । साधु वतायस्मन्तं
25 येव सारिपुत्तं^१ पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो” ति ।

“तेन हि, गहपति, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि ; भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो नकुलपिता गहपति आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसि । आयस्सा सारिपुत्तो एतदवोच –

“कथं च, गहपति, आतुरकायो चेव होति आतुरचित्तो च ?

१. किं – सी०, स्या०, रो० । २. सारीपुत्तं – स्या० ।

इध, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स
अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स
अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा
अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं । ‘अहं रूपं, मम रूपं’ ति
परियुट्ठायी होति । तस्स ‘अहं रूपं, मम रूपं’ ति परियुट्ठायिनो तं रूपं 5
विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स रूपविपरिणामञ्जथाभावा
उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

“वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, वेदनावन्तं वा अत्तानं; अत्तनि
वा वेदनं, वेदनाय वा अत्तानं । ‘अहं वेदना, मम वेदना’ ति परियुट्ठायी
होति । तस्स ‘अहं वेदना, मम वेदना’ ति परियुट्ठायिनो सा वेदना 10
विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स वेदनाविपरिणामञ्जथाभावा
उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

“सञ्जं अत्ततो समनुपस्सति, सञ्जावन्तं वा अत्तानं; अत्तनि
वा सञ्जं, सञ्जाय वा अत्तानं । ‘अहं सञ्जा, मम सञ्जा’ ति परि-
युट्ठायी होति । तस्स ‘अहं सञ्जा, मम सञ्जा’ ति परियुट्ठायिनो 15
सा सञ्जा विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स सञ्जाविपरिणाम-
ञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

“सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, सङ्खारवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि
वा सङ्खारे, सङ्खारेसु वा अत्तानं । ‘अहं सङ्खारा, मम सङ्खारा’ ति
परियुट्ठायी होति । तस्स ‘अहं सङ्खारा, मम सङ्खारा’ ति परियुट्ठायिनो 20
ते सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्जथा होन्ति । तस्स सङ्खारविपरिणाम-
ञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

“विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं; 25
अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं । ‘अहं विञ्जाणं,
मम विञ्जाणं’ ति परियुट्ठायी होति । तस्स ‘अहं विञ्जाणं, मम
विञ्जाणं’ ति परियुट्ठायिनो तं विञ्जाणं विपरिणमति अञ्जथा होति ।
तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा । एवं खो, गहपति, आतुरकायो चेव होति आतुर-
चित्तो च ।

“कथं च, गहपति, आतुरकायो हि खो होति नो च आतुरचित्तो ? 30

इध, गहपति, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं । ‘अहं रूपं, मम रूपं’ ति न परियुट्ठयायी होति । तस्स ‘अहं रूपं, मम रूपं’ ति अपरियुट्ठ-
 5 रूपं ति न परियुट्ठयायी होति । तस्स ‘अहं रूपं, मम रूपं’ ति अपरियुट्ठ-
 ट्ठायिनो तं रूपं विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स रूपविपरिणाम-
 ञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

“न वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनावन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा वेदनं, न वेदनाय वा अत्तानं । ‘अहं वेदना, मम वेदना’ ति न
 10 परियुट्ठयायी होति । तस्स ‘अहं वेदना, मम वेदना’ ति अपरियुट्ठयायिनो
 सा वेदना विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स वेदनाविपरिणामञ्जथा-
 भावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

“न सञ्जं अत्ततो समनुपस्सति, न सञ्जावन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा सञ्जं, न सञ्जाय वा अत्तानं । ‘अहं सञ्जा, मम सञ्जा’
 15 ति न परियुट्ठयायी होति । तस्स ‘अहं सञ्जा, मम सञ्जा’ ति अपरि-
 युट्ठयायिनो सा सञ्जा विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स सञ्जा-
 विपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

R. 5 “न सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, न सङ्खारवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा सङ्खारे, न सङ्खारेसु वा अत्तानं । ‘अहं सङ्खारा, मम सङ्खारा’
 20 ति न परियुट्ठयायी होति । तस्स ‘अहं सङ्खारा, मम सङ्खारा’ ति अपरि-
 युट्ठयायिनो ते सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्जथा होन्ति । तस्स सङ्खार-
 विपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

B, 5 “न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा विञ्जाणं, न विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं । ‘अहं
 25 विञ्जाणं, मम विञ्जाणं’ ति न परियुट्ठयायी होति । तस्स ‘अहं विञ्जाणं,
 मम विञ्जाणं’ ति अपरियुट्ठयायिनो तं विञ्जाणं विपरिणमति
 अञ्जथा होति । तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । एवं खो, गहपति, आतुरकायो होति
 नो च आतुरचित्तो” ति ।

30 २. इदमवोच आयस्मा सारिपुत्तो । अत्तमनो नकुलपिता गह-
 पति आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं अभिनन्दी ति ।

२. देवदहसुत्तं

३. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति देवदहं नाम सक्यानं निगमो । अथ खो सम्बहुला पच्छाभूमगामिका^१ भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – “इच्छाम मयं, भन्ते, पच्छाभूमं जनपदं गन्तुं, पच्छाभूमे 5 जनपदे निवासं कप्पेतुं” ति ।

“अपलोकितो पन खो, भिक्खवे, सारिपुत्तो” ति ?

“न खो नो, भन्ते, अपलोकितो आयस्मा सारिपुत्तो” ति ।

“अपलोकेथ, भिक्खवे, सारिपुत्त । सारिपुत्तो, भिक्खवे, पण्डितो, भिक्खूनं अनुग्गाहको सब्रह्मचारीनं” ति ।

10

R. 6

“एवं भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो अविदूरे अञ्जतरस्मि एल्लगला-गुम्बे निसिन्नो होति । अथ खो ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं 15 सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^२ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोचुं – “इच्छाम मयं, आवुसो सारिपुत्त, पच्छाभूमं जनपदं गन्तुं, पच्छाभूमे जनपदे निवासं कप्पेतुं । अपलोकितो नो सत्था” ति ।

“सन्ति हावुसो, नानावेरज्जगतं भिक्खुं पञ्चं पुच्छितारो – 20 B. 6 खत्तियपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गहपतिपण्डिता पि समणपण्डिता पि; पण्डिता हावुसो, मनुस्सा वीमंसका – “किवादी पनायस्मन्तानं सत्था किमक्खायी ति, कच्चि वो आयस्मन्तानं धम्मा सुस्सुता सुग्गहिता सुमनसिकता सूपधारिता सुप्पटिविद्धा पञ्जाय, यथा ब्याकरमाना आयस्मन्तो वुत्तवादिनो चैव भगवतो अस्सथ, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खे- 25 य्याथ, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्याथ, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो^३ गारय्हं ठानं आगच्छेय्या” ति ?

१. पच्छाभूमगामिका – म०, सी० । २. सारणीयं – स्या०, रो० । ३. वादानुपातो – स्या० ।

“दूरतो पि खो मयं, आवुसो, आगच्छेय्याम आयस्मतो सारि-
पुत्तस्स सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थमञ्जातुं । साधु वतायस्मन्तं येव
सारिपुत्तं पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो” ति ।

“तेन हावुसो, सुणाय, साधुकं मनसि^१ करोथ^१; भासिस्सामी” ति ।

5 “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं ।
आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

R. 7 “सन्ति हावुसो, नानावेरज्जगतं भिक्खुं पञ्चं पुच्छितारो —
खत्तियपण्डिता पि ... पे०... समणपण्डिता पि; पण्डिता हावुसो, मनुस्सा
वीमंसका — ‘किंवादी पनायस्मन्तानं सत्था किमक्खायी’ ति ? एवं पुट्ठा
10 तुम्हे, आवुसो, एवं व्याकरेय्याथ — ‘छन्दरागविनयक्खायी खो नो,
आवुसो, सत्था’ ति ।

“एवं व्याकते पि खो, आवुसो, अस्सु येव उत्तरि पञ्चं पुच्छितारो —
खत्तियपण्डिता पि ... पे०... समणपण्डिता पि; पण्डिता हावुसो, मनुस्सा
वीमंसका — ‘किंस्मि पनायस्मन्तानं छन्दरागविनयक्खायी सत्था’ ति ?
15 एवं पुट्ठा तुम्हे, आवुसो, एवं व्याकरेय्याथ — ‘रूपे खो, आवुसो, छन्दराग-
विनयक्खायी सत्था, वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे
छन्दरागविनयक्खायी सत्था’ ति ।

“एवं व्याकते पि खो, आवुसो, अस्सु येव उत्तरि पञ्चं पुच्छितारो
— खत्तियपण्डिता पि ... पे ०... समणपण्डिता पि, पण्डिता हावुसो, मनुस्सा :
20 वीमंसका — ‘किं पनायस्मन्तानं आदीनवं दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खायी
सत्था, वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे छन्दरागविनय-
क्खायी सत्था’ ति ? एवं पुट्ठा तुम्हे, आवुसो, एवं व्याकरेय्याथ — ‘रूपे
B. 7 खो, आवुसो, अविगतरागस्स अविगतछन्दस्स अविगतपेमस्स अविगत-
पिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स तस्स रूपस्स विपरिणाम-
25 ञ्जाथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदनाय
... सञ्जाय ... सङ्खारेसु अविगतरागस्स ... पे०... अविगततण्हस्स तेसं
सङ्खारानं विपरिणामञ्जाथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोम-
नस्सुपायासा । विञ्जाणे अविगतरागस्स अविगतछन्दस्स अविगतपेमस्स
अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स तस्स विञ्जाणस्स
30 विपरिणामञ्जाथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

इदं खो नो, आवुसो, आदीनवं दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खायी सत्था, वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे छन्दरागविनयक्खायी सत्था' ति ।

“एवं व्याकते पि खो, आवुसो, अस्सु येव उत्तरिं पञ्हं पुच्छि-
तारो — खत्तिपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गहपतिपण्डिता पि समण- 5
पण्डिता पि; पण्डिता हावुसो, मनुस्सा वीमंसका — ‘किं पनायस्मन्तानं
आनिसंसं दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खायी सत्था, वेदनाय ... सञ्जाय...
सङ्खारेसु ... विञ्जाणे छन्दरागविनयक्खायी सत्था' ति ? एवं पुट्ठा
तुम्हे, आवुसो, एवं व्याकरेय्याथ — ‘रूपे खो हावुसो, विगतरागस्स
विगतछन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगत- 10
तण्हस्स तस्स रूपस्स विपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु विगतरागस्स
विगतछन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगत-
तण्हस्स तेसं सङ्खारानं विपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा । विञ्जाणे विगतरागस्स विगतछन्दस्स विगत- 15
पेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स तस्स विञ्जा-
णस्स विपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
पायासा । इदं खो नो, आवुसो, आनिसंसं दिस्वा रूपे छन्दरागविनय-
क्खायी सत्था, वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे छन्द-
रागविनयक्खायी सत्था' ति । अकुसले चावुसो, धम्मे उपसम्पज्ज विह- 20
रतो दिट्ठे चेव धम्मे सुखो विहारो अभविस्स अविघातो अनुपायासो
अपरिळाहो, कायस्स च भेदा परं मरणा सुगति पाटिकङ्खा, नयिदं भगवा
अकुसलानं धम्मानं प्हानं वण्णेय्य । यस्मा च खो, आवुसो, अकुसले
धम्मे उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खो विहांरो सविघातो
सउपायासो सपरिळाहो, कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा, 25
तस्मा भगवा अकुसलानं धम्मानं प्हानं वण्णेति ।

“कुसले चावुसो, धम्मे उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खो
विहारो अभविस्स सविघातो सउपायासो सपरिळाहो, कायस्स च भेदा 30
परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा, नयिदं भगवा कुसलानं धम्मानं उपसम्पदं
वण्णेय्य । यस्मा च खो, आवुसो, कुसले धम्मे उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे
चेव धम्मे सुखो विहारो अविघातो अनुपायासो अपरिळाहो, कायस्स च

भेदा परं मरणा सुगति पाटिकङ्क्षा, तस्मा भगवा कुसलानं धम्मनं उप-
सम्पदं वण्णेती” ति ।

४. इदमवोचायस्मा सारिपुत्तो । अत्तमना ते भिक्खू आयस्मतो
सारिपुत्तस्स भासितं अभिनन्दुं ति ।

३. हालिहिकानिसुत्तं

५. एवं मे सुतं । एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु
विहरति कुलघरे^१ पपाते पब्बते । अथ खो हालिहिकानि^२ गहपति येनायस्मा
महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि^३ उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं अभि-
वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो हालिहिकानि गहपति
आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच — “वुत्तमिदं, भन्ते, भगवता अट्ठक-
वगिगये^४ मागण्डियपञ्हे^५ —

‘ओकं पहाय अनिकेतसारी,
गामे अकुब्बं मुनिसन्थवानि ।
कामेहि रित्तो अपुरक्खरानो,
कथं न विगग्यह जनेन कयिरा’ ति ॥

“इमस्स नु खो, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स कथं
वित्थारेन अत्थो ददुब्बो” ति ?

B. 9 “रूपधातु खो, गहपति, विञ्जाणस्स ओको । रूपधातुराग-
विनिबन्धं च पन विञ्जाणं ‘ओकसारी’ ति वुच्चति । वेदनाधातु खो,
गहपति, विञ्जाणस्स ओको । वेदनाधातुरागविनिबन्धं च पन विञ्जाणं
R. 10 20 ‘ओकसारी’ ति वुच्चति । सञ्जाधातु खो, गहपति, विञ्जाणस्स
ओको । सञ्जाधातुरागविनिबन्धं च पन विञ्जाणं ‘ओकसारी’ ति
वुच्चति । सङ्खारधातु खो, गहपति, विञ्जाणस्स ओको । सङ्खारधातु-
रागविनिबन्धं च पन विञ्जाणं ‘ओकसारी’ ति वुच्चति । एवं खो,
गहपति, ओकसारी होति ।

25 “कथं च, गहपति, अनोकसारी होति ? रूपधातुया खो, गहपति.
यो छन्दो यो रागो या नन्दी^६ या तण्हा ये उपयुपादाना^६ चेतसो अधिट्ठाना-

१. कुररघरे — सी०, स्या०, रो० । २. हालिहिकानि — सी०; हलिहिकानि — स्या० ।
३. अट्ठकवगिगके — रो० । ४. मागण्डिय० — सी०, रो० । ५. नन्दि — सी०, स्या०, रो० ।
६. उपादायासुपादाना — सी०; उपायुपादाना — स्या०, रो० ।

भिनिवेसानुसया ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अन-
भावङ्कता^१ आर्यति अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनोकसारी' ति
वुच्चति । वेदनाधातुया खो, गहपति ... सञ्जाधातुया खो, गहपति ...
सङ्खारधातुया खो, गहपति'... विञ्जाणधातुया खो, गहपति, यो छन्दो
यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिद्वानाभिनिवेसा- 5
नुसया ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता
आर्यति अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनोकसारी' ति वुच्चति ।
एवं खो, गहपति, अनोकसारी होति ।

“कथं च, गहपति, निकेतसारी होति ? रूपनिमित्तनिकेतविसार-
विनिबन्धा खो, गहपति, 'निकेतसारी' ति वुच्चति । सद्दनिमित्त ... पे०... 10
गन्धनिमित्त ... रसनिमित्त ... फोटुब्बनिमित्त ... धम्मनिमित्तनिकेत-
विसारविनिबन्धा खो, गहपति, 'निकेतसारी' ति वुच्चति । एवं^२ खो,
गहपति, निकेतसारी होति^३ ।

“कथं च, गहपति, अनिकेतसारी होति ? रूपनिमित्तनिकेत-
विसारविनिबन्धा खो, गहपति, तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला ताला- 15
वत्थुकता अनभावङ्कता आर्यति अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनि-
केतसारी' ति वुच्चति । सद्दनिमित्त ... गन्धनिमित्त ... रसनिमित्त ...
फोटुब्बनिमित्त ... धम्मनिमित्तनिकेतविसारविनिबन्धा खो, गहपति,
तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आर्यति R. 11
अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनिकेतसारी' ति वुच्चति । एवं खो, 20 B. 10
गहपति, अनिकेतसारी होति ।

“कथं च, गहपति, गामे सन्थवजातो होति ? इध, गहपति,
एकच्चो गिहिसंसट्ठो^३ विहरति सहनन्दी सहसोकी, सुखितेसु सुखितो,
दुक्खितेसु दुक्खितो, उप्पन्नेसु किच्चकरणीयेसु अत्तना तेसु योगं आपज्जति ।
एवं खो, गहपति, गामे सन्थवजातो होति । 25

“कथं च, गहपति, गामे न सन्थवजातो होति ? इध, गहपति,
भिक्षु गिहिअसंसट्ठो विहरति न सहनन्दी न सहसोकी न सुखितेसु
सुखितो न दुक्खितेसु दुक्खितो, उप्पन्नेसु किच्चकरणीयेसु न अत्तना तेसु
योगं आपज्जति । एवं खो, गहपति, गामे न सन्थवजातो होति । :-

१. अनभावकता - रो० । २-२ रो० पोत्थके नत्थि । ३ गिहीहि संसट्ठो -
सी०, स्या०, रो० ।

“कथं च, गहपति, कामेहि अरित्तो^१ होति ? इध, गहपति, एकच्चो कामेसु अविगतरागो होति अविगतछन्दो अविगतपेमो अविगतपिपासो अविगतपरिळाहो अविगततण्हो । एवं खो, गहपति, कामेहि अरित्तो होति ।

5 “कथं च, गहपति, कामेहि रित्तो होति ? इध, गहपति, एकच्चो कामेसु विगतरागो होति विगतछन्दो विगतपेमो विगतपिपासो विगतपरिळाहो विगततण्हो । एवं खो, गहपति, कामेहि रित्तो होति ।

“कथं च, गहपति, पुरक्खरानो होति ? इध, गहपति, एकच्चस्स एवं होति – ‘एवंरूपो सियं अनागतमद्धानं, एवंवेदनो सियं अनागतमद्धानं,
10 एवंसञ्जो सियं अनागतमद्धानं, एवंसङ्खारो सियं अनागतमद्धानं, एवंविज्जाणो सियं अनागतमद्धानं’ ति । एवं खो, गहपति, पुरक्खरानो होति ।

“कथं च, गहपति, अपुरक्खरानो होति ? इध, गहपति, एकच्चस्स न एवं होति – ‘एवंरूपो सियं अनागतमद्धानं, एवंवेदनो सियं
15 अनागतमद्धानं, एवंसञ्जो सियं अनागतमद्धानं, एवंसङ्खारो सियं अनागतमद्धानं, एवंविज्जाणो सियं अनागतमद्धानं’ ति । एवं खो, गहपति, अपुरक्खरानो होति ।

B 11 “कथं च, गहपति, कथं विग्गय्ह जनेन कत्ता होति ? इध, गहपति, एकच्चो एवरूपिं कथं कत्ता होति – ‘न त्वं इमं धम्मविनयं
20 आजानासि; अहं इमं धम्मविनयं आजानामि । किं त्वं इमं धम्मविनयं आजानिस्ससि ! मिच्छापटिपन्नो त्वमसि; अहमस्मि सम्मापटिपन्नो । पुरे वचनीयं पच्छा अवच; पच्छा वचनीयं पुरे अवच । सहितं मे, असहितं ते । अधिचिण्णं ते विपरावत्तं । आरोपितो ते वादो ; चर वादप्प-मोक्खाय । निर्गहितोसि ; निब्बेठेहि^२ वा सचे पहोसी’ ति । एवं खो,
25 गहपति, कथं विग्गय्ह जनेन कत्ता होति ।

“कथं च, गहपति, कथं न विग्गय्ह जनेन कत्ता होति ? इध, गहपति, भिक्खु न एवरूपिं कथं कत्ता होति – ‘न त्वं इमं धम्मविनयं आजानासि ... पे०... निब्बेठेहि वा सचे पहोसी’ ति । एवं खो, गहपति, कथं न विग्गय्ह जनेन कत्ता होति ।

“इति खो, गहपति, यं तं वुत्तं भगवता अट्ठकवग्गिये मागण्डिय-
पञ्हे —

‘ओकं पहाय अनिकेतसारी ,
गामे १. अकुब्बं मुनिसन्थवानि ।
कामेहि रित्तो अपुरक्खरानो’,
कथं न विग्गय्ह जनेन कयिरा’ ति ॥

5

“इमस्स खो, गहपति, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं
वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति ।

४. द्वुतियहालिद्विकानिसुत्तं

६. एवं मे सुत्तं । एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु
विहरति कुलघरे पपाते पब्बते । अथ खो हालिद्विकानि गहपति येना- 10 R. 13
यस्मा महाकच्चानो ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो हालिद्विकानि गहपति
आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच — “वुत्तमिदं, भन्ते, भगवता सक्कपञ्हे—
‘ये ते समणब्राह्मणा तण्हासङ्खयविमुत्ता ते अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोग-
क्खेमिनो अच्चन्तब्रह्मचारिनो अच्चन्तपरियोसाना सेट्ठा देव-
मनुस्सानं’ ति । इमस्स नु खो, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स कथं 15
वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति ?

“रूपधातुया खो, गहपति, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा
ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया तेसं खया विरागा
निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा चित्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । B. 12

“वेदनाधातुया खो, गहपति ... पे०... सञ्जाधातुया खो, गहपति... 20
सङ्खारधातुया खो, गहपति ... विञ्जाणधातुया खो, गहपति, यो छन्दो
यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसा-
नुसया तेसं खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा चित्तं सुविमुत्तं
ति वुच्चति ।

“इति खो, गहपति, यं तं वुत्तं भगवता सक्कपञ्हे — ‘ये ते समण- 25
ब्राह्मणा तण्हासङ्खयविमुत्ता ते अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोगक्खेमिनो
अच्चन्तब्रह्मचारिनो अच्चन्तपरियोसाना सेट्ठा देवमनुस्सानं’ ति ।

इमस्स खो, गहपति, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एवं विन्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ।

५. समाधिसुत्तं .*

७. एवं मे सुतं ... पे०... सावत्थियं । तत्र खो ... पे०... एतदवोच-

“समाधिं, भिक्खवे, भावेय; समाहितो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूतं पजा-
नाति । किञ्च यथाभूतं पजानाति ? रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं^१ च,
वेदनाय समुदयं च अत्थङ्गमं च, सञ्जाय समुदयं च अत्थङ्गमं
च, सङ्खारानं समुदयं च अत्थङ्गमं च, विञ्जाणस्स समुदयं च
अत्थङ्गमं च ।

“को च, भिक्खवे, रूपस्स समुदयो, को वेदनाय समुदयो, को
सञ्जाय समुदयो, को सङ्खारानं समुदयो, को विञ्जाणस्स समुदयो ?
इध, भिक्खवे, भिक्खु^२ अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति ।

“किञ्च अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति ? रूपं
अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति । तस्स रूपं अभिनन्दतो अभि-
वदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी । या रूपे नन्दी तदुपादानं ।
तस्सुपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“वेदनं अभिनन्दति ... पे०... सञ्जं अभिनन्दति ... सङ्खारे अभि-
नन्दति ... विञ्जाणं अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति । तस्स
विञ्जाणं अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी ।
या विञ्जाणे नन्दी तदुपादानं । तस्सुपादानपच्चया भवो; भवपच्चया
जाति; जातिपच्चया ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होति ।

“अयं, भिक्खवे, रूपस्स समुदयो; अयं वेदनाय समुदयो; अयं
सञ्जाय समुदयो; अयं सङ्खारानं समुदयो; अयं विञ्जाणस्स समुदयो ।

“को च, भिक्खवे, रूपस्स अत्थङ्गमो, को वेदनाय ... को सञ्जाय
... को सङ्खारानं ... को विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो ? इध, भिक्खवे, नाभि-
नन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति ।

१. अत्थङ्गमं - रो० । २. रो० पोत्थके नत्थि ।

“किञ्च नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति ? रूपं नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स रूपं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या रूपे नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

5

“वेदनं नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स वेदनं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या वेदनाय नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

R. 15

“सञ्चं नाभिनन्दति ... पे०... सङ्खारे नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स सङ्खारे अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या सङ्खारेसु नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

10

“विज्जाणं नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स विज्जाणं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या विज्जाणे नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

15

“अयं, भिक्खवे, रूपस्स अत्थङ्गमो, अयं वेदनाय अत्थङ्गमो, अयं सञ्जाय अत्थङ्गमो, अयं सङ्खारानं अत्थङ्गमो, अयं विज्जाणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

B. 14

20

६. पटिसल्लानसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । “पटिसल्लाने, भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लीणो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूतं पजानाति । किञ्च यथाभूतं पजानाति ? रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च, वेदनाय समुदयं च अत्थङ्गमं च, सञ्जाय समुदयं च अत्थङ्गमं च, सङ्खारानं समुदयं च अत्थङ्गमं च, विज्जाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च” । (यथा पठमसुत्ते तथा वित्त्यारेतब्बो ।)

25

७. उपादापरितस्सनासुत्तं

R. 16 ६. सावत्थिनिदानं । “उपादापरितस्सनं^१ च वो, भिक्खवे, देसे-
स्सामि^२ अनुपादाअपरितस्सनं^३ च । तं सुणाय, साधुकं मनसि करोथ;
भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति, खो ते भिक्खू भगवतो
पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच -

5 “कथं च, भिक्खवे, उपादापरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे,
अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरिय-
धम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पु-
रिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि
वा रूपं, रूपस्मि वा अत्तानं । तस्स तं रूपं विपरिणमति अञ्जथा होति ।
10 तस्स रूपविपरिणामञ्जथाभावा रूपविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्जाणं
होति । तस्स रूपविपरिणामानुपरिवत्तिजा^४ परितस्सना धम्मसमुप्पादा
चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति
विघातवा च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति ।

15 “वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, वेदनावन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा
वेदनं, वेदनाय वा अत्तानं । तस्स सा वेदना विपरिणमति अञ्जथा
होति । तस्स वेदनाविपरिणामञ्जथाभावा वेदनाविपरिणामानुपरिवत्ति
विञ्जाणं होति । तस्स वेदनाविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना
धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना उत्तासवा
च होति विघातवा च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति ।

B. 15 20 “सञ्जं अत्ततो समनुपस्सति ... पे०... सङ्खारे अत्ततो समनु-
पस्सति, सङ्खारवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा सङ्खारे, सङ्खारेसु वा अत्तानं ।
तस्स ते सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्जथा होन्ति । तस्स सङ्खार-
विपरिणामञ्जथाभावा सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्जाणं होति ।
तस्स सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं
25 परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विघातवा
च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति ।

“विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं;
अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मि वा अत्तानं । तस्स तं विञ्जाणं

१. उपादानपरितस्सनं - स्या० । २. देसिस्सामि - सी०, स्या०, रो० । ३. अनु-
पादान० - स्या० । ४. ० परिवत्तिजा - सी०, रो० ।

R. 17

विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथा-
भावा विञ्जाणविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्जाणं होति । तस्स
विञ्जाणविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं
परियादाय तिष्ठन्ति । चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विघातवा
च अपेक्खवा च उपादाय च^१ परितस्सति । एवं खो, भिक्खवे, उपादा- 5
परितस्सना होति ।

“कथं च, भिक्खवे, अनुपादाअपरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे,
सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरिय-
धम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिस-
धम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा अत्तानं, न 10
अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मि वा अत्तानं । तस्स तं रूपं विपरिणमति अञ्जथा
होति । तस्स रूपविपरिणामञ्जथाभावा न रूपविपरिणामानुपरिवत्ति
विञ्जाणं होति । तस्स न रूपविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना
धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिष्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना न
चेवुत्तासवा होति न च^१ विघातवा न च अपेक्खवा अनुपादाय च न 15
परितस्सति ।

“न वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनावन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि
वा वेदनं, न वेदनाय वा अत्तानं । तस्स सा वेदना विपरिणमति अञ्जथा
होति । तस्स वेदनाविपरिणामञ्जथाभावा न वेदनाविपरिणामानु-
परिवत्ति विञ्जाणं होति । तस्स न वेदनाविपरिणामानुपरिवत्तिजा परि- 20
तस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिष्ठन्ति । चेतसो अपरिया-
दाना न चेवुत्तासवा होति न च विघातवा न च अपेक्खवा, अनुपादाय च
न परितस्सति ।

B. 16

“न सञ्जं ... पे०... न सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, न सङ्खारवन्तं
वा अत्तानं; न अत्तनि वा सङ्खारे, न सङ्खारेसु वा अत्तानं । तस्स ते 25
सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्जथा होन्ति । तस्स सङ्खारविपरिणामञ्जथा-
भावा न सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्जाणं होति । तस्स न
सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं
परियादाय तिष्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना न चेवुत्तासवा होति न च
विघातवा न च अपेक्खवा, अनुपादाय च न परितस्सति । 30

R. 18

“न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं
... पे०... तस्स तं विञ्जाण विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स
विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा न विञ्जाणविपरिणामानुपरिवत्ति
विञ्जाणं होति । तस्स न विञ्जाणविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना
5 धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिष्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना न
चेवुत्तासवा होति न च विघातवा न च अपेक्खवा अनुपादाय च न
परितस्सति । एवं खो, भिक्खवे, अनुपादा अपरितस्सनं होती” ति ।

८. दुतियउपादापरितस्सनासुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । “उपादापरितस्सनं च वो, भिक्खवे,
देसेस्सामि अनुपादाअपरितस्सनं च । तं सुणाथ । कथं च, भिक्खवे,
10 उपादापरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपं ‘एतं
मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति । तस्स तं रूपं विपरि-
णमति अञ्जथा होति । तस्स रूपविपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदनं एतं मम ... पे०... सञ्जं एतं
मम... सङ्गारे एतं मम ... विञ्जाणं ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’
15 ति समनुपस्सति । तस्स तं विञ्जाणं विपरिणमति अञ्जथा होति ।
तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा । एवं खो, भिक्खवे, उपादापरितस्सना होति ।

R. 19

“कथं च, भिक्खवे, अनुपादाअपरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे,
सुतवा अरियसावको रूपं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति
B. 17 20 समनुपस्सति । तस्स तं रूपं विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स
रूपविपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
पायासा । वेदनं नेतं मम ... पे०... सञ्जं नेतं मम ... सङ्गारे
नेतं मम ... विञ्जाणं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’
ति समनुपस्सति । तस्स तं विञ्जाणं विपरिणमति अञ्जथा
25 होति । तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरि-
देवदुक्खदोमनस्सुपायासा । एवं खो, भिक्खवे, अनुपादाअपरितस्सना
होती” ति ।

६. कालतयग्रनिच्चसुत्तं^१

११. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं अतीतानागतं;
को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको
अतीतस्मिं रूपस्मिं अनपेक्खो^२ होति; अनागतं रूपं नाभिनन्दति; पच्चु-
प्पन्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । वेदना
अनिच्चा ... पे०... सञ्जा अनिच्चा ... सङ्गारा अनिच्चा अतीतानागता; 5
को पन वादो पच्चुप्पन्नानं ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको
अतीतेसु सङ्गारेसु अनपेक्खो होति; अनागते सङ्गारे नाभिनन्दति; पच्चु-
प्पन्नानं सङ्गारानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।
विञ्जाणं अनिच्चं अतीतानागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं
पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मिं विञ्जाणस्मिं अनपेक्खो 10
होति; अनागतं विञ्जाणं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स विञ्जाणस्स
निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती” ति ।

१०. कालतयदुक्खसुत्तं

१२. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, दुक्खं अतीतानागतं;
को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको R. 20
अतीतस्मिं रूपस्मिं अनपेक्खो होति; अनागतं रूपं नाभिनन्दति; पच्चुप्प- 15
न्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । वेदना
दुक्खा ... सञ्जा दुक्खा ... सङ्गारा दुक्खा ... विञ्जाणं दुक्खं अतीता-
नागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरिय-
सावको अतीतस्मिं विञ्जाणस्मिं अनपेक्खो होति; अनागतं विञ्जाणं
नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स विञ्जाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय 20
पटिपन्नो होती” ति ।

११. कालतयग्रनत्तसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनत्ता अतीतानागतं; B 18
को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको
अतीतस्मिं रूपस्मिं अनपेक्खो होति; अनागतं रूपं नाभिनन्दति; पच्चुप्प-
न्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । वेदना 25

१. अतीतानागतपच्चुप्पन्न — रो० । २. अनपेक्खो — रो० ।

अनत्ता ... सञ्जा अनत्ता ... सङ्खारा अनत्ता ... विज्जाणं अनत्ता अतीता-
नागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरिय-
सावको अतीतस्मिं विज्जाणस्मिं अनपेक्खो होति; अनागतं विज्जाणं
नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स विज्जाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय
5 पटिपन्नो होती” ति ।

नकुलपितुवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं

R. 21

नकुलपिता देवदहा, द्वे पि हालिद्विकानि च ।
समाधिपटिसल्लाणा^१, उपादापरितस्सना दुवे ।
अतीतानागतपच्चुप्पन्ना, वग्गो तेन पवुच्चति^२ ॥

— ० —

१२. अनिच्चसुत्तं

१४. एवं मे सुत्तं । सावत्थियं ... पे०... तत्र खो ... “रूपं,
10 भिक्खवे, अनिच्चं, वेदना अनिच्चा, सञ्जा अनिच्चा, सङ्खारा अनिच्चा,
विज्जाणं अनिच्चं । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं
पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खा-
रेसु पि निब्बिन्दति, विज्जाणस्मिं पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति;
विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति,
15 वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

१३. दुक्खसुत्तं

१५. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, दुक्खं, वेदना दुक्खा,
सञ्जा दुक्खा, सङ्खारा दुक्खा, विज्जाणं दुक्खं । एवं पस्सं ... पे०...
नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१४. अनत्तसुत्तं

B. 19

१६. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनत्ता, वेदना अनत्ता,
20 सञ्जा अनत्ता, सङ्खारा अनत्ता, विज्जाणं अनत्ता । एवं पस्सं, भिक्खवे,
सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति,
सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विज्जाणस्मिं पि

१. ० पटिसल्लाणं — स्या०; ० पटिसल्लाणा — रो० । २. वुच्चति — रो० ।

निब्विन्दति । निब्विन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि
विमुत्तमिति जाणं होति । 'खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं,
नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती' ति ।

१५. यदनिच्चसुत्तं

१७. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं
तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । वेदना अनिच्चा ।
यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । सञ्जा
अनिच्चा ... पे०... सङ्खारा अनिच्चा ... विञ्जाणं अनिच्चं । यदनिच्चं
तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं ... पे०...
नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती' ति ।

R. 22

१६. यंदुक्खसुत्तं

१८. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, दुक्खं । यं दुक्खं तद-
नत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । वेदना दुक्खा ... सञ्जा दुक्खा ...
सङ्खारा दुक्खा ... विञ्जाणं दुक्खं । यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं
'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय
दट्ठब्बं । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती' ति ।

15

१७. यदनत्तासुत्तं

१९. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनत्ता । यदनत्ता तं
'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय
दट्ठब्बं । वेदना अनत्ता ... सञ्जा अनत्ता ... सङ्खारा अनत्ता...विञ्जाणं
अनत्ता । यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं, भिक्खवे ... पे०... नापरं
इत्थत्ताया ति पजानाती' ति ।

20 R. 23

B. 20

१८. सहेतुअनिच्चसुत्तं

२०. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यो पि हेतु
 यो पि पच्चयो रूपस्स उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूतं,
 भिक्खवे, रूपं कुतो निच्चं भविस्सति ! वेदना अनिच्चा । यो पि हेतु
 यो पि पच्चयो वेदनाय उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूता,
 5 भिक्खवे, वेदना कुतो निच्चा भविस्सति ! सञ्जा अनिच्चा ... सङ्खारा
 अनिच्चा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो सङ्खारानं उप्पादाय सो पि अनिच्चो ।
 अनिच्चसम्भूता, भिक्खवे, सङ्खारा कुतो निच्चा भविस्सन्ति ! विञ्जाणं
 अनिच्चं । यो पि हेतु यो पि पच्चयो विञ्जाणस्स उप्पादाय सो पि
 अनिच्चो । अनिच्चसम्भूतं, भिक्खवे, विञ्जाणं कुतो निच्चं भविस्सति !
 10 एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१९. सहेतुदुक्खसुत्तं

२१. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, दुक्खं । यो पि हेतु
 यो पि पच्चयो रूपस्स उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूतं, भिक्खवे,
 रूपं कुतो सुखं भविस्सति ! वेदना दुक्खा ... सञ्जा दुक्खा ... सङ्खारा
 R. 24 दुक्खा ... विञ्जाणं दुक्खं । यो पि हेतु यो पि पच्चयो विञ्जाणस्स
 15 उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूतं, भिक्खवे, विञ्जाणं कुतो सुखं
 भविस्सति ! एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२०. सहेतुअनत्तसुत्तं

२२. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनत्ता । यो पि हेतु
 यो पि पच्चयो रूपस्स उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूतं, भिक्खवे,
 रूपं कुतो अत्तां भविस्सति ! वेदना अनत्ता ... सञ्जा अनत्ता ... सङ्खारा
 20 अनत्ता ... विञ्जाणं अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो विञ्जाणस्स
 उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूतं, भिक्खवे, विञ्जाणं कुतो अत्ता
 भविस्सति ! एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२१. आनन्दसुत्तं

B. 21

२३. सावत्थियं आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन
 भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं

निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —
“निरोधो निरोधो’ ति, भन्ते, वुच्चति । कतमेसानं खो, भन्ते, धम्मानं
निरोधो’ ‘निरोधो’ ति वुच्चती” ति ?

“रूपं खो, आनन्द, अनिच्चं सङ्खतं पटिच्चसमुप्पन्नं खयधम्मं
वयधम्मं विरागधम्मं निरोधधम्मं । तस्स निरोधो ‘निरोधो’ ति वुच्चति ।
वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विराग-
धम्मा निरोधधम्मा । तस्सा निरोधो ‘निरोधो’ ति वुच्चति । सञ्जा
... सङ्गारा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा
विरागधम्मा निरोधधम्मा । तेसं निरोधो ‘निरोधो’ ति वुच्चति ।
विञ्जाणं अनिच्चं सङ्खतं पटिच्चसमुप्पन्नं खयधम्मं वयधम्मं विरागधम्मं
निरोधधम्मं । तस्स निरोधो ‘निरोधो’ ति वुच्चति । इमेसं खो, आनन्द,
धम्मानं निरोधो ‘निरोधो’ ति वुच्चती” ति ।

R. 25

10

अनिच्चवग्गो दुत्तियो ।

तस्सुद्धानं^२

अनिच्चं दुक्खं अनत्ता, यदनिच्चापरे तयो ।

हेतुना पि तयो वुत्ता, आनन्देन च ते दसा ति’ ॥

२२. भारसुत्तं

२४. सावत्थियं ... तत्र खो ... “भारं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि 15
भारहारं च भारादानं च भारनिकखेपनं च । तं सुणाथ । कतमो च,
भिक्खवे, भारो ? पञ्चुपादानक्खन्धो तस्स वचनीयं । कतमे पञ्च ?
रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्गारुपादा-
नक्खन्धो, विञ्जाणुपादानक्खन्धो ; अयं वुच्चति, भिक्खवे, भारो ।
कतमो च, भिक्खवे, भारहारो ? पुगगलो तस्स वचनीयं । य्वायं 20 B. 22
आयस्मा एवंनामो एवंगोत्तो ; अयं वुच्चति, भिक्खवे, भारहारो ।
कतमं च, भिक्खवे, भारादानं ? यायं तण्हा पोनोभविका^१ नन्दीराग-
सहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीदं — कामतण्हा, भवतण्हा, विभव-
तण्हा । इदं वुच्चति, भिक्खवे, भारादानं । कतमं च, भिक्खवे, भार-
निकखेपनं ? यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटि- 25
निस्सग्गो मुत्ति अनालयो । इदं वुच्चति, भिक्खवे, भारनिकखेपनं” ति ।

R. 26

25

१. निरोधा — सी०, रो० । २. तनुद्धानं — स्या०, रो० । ३-३. पूरितो वग्गो —
सी० । ४-४. स्या० पोत्थके नत्थि । ५. पोनोभविका — स्या० ।

२५. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान^१ सुगतो अथापरं एतदवोच
सत्था -

“भारा हवे पञ्चक्खन्धा, भारहारो च पुग्गलो ।
भारादानं दुखं^२ लोके, भारनिक्खेपनं सुखं ॥
5 निक्खिपित्वा गरं भारं, अञ्जं भारं अनादिय^३ ।
समूलं तण्हमब्बुह^४, निच्छातो परिनिब्बुतो” ति ॥

२३. परिञ्जासुत्तं

२६. सावत्थिनिदानं । “परिञ्जेय्ये च, भिक्खवे, धम्मे देसे-
स्सामि परिञ्जं च । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, परिञ्जेय्या
धम्मा ? रूपं, भिक्खवे, परिञ्जेय्यो धम्मो, वेदना परिञ्जेय्यो धम्मो,
10 सञ्जा परिञ्जेय्यो धम्मो, सङ्खारा परिञ्जेय्यो धम्मो, विञ्जाणं
परिञ्जेय्यो धम्मो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, परिञ्जेय्या धम्मा ।
कतमा च, भिक्खवे, परिञ्जा ? यो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो
मोहक्खयो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, परिञ्जा” ति ।

२४. अभिजानसुत्तं

R. 27 २७. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनभिजानं अपरि-
15 जानं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खयाय; वेदनं अनभिजानं
अपरिजानं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्खक्खाय; सञ्जं अनभिजानं
B. 23 ... सङ्खारे अनभिजानं अपरिजानं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो दुक्ख-
क्खयाय; विञ्जाणं अनभिजानं अपरिजानं अविराजयं अप्पजहं अभब्बो
दुक्खक्खयाय । रूपं च खो, भिक्खवे, अभिजानं परिजानं विराजयं पजहं
20 भब्बो दुक्खक्खयाय; वेदनं अभिजानं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं
अभिजानं परिजानं विराजयं पजहं भब्बो दुक्खक्खयाया” ति ।

२५. छन्दरागसुत्तं

२८. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपस्मिं छन्दरागो तं
पजहथ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं

१. वत्वा - सी० । २. दुक्खं - सी०, स्या०, रो० । ३. अनादीय - रो० ।
४. तण्हमब्बुह - रो० ।

अनभावङ्कृतं आर्यति अनुप्पादधम्मं । यो वेदनाय छन्दरागो तं पजहथ ।
 एवं सा वेदना पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कृता
 आर्यति अनुप्पादधम्मा । यो सञ्जाय छन्दरागो तं पजहथ । एवं सा
 सञ्जा पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कृता
 आर्यति अनुप्पादधम्मा । यो सङ्घारेसु छन्दरागो तं पजहथ । एवं ते 5
 सङ्घारा पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कृता
 आर्यति अनुप्पादधम्मा । यो विञ्जाणस्मि छन्दरागो तं पजहथ । एवं
 तं विञ्जाणं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कृतं
 आर्यति अनुप्पादधम्मं” ति ।

२६. अस्सादसुत्तं

२६. सावत्थिनिदानं । “पुब्बे^१ मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभि- 10
 सम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – ‘को नु खो रूपस्स अस्सादो,
 को आदीनवो, किं निस्सरणं ? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, किं
 निस्सरणं ? को सञ्जाय अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं ? को
 सङ्घारानं अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं ? को विञ्जाणस्स
 अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, 15 R. 28
 एतदहोसि – ‘यं खो रूपं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं रूपस्स
 अस्सादो । यं रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अयं रूपस्स आदी-
 नवो । यो रूपस्मिं छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं रूपस्स निस्सरणं ।
 यं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं वेदनाय अस्सादो । यं^२ B. 24
 वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं वेदनाय आदीनवो । यो 20
 वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं वेदनाय निस्सरणं । यं
 सञ्जं पटिच्च उप्पज्जति ... पे०... यं सङ्घारे पटिच्च उप्पज्जति सुखं
 सोमनस्सं, अयं सङ्घारानं अस्सादो । यं सङ्घारा अनिच्चा दुक्खा विपरि-
 णामधम्मा, अयं सङ्घारानं आदीनवो । यो सङ्घारेसु छन्दरागविनयो
 छन्दरागप्पहानं, इदं सङ्घारानं निस्सरणं । यं विञ्जाणं पटिच्च उप्प- 25
 ज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं विञ्जाणस्स अस्सादो । यं विञ्जाणं अनिच्चं
 दुक्खं विपरिणामधम्मं, अयं विञ्जाणस्स आदीनवो । यो विञ्जाणस्मि
 छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं विञ्जाणस्स निस्सरणं ।

१. पुब्बे – रो० । २. या – स्या० ।

“यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं एवं
 अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो
 यथाभूतं नाब्भञ्जासि, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके
 सन्नहाके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि
 ५ अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्जासि । यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमेसं पञ्चन्नं
 उपादानक्खन्धानं एवं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो
 निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्जासि; अथाहं, भिक्खवे, सदेवके
 लोके समारके सन्नहाके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं
 सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्जासि । जाणं च पन मे दस्सनं
 १० उदपादि – ‘अकुप्पा मे विमुत्ति’; अयमन्तिमा जाति; नत्थि दानि पुन-
 भवो” ति ।

२७. दुतियअस्सादसुत्तं

R. 29

३०. सावत्थिनिदानं । “रूपस्साहं, भिक्खवे, अस्सादपरिये-
 सनं अचरिं । यो रूपस्स अस्सादो तदज्झगमं । यावता रूपस्स अस्सादो
 पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । रूपस्साहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरि ।
 १५ यो रूपस्स आदीनवो तदज्झगमं । यावता रूपस्स आदीनवो पञ्जाय
 मे सो सुदिट्ठो । रूपस्साहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरिं ।
 यं रूपस्स निस्सरणं तदज्झगमं । यावता रूपस्स निस्सरणं पञ्जाय मे
 B. 25 तं सुदिट्ठं । वेदनायाहं, भिक्खवे ... सञ्जायाहं, भिक्खवे ... सङ्खारा-
 नाहं, भिक्खवे ... विञ्जाणस्साहं, भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरिं ।
 २० यो विञ्जाणस्स अस्सादो तदज्झगमं । यावता विञ्जाणस्स अस्सादो
 पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । विञ्जाणस्साहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं
 अचरिं । यो विञ्जाणस्स आदीनवो तदज्झगमं । यावता विञ्जाणस्स
 आदीनवो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । विञ्जाणस्साहं, भिक्खवे, निस्सरण-
 परियेसनं अचरिं । यं विञ्जाणस्स निस्सरणं तदज्झगमं । यावता
 २५ विञ्जाणस्स निस्सरणं पञ्जाय मे तं सुदिट्ठं । यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे,
 इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च
 आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्जासि ... पे०...

अभञ्जासि । आणं च पन मे दस्सनं उदपादि — ‘अकुप्पा मे विमुत्ति’;
अयमन्तिमा जाति; नत्थि दानि पुनभवो” ति ।

२८. ततियअस्सादसुत्तं

३१. सावत्थिनिदानं । “नो चेदं, भिक्खवे, रूपस्स अस्सादो अभ-
विस्स नयिदं सत्ता रूपस्मिं सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि R. 30
रूपस्स अस्सादो तस्मा सत्ता रूपस्मिं सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, 5
रूपस्स आदीनवो अभविस्स नयिदं सत्ता रूपस्मिं निब्बिन्देय्युं । यस्मा
च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपस्स आदीनवो तस्मा सत्ता रूपस्मिं निब्बिन्दन्ति ।
नो चेदं, भिक्खवे, रूपस्स निस्सरणं अभविस्स नयिदं सत्ता रूपस्मा
निस्सरेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपस्स निस्सरणं तस्मा सत्ता
रूपस्मा निस्सरन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, वेदनाय ... पे०... नो चेदं, भिक्खवे, 10
सञ्जाय ... नो चेदं, भिक्खवे, सङ्खारानं निस्सरणं अभविस्स नयिदं
सत्ता सङ्खारेहि निस्सरेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि सङ्खारानं
निस्सरणं तस्मा सत्ता सङ्खारेहि निस्सरन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, विञ्जा-
णस्स अस्सादो अभविस्स नयिदं सत्ता विञ्जाणस्मिं सारज्जेय्युं । यस्मा
च खो, भिक्खवे, अत्थि विञ्जाणस्स अस्सादो तस्मा सत्ता विञ्जाणस्मिं 15
सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, विञ्जाणस्स आदीनवो अभविस्स नयिदं
सत्ता विञ्जाणस्मिं निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि विञ्जा-
णस्स आदीनवो तस्मा सत्ता विञ्जाणस्मिं निब्बिन्दन्ति । नो चेदं,
भिक्खवे, विञ्जाणस्स निस्सरणं अभविस्स नयिदं सत्ता विञ्जाणस्मा
निस्सरेय्युं । यस्मा च खो भिक्खवे, अत्थि विञ्जाणस्स निस्सरणं 20 B. 26
तस्मा सत्ता विञ्जाणस्मा निस्सरन्ति ।

“यावकीवञ्च, भिक्खवे, सत्ता २ इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं
अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो
यथाभूतं नाभञ्जांसु ३; नेव तावाहं, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका
समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा 25 R. 31
विसंयुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरिंसु । यतो च खो,
भिक्खवे, सत्ता इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं अस्सादं च अस्सादतो

१. चेतोविमुत्ति — सी०, रो० । २. रो० पोत्थके नत्थि । ३. नाभञ्जांसु — सी० ।

४. ताव — रो० ।

आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अभ्यञ्जं, अथ, भिक्खवे, मत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसंयुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरन्ति” ।

२६. अभिनन्दनसुत्तं

३२. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो वेदनं अभिनन्दति ... यो सञ्जं अभिनन्दति ... यो सङ्खारे अभिनन्दति ... यो विञ्जाणं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो च खो, भिक्खवे, रूपं नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो वेदनं नाभिनन्दति ... यो सञ्जं नाभिनन्दति ... यो सङ्खारे नाभिनन्दति ... यो विञ्जाणं नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

३०. उप्पादसुत्तं

३३. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगानं ठिति जरामरणस्स पातुभावो । यो वेदनाय ...पे०... यो सञ्जाय ... यो सङ्खारानं ... यो विञ्जाणस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगानं ठिति जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो^१, दुक्खस्सेसो निरोधो रोगानं वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो वेदनाय ...पे०... यो सञ्जाय ... यो सङ्खारानं ... यो विञ्जाणस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो रोगानं वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

३१. अघमूलसुत्तं

३४. सावत्थिनिदानं । “अघं च, भिक्खवे, देसेस्सामि^२ अघमूलं च । तं सुणाथ । कतमं च भिक्खवे अघं ? रूपं, भिक्खवे, अघं वेदना

१. अत्थङ्गमो - रो० । २. देसेस्सामि - रो० ।

अघं सञ्जा अघं सङ्खारा अघं विञ्जाणं अघं । इदं वुच्चति, भिक्खवे,
अघं । कतमं च, भिक्खवे, अघमूलं ? यायं तण्हा पोनोभविका^१ नन्दी-
रागसहगता^२ तत्र तत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीदं^३ — कामतण्हा भवतण्हा विभव-
तण्हा । इदं वुच्चति, भिक्खवे, अघमूलं” ति ।

३२. पभङ्गुसुत्तं

३५. सावत्थिनिदानं । “पभङ्गुं च, भिक्खवे, देसेस्सामि अप्प- 5
भङ्गुं^४ च । तं सुणाथ । किञ्च, भिक्खवे, पभङ्गुं किं अप्पभङ्गुं ? रूपं, R. 33
भिक्खवे, पभङ्गु । यो तस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो इदं अप्पभङ्गु ।
वेदना पभङ्गु । यो तस्सा निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो इदं अप्पभङ्गु
सञ्जा पभङ्गु... सङ्खारा पभङ्गु । यो तेसं निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो
इदं अप्पभङ्गु । विञ्जाणं पभङ्गु । यो तस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो 10
इदं अप्पभङ्गु” ति ।

भारवग्गो ततियो ।

तत्सुद्धानं^५

भारं परिञ्जं अभिजानं^६, छन्दरागं चतुत्थकं ।
अस्सादा च तयो वुत्ता, अभिनन्दनमट्ठमं ।
उप्पादं अघमूलं च, एकादसमो पभङ्गु ति ॥

३३. नतुम्हाकसुत्तं

३६. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, न तुम्हाकं, तं पजहथ । 15 B. 28
तं वो पहीनं हिताय सुखाय भविस्सति । किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाकं ?
रूपं, भिक्खवे, न तुम्हाकं, तं पजहथ । तं वो पहीनं हिताय सुखाय भवि-
स्सति । वेदना, न तुम्हाकं, तं पजहथ । सा वो पहीना हिताय सुखाय
भविस्सति । सञ्जा न तुम्हाकं ... सङ्खारा न तुम्हाकं, ते पजहथ । R. 34
ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । विञ्जाणं न तुम्हाकं, तं 20
पजहथ । तं वो पहीनं हिताय सुखाय भविस्सति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, यं इमस्मि जेतवने तिणकट्टुसाखापलासं
तं जनो हरेय्य वा डहेय्य वा यथापच्चयं वा करेय्य । अपि नु तुम्हाकं
एवमस्स — ‘अम्ह जनो हरति वा डहति वा यथापच्चयं वा करोती’” ति ?

१. पोनोभविका — रो० । २. नन्दिराग० — सी०, स्या०, रो० । ३. सेय्यथिदं —
म० । ४. अपभङ्गुं — रो० । ५. तत्सुद्धानं — रो० । ६. परिजानं — रो० ।

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ?

“न हि नो एतं, भन्ते, अत्ता वा अत्तनियं वा” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खव, रूपं न तुम्हाकं, तं पजहथ । तं वो पहीनं

- 5 हिताय सुखाय भविस्सति । वेदना न तुम्हाकं, तं पजहथ । सा वो पहीना
हिताय सुखाय भविस्सति । सञ्जा न तुम्हाकं ... सङ्खारा न तुम्हाकं ...
विञ्जाणं न तुम्हाकं, तं पजहथ । तं वो पहीनं हिताय सुखाय
भविस्सती” ति ।

३४. दुतियनतुम्हाकसुत्तं

३७. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, न तुम्हाकं, तं पजहथ ।

- 10 तं वो पहीनं हिताय सुखाय भविस्सति । किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाकं ?
रूपं, भिक्खवे, न तुम्हाकं, तं पजहथ । तं वो पहीनं हिताय सुखाय भवि-
स्सति । वेदना न तुम्हाकं ... सञ्जा न तुम्हाकं ... सङ्खारा न तुम्हाकं ...
विञ्जाणं न तुम्हाकं, तं पजहथ । तं वो पहीनं हिताय सुखाय भविस्सति ।
यं, भिक्खवे, न तुम्हाकं तं पजहथ । तं वो पहीनं हिताय सुखाय भविस्सती”
15 ति ।

३५. अञ्जतरभिक्खुसुत्तं

- R. 35 ३८. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा
तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
B. 29 एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “साधु मे, भन्ते,
भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु; यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो,
20 अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्यं” ति ।

“यं खो, भिक्खु, अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति; यं नानुसेति न
तेन सङ्खं गच्छती” ति ।

“अञ्जातं, भगवा; अञ्जातं, सुगता” ति ।

- “यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन
25 अत्थं आजानासी” ति ?

“रूपं चे, भन्ते, अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति । वेदनं चे अनुसेति
तेन सङ्खं गच्छति । सञ्जं चे अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति । सङ्खारे चे

अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति । विञ्जाणं चे अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति ।
रूपं चे, भन्ते, नानुसेति न तेन सङ्खं गच्छति । वेदनं चे ... सञ्जं चे ...
सङ्खारे चे ... विञ्जाणं चे नानुसेति न तेन सङ्खं गच्छति । इमस्स ख्वाहं,
भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्षु ! साधु खो त्वं, भिक्षु, मया सङ्खित्तेन 5
भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं चे, भिक्षु, अनुसेति तेन
सङ्खं गच्छति । वेदनं चे ... सञ्जं चे ... सङ्खारे चे ... विञ्जाणं चे
अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति । रूपं चे, भिक्षु, नानुसेति न तेन सङ्खं
गच्छति । वेदनं चे ... सञ्जं चे ... सङ्खारे चे ... विञ्जाणं चे नानुसेति
न तेन सङ्खं गच्छति । इमस्स खो, भिक्षु, मया सङ्खित्तेन, भासितस्स 10
एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति ।

अथ खो सो भिक्षु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा R. 36
उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि^१ ।

अथ खो सो भिक्षु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो
विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं 15
पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं
करणीयं, नापरं इत्थत्ताया” ति अब्भञ्जासि । अञ्जतरो च पन सो
भिक्षु अरहतं अहोसी ति ।

३६. द्वितीयअञ्जतरभिक्षुसुत्तं

३६. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जतरो भिक्षु येन भगवा 20
...प०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्षु भगवन्तं एतद्वोच – “साधु मे,
भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको B. 30
वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्यं” ति ।

“यं खो, भिक्षु, अनुसेति तं अनुमीयति; यं अनुमीयति तेन
सङ्खं गच्छति; यं नानुसेति न तं अनुमीयति^२; यं नानुमीयति न तेन 25
सङ्खं गच्छती” ति ।

“अञ्जातं, भगवा; अञ्जातं, सुगता” ति ।

१. पक्कमि – सी० । २. अनुमिय्यति – स्या० ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासी” ति ?

“रूपं चे, भन्ते, अनुसेति तं अनुमीयति; यं अनुमीयति तेन सङ्खं गच्छति । वेदनं चे अनुसेति ... सञ्जं चे अनुसेति ... सङ्खारे चे अनुसेति
 5 ... विञ्जाणं चे अनुसेति तं अनुमीयति; यं अनुमीयति तेन सङ्खं गच्छति ।
 रूपं चे, भन्ते, नानुसेति न तं अनुमीयति; यं नानुमीयति न तेन सङ्खं गच्छति । वेदनं चे नानुसेति ... सञ्जं चे नानुसेति ... सङ्खारे चे नानु-
 R. 37 सेति ... विञ्जाणं चे नानुसेति न तं अनुमीयति । यं नानुमीयति न तेन सङ्खं गच्छति । इमस्स ख्वाहं^१, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं
 10 वित्थारेन अत्थं आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं चे, भिक्खु^२, अनुसेति तं अनुमीयति । यं अनुमीयति तेन सङ्खं गच्छति । वेदनं चे, भिक्खु ... सञ्जं चे, भिक्खु ... सङ्खारे चे, भिक्खु ... विञ्जाणं चे, भिक्खु, अनुसेति
 15 तं अनुमीयति । यं अनुमीयति तेन सङ्खं गच्छति । रूपं चे, भिक्खु, नानुसेति न तं अनुमीयति, यं नानुमीयति न तेन सङ्खं गच्छति । वेदनं चे नानुसेति ... सञ्जं चे नानुसेति .... सङ्खारे चे नानुसेति ... विञ्जाणं चे नानुसेति न तं अनुमीयति । यं नानुमीयति न तेन सङ्खं गच्छति । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो
 20 दट्ठब्बो” ति । अञ्जतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

३७. आनन्दसुत्तं

४०. सावत्थिनिदानं । अथ खो ... पे०... एकमन्तं निसिन्नं खो
 B. 31 आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच —

“सचे तं, आनन्द, एवं पुच्छेय्युं — ‘कतमेसं, आवुसो आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स^३ अञ्जथत्तं
 25 पञ्जायती’ ति । एवं पुट्ठो त्वं, आनन्द, किन्ति ब्याकरेय्यासी^४” ति ?

R. 38 “सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘कतमेसं, आवुसो आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायती’

१ खोह — सी०, रो० । २ भिक्खवे — रो० । ३ ठितानं — स्या०, रो० ।
 ४ ब्याकरेय्यासी — रो० ।

ति ? एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं — ‘रूपस्स खो, आवुसो, उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विञ्जाणस्स उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । इमेसं खो, आवुसो, धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायती’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं” ति ।

“साधु साधु, आनन्द ! रूपस्स खो, आनन्द, उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विञ्जाणस्स उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । इमेसं खो, आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायती ति । एवं पुट्ठो त्वं, आनन्द, एवं व्याकरेय्यासी” ति ।

३८. द्वितीयआनन्दसुत्तं

४१. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच —

“सचे तं, आनन्द, एवं पुच्छेय्युं — ‘कतमेसं, आवुसो आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ ? कतमेसं धम्मानं उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति ? कतमेसं धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायती’ ति ? एवं पुट्ठो त्वं, आनन्द, किन्ति व्याकरेय्यासी” ति ?

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘कतमेसं, आवुसो आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ ? कतमेसं धम्मानं उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति ? कतमेसं धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायती’ ति ? एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं — ‘यं खो, आवुसो, रूपं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं तस्स उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठिताय अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ । या वेदना अतीता निरुद्धा विपरिणता तस्सा उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठिताय अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ । या सञ्जा ... ये सङ्खारा अतीता निरुद्धा विपरिणता तेसं उप्पादो

B. 32

R. 39

25

30

पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ । यं विञ्जाणं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं तस्स उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ । इमेसं खो, आवुसो, धम्मानं उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ ।

‘यं खो, आवुसो, रूपं अजातं अपातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति । या वेदना अजाता अपातुभूता तस्सा उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठिताय अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति । या सञ्जा ... पे०... ये सङ्खारा अजाता अपातुभूता तेसं उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति । यं विञ्जाणं अजातं अपातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति । इमेसं खो, आवुसो, धम्मानं उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति ।

‘यं खो, आवुसो, रूपं जातं पातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । या वेदना जाता पातुभूता ... पे०... या सञ्जा ... ये सङ्खारा जाता पातुभूता तेसं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । यं विञ्जाणं जातं पातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । इमेसं खो, आवुसो, धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायती’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं” ति ।

B. 33

R. 40

“साधु, साधु, आनन्द ! यं खो, आनन्द, रूपं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं तस्स उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ । या वेदना ... या सञ्जा ... ये सङ्खारा ... विञ्जाणं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं तस्स उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ । इमेसं खो, आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ ।

30

“यं खो, आनन्द, रूपं अजातं अपातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति ।

४१. ततियअनुधम्मसुत्तं

४४. सावत्थिनिदानं । “धम्मानुधम्मप्पटिपन्नस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति यं रूपे दुक्खानुपस्सी विहरेय्य ... पे०... परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

४२. चतुत्थअनुधम्मसुत्तं

४५. सावत्थिनिदानं । “धम्मानुधम्मप्पटिपन्नस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति यं रूपे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य, वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य । यो^१ रूपे अनत्तानुपस्सी विहरन्तो ... पे०... रूपं परिजानाति, वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं परिजानाति, सो रूपं परिजानं वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं परिजानं परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्जाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परिमुच्चति विञ्जाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

नतुम्हाकवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धान

R 42

नतुम्हाकेन द्वे वुत्ता, भिक्खूहि अपरे दुवे ।
आनन्देन च द्वे वुत्ता, अनुधम्मोहि द्वे दुका ति ॥

४३. अत्तदीपसुत्तं

B. 35 15

४६. सावत्थिनिदानं । “अत्तदीपा, भिक्खवे, विहरथ अत्त-सरणा अनञ्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा । अत्तदीपानं, भिक्खवे, विहरतं अत्तसरणानं अनञ्जसरणानं, धम्मदीपानं धम्मसरणानं अनञ्जसरणानं योनि^२ उपपरिक्खितब्बा^३ । किजातिका सोकपरिदेव-दुक्खदोमनस्सुपायासा किपहोतिका ति ?

20

“किजातिका च, भिक्खवे, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा किपहोतिका ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मो अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी

१. सो-सी०, स्या०, रो० । २. योनिस्सोव - स्या०, योनि एव - सी०, रो० ।

३. उपपरिक्खितब्बो - सी०, स्या०, रो० ।

सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मो अविनीतो रूपं अत्ततो समनु-
 पस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मि वा अत्तानं । तस्स
 तं रूपं विपरिणमति अञ्जथा च होति । तस्स रूपविपरिणामञ्जथा-
 भावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्मुपायासा । वेदनं अत्ततो समनु-
 पस्सति वेदनावन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा वेदनं, वेदनाय वा अत्तानं । 5
 तस्स सा वेदना विपरिणमति, अञ्जथा च होति । तस्स वेदना-
 विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्मुपायासा ।
 सञ्जं अत्ततो समनुपस्सति ... सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति ... विञ्जाणं
 अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्जाणं,
 विञ्जाणस्मि वा अत्तानं । तस्स तं विञ्जाणं विपरिणमति, अञ्जथा 10 R. 43
 च होति । तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोक-
 परिदेवदुक्खदोमनस्मुपायासा ।

“रूपस्स त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामं विरागं
 निरोधं पुब्बे चेव रूपं एतरहि च सब्बं रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं
 ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ये सोकपरिदेवदुक्ख- 15
 दोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति । तेसं पहाना^१ न परितस्सति, अपरितस्सं
 सुखं विहरति, सुखविहारी^२ भिक्खु ‘तदङ्गनिब्बुतो’ ति वुच्चति । वेदनाय
 त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामं विरागं निरोधं पुब्बे चेव
 वेदना एतरहि च सब्बा वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा ति
 एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु- 20 B. 36
 पायासा ते पहीयन्ति । तेसं पहाना न परितस्सति, अपरितस्सं सुखं
 विहरति, सुखविहारी भिक्खु ‘तदङ्गनिब्बुतो’ ति वुच्चति । सञ्जाय
 ... सङ्खारानं त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामं विरागं
 निरोधं पुब्बे चेव सङ्खारा एतरहि च सब्बे सङ्खारा अनिच्चा दुक्खा
 विपरिणामधम्मा ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ये सोकपरि- 25
 देवदुक्खदोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति । तेसं पहाना न परितस्सति,
 अपरितस्सं सुखं विहरति सुखविहारी भिक्खु ‘तदङ्गनिब्बुतो’ ति
 वुच्चति । विञ्जाणस्स त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामं
 विरागं निरोधं पुब्बे चेव विञ्जाणं एतरहि च सब्बं विञ्जाणं अनिच्चं
 दुक्खं विपरिणामधम्मं ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो 30

१. पहाणा - सी० । २. सुखं विहारं - रो० ।

ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति । तेसं पहाना न परि-
तस्सति, अपरितस्सं सुखं विहरति, सुखविहारी भिक्खु 'तदङ्गनिब्बुतो'
ति वुच्चती" ति ।

४४. पटिपदासुत्तं

R. 44

४७. सावत्थिनिदानं । "सक्कायसमुदयगामिनिं च वो, भिक्खवे,
5 पटिपदं देसेस्सामि^१ सक्कायनिरोधगामिनिं च पटिपदं । तं सुणाथ ।
कतमा च, भिक्खवे, सक्कायसमुदयगामिनी पटिपदा ? इध, भिक्खवे,
अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो
अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अको-
विदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा
10 अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं । वेदनं अत्ततो ... सज्जं ...
सङ्खारे ... विज्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विज्जाणवन्तं वा अत्तानं;
अत्तनि वा विज्जाणं, विज्जाणस्मिं वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
'सक्कायसमुदयगामिनी पटिपदा, सक्कायसमुदयगामिनी^२ पटिपदा' ति ।
इति हिदं, भिक्खवे, वुच्चति 'दुक्खसमुदयगामिनी समनुपस्सना' ति ।
15 अयमेवेत्थ अत्थो ।

"कतमा च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा ? इध,
भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो
अरियधम्मे सुविनीतो, सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो
सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा
B. 37 20 अत्तानं; न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं । न वेदनं अत्ततो
... न सज्जं ... न सङ्खारे ... न विज्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, न
विज्जाणवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा विज्जाणं, न विज्जाणस्मिं
वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, 'सक्कायनिरोधगामिनी
पटिपदा, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा' ति । इति हिदं, भिक्खवे,
25 वुच्चति 'दुक्खनिरोधगामिनी समनुपस्सना' ति । अयमेवेत्थ अत्थो" ति ।

४५. अनिच्चसुत्तं

R. 45

४८. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं
तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं नेतं मम, नेसोहमस्मि,

१. देसिस्सामि - सी०, रो० । २-२. स्या० पोत्यके नत्थि ।

न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो चित्तं विरज्जति विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । वेदना अनिच्चा ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता, यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । 5
एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो चित्तं विरज्जति विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । रूपधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो चित्तं विरत्तं विमुत्तं होति अनुपादाय आसवेहि, वेदनाधातुया ... पे०... सञ्जा-धातुया ... सङ्खारधातुया ... विञ्जाणधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो चित्तं विरत्तं विमुत्तं होति अनुपादाय आसवेहि । विमुत्तत्ता' ठितं । 10
ठितत्ता सन्तुसितं^१ । सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्च-तज्जेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती' ति ।

४६. दुतियअनिच्चसुत्तं

४६. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । वेदना अनिच्चा ... सञ्जा अनिच्चा ... सङ्खारा अनिच्चा ... विञ्जाणं अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । 15

"एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो पुब्बन्तानुदिट्ठियो न होन्ति । पुब्बन्तानुदिट्ठिनं असति, अपरन्तानुदिट्ठियो न होन्ति । अपरन्तानुदिट्ठिनं असति, थामसो परामासो न होति । थामसे परामासे असति, रूपस्मि ... वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणस्मि चित्तं विरज्जति विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । विमुत्तत्ता ठितं, ठितत्ता सन्तुसितं, सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्च- 25
तज्जेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती' ति ।

ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति । तेसं पहाना न परि-
तस्सति, अपरितस्सं सुखं विहरति, सुखविहारी भिक्खु 'तदङ्गनिब्बुतो'
ति वुच्चती" ति ।

४४. पटिपदासुत्तं

R. 44

४७. सावत्थिनिदानं । "सक्कायसमुदयगामिनिं च वो, भिक्खवे,
5 पटिपदं देसेस्सामि^१ सक्कायनिरोधगामिनिं च पटिपदं । तं सुणाथ ।
कतमा च, भिक्खवे, सक्कायसमुदयगामिनी पटिपदा ? इध, भिक्खवे,
अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो
अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अको-
विदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा
10 अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मि वा अत्तानं । वेदनं अत्ततो ... सञ्जं ...
सङ्खारे ... विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं;
अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मि वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
'सक्कायसमुदयगामिनी पटिपदा, सक्कायसमुदयगामिनी^२ पटिपदा' ति ।
इति हिदं, भिक्खवे, वुच्चति 'दुक्खसमुदयगामिनी समनुपस्सना' ति ।
15 अयमेवेत्थ अत्थो ।

- "कतमा च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा ? इध,
भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो
अरियधम्मे सुविनीतो, सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो
सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा
B. 37 20 अत्तानं; न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मि वा अत्तानं । न वेदनं अत्ततो
... न सञ्जं ... न सङ्खारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, न
विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा विञ्जाणं, न विञ्जाणस्मि
वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, 'सक्कायनिरोधगामिनी
पटिपदा, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा' ति । इति हिदं, भिक्खवे,
25 वुच्चति 'दुक्खनिरोधगामिनी समनुपस्सना' ति । अयमेवेत्थ अत्थो" ति ।

४५. अनिच्चसुत्तं

R. 45

४८. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं
तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि,

१. देसिस्सामि - सी०, रो० । २-२. स्या० पोत्थके नत्थि ।

न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो चित्तं विरज्जति विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । वेदना अनिच्चा ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता, यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । 5
 एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो चित्तं विरज्जति विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । रूपधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो चित्तं विरत्तं विमुत्तं होति अनुपादाय आसवेहि, वेदनाधातुया ... पे०... सञ्जाधातुया ... सङ्खारधातुया ... विञ्जाणधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो चित्तं विरत्तं विमुत्तं होति अनुपादाय आसवेहि । विमुत्तत्ता' ठितं । 10
 ठितत्ता सन्तुसितं^१ । सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्च-
 तज्जेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती' ति ।

४६. द्वितीयअनिच्चसुत्तं

४६. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । वेदना अनिच्चा ... सञ्जा अनिच्चा ... सङ्खारा अनिच्चा ... विञ्जाणं अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । 15

"एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो पुब्बन्तानुदिट्ठियो न होन्ति । पुब्बन्तानुदिट्ठीनं असति, अपरन्तानुदिट्ठियो न होन्ति । अपरन्तानुदिट्ठीनं असति, थामसो परामासो न होति । थामसे परामासे असति, रूपस्मि ... वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणस्मि चित्तं विरज्जति विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । विमुत्तत्ता ठितं, ठितत्ता सन्तुसितं, सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्चत- 20 B. 38 R. 46
 ज्जेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती' ति । 25

४७. समनुपस्सनासुत्तं

५०. सावत्थिनिदानं । “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहितं अत्तानं समनुपस्समाना समनुपस्सन्ति, सब्बेते^१ पञ्चुपादानक्खन्धे समनुपस्सन्ति, एतेसं वा अञ्जतरं । कतमे पच्च ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरिर्यानं अदस्सावी अरियधम्मस्स
 5 अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं । वेदनं ... सञ्जं ... सङ्गारे ... विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं ।

10 “इति अयं चेव समनुपस्सना ‘अस्मी’ ति चस्स अविगतं^२ होति । ‘अस्मी’ ति खो पन, भिक्खवे, अविगते पच्चन्नं इन्द्रियानं अवक्कन्ति होति — चक्खुन्द्रियस्स सोतिन्द्रियस्स घानिन्द्रियस्स जिह्विन्द्रियस्स कायिन्द्रियस्स । अत्थि, भिक्खवे, मनो, अत्थि धम्मा, अत्थि अविज्जाधातु^३ । अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स
 15 ‘अस्मी’ ति पिस्स होति; ‘अयमहमस्मी’ ति पिस्स होति; ‘भविस्सं’ ति पिस्स होति; ‘न भविस्सं’ ति पिस्स होति; ‘रूपी भविस्सं’ ति पिस्स होति; ‘अरूपी भविस्सं’ ति पिस्स होति; ‘सञ्जी भविस्सं’ ति पिस्स होति; ‘असञ्जी भविस्सं’ ति पिस्स होति; ‘नेवसञ्जीनासञ्जी भविस्सं’ ति पिस्स होति ।

B. 39,
R. 47

20 “तिट्ठन्तेव^४ खो, भिक्खवे, तत्थेव पञ्चिन्द्रियानि । अत्थेत्थ सुतवतो अरियसावकस्स अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । तस्स अविज्जाविरागा विज्जुप्पादा ‘अस्मी’ ति पिस्स न होति; ‘अयमहमस्मी’ ति पिस्स न होति; ‘भविस्सं’ ति ... न भविस्सं ति ... रूपी ... अरूपी ... सञ्जी ... असञ्जी ... नेवसञ्जीनासञ्जी भविस्सं ति पिस्स न
 25 होती” ति ।

४८. खन्धसुत्तं

५१. सावत्थिनिदानं । “पच्च, भिक्खवे, खन्ध देसेस्सामि पञ्चुपादानक्खन्धे च । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, पच्चक्खन्धा ?

१. सब्बे ते — सी०, स्या०, रो० । २. अधिगतं — स्या०, रो० । ३. विज्जाधातु — रो० । ४. तिट्ठन्ति — सी०, स्या०, रो० ।

यं किञ्चि, भिक्खवे, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, अयं वुच्चति रूपक्खन्धो । या काचि वेदना ... पे०... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्तं^१ वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा ... पे०... अयं वुच्चति सङ्खारक्खन्धो^२ । यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, अयं वुच्चति विञ्जाणक्खन्धो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, पञ्चक्खन्धा ।

“कतमे च, भिक्खवे, पञ्चुपादानक्खन्धा ? यं किञ्चि, भिक्खवे, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ... पे०... यं दूरे सन्तिके वा सासवं उपादानियं, अयं वुच्चति रूपुपादानक्खन्धो^३ । या काचि वेदना ... पे०... या दूरे सन्तिके वा सासवा उपादानिया, अयं वुच्चति वेदनुपादानक्खन्धो । या काचि सञ्जा ... पे०... या दूरे सन्तिके वा सासवा उपादानिया, अयं वुच्चति सञ्जुपादानक्खन्धो । ये केचि सङ्खारा ... पे०... सासवा उपादानिया, अयं वुच्चति सङ्खारुपादानक्खन्धो । यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ... पे०... यं दूरे सन्तिके वा सासवं उपादानियं, अयं वुच्चति विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, पञ्चुपादानक्खन्धा” ति ।

४६. सोणसुत्तं

५२. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो सोणो गहपतिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि ... पे०... एकमन्तं निसिन्नं खो सोणं गहपतिपुत्तं भगवा एतदवोच —

“ये हि केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा अनिच्चेन रूपेण दुक्खेण विपरिणामधम्मेन ‘सेय्योहमस्मी’ ति वा समनुपस्सन्ति; ‘सदिसो-हमस्मी’ ति वा समनुपस्सन्ति; ‘हीनोहमस्मी’ ति वा समनुपस्सन्ति; किमञ्जत्र^४ यथाभूतस्स अदस्सना ? अनिच्चाय वेदनाय दुक्खाय विपरि-णामधम्माय ‘सेय्योहमस्मी’ ति वा समनुपस्सन्ति; ‘सदिसोहमस्मी’ ति वा समनुपस्सन्ति; ‘हीनोहमस्मी’ ति वा समनुपस्सन्ति; किमञ्जत्र

१. अज्झत्ता — स्या० । २. सङ्खारक्खन्धा — रो० । ३. रूपुपादानक्खन्धो — सी०, स्या० ।

४. किमञ्जत्थ — सी० रो० ।

यथाभूतस्स अदस्सना ? अनिच्चाय सञ्जाय ... अनिच्चेहि सङ्खारेहि
 दुक्खेहि विपरिणामधम्मेहि 'सेय्योहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; 'सदिसो-
 हमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; 'हीनोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति;
 किमञ्जात्र यथाभूतस्स अदस्सना ? अजिच्चेन विञ्जाणेन दुक्खेन
 5 विपरिणामधम्मेन 'सेय्योहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; 'सदिसोहमस्मी'
 ति वा समनुपस्सन्ति; 'हीनोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति; किमञ्जात्र
 यथाभूतस्स अदस्सना ?

“ये च खो केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा अनिच्चे न
 रूपेन दुक्खेन विपरिणामधम्मेन 'सेय्योहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति;
 R. 49 10 'सदिसोहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति; 'हीनोहमस्मी' ति पि न
 समनुपस्सन्ति; किमञ्जात्र यथाभूतस्स दस्सना ? अनिच्चाय वेद-
 नाय ... अनिच्चाय सञ्जाय ... अनिच्चेहि सङ्खारेहि ... अनिच्चेन
 विञ्जाणेन दुक्खेन विपरिणामधम्मेन 'सेय्योहमस्मी' ति पि न समनु-
 पस्सन्ति; 'सदिसोहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति; 'हीनोहमस्मी' ति
 15 पि न समनुपस्सन्ति; किमञ्जात्र यथाभूतस्स दस्सना ?

“तं किं मञ्जासि, सोण, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

20 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं-
 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

25 “सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
 वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

30 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनु-
 पस्सितुं - 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तस्मातिह, सोण, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं
अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं
दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति
एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । या काचि वेदना ... या काचि
सञ्जा ... ये केचि सङ्खारे ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागत-
पच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा
पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।

B 41

R 50

“एवं पस्सं, सोण, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बि-
न्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि
निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति;
विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा
जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजा-
नाती” ति ।

10
5

15

५०. द्वुतियसोणसुत्तं

५३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने
कलन्दकनिवापे । अथ खो सोणो गहपतिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि;
उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
निसिन्नं खो सोणं गहपतिपुत्तं भगवा एतदवोच —

“ये हि केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा रूपं नप्पजानन्ति, 20
रूपसमुदयं नप्पजानन्ति, रूपनिरोधं नप्पजानन्ति, रूपनिरोधगामिनिं
पटिपदं नप्पजानन्ति; वेदनं नप्पजानन्ति, वेदनासमुदयं नप्पजानन्ति,
वेदनानिरोधं नप्पजानन्ति, वेदनानिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति;
सञ्जं नप्पजानन्ति ... पे०... सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं नप्प-
जानन्ति, सङ्खारनिरोधं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं 25
नप्पजानन्ति; विञ्जाणं नप्पजानन्ति, विञ्जाणसमुदयं नप्पजानन्ति,
विञ्जाणनिरोधं नप्पजानन्ति, विञ्जाणनिरोधगामिनिं पटिपदं
नप्पजानन्ति, न मे ते, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा
समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो

सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मो सयं अभिञ्जा सच्छि-
कत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

B. 42,
R. 51

“ये च खो केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा रूपं पजानन्ति,
रूपसमुदयं पजानन्ति, रूपनिरोधं पजानन्ति, रूपनिरोधगामिनि पटि-
5 पदं पजानन्ति; वेदनं पजानन्ति ... पे०... सञ्जं पजानन्ति ... सङ्खारे
पजानन्ति ... विञ्जाणं पजानन्ति, विञ्जाणसमुदयं पजानन्ति,
विञ्जाणनिरोधं पजानन्ति, विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं पजा-
नन्ति, ते च खो मे, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चैव समण-
सम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थं
10 च ब्रह्मञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मो सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ती” ति ।

५१. नन्दिकखयसुत्तं

५४. सावत्थिनिदानं । “अनिच्चञ्जेव, भिक्खवे, भिक्खु रूपं
अनिच्चं ति पस्सति सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा पस्सं निब्बि-
न्दति । नन्दिकखया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिकखयो । नन्दिराग-
15 क्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । अनिच्चञ्जेव, भिक्खवे,
भिक्खु वेदनं अनिच्चं^१ ति पस्सति । सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा
पस्सं निब्बिन्दति । नन्दिकखया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिकखयो ।
नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । अनिच्चञ्जेव,
भिक्खवे, भिक्खु सञ्जं अनिच्चं ति पस्सति ... पे०... अनिच्चञ्जेव
20 भिक्खवे, भिक्खु सङ्खारे अनिच्चा ति पस्सति । सास्स होति सम्मा-
दिट्ठि । सम्मा पस्सं निब्बिन्दति । नन्दिकखया रागक्खयो, रागक्खया
नन्दिकखयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति ।
अनिच्चञ्जेव, भिक्खवे, भिक्खु विञ्जाणं अनिच्चं ति पस्सति ।
सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा पस्सं निब्बिन्दति । नन्दिकखया राग-
25 क्खयो, रागक्खया नन्दिकखयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं
ति वुच्चती” ति ।

१. अनिच्चा — सी०, स्या०, रो० ।

५२. द्वितीयनन्दिकखयसुत्तं

५५. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, R. 52
 रूपानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सथ । रूपं, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो
 मनसि करोन्तो, रूपानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सन्तो रूपस्मि
 निब्बिन्दति । नन्दिकखया रागकखयो, रागकखया नन्दिकखयो । नन्दि-
 रागकखया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । वेदनं, भिक्खवे, 5
 योनिसो मनसि करोथ, वेदनानिच्चतं यथाभूतं समनुपस्सथ । वेदनं,
 भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, वेदनानिच्चतं च यथाभूतं B. 43
 समनुपस्सन्तो वेदनाय निब्बिन्दति । नन्दिकखया रागकखयो, रागकखया
 नन्दिकखयो । नन्दिरागकखया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति ।
 सञ्जां भिक्खवे ... सङ्खारे, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, सङ्खारा- 10
 निच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सथ । सङ्खारे, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो
 मनसि करोन्तो, सङ्खारानिच्चतं यथाभूतं समनुपस्सन्तो सङ्खारेसु
 निब्बिन्दति । नन्दिकखया रागकखयो, रागकखया नन्दिकखयो । नन्दि-
 रागकखया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । विञ्जाणं, भिक्खवे,
 योनिसो मनसि करोथ, विञ्जाणानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सथ । 15
 विञ्जाणं, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, विञ्जाणा-
 निच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सन्तो विञ्जाणस्मि निब्बिन्दति । नन्दि-
 कखया रागकखयो, रागकखया नन्दिकखयो । नन्दिरागकखया चित्तं विमुत्तं
 सुविमुत्तं ति वुच्चती” ति ।

अत्तदीपवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं

अत्तदीपा पटिपदा, द्वे च होन्ति अनिच्चता । 20
 समनुपस्सना खन्धा, द्वे सोणा द्वे नन्दिकखयेन चा ति ॥

मूलपण्णासकं^१ समत्तं^१ ।

तस्स मूलपण्णासकस्स वग्गुद्धानं

नकुलपिता अनिच्चो^२ च, भारो^३ नतुम्हाकेन^४ च ।

अत्तदीपेन पञ्जासो^५, पठमो^६ तेन पवुच्चती^७ ति ॥

R. 53

— ० —

१ - १. मूलपञ्जासकं समत्तं - रो०; मूलपण्णासको समत्तो - म०, स्या० ।
 २. अनिच्चा - रो० । ३. भारेन - स्या०, रो० । ४. तुम्हाकेन - रो० । ५. पण्णासो - स्या०;
 पञ्जासं - सी० । ६. पठमं - सी० । ७. वुच्चती - स्या०, रो० ।

५३. उपयसुत्तं

५६. सावत्थिनिदानं । “उपयो^१, भिक्खवे, अविमुत्तो अनुपयो विमुत्तो । रूपुपायं^२ वा, भिक्खवे, विञ्जाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य, रूपारम्मणं रूपप्पतिट्ठं^३ नन्दूपसेचनं^४ वुद्धिं^५ विरूहिं^६ वेपुल्लं आपज्जेय्य । सङ्खारूपयं वा, भिक्खवे, विञ्जाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य, सङ्खारारम्मणं
- B. 44 5 सङ्खारप्पतिट्ठं नन्दूपसेचनं वुद्धिं विरूहिं वेपुल्लं आपज्जेय्य ।

“यो, भिक्खवे, एवं वदेय्य — ‘अहमञ्जत्र रूपा अञ्जत्र वेदनाय अञ्जत्र सञ्जाय अञ्जत्र सङ्खारेहि विञ्जाणस्स आगतिं वा गतिं वा चुति वा उपपत्तिं वा वुद्धिं वा विरूहिं वा वेपुल्लं वा पञ्जापेस्सामी’ ति, नेतं ठानं विज्जति ।

- 10 “रूपधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पतिट्ठा विञ्जाणस्स न होति । वेदनाधातुया^७ चे भिक्खवे ... सञ्जाधातुया चे भिक्खवे ... सङ्खारधातुया चे भिक्खवे ... विञ्जाणधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पतिट्ठा विञ्जाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठितं विञ्जाणं अविरूहिं^८ अनभिसङ्खच्च^९ विमुत्तं । विमुत्तत्ता ठितं । ठितत्ता सन्तुसितं । सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्चत्तञ्जेव परिनिब्बायति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।
- R. 54 15

५४. बीजसुत्तं

५७. सावत्थिनिदानं । “पञ्चिमानि, भिक्खवे, बीजजातानि ।
- 20 कतमानि पञ्च ? मूलबीजं, खन्धबीजं, अगगबीजं, फलुबीजं^{१०}, बीजबीजञ्जेव पञ्चमं । इमानि चस्सु, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि अखण्डानि अपूतिकानि अवातातपहतानि^{११} सारादानि^{१२} सुखसयितानि, पठवी^{१३} च नास्स, आपो च नास्स; अपि नुमानि, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि वुद्धिं विरूहिं वेपुल्लं आपज्जेय्युं” ति ?

- 25 “नो हेतं, भन्ते” ।

१. उपायो — सी०, स्या०, रो० । २. रूपुपायं — सी०, स्या०; रूपुपायं — रो० । ३. रूपपतिट्ठं — रो० । ४. नन्दूपसेवनं — सी०, स्या०, रो० । ५. वुद्धिं — स्या० । ६. विरूहिं — रो० । ७. वेदनायधातुया — रो० । ८. अनभिसङ्खारच्च — रो० । ९. फलुबीजं — सी०, फलबीजं — स्या० । १०. अवातातपप्पहतानि — स्या० । ११. सारादायिनी — सी० । १२. पथवो — म० ।

“इमानि चस्सु, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि अखण्डानि^१
... पे०... सुखसयितानि, पठवी च अस्स, आपो च अस्स; अपि नुमानि,
भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि वुद्धि विरूढि वेपुल्लं आपज्जेय्युं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पठवीधातु, एवं चतस्सो विञ्जाणट्ठितियो 5
दट्ठब्बा । सेय्यथापि, भिक्खवे, आपोधातु, एवं नन्दिरागो दट्ठब्बो ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि, एवं विञ्जाणं साहारं दट्ठब्बं ।
रूपपयं, भिक्खवे, विञ्जाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य, रूपारम्मणं रूपप्पतिट्ठं
नन्दूपसेचनं वुद्धि विरूढि वेपुल्लं आपजेय्य । वेदनुपयं वा, भिक्खवे,
विञ्जाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य ... पे०... नन्दूपसेचनं वुद्धि विरूढि वेपुल्लं 10
आपजेय्य । सञ्जुपयं वा ... पे०... सङ्खारुपयं वा, भिक्खवे, विञ्जाणं
तिट्ठमानं तिट्ठेय्य, सङ्खारारम्मणं सङ्खारप्पतिट्ठं नन्दूपसेचनं वुद्धि
विरूढि वेपुल्लं आपज्जेय्य ।

B 45
R 55

“यो, भिक्खवे, एवं वदेय्य — ‘अहमञ्जत्र रूपा अञ्जत्र
वेदनाय अञ्जत्र सञ्जाय अञ्जत्र सङ्खारेहि विञ्जाणस्स आगतिं वा 15
गतिं वा चूर्तिं वा उपपत्तिं वा वुद्धिं वा विरूढिं वा वेपुल्लं वा
पञ्जापेस्सामी’ ति, नेतं ठानं विज्जति । रूपधातुया चेव, भिक्खवे,
भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं
पतिट्ठा विञ्जाणस्स न होति । वेदनाधातुया चे ... सञ्जाधातुया
चे ... सङ्खारधातुया चे ... विञ्जाणधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो 20
रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पतिट्ठा
विञ्जाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठितं विञ्जाणं अविरूढं अनभि-
सङ्खच्च विमुत्तं । विमुत्तत्ता ठितं । ठितत्ता सन्तुसितं । सन्तुसितत्ता
न परितस्सति । अपरितस्सं पच्चत्तञ्जेव परिनिब्बायति । ‘खीणा
जाति ... पे०... नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति । 25

५५. उदानसुत्तं

५८. सावत्थिनिदानं । तत्र खो भगवा उदानं उदानेसि —
“नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स^२, न मे भविस्सती” ति — एवं
अधिमुच्चमानो^३ भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियाणि संयोजनानी” ति ।

R. 56

१. खण्डानि — सी०, रो० । २. न भविस्सति — स्या०, रो० । ३. विमुच्चमानो —
सी०, स्या० ।

एवं वुत्ते, अञ्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “यथा कथं पन, भन्ते, ‘नो चस्स’^१, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती” ति — एवं अधिमुच्चमानो भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि संयोजनानी” ति ?

“इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं”^२ अदस्सावी^३

5 ... पे०... सप्पुरिसधम्मो अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं । वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं ।

B. 46

“सो अनिच्चं रूपं ‘अनिच्चं रूपं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, 10 अनिच्चं वेदनं ‘अनिच्चा वेदना’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनिच्चं सञ्जं ‘अनिच्चा सञ्जा’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनिच्चे सङ्खारे ‘अनिच्चा सङ्खारा’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनिच्चं विञ्जाणं ‘अनिच्चं विञ्जाणं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

“दुक्खं रूपं ‘दुक्खं रूपं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति दुक्खं वेदनं 15 .. दुक्खं सञ्जं ... दुक्खे सङ्खारे ... दुक्खं विञ्जाणं ‘दुक्खं विञ्जाणं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

“अनत्तं रूपं ‘अनत्ता’^४ रूपं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनत्तं वेदनं ‘अनत्ता वेदना’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनत्तं सञ्जं ‘अनत्ता सञ्जा’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनत्ते सङ्खारे ‘अनत्ता सङ्खारा’ ति 20 यथाभूतं नप्पजानाति, अनत्तं विञ्जाणं ‘अनत्ता विञ्जाणं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

“सङ्खतं रूपं ‘सङ्खतं रूपं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, सङ्खतं वेदनं ... सङ्खतं सञ्जं ... सङ्खते सङ्खारे ... सङ्खतं विञ्जाणं ‘सङ्खतं विञ्जाणं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति । रूपं विभविस्सती” ति यथाभूतं 25 नप्पजानाति । वेदना विभविस्सति ... सञ्जा विभविस्सति ... सङ्खारा विभविस्सन्ति ... विञ्जाणं विभविस्सती ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

R. 57

“सुतवा च खो, भिक्खु, अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मो सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मो सुविनीतो न रूपं अत्ततो

१. चस्स — रो० । २-२. अरियानमदस्सावी — रो० । ३. अनत्तं — स्या० ।

४. पि भविस्सती — स्या० ।

समनुपस्सति ... पे०... न वेदनं ... न सञ्जं ... न सङ्खारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति ।

“सो अनिच्चं रूपं ‘अनिच्चं रूपं’ ति यथाभूतं पजानाति । अनिच्चं वेदनं ... अनिच्चं सञ्जं ... अनिच्चे सङ्खारे ... अनिच्चं विञ्जाणं ‘अनिच्चं विञ्जाणं’ ति यथाभूतं पजानाति । दुक्खं रूपं 5 ... पे०... दुक्खं विञ्जाणं ... अनत्तं रूपं ... पे०... अनत्तं विञ्जाणं ... सङ्खतं रूपं ... पे०... सङ्खतं विञ्जाणं ‘सङ्खतं विञ्जाणं’ ति यथाभूतं पजानाति । रूपं विभविस्सती ति यथाभूतं पजानाति । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं विभविस्सती ति यथाभूतं पजानाति ।

“सो रूपस्स विभवा, वेदनाय विभवा, सञ्जाय विभवा, 10 B. 47 सङ्खारानं विभवा, विञ्जाणस्स विभवा, एवं खो, भिक्खु, ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति – एवं अधिमुच्चमानो भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि संयोजनानी” ति ।

“एवं अधिमुच्चमानो, भन्ते, भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि संयोजनानी ति । कथं पन, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो अनन्तरा 15 आसवानं खयो होती” ति ?

“इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो अतसिताये ठाने तासं आपज्जति । तासो हेसो^१ भिक्खु अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति ।

“सुतवा च खो, भिक्खु, अरियसावको अतसिताये ठाने न 20 तासं आपज्जति । न हेसो, भिक्खु, तासो सुतवतो अरियसावकस्स – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति । रूपपयं वा, भिक्खु, विञ्जाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य, रूपारम्मणं रूपप्पतिट्ठं^२ नन्दूपसेचनं^३ वुद्धिं विरूहिं वेपुल्लं आपज्जेय्य । वेदनुपयं वा, भिक्खु, सञ्जुपयं वा, भिक्खु, सङ्खारुपयं वा, भिक्खु, विञ्जाणं तिट्ठमानं 25 तिट्ठेय्य, सङ्खारारम्मणं सङ्खारप्पतिट्ठं नन्दूपसेचनं वुद्धिं विरूहिं वेपुल्लं आपज्जेय्य ।

“यो^४ भिक्खु एवं वदेय्य – ‘अहमञ्जत्र रूपा, अञ्जत्र वेदनाय, अञ्जत्र सञ्जाय, अञ्जत्र सङ्खारेहि विञ्जाणस्स आगतिं वा गतिं

१. हेस। - म० । २. रूपपतिट्ठं - ० । ३. नन्दूपसेचनं - सी०, स्या०, रो० ।

४. सो - स्या०, रो० ।

वा चुति वा उपपत्ति वा वुद्धि वा विरूढि वा वेपुल्लं वा पञ्जा-
पेस्सामी' ति, नेतं ठानं विज्जति ।

“रूपधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो रागो पहीनो होति ।
रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पतिट्ठा विज्जाणस्स न होति ।
5 वेदनाधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो ... सञ्जाधातुया चे, भिक्खु,
भिक्खुनो ... सङ्खारधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो ... विज्जाणधातुया
चे, भिक्खु, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जता-
रम्मणं पतिट्ठा विज्जाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठितं विज्जाणं
अविरूढं अनभिसङ्खच्च विमुत्तं । विमुत्तत्ता ठितं । ठितत्ता सन्तु-
10 सितं । सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्चत्तञ्जेव परि-
निब्बायति । 'खीणा जाति ... पे०... नापरं इत्थत्ताया' ति पजा-
नाति । एवं खो, भिक्खु, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो
होती' ति ।

B. 48

५६. उपादानपरिवत्तमुत्तं

५६. सावत्थिनिदानं । “पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा ।
R.59 15 कतमे पञ्च ? रूपपादानक्खन्धो', वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादान-
क्खन्धो, सङ्खारपादानक्खन्धो, विज्जाणुपादानक्खन्धो । यावकीव-
ञ्चाहं, भिक्खवे, इमे पञ्चुपादानक्खन्धे चतुपरिवट्टं यथाभूतं नाब्भ-
ञ्जासि, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समण-
ब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय^१ अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो ति
20 पच्चञ्जासि । यतो च खाहं, भिक्खवे, इमे पञ्चुपादानक्खन्धे चतु-
परिवट्टं यथाभूतं अब्भञ्जासि, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके ... पे०...
सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्जासि ।

“कथं च चतुपरिवट्टं ? रूपं अब्भञ्जासि, रूपसमुदयं अब्भ-
ञ्जासि, रूपनिरोधं अब्भञ्जासि, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं अब्भ-
25 ञ्जासि; वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विज्जाणं अब्भञ्जासि,
विज्जाणसमुदयं अब्भञ्जासि, विज्जाणनिरोधं अब्भञ्जासि,
विज्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं अब्भञ्जासि ।

१. रूपपादानक्खन्धो - सी०, त्या० । २. देवमनुस्साय - रो० ।

“कतमं च, भिक्खवे, रूपं ? चत्तारो च महाभूता चतुन्नं च महाभूतानं उपादाय रूपं, इदं वुच्चति, भिक्खवे, रूपं । आहारसमुदया रूपसमुदयो; आहारनिरोधा रूपनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो रूपनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं^१ — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

5

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं रूपं अभिञ्जाय, एवं रूपसमुदयं अभिञ्जाय, एवं रूपनिरोधं अभिञ्जाय, एवं रूपनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना^२ । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति ।

10

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं रूपं अभिञ्जाय ... पे०... एवं रूपनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय, रूपस्स निब्बिदा^३ विरागा^४ निरोधा^५ अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो^६ । ये केवलिनो वट्ठं तेसं नत्थि पञ्जापनाय ।

“कतमा च, भिक्खवे, वेदना ? छयिमे, भिक्खवे, वेदना-काया — चक्खुसम्फस्सजा वेदना, सोतसम्फस्सजा वेदना, घानसम्फस्सजा वेदना, जिह्वासम्फस्सजा वेदना, कायसम्फस्सजा वेदना, मनोसम्फस्सजा वेदना । अयं वुच्चति, भिक्खवे, वेदना । फस्ससमुदया वेदनासमुदयो; फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो वेदना-निरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

15 B. 49,
R. 60

20

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं वेदनं अभिञ्जाय, एवं वेदनासमुदयं अभिञ्जाय, एवं वेदनानिरोधं अभिञ्जाय, एवं वेदनानिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय वेदनाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति ।

25

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं वेदनं अभिञ्जाय ... पे०... एवं वेदनानिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय ... पे०... वट्ठं तेसं नत्थि पञ्जापनाय ।

“कतमा च, भिक्खवे, सञ्जा ? छयिमे, भिक्खवे, सञ्जा-काया — रूपसञ्जा, सद्दसञ्जा, गन्धसञ्जा, रससञ्जा, फोटुब्बसञ्जा,

30

१. सेय्यथीदं — म० । २. सुप्पटिपन्ना — सी०, स्या०, रो० । ३. निब्बिदाय — रो० । ४. विरागाय — रो० । ५. निरोधाय — रो० । ६. केवलिनो — स्या० ।

धम्मसञ्जा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सञ्जा । फस्ससमुदया सञ्जा-
समुदयो; फस्सनिरोधा सञ्जानिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको
मग्गो सञ्जानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं— सम्मादिट्ठि ... पे०...
सम्मासमाधि ... पे०... वट्ठं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय ।

- 5 “कतमे^१ च, भिक्खवे, सङ्खारा ? छयिमे, भिक्खवे, चेतनाकाया-
रूपसञ्चेतना, सद्दसञ्चेतना, गन्धसञ्चेतना, रससञ्चेतना, फोटुब्ब-
सञ्चेतना, धम्मसञ्चेतना । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा । फस्स-
समुदया सङ्खारसमुदयो; फस्सनिरोधा सङ्खारनिरोधो । अयमेव अरियो
अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि
10 ... पे०... सम्मासमाधि ।

B 50,
R. 61

- “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं सङ्खारे अभि-
ञ्ञाय, एवं सङ्खारसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं सङ्खारनिरोधं अभिञ्ञाय,
एवं सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्ञाय सङ्खारानं निब्बिदाय
विरागाय निरोधाय पटिपत्ता ते सुप्पटिपत्ता । ये सुप्पटिपत्ता ते इमस्मि
15 धम्मविनये गाधन्ति ।

- “ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं सङ्खारे
अभिञ्ञाय, एवं सङ्खारसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं सङ्खारनिरोधं अभि-
ञ्ञाय, एवं सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्ञाय सङ्खारानं निब्बिदा
विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो ।
20 ये केवलिनो वट्ठं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय ।

- “कतमं च, भिक्खवे, विञ्ञाणं ? छयिमे, भिक्खवे, विञ्ञाण-
काया — चक्खुविञ्ञाणं, सोतविञ्ञाणं, घानविञ्ञाणं, जिह्वाविञ्ञाणं,
कायविञ्ञाणं, मनोविञ्ञाणं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, विञ्ञाणं ।
नामरूपसमुदया विञ्ञाणसमुदयो; नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ।
25 अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो विञ्ञाणनिरोधगामिनी पटिपदा,
सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं विञ्ञाणं
अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणनिरोधं
अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्ञाय विञ्ञा-

गस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मि धम्मविनये गाधन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा एवं विञ्जाणं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणसमुदयं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणनिरोधं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय विञ्जा- 5 गस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो । ये केवलिनो वट्ठं तेसं नत्थि पञ्जापनाया” ति ।

५७. सत्तट्टानसुत्तं

६०. सावत्थिनिदानं । “सत्तट्टानकुसलो, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी इमस्मि धम्मविनये केवली वुसितवा उत्तमपुरिसो ति वुच्चति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सत्तट्टानकुसलो होति ? इध, 10 R. 62 भिक्खवे, भिक्खु रूपं पजानाति, रूपसमुदयं पजानाति, रूपनिरोधं पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति; रूपस्स अस्सादं पजानाति, रूपस्स आदीनवं पजानाति, रूपस्स निस्सरणं पजानाति; वेदनं पजानाति... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं पजानाति, विञ्जाणसमुदयं पजानाति, विञ्जाणनिरोधं पजानाति, विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति; 15 विञ्जाणस्स अस्सादं पजानाति, विञ्जाणस्स आदीनवं पजानाति, विञ्जाणस्स निस्सरणं पजानाति ।

“कतमं च, भिक्खवे, रूपं ? चत्तारो च महाभूता, चतुन्नं च महाभूतानं उपादाय रूपं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, रूपं । आहारसमुदया रूपसमुदयो; आहारनिरोधा रूपनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको 20 मग्गो रूपनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

“यं रूपं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं — अयं रूपस्स अस्सादो । यं रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं — अयं रूपस्स आदीनवो । यो रूपस्मिं छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं — इदं रूपस्स निस्सरणं । 25

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं रूपं अभिञ्जाय, एवं रूपसमुदयं अभिञ्जाय, एवं रूपनिरोधं अभिञ्जाय, एवं रूपनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय; एवं रूपस्स अस्सादं अभिञ्जाय, एवं रूपस्स आदीनवं अभिञ्जाय, एवं रूपस्स निस्सरणं अभिञ्जाय

रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं रूपं अभिञ्जाय, एवं रूपसमुदयं अभिञ्जाय, एवं रूपनिरोधं अभिञ्जाय, एवं रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्जाय; एवं रूपस्स अस्सादं अभिञ्जाय, एवं रूपस्स आदीनवं अभिञ्जाय, एवं रूपस्स निस्सरणं अभिञ्जाय रूपस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो । ये केवलिनो वट्ठं तेसं नत्थि पञ्जापनाय ।

“कतमा च, भिक्खवे, वेदना ? छयिमे, भिक्खवे, वेदनाकाया — चक्खुसम्फस्सजा वेदना ... पे०... मनोसम्फस्सजा वेदना । अयं वुच्चति, भिक्खवे, वेदना । फस्ससमुदया वेदनासमुदयो; फस्सनिरोधा वेदना-निरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो वेदनानिरोधगामिनी पटि-पदा, सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

“यं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं — अयं वेदनाय अस्सादो । या^१ वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा — अयं वेदनाय आदीनवो । यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं — इदं वेदनाय निस्सरणं ।

“ये हि, केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं वेदनं अभिञ्जाय, एवं वेदनासमुदयं अभिञ्जाय, एवं वेदनानिरोधं अभिञ्जाय, एवं वेदनानिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्जाय; एवं वेदनाय अस्सादं अभिञ्जाय, एवं वेदनाय आदीनवं अभिञ्जाय, एवं वेदनाय निस्सरणं अभिञ्जाय वेदनाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटि-पन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं वेदनं अभिञ्जाय ... पे०... वट्ठं तेसं नत्थि पञ्जापनाय ।

“कतमा च, भिक्खवे, सञ्जा ? छयिमे, भिक्खवे, सञ्जा-काया — रूपसञ्जा, सद्दसञ्जा, गन्धसञ्जा, रससञ्जा, फोटुब्बसञ्जा, धम्मसञ्जा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सञ्जा । फस्ससमुदया सञ्जा-समुदयो; फस्सनिरोधा सञ्जानिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सञ्जानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ... पे०... वट्ठं तेसं नत्थि पञ्जापनाय ।

“कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा ? छयिमे, भिक्खवे, चेतनाकाया – रूपसञ्चेतना ... पे०... धम्मसञ्चेतना । इमे वुच्चन्ति भिक्खवे, सङ्खारा । फस्ससमुदया सङ्खारसमुदयो; फस्सनिरोधो सङ्खारनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

R. 64

“यं सङ्खारे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं – अयं सङ्खारानं अस्सादो । ये सङ्खारा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा – अयं सङ्खारानं आदीनवो । यो सङ्खारेसु छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं – इदं सङ्खारानं निस्सरणं ।

5

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं सङ्खारे अभिञ्जाय, एवं सङ्खारसमुदयं अभिञ्जाय, एवं सङ्खारनिरोधं अभिञ्जाय, एवं सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय ... पे०... सङ्खारानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति ... पे०... वट्ठं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय ।

10

B 53

“कतमं च, भिक्खवे, विञ्ञाणं ? छयिमे, भिक्खवे, विञ्ञाण-काया – चक्खुविञ्ञाणं, सोतविञ्ञाणं, धानविञ्ञाणं, जिह्वाविञ्ञाणं, कायविञ्ञाणं, मनोविञ्ञाणं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, विञ्ञाणं । नाम-रूपसमुदया विञ्ञाणसमुदयो; नामरूपनिरोधो विञ्ञाणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो विञ्ञाणनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथोदं – सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

15

20

“यं विञ्ञाणं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं – अयं विञ्ञाणस्स अस्सादो । यं विञ्ञाणं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं – अयं विञ्ञाणस्स आदीनवो । यो विञ्ञाणस्मिं छन्दरागविनयो छन्दराग-प्पहानं – इदं विञ्ञाणस्स निस्सरणं ।

25

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं विञ्ञाणं अभिञ्जाय, एवं विञ्ञाणसमुदयं अभिञ्जाय, एवं विञ्ञाणनिरोधं अभिञ्जाय, एवं विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय; एवं विञ्ञाणस्स अस्सादं अभिञ्जाय, एवं विञ्ञाणस्स आदीनवं अभिञ्जाय, एवं विञ्ञाणस्स निस्सरणं अभिञ्जाय विञ्ञाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्मविनये गाधन्ति ।

30

R. 65

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं विज्झाणं अभिज्झाय, एवं विज्झाणममुदयं अभिज्झाय, एवं विज्झाणनिरोधं अभिज्झाय, एवं विज्झाणनिरोधगामिनि पटिपदं अभिज्झाय; एवं विज्झाणस्स अस्सादं अभिज्झाय, एवं विज्झाणस्स आदीनवं अभि-
 5 ज्झाय, एवं विज्झाणस्स निस्सरणं अभिज्झाय विज्झाणस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो । ये केवलिनो वट्ठं तेसं नत्थि पज्जापनाय । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सत्तट्ठानकुसलो होति ।

B. 54

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु धातुसो उपपरिक्खति, आयातनसो उपपरिक्खति, पटिच्चसमुप्पादसो उपपरिक्खति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूप-
 10 परिक्खी होति । सत्तट्ठानकुसलो, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी इमस्मि धम्मविनये केवली वुसितवा ‘उत्तमपुरिसो’ ति वुच्चती” ति ।

५८. सम्मासम्बुद्धसुत्तं

६१. सावत्थिनिदानं । “तथागतो, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो
 15 रूपस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो सम्मासम्बुद्धो ति वुच्चति; भिक्खु पि, भिक्खवे, पज्जाविमुत्तो रूपस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो पज्जाविमुत्तो ति वुच्चति ।

“तथागतो, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो वेदनाय निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो सम्मासम्बुद्धो ति वुच्चति; भिक्खु पि,
 20 भिक्खवे, पज्जाविमुत्तो वेदनाय निब्बिदा ... पे०... पज्जाविमुत्तो ति वुच्चति ।

“तथागतो, भिक्खव, अरहं सम्मासम्बुद्धो सज्जाय ... सङ्खारानं ... विज्झाणस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो सम्मा-
 सम्बुद्धो ति वुच्चति; भिक्खु पि, भिक्खवे, पज्जाविमुत्तो विज्झाणस्स
 R. 66 25 निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो पज्जाविमुत्तो ति वुच्चति ।

“तत्र खो, भिक्खवे, को विसेसो को अधिप्पयासो^१ कि नानाकरणं तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पज्जाविमुत्तेन भिक्खुना” ति ?

१. अधिप्पायसो - स्या०; अधिप्पायोसो - रो० ।

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा ।
साधु वत, भन्ते, भगवन्तञ्जेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो ।
भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्स-
स्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच —

“तथागतो, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो अनुप्पन्नस्स मग्गस्स
उप्पादेता, असञ्जातस्स मग्गस्स सञ्जानेता^१, अनक्खातस्स मग्गस्स
अक्खाता मग्गञ्जू, मग्गविदू, मग्गकोविदो; मग्गानुगा च, भिक्खवे, एतरहि
सावका विहरन्ति पच्छासमन्नागता । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो, अय
अधिप्पयासो, इदं नानाकरणं तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पञ्जा-
विमुत्तेन भिक्खुना” ति ।

५६. अनत्तलक्खणसुत्तं

६२. एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति इसिपतने मिग-
दाये । तत्र खो भगवा पञ्चवग्गिये भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”
ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“रूपं, भिक्खवे, अनत्ता । रूपं च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभ-
विस्स, नयिदं रूपं आबाधाय संवत्तेय्य, लब्भेथ च रूपे — ‘एवं मे रूपं होतु,
एवं मे रूपं मा अहोसी’ ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, रूपं अनत्ता तस्मा
रूपं आबाधाय संवत्तति, न च लब्भति रूपे — ‘एवं मे रूपं होतु, एवं मे
रूपं मा अहोसी’ ति ।

“वेदना अनत्ता । वेदना च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभविस्स,
नयिदं वेदना आबाधाय संवत्तेय्य, लब्भेथ च वेदनाय — ‘एवं मे वेदना
होतु, एवं मे वेदना मा अहोसी’ ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, वेदना अनत्ता
तस्मा वेदना आबाधाय संवत्तति, न च लब्भति वेदनाय — ‘एवं मे वेदना
होतु, एवं मे वेदना मा अहोसी’ ति ।

“सञ्जा अनत्ता ... पे०... सङ्खारा अनत्ता । सङ्खारा च हिदं,
भिक्खवे, अत्ता अभविस्संसु, नयिदं सङ्खारा आबाधाय संवत्तेय्युं, लब्भेथ

च सङ्खारेसु – ‘एवं मे सङ्खारा होन्तु, एवं मे सङ्खारा मा अहेसु’ ति ।
यस्मा च खो, भिक्खवे, सङ्खारा अनत्ता तस्मा सङ्खारा आबाधाय संवत्तन्ति,
न च लब्धति सङ्खारेसु – ‘एवं मे सङ्खारा होन्तु, एवं मे सङ्खारा मा
अहेसु’ ति ।

5 “विज्जाणं अनत्ता । विज्जाणं च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभ-
विस्स, नयिदं विज्जाणं आबाधाय संवत्तेय्य, लब्धेथ च विज्जाणे –
‘एवं मे विज्जाणं होतु, एवं मे विज्जाणं मा अहोसी’ ति । यस्मा च खो,
भिक्खवे, विज्जाणं अनत्ता तस्मा विज्जाणं आबाधाय संवत्तति, न च
लब्धति विज्जाणे – ‘एवं मे विज्जाणं होतु, एवं मे विज्जाणं मा
10 अहोसी’ ति ।

“तं किं मज्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

15 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितं –
B. 56 ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सज्जा ... सङ्खारा ... विज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

20 “अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

R. 68 “दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितं –
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ।

25 “नो हेतं, भन्ते” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं
अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे
सन्तिके वा, सब्बं रूपं – ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं
यथाभूतं सम्मप्पज्जाय^१ दट्ठब्बं । या काचि वेदना अतीतानागतपच्चु-
30 प्पन्ना अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ... पे०... या दूरे सन्तिके वा, सब्बा वेदना –

१. सम्मप्पज्जाय – रो० ।

‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।

“या काचि सञ्जा ... पे०... ये केचि सङ्खारा अतीतानागत-
पच्चुप्पन्ना अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ... पे०... ये दूरे सन्तिके वा, सब्बे सङ्खारा
— ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्प- 5
ञ्जाय दट्ठब्बं ।

“यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा
बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके
वा, सब्बं विञ्जाणं — ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एव-
मेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । 10

“एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बि-
न्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि
निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मिं पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति;
विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा
जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” 15
ति ।

६३. इदमवोच भगवा । अत्तमना पञ्चवग्गिया भिक्खू भगवतो
भासितं अभिनन्दुं ।

इमस्मिं च पन वेय्याकरणस्मिं भञ्जमाने पञ्चवग्गियानं
भिक्खून् अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसू ति । 20

६०. महालिसुत्तं

६४. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महा-
वने कूटागारसालायं । अथ खो महालि लिच्छवि येन भगवा तेनुपसङ्गमि
... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो महालि लिच्छवि भगवन्तं एतदवोच — B. 57 R. 69

“पूरणो, भन्ते, कस्सपो एवमाह — ‘नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो
सत्तानं सङ्किलेसाय; अहेतू अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । नत्थि हेतु 25
नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया; अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ती’ ति ।
इध, भिक्खवे, भगवा किमाहा” ति ?

“अत्थि, महालि, हेतु अत्थि पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय; सहेतू
सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । अत्थि, महालि, हेतु अत्थि पच्चयो
सत्तानं विसुद्धिया; सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ती” ति । 30

“कतमो पन, भन्ते, हेतु कतमो पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय; कथं सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ती” ति ?

“रूपं च हिदं, महालि, एकन्तदुक्खं अभविस्स दुक्खानुपतितं दुक्खावक्कन्तं अनवक्कन्तं सुखेन, नयिदं सत्ता रूपस्मि सारज्जेय्युं ।

- 5 यस्मा च खो, महालि, रूपं सुखं सुखानुपतितं सुखावक्कन्तं अनवक्कन्तं दुक्खेन, तस्मा सत्ता रूपस्मि सारज्जन्ति; सारागा संयुज्जन्ति; संयोगा सङ्किलिस्सन्ति । अयं खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय; एवं सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति ।

“वेदना च हिदं, महालि, एकन्तदुक्खा अभविस्स दुक्खानुपतिता

- 10 दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता वेदनाय सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, महालि, वेदना सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता वेदनाय सारज्जन्ति; सारागा संयुज्जन्ति; संयोगा सङ्किलिस्सन्ति । अयं पि खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय । एवं पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति ।

- 15 “सञ्जा च हिदं, महालि ... पे०... सङ्खारा च हिदं, महालि, एकन्तदुक्खा अभविस्सं सु दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता सङ्खारेसु सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, महालि, सङ्खारा सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता सङ्खारेसु सारज्जन्ति; सारागा संयुज्जन्ति; संयोगा सङ्किलिस्सन्ति ।
- 20 अयं पि खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय । एवं पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति ।

B. 58

R. 70

- “विज्जाणं च हिदं, महालि, एकन्तदुक्खं अभविस्स दुक्खानुपतितं दुक्खावक्कन्तं अनवक्कन्तं सुखेन, नयिदं सत्ता विज्जाणस्मि सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, महालि, विज्जाणं सुखं सुखानुपतितं सुखावक्कन्तं अनवक्कन्तं दुक्खेन, तस्मा सत्ता विज्जाणस्मि सारज्जन्ति; सारागा संयुज्जन्ति; संयोगा सङ्किलिस्सन्ति । अयं पि खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय । एवं पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ती” ति ।
- 25

- “कतमो पन, भन्ते, हेतु कतमो पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया; कथं सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ती” ति ?
- 30

“रूपं च हिदं, महालि, एकन्तसुखं अभविस्स सुखानुपतितं सुखावक्कन्तं अनवक्कन्तं दुक्खेन, नयिदं सत्ता रूपस्मि निब्बिन्देय्युं । यस्मा

च खो, महालि, रूपं दुक्खं दुक्खानुपतितं दुक्खावक्कन्तं अनवक्कन्तं सुखेन, तस्मा सत्ता रूपस्मि निब्बिन्दन्ति; निब्बिन्दं विरज्जन्ति; विरागा विसुज्जन्ति । अयं खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया । एवं सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्जन्ति ।

“वेदना च हिदं, महालि, एकन्तसुखा अभविस्स ... पे०... सञ्जा 5
च हिदं महालि ... पे०... सङ्खारा च हिदं, महालि, एकन्तसुखा अभ-
विस्संसु ... पे०... विञ्जाणं च हिदं, महालि, एकन्तसुखं अभविस्स सुखा-
नुपतितं सुखावक्कन्तं अनवक्कन्तं दुक्खेन, नयिदं सत्ता विञ्जाणस्मि
निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, महालि, विञ्जाणं दुक्खं दुक्खानुपतितं
दुक्खावक्कन्तं अनवक्कन्तं सुखेन, तस्मा सत्ता विञ्जाणस्मि निब्बि- 10
न्दन्ति; निब्बिन्दं विरज्जन्ति; विरागा विसुज्जन्ति । अयं खो, महालि,
हेतु अयं पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया । एवं पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता
विसुज्जन्ती” ति । R. 71

६१. आदित्तसुत्तं

६५. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, आदित्तं, वेदना आदित्ता, सञ्जा आदित्ता, सङ्खारा आदित्ता, विञ्जाणं आदित्तं । एवं पस्सं, 15
भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि ...
सञ्जाय पि ... सङ्खारेसु पि ... विञ्जाणास्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं
विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाणं होति ।
‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति
पजानाती” ति । B. 59

20

६२. निरुत्तिपथसुत्तं

६६. सावत्थिनिदानं । “तयोमे, भिक्खवे, निरुत्तिपथा अधि-
वचनपथा पञ्जात्तिपथा असङ्किण्णा असङ्किण्णपुब्बा, न सङ्कीयन्ति, न
सङ्कीयिस्सन्ति^१, अप्पटिकुट्ठा समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूहि । कतमे तयो ?

“यं, भिक्खवे, रूपं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं ‘अहोसी’ ति तस्स
सङ्खा, ‘अहोसी’ ति तस्स समञ्जा, ‘अहोसी’ ति तस्स पञ्जात्ति; न तस्स 25
सङ्खा ‘अत्थी’ ति, न तस्स सङ्खा ‘भविस्सती’ ति ।

१. सङ्कीयिस्सन्ति — स्या० ।

“या वेदना अतीता निरुद्धा विपरिणता ‘अहोसी’ ति तस्सा सङ्खा,
‘अहोसी’ ति तस्सा समञ्जा, ‘अहोसी’ ति तस्सा पञ्जत्ति; न तस्सा
सङ्खा ‘अत्थी’ ति, न तस्सा सङ्खा ‘भविस्सती’ ति ।

5 “या सञ्जा ... ये सङ्खारा अतीता निरुद्धा विपरिणता ‘अहेसु’ ति
तेसं सङ्खा, ‘अहेसु’ ति तेसं समञ्जा, ‘अहेसु’ ति तेसं पञ्जत्ति; न तेसं
सङ्खा ‘अत्थी’ ति, न तेसं सङ्खा ‘भविस्सन्ती’ ति ।

R. 72

“यं विञ्जाणं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं, ‘अहोसी’ ति तस्स
सङ्खा, ‘अहोसी’ ति तस्स समञ्जा, ‘अहोसी’ ति तस्स पञ्जत्ति; न तस्स
सङ्खा ‘अत्थी’ ति, न तस्स सङ्खा ‘भविस्सती’ ति ।

10 “यं, भिक्खवे, रूपं अजातं अपातुभूतं, ‘भविस्सती’ ति तस्स सङ्खा,
‘भविस्सती’ ति तस्स समञ्जा, ‘भविस्सती’ ति तस्स पञ्जत्ति; न तस्स
सङ्खा ‘अत्थी’ ति, न तस्स सङ्खा ‘अहोसी’ ति ।

“या वेदना अजाता अपातुभूता, ‘भविस्सती’ ति तस्सा सङ्खा,
‘भविस्सती’ ति तस्सा समञ्जा, ‘भविस्सती’ ति तस्सा पञ्जत्ति; न
15 तस्सा सङ्खा ‘अत्थी’ ति, न तस्सा सङ्खा ‘अहोसी’ ति ।

“या सञ्जा ... ये सङ्खारा अजाता अपातुभूता, ‘भविस्सन्ती’ ति
तेसं सङ्खा, ‘भविस्सन्ती’ ति तेसं समञ्जा, ‘भविस्सन्ती’ ति तेसं पञ्जत्ति;
न तेसं सङ्खा ‘अत्थी’ ति, न तेसं सङ्खा ‘अहेसु’ ति ।

B. 60

“यं विञ्जाणं अजातं अपातुभूतं, ‘भविस्सती’ ति तस्स सङ्खा,
20 ‘भविस्सती’ ति तस्स समञ्जा, ‘भविस्सती’ ति तस्स पञ्जत्ति; न
तस्स सङ्खा ‘अत्थी’ ति, न तस्स सङ्खा ‘अहोसी’ ति ।

“यं, भिक्खवे, रूपं जातं पातुभूतं, ‘अत्थी’ ति तस्स सङ्खा, ‘अत्थी’
ति तस्स समञ्जा, ‘अत्थी’ ति तस्स पञ्जत्ति; न तस्स सङ्खा ‘अहोसी’
ति, न तस्स सङ्खा ‘भविस्सती’ ति ।

25 “या वेदना जाता पातुभूता, ‘अत्थी’ ति तस्सा सङ्खा, ‘अत्थी’ ति
तस्सा समञ्जा, ‘अत्थी’ ति तस्सा पञ्जत्ति; न तस्सा सङ्खा ‘अहोसी’
ति, न तस्सा सङ्खा ‘भविस्सती’ ति ।

“या सञ्जा ... ये सङ्खारा जाता पातुभूता, ‘अत्थी’ ति तेसं
सङ्खा, ‘अत्थी’ ति तेसं समञ्जा, ‘अत्थी’ ति तेसं पञ्जत्ति; न तेसं सङ्खा
30 ‘अहेसु’ ति, न तेसं सङ्खा, ‘भविस्सन्ती’ ति ।

“यं विञ्जाणं जातं पातुभूतं, ‘अत्थी’ ति तस्स सङ्घा, ‘अत्थी’ ति तस्स समञ्जा, ‘अत्थी’ ति तस्स पञ्जात्ति; न तस्स सङ्घा ‘अहोसी’ ति, न तस्स सङ्घा ‘भविस्सती’ ति ।

“इमे खो, भिक्खवे, तयो निरुत्तिपथा अधिवचनपथा पञ्जात्ति-
पथा असङ्घिणा असङ्घिणपुब्बा, न सङ्कीयन्ति^१, न सङ्कीयिस्सन्ति, 5 R. 73
अप्पटिकुट्टा समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्चूहि । ये पि ते, भिक्खवे, अहेसुं
उक्कला वस्सभञ्जा अहेतुकवादा^२ अकिरियवादा नत्थिकवादा, ते पि मे
तयो निरुत्तिपथे अधिवचनपथे पञ्जात्तिपथे न गरहितब्बं नप्पटिकोसि-
तब्बं अमञ्जिसु^३ । तं किस्स हेतु ? निन्दाघट्टनव्यारोसउपारम्भ-
भया^४” ति । 10

मज्झिमपण्णासकस्स^५ उपायवग्गो पठमो^६ ।

तस्सुद्धानं

*उपायो^१ बीजं उदानं, उपादानपरिवत्तं^२ ।

सत्तट्ठानं च सम्बुद्धो, पञ्चमहालि आदित्ता ।

वग्गो निरुत्तिपथेन चा ति* ॥

—०—

६३. उपादियमानसुत्तं

६७. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन 15
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “साधु
मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्मं देसेतु यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको
वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्यं” ति ।

“उपादियमानो खो, भिक्खु, बद्धो^१ मारस्स; अनुपादियमानो 20
मुत्तो पापिमतो” ति ।

१. सङ्कीयन्ति — स्या० । २. अहेतुवादा — रो० । ३. मञ्जिसु — सी० । ४. निन्दा-
व्यारोसउपारम्भभया — रो०; निन्दाव्यारोस० — सी०, स्या० । ५-५. उपायवग्गो पठमो —
सी०; ० उपायवग्गो पठमो — स्या०; ० उपायवग्गो पथमो — रो० । ६. उपायो — सी०, स्या०,
रो० । ७-७. उपादानं परिवट्ट — स्या०, रो०; उपादानं परिवत्तञ्च — सी० । ८. बन्धो —
सी०, स्या० ।

— एत्थ सी०, स्या० पोत्थकेसु अयं गाथा दिस्सति —

उपायो बीजं उपादानं परिवत्तञ्च सत्तट्ठान ।

बुद्धो पञ्चवग्गि महालि आदित्तो निरुत्तिपथेन चा ति ॥

R. 74

“अञ्जातं भगवा, अञ्जातं सुगता” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासी” ति ?

“रूपं खो, भन्ते, उपादियमानो बद्धो मारस्स; अनुपादियमानो
5 मुत्तो पापिमतो । वेदनं उपादियमानो बद्धो मारस्स; अनुपादियमानो
मुत्तो पापिमतो । सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं उपादियमानो बद्धो
मारस्स; अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । इमस्स खाहं, भन्ते, भगवता
सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो एवं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन
10 भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो, भिक्खु, उपादियमानो
बद्धो मारस्स; अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । वेदनं ... सञ्जं ...
सङ्खारे ... विञ्जाणं उपादियमानो बद्धो मारस्स; अनुपादियमानो मुत्तो
पापिमतो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन
अत्थो दट्ठब्बो” ति ।

15 अथ खो सो भिक्खु भगवता भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा
उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो
सो भिक्खु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिर-
स्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति
तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सञ्छि-
B. 62 20 कत्वा उपसम्पज्ज विहासि^१ । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं
करणीयं, नापरं इत्थत्ताया” ति अभिञ्जासि । अञ्जतरो च पन सो
भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

६४. मञ्जमानसुत्तं

६८. सावत्थिनिदानं । अय खो अञ्जतरो भिक्खु ... पे०...
R. 75 भगवन्तं एतदवोच – “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्मं देसेतु
25 ... पे० ... आतापी पहितत्तो विहरेय्य” ति ।

“मञ्जमानो खो, भिक्खु, बद्धो मारस्स; अमञ्जमानो मुत्तो
पापिमतो” ति ।

“अञ्जातं भगवा; अञ्जातं सुगता” ति ।

१. विहरति – म०, स्या० ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासी” ति ?

“रूपं खो, भन्ते, मञ्जमानो बद्धो मारस्स; अमञ्जमानो मुत्तो पापिमतो । वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं मञ्जमानो बद्धो मारस्स; अमञ्जमानो मुत्तो पापिमतो । इमस्स खाहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी” ति । 5

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं, भिक्खु, मञ्जमानो बद्धो मारस्स; अमञ्जमानो मुत्तो पापिमतो । वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं मञ्जमानो बद्धो मारस्स; अमञ्जमानो मुत्तो पापिमतो । 10 इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति । अथ ... पे०... अञ्जतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

६५. अभिनन्दमानसुत्तं

६६. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, 15 भगवा सङ्घित्तेन ... पे०... पहितत्तो विहरेय्य” ति ।

“अभिनन्दमानो खो, भिक्खु, बद्धो मारस्स; अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो” ति ।

“अञ्जातं भगवा; अञ्जातं सुगता” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन 20 अत्थं आजानासी” ति ? B. 63

“रूपं खो पन, भन्ते, अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स; अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो । वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स; अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो । इमस्स 25 खाहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी” ति । R. 76

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो, भिक्खु, अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स; अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो । वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स; अनभिनन्दमानो मुत्तो 30

पापिमतो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति । अथ ... पे०... अञ्जतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

६६. अनिच्चसुत्तं

७०. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु ... पे०...
5 भगवन्तं एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु ... पे०... आतापी पहितत्तो विहरेय्यं” ति ।

“यं खो, भिक्खु, अनिच्चं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो” ति ।

“अञ्जातं भगवा; अञ्जातं सुगता” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन
10 अत्थं आजानासी” ति ?

“रूपं खो, भन्ते, अनिच्चं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । वेदना ...
सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं अनिच्चं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो ।
इमस्स खाहं, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं
आजानामी” ति ।

15 “साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन
भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो, भिक्खु, अनिच्चं;
तत्र ते छन्दो पहातब्बो । वेदना अनिच्चा ... सञ्जा ... सङ्खारा ...
विञ्जाणं अनिच्चं; तत्र खो ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु,
मया सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति । अथ
R. 77 20 ... पे०... अञ्जतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

६७. दुक्खसुत्तं

B. 64 ७१. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु ... पे०...
एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “साधु मे, भन्ते,
भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु ... पे०... आतापी पहितत्तो विहरेय्यं” ति ।

“यं खो, भिक्खु, दुक्खं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो” ति ।

25 “अञ्जातं भगवा; अञ्जातं सुगता” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन
अत्थं आजानासी” ति ?

“रूपं खो, भन्ते, दुक्खं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं दुक्खं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन 5
भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो भिक्खु, दुक्खं; तत्र ते
छन्दो पहातब्बो । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं दुक्खं;
तत्र ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स
एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति । अथ ... पे०... अञ्जतरो च पन सो
भिक्खु अरहतं अहोसी ति । 10

६८. अनत्तसुत्तं

७२. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु ... पे०...
एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – “साधु मे, भन्ते,
भगवा सङ्घित्तेन धम्मं देसेतु ... पे०... पहितत्तो विहरेय्यं” ति ।

“यो खो, भिक्खु, अनत्ता; तत्र ते छन्दो पहातब्बो” ति ।

“अञ्जातं, भगवा; अञ्जातं, सुगता” ति । 15

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन
अत्थं आजानासी” ति ? R. 78

“रूपं खो, भन्ते, अनत्ता; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । वेदना ...
सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं अनत्ता; तत्र मे छन्दो पहातब्बो ।
इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं 20
आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन
भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो, भिक्खु, अनत्ता; तत्र
ते छन्दो पहातब्बो । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं अनत्ता; 25
तत्र ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स
एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति । अथ ... पे०... अञ्जतरो च पन सो
भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

B. 65

६६. अनत्तनियसुत्तं

७३. सावत्थिनिदानं । अथ खो ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु ... पे०... विहरेय्यं” ति ।

“यं खो, भिक्खु, अनत्तनियं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो” ति ।

5 “अञ्जातं, भगवा; अञ्जातं, सुगता” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेण अत्थं आजानासी” ति ?

“रूपं खो, भन्ते, अनत्तनियं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं अनत्तनियं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो ।

10 इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेण अत्थं आजानामी” ति ।

R. 79 “साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेण अत्थं आजानासि । रूपं खो, भिक्खु, अनत्तनियं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो । वेदना ... सञ्जा .... सङ्खारा ... विञ्जाणं
15 अनत्तनियं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेण अत्थो दट्ठब्बो” ति । अथ ... पे०... अञ्जातरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

७०. रजनीयसण्ठितसुत्तं

७४. सावत्थिनिदानं । अथ खो ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच—“साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन
20 धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा ... पे०... विहरेय्यं” ति ।

“यं खो, भिक्खु, रजनीयसण्ठितं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो” ति ।

“अञ्जातं, भगवा; अञ्जातं, सुगता” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेण अत्थं आजानासी” ति ?

25 “रूपं खो, भन्ते, रजनीयसण्ठितं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं रजनीयसण्ठितं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेण अत्थं आजानामी” ति ।

“साधु साधु भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो, भिक्खु, रजनीयसण्ठितं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं रजनीयसण्ठितं; तत्र ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु^१, मया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति । अथ ... पे०... अञ्ज- 5 तरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

B. 66

७१. राधसुत्तं

७५. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा राधो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं एतदवोच – “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्ब- निमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति ? 10

R. 80

“यं किञ्चि, राध, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं – ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । या काचि वेदना ... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ... पे०... यं दूरे 15 सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं – ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । एवं खो, राध, जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कार- ममङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति । अथ ... पे०... अञ्जतरो च पना- 20 यस्मा राधो अरहतं अहोसी ति ।

20

७२. सुराधसुत्तं

७६. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा सुराधो भगवन्तं एतद- वोच – “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होति, विधा समतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं” ति ?

“यं किञ्चि, सुराध, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ... पे०... यं दूरे 25 सन्तिके वा, सब्बं रूपं – ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । या काचि वेदना

R. 81
B. 67

... या कचि सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीता-
नागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्वा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं
वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बा वेदना ... सब्बा सञ्जा ... सब्बे
सङ्खारा ... सब्बं विञ्जाणं — 'नेतं मम, नेसोर्हमस्मि, न मेसो अत्ता' ति
5 एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । एवं खो,
सुराध, जानतो एव पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये, बहिद्वा च
सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समति-
क्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं" ति । अथ ... पे०... अञ्जतरो च पनायस्मा
सुराधो अरहतं अहोसी ति ।

अरहन्तवगो^१ दुतियो ।

तस्सुद्धानं

10

उपादियमञ्जमाना^२, अथाभिनन्दमानो^३ च^४ ।
अनिच्चं दुक्खं अनत्ता च, अनत्तनीयं^५ रजनीयसण्ठितं^६ ।
राधसुराधेन^७ ते दसा ति^८ ॥

— ० —

७३. अस्सादसुत्तं

७७. सावत्थिनिदानं । “अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो रूपस्स
अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय ...
15 सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विञ्जाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं
च यथाभूतं नप्पजानाति । सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको रूपस्स
R. 82 अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ...
सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विञ्जाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं
च यथाभूतं पजानाती” ति ।

७४. समुदयसुत्तं

20 ७८. सावत्थिनिदानं । “अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो रूपस्स
समुदयं च अत्थङ्गमं^१ च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं
नप्पजानाति । वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विञ्जाणस्स समुदयं

१. अरहन्तवगो — सी०, रो० । २. उपादियमञ्जमाना — सी० । ३-३. अथोपि
अभिनन्दना — सी० । ४. अनत्तनेय्यं — सी०, अनत्तनियं — स्या०, रो० । ५. रजनीय-
सण्ठितं — स्या० । ६-६. राधसुराधेन चैव द्वितियो पूरितो वगो — सी० । ७. अत्थगमं —
सी०, रो० ।

B. 69

“अनेजं^१ ते^१ अनुप्पत्ता, चित्तं तेसं अनाविलं ।
लोके अनुपलित्ता ते, ब्रह्मभूता अनासवा ॥

“पञ्चक्खन्धे परिञ्जाय, सत्तं सद्धम्मगोचरा ।
पसंसिया सप्पुरिसा, पुत्ता बुद्धस्स ओरसा ॥

5

“सत्तरतनसम्पन्ना, तीसु सिक्खासु सिक्खिता ।
अनुविचरन्ति महावीरा, पहीनभयभेरवा ॥

“दसहज्जेहि सम्पन्ना, महानागा समाहिता ।
एते खो सेट्ठा लोकस्मि, तण्हा तेसं न विज्जति ॥

10

“असेखञ्जाणमुप्पन्नं^२, अन्तिमोयं समुत्सयो ।
यो सारो ब्रह्मचरियस्स, तस्मि अपरपच्चया ॥

R. 84

“विधासु न विकम्पन्ति, विप्पमुत्ता पुनब्भवा ।
दन्तभूमिमनुप्पत्ता, ते लोके विजिताविनो ॥

“उद्धं तिरियं अपाचीनं^३, नन्दी^४ तेसं न विज्जति ।
नदन्ति ते सीहनादं, बुद्धा लोके अनुत्तरा” ति ॥

७७. दुतियअरहन्तसुत्तं

15

८२. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं
तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।

20

“एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बि-
न्दति ... वेदनाय पि ... सञ्जाय पि ... सङ्खारेसु पि ... विञ्जाणस्मि पि
निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि
विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं,
नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाति । यावता, भिक्खवे, सत्तावासा, यावता
भवग्गं, एते अग्गा एते सेट्ठा लोकस्मि यदिदं अरहन्तो” ति ।

७८. सीहसुत्तं

B. 70

८३. सावत्थिनिदानं । “सीहो, भिक्खवे, मिगराजा सायन्ह-
समयं^१ आसया निक्खमति; आसया निक्खमित्वा विजम्भति; विजम्भित्वा

१-१. अनेजन्तो - रो० । २. असेक्ख० - स्या० । ३. अपाचिनं - स्या० ।
४. नन्दि - सी०, स्या०, रो० । ५. सायण्ह० - सी०, स्या०, रो० ।

समन्ता चतुर्दिसा अनुविलोकेति; समन्ता चतुर्दिसा अनुविलोकेत्वा
 तिक्खत्तुं सीहनादं नदति; तिक्खत्तुं सीहनादं नदित्वा गोचराय पक्क-
 मति । ये हि केचि, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा सीहस्स मिगरञ्ओ
 नदतो सहं सुणन्ति; येभुय्येन भयं संवेगं सन्तासं आपज्जन्ति; बिलं
 बिलासया पविसन्ति; दकं दकासया पविसन्ति; वनं वनासया पविसन्ति; 5
 आकासं पक्खिनो भजन्ति । ये पि ते, भिक्खवे, रञ्ओ नागा गामनिगम-
 राजधानीसु, दब्हेहि वरत्तेहि^१ बद्धा^२, ते पि तानि बन्धनानि सञ्छि-
 न्दित्वा सम्पदालेत्वा भीता मुत्तकरीसं चजमाना^३ येन वा तेन वा पला-
 यन्ति । एवं महिद्धिको खो, भिक्खवे, सीहो मिगराजा तिरच्छानगतानं
 पाणानं एवं महेसक्खो एवं महानुभावो । 10

“एवमेव खो, भिक्खवे, यदा तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं
 सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविद् अनुत्तरो पुरिसदम्म-
 सारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो धम्मं देसेति — ‘इति रूपं,
 इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो; इति वेदना ... इति सञ्जा
 ... इति सङ्खारा ... इति विञ्जाणं, इति विञ्जाणस्स समुदयो, इति 15
 विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो’ ति । ये पि ते, भिक्खवे, देवा दीघायुका
 वण्णवन्तो सुखबहुला उच्च्वेसु विमानेसु चिरट्टितिका ते पि तथागतस्स
 धम्मदेसनं सुत्वा येभुय्येन भयं संवेगं सन्तासं आपज्जन्ति — ‘अनिच्चा व
 किर, भो, मयं समाना निच्चम्हा ति अमज्झिम्ह । अद्दुवा व किर,
 भो, मयं समाना धुवम्हा ति अमज्झिम्ह । असस्सता व किर, भो, मयं 20
 समाना सस्सतम्हा ति अमज्झिम्ह । मयं पि^४ किर, भो, अनिच्चा अद्दुवा
 असस्सता सक्कायपरियापन्ना’ ति । एवं महिद्धिको खो, भिक्खवे, तथा-
 गतो सदेवकस्स लोकस्स एवं महेसक्खो एवं महानुभावो” ति ।

८४. इदमवोच भगवा ... पे०... एतदवोच सत्था —

“यदा बुद्धो अभिञ्जाय, धम्मचक्कं पवत्तयि ।

25 R. 86

सदेवकस्स लोकस्स, सत्था अप्पटिपुग्गलो ॥

“सक्कायं^५ च^६ निरोधं च, सक्कायस्स च सम्भवं ।

B. 71

अरियञ्चट्ठङ्गिकं मग्गं, दुक्खूपसमगामिनं ॥

१. योत्तेहि — रो० । २. बन्धनेहि बद्धा — सी०; बन्धनेहि बन्धा — स्या० ।

३. मोचन्ता — रो० । ४. हि — रो० । ५-५. सक्कायस्स — स्या०, रो० ।

“ये पि दीघायुका देवा, वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
 भीता सन्तासमापादुं, सीहस्सेवितरे मिगा ॥
 अवीतिवत्ता सक्कायं, अनिच्चा किर भो मयं ।
 सुत्वा अरहतो वाक्यं, विप्पमुत्तस्स तादिनो” ति ॥

७६. खज्जनीयसुत्तं

- 5 ८५. सावत्थिनिदानं । “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा
 ब्राह्मणा वा अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरमाना अनुस्सरन्ति सब्बे
 ते पञ्चुपादानक्खन्धे अनुस्सरन्ति एतेसं वा अञ्जातरं । कतमे पञ्च ?
 ‘एवंरूपो अहोसि अतीतमद्धानं’ ति – इति वा हि, भिक्खवे, अनुस्सर-
 मानो रूपञ्जेव अनुस्सरति । ‘एवंवेदनो अहोसि अतीतमद्धानं’ ति –
 10 इति वा हि, भिक्खवे, अनुस्सरमानो वेदनं येव अनुस्सरति । ‘एवंसञ्जी’
 अहोसि अतीतमद्धानं’ ति ... ‘एवंसङ्खारो अहोसि अतीतमद्धानं’ ति ...
 ‘एवंविज्जाणो अहोसि अतीतमद्धानं’ – इति वा हि, भिक्खवे, अनुस्सर-
 मानो विज्जाणमेव अनुस्सरति ।

- “किञ्च, भिक्खवे, रूपं वदेथ ? रूपती ति खो, भिक्खवे,
 15 तस्मा ‘रूपं’ ति वुच्चति । केन रूपति ? सीतेन पि रूपति, उण्हेन पि
 रूपति, जिघच्छाय पि रूपति, पिपासाय पि रूपति, डंसमकसवाता-
 तपसिरिसपसम्फस्सेन^१ पि रूपति; रूपती ति खो, भिक्खवे, तस्मा
 ‘रूपं’ ति वुच्चति । किञ्च, भिक्खवे, वेदनं वदेथ ? वेदयती ति खो,
 भिक्खवे, तस्मा ‘वेदना’ ति वुच्चति । किञ्च वेदयति ? सुखं पि वेद-
 20 यति, दुक्खं पि वेदयति, अदुक्खमसुखं पि वेदयति; वेदयती ति खो,
 भिक्खवे, तस्मा ‘वेदना’ ति वुच्चति ।

- “किञ्च, भिक्खवे, सञ्जं वदेथ ? सञ्जानाती ति खो, भिक्खवे,
 तस्मा ‘सञ्जा’ ति वुच्चति । किञ्च सञ्जानाति ? नीलं पि सञ्जा-
 नाति, पीतकं पि सञ्जानाति, लोहितकं पि सञ्जानाति, ओदातं पि
 25 सञ्जानाति । सञ्जानाती ति खो, भिक्खवे, तस्मा ‘सञ्जा’ ति वुच्चति ।

- B. 72 “किञ्च, भिक्खवे, सङ्खारे वदेथ ? सङ्खतमभिसङ्खरोन्ती ति
 खो, भिक्खवे, तस्मा ‘सङ्खारा’ ति वुच्चन्ति^३ ? किञ्च सङ्खतमभिसङ्ख-

१. एवंसञ्जो – स्या०, म० । २. ० सरीसप ० – म०; ० सिरिसप ० – स्या० ।
 ३. वुच्चति – म० ।

रोन्ति ? रूपं रूपत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति, वेदनं वेदनत्ताय सङ्खतम-
भिसङ्खरोन्ति, सञ्जं सञ्जत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति, सङ्खारे सङ्खा-
रत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति, विञ्जाणं विञ्जाणत्ताय सङ्खतमभि-
सङ्खरोन्ति । सङ्खतमभिसङ्खरोन्ती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'सङ्खारा'
ति वुच्चति ।

5

“किञ्च, भिक्खवे, विञ्जाणं वदेथ ? विजानाती ति खो,
भिक्खवे, तस्मा 'विञ्जाणं' ति वुच्चति । किञ्च विजानाति ? अम्बिलं
पि विजानाति, तित्थकं पि विजानाति, कटुकं पि विजानाति, मधुरं^१ पि
विजानाति, खारिकं पि विजानाति, अखारिकं पि विजानाति, लोणिकं^२
पि विजानाति, अलोणिकं पि विजानाति । विजानाती ति खो, भिक्खवे,
तस्मा 'विञ्जाणं' ति वुच्चति ।

10

“तत्र, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति —
'अहं खो एतरहि रूपेण खज्जामि । अतीतम्पाहं^३ अद्धानं एवमेव रूपेण
खज्जि, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन रूपेण खज्जामि । अहञ्चेव खो
पन अनागतं रूपं अभिनन्देय्यं, अनागतम्पाहं अद्धानं एवमेव रूपेण खज्जेय्यं,
सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन रूपेण खज्जामी' ति । सो इति पटिसङ्खाय
अतीतस्मि रूपस्मि अनपेक्खो होति ; अनागतं रूपं नाभिनन्दति ; पच्चुप्प-
न्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

15

“अहं खो एतरहि वेदनाय खज्जामि अतीतम्पाहं अद्धानं एवमेव
वेदनाय खज्जि, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नाय वेदनाय खज्जामि ।
अहञ्चेव खो पन अनागतं वेदनं अभिनन्देय्यं, अनागतम्पाहं अद्धानं एवमेव
वेदनाय खज्जेय्यं, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नाय वेदनाय खज्जामी' ति ।
सो इति पटिसङ्खाय अतीताय वेदनाय अनपेक्खो होति ; अनागतं नाभि-
नन्दति ; पच्चुप्पन्नाय वेदनाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो
होति ।

25

“अहं खो एतरहि सञ्जाय खज्जामि ... पे०... अहं खो एतरहि
सङ्खारेहि खज्जामि ; अतीतम्पाहं अद्धानं एवमेव सङ्खारेहि खज्जि, सेय्य-
थापि एतरहि पच्चुप्पन्नेहि सङ्खारेहि खज्जामी ति । अहञ्चेव खो पन
अनागते सङ्खारे अभिनन्देय्यं ; अनागतम्पाहं अद्धानं सङ्खारेहि खज्जेय्यं,
सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेहि सङ्खारेहि खज्जामी' ति । सो इति पटि-

20 R. 88

R. 79

30

१. मधुकं—सी०, रो० । २. लोणकं—रो० । ३. अतीतम्पाहं—सी०, रो० ।

सङ्ख्वाय अतीतेसु सङ्ख्वारेसु अनपेक्खो होति; अनागते सङ्ख्वारे नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नानं सङ्ख्वारानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

“अहं खो एतरहि विञ्जाणेन खज्जामि अतीतं पि अद्धानं एवमेव विञ्जाणेन खज्जि, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन विञ्जाणेन खज्जामि ।

5 अहञ्चेव खो पन अनागतं विञ्जाणं अभिनन्देय्यं, अनागतम्पाहं अद्धानं एवमेव विञ्जाणेन खज्जेय्यं, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन विञ्जाणेन खज्जामी’ ति । सो इति पटिसङ्ख्वाय अतीतस्मि विञ्जाणस्मि अनपेक्खो होति; अनागतं विञ्जाणं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स विञ्जाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

10 “तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितु —

15 ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

R. 89 “वेदना ... सञ्जा ... सङ्ख्वारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

20 “यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितु—

‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

25 “तस्मातिह, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं — ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । या काचि वेदना ... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्ख्वारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ... पे०... 30 यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं — ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।

“अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको अपचिनाति, नो आचि-
 नाति; पजहति, न उपादियति; विसिनेति^१, न उस्सिनेति^२; विधूपेति, न
 सन्धूपेति । किञ्च अपचिनाति, नो आचिनाति ? रूपं अपचिनाति, नो
 आचिनाति; वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे^३ ... विञ्जाणं अपचिनाति, नो
 आचिनाति । किञ्च पजहति, न उपादियति ? रूपं पजहति, न उपा- 5
 दियति; वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं पजहति, न उपादि-
 यति । किञ्च विसिनेति, न उस्सिनेति ? रूपं विसिनेति, न उस्सिनेति;
 वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं विसिनेति, न उस्सिनेति ।
 किञ्च विधूपेति, न सन्धूपेति ? रूपं विधूपेति, न सन्धूपेति; वेदनं ...
 सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं विधूपेति, न सन्धूपेति । 10

B. 74

R. 90

10

“एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बि-
 न्दति ... वेदनाय पि ... सञ्जाय पि ... सङ्खारेसु पि ... विञ्जाणस्मिं
 पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं
 विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कत करणीयं,
 नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाति । 15

“अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु नेवाचिनाति न अपचिनाति,
 अपचिनित्वा ठितो नेव पजहति न उपादियति, पजहित्वा ठितो नेव विसि-
 नेति न उस्सिनेति, विसिनेत्वा ठितो नेव विधूपेति न सन्धूपेति । विधू-
 पेत्वा ठितो किञ्च नेवाचिनाति न अपचिनाति ? अपचिनित्वा ठितो
 रूपं नेवाचिनाति न अपचिनाति; अपचिनित्वा ठितो वेदनं ... सञ्जं ... 20
 सङ्खारे ... विञ्जाणं नेवाचिनाति न अपचिनाति । अपचिनित्वा ठितो
 किञ्च नेव पजहति न उपादियति ? पजहित्वा ठितो रूपं नेव पजहति
 न उपादियति; पजहित्वा ठितो वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं
 नेव पजहति न उपादियति । पजहित्वा ठितो किञ्च नेव विसिनेति न
 उस्सिनेति ? विसिनेत्वा ठितो रूपं^४ नेव विसिनेति न उस्सिनेति; विसि- 25
 नेत्वा ठितो वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं नेव विसिनेति न
 उस्सिनेति । विसिनेत्वा ठितो किञ्च नेव विधूपेति न सन्धूपेति ? विधू-
 पेत्वा ठितो रूपं नेव विधूपेति न सन्धूपेति; विधूपेत्वा ठितो वेदनं ... सञ्जं
 ... सङ्खारे ... विञ्जाणं नेव विधूपेति न सन्धूपेति । विधूपेत्वा ठितो

१. विसिनेति - सी०, रो० । २. उस्सिनेति - सी०, रो० । ३. सङ्खारा - स्या० ।

४. रूपे - स्या० ।

एवंविमुत्तचित्तं खो, भिक्खवे, भिक्खुं सइन्दा^१ देवा^१ सब्रह्मका सपजा-
पतिका आरका व नमस्सन्ति —

R. 91

‘नमो ते पुरिसाजञ्ज, नमो ते पुरिसुत्तम ।

यस्स ते नाभिजानाम, यं पि निस्साय ज्ञायसी’” ति ॥

८०. पिण्डोल्यसुत्तं

B. 75 5

८६. एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मि निग्रोधा-
रामे । अथ खो भगवा किस्मिञ्चिदेव पकरणे भिक्खुसङ्घं पणामेत्वा
पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कपिलवत्थुं पिण्डाय पाविसि ।
कपिलवत्थुस्मि पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो येन
महावनं तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । महावनं अज्झोगाहेत्वा^२ बेलुवल-
१० ट्टिकाय^३ मूले दिवाविहारं निसीदि ।

अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परि-
वितक्को उदपादि — “मया खो भिक्खुसङ्घो पबाब्हो । सन्तेत्थ भिक्खू
नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं । तेसं मम अपस्सन्तानं
सिया अज्जथत्तं सिया विपरिणामो । सेय्यथापि नाम वच्छस्स तरुणस्स
१५ मातरं अपस्सन्तस्स सिया अज्जथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव सन्तेत्थ
भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं तेसं मम अपस्स-
सन्तानं सिया अज्जथत्तं सिया विपरिणामो । सेय्यथापि नाम बीजानं
तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अज्जथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव
सन्तेत्थ ... पे०... तेसं मम अलभन्तानं दस्सनाय सिया अज्जथत्तं सिया
२० विपरिणामो । यन्नूनाहं यथेव मया पुब्बे भिक्खुसङ्घो अनुगगहितो, एवमेव
एतरहि अनुगगण्हेय्यं भिक्खुसङ्घं” ति ।

R. 92

अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय
— सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं^४ वा बाहं पसारेय्य पसारितं
वा बाहं समिञ्जेय्य एवमेव — ब्रह्मलोके अन्तरहितो भगवतो पुरतो
२५ पातुरहोसि । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन
भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “एवमेतं, भगवा;
एवमेतं, सुगत ! भगवतो, भन्ते, भिक्खुसङ्घो पबाब्हो । सन्तेत्थ भिक्खू

१-१ सइन्दका० - रो० । २. अज्झोगहेत्वा - स्या०, रो० । ३. बेलुवलट्टिकाय-
स्या०; बेलुवलट्टिताय - रो० । ४. समिञ्जितं - सी०, स्या०, रो० ।

नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं । तेसं भगवन्तं
 अपस्सन्तानं सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो । सेय्यथापि नाम वच्छस्स
 तरुणस्स मातरं अपस्सन्तस्स सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव
 सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं तेसं B. 76
 भगवन्तं अपस्सन्तानं सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो । सेय्यथापि 5
 नाम बीजानं तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो,
 एवमेव सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं
 तेसं भगवन्तं अलभन्तानं दस्सनाय सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो ।
 अभिनन्दतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं; अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्खु-
 सङ्घं । यथेव भगवता पुब्बे भिक्खुसङ्घो अनुगगहितो, एवमेव एतरहि 10
 अनुगगणातु भिक्खुसङ्घं” ति ।

अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन^१ । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भग-
 वतो अधिवासनं विदित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा
 तत्थेवन्तरधायि ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना^२ वुट्ठितो येन निगोधा- 15
 रामो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज
 खो भगवा तथारूपं इद्धाभिसङ्खारं अभिसङ्खासि^३ यथा ते भिक्खू* एक-
 द्वीहिकाय*^४ सारज्जमानरूपा येनाहं तेनुपसङ्कमेय्युं । ते पि भिक्खू एक-
 द्वीहिकाय सारज्जमानरूपा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा R. 93
 भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते 20
 भिक्खू भगवा एतदवोच -

“अन्तमिदं, भिक्खवे, जीविकानं यदिदं पिण्डोत्थं । अभिसापोयं^५,
 भिक्खवे, लोकरिस्म पिण्डोलो विचरसि पत्तपाणी ति । तं च खो एतं^६,
 भिक्खवे, कुलपुत्ता उपेन्ति^७ अत्थवसिका, अत्थवसं पटिच्च; नेव राजा-
 भिनीता न चोराभिनीता न इणट्टा^८ न भयट्टा^९ न आजीविकापकता^{१०}; अपि 25
 च खो ओतिण्णाम्ह^{११} जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि
 दोमनस्सेहि उपायसेहि दुक्खोतिण्णा^{१२} दुक्खपरेता^{१३} अप्पेव नाम इमस्स
 केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्जायेथा ति ।

१. तुण्हीभावेन - रो० । २. पटिसल्लाना - सी०, स्या० । ३. अभिसङ्खारेसि -
 स्या०; अभिसङ्खायि-रो० । * - * सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि । ४. एकविहिकाय - रो० ।
 ५. अभिसापायं - रो० । ६. एवं - रो० । ७. इणट्टा - स्या०, रो० । ८. भयट्टा - स्या०,
 रो० । ९. जीविकापकता - रो० । १०. ओतिणमिह - रो० । ११. दुक्खोतिणो - रो० ।
 १२. दुक्खपरेतो - रो० ।

B. 77

“एवं पब्बजितो चायं, भिक्खवे, कुलपुत्तो । सो च होति अभि-
ज्झालु^१ कामेसु तिब्बसारागो व्यापन्नचित्तो^२ पदुट्ठमनसङ्कप्पो मुट्ठस्सति
असम्पजानो असमाहितो विभन्तचित्तो पाकतिन्द्रियो^३ । सेय्यथापि,
भिक्खवे, छवालातं उभतोपदित्तं मज्झे गूथंगतं नेव गामे कटुत्थं^४ फरति
नारज्जे कटुत्थं फरति । तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुगलं वदामि गिहि-
भोगा च परिहीनो सामञ्जत्थं च न परिपूरेति ।

“तयोमे, भिक्खवे, अकुसलवितक्का – कामवितक्को, व्यापाद-
वितक्को^५, विहिंसावितक्को । इमे च खो, भिक्खवे, तयो अकुसलवितक्का
क्व^६ अपरिसेसा निरुज्जन्ति ? चतूसु वा सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तस्स
विहरतो अनिमित्तं वा समाधि भावयतो । यावञ्चिदं भिक्खवे, अलमेव
अनिमित्तो समाधि भावेतुं । अनिमित्तो, भिक्खवे, समाधि भावितो
बहुलीकतो महप्फलो होति महानिसंसो ।

R. 94

“द्वेमा, भिक्खवे, दिट्ठियो – भवदिट्ठि च विभवदिट्ठि च । तत्र
खो, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति – ‘अत्थि नु
खो तं^७ किञ्चि लोकस्मिं यमहं उपादियमानो न वज्जवा अस्सं’ ति ?
सो एवं पजानाति – ‘नत्थि नु खो तं किञ्चि लोकस्मिं यमहं उपादियमानो
न वज्जवा अस्सं* । अहं हि^८ रूपञ्जेव उपादियमानो उपादियेय्यं वेद-
नञ्जेव ... सञ्जञ्जेव ... सङ्खारे येव विञ्जाणञ्जेव उपादियमानो
उपादियेय्यं तस्स मम^९ अस्स उपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति;
जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवेय्युं ।
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो अस्सा’ ति ।

“तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” । *

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

25 “दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं –
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

१. अभिज्झालू – सी०, स्या०, अभिज्झालू – रो० । २. व्यापन्नचित्तो – रो० ।
३. पाकतिन्द्रियो – सी० । ४. कटुत्तं – रो० । ५. व्यापादवितक्को – सी०, रो० । ६. तं –
स्या०; तं क्व – सी० । ७. रो० पोत्थके नत्थि । *‘सो एवं पजानाति इति सी०, स्या०
पोत्थकेसु एत्थ अधिको पाठो विज्जति । ८. च – सी०, स्या० । ९. मे – सी०, स्या०, रो० ।

“नो हेतं, भन्ते” ।

वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं ... पे०... तस्मातिह
भिक्षवे एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

८१. पालिलेय्यसुत्तं

८७. एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । अथ
खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कोसम्बि पिण्डाय 5
पाविसि । कोसम्बियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो
सामं सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय अनामन्तेत्वा उपट्ठाके अन-
पलोकेत्वा भिक्खुसङ्घं एको अदुतियो चारिकं पक्कामि ।

B. 78,
R. 95

अथ खो अञ्जतरौ भिक्खु अचिरपक्कन्तस्स भगवतो येनायस्मा
आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — 10
“एसावुसो^१, आनन्द, भगवा सामं सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय
अनामन्तेत्वा उपट्ठाके अनपलोकेत्वा भिक्खुसङ्घं एको अदुतियो चारिकं
पक्कन्तो” ति ।

“यस्मि, आवुसो, समये भगवा सामं सेनासनं संसामेत्वा पत्त-
चीवरमादाय अनामन्तेत्वा उपट्ठाके अनपलोकेत्वा भिक्खुसङ्घं एको 15
अदुतियो चारिकं पक्कमति^२, एको व भगवा तस्मि समये विहरितु-
कामो होति; न भगवा तस्मि समये केनचि अनुबन्धितब्बो होती” ति ।

अथ खो भगवा अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन पालिलेय्यकं^३
तदवसरि । तत्र सुदं भगवा पालिलेय्यके विहरति भद्दसालमूले । अथ
खो सम्बहुला भिक्खू येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा 20
आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^४ वीति-
सारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्तं
आनन्दं एतदवोचुं — “चिरस्सुता^५ खो नो, आवुसो आनन्द, भगवतो
सम्मुखा धम्मी कथा; इच्छाम मयं, आवुसो आनन्द, भगवतो सम्मुखा
धम्मि कथं सोतुं” ति ।

25

अथ खो आयस्मा आनन्दो तेहि भिक्खूहि सद्धि येन पालिलेय्यकं
भद्दसालमूलं येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि-

१. एहावुसो — सी०, स्या० । २. पक्कामि — रो० । ३. पालिलेय्यकं — सी०, रो० ।

४. सारणीयं — सी०, स्या०, रो० । ५. चिरस्सं सुता — रो० ।

R. 96

वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । तेन खो पन समयेन अञ्जतरस्स भिक्खुनो एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “कथं नु खो जानतो कथं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होती” ति ?

B. 79

5 अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्जाय भिक्खू आमन्तेसि — “विचयसो देसितो, भिक्खवे, मया धम्मो; विचयसो देसिता चत्तारो सतिपट्ठाना; विचयसो देसिता चत्तारो सम्मप्पधाना; विचयसो देसिता चत्तारो इद्धिपादा; विचयसो देसितानि पञ्चिन्द्रियानि; विचयसो देसितानि पञ्च बलानि; विचयसो देसिता सत्तबोज्झङ्गा^१; विचयसो
10 देसितो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो । एवं विचयसो देसितो, भिक्खवे, मया धम्मो । एवं विचयसो देसिते^२ खो, भिक्खवे, मया धम्मो^३ अथ च पनिधे-
कच्चस्स भिक्खुनो एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘कथं नु खो जानतो कथं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होती’ ति ?

R. 97

“कथं च, भिक्खवे, जानतो कथं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो
15 होति ? इध भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरिय-
धम्मस्स अकोविदो अरियधम्मो अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिस-
धम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मो अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति ।
या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्खारो हेसो । सो पन सङ्खारो
किंनिदानो किसमुदयो किंजातिको किपभवो ? अविज्जासम्फस्सजेन,
20 भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा; ततो जो
सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो अनिच्चो सङ्खतो
पटिच्चसमुप्पन्ना । सा पि तण्हा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । सा
पि वेदना ... सो पि फस्सो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्ना । सा पि
अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । एवं पि खो, भिक्खवे,
25 जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

“न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति; अपि च खो रूपवन्तं
30 अत्तानं समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्खारो
सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो किसमुदयो किंजातिको किपभवो ?
अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स
उप्पन्ना तण्हा, ततो जो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो

१. सत्तबोज्झङ्गानि—रो० । २. देसितो—स्या०, रो० । ३. धम्मो—स्या०, रो० ।

अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा ... सा पि वेदना ...
सो पि फस्सो ... सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसम्मुप्पन्ना ।
एवं पि खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

“न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं अत्तानं समनु-
पस्सति; अपि च खो अत्तनि रूपं समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, 5 B. 80
समनुपस्सना सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो किंसमुदयो
किंजातिको किंपभवो ? अविज्जा सम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन
फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा; ततो जो सो सङ्खारो । इति
खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा
पि तण्हा ... सा पि वेदना ... सो पि फस्सो ... सा पि अविज्जा अनिच्चा 10
सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । एवं पि खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो
अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

“न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं अत्तानं समनु-
पस्सति, न अत्तनि रूपं समनुपस्सति; अपि च खो रूपस्मिं अत्तानं समनु-
पस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्खारो सो । सो पन 15
सङ्खारो किंनिदानो किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो ? अविज्जा-
सम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स^१ अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना
तण्हा; ततो जो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो
अनिच्चो असङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा ... सा पि वेदना ... R. 98
सो पि फस्सो ... सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसम्मुप्पन्ना । 20
एवं पि खो, भिक्खवे, जानतो ... पे०... आसवानं खयो होति ।

“न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं अत्तानं, न
अत्तनि रूपं, न रूपस्मिं अत्तानं समनुपस्सति; अपि च खो वेदनं अत्ततो
समनुपस्सति, अपि च खो वेदनावन्तं अत्तानं समनुपस्सति, अपि च
खो अत्तनि वेदनं समनुपस्सति, अपि च खो वेदनाय अत्तानं समनु- 25
पस्सति; अपि च खो सञ्जं ... अपि च खो सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति,
अपि च खो सङ्खारवन्तं अत्तानं समनुपस्सति, अपि च खो अत्तनि
सङ्खारे समनुपस्सति, अपि च खो सङ्खारेसु अत्तानं समनुपस्सति;
अपि च खो विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, अपि च खो विञ्जाणवन्तं
अत्तानं, अपि च खो अत्तनि विञ्जाणं, अपि च खो विञ्जाणस्मिं 30

१. फुट्ठस्स - रो० ।

अत्तानं समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो ... पे०... किपभवो ? अविज्जा-सम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्टस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा; ततो जो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो

B. 81 5 अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा ... सा पि वेदना ... सो पि फस्सो ... सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

“न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, न सञ्जं ... न सङ्खारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति; अपि च खो एवंदिट्ठि होति – ‘सो अत्ता सो लोको, एसो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति । या खो पन सा, भिक्खवे, सस्सतदिट्ठि सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो ... पे०... एवं पि, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

R. 99

“न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनं ... न सञ्जं ...

15 ... न सङ्खारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति; ना पि एवंदिट्ठि होति – ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति । अपि च खो एवंदिट्ठि होति – ‘नो चस्सं नो च मे सिया नाभविस्सं’ न मे भविस्सती’ ति । या खो पन सा, भिक्खवे, उच्छेददिट्ठि सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो किंसमुदयो किं-

20 जातिको किपभवो ? अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्टस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा; ततो जो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो अनिच्चो ... पे०... एवं पि खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

“न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनं ... न सञ्जं ...

25 न सङ्खारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति ... पे०... न विञ्जाणस्मि अत्ततो^१ समनुपस्सति, ना^२ पि एवंदिट्ठि होति – ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति; ना पि एवं-दिट्ठि होति – ‘नो चस्सं नो च मे सिया नाभविस्सं न मे भविस्सती’ ति; अपि च खो कङ्खी होति विचिकिच्छी अनिट्ठङ्गतो सद्धम्मे । या खो पन

30 सा, भिक्खवे, कङ्खिता विचिकिच्छिता अनिट्ठङ्गतता^४ सद्धम्मे सङ्खारो

१. न भविस्सामि – रो० । २. अत्तान – सी०, स्या०, रो० । ३. न – रो० ।

४. अनिट्ठङ्गता – रो० ।

सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो? किंसमुदयो किंजातिको किंपभवो ?
अविज्जासम्पस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स
उप्पन्ना तण्हा; ततो जो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो
अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा अनिच्चा सङ्खता
पटिच्चसमुप्पन्ना । सा पि वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । सो 5
पि फस्सो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि अविज्जा अनिच्चा
सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो
अनन्तरा आसवानं खयो होती” ति ।

B. 82

८२. पुण्णमसुत्तं

८८. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगार-
मातुपासादे महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि । तेन खो पन समयेन भगवा 10
तदहुपोसथे पन्नरसे पुण्णाय^१ पुण्णमाय रत्तिया भिक्खुसङ्घपरिवुतो अज्झो-
कासे निसिन्नो होति ।

R. 100

अथ खो अज्जातरो भिक्खु उट्ठायासना एकसं उत्तरासङ्गं करित्वा
येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच – “पुच्छेय्याहं, भन्ते,
भगवन्तं किञ्चिदेव देसं, सचे मे भगवा ओकासं करोति पञ्चस्स वेय्या- 15
करणाया” ति ।

“तेन हि त्वं, भिक्खु, सके आसने निसीदित्वा पुच्छ यदाकङ्खसी”
ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा सके आसने
निसीदित्वा भगवन्तं एतदवोच – “इमे नु खो, भन्ते, पञ्चुपादानक्खन्धा, 20
सेय्यथीदं^२ – रूपुपादानक्खन्धो^३, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जूपादानक्खन्धो,
सङ्खारुपादानक्खन्धो, विज्जाणुपादानक्खन्धो” ति ।

“इमे खो, भिक्खु, पञ्चुपादानक्खन्धा; सेय्यथीदं – रूपुपादा-
नक्खन्धो ... पे०... विज्जाणुपादानक्खन्धो” ति ।

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा 25
अनुमोदित्वा भगवन्तं उत्तरिं पञ्चं अपुच्छि –

“इमे खो पन, भन्ते, पञ्चुपादानक्खन्धा किमूलका” ति ?

“इमे खो, भिक्खु, पञ्चुपादानक्खन्धा छन्दमूलका” ति ।

१. रो० पोत्थके नत्थि । २. सेय्यथिदं – म० । ३. रूपुपादानक्खन्धो – सी०, स्या० ।

“साधु ... पे०... तञ्जेव नु खो, भन्ते, उपादानं ते पञ्चुपादान-
क्खन्धा उदाहु अञ्जत्र पञ्चहि^१ उपादानक्खन्धेहि^१ उपादानं” ति ?

R. 101

“न खो, भिक्खु, तञ्जेव उपादानं ते पञ्चुपादानक्खन्धा ना पि
अञ्जत्र पञ्चहि उपादानक्खन्धेहि उपादानं, अपि च यो तत्थ छन्दरागो
५ तं तत्थ उपादानं” ति ।

B. 83

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु ... पे०... उत्तरि पञ्हं अपुच्छि—

“सिया पन, भन्ते, पञ्चुपादानक्खन्धेसु छन्दरागवेमत्तता” ति ?

“सिया, भिक्खू” ति भगवा अवोच, “इध, भिक्खु, एकच्चस्स एवं
होति — ‘एवंरूपो सियं अनागतमद्धानं, एवंवेदनो सियं अनागतमद्धानं,
१० एवंसञ्जो^२ सियं अनागतमद्धानं, एवंसङ्खारो सियं अनागतमद्धानं, एवं-
विञ्जाणो सियं अनागतमद्धानं’ ति । एवं खो, भिक्खु, सिया पञ्चु-
पादानक्खन्धेसु छन्दरागवेमत्तता” ति ।

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु ... पे०... उत्तरि पञ्हं अपुच्छि—

“कित्तावता नु खो, भन्ते, खन्धानं खन्धाधिवचनं” ति ?

15

“यं किञ्चि, भिक्खु, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा
बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा,
अयं वुच्चति रूपक्खन्धो । या काचि वेदना ... या काचि सञ्जा ... ये
केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं
वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके
२० वा, अयं वुच्चति विञ्जाणक्खन्धो । एत्तावता खो, भिक्खु, खन्धानं
खन्धाधिवचनं” ति ।

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु ... पे०... अपुच्छि —

“को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो रूपक्खन्धस्स पञ्जापनाय;

को हेतु को पच्चयो वेदनाक्खन्धस्स पञ्जापनाय; को हेतु को

२५ पच्चयो सञ्जाक्खन्धस्स पञ्जापनाय; को हेतु को पच्चयो

सङ्खारक्खन्धस्स पञ्जापनाय; को हेतु को पच्चयो विञ्जाणक्खन्धस्स

पञ्जापनाया” ति ?

“चत्तारो खो, भिक्खु, महाभूता हेतु चत्तारो महाभूता पच्चयो
रूपक्खन्धस्स पञ्जापनाय । फस्सो हेतु फस्सो पच्चयो वेदनाक्खन्धस्स

३० पञ्जापनाय । फस्सो हेतु फस्सो पच्चयो सञ्जाक्खन्धस्स पञ्जापनाय ।

१-१. पञ्चुपादानक्खन्धेहि — रो० । २. एवंसञ्जो — रो०; ए सञ्जानो — सी० ।

फस्सो हेतु फस्सो पच्चयो सङ्खारक्खन्धस्स पञ्ञापनाय । नामरूपं हेतु
नामरूपं पच्चयो विञ्ञाणक्खन्धस्स पञ्ञापनाया” ति ।

R. 102

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु ... पे०... अपुच्छि —

“कथं नु खो, भन्ते, सक्कायदिट्ठि होती” ति ?

“इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरिय- 5
धम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी
सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनु-
पस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं; वेदनं ...
सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं ... अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्तं
वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्ञाणं, विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं । एवं 10 B. 84
खो, भिक्खु, सक्कायदिट्ठि होती” ति ।

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु ... पे०... अपुच्छि —

“कथं पन, भन्ते, सक्कायदिट्ठि न होती” ति ?

“इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरिय-
धम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिस- 15
धम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति,
न रूपवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं; न वेदनं...
न सञ्ञं ... न सङ्खारे ... न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाण-
वन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा विञ्ञाणं, न विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं ।
एवं खो, भिक्खु, सक्कायदिट्ठि न होती” ति । 20

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु ... पे०... अपुच्छि —

“को नु खो, भन्ते, रूपस्स अस्सादो को आदीनवो किं निस्सरणं;
को वेदनाय ... को सञ्ञाय ... को सङ्खारानं ... को विञ्ञाणस्स अस्सादो
को आदीनवो किं निस्सरणं” ति ?

“यं खो, भिक्खु, रूपं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं — अयं 25
रूपस्स अस्सादो । यं रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं — अयं रूपस्स
आदीनवो । यो रूपस्मिं छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं^१ — इदं रूपस्स
निस्सरणं । यं वेदनं पटिच्च ... यं सञ्ञं पटिच्च ... ये^२ सङ्खारे पटिच्च...
यं निस्सरणं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं — अयं विञ्ञाणस्स 30
अस्सादो । यं विञ्ञाणं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं — अयं

R. 103

१. छन्दरागपहानं — रो० । २. — स्या० ।

विज्जाणस्स आदीनवो । यो विज्जाणस्मिं छन्दरागविनयो छन्द-
रागप्पहानं — इदं विज्जाणस्स निस्सरणं” ति ।

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा
अनुमोदित्वा भगवन्तं उत्तरिं पञ्चं अपुच्छि^१ —

5 “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मिं च सविज्जाणके
काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती”
ति ?

“यं किञ्चि, भिक्खु, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा
बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा,
10 सब्बं रूपं — ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं
B. 85 सम्मप्पज्जाय पस्सति । या काचि वेदना ... या काचि सज्जा ... ये
केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विज्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा
बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा,
सब्बं विज्जाणं — ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं
15 सम्मप्पज्जाय पस्सति । एवं खो, भिक्खु, जानतो एवं पस्सतो इमस्मिं
च सविज्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमाना-
नुसया न होन्ती” ति ।

तेन खो पन समयेन अज्जतरस्स भिक्खुनो एवं चेतसो परि-
वितक्को उदपादि — “इति किर सो रूपं अनत्ता, वेदना ... सज्जा ...
20 सङ्खारा ... विज्जाणं अनत्ता; अनत्तकतानि कम्मनि कथमत्तानं^२
फुसिस्सन्ती” ति ।

अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतो परिवितक्कमज्जाय
भिक्खू आमन्तेसि —

“ठानं खो पनेतं, भिक्खवे, विज्जति यं इधेकच्चो मोघपुरिसो
25 अविद्धा^३ अविज्जागतो तण्हाधिपतेय्येन^४ चेतसा सत्थुसासनं अतिधावितब्बं
मज्जेय्य । इति किर, भो, रूपं अनत्ता, वेदना ... सज्जा ... सङ्खारा ...
R. 104 विज्जाणं अनत्ता । अनत्तकतानि कम्मनि कथमत्तानं फुसिस्सन्ती
ति ? पटिपुच्छाविनीता खो मे तुम्हे, भिक्खवे, तत्र तत्र तेसु तेसु धम्मेषु ।
तं किं मज्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

30 “अनिच्चं, भन्ते” ।

१. आपुच्छि — सी० । २. कतमत्तानं — रो०; कम्मत्तानं — स्या० । ३. स्या०
पोत्थके नत्थि । ४. तण्हाधिगतेन — सी०, स्या० ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं—
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तस्मातिह ... पे०... एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति
पजानाती ति ।

“द्वे खन्धा तज्जेव सियं, अधिवचनं च हेतुना ।

सक्कायेन^१ दुवे वुत्ता, अस्सादविञ्जाणकेन च ।

एते दसविधा वुत्ता, होति भिक्खु पुच्छाया” ति ॥

खज्जनीयवगो तत्तियो ।

तस्सुद्धानं

अस्सादो द्वे समुदया, अरहन्तेहि अपरे द्वे ।

सीहो^२ खज्जनी^३ पिण्डोत्यं^४, पालिलेय्येन^५ पुण्णमा ति ॥

—०—

८३. आनन्दसुत्तं

८६. सावत्थिनिदानं । तत्र खो आयस्मा आनन्दो भिक्खू
आमन्तेसि — “आवुसो, भिक्खवे” ति । “आवुसो” ति खो ते भिक्खू
आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा आनन्दो एतदवोच —

“पुण्णो नाम, आवुसो, आयस्मा मन्ताणिपुत्तो^१ अम्हाकं नवकानं
सतं बहूपकारो होति । सो अम्हे इमिना ओवादेन ओवदति — ‘उपादाय,
आवुसो आनन्द, अस्मी ति होति, नो अनुपादाय । किञ्च उपादाय अस्मी
ति होति, नो अनुपादाय ? रूपं उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय ।
वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं उपादाय अस्मी ति होति, नो
अनुपादाय । सेय्यथापि, आवुसो आनन्द, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा

१. सत्तायेन — रो० । २. सीहा — रो० । ३-३. खज्जनिपिण्डोत्यो — सी०;
खज्जनिपिण्डोत्यं — स्या० ; खज्जनि पिण्डोत्यं — रो० । ४. पारिलेय्येन — सी०, रो० ।
५. भिक्खवो — सी०, रो० । ६. मन्तानिपुत्तो — सी०, रो० ; मन्तानीपुत्तो — स्या० । ;

मण्डनकजातिको^१ आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदकपत्ते सकं
मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो उपादाय पस्सेय्य, नो अनुपादाय; एवमेव
खो, आवुसो आनन्द, रूपं उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय ।
वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं उपादाय अस्मी ति होति, नो
5 अनुपादाय । तं किं मञ्जसि, आवुसो आनन्द, रूपं निच्चं वा अनिच्चं
वा' ति ?

‘अनिच्चं, आवुसो’ ।

‘वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा' ति ?

10 ‘अनिच्चं, आवुसो’ ।

R. 106 ‘तस्मातिह ... पे०... एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति
B. 87 पजानाती’ ति । पुण्णो नाम आवुसो आयस्मा मन्ताणिपुत्तो अम्हाकं
नवकानं सतं बहूपकारो होति । सो अम्हे इमिना ओवादेन ओवदति ।
इदं^२ च^३ पन मे आयस्मतो पुण्णस्स मन्ताणिपुत्तस्स धम्मदेसनं सुत्वा
15 धम्मो अभिसमितो^४ ति ।

८४. तिस्ससुत्तं

६०. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन आयस्मा तिस्सो
भगवतो पितुच्छापुत्तो सम्बहुलानं भिक्खूनं एवमारोचेति — “अपि मे,
आवुसो, मधुरकजातो विय कायो; दिसा पि मे न पक्खायन्ति; धम्मा पि
मं न पटिभन्ति^५; थीनमिद्धं^६ च मे चित्तं परियादाय तिट्ठति; अनभिरतो च
20 ब्रह्मचरियं चरामि; होति च मे धम्मेसु विचिकिच्छा” ति ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्क-
मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना
खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “आयस्मा, भन्ते, तिस्सो भगवतो
पितुच्छापुत्तो सम्बहुलानं भिक्खूनं एवमारोचेति — ‘अपि मे, आवुसो,
25 मधुरकजातो विय कायो; दिसा पि मे न पक्खायन्ति; धम्मा पि मं न
पटिभन्ति; थीनमिद्धं च मे चित्तं परियादाय तिट्ठति; अनभिरतो च
ब्रह्मचरियं चरामि; होति च मे धम्मेसु विचिकिच्छा” ति ।

१. मण्डनकजातियो — सी० । २-२. इमं — स्या० । ३. अभिसमितो — सी०, रो० ।
४-४. वप्पटिभन्ति — सी०, स्या० । ५. थीनमिद्धं — म० ।

अथ खो भगवा अञ्जतरं भिक्खुं आमन्तेसि — “एहि त्वं, भिक्खु, मम वचनेन तिस्सं भिक्खु आमन्तेही ति — ‘सत्था’ तं, आवुसो तिस्स, आमन्तेती” ति^१ ।

“एवं, भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा तिस्सो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं तिस्सं एतदवोच — 5
“सत्था तं, आवुसो तिस्स, आमन्तेती” ति ।

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा तिस्सो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं तिस्सं भगवा एतदवोच —

“सच्चं किर त्वं, तिस्स, सम्बहुलानं भिक्खून् एवमारोचेसि — 10 R 107
‘अपि मे, आवुसो, मधुरकजातो विय कायो ... पे०... होति च मे धम्मेषु विचिकिच्छा” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, तिस्स, रूपे अविगतरागस्स^२ अविगतच्छन्दस्स^३ अविगतपेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स^४ अविगततण्हस्स 15
तस्स रूपस्स विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति । यथा तं रूपे B. 88
अविगतरागस्स वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु अविगतरागस्स ... पे०... 20
तेसं सङ्खारानं विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति . . . सङ्खारेसु
अविगतरागस्स, विञ्जाणे अविगतरागस्स अविगतच्छन्दस्स अविगत- 25
पेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स तस्स
विञ्जाणस्स विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा” ति ?

१-१. म० पोत्थके नत्थि । २. अवीतरागस्स — स्या० । ३. अविगतच्छन्दस्स — सी०,
रो०; अवीतच्छन्दस्स — स्या० । ४. अविगतपरिळाहस्स — सी०; अवीतपरिळाहस्स — स्या० ।

“एवं, भन्ते” ।

“साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति यथा तं विञ्जाणे
अविगतरागस्स । तं किं मञ्जसि, तिस्स, रूपे विगतरागस्स विगत-
च्छन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स
5 तस्स रूपस्स विपरिणामञ्जथाभावा उपपज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोम-
नस्सुपायासा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति । यथा तं रूपे
विगतरागस्स वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु विगतरागस्स विञ्जाणे
R.108 10 विगतरागस्स विगतच्छन्दस्स विगतपेमस्सं विगतपिपासस्स विगतपरि-
ळाहस्स विगततण्हस्स तस्स विञ्जाणस्स विपरिणामञ्जथाभावा उपप-
ज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति यथा तं विञ्जाणे
15 विगतरागस्स । तं किं मञ्जसि, तिस्स, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

20 “तस्मातिह ... पे०... एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति
पजानाति ।

“सेय्यथापि^१, तिस्स, द्वे पुरिसा – एको पुरिसो अमग्गकुसलो,
एको पुरिसो मग्गकुसलो । तमेनं सो अमग्गकुसलो पुरिसो अमुं मग्गकुसलं
पुरिसं मग्गं पुच्छेय्य । सो एवं वदेय्य – ‘एहि^२, भो^३ पुरिस, अयं मग्गो ।
25 तेन मुहुत्तं गच्छ^४ । तेन मुहुत्तं गन्त्वा दक्खिस्ससि द्वेधापथं^५, तत्थ वामं
मुञ्चित्वा दक्खिणं गण्हाहि^६ । तेन मुहुत्तं गच्छ । तेन मुहुत्तं गन्त्वा
दक्खिस्ससि तिब्बं वनसण्डं । तेन मुहुत्तं गच्छ । तेन मुहुत्तं गन्त्वा
B. 89 दक्खिस्ससि महन्तं निन्नं पल्ललं । तेन मुहुत्तं गच्छ । तेन मुहुत्तं
गन्त्वा दक्खिस्ससि सोब्भं पपातं । तेन मुहुत्तं गच्छ । तेन मुहुत्तं गन्त्वा
30 दक्खिस्ससि समं भूमिभागं रमणीयं’ ति ।

१. सेय्यथापस्सु – सी०; सेय्यथापस्स – रो० । २-२. अम्मो – सी०; एवं भो –
स्या०, रो० । ३. द्विधापथं – सी०, रो० । ४. गण्ह – स्या० ।

“उपमा खो म्यायं, तिस्स, कता अत्थस्स विज्जापनाय । अयं चेवेत्थ^१ अत्थो — ‘पुरिसो मग्गकुसलो’ ति खो, तिस्स, पुथुज्जनस्सेतं अधिवचनं । ‘पुरिसो मग्गकुसलो’ ति खो, तिस्स, तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । ‘द्वेधापथो’ ति खो, तिस्स, विचिकिच्छायेतं अधिवचनं । ‘वामो^२ मग्गो^३’ ति खो, तिस्स, अट्ठङ्गिकस्सेतं मिच्छासमाधिस्स 5 R. 109 अधिवचनं, सेय्यथीदं^४ — मिच्छादिट्ठिया ... पे०... मिच्छासमाधिस्स । ‘दक्खिणो मग्गो’ ति खो, तिस्स, अरियस्सेतं अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स अधिवचनं, सेय्यथीदं^५ — सम्मादिट्ठिया ... पे०... सम्मासमाधिस्स । ‘तिब्बो वनसण्डो’ ति खो, तिस्स, अविज्जायेतं अधिवचनं । ‘महन्तं निन्नं पल्ललं’ ति खो, तिस्स, कामानमेतं अधिवचनं । ‘सोब्भो पपातो’ ति खो, तिस्स, 10 कोधूपायासस्सेतं अधिवचनं । ‘समो भूमिभागो रमणीयो’ ति खो, तिस्स, निब्बानस्सेतं अधिवचनं । अभिरम, तिस्स, अभिरम, तिस्स ! अहमो-वादेन अहमनुगगहेन^६ अहमनुसासनिया” ति ।

६१. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा तिस्सो भगवतो भासितं अभिनन्दी ति । 15

८५. यमकसुत्तं

६२. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन यमकस्स नाम भिक्खुनो एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं होति — “तथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा” ति । 20

अस्सोसुं खो सम्बहुला भिक्खू यमकस्स किर नाम भिक्खुनो एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्ने होति — “तथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा” ति । अथ खो ते भिक्खू येनायस्मा यमको तेनुप- 25 सङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मता यमकेन सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं साराणीयं^७ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्तं यमकं एतदवोचुं —

B. 90

25

१. चेत्थं — सी० । २-२. वाममग्गो — रो० । ३. सेय्यथीदं — म० । ४. अहं धम्मानुगगहेन — सी० । ५. साराणीयं — सी०, स्या०, रो० ।

R. 110

“सच्चं किर ते, आवुसो यमक, एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं –
‘तथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स
भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा’” ति ?

“एवं ख्वाहं, आवुसो, भगवता धम्मं देसितं आजानामि –
5 ‘खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं
मरणा’” ति ।

“मा, आवुसो यमक, एवं अवच, मा भगवन्तं अब्भाचिक्खि । न
हि साधु भगवतो अब्भाचिक्खनं^१ । न हि भगवा एवं वदेय्य – ‘खीणासवो
भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा’” ति ।
10 एवं पि खो आयस्मा यमको तेहि भिक्खूहि वुच्चमानो तथेव^२ तं
पापकं दिट्ठिगतं^३ थामसा परामासा अभिनिविस्स^४ वोहरति- “तथाहं
भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा
उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा’” ति ।

यतो खो ते भिक्खू नासक्खिसु आयस्मन्तं यमकं एतस्मा पापका
15 दिट्ठिगता विवेचेतुं, अथ खो ते भिक्खू उट्ठायासना येनायस्मा सारिपुत्तो
तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोचुं – “यम-
कस्स नाम, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खुनो एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं –
‘तथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स
भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा’ ति । साधायस्मा
20 सारिपुत्तो येन यमको भिक्खु तेनुपसङ्गमतु अनुकम्पं उपादाया’” ति ।

अधिवासेसि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्हीभावेन । अथ खो
आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं^५ पटिसल्लाना^६ वुट्ठितो येनायस्मा यमको
तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता यमकेन सद्धि सम्मोदि ... पे०...
एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं यमकं एतदवोच –
25 “सच्चं किर ते, आवुसो यमक, एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं – ‘तथाहं
R. 111 भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा
उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा’” ति ?

B. 91

“एवं ख्वाहं, आवुसो, भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा
खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं
30 मरणा’” ति ।

१. अब्भक्खानं – सी०, स्या०, रो० । २-२ रो० पोत्थके नत्थि । ३. अभिनिविस्सं
– स्या० । ४. सायन्हसमयं – सी०, स्या०, १० । ५. पटिसल्लाना – सी०, स्या०, रो० ।

“तं किं मञ्जसि, आवुसो यमक, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, आवुसो” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

5

“अनिच्चं, आवुसो” ।

“तस्मातिह ... पे०... एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति ।

“तं किं मञ्जसि, आवुसो यमक, रूपं तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

10

“नो हेतं, आवुसो” ।

“वेदनं तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

“सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं ... तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

15

“नो हेतं, आवुसो” ।

“तं किं मञ्जसि, आवुसो यमक, रूपस्मि तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

“अञ्जत्र रूपा तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

20

“नो हेतं, आवुसो” ।

“वेदनाय अञ्जत्र वेदनाय ... पे०... सञ्जाय अञ्जत्र सञ्जाय ... सङ्खारेसु अञ्जत्र सङ्खारेहि ... विञ्जाणस्मि तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

25

“अञ्जत्र विञ्जाणा तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

“तं किं मञ्जसि, आवुसो यमक, रूपं^१ वेदनं^२ सञ्जं^३ सङ्खारे^४ विञ्जाणं तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

30

१. रूपा - रो० । २. वेदना - स्या०, रो० । ३. सञ्जा - स्या०, रो० ।

४. सङ्खारा - स्या०, रो० ।

R. 112

“तं किं मञ्जसि, आवुसो यमक, अयं सो अरूपी अवेदनो असञ्जी असङ्खारो अविञ्जाणो तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेत, आवुसो” ।

“एत्थ च ते, आवुसो यमक, दिट्ठेव धम्मे सच्चतो थेततो^१ तथा-
गतो अनुपलब्धियमानो, कल्लं नु ते तं वेय्याकरणं — ‘तथाहं भगवता
धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति
विनस्सति, न होति परं मरणा’” ति ।

“अहु खो मे तं, आवुसो सारिपुत्त, पुब्बे अविद्दसुनो पापकं दिट्ठि-
गतं; इदं च पनायस्मतो सारिपुत्तस्स धम्मदेसनं सुत्वा तं चेव पापकं
दिट्ठिगतं पहीनं, धम्मो च मे अभिसमितो” ति ।

B. 92

“सचे तं आवुसो यमक, एवं पुच्छेय्यु — ‘यो सो, आवुसो यमक,
भिक्खु अरहं खीणासवो सो कायस्स भेदा परं मरणा किं होती’ ति ? एवं
पुट्ठो त्वं, आवुसो यमक, किन्ति व्याकरेय्यासी^२” ति ?

“सचे मं, आवुसो, एवं पुच्छेय्युं — ‘यो सो, आवुसो यमक, भिक्खु
अरहं खीणासवो सो कायस्स भेदा परं मरणा किं होती’ ति ? एवं पुट्ठोहं,
आवुसो, एवं व्याकरेय्यं — ‘रूपं खो, आवुसो, अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं;
यं दुक्खं तं निरुद्धं तदत्थज्झतं^३ । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं
अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तं निरुद्धं तदत्थज्झतं’ ति । एवं
पुट्ठोहं, आवुसो, एवं व्याकरेय्यं” ति ।

20

“साधु साधु, आवुसो यमक ! तेन हावुसो, यमक, उपमं ते
करिस्सामि एतस्सेव अत्थस्स भिय्योसोमत्ताय जाणाय । सेय्यथापि,
आवुसो यमक, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अद्धो महद्धनो महाभोगो;
सो च आरक्खसम्पन्नो । तस्स कोचिदेव पुरिसो उप्पज्जेय्य अनत्थकामो

R. 113

25

अहितकामो अयोगक्खेमकामो जीविता वोरपेतुकामो । तस्स एव-
मस्स — ‘अयं खो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अद्धो महद्धनो महाभोगो;
सो च आरक्खसम्पन्नो; नायं सुकरो^४ पसय्ह जीविता वोरपेतुं । यन्नूनाहं
अनुपखज्ज जीविता वोरपेय्यं’ ति । सो तं गहपति वा गहपतिपुत्तं वा
उपसङ्कमित्वा एवं वदेय्य — ‘उपट्ठहेय्यं तं, भन्ते’ ति । तमेनं सो गहपति
वा गहपतिपुत्तो वा उपट्ठापेय्य । सो उपट्ठहेय्य पुब्बुट्ठापी पच्छानिपाती

१. तथतो — स्या० । २. व्याकरेय्यासी — रो० । ३. तदत्थगतं — सी०, रो० ।
४-४. न व्यासुकरो — सी०; न हायं सुकरो — स्या० ।

किङ्कारपटिस्सावी^१ मनापचारी पियवादी । तस्स सो गहपति वा गहपति-
पुत्तो मित्ततो पि नं सद्देय्य^२; सुहज्जतो पि नं सद्देय्य; तस्मिं च विस्सासं
आपज्जेय्य । यदा खो, आवुसो, तस्स पुरिसस्स एवमस्स – ‘संविस्सत्थो’
खो म्यायं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा’ ति अथ नं रहोगतं विदित्वा तिण्हेन
सत्थेन जीविता वोरोपेय्य ।

5

“तं किं मञ्जासि, आवुसो यमक, यदा हि^३ सो पुरिसो अमुं गहपतिं
वा गहपतिपुत्तं वा उपसङ्कमित्वा एवं आह – ‘उपट्ठहेय्यं तं, भन्ते’ ति,
तदा पि सो वधको व । वधकं च पन सन्तं न अञ्जासि – ‘वधको मे’ ति ।
यदा पि सो उपट्ठहति^४ पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनाप-
चारी पियवादी, तदा पि सो वधको व । वधकं च पन सन्तं न अञ्जासि
– ‘वधको मे’ ति । यदा पि नं रहोगतं विदित्वा तिण्हेन सत्थेन जीविता
वोरोपेति, तदा पि सो वधको व । वधकं च पन सन्तं न अञ्जासि –
‘वधको मे’” ति ।

10 B. 93

“एवमावुसो” ति ।

“एवमेव खो, आवुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी
अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मो अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी
सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मो अविनीतो रूपं अत्ततो समनु-
पस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं । वेदनं
... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं
वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं ।

15

R.114

20

“सो अनिच्चं रूपं ‘अनिच्चं रूपं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति ।
अनिच्चं वेदनं ‘अनिच्चा वेदना’ ति यथाभूतं नप्पजानाति । अनिच्चं
सञ्जं ‘अनिच्चा सञ्जा’ ति यथाभूतं नप्पजानाति । अनिच्चे सङ्खारे
‘अनिच्चा सङ्खारा’ ति यथाभूतं नप्पजानाति । अनिच्चं विञ्जाणं
‘अनिच्चं विञ्जाणं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

25

“दुक्खं रूपं ‘दुक्खं रूपं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति । दुक्खं वेदनं
... दुक्खं सञ्जं ... दुक्खे सङ्खारे ... दुक्खं विञ्जाणं ‘दुक्खं विञ्जाणं’ ति
यथाभूतं नप्पजानाति ।

“अनत्तं रूपं ‘अनत्तं रूपं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति । अनत्तं

१. किङ्कारपटिस्सावी – स्या०, किङ्कारपटिस्सावी – रो० । २. दहेय्य – स्या०, रो० ।

३. संविस्सट्ठो – स्या० । ४. पि – सी०, स्या०, रो० । ५. उपट्ठाति – सी०, स्या०, रो० ।

६. अनत्ता – म० ।

वेदनं ... अनत्तं सञ्जं ... अनत्ते सङ्खारे ... अनत्तं विञ्जाणं 'अनत्तं विञ्जाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

“सङ्खतं रूपं 'सङ्खतं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । सङ्खतं वेदनं ... सङ्खतं सञ्जं ... सङ्खते सङ्खारे ... सङ्खतं विञ्जाणं 'सङ्खतं विञ्जाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

“वधकं रूपं 'वधकं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । वधकं वेदनं 'वधका वेदना' ति ... वधकं सञ्जं 'वधका सञ्जा' ति ... वधके सङ्खारे 'वधका सङ्खारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति । वधकं विञ्जाणं 'वधकं विञ्जाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

10 “सो रूपं उपेति उपादियति अधिद्वितीति 'अत्ता मे' ति । वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं उपेति उपादियति अधिद्वितीति 'अत्ता मे' ति । तस्सिमे पञ्चुपादानक्खन्धा उपेता उपादिन्ना^१ दीधरत्तं अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति ।

B. 94

“सुतवा च खो, आवुसो, अरियसावको अरियानं दस्सावी ... पे०... सप्पुरिसधम्मो सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं अत्तानं^२; न अत्तनि रूपं^३, न रूपस्मि अत्तानं । न वेदनं ... न सञ्जं ... न सङ्खारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्जाणवन्तं अत्तानं; न अत्तनि विञ्जाणं, न विञ्जाणस्मि अत्तानं ।

R. 115

“सो अनिच्चं रूपं 'अनिच्चं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । अनिच्चं वेदनं ... अनिच्चं सञ्जं ... अनिच्चे सङ्खारे ... अनिच्चं विञ्जाणं 'अनिच्चं विञ्जाणं' ति यथाभूतं पजानाति ।

“दुक्खं रूपं 'दुक्खं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । दुक्खं वेदनं ... दुक्खं सञ्जं ... दुक्खे सङ्खारे ... दुक्खं विञ्जाणं 'दुक्खं विञ्जाणं' ति यथाभूतं पजानाति ।

25 “अनत्तं रूपं 'अनत्तं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । अनत्तं वेदनं ... अनत्तं सञ्जं ... अनत्ते सङ्खारे ... अनत्तं विञ्जाणं 'अनत्तं विञ्जाणं' ति यथाभूतं पजानाति ।

“सङ्खतं रूपं 'सङ्खतं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । सङ्खतं वेदनं

१ उपादिष्णा - सी०, रो० । २. वा अत्तानं - सी०, स्या० । ३. वा रूपं - सी०, स्या० । ४. अनत्ता - म० । ५. अनत्ता - रो० ।

... सञ्चतं सञ्चं ... सञ्चते सञ्चारे ... सञ्चतं विञ्जाणं 'सञ्चतं विञ्जाणं'
ति यथाभूतं पजानाति ।

“वधकं रूपं 'वधकं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । वधकं वेदनं...
वधकं सञ्चं ... वधके सञ्चारे 'वधका सञ्चारा' ति यथाभूतं पजानाति ।
वधकं विञ्जाणं 'वधकं विञ्जाणं' ति यथाभूतं पजानाति ।

5

“सो रूपं न उपेति न उपादियति नाधिद्वति 'अत्ता मे' ति ।
वेदनं ... सञ्चं ... सञ्चारे ... विञ्जाणं न उपेति न उपादियति नाधिद्वति
'अत्ता मे' ति । तस्सिमे पञ्चुपादानक्खन्धा^१ अनुपेता अनुपादिन्ना^२ दीधरत्तं
हिताय सुखाय संवत्तन्ती” ति ।

“एवमेतं^३, आवुसो सारिपुत्त, होति^४ येसं आयस्मन्तानं तादिसा 10
सब्रह्मचारिनो अनुकम्पका अत्थकामा ओवादका अनुसासका । इदं च
पन मे आयस्मतो सारिपुत्तस्स धम्मदेसनं सुत्वा अनुपादाय आसवेहि चित्तं
विमुत्तं” ति* ।

८६. अनुराधसुत्तं

६३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महा- R. 116
वने कूटागारसालायं । तेन खो पन समयेन आयस्मा अनुराधो भगवतो 15
अविदूरे अरञ्जकुटिकायं विहरति । अथ खो सम्बहुला अञ्जतित्थिया
परिब्बाजका येन आयस्मा अनुराधो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा
आयस्मता अनुराधेन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीति-
सारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते अञ्जतित्थिया
परिब्बाजका आयस्मन्तं अनुराधं एतदवोचुं — “यो सो, आवुसो अनुराध, 20
तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो तं तथागतो इमेसु
चतूसु^१ ठानेसु पञ्जापयमानो पञ्जापेति^२—‘होति तथागतो परं मरणा’ ति
वा, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ ति वा, ‘होति च न च होति तथागतो
परं मरणा’ ति वा, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति वा” ति ?

B. 95

एवं वुत्ते, अनुराधो ते अञ्जतित्थिये परिब्बाजके एतदवोच — 25
“यो सो आवुसो तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो तं

१. उपादानक्खन्धो — रो० । २. अनुपादिण्णा — रो० । ३. एवञ्हेतं — स्या०; एवं
हि ते — सी०, रो० । ४. होन्ति — रो० । *‘इदमवोच आयस्मा सारिपुत्तो अत्तमनो आयस्मा,
यमको आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं अभिनन्दी’ ति इति अत्रिको पाठो सी०, रो० पोत्यकेसु
प्रति । ५. चतूसु पि — सी० । ६. पञ्जापेति — स्या० ।

तथागतो अञ्जत्र इमेहि चतूहि ठानेहि पञ्जापयमानो पञ्जापेति - 'होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'न होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति वा" ति ।

- 5 एवं वुत्ते, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्तं अनुराधं एतदवोचुं - "सो चायं भिक्खु नवो भविस्सति अचिरपब्बजितो, थेरो वा पन बालो अब्यत्तो" ति ।

अथ खो अञ्जतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्तं अनुराधं नव-
वादेन च बालवादेन च अपसादेत्वा उट्ठायासना पक्कमिसु ।

R. 117 10

अथ खो आयस्मतो अनुराधस्स अचिरपक्कन्तेसु तेसु अञ्ज-
तित्थियेसु परिब्बाजकेसु एतदहोसि - "सचे खो मं ते अञ्जतित्थिया
परिब्बाजका उत्तरिपञ्हं^१ पुच्छेय्युं, कथं व्याकरमानो नु^२ ख्वाहं तेसं अञ्ज-
तित्थियानं परिब्बाजकानं वुत्तवादी चेव भगवतो अस्सं, न च भगवन्तं
अभूतेन अब्भाचिक्खेय्यं, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्यं^४, न च कोचि
15 सहधम्मिको वादानुवादो^५ गारय्हं ठानं आगच्छेय्या" ति ?

अथ खो आयस्मा अनुराधो येन भगवा तेनुपसङ्कमि ; उपसङ्क-
मित्वा ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा अनुराधो भगवन्तं एतद-
वोच - "इधाहं, भन्ते, भगवतो अविदूरे अरञ्जकुटिकायं विहरामि ।

B. 96

अथ खो, भन्ते, सम्बहुला अञ्जतित्थिया परिब्बाजका येनाहं तेनुपसङ्क-
20 मिसु ... पे०... मं एतदवोचुं - 'यो सो, आवुसो अनुराध, तथागतो उत्तम-
पुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो तं तथागतो इमेसु चतूसु ठानेसु पञ्जा-
पयमानो पञ्जापेति - होति तथागतो परं मरणा ति वा, न होति ...
होति च न च होति, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा'
ति ? एवं वुत्ताहं, भन्ते, ते अञ्जतित्थिये परिब्बाजके एतदवोचं ... पे०... ।

R. 118 25

"तस्स मय्हं, भन्ते, अचिरपक्कन्तेसु तेसु अञ्जतित्थियेसु परि-
ब्बाजकेसु एतदहोसि - 'सचे खो मं ते अञ्जतित्थिया परिब्बाजका
उत्तरि पञ्हं पुच्छेय्युं, कथं व्याकरमानो नु ख्वाहं तेसं अञ्जतित्थियानं
परिब्बाजकानं वुत्तवादी चेव भगवतो अस्सं, न च भगवन्तं अभूतेन^१ अब्भा-

१. अब्यत्तो - सी०, रो० । २. स्या० पोत्थके नत्थि । ३. न - स्या० ।
४. व्याकरेय्यं - रो० । ५. वादानुपातो - सी०, स्या०, रो० । ६. रो० पोत्थके नत्थि ।

चिक्खेय्यं, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्यं, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्हं ठानं आगच्छेय्या” ति ?

“तं किं मञ्जसि, अनुराध, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

5

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं —
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

“अनिच्चं भन्ते” ... पे०... तस्मातिह ... पे०... एवं पस्सं
... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति ।

“तं किं मञ्जसि, अनुराध, रूपं तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

15

“वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं तथागतो ति समनु-
पस्ससी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, अनुराध, रूपस्मि तथागतो ति समनु-
पस्ससी” ति ?

B. 97

20

“नो हेतं, भन्ते” ।

“अञ्जत्र रूपा तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदनाय ... पे०... अञ्जत्र वेदनाय ... पे०... सञ्जाय ...
अञ्जत्र सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... अञ्जत्र सङ्खारेहि ... विञ्जाणस्मि
... अञ्जत्र विञ्जाणा तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

25

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, अनुराध, रूपं ... वेदना ... सञ्जा ...
सङ्खारा ... विञ्जाणं तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

30

“तं किं मञ्जसि, अनुराध, अयं सो अरूपी अवेदनो असञ्जी
असङ्खारो अविञ्जाणो तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एत्थ च ते, अनुराध, दिट्ठेव धम्मे सच्चतो थेततो^१ तथागतो अनुपलब्धिमानो कल्लं नु ते तं वेय्याकरणं - ‘यो सो, आवुसो, तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो तं तथागतो अञ्जत्र इमेहि
R. 119 5 चतूहि ठानेहि पञ्जापयमानो पञ्जापेति - होति तथागतो परं मरणा ति वा, न होति ... होति च न च होति, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“साधु साधु, अनुराध ! पुब्बे चाहं, अनुराध, एतरहि च दुक्खं
10 चेव पञ्जापेमि दुक्खस्स च निरोधं” ति ।

८७. वक्कलिसुत्तं

६४. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा वक्कलि कुम्भकारनिवेसने विहरति आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो । अथ खो आयस्मा वक्कलि उपट्ठाके आमन्तेसि - “एथ तुम्हे, आवुसो, येन भगवा तेनुपसङ्कमथ; उपसङ्क-
15 मित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दथ - ‘वक्कलि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो, सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ ति । एवं च वदेथ - ‘साधु किर, भन्ते, भगवा येन वक्कलि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु; अनुकम्पं उपादाया’” ति ।

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटि-
B. 98 20 स्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं - “वक्कलि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाब्हगिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दति; एवं च पन वदेति - ‘साधु किर, भन्ते, भगवा येन वक्कलि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’” ति ।

25 अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो भगवा निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येनायस्मा वक्कलि तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो आयस्मा वक्कलि भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान मञ्चके समधोसि^२ ।
R. 120 अथ खो भगवा आयस्मन्तं वक्कलि एतदवोच - “अलं, वक्कलि, मा त्वं

१. तथतो - स्या० । २. समद्धोसि - सी०; समञ्चोपि - स्या० ।

मञ्चके समधोसि । सन्तिमानि आसनानि पञ्जात्तानि; तत्थाहं निसी-
दिस्सामी” ति । निसीदि भगवा पञ्जात्ते आसने । निसज्ज खो भगवा
आयस्मन्तं वक्कलि एतदवोच – “कच्चि ते, वक्कलि, खमनीयं कच्चि
यापनीयं कच्चि दुक्खा वेदनां पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति; पटिक्कमो-
सानं पञ्जायति, नो अभिक्कमो” ति ?

5

“न मे, भन्ते, खमनीयं न यापनीयं; बाब्हा मे दुक्खा वेदना
अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति; अभिक्कमोसानं पञ्जायति, नो पटि-
क्कमो” ति ।

“कच्चि ते, वक्कलि, न किञ्चि कुक्कुच्चं न कोचि विप्पटि-
सारो” ति ?

10

“तग्घ मे, भन्ते, अनप्पकं कुक्कुच्चं अनप्पको विप्पटिसारो” ति ।

“कच्चि पन तं, वक्कलि, अत्ता सीलतो न उपवदती” ति ?

“न खो मं, भन्ते, अत्ता सीलतो उपवदती” ति ।

“नो चे किर तं, वक्कलि, अत्ता सीलतो उपवदति; अथ किञ्च
ते कुक्कुच्चं को च विप्पटिसारो” ति ?

15

“चिरपटिकाहं, भन्ते, भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमितुकामो,
नत्थि च मे कार्यास्मि तावतिका बलमत्ता यावताहं” भगवन्तं दस्सनाय
उपसङ्कमेय्यं” ति ।

“अलं, वक्कलि, किं ते इमिना पूतिकायेन दिट्ठेन ? यो खो,
वक्कलि, धम्मं पस्सति सो मं पस्सति; यो मं पस्सति सो धम्मं पस्सति ।
धम्मं हि, वक्कलि, पस्सन्तो मं पस्सति; मं पस्सन्तो धम्मं पस्सति । तं किं
मञ्जासि, वक्कलि, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

20

“अनिच्चं, भन्ते” ।

R. 121

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

25

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं
– ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

B. 99

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

30

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... एसो मे अत्ता ति ।

“नो हेतं, भन्ते” । “तस्मातिह ... पे०... एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं वक्कलिं इमिना ओवादेन ओवदित्वा
5 उट्ठायासना येन गिज्झकूटो पब्बतो तेन पक्कामि^१ । अथ खो आयस्मा
वक्कलि अचिरपक्कन्तस्स भगवतो उपट्ठाके आमन्तेसि – “एथ मं, आवुसो,
मञ्चकं आरोपेत्वा येन इसिगिलिपस्सं^२ काळसिला तेनुपसङ्कमथ । कथं
हि नाम मादिसो अन्तरघरे कालं कत्तब्बं मञ्जेय्या” ति ?

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटिस्सुत्वा
10 आयस्मन्तं वक्कलिं मञ्चकं आरोपेत्वा येन इसिगिलिपस्सं काळसिला
तेनुपसङ्कमिसु । अथ खो भगवा तं च रत्तिं तं च दिवावसेसं गिज्झकूटे
पब्बते विहासि । अथ खो द्वे देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्त-
वण्णा केवलकप्पं गिज्झकूटं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु
... पे०... एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो एका देवता भगवन्तं एतद-
15 वोच – “वक्कलि, भन्ते, भिक्खु विमोक्खाय चेतेती” ति । अपरा देवता
भगवन्तं एतदवोच – “सो हि नून, भन्ते, सुविमुत्तो विमुच्चिस्सती” ति ।

६५. इदमवोचुं ता देवतायो । इदं वत्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधार्यिसु ।

अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन भिक्खू आमन्तेसि –
20 “एथ तुम्हे, भिक्खवे, येन वक्कलि भिक्खु तेनुपसङ्कमथ ; उपसङ्कमित्वा
R. 122 वक्कलिं भिक्खुं एवं वदेथ – ‘सुणावुसो त्वं, वक्कलि, भगवतो वचनं द्विन्नं
च देवतानं । इमं, आवुसो, रत्तिं द्वे देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभि-
क्कन्तवण्णा केवलकप्पं गिज्झकूटं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु ;
उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता
25 खो, आवुसो, एका देवता भगवन्तं एतदवोच – वक्कलि, भन्ते, भिक्खु
विमोक्खाय चेतेती ति । अपरा देवता भगवन्तं एतदवोच – सो हि नून,
भन्ते, सुविमुत्तो विमुच्चिस्सती ति । भगवा च तं, आवुसो वक्कलि,
एवमाह – मा भायि, वक्कलि ; मा भायि, वक्कलि ! अपापकं ते मरणं
भविस्सति, अपापिका कालकिरिया” ति ।

१. पक्कमि – सी०, स्या० । २. इसिगिलिस्स – सी० ।

“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा वक्कलि तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं वक्कलि एतदवोचुं — “सुणावुसो वक्कलि, भगवतो वचनं द्विञ्चं च देवतानं” ति ।

अथ खो आयस्मां वक्कलि उपट्ठाके आमन्तेसि — “एथ मं, आवुसो, मञ्चका ओरोपेथ । कथं हि नाम मादिसो उच्चे आसने निसी- 5 दित्वा तस्स भगवतो सासनं सोतब्बं मञ्जेय्या” ति !

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटि- स्सुत्वा आयस्मन्तं वक्कलि मञ्चका ओरोपेसुं । “इमं, आवुसो, रत्ति द्वे देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया ... पे०... एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं 10 ठिता खो, आवुसो, एका देवता भगवन्तं एतदवोच — ‘वक्कलि, भन्ते, भिक्खु विमोक्खाय चेतोती’ ति । अपरा देवता भगवन्तं एतदवोच — ‘सो हि नून, भन्ते’, सुविमुत्तो विमुच्चिस्सती’ ति । भगवा च तं, आवुसो वक्कलि, एवमाह — ‘मा भायि, वक्कलि; मा भायि, वक्कलि ! अपापकं ते मरणं भविस्सति, अपापिका कालकिरिया’” ति ।

“तेन हावुसो, मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दथ — ‘वक्कलि, 15 भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाह्हगिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ ति । एवं च वदेथ^१ — ‘रूपं अनिच्चं । ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्चं तं दुक्खं ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचि- किच्छामि । वेदना अनिच्चा । ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्चं 20 R. 123 तं दुक्खं ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामि । सञ्जा ... सङ्खारा अनिच्चा । ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्चं तं दुक्खं ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामि । विज्जाणं अनिच्चं । 25 ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्चं तं दुक्खं ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामी’” ति ।

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटि- स्सुत्वा पक्कमिंसु । अथ खो आयस्मा वक्कलि अचिरपक्कन्तेसु तेसु 30

१. सो भन्ते — सी०, स्था० । २. वदेति — सी०, स्था०, रो० ।

B. 101

भिक्षूसु सत्थं आहरेसि^१ । अथ खो ते भिक्षू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु;
उपसङ्कमित्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्षू
भगवन्तं एतदवोचुं – “वक्कलि, भन्ते, भिक्षू आबाधिको दुक्खितो बाब्ह-
गिलानो; सो भगवतो पादे सिरसा वन्दति; एवं च वदेति – ‘रूपं
५ अनिच्चं । ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्चं तं दुक्खं ति न विचि-
किच्छामि । यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा
रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामि । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा...
विञ्जाणं अनिच्चं । ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्चं तं दुक्खं ति
न विचिकिच्छामि । ‘यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, नत्थि मे तत्थ
१० छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामी’” ति ।

अथ खो भगवा भिक्षू आमन्तेसि – “आयाम, भिक्खवे, येन
इसिगिलिपस्सं काळसिला तेनुपसङ्कमिस्साम; यत्थ वक्कलिना कुलपुत्तेन
सत्थमाहरितं” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्षू भगवतो पच्चस्सोसुं ।
अथ खो भगवा सम्बहुलेहि भिक्षूहि सद्धिं येन इसिगिलिपस्सं काळसिला
१५ तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं वक्कलिं दूरतो व मञ्चके
विवत्तक्खन्धं सेमानं^२ ।

R. 124

तेन खो पन समयेन धूमायितत्तं तिमिरायितत्तं गच्छतेव पुरिमं
दिसं, गच्छति पच्छिमं दिसं, गच्छति उत्तरं दिसं, गच्छति दक्खिणं दिसं,
गच्छति उट्ठं दिसं^३, गच्छति अधो दिसं^४, गच्छति अनुदिसं । अथ खो
२० भगवा भिक्षू आमन्तेसि – “पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एतं^५ धूमायितत्तं
तिमिरायितत्तं गच्छतेव पुरिमं दिसं ... पे०... गच्छति अनुदिसं” ति ।

“एवं, भन्ते” ।

“एसो खो, भिक्खवे, मारो पापिमा वक्कलिस्स कुलपुत्तस्स
विञ्जाणं समन्वेसति^६ – ‘कत्थ वक्कलिस्स कुलपुत्तस्स विञ्जाणं पति-
२५ ट्ठितं’ ति ? अप्पतिट्ठितेन च, भिक्खवे, विञ्जाणेन वक्कलि कुलपुत्तो
परिनिब्बुतो” ति ।

८८. अस्सजिसुत्तं

६६. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे ।
तेन खो पन समयेन आयस्मा अस्सजि कस्सपकारामे विहरति आबाधिको

१. आहारेसि – सी० । २. सेय्यमानं – स्या० । ३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।
४. एवं – स्या० । ५. समन्वेसति – रो० ।

दुक्खितो बाह्गिलानो । अथ खो आयस्मा अस्सजि उपट्ठाके आमन्तेसि—
 “एथ तुम्हे, आवुसो, येन भगवा तेनुपसङ्कमथ; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन
 भगवतो पादे सिरसा वन्दथ — ‘अस्सजि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो
 बाह्गिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ ति । एवं च वदेथ —
 ‘साधु किर, भन्ते, भगवा येन अस्सजि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं 5 B. 102
 उपादाया” ति ।

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो अस्सजिस्स पटि-
 स्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
 एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —
 “अस्सजि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको ... पे०... साधु किर, भन्ते, भगवा 10
 येन अस्सजि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया” ति ।

अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो भगवा सायन्हसमयं^१
 पटिसल्लाना^२ वुट्ठितो येनायस्मा अस्सजि तेनुपसङ्कमि । अहसा खो
 आयस्मा अस्सजि भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान मञ्चके
 समधोसि^३ । अथ खो भगवा आयस्मन्तं अस्सजि एतदवोच — “अलं, 15
 अस्सजि, मा त्वं मञ्चके समधोसि । सन्तिमानि आसनानि पञ्जत्तानि,
 तत्थाहं निसीदिस्सामी” ति । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । निसज्ज
 खो भगवा आयस्मन्तं अस्सजि एतदवोच — “कच्चि ते, अस्सजि, खमनीयं^४
 कच्चि यापनीयं ... पे०... पटिक्कमोसानं पञ्जायति नो अभिक्कमो” ति ?

“न मे, भन्ते, खमनीयं ... पे०... अभिक्कमोसानं पञ्जायति नो 20
 पटिक्कमो” ति ।

“कच्चि ते, अस्सजि, न किञ्चि कुक्कुच्चं न कोचि विप्पटि-
 सारो” ति ?

“तग्घ मे, भन्ते, अनप्पकं कुक्कुच्चं अनप्पको विप्पटिसारो” ति ।

“कच्चि पन तं, अस्सजि, अत्ता सीलतो न उपवदती” ति ? 25

“न खो मं, भन्ते, अत्ता सीलतो उपवदती” ति ।

“नो चे किर तं, अस्सजि, अत्ता सीलतो उपवदति, अथ किञ्च
 ते कुक्कुच्चं को च विप्पटिसारो” ति ?

“पुब्बे खाहं, भन्ते, गेलञ्जे पस्सम्भेत्वा पस्सम्भेत्वा^५ काय-

१. सायन्हसमयं — सी०, स्या०, रो० । २. पटिसल्लाना — सी०, स्या०, रो० । ३. सम-
 ञ्चोसि — सी०; समञ्चोपि — स्या० । ४. खमनीयं — रो० । ५. सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि ।

सङ्खारे विहरामि^१, सोहं^२ समार्धिं नप्पटिलभामि । तस्स मय्हं, भन्ते, तं समार्धिं अप्पटिलभतो एवं होति - 'नो^३ चस्साहं^४ परिहायामी' ति ।

“ये ते, अस्सजि, समणब्राह्मणा समार्धिसारका समार्धिसामञ्जा तेसं तं समार्धिं अप्पटिलभतं एवं होति - 'नो चस्सु मयं परिहायामा' ति ।
5 तं किं मञ्जसि, अस्सजि, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

R. 126

B. 103

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विञ्जाणं ... पे०... तस्मातिह
... पे०... एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति । सो सुखं
चे वेदनं वेदयति^५, सा ‘अनिच्चा’ ति पजानाति । ‘अनज्झोसिता’ ति
पजानाति । ‘अनभिनन्दिता’ ति पजानाति । दुक्खं चे वेदनं वेदयति,
10 सा ‘अनिच्चा’ ति पजानाति । ‘अनज्झोसिता’ ति पजानाति । ‘अनभि-
नन्दिता’ ति पजानाति । अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, सा ‘अनिच्चा’ ति
पजानाति ... पे०... ‘अनभिनन्दिता’ ति पजानाति । सो सुखं चे वेदनं
वेदयति, विसंयुत्तो नं वेदयति; दुक्खं चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं वेद-
यति; अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं वेदयति । सो काय-
15 परियन्तिकं चे वेदनं वेदयमानो ‘कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी’ ति पजा-
नाति । जीवितपरियन्तिकं चे वेदनं वेदयमानो ‘जीवितपरियन्तिकं वेदनं
वेदयामी’ ति पजानाति । ‘कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव
सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती’ ति पजानाति ।

“सेय्यथापि, अस्सजि, तेलं च पटिच्च वट्ठि च पटिच्च तेलप्पदीपो^६
20 ज्ञायेय्य; तस्सेव तेलस्स च वट्ठिया च परियादाना अनाहारो निब्बायेय्य ।
एवमेव खो, अस्सजि, भिक्खु कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो ‘कायपरि-
यन्तिकं वेदनं वेदयामी’ ति पजानाति । जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदय-
मानो ‘जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी’ ति पजानाति । ‘कायस्स भेदा
उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीती-
25 भविस्सन्ती’ ति पजानाती” ति ।

८६. खेमकमुत्तं

६७. एकं समयं सम्बहुला थेरा भिक्खू कोसम्बियं विहरन्ति
घोसितारामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा खेमको बदरिकारामे

१. विप्पटिसारी विहरामि - सी०, रो० । २. सोहं - रो० । ३-३. नो नो च स्वाहं -
रो०; नो च स्वाहं - सी०, स्या० । ४. वेदयति - सी०, रो० । ५. तेलपदीपो - रो० ।

विहरति आबाधिको दुक्खितो बाह्गिलानो । अथ खो थेरा भिक्खु
सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठिता आयस्मन्तं दासकं आमन्तेसुं — “एहि
त्वं, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा खेमकं
भिक्खुं एवं वदेहि — ‘थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु — कच्चि ते,
आवुसो, खमनीयं कच्चि यापनीयं कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति नो
अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसानं पञ्जायति नो अभिक्कमो’” ति ?

R. 127

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा दासको थेरानं भिक्खूनं पटि-
स्सुत्वा येनायस्मा खेमको तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं खेमकं
एतदवोच — “थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु — ‘कच्चि ते, आवुसो,
खमनीयं ... पे०... नो अभिक्कमो’” ति ?

B. 104

10

“न मे, आवुसो, खमनीयं न यापनीयं ... पे०... अभिक्कमोसानं
पञ्जायति नो पटिक्कमो” ति ।

अथ खो आयस्मा दासको येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्क-
मित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच — “खेमको, आवुसो, भिक्खु एवमाह — ‘न
मे, आवुसो, खमनीयं ... पे०... अभिक्कमोसानं पञ्जायति नो पटि-
क्कमो’” ति ।

15

“एहि त्वं, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम; उपसङ्क-
मित्वा खेमकं भिक्खुं एवं वदेहि — ‘थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु —
पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं — रूपुपादा-
नक्खन्धो’, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो,
विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इमेसु आयस्मा खेमको पञ्चसु उपादान-
क्खन्धेसु किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सती’” ति ?

20

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा दासको थेरानं भिक्खूनं पटि-
स्सुत्वा येनायस्मा खेमको तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ... पे०... थेरा
तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु — “पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता
भगवता, सेय्यथीदं — रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो ।
इमेसु आयस्मा खेमको पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु किञ्चि अत्तं वा
अत्तनियं वा समनुपस्सती” ति ?

25

“पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं
— रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इमेसु स्वाहं^१,

R. 128

30

१. रूपुपादानक्खन्धो — सी०, स्या० । २. अत्तानं — रो० । ३. खोहं — सी० ।

आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु न किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनु-
पस्सामी” ति ।

अथ खो आयस्मा दासको येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उप-
सङ्कमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच – “खेमको, आवुसो, भिक्खू एवमाह—
5 ‘पञ्चमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादा-
नक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इमेसु ख्वाहं, आवुसो,
पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु न किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनु-
पस्सामी” ति ।

“एहि त्वं, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खू तेनुपसङ्कमि;
10 उपसङ्कमित्वा खेमकं भिक्खुं एवं वदेहि – ‘थेरा तं, आवुसो खेमकं
एवमाहंसु – पञ्चमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं –
रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो । नो चे किरायस्मा
B. 105 खेमको इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा
समनुपस्सति । तेनहायस्मा^१ खेमको अरहं खीणासवो” ति ।

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा दासको थेरानं भिक्खूनं पटि-
स्सुत्वा येनायस्मा खेमको ... पे०... थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु –
“पञ्चमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादा-
नक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो; नो चे किरायस्मा खेमको
इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सति,
20 तेनहायस्मा खेमको अरहं खीणासवो” ति ।

“पञ्चमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं –
रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इमेसु ख्वाहं, आवुसो,
पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु न किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सामि,
न चम्हि अरहं खीणासवो; अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु
25 ‘अस्मी’ ति अधिगतं, ‘अयमहमस्मी’ ति न च समनुपस्सामी” ति ।

अथ खो आयस्मा दासको येन थेरा भिक्खू ... पे०... थेरे भिक्खू
एतदवोच – “खेमको, आवुसो, भिक्खू एवमाह – ‘पञ्चमे, आवुसो, उपा-
दानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो ... पे०...
विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इमेसु ख्वाहं, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु
30 न किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सामि, न चम्हि अरहं खीणासवो;

१. तेनायस्मा – रो० ।

अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेषु 'अस्मी' ति अधिगतं,
'अयमहमस्मी' ति न च समनुपस्सामी" ति ।

“एहि त्वं, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम;
उपसङ्कमित्वा खेमकं भिक्खुं एवं वदेहि — 'थेरा तं, आवुसो खेमक, एव-
माहंसु—यमेतं, आवुसो खेमक, अस्मी ति वदेसि, किमेतं अस्मी ति वदेसि ? 5
रूपं अस्मी ति वदेसि, अञ्जत्र रूपा अस्मी ति वदेसि, वेदनं ... सञ्जं ...
सङ्खारे ... विञ्जाणं अस्मी ति वदेसि, अञ्जत्र विञ्जाणा अस्मी ति
वदेसि । यमेतं, आवुसो खेमक, अस्मी ति वदेसि । किमेतं अस्मी ति
वदेसी" ति ?

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा दासको थेरानं भिक्खूनं पटि- 10
स्सुत्वा येनायस्मा खेमको तेनुपसङ्कमि ... पे०... ।

B. 106

“अलं, आवुसो दासक, किं इमाय सन्धावनिकाय ! आहरावुसो,
दण्डं; अहमेव येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमिस्सामी” ति ।

अथ खो आयस्मा खेमको दण्डमोलुब्ध^१ येन थेरा भिक्खू तेनुप-
सङ्कमि; उपसङ्कमित्वा थेरेहि भिक्खूहि सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं 13a
कथं सारणीयं^२ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो
आयस्मन्तं खेमकं थेरा भिक्खू एतदवोचुं — “यमेतं, आवुसो खेमक, 'अस्मी'
ति वदेसि, किमेतं 'अस्मी' ति वदेसि ? रूपं 'अस्मी' ति वदेसि, अञ्जत्र
रूपा 'अस्मी' ति वदेसि ? वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं
'अस्मी' ति वदेसि, अञ्जत्र विञ्जाणा 'अस्मी' ति वदेसि ? यमेतं, 20
आवुसो खेमक, 'अस्मी' ति वदेसि, किमेतं 'अस्मी' ति वदेसी” ति ?

R. 130

“न ख्वाहं, आवुसो, रूपं 'अस्मी' ति वदामि; न पि अञ्जत्र
रूपा 'अस्मी' ति वदामि । न वेदनं ... न सञ्जं ... न सङ्खारे ... न
विञ्जाणं 'अस्मी' ति वदामि, न पि अञ्जत्र विञ्जाणा 'अस्मी' ति
वदामि । अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेषु 'अस्मी' ति 25
अधिगतं 'अयमहमस्मी' ति न च समनुपस्सामि ।

“सेय्यथापि, आवुसो, उप्पलस्स वा पदुमस्स वा पुण्डरीकस्स वा
गन्धो । यो नु खो एवं वदेय्य — 'पत्तस्स गन्धो' ति वा^३ 'वण्णस्स गन्धो'
ति^४ वा^५ 'किञ्जक्खस्स गन्धो' ति वा सम्मा नु खो सो वदमानो
वदेय्या” ति ?

30

१. दण्डमोलुब्ध — स्या०; दण्डमोलुब्ध — रो० । २. सारणीयं — सी०, स्या०, रो० ।

३. रो० पोत्थकेनत्थि । ४-४. पि — रो० ।

“नो हेतं, आवुसो” ।

“यथा कथं, पनावुसो, सम्मा व्याकरमानो^१ व्याकरेय्या”^२ ति ?

“पुप्फस्स गन्धो^३ ति खो, आवुसो, सम्मा व्याकरमानो व्याकरेय्या” ति ।

- 5 “एवमेव ख्वाहं, आवुसो, न रूपं ‘अस्मी’ ति वदामि, न पि अञ्जत्र रूपा ‘अस्मी’ ति वदामि । न वेदनं ... न सञ्जं ... न सङ्खारे... न विञ्जाणं ‘अस्मी’ ति वदामि, न पि अञ्जत्र विञ्जाणा ‘अस्मी’ ति वदामि । अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु ‘अस्मी’ ति अधिगतं ‘अयमहमस्मी’ ति न च समनुपस्सामि । किञ्चापि, आवुसो,
- 10 अरियसावकस्स पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि भवन्ति, अथ ख्वस्स होति – ‘यो च पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो अस्मी ति मानो, अस्मी ति छन्दो, अस्मी ति अनुसयो असमूहतो सो अपरेन समयेन पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सी विहरति – इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो^४; इति वेदना ... इति सञ्जा...
- R. 131 15 इति सङ्खारा... इति विञ्जाणं, इति विञ्जाणस्स समुदयो, इति विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो’ ति । तस्सिमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सिनो विहरतो यो पिस्स होति पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो ‘अस्मी’ ति, मानो ‘अस्मी’ ति, छन्दो ‘अस्मी’ ति अनुसयो असमूहतो सो पि समुग्धातं गच्छति ।
- 20 “सेय्यथापि, आवुसो, वत्थं सङ्किलिट्ठं मलग्गहितं । तमेनं सामिका रजकस्स अनुप्पदज्जु^५” । तमेनं रजको ऊसे वा खारे वा गोमये वा सम्मदित्वा^६ अच्छे उदके विक्खालेति । किञ्चापि तं होति वत्थं परिसुद्धं परियोदातं, अथ ख्वस्स होति यो च अनुसहगतो ऊसगन्धो वा खारगन्धो वा गोमयगन्धो वा असमूहतो । तमेनं रजको सामिकानं देति । तमेनं
- 25 सामिका गन्धपरिभाविते करण्डके निक्खिपन्ति । यो पिस्स होति अनुसहगतो ऊसगन्धो वा खारगन्धो वा गोमयगन्धो वा असमूहतो सो पि समुग्धातं गच्छति । एवमेव खो, आवुसो, किञ्चापि अरियसावकस्स पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि भवन्ति, अथ ख्वस्स होति यो^१ च पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो ‘अस्मी’ ति, मानो ‘अस्मी’ ति,

१. व्याकरमानो – रो० । २. व्याकरेय्या – रो० । ३. अत्थगमो – सी०, रो० ।
४. अनुपदज्जु – म० । ५. सम्मदित्वा – रो० । ६. येव – स्या०, सी० ।

छन्दो 'अस्मी' ति अनुसयो असमूहतो । सो अपरेन समयेन पञ्चसु उपा-
दानक्खन्धेषु उदयब्बयानुपस्सी विहरति । 'इति रूपं, इति रूपस्स समु-
दयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो । इति वेदना ... इति सञ्जा ... इति
सङ्खारा ... इति विञ्जाणं, इति विञ्जाणस्स समुदयो, इति विञ्जाणस्स
अत्थङ्गमो' ति तस्स इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेषु उदयब्बयानुपस्सिनो 5
विहरतो यो पिस्स होति पञ्चसु उपादानक्खन्धेषु अनुसहगतो 'अस्मी' ति,
मानो 'अस्मी' ति, छन्दो 'अस्मी' ति अनुसयो असमूहतो सो पि समुग्घातं
गच्छती' ति ।

एवं वुत्ते, थेरा भिक्खू आयस्मन्तं खेमकं एतदवोचुं - "न खो
मयं आयस्मन्तं खेमकं विहेसापेखा पुच्छिम्ह^१, अपि चायस्मा खेमको 10 R. 132
पहोसि^२ तस्स भगवतो सासनं वित्थारेन आचिक्खितुं देसेतुं पञ्जापेतुं^३
पट्टपेतुं विवरितुं विभजितुं उत्तानीकातुं । तयिदं^४ आयस्मता खेमकेन तस्स
भगवतो सासनं वित्थारेन आचिक्खितं देसितं पञ्जापितं पट्टपितं विवरितं^५
विभजितं^६ उत्तानीकतं" ति । B. 108

६८. इदमवोच आयस्मा खेमको । अत्तमना थेरा भिक्खू आय- 15
स्मतो खेमकस्स भासितं अभिनन्दुं । इमस्मिं च पन वेय्याकरणस्मिं भञ्ज-
माने सट्ठिमत्तानं थेरानं भिक्खूनं अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमु-
च्चिसुं^७, आयस्मतो खेमकस्स चा ति ।

६०. छन्नसुत्तं

६६. एकं समयं सम्बहुला थेरा भिक्खू बाराणसियं विहरन्ति
इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा छन्नो सायन्हसमयं पटिसल्लाना 20
वुट्ठितो अवापुरणं^१ आदाय विहारेण विहारं उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू
एतदवोच - "ओवदन्तु मं आयस्मन्तो थेरा, अनुसासन्तु मं आयस्मन्तो
थेरा, करोन्तु मे आयस्मन्तो^२ थेरा धम्मि कथं, यथाहं धम्मं पस्सेय्यं" ति ।

एवं वुत्ते, थेरा भिक्खू आयस्मन्तं छन्नं एतदवोचुं - "रूपं खो,
आवुसो छन्नं, अनिच्चं; वेदना अनिच्चा; सञ्जा अनिच्चा; सङ्खारा 25
अनिच्चा; विञ्जाणं अनिच्चं । रूपं अनत्ता; वेदना ... सञ्जा ...

१. आपुच्छिम्हा - सी०; अपुच्छिम्हा - स्या० । २. पहोति - सी०, स्या०, रो० ।
३. पञ्जापेतुं - स्या० । ४. यदिदं - स्या० । ५. विवटं - रो० । ६. विमत्तं - सी०, रो० ।
७. मुच्चिसु - रो० । ८. अपापुरणं - सी०, स्या० । ९. आयस्मन्ता - सी०, रो० ।

सङ्खारा ... विज्जाणं अनत्ता । सब्बे सङ्खारा अनिच्चा; सब्बे धम्मा अनत्ता' ति ।

R. 133 5 अथ खो आयस्मतो छन्नस्स एतदहोसि – “मय्हं पि खो एतं^१ एवं होति – ‘रूपं अनिच्चं, वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विज्जाणं अनिच्चं ; रूपं अनत्ता, वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विज्जाणं अनत्ता; सब्बे सङ्खारा अनिच्चा, सब्बे धम्मा अनत्ता’ ति । अथ च पन मे सब्बसङ्खारसमये सब्बूपधिपटिनिस्सग्गे तण्हाक्खये विरागे निरोधे निब्बाने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति नाधिमुच्चति । परितस्सना उपादानं उप्पज्जति; पच्चुदावत्तति मानसं – ‘अथ खो चरहि मे अत्ता’ ति ? न खो पनेवं धम्मं पस्सतो होति । को नु खो मे तथा धम्मं देसेय्य यथाहं धम्मं पस्सेय्यं’ ति ।

B. 109 अथ खो आयस्मतो छन्नस्स एतदहोसि – “अयं खो आयस्मा आनन्दो कोसम्बियं विहरति घोसितारामे सत्थु चेव संवण्णितो सम्भावितो च विज्झूनं सब्बहाचारीनं, प्होति च मम आयस्मा आनन्दो तथा 15 धम्मं देसेतुं यथाहं धम्मं पस्सेय्यं; अत्थि च मे आयस्मन्ते आनन्दे तावतिका विस्सट्ठि । यन्नूनाहं येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्यं’ ति ।

अथ खो आयस्मा छन्नो सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन कोसम्बी घोसितारामो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सट्ठि सम्मोदि ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो 20 खो आयस्मा छन्नो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – “एकमिदाहं, आवुसो आनन्द, समयं बाराणसियं विहरामि इसिपतने मिगदाये । अथ ख्वाहं, आवुसो, सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो अवापुरणं^२ आदाय विहारेण विहारं उपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोचं – ‘ओवदन्तु मं आयस्मन्तो थेरा, अनुसासन्तु^३ मं आयस्मन्तो थेरा, करोन्तु मे आयस्मन्तो थेरा’ धम्मि कथं यथाहं धम्मं पस्सेय्यं’ ति । एवं वुत्ते मं, आवुसो, थेरा 25 भिक्खू एतदवोचुं – ‘रूपं खो, आवुसो छन्न, अनिच्चं; वेदना ... सञ्जा... सङ्खारा ... विज्जाणं अनिच्चं ; रूपं अनत्ता ... पे०... विज्जाणं अनत्ता सब्बे सङ्खारा अनिच्चा, सब्बे धम्मा अनत्ता’ ति ।

R. 134 “तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि – ‘मय्हं पि खो एतं एवं होति 30 – रूपं अनिच्चं ... पे०... विज्जाणं अनिच्चं, रूपं अनत्ता, वेदना ...

१. स्या० पोत्थके नत्थि । २. अपापुरणं – सी०, स्या०; अवापूरणं – रो० । ३-३. रो० पोत्थके नत्थि ।

सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं अनत्ता, सब्बे सङ्खारा अनिच्चा, सब्बे धम्मा अनत्ता' ति । अथ च पन मे सब्बसङ्खारसमथे सब्बूपधिपटिनिस्सग्गे तण्हाक्खये^१ विरागे निरोधे निब्बाने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति नाधिमुच्चति । परितेस्सना उपादानं उप्पज्जति; पच्चुदावत्तति मानसं — 'अथ को चरहि मे अत्ता' ति ? न खो पनेतं^२ धम्मं पस्सतो होति । 5
को नु खो मे तथा धम्मं देसेय्य यथाहं धम्मं पस्सेय्यं ति !

“तस्स मय्हं आवुसो एतदहोसि — ‘अयं खो आयस्मा आनन्दो कोसम्बियं विहरति घोसितरामे सत्थुचेव संवण्णितो सम्भावितो च विञ्चूनं सङ्गहाचारीनं, प्होति च मे आयस्मा आनन्दो तथा धम्मं देसेतुं यथाहं धम्मं पस्सेय्यं । अत्थि च मे आयस्मन्ते आनन्दे तावतिका विस्सट्ठि । यन्नूनाहं येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्यं’ ति । ओवदतु मं, आयस्मा आनन्दो; अनुसासतु मं, आयस्मा आनन्दो; करोतु मे, आयस्मा आनन्दो धम्मि कथं यथाहं धम्मं पस्सेय्यं” ति । 10 B 110

“एत्तकेन पि मयं आयस्मतो छन्नस्स अत्तमना अपि नाम तं आयस्मा छन्नो आवि अकासि खीलं^३ छिन्दि^४ । ओदहावुसो, छन्न, 15
सोतं; भब्बोसि धम्मं विञ्जातुं” ति ।

अथ खो आयस्मतो छन्नस्स तावतकेनेव^५ उळारं पीतिपामोज्जं^६ उप्पज्जि — “भब्बो किरस्मि धम्मं विञ्जातुं” ति ।

“सम्मूखा मेतं, आवुसो छन्न, भगवतो सुतं, सम्मूखा च^७ पटिग्गहितं कच्चानगोत्तं भिक्खुं ओवदन्तस्स — ‘द्वयनिस्सितो ख्वायं, कच्चान, लोको 20
येभुय्येन अत्थितं चैव नत्थितं च । लोकसमुदयं खो, कच्चान, यथाभूतं येभुय्येन तं^८ 25
चायं^९ उपयुपादानं चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसयं न उपेति न उपा-
दियति नाधिट्ठति ‘अत्ता मे ति । दुक्खमेव उप्पज्जमानं उप्पज्जति, दुक्खं निरुज्झमानं निरुज्झती ति न कङ्कति न विचिकिच्छति । अपरप्पच्चया जाणमेवस्स एत्थ होति । एत्तावता खो, कच्चान, सम्मादिट्ठि होति ।

१. तण्हाक्खये — सी० । २. पनेतं — म० । ३. खीलं — सी०, रो० । ४. पन्निन्दि — सी०, स्या०, रो० । ५. तावदेव — सी० । ६. पीतिपामुज्जं — रो० । ७. सी०, स्या०, म० । पोत्थकेसु नत्थि । ८. उपायु० — सी०, स्या०, रो० । ९-१०. तस्स — स्या० ।

सब्बमत्थी ति खो, कच्चान, अयमेको अन्तो । सब्बं नत्थी ति अयं
 दुतियो अन्तो । एते ते, कच्चान, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो
 धम्मं देसेति — अविज्जापच्चया सङ्खारा ; सङ्खारपच्चया विज्जाणं
 ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय
 5 त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स
 दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

“एवमेतं, आवुसो आनन्द, होति येसं आयस्मन्तानं तादिसा
 सब्रह्मचारयो^१ अनुकम्पका अत्थकामा ओवादका अनुसासका । इदं च
 पन मे आयस्मतो आनन्दस्स धम्मदेसनं सुत्वा धम्मो अभिसमितो^२” ति ।

६१. राहुलसुत्तं

B 111 10

R. 136

१००. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा
 तेनुपसङ्कमि ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं
 एतदवोच — “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मि च
 सविज्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमाना-
 नुसया^३ न होन्ती” ति ?

15

“यं किञ्चि, राहुल, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा^४
 बहिद्धा वा^५ ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा,
 सब्बं रूपं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्म-
 प्पज्जाय पस्सति । या काचि वेदना ... या काचि सज्जा ... ये केचि
 सङ्खारा ... यं किञ्चि विज्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा
 20 बहिद्धा वा ... पे०... सब्बं विज्जाणं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’
 ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय पस्सति । एवं खो, राहुल, जानतो
 एवं पस्सतो इमस्मि च सविज्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु
 अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति ।

६२. दुतियराहुलसुत्तं

१०१. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो
 25 भगवन्तं एतदवोच — “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मि च

१. सब्रह्मचारियो — रो० । २. अभिसमेतो — सी०, रो० । ३. अहङ्कारममङ्कार —
 सी० । ४. व — रो० ।

सविञ्जाणके काये वहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारमङ्कारमानापगतं मानसं होति विधासमतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं” ति ?

“यं किञ्चि, राहुल. रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा वहिद्धा वा ... पे०... यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा अनुपादा^१ विमुत्तो’ 5 होति । या काचि वेदना ... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा वहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय 10 दिस्वा अनुपादा विमुत्तो होति । एवं खो, राहुल, जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये वहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारमङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं” ति ।

थेरवणो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं

आनन्दो तिस्सो यमको, अनुराधो च वक्कलि ।

अस्सजि^२ खेमको छन्नो, राहुला^३ अपरे दुवे^४ ॥

६३. नदीसुत्तं

१०२. सावत्थिनिदानं । “सेय्यथापि, भिक्खवे, नदी पब्बतेय्या 15 ओहारिणी^१ दूरङ्गमा सीघसोता । तस्सा उभोसु^२ तीरेसु^३ कासा चे पि जाता अस्सु, ते नं अज्झोलम्बेय्युं; कुसा चे पि जाता अस्सु, ते नं अज्झोलम्बेय्युं; बब्बजा^४ चे पि जाता अस्सु, ते नं अज्झोलम्बेय्युं; बीरणा चे पि जाता अस्सु, ते नं अज्झोलम्बेय्युं, रुक्खा चे पि जाता अस्सु, ते नं अज्झोलम्बेय्युं । तस्सा पुरिसो सोतेन वुहमानो कासे चे पि गण्हेय्य, ते 20 पलुज्जेय्युं । सो ततोनिदानं अनयव्यसनं^५ आपज्जेय्य । कुसे चे पि गण्हेय्य, बब्बजे चे पि गण्हेय्य, बीरणे चे पि गण्हेय्य, रुक्खे चे पि गण्हेय्य ते पलुज्जेय्युं । सो ततोनिदानं अनयव्यसनं आपज्जेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स

R 138

१-१. अनुपादाविमुत्तो - म० । २. अस्सजि - रो० । ३. राहुलो - रो० । ४. दुवे ति - सी०; द्वे - स्या० । ५. ओहारिणी - स्या०, रो० । ६-६. उभतो तीरे - सी०; उभतो तीरेसु - स्या० । ७. पब्बजा - स्या०, म० । ८. अनयव्यसन - सी०, रो० ।

- अकोविदो अरियधम्मो अविनीतो, सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो^१ सप्पुरिसधम्मो अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं । तस्स तं रूपं पलुज्जति । सो ततोनिदानं अनयव्यसनं आपज्जति । वेदनं ... सज्जं ... सङ्खारे ...
- B. 113 5 विज्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विज्जाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विज्जाणं, विज्जाणस्मिं वा अत्तानं । तस्स तं विज्जाणं पलुज्जति । सो ततोनिदानं अनयव्यसनं आपज्जति । तं किं मज्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं भन्ते” ।

- 10 “वेदना ... सज्जा ... सङ्खारा ... विज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं भन्ते” ।

“तस्मातिह ... पे०.... एवं पस्सं ... पे०.... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

६४. पुण्फसुत्तं

- 15 १०३. सावत्थिनिदानं । “नाहं, भिक्खवे, लोकेन विवदामि, लोको व^२ मया विवदति । न, भिक्खवे, धम्मवादी केनचि लोकिस्मिं विवदति । यं, भिक्खवे, नत्थिसम्मत्तं लोके पण्डितानं, अहं पि तं ‘नत्थी’ ति वदामि । यं, भिक्खवे, अत्थिसम्मत्तं लोके पण्डितानं, अहं पि तं ‘अत्थी’ ति वदामि । किञ्च, भिक्खवे, नत्थिसम्मत्तं लोके पण्डितानं, यमहं ‘नत्थी’ ति वदामि ? रूपं, भिक्खवे, निच्चं ध्रुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं नत्थि-सम्मत्तं लोके पण्डितानं; अहं पि तं ‘नत्थी’ ति वदामि । वेदना ... सज्जा ... सङ्खारा ... विज्जाणं निच्चं ध्रुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं नत्थि-सम्मत्तं लोके पण्डितानं; अहं पि तं ‘नत्थी’ ति वदामि । इदं खो, भिक्खवे, नत्थिसम्मत्तं लोके पण्डितानं; अहं पि तं ‘नत्थी’ ति वदामि ।
- R. 139 20 “किञ्च, भिक्खवे, अत्थिसम्मत्तं लोके पण्डितानं, यमहं ‘अत्थी’ ति वदामि ? रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं अत्थिसम्मत्तं लोके पण्डितानं; अहं पि तं ‘अत्थी’ ति वदामि । वेदना अनिच्चा ... पे०....

१. एत्थ रो० पोत्थके ‘सप्पुरिसधम्मो अकोविदो’ इति अधिको पाठो दिस्सति । २. च खो भिक्खवे - सी०, स्या०; च - रो० । ३-३. यमहं पि नत्थी - रो०; यमहं नत्थी - सी०, स्या० ।

विज्जाणं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं अत्थिसम्मत्तं लोके पण्डितानं;
अहं पि तं 'अत्थी' ति वदामि । इदं खो, भिक्खवे, अत्थिसम्मत्तं लोके
पण्डितानं; अहं पि तं 'अत्थी' ति वदामि ।

“अत्थि, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो, तं^१ तथागतो अभिसम्बुज्झति
अभिसमेति; अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा तं^२ आचिक्खति देसेति 5
पञ्जापेति^३ पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ।

“किञ्च, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो, तं तथागतो अभिसम्बुज्झति
अभिसमेति, अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्जा-
पेति पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ? रूपं, भिक्खवे, लोके
लोकधम्मो तं तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा 10 B. 114
अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्जापेति पट्टपेति विवरति विभजति
उत्तानीकरोति ।

“यो, भिक्खवे, तथागतेन एवं आचिक्खयमाने देसियमाने पञ्जा-
पियमाने पट्टपियमाने विवरियमाने विभजियमाने उत्तानीकरियमाने^४
न जानाति न पस्सति तमहं, भिक्खवे, बालं पुथुज्जनं अन्धं अचक्खुं 15
अजानन्तं अपस्सन्तं किन्ति करोमि ! वेदना, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो
... पे०... सञ्जा, भिक्खवे ... सङ्गारा, भिक्खवे ... विज्जाणं, भिक्खवे,
लोके लोकधम्मो, तं तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति; अभिसम्बु-
ज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्जापेति पट्टपेति विवरति
विभजति उत्तानीकरोति । 20

“यो, भिक्खवे, तथागतेन एवं आचिक्खयमाने देसियमाने पञ्जा-
पियमाने पट्टपियमाने विवरियमाने विभजियमाने उत्तानीकरियमाने न
जानाति न पस्सति तमहं, भिक्खवे, बालं पुथुज्जनं अन्धं अचक्खुं अजा-
नन्तं अपस्सन्तं किन्ति करोमि !

“सेय्यथापि, भिक्खवे, उप्पलं वा पदुमं वा पुण्डरीकं वा उदके 25
जातं उदके संवद्धं^५ उदका अच्चुग्गम्म ठाति अनुपलित्तं उदकेन; एवमेव
खो, भिक्खवे, तथागतो लोके जातो लोके संवद्धो लोकं अभिमुय्य विहरति
अनुपलित्तो लोकेना” ति ।

१. मं—सी०, रो० । २. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३. पञ्जापेति—म० ।

४. उत्तानीकयिरमाने—सी०, रो० । ५. संवद्धं—सी०, रो० ।

६५. फेणपिण्डूपममुत्तं

१०४. एकं समयं भगवा अयुज्झायं^१ विहरति गङ्गाय नदिया तीरे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “सेय्यथापि, भिक्खवे, अयं गङ्गा नदी महन्तं फेणपिण्डं आवहेय्य । तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो
 5 उपपरिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायेय्य, तुच्छकञ्जेव खायेय्य, असारकञ्जेव खायेय्य । किं हि सिया, भिक्खवे, फेणपिण्डे^२ सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ... पे०... यं दूरे सन्तिके वा तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उपपरिक्खति ।
 R. 14i तस्स तं^३ पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायति
 B. 115 10 तुच्छकञ्जेव खायति, असारकञ्जेव खायति । किं हि सिया, भिक्खवे, रूपे सारो ?

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते उदके उदकबुब्बुलं^४ उप्पज्जति चेव निरुज्झति च । तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो
 15 योनिसो उपपरिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायेय्य, तुच्छकञ्जेव खायेय्य, असारकञ्जेव खायेय्य । किं हि सिया, भिक्खवे, उदकबुब्बुले सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना ... पे०... या दूरे सन्तिके वा तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उपपरिक्खति । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायति,
 20 तुच्छकञ्जेव खायति, असारकञ्जेव खायति । किं हि सिया, भिक्खवे, वेदनाय सारो ?

“सेय्यथापि, भिक्खवे, गिम्हानं पच्छिमे मासे ठिते मज्झन्तिके^५ काले मरीचिका^६ फन्दति^७ । तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरि-
 25 क्खतो रिक्तकञ्जेव खायेय्य, तुच्छकञ्जेव खायेय्य ... पे०... किं हि सिया, भिक्खवे, मरीचिकाय सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, या काचि सञ्जा ... पे०... ।

१. अयोज्झायं—सी०, रो० । २. फेणपिण्डस्स—सी० । ३. स्या० पोत्थके नत्थि ।
 ४. उदकबुब्बुलं—स्या०, म० ; उदकबुब्बुल—रो० । ५. मज्झन्तिके—सी० ; स्या०, रो० ।
 ६. मरीचि—सी०, स्या० । ७. रो० पोत्थके नत्थि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी^१ सारपरि-
 येसनं चरमानो तिण्हं कुठारि^२ आदाय वनं पविसेय्य । सो तत्थ पस्सेय्य
 महत्तं कदलिकखन्धं उजु नवं अकुक्कुजजातं^३ । तमेनं मूले छिन्देय्य; मूले
 छेत्वा अग्रे छिन्देय्य, अग्रे छेत्वा पत्तवट्टि विनिब्भुजेय्य । सो तस्स^४
 पत्तवट्टि विनिब्भुजन्तो फेगु पि नाधिगच्छेय्य, कुतो सारं ! तमेनं चक्खुमा 5
 पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स तं पस्सतो
 निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायेय्य, तुच्छकञ्जेव
 खायेय्य, असारकञ्जेव खायेय्य । किं हि सिया, भिक्खवे, कदलिकखन्धे
 सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना
 ... पे०... ये दूरे सन्तिके वा तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उप- 10 B. 116
 परिक्खति । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रिक्त-
 कञ्जेव खायति, तुच्छकञ्जेव खायति, असारकञ्जेव खायति । किं
 हि सिया, भिक्खवे, सङ्खारेसु सारो ?

“सेय्यथापि, भिक्खवे, मायाकारो वा मायाकारन्तेवासी वा
 चातुम्महापथे^५ मायं विदंसेय्य । तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य 15
 योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उप-
 परिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायेय्य, तुच्छकञ्जेव खायेय्य, असारकञ्जेव
 खायेय्य । किं हि सिया, भिक्खवे, मायाय सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे,
 यं किञ्चि विज्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ... पे०... यं दूरे सन्तिके वा,
 तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उपपरिक्खति । तस्स तं पस्सतो 20
 निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायति, तुच्छकञ्जेव
 खायति, असारकञ्जेव खायति । किं हि सिया, भिक्खवे, विज्जाणे
 सारो ?

“एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा-अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति
 ... वेदनाय पि ... सञ्जाय पि ... सङ्खारेसु पि ... विज्जाणस्मिं पि 25
 निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि
 विमुत्तमिति ज्ञाणं होति ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति” ।

१०५. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान^६ सुगतो अथापरं एतद-
 वोच सत्था —

१. सारगवेसि—रो० । २. कुठारि—स्या० । ३. अकुक्कुजजातं—सी०; अकुक्कुजजातं—
 रो० । ४. तत्थ—सी० । ५. चातुम्महापथे—म०; महापथे—रो० । ६. वत्वा—सी० ।

- “फेणपिण्डूपमं रूपं, वेदना बुब्बलूपमा^१ ।
 मरीचिकूपमा सञ्जा, सङ्खारा कदलूपमा ।
 मायूपमञ्च विञ्जाणं, देसितादिच्चबन्धुना^२ ॥
- “यथा यथा निज्झायति, योनिसो उपपरिक्खति ।
 रिक्तं तुच्छं होति, यो नं पस्सति योनिसो ॥
- “इमञ्च^३ कायं आरब्भ^४, भूरिपञ्जेन देसितं ।
 पहानं^५ तिण्णं धम्मानं, रूपं पस्सथ छुट्ठितं ॥
- “आयु उस्मा च विञ्जाणं, यदा कायं जहन्तिमं ।
 अपविट्ठो^६ तदा सेति, परभत्तं अचेतनं ॥
- “एतादिसायं सन्तानो, मायायं बाललापिनी ।
 वधको एस^७ अक्खातो, सारो एत्थ न विज्जति ॥
- “एवं खन्धे अवेक्खेय्य, भिक्खु आरद्धविरियो ।
 दिवा वा यदि वा रत्ति, सम्पजानो पटिस्सतो ॥
- “जहेय्य^८ सब्बसंयोगं, करेय्य सरणत्तनो ।
 चरेय्यादित्तसीसो व, पत्थयं अच्चुतं पदं” ति ॥

६६. गोमयपिण्डसुत्तं

१०६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भग-
 वन्तं एतदवोच — “अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि रूपं यं रूपं निच्चं ध्रुवं
 सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो,
 भन्ते, काचि वेदना या वेदना निच्चा ध्रुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा
 सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि सञ्जा या
 सञ्जा ... पे०... अत्थि नु खो, भन्ते, केचि सङ्खारा ये सङ्खारा निच्चा
 ध्रुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसमं तथेव ठस्सन्ति ? अत्थि
 नु खो, भन्ते, किञ्चि विञ्जाणं, यं विञ्जाणं निच्चं ध्रुवं सस्सतं
 अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सती” ति ?
- “नत्थि खो, भिक्खु, किञ्चि रूपं, यं रूपं निच्चं ध्रुवं सस्सतं
 अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । नत्थि खो, भिक्खु, काचि

१. बुब्बलूपमा—रो०; पुब्बलूपमा—स्या०, म०। २. दीपिता०—सी०, रो०। ३. यो
 इमं—सी०। ४. गारब्भं—सी०। ५. पहाना—रो०। ६. अपविट्ठो—स्या०। ७. एसो—
 सी०, रो०; एको—स्या०। ८. पजहे—सी०, स्या०।

वेदना ... काचि सञ्जा ... केचि सङ्गारा ... किञ्चि विञ्जाणं, यं विञ्जाणं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सती” ति ।

अथ खो भगवा परित्तं गोमयपिण्डं पाणिना गहेत्वा तं भिक्खुं एतदवोच — “एत्तको पि खो, भिक्खु, अत्तभावपटिलाभो नत्थि निच्चो 5 धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तको चे पि, भिक्खु, अत्तभावपटिलाभो अभविस्स निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो, नयिदं ब्रह्मचरियवासो पञ्जायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तको पि अत्तभावपटिलाभो नत्थि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्जायति सम्मा 10 दुक्खक्खयाय ।

B. 118

“भूतपुब्बाहं, भिक्खु, राजा अहोसि खत्तियो मुद्धावसित्तो । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति नगर-सहस्सानि अहेसुं कुसावती नाम राजधानिप्पमुखानि^१ । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति पासादसहस्सानि 15 अहेसुं धम्मपासादप्पमुखानि^२ । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति कूटागारसहस्सानि अहेसुं महाब्यूहकूटागारप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति पल्लङ्कसहस्सानि अहेसुं दन्तमयानि सारमयानि सोवण्णमयानि रूपियमयानि^३ गोणकत्थतानि पटिकत्थतानि पटलिकत्थतानि 20 कदलिमिगपवरपच्चत्थरणानि सउत्तरच्छदानि^४ उभतोलोहितकूपधानानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति नागसहस्सानि अहेसुं सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णद्वजानि^५ हेमजालपटिच्छन्नानि उपोसथनागराजप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति अस्ससहस्सानि अहेसुं 25 सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णद्वजानि हेमजालपटिच्छन्नानि वलाहकअस्सराजप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति रथसहस्सानि अहेसुं सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णद्वजानि हेमजालपटिच्छन्नानि वेजयन्तरथप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो

R. 145

१. कुसावतीनामराजधानिप्पमुखानि — रो० । २. धम्मपासादप्पमुखानि — रो० ।

३. म० पोत्थके नत्थि । ४. सउत्तरच्छदानि — रो० । ५. सोवण्णद्वजानि — स्या०, रो० ।

- सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति मणिसहस्सानि अहेसुं मणि-
 रतनप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति इत्थिसहस्सानि
 अहेसुं सुभदादेविप्पमुखानि^१ । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति
 खत्तियसहस्सानि अहेसुं अनुयन्तानि^२ परिणायकरतनप्पमुखानि । तस्स
 5 मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति धेनुसहस्सानि अहेसुं दुकूलसन्दानानि^३
 कंसूपधारणानि^४ । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति वत्थकोटि-
 B. 119 सहस्सानि अहेसुं खोमसुखुमानि कोसेय्यसुखुमानि कम्बलसुखुमानि
 कप्पासिकसुखुमानि । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति थालिपाक-
 सहस्सानि अहेसुं; सायं पातं भत्ताभिहारो अभिहरियित्थु ।
- 10 “तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया नगरसहस्सानं एकञ्जेव
 तं नगरं होति यमहं तेन समयेन अज्झावसामि – कुसावती राजधानी ।
 R. 146 तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया पासादसहस्सानं एको येव सो
 पासादो होति यमहं तेन समयेन अज्झावसामि – धम्मो पासादो । तेसं
 खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया कूटागारसहस्सानं एकञ्जेव तं कूटागारं
 15 होति यमहं तेन समयेन अज्झावसामि – महाब्यूह कूटागारं । तेसं खो
 पन, भिक्खु, चतुरासीतिया पल्लङ्कसहस्सानं एको येव सो पल्लङ्को होति
 यमहं तेन समयेन परिभुज्जामि – दन्तमयो वा सारमयो वा सोवण्ण-
 मयो वा रूपियमयो वा । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया नागसह-
 स्सानं एको येव सो नागो होति यमहं तेन समयेन अभिरुहामि^५ – उपोसथो
 20 नागराजा । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया अस्ससहस्सानं एको येव
 सो अस्सो होति यमहं तेन समयेन अभिरुहामि – वलाहको^६ अस्सराराजा ।
 तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया रथसहस्सानं एको येव सो रथो
 होति यमहं तेन समयेन अभिरुहामि – वेजयन्तो रथो । तेसं खो पन,
 भिक्खु, चतुरासीतिया इत्थिसहस्सानं एका येव सा इत्थी होति या मं तेन
 25 समयेन पच्चुपट्ठाति – खत्तियानी^७ वा वेलामिका^८ वा । तेसं खो पन,
 भिक्खु, चतुरासीतिया वत्थकोटिसहस्सानं एकञ्जेव तं वत्थयुगं होति
 यमहं तेन समयेन परिदहामि – खोमसुखुमं वा कोसेय्यसुखुमं वा कम्बल-

१. भद्दा० – स्या० । २. अनुयुत्तानि – सी० । ३. दुकूलसन्दानानि – सी०;
 दुकूलसन्दानानि – स्या०, रो० । ४. कंसूपधारणानि – स्या०; कंसुप० – रो० ।
 ५. अभिरुहामि – स्या०, रो० । ६. बलाहो – स्या० । ७. खत्तिया – सी, स्या०;
 खत्तियानि – रो० । ८. वेलमिका – रो० ।

सुखुमं वा कप्पासिकसुखुमं वा । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीति या
थालिपाकसहस्सानं एको येव सो थालिपाको होति यतो नाळिकोदन-
परमं भुञ्जामि तदुपियं^१ च सूपेय्यं^२ । इति खो, भिक्खु, सब्बे ते सङ्खारा
अतीता निरुद्धा विपरिणता । एवं अनिच्चा खो, भिक्खु, सङ्खारा ।
एवं अद्भुवा^३ खो, भिक्खु, सङ्खारा^४ । एवं अनस्सासिका खो, भिक्खु, 5
सङ्खारा । यावज्जिदं, भिक्खु, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितुं, अलं
विरज्जितुं, अलं विमुच्चितुं” ति ।

R. 147

६७. नखसिखासुत्तं

१०७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु
भगवन्तं एतदवोच — “अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि रूपं यं रूपं निच्चं
धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, 10
भन्ते, काचि वेदना या वेदना निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा
सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि सञ्जा ... पे०...
केचि सङ्खारा, ये सङ्खारा निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा
सस्सतिसमं तथेव ठस्सन्ति ? अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि विञ्जाणं,
यं विञ्जाणं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव 15
ठस्सती” ति ?

B. 120

“नत्थि खो, भिक्खु, किञ्चि रूपं, यं रूपं निच्चं धुवं सस्सतं
अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । नत्थि खो, भिक्खु, काचि
वेदना ... काचि सञ्जा ... केचि सङ्खारा ... पे०... किञ्चि विञ्जाणं,
यं विञ्जाणं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव 20
ठस्सती” ति ।

अथ खो भगवा परित्तं नखसिखायं पंसुं आरोपेत्वा तं भिक्खुं
एतदवोच — “एत्तकं पि खो, भिक्खु, रूपं नत्थि निच्चं धुवं सस्सतं अवि-
परिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तकं चे^५ पि^५, भिक्खु, रूपं
अभविस्स निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं नयिदं ब्रह्मचरियवासो 25
पञ्जायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तकं पि रूपं

१. तदुपियं — रो० । २. सूपेय्यं — रो०; सूपव्यञ्जनं — स्या० । ३. अद्भुवा — रो० ।
४. सब्बे सङ्खारा — स्या० । ५-५. पि चे — सी०, स्या० ।

नत्थि निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्जायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

R. 148

“एत्तका^१ पि खो, भिक्खु, वेदना नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तका चे पि, भिक्खु,
5 वेदना अभविस्स निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, नयिदं ब्रह्म-
चरियवासो पञ्जायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु,
एत्तका पि वेदना नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, तस्मा
ब्रह्मचरियवासो पञ्जायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

B. 121

“एत्तका पि खो, भिक्खु, सञ्जा नत्थि ... पे०... एत्तका पि खो,
10 भिक्खु, सङ्खारा नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सति-
समं तथेव ठस्सन्ति । एत्तका चे पि, भिक्खु, सङ्खारा अभविस्संसु निच्चा
धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, नयिदं ब्रह्मचरियवासो पञ्जायेथ
सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तका पि सङ्खारा नत्थि
निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्जा-
15 यति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

“एत्तकं पि खो, भिक्खु, विञ्जाणं नत्थि निच्चं धुवं सस्सतं
अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तकं पि खो, भिक्खु,
विञ्जाणं अभविस्स निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं, नयिदं ब्रह्म-
चरियवासो पञ्जायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु,
20 एत्तकं पि विञ्जाणं नत्थि निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं, तस्मा
ब्रह्मचरियवासो पञ्जायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

“तं कि मञ्जसि, भिक्खु, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“वेदना... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
25 वा” ति ?

R. 149

“अनिच्चं भन्ते” ... पे०... तस्मातिह एवं पस्सं ... पे०... नापरं
इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

६८. सुद्धिकमुत्तं

१०८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भग-
वन्तं एतदवोच — “अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्च रूपं, यं रूपं निच्चं धुवं

सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि वेदना ... पे०... काचि सञ्जा ... केचि सङ्खारा ... किञ्चि विञ्जाणं, यं विञ्जाणं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सती” ति ?

“नत्थि खो, भिक्खु, किञ्चि रूपं यं रूपं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । नत्थि खो, भिक्खु, काचि वेदना ... पे०... काचि सञ्जा ... केचि सङ्खारा...किञ्चि विञ्जाणं, यं विञ्जाणं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सती” ति ।

६६. गद्दुलबद्धसुत्तं

१०६. सावत्थिनिदानं । “अनमतगोयं^१, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा^२ कोटि^३ न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । होति सो, भिक्खवे, समयो यं महासमुदो उस्सुस्सति विस्सुस्सति न भवति; न त्वेवाहं, भिक्खवे, अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामि । होति सो, भिक्खवे, समयो यं सिनेरु पब्बतराजा ड्य्हति^४ विनस्सति न भवति; न त्वेवाहं, भिक्खवे, अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामि । होति सो, भिक्खवे, समयो यं महापठवी^५ ड्य्हति विनस्सति न भवति; न त्वेवाहं, भिक्खवे, अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सा गद्दुलबद्धो^६ दब्हे खीले वा थम्भे वा उपनिबद्धो^७ तमेव खीलं वा थम्भं वा अनुपरिधावति अनुपरिवत्तति; एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी ... पे०... सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति ... पे०... वेदनं अत्ततो समनुपस्सति ... सञ्जं अत्ततो समनुपस्सति ... सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति ... विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मि वा अत्तानं । सो रूपञ्जेव अनुपरिधावति अनुपरिवत्तति, वेदनञ्जेव ... पे०... सञ्जञ्जेव ... सङ्खारे

१. अनमतगायं—स्या०, रो० । २-२. पुब्बकोटि—रो० । ३. उड्य्हति—सी० ।

४. महापथवी—म० । ५. गद्दुलबद्धो—स्या० । ६. उपनिबद्धो—स्या० ।

- येव ... विञ्जाणञ्जेव अनुपरिधावति अनुपरिवत्तति । सो रूपं अनु-
परिधावं अनुपरिवत्तं, वेदनं ... पे० .. सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं
अनुपरिधावं अनुपरिवत्तं न परिमुच्चति रूपम्हा, न परिमुच्चति वेदनाय,
न परिमुच्चति सञ्जाय, न परिमुच्चति सङ्खारेहि, न परिमुच्चति
5 विञ्जाणम्हा, न परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि
दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । 'न परिमुच्चति दुक्खस्मा' ति वदामि ।
“सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको अरियानं दस्सावी
... पे०... सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो, न रूपं अत्ततो समनुपस्सति ... पे०... न
वेदनं ... न सञ्जं ... न सङ्खारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति,
10 न विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा विञ्जाणं, न विञ्जाणस्मि
वा अत्तानं । सो रूपं नानुपरिधावति नानुपरिवत्तति, वेदनं ... सञ्जं
... सङ्खारे ... विञ्जाणं नानुपरिधावति नानुपरिवत्तति । सो रूपं अननु-
परिधावं अननुपरिवत्तं, वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं अननु-
परिधावं अननुपरिवत्तं परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परि-
15 मुच्चति सञ्जाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परिमुच्चति विञ्जाणम्हा,
परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि
उपायासेहि । 'परिमुच्चति दुक्खस्मा' ति वदामी” ति ।

१००. दुतियगद्धुलबद्धसुत्तं

B. 123,
R. 151

११०. सावत्थिनिदानं । “अनमत्तग्गोयं, भिक्खवे, ससारो ।
पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं
20 सन्धावतं संसरतं । सेय्यथापि, भिक्खवे, सा गद्धुलबद्धो^१ दब्हे खीले वा
थम्भे वा उपनिब्रद्धो । सो गच्छति चे पि तमेव खीलं वा थम्भं वा उप-
गच्छति^२; तिट्ठति चे पि तमेव खीलं वा थम्भं वा उपतिट्ठति; निसीदति
चे पि तमेव खीलं वा थम्भं वा उपनिसीदति; निपज्जति चे पि तमेव खीलं
वा थम्भं वा उपनिपज्जति । एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो
25 रूपं 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सति । वेदनं ...
सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति
समनुपस्सति । सो गच्छति चे पि इमे पञ्चुपादानक्खन्धे उपगच्छति;

१. गद्धुलबद्धो - स्या० । २. उपनिगच्छति - सी० ।

तिट्ठति चे पि इमे^१ पञ्चुपादानक्खन्धे उपतिट्ठति; निसीदति चे पि इमे पञ्चुपादानक्खन्धे उपनिसीदति; निपज्जति चे पि इमे पञ्चुपादानक्खन्धे उपनिपज्जति । तस्मातिह, भिक्खवे, अभिक्खणं सकं चित्तं पच्चवेक्खितब्बं – ‘दीघरत्तमिदं चित्तं सङ्किलिट्ठं रागेन दोसेन मोहेना’ ति । चित्तसङ्किलेसा, भिक्खवे, सत्ता सङ्किलिस्सन्ति; चित्तवोदाना सत्ता 5
विसुज्झन्ति ।

“दिट्ठं वो, भिक्खवे, चरणं नाम चित्तं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“तं पि खो, भिक्खवे, चरणं नाम चित्तं चित्तेनेव चित्तितं^२ । तेन पि खो, भिक्खवे, चरणेन चित्तेन चित्तञ्जेव चित्ततरं । तस्मातिह, 10
भिक्खवे, अभिक्खणं सकं चित्तं पच्चवेक्खितब्बं – ‘दीघरत्तमिदं चित्तं सङ्किलिट्ठं रागेन दोसेन मोहेना’ ति । चित्तसङ्किलेसा, भिक्खवे, सत्ता सङ्किलिस्सन्ति; चित्तवोदाना सत्ता विसुज्झन्ति ।

“नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकनिकायं पि समनुपस्मामि एवं 15
चित्तं । यथयिदं, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा, ते पि खो, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा चित्तेनेव चित्तिता, ते हि पि खो, भिक्खवे, तिरच्छानगतेहि पाणेहि चित्तञ्जेव चित्ततरं । तस्मातिह, भिक्खवे, अभिक्खणं सकं चित्तं पच्चवेक्खितब्बं – ‘दीघरत्तमिदं चित्तं सङ्किलिट्ठं रागेन दोसेन मोहेना’ ति । चित्तसङ्किलेसा, भिक्खवे, सत्ता सङ्किलिस्सन्ति; चित्त- 20
वोदाना सत्ता विसुज्झन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको वा रजनाय वा 25
लाखाय वा हलिद्विया वा नीलिया वा मञ्जिद्वया^३ वा सुपरिमट्ठे^४ फलके वा भित्तिा वा दुस्सपट्ठे^५ वा इत्थिरूपं^६ वा पुरिसरूपं वा अभिनिम्मिनेय्य सव्वङ्गपच्चङ्ग^७, एवमेव^८ खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपञ्जेव अभिनिब्बत्तेन्तो अभिनिब्बत्तेति । वेदनञ्जेव ... सञ्जञ्जेव ... सङ्खारे 25
येव .. विञ्जाणञ्जेव अभिनिब्बत्तेन्तो अभिनिब्बत्तेति । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

१. इमेव – सी०, स्या० । २. चित्तित – सी०, स्या०, रो० । ३. मञ्जेद्वया – सी०, स्या०; मञ्जेद्विया – रो० । ४. सुपरिमट्ठे – सी०, स्या० । ५. दुस्सपट्ठे – स्या० । ६. इत्थिरूपं – सी०, स्या० । ७. सव्वङ्गपच्चङ्ग – सी०, स्या० । ८. एवं – स्या० ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं ... पे०... तस्मातिह,
भिक्खवे, ... पे०... एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजा-
नाती” ति ।

१०१. वासिजटसुत्तं

१११. सावत्थिनिदानं । “जानतो अहं, भिक्खवे, पस्सतो आस-
वानं खयं वदामि, नो अजानतो नो^१ अपस्सतो । किञ्च, भिक्खवे, जानतो
कि पस्सतो आसवानं खयो होति ? ‘इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति
रूपस्स अत्थङ्गमो^२; इति वेदना ... पे०... इति सञ्जा ... इति सङ्खारा...
इति विञ्जाणं, इति विञ्जाणस्स समुदयो, इति विञ्जाणस्स अत्थ-
ङ्गमो’ ति – एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो आसवानं खयो होति ।

R 153

“भावनानुयोगं अननुयुत्तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो विहरतो
किञ्चापि एवं इच्छा उप्पज्जेय्य – ‘अहो वत मे अनुपादाय आसवेहि
चित्तं विमुच्चेय्या’ ति, अथ ख्वस्स नेव अनुपादाय आसवेहि चित्तं
विमुच्चति । तं किस्स हेतु ? ‘अभावितत्ता’ तिस्स वचनीयं । किस्स
अभावितत्ता ? अभावितत्ता चतुन्नं सतिपट्टानानं, अभावितत्ता चतुन्नं
सम्मप्यधानानं, अभावितत्ता चतुन्नं इद्धिपादानं, अभावितत्ता पञ्चन्नं
इन्द्रियानं, अभावितत्ता पञ्चन्नं बलानं, अभावितत्ता सत्तन्नं बोज्झङ्गानं,
अभावितत्ता अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मगगस्स ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा
द्वादस वा । तानस्सु कुक्कुटिया न सम्मा अधिसयितानि, न सम्मा परि-
सेदितानि, न सम्मा परिभावितानि । किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया एवं
इच्छा उप्पज्जेय्य – ‘अहो, वत मे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा
मुखतुण्डकेन वा अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिम्भिज्जेय्यु’ ति,
अथ खो अभब्बा व ते कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा
अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिम्भिज्जितुं । तं किस्स हेतु ? तथा
हि पन, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा; तानि^३
कुक्कुटिया न सम्मा अधिसयितानि, न सम्मा परिसेदितानि, न सम्मा
परिभावितानि । एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोगं अननुयुत्तस्स
भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि एवं इच्छा उप्पज्जेय्य – ‘अहो, वत मे

B. 125

25

१. रो० पोत्थके नत्थि । २. अत्थगमो – सी०, रो० । ३. तानस्सु – स्या० ।

अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चेय्या' ति, अथ ख्वस्स नेव अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चति । तं किस्स हेतु ? 'अभावितत्ता' तिस्स वचनीयं । किस्स अभावितत्ता ? अभावितत्ता चतुन्नं सतिपट्टानानं ... पे०... अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स ।

“भावनानुयोगं अनुयुत्तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो विहरतो 5 R. 154
किञ्चापि न एवं इच्छा उपपज्जेय्य — 'अहो वत मे अनुपादाय आसवेहि
चित्तं विमुच्चेय्या' ति, अथ ख्वस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चति ।
तं किस्स हेतु ? 'भावितत्ता' तिस्स वचनीयं । किस्स भावितत्ता ?
भावितत्ता चतुन्नं सतिपट्टानानं, भावितत्ता चतुन्नं सम्मपधानानं, भावि-
तत्ता चतुन्नं इट्ठिपादानं, भावितत्ता पञ्चन्नं इन्द्रियानं, भावितत्ता पञ्चन्नं 10
बलानं, भावितत्ता सत्तन्नं बोज्झङ्गानं, भावितत्ता अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स
मग्गस्स ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस
वा, तानस्सु कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि, सम्मा परिसेदितानि, सम्मा
परिभावितानि । किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया न एवं इच्छा उपपज्जेय्य— 15
'अहो वत मे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोसं
पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जेय्यु' ति, अथ खो भब्बा व ते कुक्कुट-
पोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना
अभिनिब्भिज्जितुं । तं किस्स हेतु ? तथा हि पन, भिक्खवे, कुक्कुटिया
अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा; तानस्सु' कुक्कुटिया सम्मा अधिसयि- 20
तानि, सम्मा परिसेदितानि, सम्मा परिभावितानि । एवमेव खो, भिक्खवे,
भावनानुयोगं अनुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि न एवं इच्छा
उपपज्जेय्य — 'अहो वत मे अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चेय्या' ति,
अथ ख्वस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चति । तं किस्स हेतु ?
'भावितत्ता' तिस्स वचनीयं । किस्स भावितत्ता ? भावितत्ता चतुन्नं 25 B. 126
सतिपट्टानानं ... पे०... भावितत्ता अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पलगण्डस्स^१ वा पलगण्डन्तेवासिस्स वा वासि-
जटे दिस्सन्ते अङ्गुलिपदानि^२ दिस्सन्ति अङ्गुट्ठपदं^३ । नो च ख्वस्स एवं^४
जाणं होति — 'एत्तकं वत^५ मे अज्ज वासिजटस्स खीणं, एत्तकं हिय्यो',

१. तानि — रो० । २. फलगण्डस्स — रो०; फलगण्डस्स — स्या० । ३. अङ्गुलि-
पादानि — सी० । ४. अङ्गुट्ठपदानो — स्या०; अङ्गुट्ठपादा — सी०, रो० । ५. एवमस्स — स्या० ।
६. वा — सी०, स्या० । ७. हीय्यो — सी० ।

R. 155

एत्तकं परे ति^१ । एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोगं अनुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि न एवं जाणं होति — ‘एत्तकं वत मे अज्ज आसवानं खीणं, एत्तकं हिय्यो, एत्तकं परे’ ति, अथ ख्वस्स खीणे खीणन्त्वेव^२ जाणं होति । सेय्यथापि, भिक्खवे, सामुद्दिक्काय^३ नावाय वेत्तबन्धनबन्धाय वस्स-
 5 मासानि^४ उदके परियादाय हेमन्तिकेन थलं उक्खित्ताय वातातपपरेतानि वेत्तबन्धनानि^५ तानि पावुसकेन मेघेन अभिप्पवुट्टानि^६ अप्पकसिरेनेव पटि-
 प्पस्सम्भन्ति पूतिकानि भवन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोगं अनुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो अप्पकसिरेनेव संयोजनानि पटिप्पस्सम्भन्ति पूतिकानि भवन्ती” ति ।

१०२. अनिच्चसञ्जासुत्तं

10 ११२. सावत्थिनिदानं । “अनिच्चसञ्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता सब्बं कामरागं परियादियति, सब्बं रूपरागं परियादियति, सब्बं भवरागं परियादियति, सब्बं अविज्जं परियादियति, सब्बं अस्मिमानं^७ समूहनति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये कस्सको^८ महानङ्गलेन कस्सन्तो^९
 15 सब्बानि मूलसन्तानकानि सम्पदालेन्तो कसति^{१०}; एवमेव खो भिक्खवे, अनिच्चसञ्जा भाविता बहुलीकता सब्बं कामरागं परियादियति, सब्बं रूपरागं परियादियति, सब्बं भवरागं परियादियति, सब्बं अविज्जं परियादियति, सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, बब्बजलायको^{११} बब्बजं^{१२} लायित्वा अग्गे
 20 गहेत्वा ओधुनाति निद्धुनाति निच्छोदेति^{१३}; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्च-
 सञ्जा भाविता बहुलीकता सब्बं कामरागं परियादियति ... पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

B. 127,
R. 156

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अम्बपिण्डिया वण्टच्छिन्नाय^{१४} यानि तत्थ^{१५}
 अम्बानि वण्टपटिबन्धानि^{१६} सब्बानि तानि तदन्वयानि^{१७} भवन्ति;

१. ‘अथ ख्वस्स खीणा खीणन्तेव जाणं होति’ इति अधिको पाठो सी०, स्या०, रो० पोट्थकेसु दिस्सति । २. खीणन्तेव — सी०, स्या०, रो० । ३. समुद्दिक्काय — रो० । ४. छम्मासानि — सी०, स्या०, रो० । ५. बन्धनानि — सी०, रो० । ६. अभिप्पवुट्टानि — रो० । ७. अस्मिमानं परियादियति — सी०, रो० । ८. कसको — रो० । ९. कसन्तो — रो०, म० । १०. कसति — म०, रो० । ११. पब्बजलायको — स्या०, रो०, म० । १२. पब्बजं — स्या०, रो०, म० । १३. निप्फोदेति — सी०, स्या०; निच्छोदेति — रो० । १४. वण्डच्छिन्नाय — स्या० । १५. तत्र — सी०, स्या०, रो० । १६. वण्टपनिबद्धानि — सी०; वण्डपटिबद्धानि — स्या०; वण्टपटिबद्धानि — रो० । १७. तन्वयानि — स्या० ।

एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा भाविता ... पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा कूटनिष्ठा कूटसमोसरणा, कूटं तासं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा भाविता ... पे०... सब्बं अस्मिमानं समूह- 5 नति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि मूलगन्धा काळानुसारिगन्धो^१ तेसं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा ... पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दनं तेसं 10 अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा ... पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि पुप्फगन्धा, वस्सिकं तेसं अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा ... पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति । 15

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि कुट्टराजानो^२ सब्बेते रञ्जो चक्कवत्तिस्स अनुयन्ता^३ भवन्ति, राजा तेसं चक्कवत्ति अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा ... पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि तारकरूपानं पभा सब्बा ता चन्दिमप्पभाय कलं नाग्घन्ति सोळ्ळिंसि^४, चन्दप्पभा तासं अग्गमक्खायति; 20 एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा ... पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे^५ विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभं अब्भुस्सक्कमानो^६ सब्बं आकासगतं तमगतं अभिविहच्च भासते च तपते च विरोचते^७ च; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा भाविता बहुलीकता सब्बं कामरागं परियादियति, सब्बं रूपरागं परिया- 25 दियति, सब्बं भवरागं परियादियति, सब्बं अविज्जं परियादियति, सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

“कथं भाविता च, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा कथं बहुलीकता सब्बं कामरागं परियादियति ... पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ?

R. 157

१. कालानुसारी - सी०; काळानुसारी - रो०, स्या० । २. कुट्टो - सी०, रो०; कुट्टो - स्या० । ३. अनुयुत्ता - सी० । ४. सोल्लिंसि - रो० । ५. विसुद्धे - स्या० । ६. अब्भुस्सुक्कमानो - रो० । ७. विरोचति - सी०, रो० ।

B. 128

‘इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो; इति वेदना ... इति सञ्जा ... इति सङ्खारा ... इति विञ्जाणं, इति विञ्जाणस्स समुदयो, इति विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो’ ति — एवं भाविता खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्जा एवं बहुलीकता सब्बं कामरागं परियादियति, सब्बं रूप-
5 रागं परियादियति, सब्बं भवरागं परियादियति, सब्बं अविज्जं परियादियति, सब्बं अस्मिमानं समूहनती’ ति ।

पुप्फवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं

नदी^१ पुप्फं च फेणं च, गोम यं च नखासिखं^२ ।सुद्धिकं^३ द्वे च गद्दुला^४, वासीजटं^५ अनिच्चता^६ ति ॥

मज्झिमपण्णासको समत्तो ।

तस्स मज्झिमपण्णासकस्स वग्गुद्धानं

उपयो^७ अरहन्तो च, खज्जनी^८ थेरसम्भयं^९ ।

10

पुप्फवग्गेन पण्णास, दुतियो तेन वुच्चती^{१०} ति ॥

— ० —

१०३. अन्तसुत्तं

R. 158

११३. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, अन्ता । कतमे चत्तारो? सक्कायन्तो, सक्कायसमुदयन्तो, सक्कायनिरोधन्तो, सक्काय-
निरोधगामिनिप्पटिपदन्तो^{१०} । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायन्तो? पञ्चु-
पादानक्खन्धो तस्स वचनीयं । कतमे पञ्च? सेय्यथीदं^{११} — रूपुपादान-
15 क्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्जाणुपादानक्खन्धो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायन्तो । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायसमुदयन्तो? यायं तण्हा पोन्नोभविका^{१२} नन्दि-
रागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीदं — कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायसमुदयन्तो । कतमो च,
20 भिक्खवे, सक्कायनिरोधन्तो? यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो

B. 129

१. नदि — स्या० । २. नखासिखं — सी०, स्या० । ३. सामुद्धकं — सी०, स्या० ।

४. गद्दुला — स्या० । ५-५. नावसञ्जाय ते दसा — सी०, स्या० । ६. उपायो — सी०,

स्या०, रो० । ७. खज्जनि — सी०, स्या० । ८. थेरसम्भयं — रो० । ९. पवुच्चति — सी०,

स्या०; वुच्चति — रो० । १०. ० गामिनीपटिपदन्तो — स्या०; ० गामिनिपटिपदन्तो — रो० ।

११. सेय्यथीदं — म० । १२. पोन्नोभविका — स्या०; पोन्नोभविका — रो० ।

चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्काय-
निरोधन्तो । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनिप्पटिपदन्तो ? अय-
मेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो । सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मा-
समाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनिप्पटिपदन्तो ।
इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अन्ता” ति ।

5

१०४. दुक्खसुत्तं

११४. सावत्थिनिदानं । “दुक्खं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि”
दुक्खसमुदयं च दुक्खनिरोधं च दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं च । तं
सुणाथ । कतमं च, भिक्खवे, दुक्खं ? ‘पञ्चुपादानक्खन्धा’ तिस्स
वचनीयं । कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं — रूपुपादानक्खन्धो ... पे०...
विज्जाणुपादानक्खन्धो । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खं । कतमो च, 10
भिक्खवे, दुक्खसमुदयो ? यायं तण्हा पोन्नोभविका ... पे०... विभवतण्हा—
अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खसमुदयो । कतमो च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधो ?
यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अना-
लयो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधो । कतमा च, भिक्खवे, R. 159
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो । 15
सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा” ति ।

१०५. सक्कायसुत्तं

११५. सावत्थिनिदानं । “सक्कायं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि
सक्कायसमुदयं च सक्कायनिरोधं च सक्कायनिरोधगामिनिं च पटिपदं ।
तं सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायो ? ‘पञ्चुपादानक्खन्धा’ 20
तिस्स वचनीयं । कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं — रूपुपादानक्खन्धो, वेदन-
पादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विज्जाणु-
पादानक्खन्धो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायो । कतमो च, भिक्खवे,
सक्कायसमुदयो ? यायं तण्हा पोन्नोभविका ... पे०... अयं वुच्चति,
भिक्खवे, सक्कायसमुदयो । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधो ? यो 25
तस्सा येव तण्हाय ... पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायनिरोधो ।

B, 130

कतमा च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा ? अयमेव अरियो
अट्ठङ्गिको मग्गो । सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।
अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति ।

१०६. परिञ्जेय्यसुत्तं

११६. सावत्थिनिदानं । “परिञ्जेय्ये च, भिक्खवे, धम्मे
5 देसेस्सामि परिञ्जं च परिञ्जाताविं च पुगलं । तं सुणाथ । कतमे
च, भिक्खवे, परिञ्जेय्या धम्मा ? रूपं, भिक्खवे, परिञ्जेय्यो धम्मो ।
वेदना ... पे०... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं परिञ्जेय्यो धम्मो ।
इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, परिञ्जेय्या धम्मा । कतमा च, भिक्खवे,
परिञ्जा ? रागक्खयो, दोसक्खयो, मोहक्खयो – अयं वुच्चति, भिक्खवे,
10 परिञ्जा । कतमो च, भिक्खवे, परिञ्जातावी पुगलो ? ‘अरहा’
तिस्स वचनीयं । य्वायं’ आयस्मा एवंनामो एवंगोत्तो – अयं वुच्चति,
भिक्खवे, परिञ्जातावी पुगलो’ ति ।

१०७. समणसुत्तं

११७. सावत्थिनिदानं । “पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा ।
कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादा-
15 नक्खन्धो । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं
उपादानक्खन्धानं अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्प-
जानन्ति ... पे०... पजानन्ति, सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ती’ ति ।

१०८. दुतियसमणसुत्तं

११८. सावत्थिनिदानं । “पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा ।
20 कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो,
सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्जाणुपादानक्खन्धो । ये
हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं
समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्प-

जानन्ति .... पे०... पजानन्ति, सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

१०६. सातापन्नसुत्तं

११६. सावत्थिनिदानं । “पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा ।
कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं — रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादा-
नक्खन्धो । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेसं पञ्चन्नं उपादा- 5
नक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च
यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो
अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति । R. 161

११०. अरहन्तसुत्तं

१२०. सावत्थिनिदानं । “पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा ।
कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं — रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादा- 10
नक्खन्धो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं
समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं
विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु अरहं
खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीण-
भवसंयोजनो सम्मदञ्जाविमुत्तो” ति । 15

१११. छन्दप्पहानसुत्तं

१२१. सावत्थिनिदानं । “रूपे, भिक्खवे, यो छन्दो यो रागो
या नन्दी या तण्हा, तं पजह्थ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं
तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आयति अनुप्पादधम्मं । वेदनाय ... पे०...
सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा,
तं पजह्थ । एवं तं विञ्जाणं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थु- 20
कतं अनभावङ्कतं आयति अनुप्पादधम्मं” ति ।

१. स्या० पोत्थके नत्थि । २. नन्दि — स्या०, रो० । ३. अनभावकतं —
सी०, रो० ।

११२. दुतियछन्दप्पहानसुत्तं

१२२. सावत्थिनिदानं । “रूपे, भिक्खवे, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना^१ चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं ... पे०... वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु यो छन्दो ... पे०... एवं ते सङ्खारा पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आर्याति अनुप्पादधम्मा । विञ्जाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ । एवं तं विञ्जाणं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आर्याति अनुपादधम्मं” ति ।

अन्तवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धान

- 10 अन्तो^१ दुक्खं च सक्कायो, परिञ्जेय्या समणा दुवे^२ ।
स्रोतापन्नो अरहा^३ च, दुवे च^४ छन्दप्पहाना ति^५ ॥

११३. अविज्जासुत्तं

१२३. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच—
“अविज्जा अविज्जा” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, अविज्जा,
15 कित्तावता च अविज्जागतो होती” ति ?
“इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपं नप्पजानाति, रूपसमुदयं नप्पजानाति, रूपनिरोधं नप्पजानाति, रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानाति; वेदनं नप्पजानाति, सञ्जं ... सङ्खारे नप्पजानाति ... पे०...
विञ्जाणनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खु,
20 अविज्जा । एत्तावता च अविज्जागतो होती” ति ।

११४. विज्जासुत्तं

१२४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “विज्जा विज्जा” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती” ति ?

१. उपायुपादाना - सी०, स्या०, रो० । २. अन्ते - रो० । ३. द्वे - रो० ।
४. अरहं - रो० । ५-५. छन्दरागिया ति - सी०, च छन्दरागियो ति - रो०; च छन्दप्पहीनाति - स्या० ।

“इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको रूपं पजानाति, रूपसमुदयं पजानाति, रूपनिरोधं पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति । वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे पजानाति ... पे०... विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खु, विज्जा । एत्तावता च विज्जा-गतो होती” ति ।

5

११५. धम्मकथिकसुत्तं

१२५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “धम्मकथिको धम्मकथिको” ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होती” ति ?

B. 133

“रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति ‘धम्मकथिको भिक्खू’ ति अलं वचनाय । रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, ‘धम्मनुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू’ ति अलं वचनाय । रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, ‘दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो’ भिक्खू’ ति अलं वचनाय । वेदनाय चे भिक्खु ...पे०... सञ्जाय चे भिक्खु ... सङ्खारानं चे भिक्खु ... विञ्जाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, ‘धम्मकथिको भिक्खू’ ति अलं वचनाय । विञ्जाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, ‘धम्मनुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू’ ति अलं वचनाय । विञ्जाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, ‘दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू’ ति अलं वचनाया” ति ।

20

R. 164

११६. द्वितीयधम्मकथिकसुत्तं

१२६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “धम्मकथिको धम्मकथिको” ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होति, कित्तावता धम्मनुधम्म-प्पटिपन्नो होति, कित्तावता दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो होती” ति ?

“रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, ‘धम्मकथिको भिक्खू’ ति अलं वचनाय । रूपस्स चे, भिक्खु,

25

१. दिट्ठधम्मो - रो०; दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो - सी० ।

निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अलं वचनाय । रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अलं वचनाय । वेदनाय चे भिक्खु ... पे०... सञ्जाय चे भिक्खु ... सङ्खारानं चे भिक्खु
 5 ... विञ्जाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अलं वचनाय । विञ्जाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अलं वचनाय । विञ्जाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अलं
 10 वचनाया' ति ।

११७. बन्धनसुत्तं

१२७. सावत्थिनिदानं । "इध भिक्खवे अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी ... पे०... सप्पुरिसधम्मे^१ अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपबन्धनबद्धो सन्तरबाहिर-
 15 बन्धनबद्धो^२ अतीरदस्सी अपारदस्सी, बद्धो जीयति^३ बद्धो मीयति^४ बद्धो अस्मा लोका परं लोकं गच्छति । वेदनं अत्ततो समनुपस्सति ... पे०... वेदनाय वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो वेदना-
 R. 165 बन्धनबद्धो सन्तरबाहिरबन्धनबद्धो अतीरदस्सी अपारदस्सी, बद्धो जीयति बद्धो मीयति बद्धो अस्मा लोका परं लोकं गच्छति । सञ्जां ... सङ्खारे...
 20 विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति ... पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो विञ्जाणबन्धनबद्धो सन्तरबाहिरबन्धनबद्धो अतीरदस्सी अपारदस्सी, बद्धो जीयति बद्धो मीयति बद्धो अस्मा लोका परं लोकं गच्छति ।

"सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको अरियानं दस्सावी
 25 ... पे०... सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको न रूपबन्धनबद्धो, न सन्तरबाहिरबन्धन-

१. ० धम्मेसु - रो० । २. सान्तर ० - सी०, रो०; सान्तरबाहिरबन्धनबद्धो - स्या० । ३. जियति - स्या०; जायति - सी०, रो० । ४. मीयति - स्या० ।

बद्धो, तीरदस्सी, पारदस्सी; 'परिमुत्तो सो दुक्खस्मा' ति वदामि । न वेदनं
अत्ततो ... पे०... न सञ्जं अत्ततो ... पे०... न सङ्खारे अत्ततो ... पे०...
न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति ... पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुतवा
अरियसावको न विञ्जाणबन्धनबद्धो, न सन्तरबाहिरबन्धनबद्धो, तीर-
दस्सी, पारदस्सी, 'परिमुत्तो सो दुक्खस्मा' ति वदामी" ति ।

5

११८. परिपुच्छितसुत्तं

१२८. सावत्थिनिदानं । "तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं 'एतं
मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"साधु, भिक्खवे ! रूपं, भिक्खवे, 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न
मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।

10 B. 135

"वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं 'एतं मम, एसो-
हमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ?

R. 166

"नो हेतं, भन्ते" ।

"साधु भिक्खवे ! विञ्जाणं, भिक्खवे, 'नेतं मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ... पे०... एवं
पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

15

११९. द्वितीयपरिपुच्छितसुत्तं

१२९. सावत्थिनिदानं । "तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, 'रूपं नेतं
मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"साधु भिक्खवे ! रूपं, भिक्खवे, 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । वेदनं ... सञ्जं ...
सङ्खारे ... विञ्जाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनु-
पस्सथा" ति ?

20

"एवं, भन्ते" ।

"साधु भिक्खवे ! विञ्जाणं, भिक्खवे, 'नेतं मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एवं ... पे०...
नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

25

१२०. संयोजनियसुत्तं

१३०. सावत्थिनिदानं । “संयोजनिये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामी संयोजनं च । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, संयोजनिया धम्मा, कतमं संयोजनं ? रूपं, भिक्खवे, संयोजनियो धम्मो; यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ संयोजनं । वेदना ... पे०... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं संयोजनियो धम्मो; यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ संयोजनं । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, संयोजनिया धम्मा, इदं संयोजनं” ति ।

१२१. उपादानियसुत्तं

१३१. सावत्थिनिदानं । “उपादानिये च^१, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि उपादानं च । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, कतमं उपादानं ? रूपं, भिक्खवे, उपादानियो धम्मो, यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ उपादानं । वेदना ... पे०... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं उपादानियो धम्मो; यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ उपादानं । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, इदं उपादानं” ति ।

१२२. सीलवन्तसुत्तं

१३२. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महा-कोट्टिको^२ बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको सायन्हसमयं^३ पटिसल्लाना^४ वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि ... पे०... एतदवोच — “सीलवतावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसिकातब्बा” ति ?

“सीलवतावुसो कोट्टिक, भिक्खुना पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्जतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं — रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्जाणुपादानक्खन्धो । सीलवतावुसो कोट्टिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्जतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा ।

१. चे — रो० । २. महाकोट्टितो — सी०, स्या०, रो० । ३. सायन्हसमयं — सी०, स्या०, रो० । ४. पटिसल्लाना — सी०, स्या०, रो० ।

ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति यं सीलवा भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सोतापत्तिफलं सच्छिक्करेय्या” त्वि ।

“सोतापन्नेन पनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

5

“सोतापन्नेन पि खो, आवुसो कोट्टिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति यं सोतापन्नो भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सकदागामिफलं सच्छिक्करेय्या” ति ।

10

“सकदागामिना पनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

“सकदागामिना पि खो, आवुसो कोट्टिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति यं सकदागामी^१ भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो अनागामिफलं सच्छिक्करेय्या” ति ।

15

“अनागामिना पनावुसो सारिपुत्त^२, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

B. 137

“अनागामिना पि खो, आवुसो कोट्टिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति यं अनागामी^३ भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो अरहत्तं^४ सच्छिक्करेय्या” ति ।

20

“अरहता पनावुसो सारिपुत्त, कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

25

“अरहता पि खो, आवुसो कोट्टिक, इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्जतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । नत्थि, खावुसो,

१. सकदागामि — रो० । २. सारिपुत्त — स्या० । ३. अनागामि — रो० । ४. अरहत्त-फलं — रो० ।

R. 169

अरहतो उत्तरि करणीयं कतस्स वा पत्तिचयो^१; अपि च इमे धम्मा भाविता बहुलीकता दिट्ठधम्मसुखविहाराय चेव संवत्तन्ति सतिसम्प-जञ्जाय चा' ति ।

१२३. सुतवन्तसुत्तं

१३३. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महा-
5 कोट्टिको बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ... पे०... एतदवोच -

“सुतवतावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

10 “सुतवतावुसो कोट्टिक, भिक्खुना पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं - रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो । सुतवतावुसो कोट्टिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति - यं सुतवा
15 भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सोतापत्तिफलं सच्छिक्करेय्या” ति ।

“सोतापन्नेन पनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

B. 138

20 “सोतापन्नेन पि खो आवुसो कोट्टिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादा- नक्खन्धा अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति यं सोतापन्नो भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सकदागामिफलं ... पे०... अनागामिफलं ... पे०... अरहत्तफलं सच्छिक्करेय्या” ति ।

25 “अरहता पनावुसो सारिपुत्त, कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

“अरहता पि ख्वावुसो कोट्टिक, इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्जातो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । नत्थि ख्वावुसो,

१. पटिच्चयो - स्या०, रो० ।

अरहतो उत्तरि करणीयं, कतस्स वा पतिचयो; अपि च खो इमे धम्मा भाविता बहुलीकता दिट्ठधम्मसुखविहाराय चैव संवत्तन्ति सतिसम्प-जञ्जाय चा' ति ।

१२४. कप्पसुत्तं

१३४. सावत्थिनिदानं । अथ खो आरयस्मा कप्पो येन भगवा तेनुपसङ्गमि ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो आरयस्मा कप्पो भगवन्तं 5 एतदवोच — “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमाना-नुसया न होन्ती” ति ?

“यं किञ्चि, कप्प, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, 10 सब्बं रूपं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । या काचि वेदना ... पे०... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, 15 सब्बं विञ्जाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । एवं खो, कप्प, जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमाना-नुसया न होन्ती” ति ।

१२५. दुतियकप्पसुत्तं

१३५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आरयस्मा कप्पो भगवन्तं एतदवोच — “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मि च 20 सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगत' मानसं होति विधा समतिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं” ति ?

“यं किञ्चि, कप्प, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ... पे०... सब्बं रूपं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्प- 25 ञ्जाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । या काचि वेदना ... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चु-

B. 139,
R. 170

विज्जाणं 'समुदयवयधम्मं विज्जाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खु, अविज्जा ; एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

एवं वुत्ते, सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — "विज्जा विज्जा" ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

5

"इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको समुदयधम्मं रूपं 'समुदयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति; वयधम्मं रूपं 'वयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति; समुदयवयधम्मं रूपं 'समुदयवयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । समुदयधम्मं वेदनं 'समुदयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं पजानाति; वयधम्मं वेदनं 'वयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं पजानाति; समुदयवयधम्मं वेदनं 'समुदयवयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं पजानाति । समुदयधम्मं सज्झं ... समुदयधम्मे सज्झारे 'समुदयधम्मा सज्झारा' ति यथाभूतं पजानाति; वयधम्मे सज्झारे 'वयधम्मा सज्झारा' ति यथाभूतं पजानाति; समुदयवयधम्मे सज्झारे 'समुदयवयधम्मा सज्झारा' ति यथाभूतं पजानाति । समुदयधम्मं विज्जाणं 'समुदयधम्मं विज्जाणं' ति यथाभूतं पजानाति; वयधम्मं विज्जाणं 'वयधम्मं विज्जाणं' ति यथाभूतं पजानाति; समुदयवयधम्मं विज्जाणं 'समुदयवयधम्मं विज्जाणं' ति यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खु, विज्जा ; एत्तावता च विज्जागतो होती" ति ।

R. 172

10

15

१२७. द्वुतियसमुदयधम्मसुत्तं

१३७. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्टिको बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको सायन्हसमयं पटिसल्लानां वुट्ठितो ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — "अविज्जा अविज्जा" ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

20 B. 141

25

"इधावुसो अस्सुतवा पुथुज्जनो समुदयधम्मं रूपं 'समुदयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति; वयधम्मं रूपं ... पे०... 'समुदयवयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । समुदयधम्मं वेदनं ... पे०... वयधम्मं

१. पातिसल्लाना — रो०; पटिसल्लाना — सं०, स्या० ।

वेदनं ... पे०... 'समुदयवयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति । समुदयधम्मं सञ्जं ... पे०... समुदयधम्मे सङ्खारे ... पे०... वयधम्मे सङ्खारे ... पे०... समुदयवयधम्मे सङ्खारे 'समुदयवयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति । समुदयधम्मं विञ्जाणं ... पे०... समुदयवयधम्मं विञ्जाणं
 5 'समुदयवयधम्मं विञ्जाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । अयं वुच्चति, आवुसो, अविज्जा; एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

१२८. ततियसमुदयधम्ममुत्तं

R. 173

१३८. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्टिको बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — "विज्जा
 10 विज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, सुतवा अरियसावको समुदयधम्मं रूपं 'समुदयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति; वयधम्मं रूपं ... पे०... समुदयवयधम्मं रूपं 'समुदयवयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति; समुदयधम्मं वेदनं ... पे०...
 15 समुदयवयधम्मा वेदना ... समुदयधम्मं सञ्जं ... पे०... समुदयधम्मे सङ्खारे ... वयधम्मे सङ्खारे ... समुदयवयधम्मे सङ्खारे 'समुदयवयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूतं पजानाति । समुदयधम्मं विञ्जाणं ... वयधम्मं विञ्जाणं ... समुदयवयधम्मं विञ्जाणं 'समुदयवयधम्मं विञ्जाणं' ति यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा; एत्तावता च विज्जागतो
 20 होती" ति ।

१२९. अस्सादमुत्तं

B. 142

१३९. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — "अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

25 "इधावुसो अस्सुतवा पृथुज्जनो रूपस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय ... पे०... सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विञ्जाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं

नप्पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, अविज्जा ; एत्तावता च अविज्जागतो होती” ति ।

१३०. दुतियअस्सादसुत्तं

१४०. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये ... पे०... ।

R. 174

“विज्जा विज्जा’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती” ति ?

5

“इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ... पे०... सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विज्जाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा ; एत्तावता च विज्जागतो होती” ति ।

१३१. समुदयसुत्तं

१४१. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये ... पे०... ।

10

“अविज्जा अविज्जा’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो, अस्सुतवा पृथुज्जनो रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय ... पे०... सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विज्जाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, अविज्जा ; एत्तावता च अविज्जागतो होती” ति ।

15

१३२. दुतियसमुदयसुत्तं

१४२. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये ... पे०...

B. 143

एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “विज्जा विज्जा’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती” ति ?

20

“इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ... पे०... सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विज्जाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च

अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा; एत्तावता च विज्जागतो होती” ति ।

१३३. कोट्टिकसुत्तं

R. 175

१४३. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्टिकं एतदवोच – “अविज्जा अविज्जा’ ति, आवुसो कोट्टिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो, अस्सुतवा पृथुज्जनो रूपस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय ... पे०... सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विज्जाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, अविज्जा; एत्तावता च अविज्जागतो होती” ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्टिकं एतदवोच – “विज्जा विज्जा’ ति, आवुसो कोट्टिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो मुतवा अरियसावको रूपस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ... पे०... सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विज्जाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा; एत्तावता च विज्जागतो होती” ति ।

१३४. दुतियकोट्टिकसुत्तं

B. 144 20

१४४. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये ... पे०... । “अविज्जा अविज्जा’ ति, आवुसो कोट्टिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो, अस्सुतवा पृथुज्जनो रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय ... पे०... सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विज्जाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, अविज्जा; एत्तावता च अविज्जागतो होती” ति ।

R. 176

एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्टिकं एतदवोच —
 “विज्जा विज्जा’ ति, आवुसो कोट्टिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो,
 विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च
 अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ... पे०... 5
 सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विञ्जाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं
 च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चतावुसो,
 विज्जा’ ; एत्तावता च’ विज्जागतो होती” ति ।

१३५. ततियकोट्टिकसुत्तं

१४५. तञ्जेव निदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारि-
 पुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्टिकं एतदवोच — “अविज्जा अविज्जा’ ति, 10
 आवुसो कोट्टिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता
 च अविज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपं नप्पजानाति, रूपसमुदयं
 नप्पजानाति, रूपनिरोधं नप्पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं नप्प-
 जानाति । वेदनं नप्पजानाति ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं नप्प- 15
 जानाति, विञ्जाणसमुदयं नप्पजानाति, विञ्जाणनिरोधं नप्पजानाति,
 विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानाति । अयं वुच्चतावुसो,
 अविज्जा ; एत्तावता च अविज्जागतो होती” ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्टिकं एतद-
 वोच — “विज्जा विज्जा’ ति, आवुसो कोट्टिक, वुच्चति । कतमा नु खो, 20
 आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपं पजानाति, रूपसमुदयं
 पजानाति, रूपनिरोधं पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति ।
 वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं पजानाति, विञ्जाणसमुदयं
 पजानाति, विञ्जाणनिरोधं पजानाति, विञ्जाणनिरोधगामिनि पटि- 25
 पदं पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा ; एत्तावता च विज्जागतो
 होती” ति ।

अविज्जावग्गो ततियो ।

तस्सुद्धान

समुदयधम्मे^१ तीणि, अस्सादो^२ अपरे दुवे ।
समुदये^३ च^४ द्वे वुत्ता, कोट्टिके^५ अपरे तयो ति ॥

१३६. कुक्कुळसुत्तं

१४६. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, कुक्कुळं^५, वेदना कुक्कुळा, सञ्जा कुक्कुळा, सङ्खारा कुक्कुळा, विञ्जाणं कुक्कुळं । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुत्तवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मिं पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

१३७. अनिच्चसुत्तं

१४७. सावत्थिनिदानं । “यं^१, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो छन्दो पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, अनिच्चं ? रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो छन्दो पहातब्बो । वेदना अनिच्चा ... पे०... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं अनिच्चं; तत्र वो छन्दो पहातब्बो । यं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो छन्दो पहातब्बो” ति ।

१३८. दुतियअनिच्चसुत्तं

१४८. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो रागो पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, अनिच्चं ? रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो रागो पहातब्बो । वेदना अनिच्चा ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं अनिच्चं; तत्र वो रागो पहातब्बो । यं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो रागो पहातब्बो” ति ।

१. ० धम्मेन - सी०, स्या०, रो० । २. अस्सादा - सी०; अस्सादे च - स्या०; अस्साद - रो० । ३-३. समुदयेन - सी०, रो० । ४. कोट्टिते - स्या०; कोट्टितेन सी०, रो० । ५. कुक्कुळं - सी० । ६. यं हि - सी० ।

१३६. ततियअनिच्चसुत्तं

१४६. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो छन्द-
रागो पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, अनिच्चं ? रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं;
तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो । वेदना अनिच्चा ... सञ्जा ... सङ्खारा
विञ्जाणं अनिच्चं; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो । यं, भिक्खवे,
अनिच्चं; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो” ति ।

5

१४०. दुक्खसुत्तं

१५०. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो छन्दो
पहातब्बो ... पे०... यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो छन्दो पहातब्बो” ति ।

१४१. दुतियदुक्खसुत्तं

१५१. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो रागो
पहातब्बो ... पे०... यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो रागो पहातब्बो” ति ।

१४२. ततियदुक्खसुत्तं

१५२. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो छन्दरागो
पहातब्बो .... पे०... यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो” ति ।

१४३. अनत्तसुत्तं

१५३. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो छन्दो
पहातब्बो । को च भिक्खवे, अनत्ता ? रूपं, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो
छन्दो पहातब्बो । वेदना अनत्ता ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं अनत्ता;
तत्र वो छन्दो पहातब्बो । यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो छन्दो पहा- 15
तब्बो” ति ।

१४४. दुतियअनत्तसुत्तं

१५४. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो रागो
पहातब्बो । को च, भिक्खवे, अनत्ता ? रूपं, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र
वो रागो पहातब्बो । वेदना अनत्ता ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं

B. 147.
R. 179

अनत्ता; तत्र वो रागो पहातब्बो । यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो रागो पहातब्बो” ति ।

१४५. ततियअनत्तसुत्तं

१५५. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो छन्द-
रागो पहातब्बो । को च, भिक्खवे, अनत्ता ? रूपं, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र
5 वो छन्दरागो पहातब्बो । वेदना अनत्ता ... सञ्जा ... सङ्खारा ...
विञ्जाणं अनत्ता; तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो । यो, भिक्खवे, अनत्ता;
तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो” ति ।

१४६. निब्बिदाबहुलसुत्तं

१५६. सावत्थिनिदानं । “सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुलपुत्तस्स
अयमनुघम्मो होति — यं रूपे निब्बिदाबहुलो^१ विहरेय्य । वेदनाय
10 ... पे०... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे निब्बिदाबहुलो विहरेय्य ।
यो रूपे निब्बिदाबहुलो विहरन्तो, वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ...
विञ्जाणे निब्बिदाबहुलो विहरन्तो रूपं परिजानाति । वेदनं ... सञ्जं
... सङ्खारे ... विञ्जाणं परिजानाति । सो रूपं परिजानं वेदनं परिजानं
सञ्जं परिजानं सङ्खारे परिजानं विञ्जाणं परिजानं परिमुच्चति रूपम्हा,
15 परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्जाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परि-
मुच्चति विञ्जाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि
परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि; ‘परिमुच्चति दुक्खस्मा’ ति
वदामी” ति ।

१४७. अनिच्चानुपस्सीसुत्तं

१५७. सावत्थिनिदानं । “सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुल-
20 पुत्तस्स अयमनुघम्मो होति — यं रूपे अनिच्चानुपस्सी विहरेय्य । वेदनाय
... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे अनिच्चानुपस्सी विहरेय्य १
... पे०... परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

१. निब्बिदाबहुल — सी०, स्या०, रो० ।

१४८. दुक्खानुपस्सीसुत्तं

१५८. सावत्थिनिदानं । “सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुल-
पुत्तस्स अयमनुधम्मो होति — यं रूपे दुक्खानुपस्सी विहरेय्य । वेदनाय
... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे दुक्खानुपस्सी विहरेय्य ...पे०...
परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

B. 148

R. 180

१४९. अनत्तानुपस्सीसुत्तं

१५९. सावत्थिनिदानं । “सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुल- 5
पुत्तस्स अयमनुधम्मो होति — यं रूपे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य । वेदनाय
... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य । अनत्ता-
नुपस्सी विहरन्तो वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे अनत्ता-
नुपस्सी विहरन्तो रूपं परिजानाति । वेदनं ... पे०... सञ्जं ... सङ्खारे ...
विञ्जाणं परिजानाति । सो रूपं परिजानं वेदनं परिजानं सञ्जं परि- 10
जानं सङ्खारे परिजानं विञ्जाणं परिजानं परिमुच्चति रूपम्हा, परि-
मुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्जाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परि-
मुच्चति विञ्जाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परि-
देवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि; ‘परिमुच्चति दुक्खस्मा’ ति
वदामी” ति ।

15

कुक्कुळवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं

कुक्कुळा तयो अनिच्चेन, दुक्खेन अपरे तयो ।
अनत्तेन तयो वुत्ता, कुलपुत्तेन द्वे दुका^१ ति ॥

१५०. अज्झत्तसुत्तं

१६०. सावत्थिनिदानं । “किंस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं
उपादाय उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

20 R. 181

“रूपे खो, भिक्खवे, सति रूपं उपादाय उप्पज्जति अज्झत्तं सुख-
दुक्खं । वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ...

B. 149

१. दुक्खा — सी०, स्या०, रो० ।

विज्झाणे सति विज्झाणं उपादाय उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं ।
तं किं मज्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

5

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय उप्प-
ज्जेय्य अज्झत्तं सुखदुक्खं” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... पे०... सज्जा ... सङ्खारा ... विज्झाणं निच्चं वा
10 अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
15 उप्पज्जेय्य अज्झत्तं सुखदुक्खं” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५१. एतंममसुत्तं

१६१. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं
उपादाय, किं अभिनिविस्स – ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति
20 समनुपस्सती” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

R. 182

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स
... पे०... विज्झाणे सति, विज्झाणं उपादाय, विज्झाणं अभिनिविस्स –
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति । तं किं मज्जाथ,
25 भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
- एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता ति समनुपस्सेय्या ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय – एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता ति समनुपस्सेय्या ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

5

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५२. सोअत्तासुत्तं^१

१६२. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति— ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो ध्रुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

10

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो ध्रुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति । वेदनाय ... पे०... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो ध्रुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’” ति । तं किं मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

B. 150

15 R. 183

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

20

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य—‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो ध्रुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

25

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’” ति ?

5 “नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५३. नोचमेसियासुत्तं

१६३. सावत्थिनिदानं । “किंस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’” ति ?

10 भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

R 184

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स^१, न मे भविस्सती’ ति । वेदनाय सति ... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स, एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति । तं कि मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

20 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स^२, न मे भविस्सती’ ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

25 “वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

१. न भविस्सति – सी०, स्या०; न भविस्सामि – रो० । २. न भविस्सामि – सी०, रो० ।

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

5

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५४. मिच्छादिद्विसुत्तं

१६४. सावत्थिनिदानं । “किंस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स मिच्छादिद्वि उप्पज्जती” ति ? B. 151

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स मिच्छा- 10
दिद्वि उप्पज्जति । वेदनाय सति ... सज्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ...
विज्जाणे सति, विज्जाणं उपादाय, विज्जाणं अभिनिविस्स मिच्छा-
दिद्वि उप्पज्जति । तं कि मज्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

15

“यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय मिच्छादिद्वि उप्प-
ज्जेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सज्जा ... सङ्खारा ... विज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

20

“अनिच्चं, भन्ते” ।

R. 185

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
मिच्छादिद्वि उप्पज्जेय्या” ति ?

25

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५५. सक्कायदिट्ठिसुत्तं

१६५. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स सक्कायदिट्ठि उप्पज्जती” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स
5 सक्कायदिट्ठि उप्पज्जति । वेदनायं सति ... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु
सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स
सक्कायदिट्ठि उप्पज्जति । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा
अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

10 “यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय सक्कायदिट्ठि
उप्पज्जेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

15 “अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय सक्कायदिट्ठि
उप्पज्जेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५६. अत्तानुदिट्ठिसुत्तं

20 १६६. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं
उपादाय, किं अभिनिविस्स अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जती” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स
R. 186 अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जति । वेदनायं सति ... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु
25 सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स
अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जति । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा
B. 152 अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना .... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

5

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

10

१५७. अभिनिवेशसुत्तं

१६७. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेशविनिबन्धा” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेशविनिबन्धा । वेदनाय सति ... सञ्जाय सति... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेशविनिबन्धा । तं किं मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

15

“अनिच्चं, भन्ते” ।

20

“यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय उप्पज्जेय्युं संयोजनाभिनिवेशविनिबन्धा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५८. द्वितीयअभिनिवेशसुत्तं

१६८. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेशविनिबन्धा-ज्झोसाना” ति ?

25 R. 187

१. सम्भोजनविनिवेशविनिबन्धा - सी०; सम्भोजनाभि० - स्या० ।

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेसविनिबन्धाज्झोसाना । वेदनाय सति ... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपा-
5 दाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेसविनिबन्धा-
ज्झोसाना । तं किं मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय उप्पज्जेय्युं संयो-
जनाभिनिवेसविनिबन्धाज्झोसाना” ति ?

10 “नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५९. आनन्दसुत्तं

B. 153

१६९. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा ... पे०... भगवन्तं एतदवोच — “साधु मे,
भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूप-
15 कट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्यं” ति ।

“तं किं मञ्जासि, आनन्द, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

20 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं —
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

25 “अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं —
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

R. 188

दिट्ठिवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं

अज्झत्तिकं एतंमम, सोअत्ता^१ नोचमेसिया ।

मिच्छासक्कायत्तानु द्वे^२, अभिनिवेसा आनन्देना ति^३ ॥

उपरिपण्णासको^४ समत्तो ।

तस्स उपरिपण्णासकस्स वग्गुद्धानं

अन्तो^५ धम्मकथिका विज्जा^६, कुक्कुळं^७ दिट्ठिपञ्चमं ।

5

ततियो पण्णासको^८ वुत्तो, निपातो ति^९ पवुच्चती^{१०} ति ॥

खन्धसंयुत्तं^{११} समत्तं^{१२} ।

—:०:—

१. एसो अत्ता — सी०, स्या०, रो० । २-२ विनिवेसा अपरे द्वे, आनन्देन पूरितो वग्गो ति — सी०, स्या० । ३. चुल्लपण्णासको — सी०, स्या० रो० । ४-४. अन्तं विज्जा समुदयं च — रो० । ५. कुक्कुलो — सी० ; कुक्कुलं — रो० । ६. पञ्चासको — सी०, स्या०, रो० । ७. तेन — सी० । ८. वुच्चती — सी० । ९-९. खन्धवग्गस्स निपातके तिपञ्चासकं समत्तं — सी० ।

२३. राधसंयुतं .

१. मारसुत्तं

B. 154

R. 189

१. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा राधो येन भगवा
तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच -

“मारो मारो’ ति, भन्ते, वुच्चति^१ । कित्तावता नु खो, भन्ते,
5 मारो’ ति ?

“रूपे खो, राध, सति मारो वा अस्स मारेता वा यो वा पन
मीयति^२ । तस्मातिह त्वं, राध, रूपं मारो ति पस्स, मारेता ति पस्स,
मीयती ति पस्स, रोगो ति पस्स, गण्डो ति पस्स, सल्लं ति पस्स, अघं ति
पस्स, अघभूतं ति पस्स । ये नं एवं पस्सन्ति ते सम्मा पस्सन्ति । वेदनाय
10 सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्घारेसु सति ... विञ्जाणे सति मारो
वा अस्स मारेता वा यो वा पन मीयति । तस्मातिह त्वं, राध, विञ्जाणं
मारो ति पस्स, मारेता ति पस्स, मीयती ति पस्स, रोगो ति पस्स, गण्डो
ति पस्स, सल्लं ति पस्स, अघं ति पस्स, अघभूतं ति पस्स । ये नं एवं
पस्सन्ति ते सम्मा पस्सन्ती’ ति ।

15 “सम्मादस्सनं पन, भन्ते, किमत्थियं’ ति ?

“सम्मादस्सनं खो, राध, निब्बिदत्थं’ ।

“निब्बिदा पन, भन्ते, किमत्थिया’ ति ?

“निब्बिदा खो, राध, विरागत्था’ ।

“विरागो पन, भन्ते, किमत्थियो’ ति ?

20 “विरागो खो, राध, विमुत्तत्थो’ ।

“विमुत्ति पन, भन्ते, किमत्थिया’ ति ?

“विमुत्ति खो, राध, निब्बानत्था’ ।

“निब्बानं पन, भन्ते, किमत्थियं’ ति ?

“अच्चयासि^३, राध, पञ्चं, नासक्खि पञ्हुस्स परियन्तं गहेतुं ।

१. वुच्चती ति - सी०, स्या० । २. मिय्यति - स्या० । ३. अच्चसरा - सी०,
स्या०; अस्स - रो० ।

निब्बानोगधं हि, राध, ब्रह्मचरियं वुस्सति, निब्बानपरायनं^१ निब्बान-परियोसानं^२ ति ।

२. सत्तमुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भग-वन्तं एतदवोच — “सत्तो सत्तो^३ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सत्तो ति वुच्चती^४” ति ?

R. 190

5 B. 155

“रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी^५ या तण्हा तत्र सत्तो तत्र विमत्तो, तस्मा सत्तो ति वुच्चति । वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेषु ... विञ्जाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा तत्र सत्तो तत्र विमत्तो, तस्मा सत्तो ति वुच्चति ।

“सेय्यथापि, राध, कुमारका वा कुमारिकायो^६ वा पंस्वागारकेहि^७ कीळन्ति^८ । यावकीवञ्च तेसु पंस्वागारकेसु अविगतरागा^९ होन्ति अविगत-च्छन्दा^{१०} अविगतपेमा अविगतपिपासा अविगतपरिळाहा^{११} अविगततण्हा ताव तानि पंस्वागारकानि अल्लीयन्ति^{१२} केळायन्ति धनायन्ति^{१३} ममायन्ति । यतो च खो^{१४}, राध, कुमारका वा कुमारिकायो वा तेसु पंस्वागारकेसु विगतरागा होन्ति विगतच्छन्दा विगतपेमा विगतपिपासा विगतपरिळाहा विगततण्हा, 15 अथ खो तानि पंस्वागारकानि हत्थेहि च पादेहि च विकिरन्ति विधमन्ति विद्धंसेन्ति विकीळनियं^{१५} करोन्ति । एवमेव खो, राध, तुम्हे पि रूपं विकिरथ^{१६} विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । वेदनं विकिरथ विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटि-पज्जथ । सञ्जं ... सङ्खारे विकिरथ विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं 20 करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । विञ्जाणं विकिरथ विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । तण्हाक्खयो हि, राध, निब्बानं^{१७} ति ।

३. भवनेत्तिमुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भग-वन्तं एतदवोच — “भवनेत्तिनिरोधो^{१८} भवनेत्तिनिरोधो^{१९} ति, भन्ते, 25 वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, भवनेत्ति, कतमो भवनेत्तिनिरोधो^{२०} ति ?

१. स्या० पीत्थके नत्थि । २. नन्दि — सी०, स्या०, रो० । ३. कुमारियो — सी०, रो० । ४. पंस्वागारकेसु — सी० । ५. कीळन्ता — सी०, स्या० । ६. अवीतरागा — सी०, स्या०, रो० । ७. अवीतच्छन्दा — स्या० । ८. परिळाहा — सी० । ९. आलयन्ति — स्या०, रो० । १०. मनायन्ति — रो०, सी० । ११. खो ते — सी० । १२. विकीळनिकं — सी०, स्या०, रो० । १३. विकिरथ्य — सी० । १४-१५. भवनेत्ति भवनेत्ति — सी०, स्या०; भवनेत्ति ० — रो० ।

R. 191

“रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयु-
पादाना चेतसो अधिष्ठानाभिनिवेशानुसया — अयं वुच्चति भवनेत्ति ।

B. 156

तेसं निरोधो भवनेत्तिनिरोधो । वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्गारेसु ...
विज्जाणे यो छन्दो .. पे०... अधिष्ठानाभिनिवेशानुसया — अयं वुच्चति
5 भवनेत्ति । तेसं निरोधो भवनेत्तिनिरोधो” ति ।

४. परिज्जेय्यभुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । आयस्मा राधो येन भगवा तेनुपसङ्गमि;
उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं
खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच — “परिज्जेय्ये च, राध, धम्मो
देसेस्सामि परिज्जं च परिज्जातावि पुगलं च । तं सुणाहि^१, साधुकं
10 मनसि करोहि; भासिस्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो आयस्मा राधो भगवतो पच्चस्सोसि ।
भगवा एतदवोच — “कतमे च, राध, परिज्जेय्या धम्मा ? रूपं खो,
राध, परिज्जेय्यो धम्मो, वेदना परिज्जेय्यो धम्मो, सञ्जा परिज्जेय्यो
धम्मो, सङ्गारा परिज्जेय्यो धम्मो, विज्जाणं परिज्जेय्यो धम्मो ।
15 इमे वुच्चन्ति, राध, परिज्जेय्या धम्मा । कतमा च, राध, परिज्जा ?
यो खो, राध, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो — अयं वुच्चति, राध,
परिज्जा । कतमो च, राध, परिज्जातावी पुगलो ? ‘अरहा’ तिस्स
वचनीयं । खायं^२ आयस्मा एवंनामो एवंगोत्तो — अयं वुच्चति, राध,
परिज्जातावी पुगलो” ति ।

५. समणसुत्तं

25

५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं
भगवा एतदवोच — “पच्चिमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पच्च ?
रूपपादानक्खन्धो^३, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो^४, सङ्गारु-
पादानक्खन्धो, विज्जाणुपादानक्खन्धो^५ । ये हि केचि, राध, समणा वा
R. 192 ब्राह्मणा वा इमेसं पच्चन्नं उपादानक्खन्धानं अस्सादं च आदीनवं च

१. निरोधा—सी०, स्या०, रो० । २. सुणोहि—सी०, रो० । ३. योयं—सी०, रो०;
स्वायं—स्या० । ४-४. रूपं वेदनु० सञ्जु०—सी०, स्या०, रो० । ५-५. सङ्गारु०
विज्जाणू०—स्या० ।

निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति । न मे ते, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये च खो केचि, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं अस्सादं च आदीनवं च 5 निस्सरणं च यथाभूतं पजानन्ति ; ते खो मे, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चैव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थं च ब्रह्मञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

B. 157

६. दुतियसमणसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं 10 भगवा एतदवोच — “पञ्चिमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो । ये हि केचि, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति ... पे०... सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति । 15

७. सोतापन्नसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच — “पञ्चिमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो । यतो खो, राध, 20 अरियसावको इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति — अयं वुच्चति, राध, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-परायनो” ति ।

R. 193

८. अरहन्तसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच — “पञ्चिमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो । यतो खो, राध, 25

भिक्षु इमेसं पञ्चन्नं उपादानकखन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति - अयं वुच्चति भिक्षु^१ अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहित-भारो अनुप्पत्तपदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदञ्जाविमुत्तो” ति ।

९. छन्दरागसुत्तं

- 5 ९. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच - “रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजह्थ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं^२ आयति अनुप्पादधम्मं । वेदनाय यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजह्थ । एवं सा वेदना पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । सञ्जाय ... सङ्गारेसु यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजह्थ । एवं ते सङ्गारा पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । विञ्जाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजह्थ । एवं तं विञ्जाणं पहीनं भविस्सति ... पे०... अनुप्पाद-
15 धम्मं” ति ।

१०. दुतियछन्दरागसुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच - “रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना^३ चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजह्थ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आयति अनुप्पादधम्मं । वेदनाय यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयु-
20 पादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजह्थ । एवं सा वेदना पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । सञ्जाय ... सङ्गारेसु यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजह्थ । एवं
25 ते सङ्गारा पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता

१. राधभिक्षु - सी०, स्या० । २. अनभावकतं - सी०, रो० । ३. उपायुपादाना - सी०, स्या०, रो० ।

आर्यति अनुप्पादधम्मा । विञ्जाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उयुपादाना चेतसो अधिद्वानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ । एवं तं विञ्जाणं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकत्तं अनभावङ्कत्तं आर्यति अनुप्पादधम्मं” ति ।

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

मारो सत्तो भवनेत्ति, परिञ्जेय्या समणा दुवे ।

5

सोतापन्नो अरहा च, छन्दरागापरे^१ दुवे^१ ति ॥

— ० —

११. मारसुत्तं

११. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच — “मारो मारो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, मारो” ति ?

B. 159,
R. 195

“रूपं खो, राध, मारो, वेदना मारो, सञ्जा मारो, सङ्खारा मारो, विञ्जाणं मारो । एवं पस्सं, राध, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मिं पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कत्तं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

10

15

१२. मारधम्मसुत्तं

१२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच — “मारधम्मो मारधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, मारधम्मो” ति ?

“रूपं खो, राध, मारधम्मो, वेदना मारधम्मो, सञ्जा मारधम्मो, सङ्खारा मारधम्मो, विञ्जाणं मारधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

20

१३. अनिच्चसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – “अनिच्चं अनिच्चं” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमं नु खो, भन्ते, अनिच्चं” ति ?

“रूपं खो, राध, अनिच्चं, वेदना अनिच्चा, सञ्जा अनिच्चा, सङ्खारा अनिच्चा, विञ्जाणं अनिच्चं । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१४. अनिच्चधम्मसुत्तं

१४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – “अनिच्चधम्मो अनिच्चधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, अनिच्चधम्मो” ति ?

R. 196 10 “रूपं खो, राध, अनिच्चधम्मो, वेदना अनिच्चधम्मो, सञ्जा अनिच्चधम्मो, सङ्खारा अनिच्चधम्मो, विञ्जाणं अनिच्चधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५. दुक्खसुत्तं

१५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – “दुक्खं दुक्खं” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमं नु खो, भन्ते, दुक्खं” ति ?

B. 160 15 “रूपं खो, राध, दुक्खं, वेदना दुक्खा, सञ्जा दुक्खा, सङ्खारा दुक्खा, विञ्जाणं दुक्खं । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१६. दुक्खधम्मसुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – “दुक्खधम्मो दुक्खधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, दुक्खधम्मो” ति ?

R. 197 “रूपं खो, राध, दुक्खधम्मो, वेदना दुक्खधम्मो, सञ्जा दुक्खधम्मो, सङ्खारा दुक्खधम्मो, विञ्जाणं दुक्खधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१७. अनत्तसुत्तं

१७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – “अनत्ता अनत्ता” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, अनत्ता” ति ?

“रूपं खो, राध, अनत्ता, वेदना अनत्ता, सञ्जा अनत्ता, सङ्खारा अनत्ता, विञ्जाणं अनत्ता । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१८. अनत्तधम्मसुत्तं

१८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – “अनत्तधम्मो अनत्तधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, अनत्तधम्मो” ति ?

“रूपं खो, राध, अनत्तधम्मो, वेदना अनत्तधम्मो, सञ्जा अनत्तधम्मो, सङ्खारा अनत्तधम्मो, विञ्जाणं अनत्तधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१९. खयधम्मसुत्तं

१९. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – “खयधम्मो खयधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, खयधम्मो” ति ?

“रूपं खो, राध, खयधम्मो, वेदना खयधम्मो, सञ्जा खयधम्मो, सङ्खारा खयधम्मो, विञ्जाणं खयधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२०. वयधम्मसुत्तं

२०. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – “वयधम्मो वयधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, वयधम्मो” ति ?

“रूपं खो, राध, वयधम्मो, वेदना वयधम्मो, सञ्जा वयधम्मो, सङ्खारा वयधम्मो, विञ्जाणं वयधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२१. समुदयधम्मसुत्तं

२१. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच - “समुदयधम्मो समुदयधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, समुदयधम्मो” ति ?

“रूपं खो, राध, समुदयधम्मो, वेदना समुदयधम्मो, सञ्जा समुदयधम्मो, सङ्खारा समुदयधम्मो, विञ्जाणं समुदयधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२२. निरोधधम्मसुत्तं

R. 198 २२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो एतदवोच - “निरोधधम्मो निरोधधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, निरोधधम्मो” ति ?

10 “रूपं खो, राध, निरोधधम्मो, वेदना निरोधधम्मो, सञ्जा निरोधधम्मो, सङ्खारा निरोधधम्मो, विञ्जाणं निरोधधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

मारो च मारधम्मो च, अनिच्चेन^१ अपरे^२ दुवे^३ ।

दुक्खेन^४ च दुवे^५ वुत्तो, अनत्तेन^६ तथेव^७ च^८ ।

15 खयवयसमुदयं,^९ निरोधधम्मेन द्वादसा ति ॥

— ० —

२३-३३. मारादिमुत्तएकादसकं

B 162 २३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच - “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्मं देसेतु यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्यं” ति ।

20 “यो खो, राध, मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, मारो ? रूपं खो, राध, मारो;

१. अनिच्चेहि-सी०, स्या०, रो० । २. परे-रो० । ३. द्वे-सी० । ४. दुक्खेहि - स्या०, रो० । ५. द्वे - सी०, स्या०, रो० । ६. अनत्तेहि-सी०, स्या०, रो० । ७-८. अपरे द्वे - सी० । ९. खयधम्मो वयधम्मो समुदयधम्मो - सी० ।

तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । वेदना मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... सञ्जा मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... सङ्खारा मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... विञ्जाणं मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... यो खो, राध, मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो” ति । 5

२४. यो खो, राध, मारधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो ... पे०... ।

२५. यं खो, राध, अनिच्चं ... पे०... ।

R. 199

२६. यो खो, राध, अनिच्चधम्मो ... पे०... ।

२७. यं खो, राध, दुक्खं ... पे०... ।

10

२८. यो खो, राध, दुक्खधम्मो ... पे०... ।

२९. यो खो, राध, अनत्ता ... पे०... ।

३०. यो खो, राध, अनत्तधम्मो ... पे०... ।

B. 163

३१. यो खो, राध, खयधम्मो ... पे०... ।

३२. यो खो, राध, वयधम्मो ... पे०... ।

15

३३. यो खो, राध, समुदयधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो ... पे०... ।

३४. निरोधधम्मसुत्तं

३४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं^१ निसिन्नो खो^१ आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो 20 विहरेय्यं” ति ।

“यो खो, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, निरोधधम्मो ? रूपं खो, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... वेदना निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... सञ्जा निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... सङ्खारा निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... विञ्जाणं निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... यो खो, राध, 25

निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहा-
तब्बो' ति ।

• आयाचनदग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं

R. 200

मारो च मारधम्मो च, अनिच्चेन अपरे दुवे^१ ।

दुक्खेन^२ च^३ दुवे वुत्ता, अनन्नेन^४ तथेव^५ च^६ ।

5

खयवयसमुदयं^७, निरोधधम्मेन द्वादसा ति ॥

— ० —

३५-४५. मारादिसुत्तएकादसकं

B. 164

३५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं
भगवा एतदवोच — “यो खो, राध, मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो
पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, मारो? रूपं खो, राध,
मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे० .. विञ्जाणं मारो; तत्र ते छन्दो
10 पहातब्बो ... पे०... यो खो, राध, मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो
पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो' ति ।

३६. यो खो, राध, मारधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो
पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो ... पे०... ।

३७. यं खो, राध, अनिच्चं ... पे०... ।

15

३८. यो खो, राध, अनिच्चधम्मो ... पे०...

R. 201

३९. यं खो, राध, दुक्खं ... पे०... ।

४०. यो खो, राध, दुक्खधम्मो ... पे०... ।

४१. यो खो, राध, अनत्ता ... पे०... ।

४२. यो खो, राध, अनत्तधम्मो ... पे०... ।

20

४३. यो खो, राध, खयधम्मो ... पे०... ।

४४. यो खो, राध, वयधम्मो ... पे०... ।

४५. यो खो, राध, समुदयधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो
पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो ... पे०... ।

— १ —

१. द्वे-सी० । २. दुक्खेहि-स्या०, रो० । ३. स्या० पोत्थके नत्थि । ४. अनत्तेहि-
सी०, स्या०, रो० । ५-५. अपरेद्वे - सी०, स्या०, रो० । ६. खयधम्मो वयधम्मो
समुदयधम्मो-सी० ।

४६. निरोधधम्मसुत्तं

४६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं
 भगवा एतदवोच — “यो खौ, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो,
 रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, निरोधधम्मो ?
 रूपं खो, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो,
 छन्दरागो पहातब्बो । वेदना ... पे०... सञ्जा ... पे०... सङ्खारा ... पे०... 5
 विञ्जाणं निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्द-
 रागो पहातब्बो । यो खो, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो,
 रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो” ति ।

B. 165

उपनिसिन्नवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं

मारो च मारधम्मो च, अनिच्चेन^१ अपरे दुवे^२ ।दुक्खेन^३ च^४ दुवे^५ वुत्ता, अनत्तेन^६ तथेव च^७ ।

10

खयवयसमुदयं^८, निरोधधम्मेन द्वादसा ति ॥

राधसंयुत्तं समत्तं ।

— io: —

१. अनिच्चा — रो०; अनिच्चेहि — स्या० । २. द्वे — रो० । ३. दुक्खं — रो०;
 दुक्खेहि — स्या० । ४. स्या० पोत्थके नत्थि । ५. द्वे — सी०, स्या०, रो० । ६-६. अनत्तेहि
 अट्टमं — रो०; अनत्तेहि अपरे द्वे — सी०, स्या० । ७. खयधम्मो वयधम्मो च समुदयधम्मो —
 सी० ।

२४. दिट्ठिसंयुतं

१. वातसुत्तं

B. 166,
R. 202

१. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने । भगवा
एतदवोच — “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभि-
निविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति,
न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया’ उदेन्ति वा अपेन्ति वा
5 एसिकट्ठायिट्ठिता’ ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा ।
साधु वत, भन्ते, भगवन्तञ्जेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भग-
वतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासि-
10 स्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच —

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं
दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो
15 विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता’
ति । वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ...
विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि
उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजा-
यन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता’ ति ।

20 तं किं मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते”

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
25 एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भि-

नियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्टा-
यिट्ठिता” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

R. 203

“वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा ति ? सञ्ज्ञा ... सङ्खारा ...
विञ्ज्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

5

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं
दिट्ठि उप्पज्जेय्य — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो
विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्टा-
यिट्ठिता” ति ?

10

B. 167

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ज्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं
मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

15

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भि-
नियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्टा-
यिट्ठिता” ति ?

20

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च^१ ठानेसु कङ्खा
पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खसमुदये पिस्स कङ्खा
पहीना होति, दुक्खनिरोधे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति — अयं वुच्चति,
भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-
परायनो” ति ।

25

२. एतंममसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । “किंस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति” – ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

R. 204 5

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति । वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति । तं किं मज्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा’” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता ति ?

15

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा’” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा’” ति ?

20

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

B. 168

25 “यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति ... पे०... दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो’” ति ।

३. सोअत्तासुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । “किंस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘सो अत्ता सो लोको, सो

30 पेच्च भविस्सामि निच्चो भुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

R. 205

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति । वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभि- 5 निविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्प- 10 ज्जेय्य – सो अत्ता ... पे०... अविपरिणामधम्मो ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि 15 उप्पज्जेय्य – सो अत्ता ... पे०... अविपरिणामधम्मो ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्प- 20 ज्जेय्य – सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति ... पे०... दुक्खनिरोध- 25 गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति ।

४. नोचमेसियासुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । “किंस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स’, न मे भविस्सती” ति ?

B. 169

१. न भविस्सामि – सी०, रो०; न भविस्सति – स्या० ।

R. 206

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति । वेदनाय सति ... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति । तं किं मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती ति ?

10 “नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे० ... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती” ति ?

15 “नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती ति ?

20 “नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च^१ ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति ... पे०... दुक्खनिरोध-गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरयनो” ति ।

५. नत्थिदिन्नसुत्तं

25 ५. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नत्थि दिन्नं नत्थि यिट्ठं नत्थि हुतं नत्थि सुकटदुक्कटानं^२ कम्मानं फलं विपाको; नत्थि अयं लोको नत्थि परो लोको नत्थि माता नत्थि पिता नत्थि सत्ता ओपपातिका; नत्थि

१. छसु – सी०, स्या०, रो० । २. सुकटदुक्कटानं – सी०; रो० ।

लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च
लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ति । चातुम्महाभूतिको अयं
पुरिसो यदा कालं करोति पठवी^१ पठवीकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आपो
आपोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, तेजो तेजोकायं अनुपेति अनुपगच्छति,
वायो वायोकायं अनुपेति अनुपगच्छति । आकासं इन्द्रियानि सङ्गमन्ति । 5
आसन्दिपञ्चमा पुरिसा मतं आदाय गच्छन्ति । याव आळाहना^२ पदानि
पञ्जायन्ति । कापोतकानि अट्टीनि भवन्ति । भस्सन्ता^३ आहुतियो ।
दत्तुपञ्जत्तं^४ यदिदं^५ दानं^५ । तेसं तुच्छं मुसा विलापो ये केचि अत्थिकवादं
वदन्ति । बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न
होन्ति परं मरणा^५” ति ? 10

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं
दिट्ठि उप्पज्जति — ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं ... पे०... कायस्स भेदा
उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा’ ति । वेदनाय सति
... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं 15
उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘नत्थि दिन्नं
नत्थि यिट्ठं ... पे०... कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति
परं मरणा’ ति । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे० ... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि 20
उप्पज्जेय्य — नत्थि दिन्नं नत्थि यिट्ठं ... पे०... कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति
विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्च
वा” ति ? 25

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०.... अपि नु त अनुपादाय एवं दिट्ठि
उप्पज्जेय्य — नत्थि दिन्नं नत्थि यिट्ठं ... पे०... कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति
विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

१. पथवी—म० । २. आहळना—स्या० । ३. भस्मन्ता—सी०, रो० ।
४-५. दत्तुपञ्जत्तमिदं—सी०, स्या०, रो० । ५. दानं नाम—सी०, स्या०, रो० ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नुं तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि दिन्नं नत्थि यिट्ठं ... पे०... ये केचि अत्थिकवादं
5 वदन्ति; बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति ... पे०... दुक्खनिरोध-
B. 171 10 गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-परायनो” ति ।

६. करोतोसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘करोतो’ कार
15 यतो^१ छिन्दतो^२ छेदापयतो^३ पचतो^४ पाचापयतो^५ सोचतो^६ सोचापयतो^७ किलमतो^८ किलमापयतो^९ फन्दतो^{१०} फन्दापयतो^{११} पाणमतिपातापयतो^{१२} अदिन्नं आदियतो सन्धि छिन्दतो निल्लोपं हरतो एकागारिकं करोतो^{१३} परिपन्थे तिट्ठतो परदारं गच्छतो मुसा भणतो करोतो न करीयति^{१४} पापं । खुरपरियन्तेन चे पि चक्केन यो इमिस्सा
20 पठविया^{१५} पाणे एकमंसखलं एकमंसपुज्जं करेय्य, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । दक्खिणं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य; हनन्तो घातेन्तो छिन्दन्तो छेदापेन्तो पचन्तो^{१६} पाचेन्तो,^{१७} नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । उत्तरं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य, ददन्तो दापेन्तो

R. 209

१. करोतो – सी०, स्या०, रो० । २. कारापयतो – सी० । ३-३. वघतो यथापयतो – रो०; पचतो पाचयतो – सी०, पचतो पचापयतो – स्या० । ४. सोचयतो – सी० । ५. सोच-यतो – रो० । ६. किलमयतो – सी० । ७. किलमापयतो – रो० । ८-८. बन्धतो बन्धा-पयतो – सी० । ९. पाणमतिपातयतो – रो०, म०, पाणमतिमापयतो – सी०, रो० । १०. करोन्तो – रो० । ११. करियति – स्या०, रो०, करिय्यति – सी० । १२. पथविया – म० । १३. पचेन्तो – सी० । १४. पचापेन्तो – स्या० ।

यजन्तो यजापेन्तो^१, नत्थि ततोनिदानं पुञ्ञं, नत्थि पुञ्ञस्स आगमो ।
दानेन दमेन संयमेन सच्चवज्जेन^२ नत्थि पुञ्ञं, नत्थि पुञ्ञस्स
आगमो” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स 5
एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘करोतो कारयतो ... पे०... नत्थि पुञ्ञं नत्थि
पुञ्ञस्स आगमो’ ति । वेदनाय सति ... पे०... सञ्ञाय सति ...
सङ्खारेसु सति ... विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभि-
निविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘करोतो कारयतो ... पे०... नत्थि पुञ्ञं
नत्थि पुञ्ञस्स आगमो’ ति । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा 10
अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि
उप्पज्जेय्य – करोतो कारयतो ... पे०... नत्थि पुञ्ञं नत्थि पुञ्ञस्स आगमो ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्ञा ... सङ्खारा ... विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं 15
वा” ति ।

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि
उप्पज्जेय्य – करोतो कारयतो ... पे०... नत्थि पुञ्ञं नत्थि पुञ्ञस्स
आगमो ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं
मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि
उप्पज्जेय्य – करोतो कारयतो ... पे०... नत्थि पुञ्ञं नत्थि पुञ्ञस्स
आगमो ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा
पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति ... पे०... दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे,
अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति । 30

१. याजेन्तो – सी०, रो० । २. सच्चवाचेन – सी० ।

७. हेतुसुत्तं

210

७. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपा-
 दाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — “नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो
 सत्तानं सङ्किलेसाय । अहेतू^१ अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । नत्थि
 हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया । अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसु-
 5 ज्जन्ति । नत्थि बलं नत्थि विरियं^२ नत्थि पुरिससथामो नत्थि पुरिस-
 परक्कमो । सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला
 अविरिया नियतिसङ्गतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटि-
 संवेदेन्ती” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

10

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं
 दिट्ठि उप्पज्जति — ‘नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो ... पे०... सुखदुक्खं पटि-
 संवेदेन्ती’ ति । वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति
 ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं
 दिट्ठि उप्पज्जति — ‘नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो ... पे०... सुखदुक्खं पटि-
 15 संवेदेन्ती’ ति । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं
 वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
 एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो ... पे०... सुखदुक्खं पटि-
 संवेदेन्ती ति ?

20

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
 वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि
 उप्पज्जेय्य — नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो ... पे०... सुखदुक्खं पटि-
 25 संवेदेन्ती ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं
 मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्प-
 30 ज्जेय्य — नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो ... पे०... सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती ति ?

१. अहेतु — सी०, रो० । २. विरियं — म० ।

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च^१ ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्सं कङ्खा पहीना होति ... पे०... दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय पिस्सं कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे,
अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति । 5

८. महादिट्टिसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपा-
दाय, किं अभिनिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘सत्तिमे काया अकटा,
अकटविधा, अनिम्मिता, अनिम्माता’, वञ्छा, कूटट्ठा, एसिकट्ठायिट्ठिता;
ते न इज्जन्ति, न विपरिणमन्ति, न अज्जमज्जं ब्याबाधेन्ति; नालं
अज्जमज्जस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा । कतमे सत्त? पठवी- 10
कायो^२, आपोकायो, तेजोकायो, वायोकायो, सुखे, दुक्खे, जीवे सत्तमे^३ ।
इमे सत्त काया अकटा, अकटविधा, अनिम्मिता, अनिम्माता, वञ्छा, कूटट्ठा
एसिकट्ठायिट्ठिता; ते न इज्जन्ति, न विपरिणमन्ति, न अज्जमज्जं ब्या-
बाधेन्ति; नालं अज्जमज्जस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा ।
यो पि तिण्हेन सत्थेन सीसं छिन्दति न सो^४ पि ‘कञ्चि’ जीविता वोरपेति; 15
सत्तन्नं त्वेव कायानमन्तरेण सत्थं विवरमनुपविसति । चुद्दस खो पनि-
मानि योनिपमुखसतसहस्सानि सट्ठि च सतानि छ च सतानि पञ्च च
कम्मनो सतानि पञ्च च कम्मनि, तीणि^५ च कम्मनि, कम्मे च अड्ढकम्मे
च द्वट्ठिपटिपदा, द्वट्ठन्तरकप्पा, छळाभिजातियो, अट्ठपुरिसभूमियो, एकून-
पञ्चासि आजीवकसते^६, एकूनपञ्चास परिब्बाजकसते, एकूनपञ्चास 20
नागवाससते^७, वीसे इन्द्रियसते, तिसे निरयसते, छत्तिसरजोधातुयो,
सत्त सज्जीगग्भा, सत्त असज्जीगग्भा, सत्त निगण्ठिगग्भा, सत्त देवा^८,
सत्त मानुसा, सत्त पेसाचा, सत्त सरा, सत्त पवुटा^९, सत्त पपाता, सत्त च
पपातसतानि, सत्त सुपिना, सत्त सुपिनसतानि, चुल्लासीति महाकप्पिनो^{१०}
सतसहस्सानि यानि^{११} बाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्ख- 25
स्सन्तं करिस्सन्ति । तत्थ नत्थि इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा

B. 173

R. 211

10

15

20

R. 212

25 B. 174

१. छसु – सी०, स्या०, रो० । २. अनिम्मितविधा – स्या० । ३. पथवीकायो – म० ।
४. सत्तिमे – सी०, स्या०, रो० । ५-५. को चि – सी०, स्या०, रो० । ६. किञ्चि – सी०,
स्या०; तं – रो० । ७. तीनि – रो० । ८. आजीवसते – सी०, स्या० । ९. नागावाससते
– सी० । १०. दिब्बा – सी०, रो०, स्या० । ११. पवुषा – रो० । १२. महाकप्पुनो – सी०,
रो० । १३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

ब्रह्मचरियेन वा अपरिपक्वं वा कम्मं परिपाचेस्सामि; परिपक्वं वा कम्मं फुस्स फुस्स व्यन्तीकरिस्सामी^१ ति हेवं नत्थि दोणमिते सुखदुक्खे परियन्त-
कते^२ संसारे, नत्थि हायनवड्डुने^३, नत्थि उक्कंसावकंसे । सेय्यथापि नाम
सुत्तगुळे खित्ते निब्बेठियमानमेव पलेति; एवमेव^४ बाले च पण्डिते च
५ निब्बेठियमाना सुखदुक्खं पलेन्ती” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं
दिट्ठि उपपज्जति – ‘सत्तिमे काया अकटा अकटविधा ... पे०... सुखदुक्खं
पलेन्ती’ ति । वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति
१० ... विज्जाणे सति, विज्जाणं उपादाय, विज्जाणं अभिनिविस्स एवं
दिट्ठि उपपज्जति – ‘सत्तिमे काया अकटा अकटविधा ... पे०... सुखदुक्खं
पलेन्ती’ ति । तं किं मज्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं
वा’ ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं,
१५ अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उपपज्जेय्य – सत्तिमे काया अकटा
अकटविधा ... पे०... सुखदुक्खं पलेन्ती ति ?

R. 213

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विज्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं
मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

२० “अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि
उपपज्जेय्य – सत्तिमे काया अकटा अकटविधा ... पे०... निब्बेठियमाना
सुखदुक्खं पलेन्ती ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा
२५ पहीना होति, दुक्खे^५ पिस्स^६ कङ्खा पहीना होति ... पे०... दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे,
अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति ।

६. सस्सतदिट्ठिसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “किंस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपा-
दाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उपपज्जति – ‘सस्सतो लोको’” ति ?

१. व्यन्तीकरिस्सामी – रो० । २. परियन्तकटे – सी० । ३. हापनवड्डुने – सी० ।
४. एवमे – सी० । ५-५. दुक्खपिस्स – रो० ।

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘सस्सतो लोको’ ति । वेदनाय सति ... पे०... सङ्खारेसु सति ... विज्जाणे सति, विज्जाणं उपादाय, विज्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘सस्सतो लोको’ ति । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

B. 175

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सस्सतो लोको ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सज्जा ... सङ्खारा ... विज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

10

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सस्सतो लोको ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विज्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

15

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – ‘सस्सतो लोको’ ति ?

20

R. 214

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति ... पे०... दुक्खनिरोध-गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-परायनो” ति ।

25

१०. असस्सतदिट्ठिसुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । “किंस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘असस्सतो लोको’ ति ?

30

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति ... पे०... विज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि

5 उप्पज्जेय्य – असस्सतो लोको ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विज्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि

10 उप्पज्जेय्य – असस्सतो लोको ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति ... पे०... दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति,
15 भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो, नियतो सम्बोधि-
परायनो” ति ।

११. अन्तवासुत्तं

B. 176

११. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘अन्तवा लोको’” ति ?

20 भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... नियतो सम्बोधि-
परायनो ति ।

१२. अनन्तवासुत्तं

R. 215

१२. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘अनन्तवा लोको’” ति ?

25 भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... नियतो सम्बोधि-
परायनो^१ ति ।

१३. तंजीवंतंसरीरंसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘तं जीवं तं सरीरं’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

5

१४. अञ्जंजीवंअञ्जंसरीरंसुत्तं

१४. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

10

१५. होतितथागतोमुत्तं

१५. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘होति तथागतो परं मरणा’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

15

१६. नहोतितथागतोमुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न.होति तथागतो परं मरणा’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

20

१७. होतिचनचहोतितथागतोमुत्तं

१७. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’” ति ?

B. 177

R. 216

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... नियतो सम्बोधि-
परायनो ति ।

१८. नेवहोतिननहोतितथागतोसुत्तं

१८. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं
उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नेव होति न न होति
5 तथागतो परं मरणा’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खी, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं
दिट्ठि उप्पज्जति – नेव होति, न न होति तथागतो परं मरणा ति ... पे०... ।
तं कि मज्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

10 “अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनु-
पादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नेव होति न न होति तथागतो परं
मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

15 “यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विज्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं
मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

20 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

25 “यतो च^१ खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च^२ ठानेसु कङ्खा
पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खसमुदये पिस्स कङ्खा
पहीना होति, दुक्खनिरोधे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे,
अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति ।

सोतापत्तिवग्गो^३ ।

अट्टारसवेय्याकरणं निट्ठित्तं^४ ।

१. सी०, म० पोत्थकेसु नत्थि । २. छसु – सी०, स्या०, रो० । ३-३. सोतापन्नो
(सोतापन्ना – सी०) अरियसावकाभवयोनि अट्टारससुत्तन्तं निट्ठित्तं – सी०, रो० ।

तस्सुद्धानं^१

वातं एतं^२ मम^३, सो अत्ता नो च मे सिया ।
 नत्थि करोतौ हेतु^४ च^५, महादिट्ठेन^६ अट्ठमं ॥
 सस्सतो लोको च^७, असस्सतो च अन्तवा च ।
 अनन्तवा च तं जीवं तं सरीरं ति ।
 अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं ति च ॥
 होति तथागतो परं मरणा ति ।
 न होति तथागतो परं मरणा ति ।
 नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति ॥

B. 178,
R. 217

5

१६. वातसुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । “किंस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं
 उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति,
 न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया^१ उदेन्ति
 वा अपेन्ति वा, एसिकट्ठायिट्ठिता’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं
 दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति ... पे०... एसिकट्ठायिट्ठिता’ ति ।
 वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... पे०... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे
 सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति
 — ‘न वाता वायन्ति ... पे०... एसिकट्ठायिट्ठिता’ ति । तं किं मञ्जथ,
 भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपिं नु तं अनुपादाय
 एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — न वाता वायन्ति ... पे०... एसिकट्ठायिट्ठिता ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभि-
 निविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति ... पे०... एसिकट्ठा-

१. उद्धानम्भवति — रो०; उद्धानं भवति — सी०; एत्थ स्या० पोत्थके उद्धानपाठो न
 विज्जति । २-२. एतम्ममं — रो० । ३-३. हेतुच्च — सी० । ४. महादिट्ठेन च — सी०,
 रो० । ५. सी० पोत्थके नत्थि । ६. चन्दिमसुरिया — रो०, म० ।

20 R. 218

यिट्ठिता' ति । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा' ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – न वाता वायन्ति ... पे०... एसिकट्ठायिट्ठिता ति ?

5 “नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता’” ति ।

B. 179

२०-३५ (पुरिमवग्गे विय अट्ठारस वेय्याकरणानि वित्थारे-तब्बानी ति ।)

३६. नेवहोतिननहोतिसुत्तं

10 ३६. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

15 “रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति । वेदनाय सति ... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा’ ति ?

20 “अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

25 “इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’” ति ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा’ ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” -।

“इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय दुक्खं अभि-
निविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नेव होति न न होति तथागतो परं
मरणा’” ति । 5

३७. रूपीअत्तासुत्तं

३७. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं
उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘रूपी अत्ता होति
अरोगो परं मरणा’” ति ? R. 219

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

10

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं
दिट्ठि उप्पज्जति – ‘रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति । वेदनाय
सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्गारेसु सति ... विञ्जाणे सति,
विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति –
‘रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे,
रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ? 15 B. 180

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनु-
पादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभि-
निविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – रूपी अत्ता होति अरोगो परं
मरणा ति ? वेदना ... पे० ... । 20

“नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभि-
निविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘रूपी अत्ता होति अरोगो परं
मरणा’” ति । 25

३८. अरूपीअत्तासुत्तं

३८. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं
उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘अरूपी अत्ता होति
अरोगो परं मरणा’” ति ? (पेय्यालो)

३६. रूपीचअरूपीचअत्तासुत्तं

३६. सावत्थिनिदानं । “रूपी च अरूपी च अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ।

४०. नेवरूपीनारूपीअत्तासुत्तं

४०. “नेव रूपी नारूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ।

४१. एकन्तसुखीसुत्तं

४१. “एकन्तसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ।

४२. एकन्तदुक्खीसुत्तं

R. 220 5

४२. “एकन्तदुक्खी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ।

४३. सुखदुक्खीसुत्तं

४३. “सुखदुक्खी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ।

४४. अदुक्खमसुखीसुत्तं

B. 181

४४. “अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं
10 दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति ।
वेदनाय सति ... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति,
विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति —
‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति । तं किं मञ्जथ,
भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

15 “अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनु-
पादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य^१ — अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो
परं मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

१. उप्पज्जति — सी० ।

“इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभि-
निविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं
मरणा’ ति । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा
अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनु- 5
पादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं
मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभि-
निविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं 10
मरणा’” ति । (द्वितीयपेय्यालो)

द्वितीयगमनवग्गो ।

तस्सुद्धान

वातं एतं^१ मम^१, सो अत्ता नो च मे सिया ।

नत्थि करोतो हेतु^२ च^३, महादिट्ठेन अट्ठमं ॥

सस्सतो असस्सतो चेव, अन्तानन्तवा^१ च वुच्चति ।

R 221

तं जीवं अञ्जं जीवं च, तथागतेन चत्तारो ॥

15

रूपी अत्ता होति अरूपी च अत्ता होति ।

रूपी च अरूपी च अत्ता होति ॥

नेव रूपी नारूपी अत्ता होति ।

एकन्तसुखी अत्ता होति ॥

एकन्तदुक्खी अत्ता होति ।

20

सुखदुक्खी • अत्ता होति ॥

अदुक्खमसुखी अत्ता होति ।

अरोगो परं मरणा ति ।

इमे छब्बीसति सुत्ता, द्वितीयवारेन देसिता ॥

—:०:—

४५. नवातसुत्तं

४५. सावत्थिनिदानं । “किंस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं 25 B. 182
उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति,

१. एतम्ममं — रो०, एतं ममं — सी० । २. हेतुयो — सी०; हेतुया — रो० ।

३. अन्तानन्ता व — सी०; अन्तानन्ता च — रो० । * एत्थ स्या० पोत्थके उद्धानपाठो नत्थि ।

सं० २-५५

न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — न वाता वायन्ति ... पे०... वेदनाय सति ... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — न वाता वायन्ति ... पे०... एसिकट्ठायिट्ठिता ति । तं किं मज्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

10 “अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — न वाता वायन्ति ... पे०... एसिकट्ठायिट्ठिता ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, यदनिच्चं तं दुक्खं । तस्मिं सति, तदुपादाय, एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता’ ति । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — न वाता वायन्ति ... पे०... एसिकट्ठायिट्ठिता ति ?

20 “नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, यदनिच्चं तं दुक्खं । तस्मिं सति, तदुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जति — न वाता वायन्ति ... पे०... एसिकट्ठायिट्ठिता” ति ।

४६-६६. (द्वितीयवग्गे विय चतुवीसति सुत्तानि पूरेतब्बानि)

७०. अदुक्खमसुखीसुत्तं

७०. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति । वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा’ ति । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

B. 183

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

10

“इति खो, भिक्खवे, यदनिच्चं तं दुक्खं । तस्मिं सति, तदुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा’ ति । वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा ति ?

15

“नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, यदनिच्चं तं दुक्खं । तस्मिं सति तदुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’” ति । (ततियपेय्यालो)

ततियगमनवग्गो ।

—:०:—

७१. नवातसुत्तं

७१. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गम्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता’” ति ?

R. 223

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति ... पे०... एसिकट्ठायिट्ठिता’ ति । वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति ... पे०... एसिकट्ठायिट्ठिता’ ति । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

25

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं -

B. 184 5 ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

10 “यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं -

‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

15 “तस्मातिह, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा, ओळारिकं वा सुखं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं - ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । या काचि वेदना ... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागत-
20 पच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं - ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती”ति ।

७२-९५. (द्वितीयवग्गे विंश चतुर्वीसति सुत्तानि पूरेतब्बानि)

९६. अदुक्खमसुखीसुत्तं

९६. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं

25 उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति - ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा’” ति ?

भगवम्मूलका-नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा’ ति । वेदनाय सति ... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति । तं किं मञ्जथ, 5 R. 224 भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 10 ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

15

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु- 20 पस्सितुं – ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

B. 185

“नो हेतं, भन्ते” ।

20

“तस्मातिह, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं – ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । या काचि वेदना ... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागत- 25 पच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं – ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।

“एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बि- न्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि 30 निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा

विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । 'खीणा जाति,
वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

चतुत्थगमनवग्गो ।

पुरिमगमने^१ अट्ठारस वेय्याकरणा ।

दुतियगमने छब्बीसं वित्थारेतब्बानि ॥

ततियगमने छब्बीसं वित्थारेतब्बानि ।

चतुत्थगमने छब्बीसं वित्थारेतब्बानि^१ ॥

दिट्ठिसंयुत्तं समत्तं ।

—:०:—

२५. ओक्कन्तसंयुत्तं

१. चक्खुसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं । “चक्खु, भिक्खवे, अनिच्चं विपरिणामि^१
अञ्जथाभावि; सोतं अनिच्चं विपरिणामि अञ्जथाभावि; धानं
अनिच्चं विपरिणामि अञ्जथाभावि; जिह्वा अनिच्चा विपरिणामी
अञ्जथाभावी; कायो अनिच्चो विपरिणामि अञ्जथाभावि; मनो
अनिच्चो विपरिणामी अञ्जथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं
सद्दहति अधिमुच्चति – अयं वुच्चति सद्धानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्त-
नियामं, सप्पुरिसभूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि; अभब्बो
तं कम्मं कातुं यं कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसयं
वा उपपज्जेय्य^२; अभब्बो च^३ ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं
सच्छिक्करोति ।

B. 186,
R. 225

10

“यस्स खो, भिक्खवे, इमे धम्मा एवं पञ्जाय मत्तसो निज्झानं
खमन्ति, अयं वुच्चति – ‘धम्मानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पुरिस-
भूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि; अभब्बो तं कम्मं कातुं यं
कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य;
अभब्बो च ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं सच्छिक्करोति । यो,
भिक्खवे, इमे धम्मे एवं पजानाति^४ एवं पस्सति, अयं वुच्चति – ‘सोतापन्नो
अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो’ ति ।

15

२. रूपसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । “रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामिनो
अञ्जथाभाविनो; सद्दा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो;
गन्धा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो; रसा अनिच्चा
विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो; फोटुब्बा अनिच्चा विपरिणामिनो
अञ्जथाभाविनो; धम्मा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो ।
यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति – सद्धानु-
सारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पुरिसभूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो

20

R. 226

१. विपरिणामि – सी०, स्या०, रो० । २. उपपज्जेय्य – सी०, रो० । ३. च – स्या० ।

४. जानाति – सी०, स्या०, रो० ।

B. 187

पुथुज्जनभूमिं; अभब्बो तं कम्मं कातुं यं कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छान-
योनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य; अभब्बो च ताव कालं कातुं
याव न सोतापत्तिफलं सच्छिक्करोति ।

- “यस्स खो, भिक्खवे, इमे धम्मा एवं पञ्जाय मत्तसो निज्झानं
5 खमन्ति, अयं वुच्चति – ‘धम्मनुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पु-
रिसभूमिं ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमिं; अभब्बो तं कम्मं कातुं
यं कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य;
अभब्बो च ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं सच्छिक्करोति । यो,
भिक्खवे, इमे धम्मे एवं पज्जानाति एवं पस्सति, अयं वुच्चति – ‘सोतापन्नो
10 अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो’” ति ।

३. विज्झाणसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । “चक्खुविज्झाणं, भिक्खवे, अनिच्चं
विपरिणामि अज्जथाभावि; सोतविज्झाणं ... धानविज्झाणं ...
जिह्वाविज्झाणं ... कायविज्झाणं ... मनोविज्झाणं अनिच्चं विपरि-
णामि अज्जथाभावि । यो भिक्खवे ... पे०... सम्बोधिपरायनो” ति ।

४. सम्फस्ससुत्तं

- 15 ४. सावत्थिनिदानं । “चक्खुसम्फस्सो, भिक्खवे, अनिच्चो
विपरिणामी अज्जथाभावी; सोतसम्फस्सो ... धानसम्फस्सो ... जिह्वा-
सम्फस्सो ... कायसम्फस्सो ... मनोसम्फस्सो अनिच्चो विपरिणामी
अज्जथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति,
अयं वुच्चति ‘सद्धानुसारी ... पे०... सम्बोधिपरायनो’” ति ।

५. सम्फस्सजासुत्तं

- 20 ५. सावत्थिनिदानं । “चक्खुसम्फस्सजा, भिक्खवे, वेदना
अनिच्चा विपरिणामी अज्जथाभावी; सोतसम्फस्सजा वेदना ... पे०...
धानसम्फस्सजा वेदना ... पे०... जिह्वासम्फस्सजा वेदना ... पे०... काय-
सम्फस्सजा वेदना ... पे०... मनोसम्फस्सजा वेदना अनिच्चा विपरिणामी
अज्जथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं
25 वुच्चति ‘सद्धानुसारी ... पे०... सम्बोधिपरायनो’” ति ।

६. रूपसञ्जासुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “रूपसञ्जा, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्जथाभावी; सद्दसञ्जा ... गन्धसञ्जा ... रससञ्जा ... फोटुब्बसञ्जा ... धम्मसञ्जा अनिच्चा विपरिणामी अञ्जथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति ‘सद्धानुसारी ... पे०... सम्बोधिपरायनो’” ति ।

B. 188
R. 227

5

७. रूपसञ्चेतनासुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । “रूपसञ्चेतना, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्जथाभावी; सद्दसञ्चेतना ... गन्धसञ्चेतना ... रससञ्चेतना ... फोटुब्बसञ्चेतना ... धम्मसञ्चेतना अनिच्चा विपरिणामी अञ्जथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति ‘सद्धानुसारी ... पे०... सम्बोधिपरायनो’” ति ।

10

८. रूपतण्हासुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । “रूपतण्हा, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्जथाभावी; सद्दतण्हा ... गन्धतण्हा ... रसतण्हा ... फोटुब्बतण्हा ... धम्मतण्हा अनिच्चा विपरिणामी अञ्जथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति ‘सद्धानुसारी ... पे०... सम्बोधिपरायनो’” ति ।

15

९. पठवीधातुसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं । “पठवीधातु, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्जथाभावी; आपोधातु ... तेजोधातु ... वायोधातु ... आकासधातु ... विञ्जाणधातु^१ अनिच्चा विपरिणामी अञ्जथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति ‘सद्धानुसारी ... पे०... सम्बोधिपरायनो’” ति ।

20

१०. खण्डसुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं विपरिणामि अञ्जथाभावि; वेदना अनिच्चा विपरिणामी अञ्जथाभावी; सञ्जा

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

B. 189

R. 228

... सङ्खारा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो; विञ्जाणं
 अनिच्चं विपरिणामि अञ्जथाभावि । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं
 सद्वहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति सद्धानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्त-
 नियामं, सप्पुरिसभूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि; अभब्बो तं
 5 कम्मं कातुं यं कम्म कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसयं वा
 उपपज्जेय्य; अभब्बो च ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं सच्छि-
 करोति । यस्स खो, भिक्खवे, इमे धम्मा^१ एवं पञ्चाय मत्तसो निज्झानं
 खमन्ति, अयं वुच्चति धम्मानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पु-
 रिसभूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि; अभब्बो तं कम्मं कातुं
 10 यं कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य;
 अभब्बो च ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं सच्छिकरोति । यो,
 भिक्खवे, इमे धम्मे एवं पजानाति एवं पस्सति, अयं वुच्चति 'सोतापन्नो
 अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'^२ ति ।

ओक्कन्तसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

चक्खु रूपं च विञ्जाणं, फस्सो च वेदनाय च ।

15

सञ्जा च चेतना तण्हा, धातु^२ खन्धेन^३ ते दसा ति ॥

— :o: —

१. धम्मे- सी०, रो० । २-२. धातुखन्धेन - सी० !

२६. उपादसंयुतं

१. चक्खुसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, चक्खुस्स उप्पादो
ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरा-
मरणस्स पातुभावो । यो सोतस्स उप्पादो ठिति ... पे०... यो घानस्स
उप्पादो ठिति ... यो जिब्हाय उप्पादो ठिति ... यो कायस्स उप्पादो
ठिति ... यो मनस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो
उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च, भिक्खवे,
चक्खुस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो^१, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूप-
समो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो सोतस्स निरोधो ... पे०... यो
घानस्स निरोधो ... यो जिब्हाय निरोधो ... यो कायस्स निरोधो ... यो
मनस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो,
जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

B. 190

R. 229

२. रूपसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, रूपानं उप्पादो ठिति
अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स
पातुभावो । यो सद्धानं ... यो गन्धानं ... यो रसानं ... यो फोट्टब्बानं
... यो धम्मनं उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो,
रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपानं
निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरा-
मरणस्स अत्थङ्गमो । यो सद्धानं ... यो गन्धानं ... यो रसानं ... यो फोट्ट-
ब्बानं ... यो धम्मनं निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो,
रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

20

३. विञ्जाणसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, चक्खुविञ्जाणस्स
उप्पादो ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ... पे०... यो मनो-
विञ्जाणस्स उप्पादो ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो । यो च

B. 191

१. अत्थङ्गमो—सी०, १० ।

खो, भिक्खवे, चक्खुविञ्जाणस्स निरोधो ... पे०... जरामरणस्स अत्थ-
ङ्गमो ... पे०... यो मनोविञ्जाणस्स निरोधो ... पे०... जरामरणस्स
अत्थङ्गमो” ति ।

४. सम्फस्ससुत्तं

R. 230

४. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सस्स
5 उप्पादो ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ... पे०... यो मनो-
सम्फस्सस्स उप्पादो ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो,
भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सस्स निरोधो ... पे०... जरामरणस्स अत्थङ्गमो
... पे०... यो मनोसम्फस्सस्स निरोधो ... पे०... जरामरणस्स
अत्थङ्गमो” ति ।

५. सम्फस्सजसुत्तं

10 ५. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सजाय
वेदनाय उप्पादो ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ... पे०... यो मनो-
सम्फस्सजाय वेदनाय उप्पादो ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ।
यो च खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय निरोधो वूपसमो ... पे०...
जरामरणस्स अत्थङ्गमो ... पे०... यो मनोसम्फस्सजाय वेदनाय निरोधो
15 वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स
अत्थङ्गमो” ति ।

६. सञ्जासुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, रूपसञ्जाय उप्पादो
ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ... पे०... यो धम्मसञ्जाय उप्पादो
ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरा-
20 मरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपसञ्जाय निरोधो ... पे०...
जरामरणस्स अत्थङ्गमो ... पे०... यो धम्मसञ्जाय निरोधो वूपसमो
अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स
अत्थङ्गमो” ति ।

७. सञ्चेतनासुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, रूपसञ्चेतनाय उप्पादो
 ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ... पे०... यो धम्मसञ्चेतनाय
 उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं
 ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपसञ्चेतनाय
 निरोधो ... पे०... जरामरणस्स अत्थङ्गमो ... पे०... यो धम्मसञ्चेतनाय 5
 निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो,
 जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

B. 192

८. तण्हासुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, रूपतण्हाय उप्पादो
 ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ... पे०... यो धम्मतण्हाय उप्पादो
 ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरा- 10
 मरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपतण्हाय निरोधो ... पे०...
 जरामरणस्स अत्थङ्गमो ... पे०... यो धम्मतण्हाय निरोधो वूपसमो
 अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स
 अत्थङ्गमो” ति ।

R. 231

९. धातुसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, पठवीधातुया उप्पादो 15
 ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो; यो
 आपोधातुया ... यो तेजोधातुया ... यो वायोधातुया ... यो आकासधातुया ...
 यो विञ्जाणधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो
 उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे,
 पठवीधातुया निरोधो ... पे०... जरामरणस्स अत्थङ्गमो; यो आपो- 20
 धातुया निरोधो ... यो तेजोधातुया निरोधो ... यो वायोधातुया निरोधो
 ... यो आकासधातुया निरोधो ... यो विञ्जाणधातुया निरोधो
 वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स
 अत्थङ्गमो” ति ।

१०. खन्धसुत्तं

CB 193

१०. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, रूपस्स उप्पादो
 ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरा-
 मरणस्स पातुभावो । यो वेदनाय ... यो सञ्जाय ... यो सङ्खारानं ... यो
 विञ्जाणस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो,
 5 रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपस्स
 निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरा-
 मरणस्स अत्थङ्गमो । यो वेदनाय ... यो सञ्जाय ... यो सङ्खारानं ...
 यो विञ्जाणस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं
 वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

उप्पादसयुत्तं समत्त ।

तस्सुद्धानं

10

चक्खु रूपं च विञ्जाणं, फस्सो च वेदनाय च ।
 सञ्जा च चेतना तण्हा, धातु खन्धेन ते दसा ति ॥

—:०:—

२७. किलेससंयुतं

१. चक्खुसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, चक्खुस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो घानस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो जिह्वाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो कायस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो मनस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु धम्मेषू” ति ।

B. 194,
R. 232

२. रूपसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपेसु छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्देषु ... यो गन्धेषु ... यो रसेषु ... यो फोटुब्बेषु ... यो धम्मेषु छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु धम्मेषू” ति ।

10

15

३. विञ्जाणसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, चक्खुविञ्जाणस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतविञ्जाणस्मिं ... यो घानविञ्जाणस्मिं ... यो जिह्वाविञ्जाणस्मिं ... यो कायविञ्जाणस्मिं ... यो मनोविञ्जाणस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु धम्मेषू” ति ।

20

R. 233

४. सम्फस्ससुत्तं

B. 195

४. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सस्मिं छन्द-
रागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतसम्फस्सस्मिं ... यो घान-
सम्फस्सस्मिं ... यो जिह्वासम्फस्सस्मिं ... यो कायसम्फस्सस्मिं ... यो
मनोसम्फस्सस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे,
5 भिक्खुनो ... पे०... अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु धम्मेसू” ति ।

५. सम्फस्सजसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय
छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतसम्फस्सजाय वेदनाय
... यो घानसम्फस्सजाय वेदनाय ... यो जिह्वासम्फस्सजाय वेदनाय
... यो कायसम्फस्सजाय वेदनाय ... यो मनोसम्फस्सजाय वेदनाय छन्द-
10 रागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो ... पे०...
अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु धम्मेसू” ति ।

६. सञ्जासुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपसञ्जाय छन्दरागो,
चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्दसञ्जाय ... यो गन्धसञ्जाय ... यो
रससञ्जाय ... यो फोटुब्बसञ्जाय ... यो धम्मसञ्जाय छन्दरागो
15 चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो ... पे०...
अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु धम्मेसू” ति ।

७. सञ्चेतनासुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपसञ्चेतनाय छन्दरागो,
चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्दसञ्चेतनाय ... यो गन्धसञ्चेतनाय ...
यो रससञ्चेतनाय ... यो फोटुब्बसञ्चेतनाय ... यो धम्मसञ्चेतनाय
20 छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो
... पे०... अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु धम्मेसू” ति ।

८. तण्हासुत्तं

B. 196

८. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपतण्हाय छन्दरागो,
चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्दतण्हाय ... यो गन्धतण्हाय ... यो

रसतण्हाय ... यो फोटुब्बतण्हाय ... यो धम्मतण्हाय छन्दरागो, चित्त-
स्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो ... पे०... अभिञ्ञा
सच्छिक्कणीयेसु धम्मेसू” ति ।

६. धातुसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, पठवीधातुया^१ छन्दरागो,
चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो आपोधातुया ... यो तेजोधातुया ... यो 5
वायोधातुया ... यो आकासधातुया ... यो विञ्ञाणधातुया छन्दरागो,
चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु
चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति ।
नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्ञा सच्छिक्कणीयेसु
धम्मेसू” ति ।

10

१०. खन्धसुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपस्मिं छन्दरागो,
चित्तस्सेसो उपक्किलेसो ... पे०... यो विञ्ञाणस्मिं छन्दरागो, चित्त-
स्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु पञ्चसु ठानेसु
चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति ।
नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्ञा सच्छिक्कणीयेसु 15
धम्मेसू” ति ।

किलेससंयुत्तं समत्तं ।

• तत्सुद्धानं

चक्खु रूपं च विञ्ञाणं, फस्सो च वेदनायं च ।
सञ्ञा च चेतना तण्हा, धातु खन्धेन ते दसा ति ॥

R. 235

२८. सारिपुत्तसंयुत्तं

१. विवेकजसुत्तं

B. 197

१. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो^१ सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्हसमयं
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थि पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं^२
पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन अन्धवनं तेनु-
५ पसङ्कमि दिवाविहाराय । अन्धवनं अज्झोगाहेत्वा^३ अज्जतरस्मि
स्वस्वमूले दिवाविहारं निसीदि ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं^४ पटिसल्लाना^५ वुट्ठितो
येन जेतवनं अनाथपिण्डिकस्स आरामो तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो
आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं सारिपुत्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान
१० आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – “विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त,
इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । कतमेनायस्मा सारिपुत्तो
अज्ज विहारेण विहासी” ति ?

“इधाहं, आवुसो, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि
धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं^६ ज्ञानं^६ उपसम्पज्ज
१५ विहरामि । तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति – ‘अहं पठमं ज्ञानं समा-
पज्जामी’ ति वा ‘अहं पठमं ज्ञानं समापन्नो’ ति वा ‘अहं पठमा ज्ञाना
वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

R. 236

“तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कार-
मानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति –
२० ‘अहं पठमं ज्ञानं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं पठमं ज्ञानं समापन्नो’ ति वा
‘अहं पठमा ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

२. अवितक्कसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो ... पे०...
आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – “विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त,

१. सारीपुत्तो – स्या० । २. सावत्थि – सी०, रो० । ३. अज्झोगाहेत्वा – सी०, रो० ।
४. सायन्हसमयं – सी०, स्या०, रो० । ५. पटिसल्लाना – सी०; पटिसल्लाना – स्या०,
रो० । ६-६. पठमज्ज्ञानं – सी०, रो० ।

इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । कतमेनायस्मा सारि-
पुत्तो अज्ज विहारेण विहासी” ति ?

“इधाहं, आवुसो, वितक्कविचारानं वूपसमा अज्जत्तं सम्प-
सादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं
दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति — 5
‘अहं दुतियं ज्ञानं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं दुतियं ज्ञानं समापन्नो’ ति वा
‘अहं दुतिया ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

B. 198

“तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कार-
मानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति —
‘अहं दुतियं ज्ञानं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं दुतियं ज्ञानं समापन्नो’ ति वा 10
‘अहं दुतिया ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

३. पीतिसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो ... पे०...

“विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो
परियोदातो । कतमेनायस्मा सारिपुत्तो अज्ज विहारेण विहासी” ति ?

“इधाहं, आवुसो, पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहासि^१ सतो 15
च सम्पजानो सुखं च कायेन पटिसंवेदेमि; यं तं अरिया आचिक्खन्ति
‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततियं^२ ज्ञानं^३ उपसम्पज्ज विहरामि ।
तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति — ‘अहं ततियं ज्ञानं समापज्जामी’ ति
वा ‘अहं ततियं ज्ञानं समापन्नो’ ति वा ‘अहं ततिया ज्ञाना वुट्ठितो’ ति
वा” ति । 20

R. 237

“तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कार-
मानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति —
‘अहं ततियं ज्ञानं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं ततियं ज्ञानं समापन्नो’ ति
वा ‘अहं ततिया ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

४. उपेक्खामुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो ... पे०... 25

“विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो
परियोदातो । कतमेनायस्मा सारिपुत्तो अज्ज विहारेण विहासी” ति ?

१. विहरामि — सी०, स्या०, रो० । २-२. ततियज्ज्ञानं — सी०, रो०

B. 199

“इधाहं, आवुसो, सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति — ‘अहं चतुत्थं ज्ञानं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं चतुत्थं ज्ञानं समापन्नो’ ति वा ‘अहं चतुत्था ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

“तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कार-मानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति — ‘अहं चतुत्थं ज्ञानं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं चतुत्थं ज्ञानं समापन्नो’ ति वा ‘अहं चतुत्था ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

५. आकासानञ्चायतनसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो ... पे०... इधाहं, आवुसो, सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरामि ... पे०... वुट्ठितो ति वा ति ।

६. विञ्जाणञ्चायतनसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो ... पे०... इधाहं, आवुसो, सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म विञ्जाण-ञ्चायतनं^१ उपसम्पज्ज विहरामि ... पे०... वुट्ठितो ति वा ति ।

७. आकिञ्चञ्जायतनसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो ... पे०... इधाहं, आवुसो, सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म, नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरामि ... पे०... वुट्ठितो ति वा ति ।

८. नेवसञ्ज्ञानासञ्चायतनसुत्तं

R. 238

८. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो ... पे०... इधाहं, आवुसो^२, आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्ज्ञानासञ्चा-यतनं उपसम्पज्ज विहरामि .... पे०... वुट्ठितो ति वा ति ।

१. अनन्त ० — सी०, स्या०, रो० । २. आवुसो सब्बसो — सी०, रो० ।

६. निरोधसमापत्तिमुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो ... पे०...
 “इधाहं, आवुसो, सब्बसो नेवसञ्जानासञ्जायतनं समतिक्कम्म सञ्जा-
 वेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति —
 ‘अहं सञ्जावेदयितनिरोधं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं सञ्जावेदयित-
 निरोधं समापन्नो’ ति वा ‘अहं सञ्जावेदयितनिरोधा वुट्ठितो’ ति 5
 वा” ति ।

B. 200

“तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कार-
 मानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति —
 ‘अहं सञ्जावेदयितनिरोधं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं सञ्जावेदयित-
 निरोधं समापन्नो’ ति वा ‘अहं सञ्जा वेदयितनिरोधा वुट्ठितो’ ति 10
 वा” ति ।

१०. सूचिमुखीसुत्तं

१०. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो राजगहे विहरति वेळुवने
 कलन्दकनिवापे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा
 पत्तचीवरमादाय राजगहे^१ पिण्डाय पाविसि । राजगहे सपदानं पिण्डाय
 चरित्वा तं पिण्डपातं अञ्जतरं कुट्टमूलं^२ निस्साय परिभुञ्जति^३ । अथ 15
 खो सूचिमुखी^४ परिब्बाजिका^५ येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उप-
 सङ्गमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच —

“किं नु खो, समण, अधोमुखो भुञ्जसी” ति ?

“न ख्वाहं, भगिनि, अधोमुखो भुञ्जामी” ति ।

“तेन हि, समण, उब्भमुखो भुञ्जसी” ति ? .

20

“न ख्वाहं, भगिनि, उब्भमुखो भुञ्जामी” ति ।

“तेन हि, समण, दिसामुखो भुञ्जसी” ति ?

R. 239

“न ख्वाहं, भगिनि, दिसामुखो भुञ्जामी” ति ।

“तेन हि, समण, विदिसामुखो भुञ्जसी” ति ?

“न ख्वाहं, भगिनि, विदिसामुखो भुञ्जामी” ति ।

25

१. राजगहं—सी०, स्या० । २. कुट्टमूलं—म०; कुट्टं—रो० । ३. भुञ्जति—स्या० ।

४. सूचिमुखी—म०, रो० । ५. परिब्बाजिका—स्या० ।

“किं नु, समण, अधोमुखो भुञ्जसी’ ति इति पुट्ठो समानो ‘न ख्वाहं, भगिनि, अधोमुखो भुञ्जामी’ ति वदेसि । ‘तेन हि, समण, उब्भ-
मुखो भुञ्जसी’ ति इति पुट्ठो समानो ‘न ख्वाहं, भगिनि, उब्भमुखो
भुञ्जामी’ ति वदेसि । ‘तेन हि, समण, दिसामुखो भुञ्जसी’ ति इति
5 पुट्ठो समानो ‘न ख्वाहं, भगिनि, दिसामुखो भुञ्जामी’ ति वदेसि । ‘तेन
हि, समण, विदिसामुखो भुञ्जसी’ ति इति पुट्ठो समानो ‘न ख्वाहं,
भगिनि, विदिसामुखो भुञ्जामी’ ति वदेसि । कथञ्चरहि, समण,
भुञ्जसी’ ति ?

B. 201

“ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा वत्थुविज्जातिरच्छान-
10 विज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समण-
ब्राह्मणा ‘अधोमुखा भुञ्जन्ती’ ति । ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा
नक्खत्तविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे
वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा ‘उब्भमुखा भुञ्जन्ती’ ति । ये हि केचि,
भगिनि, समणब्राह्मणा दूतेय्यपहिणगमनानुयोगाय^१ मिच्छाजीवेन जीविकं
15 कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा ‘दिसामुखा भुञ्जन्ती’ ति ।
ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा अङ्गविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छा-
जीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा ‘विदिसा-
मुखा भुञ्जन्ती’ ति ।

“सो ख्वाहं, भगिनि, न वत्थुविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छा-
20 जीवेन जीविकं कप्पेमि, न नक्खत्तविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन
जीविकं कप्पेमि, न दूतेय्यपहिणगमनानुयोगाय मिच्छाजीवेन जीविकं
कप्पेमि, न अङ्गविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं
कप्पेमि । धम्मेन भिक्खं परियेसामि; धम्मेन भिक्खं परियेसित्वा
भुञ्जामी’ ति ।

R. 240 25

अथ खो सूचिमुखी परिब्बाजिका राजगहे रथियाय रथियं
सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा एवमारोचेसि — “धम्मिकं समणा
सक्यपुत्तिया आहारं आहारेन्ति; अनवज्जं समणा सक्यपुत्तिया आहारं
आहारेन्ति । देथ समणानं सक्यपुत्तियानं पिण्डं” ति ।

सारिपुत्तसंयुत्तं समत्तं ।

१. ० पहीणगमनानुयोगा — सी०; ० पहीणगमनानुयोगा — रो०; ० योगा — स्या० ।

तस्सुद्धानं

*विवेकजं^१ अवितक्कं^२, पीति उपेक्खा^३ चतुत्थकं^३ ।
 आकासञ्चेव विञ्जाणं, आकिञ्चं नेवसञ्जिना ।
 निरोधो^४ नवमो^४ वुत्तो, दसमं सूचिमुखी चा ति* ॥

—:०:—

१. विवेकं—स्या०, रो० । २. ० च—स्या०, रो० । ३-३ उपेक्खा च आकासं—सी० ।
 ४-४. निरोधेनगहे—रो० ।

- एत्थ सी० पोत्थके अयं गाथा दिस्सति —

विवेकजं अवितक्कं पीति उपेक्खा च आकासं । .

विञ्जाणञ्चेव आकिञ्चञ्जा .

नेवसञ्जा च निरोधो सूचिमुखी चा ति ॥

२६. नागसंयुतं

१. सुद्धिकसुत्तं

B. 202

१. सावत्थिनिदानं । “चतस्सो इमा, भिक्खवे, नागयोनियो । कतमा चतस्सो ? अण्डजा नागा, जलाबुजा नागा, संसेदजा नागा, ओपपातिका^१ नागा — इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो नागयोनियो” ति ।

२. पणीततरसुत्तं

R. 241

२. सावत्थिनिदानं । “चतस्सो इमा, भिक्खवे, नागयोनियो । कतमा चतस्सो ? अण्डजा नागा, जलाबुजा नागा, संसेदजा नागा, ओपपातिका नागा । तत्र, भिक्खवे, अण्डजेहि नागेहि जलाबुजा च संसेदजा च ओपपातिका च नागा पणीततरा । तत्र, भिक्खवे, अण्डजेहि च जलाबुजेहि च नागेहि संसेदजा च ओपपातिका च नागा पणीततरा । तत्र, भिक्खवे, अण्डजेहि च जलाबुजेहि च संसेदजेहि च नागेहि ओपपातिका नागा पणीततरा । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो नागयोनियो” ति ।

३. उपोसथसुत्तं

३. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं^२ अभिवादेत्वा^३ एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतद्वोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे अण्डजा नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चानं अण्डजानं नागानं एवं होति — ‘मयं खो पुब्बे कायेन द्वयकारिनो अहुम्ह, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा द्वयकारिनो । ते मयं कायेन द्वयकारिनो, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा द्वयकारिनो, कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहव्यतं^४ उपपन्ना । सचज्ज मयं कायेन सुचरितं चरेय्याम, वाचाय सुचरितं चरेय्याम, मनसा सुचरितं चरेय्याम,

१. उपपातिका — स्या० । २-३. म० पोत्थके नत्थि । ३. सहव्यतं — सी०, रो० ।

एवं मयं कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्याम ।
हन्द मयं एतरहि कायेन सुचरितं चराम, वाचाय सुचरितं चराम, मनसा
सुचरितं चरामा' ति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चे
अण्डजा नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती' ति ।

B. 203

४. दुतियउपोसथसुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जातरो भिक्खु येन भगवा 5
... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु
खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे जलाबुजा नागा उपोसथं उप-
वसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती' ति ? (सब्बं वित्थारेत्तब्बं)

R. 242

“अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चे जलाबुजा
नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती' ति ।

10

५. ततियउपोसथसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं
एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे संसेदजा
नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती' ति ?

(सब्बं वित्थारेत्तब्बं)

“अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चे संसेदजा
नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती' ति ।

15

६. चतुर्थउपोसथसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं
एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे ओप-
पातिका नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती' ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चानं ओपपातिकानं नागानं एवं होति —

‘मयं खो पुब्बे कायेन द्वयकारिनो अहुम्ह, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा 20
द्वयकारिनो । ते मयं कायेन द्वयकारिनो, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा
द्वयकारिनो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहब्ब्यतं
उपपन्ना । सचज्ज मयं कायेन सुचरितं चरेय्याम, वाचाय ... मनसा
सुचरितं चरेय्याम, एवं मयं कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं
उपपज्जेय्याम । हन्द मयं एतरहि कायेन सुचरितं चराम, वाचाय ... मनसा 25

B. 204,
R. 243

सुचरितं चरामा' ति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो ओपपातिका नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्टकाया च भवन्ती' ति ।

७. सुतसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती' ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी होति, मनसा द्वयकारी होति । तस्स सुतं होति — ‘अण्डजा नागा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जेय्यं’ ति ।
10 सो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती' ति ।

८. दुतियसुतसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती' ति ... पे०...
15 अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती ति ।

R. 244

९. ततियसुतसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा संसेदजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती' ति ... पे०...
20 अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा संसेदजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती ति ।

B. 205

कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं नागानं ... पे०... संसेदजानं नागानं ... पे०... ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुतं होति— ‘ओपपातिका नागा दीघायुका
5 वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं’ ति । सो अन्नं देति ... पे०... पानं देति ... पे०... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु,
R 246 हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती” ति । (इमिना पेय्यालेन दस^१ दस सुत्तान्ता कातब्बा । एवं चतूसु योनीसु चत्तालीसं^२ वेय्याकरणा^३ होन्ति^४ । पुरिमेहि पन दसहि सुत्तान्तेहि सह होन्ति पण्णाससुत्तान्ता ति ।)

नागसंयुक्त समत्तं ।

तस्सुद्धानं

*सुद्धिकं^५ पणीततरं, चतुरो च उपोसथा ।
तस्स सुतं चतुरो च, दानूपकारा च^६ तालीसं^७ ।
15 पण्णासं^८ पिण्डतो सुत्तां, नागमिह सुप्पकासिता ति* ॥

—:०—

१. सह—स्या०; सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २. चत्तारीसं—सी०; चत्तारीस—रो०; चत्तालीसं—स्या० । ३. वेय्याकरणानि—सी०, रो० । ४. कातब्बानि—सी०, रो०; कातब्बा—स्या० । ५. सुद्धिकं च—स्या०; सुद्धिकं च—रो० । ६-६. चतुरो—स्या०, रो० । ७-७. स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । *—*. एत्थ सी० पोत्थके अयं गाथा दिस्सति—

सुद्धिकं पणीततरं चत्तारो उपोसथ पुच्छका ।

तस्स सुतं चत्तारो चतुरो सुचरितेन ।

दानूपकारा चत्तारो नागे सुप्पकासिता ॥

३०. सुपण्णसंयुत्तं

१. सुद्धिकसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं । “चतस्सो इमा, भिक्खवे, सुपण्ण-
योनियो । कतमा चतस्सो ? अण्डजा सुपण्णा, जलाबुजा सुपण्णा,
संसेदजा सुपण्णा, ओपपातिका^१ सुपण्णा — इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो
सुपण्णयोनियो” ति ।

B. 207

२. हरन्तिसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । “चतस्सो इमा, भिक्खवे, सुपण्ण- 5 R 247
योनियो । कतमा चतस्सो ? अण्डजा ... पे०... इमा खो, भिक्खवे,
चतस्सो सुपण्णयोनियो । तत्र, भिक्खवे, अण्डजा सुपण्णा अण्डजे^२ व^३ नागे
हरन्ति न जलाबुजे न संसेदजे न ओपपातिके । तत्र, भिक्खवे, जलाबुजा
सुपण्णा अण्डजे च जलाबुजे च नागे हरन्ति न संसेदजे न ओपपातिके ।
तत्र, भिक्खवे, संसेदजा सुपण्णा अण्डजे च जलाबुजे च संसेदजे च नागे 10
हरन्ति न ओपपातिके । तत्र, भिक्खवे, ओपपातिका सुपण्णा अण्डजे
च जलाबुजे च संसेदजे च ओपपातिके च नागे हरन्ति । इमा खो, भिक्खवे,
चतस्सो सुपण्णयोनियो” ति ।

३. द्वयकारीसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । अञ्जतरौ भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि ;
उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं 15
निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को
पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं
सहव्यतं^३ उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी,
मनसा द्वयकारी । तस्स सुतं होति — ‘अण्डजा सुपण्णा दीघायुका वण्ण- 20
वन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं
मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जेय्यं’ ति । सो कायस्स भेदा

१. उपपातिका — स्या० । २-२. अण्डजे — सा०, स्या०, रो० । ३. सहव्यतं —
सी०, रो० ।

B. 208

परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ।

४-६. दुतियादिद्वयकारीसुत्तत्तिकं

R. 248 5 ४-६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं सुपण्णानं ...पे०...संसेदजानं सुपण्णानं ...पे०...ओपपातिकानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी मनसा द्वयकारी । तस्स सुतं होति — ‘ओपपातिका सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं’ ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ।

७-१६. अण्डजदानूपकारसुत्तदसकं

15 ७-१६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुतं होति — ‘अण्डजा सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं’ ति । सो अन्नं देति ... पे०... पानं देति ... वत्थं देति ... यानं देति ... मालं देति ... गन्धं देति ... विलेपनं देति ... सेय्यं देति ... आवसथं देति ... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ।

१७-४६. जलाबुजदानूपकारसुत्तं

१७-४६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु
भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो
कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं सुपण्णानं ... पे०... संसेदजानं
सुपण्णानं ... पे०... ओपपातिकानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ?

B. 209

R. 249

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, 5
मनसा द्वयकारी । तस्स सुत्तं होति — ‘ओपपातिका सुपण्णा दीघायुका
वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा
परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जेय्यं’ ति । सो अन्नं
देति ... पे०... पानं देति ... पे०... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं
मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, 10
हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं
सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ।

(एव पिण्डकेन छत्तालीसं^१ सुत्तन्ता होन्ति ।)

सुपण्णसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

सुद्धिकं^२ हरन्ति चेव, द्वयकारी च^३ चतुरो^४ ।

दानूपकारा तालीसं^५, सुपण्णे^६ सुप्पकासिता^६ ति ॥

— . . . —

१. छत्तालीसं — स्या० ; छत्तालीस — रो० । २. सुद्धिकं — सी०, स्या०, रो० ।
३-३. चतुरो च — सी०, रो० ; चतुरो पि च — स्या० । ४. च चत्तारो — रो० ; चत्तारी —
सी० ; चत्तारो — स्या० । ५. सुपण्णा — सी०, रो० ; सुपण्णेहि — स्या० । ६. सुप्पकासिता
— रो० ।

३१. गन्धब्बकायसंयुतं

१. सुद्धिकसुत्तं

B. 210

R. 250

१. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डिकस्स आरामे ... पे०... भगवा एतदवोच — “गन्धब्बकायिके वो,
भिक्षवे, देवे देसेस्सामि । तं सुणाथ । कतमा^१ च, भिक्षवे, गन्धब्ब-
कायिका देवा ? सन्ति, भिक्षवे, मूलगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति,
5 भिक्षवे, सारगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्षवे, फेग्गुगन्धे अधि-
वत्था देवा । सन्ति, भिक्षवे, तच्चगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्षवे,
पपटिकगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्षवे, पतगन्धे अधिवत्था देवा ।
सन्ति, भिक्षवे, पुप्फगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्षवे, फलगन्धे
अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्षवे, रसगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति,
10 भिक्षवे, गन्धगन्धे अधिवत्था देवा । इमे वुच्चन्ति, भिक्षवे, गन्धब्ब-
कायिका देवा” ति ।

२. सुचरितसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्षु भगवन्तं
एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स
भेदा परं मरणा गन्धब्बकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ?

15

“इध, भिक्षु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं
चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति — गन्धब्बकायिका देवा
दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं
कायस्स भेदा परं मरणा गन्धब्बकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं’
ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धब्बकायिकानं देवानं सहब्यतं
20 उपपज्जति । अयं खो, भिक्षु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स
भेदा परं मरणा गन्धब्बकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ।

३. मूलगन्धदातासुत्तं

R. 251

३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्षु भग-
वन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो

१. कतमे — सी०, स्या०, रो० ।

कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उप-
पज्जती” ति ?

B. 211

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं
चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति – ‘मूलगन्धे अधिवत्था
देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति – ‘अहो 5
वताहं कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं
उपपज्जेय्यं’ ति । सो दाता होति मूलगन्धानं । सो कायस्स भेदा परं
मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो,
भिक्खु, हेतु ... पे०... येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे
अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उपपज्जती” ति । 10

४-१२. सारगन्धादिदातासुत्तनवकं

४-१२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु
भगवन्तं एतदवोच – “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो
कायस्स भेदा परं मरणा सारगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पे०... फेग्गुगन्धे
अधिवत्थानं देवानं ... तच्चगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पपटिकगन्धे अधि-
वत्थानं देवानं ... पत्तगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पुप्फगन्धे अधिवत्थानं 15
देवानं ... फलगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... रसगन्धे अधिवत्थानं देवानं ...
गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु”, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं
चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति – ‘सारगन्धे अधिवत्था
देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति – ‘अहो 20
वताहं कायस्स भेदा परं मरणा सारगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पे०...
फेग्गुगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... तच्चगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पपटिक-
गन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पत्तगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पुप्फगन्धे
अधिवत्थानं देवानं ... फलगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... रसगन्धे अधि-
वत्थानं देवानं ... गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्यं’ 25
ति । सो दाता होति सारगन्धानं ... पे०... सो दाता होति फेग्गुगन्धानं
... सो दाता होति तच्चगन्धानं ... सो दाता होति पपटिकगन्धानं ... सो
दाता होति पत्तगन्धानं ... सो दाता होति पुप्फगन्धानं ... सो दाता होति
फलगन्धानं ... सो दाता होति रसगन्धानं ... सो दाता होति गन्धगन्धानं ।

R. 252

१. भिक्खवे भिक्खु – स्या० ।

B. 212

सो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उप-
पज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स
भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ।

१३-२२. मूलगन्धदानूपकारसुत्तदसकं

१३-२२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु
5 भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो
कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उप-
पज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं
चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति — ‘मूलगन्धे अधिवत्था
10 देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो
वताहं कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं
उपपज्जेय्यं’ ति । सो अन्नं देति ... पे०... पानं देति ... वत्थं देति ... यानं
देति ... मालं देति ... गन्धं देति ... विलेपनं देति ... सेय्यं देति ... आवासथं
देति ... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं
15 देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन
मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं
उपपज्जती” ति ।

२३-११२. सारगन्धादिदानूपकारसुत्तनवुत्तिकं

R. 253

२३-११२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु
भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधे-
20 कच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सारगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पे०...
फेगुगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... तच्चगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पपटिक-
गन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पत्तगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पुप्फगन्धे
अधिवत्थानं देवानं ... फलगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... रसगन्धे अधि-
वत्थानं देवानं ... गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ?

25 “इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं
चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति — ‘गन्धगन्धे अधिवत्था
देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो

वताहं कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं
 उपपज्जेय्यं' ति । सो अन्नं देति ... पे०... पानं देति ... वत्थं देति ... यानं
 देति ... मालं देति ... गन्धं देति ... विलेपनं देति ... सेय्यं देति ...
 आवसथं देति ... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे
 अधिवत्थानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं 5
 पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं
 देवानं सहब्यतं उपपज्जती'' ति ।

B 213

(एवं पिण्डकेन एकसतं च द्वादस च सुत्तन्ता होन्ति ।)

गन्धव्वकायसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

सुद्धिकं^१ च सुचरितं, दाता हि अपरे दस^२ ।

दानूपकारा^३ सतथा^४, गन्धव्वे^५ सुप्पकासिता^६'' ति ॥

—:०:—

१. सुद्धिकं—सी०, स्या० । २. तयो—स्या० । ३. दानुपकारं—सी०; दानुपकारा—
 रो० । ४. दसथा—स्या०; दसमा—रो०; दसमं—सी० । ५. गन्धव्वे—स्या०, रो० ।
 ६. सुप्पकासितं—सी०; सुपकासिता—रो० ।

३२. वलाहकसंयुतं

१. सुद्धिकसुत्तं

B. 214,
R. 254

१. सावत्थिनिदानं । “वलाहककायिके वो”, भिक्खवे, देवे देसेस्सामि^३ । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, वलाहककायिका देवा ? सन्ति, भिक्खवे, सीतवलाहका देवा ; सन्ति उण्हवलाहका देवा ; सन्ति अब्भवलाहका देवा ; सन्ति वातवलाहका देवा ; सन्ति वस्सवलाहका देवा — इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, ‘वलाहककायिका देवा’” ति ।

२. सुचरितसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा वलाहककार्यिकानं देवानं सहब्यतं^४ उपपज्जती” ति ? “इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति — ‘वलाहककायिका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा वलाहककायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं’ ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा वलाहककायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा वलाहककायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ।

३-१२. सीतवलाहकदानूपकारसुत्तदसकं

३-१२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ?

R. 255

२० “इध भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति — ‘सीतवलाहका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं’

B. 215

१. रो० पोत्थके नत्थि । २. देसिस्सामि — सी०, स्या०, रो० । ३. सहब्यतं — सी०, रो० ।

ति । सो अन्नं देति ... पे०... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ।

१३-५२. उण्हवलाहकदानूपकारसुत्तं

१३-५२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु 5
भगवन्तं एतदवोच – “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा उण्हवलाहकानं देवानं ... पे०... अब्भवलाहकानं देवानं ... पे०... वातवलाहकानं देवानं ... पे०... वस्सवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं 10
चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति – ‘वस्सवलाहका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति – ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा वस्सवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं’ ति । सो अन्नं देति ... पे०... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा वस्सवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, 15
हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा वस्सवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती” ति ।

५३. सीतवलाहकसुत्तं

५३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भग-
वन्तं एतदवोच – “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा सीतं 20
होती” ति ।

R. 256

“सन्ति, भिक्खु, सीतवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एवं होति
– ‘यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा’^१ ति, तेसं तं चेतोपणिधिमन्वाय सीतं होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा सीतं होती” ति ।

५४. उण्हवलाहकसुत्तं

B. 216

५४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा उण्हं होती” ति ?

“सन्ति, भिक्खु, उण्हवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एवं होति— ‘यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा’ ति, तेसं तं चेतोपणिधिमन्वाय उण्हं होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा उण्हं होती” ति ।

५५. अग्भवलाहकसुत्तं

५५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा अग्भं होती” ति ?

10 “सन्ति, भिक्खु, अग्भवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एवं होति — ‘यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा’ ति, तेसं तं चेतोपणिधिमन्वाय अग्भं होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा अग्भं होती” ति ।

५६. वातवलाहकसुत्तं

५६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा वातो होती” ति ?

R. 257

“सन्ति, भिक्खु, वातवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एवं होति — ‘यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा’ ति, तेसं तं चेतोपणिधिमन्वाय वातो होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा वातो
20 होती” ति ।

५७. वस्सवलाहकसुत्तं

५७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा देवो वस्सती” ति ?

“सन्ति, भिक्खु, वस्सवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एवं होति — ‘यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा’ ति, तेसं तं चेतोपणिधि-मन्वाय देवो वस्सति । ‘अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा देवो वस्सती’ ति ।

B. 217

वलाहकसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

सुद्धिकं^१ सुचरितं च^२ दानूपकारपञ्चासं^३ ।

5

सीतं उण्हं च अण्भं च वातवस्सवलाहका ति ॥

—:०:—

१-१. देसना सुचरितञ्च — सी०, रो०; देसना सुचरिता — स्या० । २. दानुपकारी पञ्चकं — सी०; पञ्च दानुपकार पञ्चमं — स्या०; दानुपकारा पञ्चकं — रो० ।

३३. वच्छगोत्तसंयुतं

१. रूपअञ्जाणसुत्तं

B. 218

१. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डकस्स आरामे । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा
तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं
कथं सारणीयं^१ वोतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो
वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भो गोतम,
हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्प-
ज्जन्ति — सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको
ति वा, अनन्तवा लोको ति वा, तं जीवं तं सरीरं ति वा, अञ्जं जीवं
अञ्जं सरीरं ति वा, होति तथागतो परं मरणा ति वा, न होति तथागतो
10 परं मरणा ति वा, होति च न च होति तथागतो. परं मरणा ति वा, नेव
होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ?

R. 258

“रूपे खो, वच्छ, अञ्जाणा, रूपसमुदये अञ्जाणा, रूपनिरोधे
अञ्जाणा, रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्जाणा एवमिमानि^२
अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति — सस्सतो लोको ति वा
15 ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो,
वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके
उप्पज्जन्ति — सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०...
नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ।

२. वेदनाअञ्जाणसुत्तं

२. सार्वत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परि-
20 ब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो
यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति — सस्सतो
लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति
तथागतो परं मरणा ति वा” ति ?

“वेदनाय खो, वच्छ, अञ्जाणा, वेदनासमुदये अञ्जाणा,
B. 219 25 वेदनानिरोधे अञ्जाणा, वेदनानिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्जाणा

१. सारणीयं — सी०, स्था०, रो० । २. एवमिमानि — सी० ।

एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानि-
मानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो 5
परं मरणा ति वा” ति ।

३. सञ्जाअञ्जाणसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परि-
ब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो
यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति 10
तथागतो परं मरणा ति वा” ति ?

R 259

“सञ्जाय खो, वच्छ, अञ्जाणा, सञ्जासमुदये अञ्जाणा,
सञ्जानिरोधे अञ्जाणा, सञ्जानिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्जाणा
एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति 15
तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानि-
मानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो
परं मरणा ति वा” ति ।

४. सङ्खारअञ्जाणसुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परि- 20
ब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो
यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथा-
गतो परं मरणा ति वा” ति ?

“सङ्खारेसु खो, वच्छ, अञ्जाणा, सङ्खारसमुदये अञ्जाणा, 25
सङ्खारनिरोधे अञ्जाणा, सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्जाणा

B 220

एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छं, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति
5 वा, असस्सतो लोको ति वा .. पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ।

५. विज्जाणअज्जाणसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो
R. 260 10 लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ?

“विज्जाणे खो, वच्छ, अज्जाणा, विज्जाणसमुदये अज्जाणा, विज्जाणनिरोधे अज्जाणा, विज्जाणनिरोधगामिनिया पटिपदाय अज्जाणा एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति
15 – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ....पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ।

६-१०. रूपअदस्सनादिसुत्तपञ्चकं

20 ६-१०. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ?

25 रूपे खो, वच्छ, अदस्सना ... पे०... रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अदस्सना ... पे०... वेदनाय ... सज्जाय ... सङ्खारेसु खो, वच्छ,

अदस्सना ... पे०... विञ्जाणे खो, वच्छ, अदस्सना ... पे०.. विञ्जाण-
निरोधगामिनिया पटिपदाय अदस्सना ... पे०... ।

११-१५. रूपअनभिसमयादिसुत्तपञ्चकं

११. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, अनभिसमया ... पे०... B. 221
रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अनभिसमया ... पे०... ।

१२. सावत्थिनिदानं । वेदनाय खो, वच्छ, अनभिसमया 5
... पे०... ।

१३. सावत्थिनिदानं । सञ्जाय खो, वच्छ, अनभिसमया
... पे०... ।

१४. सावत्थिनिदानं । सङ्खारेसु खो, वच्छ, अनभिसमया 10
... पे०... ।

१५. सावत्थिनिदानं । विञ्जाणे खो, वच्छ, अनभिसमया
... पे०... ।

१६-२०. रूपअननुबोधादिसुत्तपञ्चकं

१६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परि- R. 261
ब्बाजको भगवन्तं एतदवोच - को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो
... पे०... ? 15

रूपे खो, वच्छ, अननुबोधा ... पे०... रूपनिरोधगामिनिया पटि-
पदाय अननुबोधा ... पे०... ।

१७. सावत्थिनिदानं । वेदनाय खो, वच्छ ... पे०... ।

१८. सावत्थिनिदानं । सञ्जाय खो, वच्छ ... पे०... ।

१९. सावत्थिनिदानं । सङ्खारेसु खो, वच्छ ... पे०... । 20

२०. सावत्थिनिदानं । विञ्जाणं खो, वच्छ अननुबोधा
... पे०... विञ्जाणनिरोधगामिनिया पटिपदाय अननुबोधा ।

२१-२५. रूपअप्पटिवेधादिसुत्तपञ्चकं

२१-२५. सावत्थिनिदानं । को नु खो, भो गोतम, हेतु को
पच्चयो ... पे०... रूपे खो, वच्छ, अप्पटिवेधा ... पे०... विञ्जाणे खो,
वच्छ, अप्पटिवेधा ... पे०... । 25

२६-३०. रूपअसल्लक्खणादिसुत्तपञ्चकं

२६-३०. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, असल्लक्खणा
... पे०... विञ्जाणे खो, वच्छ, असल्लक्खणा ... पे०... ।

३१-३५. रूपअनुपलक्खणादिसुत्तपञ्चकं

B 222

३१-३५. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, अनुपलक्खणा
... पे०... विञ्जाणे खो, वच्छ, अनुपलक्खणा ... पे०... ।

३६-४०. रूपअप्पच्चुपलक्खणादिसुत्तपञ्चकं

5

३६-४०. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, अप्पच्चुपलक्खणा
... पे०... विञ्जाणे खो, वच्छ, अप्पच्चुपलक्खणा ... पे०... ।

४१-४५. रूपअसमपेक्खणादिसुत्तपञ्चकं

४१-४५. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, असमपेक्खणा
... पे०... विञ्जाणे खो, वच्छ, असमपेक्खणा ... पे०... ।

४६-५०. रूपअप्पच्चुपेक्खणादिसुत्तपञ्चकं

R. 262

४६-५०. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, अप्पच्चुपेक्खणा
10 ... पे०... विञ्जाणे खो, वच्छ, अप्पच्चुपेक्खणा ... पे०... ।

५१-५४. रूपअप्पच्चक्खकम्मादिसुत्तचतुक्कं

५१. सावत्थिनिदानं । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन
भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोद-
नीयं कथं सारणीयं^१ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो
खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच - “को नु खो, भो गोतम,
15 हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्प-
ज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो
परं मरणा ति वा” ति ?

रूपे खो, वच्छ, अप्पच्चक्खकम्मा, रूपसमुदये अप्पच्चक्ख-
कम्मा, रूपनिरोधे अप्पच्चक्खकम्मा, रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय
20 अप्पच्चक्खकम्मा ... पे०... ।

१. सारणीयं - सी०, स्ला०, रो० ।

५२. सावत्थिनिदानं । वेदनाय खो, वच्छ, अप्यच्चक्खकम्म
... पे०... वेदनानिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्यच्चक्खकम्म ... पे०... ।

५३. सावत्थिनिदानं । सञ्जाय खो, वच्छ, अप्यच्चक्खकम्म
... पे०... सञ्जानिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्यच्चक्खकम्म ... पे०... ।

५४. सावत्थिनिदानं । सङ्घारेसु खो, वच्छ, अप्यच्चक्ख- 5 B. 223
कम्म ... पे०... सङ्घारनिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्यच्चक्खकम्म
... पे०... ।

५५. विज्ञानाण्यप्यच्चक्खकम्मसुत्तं

५५. सावत्थिनिदानं । “विज्ञाने खो, वच्छ, अप्यच्चक्ख-
कम्म, विज्ञानसमुदये अप्यच्चक्खकम्म, विज्ञाननिरोधे अप्यच्च-
क्खकम्म, विज्ञाननिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्यच्चक्खकम्म । एव- 10
मिमानि^१ अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति — सस्सतो R. 263
लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो
परं मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि
अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति — सस्सतो लोको ति वा,
असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा लोको ति वा, 15
तं जीवं तं सरीरं ति वा, अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं ति वा, होति तथागतो
परं मरणा ति वा, न होति तथागतो परं मरणा ति वा, होति च न च होति
तथागतो परं मरणा ति वा, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा
ति वा” ति ।

वच्छगोत्तसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

अञ्जाणा अदस्सना^१ चेव^२, अनभिसमया अननुबोधा । 20
अप्यटिवेधा असल्लक्खणा, अनुपलक्खणेन^३ अप्यच्चुपलक्खणा ।
असमपेक्खणा अप्यच्चुपेक्खणा, अप्यच्चक्खकम्मं ति ॥

—:०:—

१. एवमानि — सी० । २-२ अदस्सनञ्चेव — स्या०; अदस्सनं चेव — रो० ।

३४. भानसंयुतं

१. समाधिमूलकसमापत्तिसुत्तं

B. 224

R. 264

१. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मिं समाधिकुसलो ।
- 5 इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मिं समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं समाधिकुसलो च होति समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मिं समाधिकुसलो च होति समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो^१ च
- 10 उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अगमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मिं समाधिकुसलो च होति समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो चा” ति ।

२. समाधिमूलकठितिसुत्तं

15

२. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मिं ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं ठितिकुसलो होति, न समाधिस्मिं समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मिं समाधिकुसलो होति न च
- 20 समाधिस्मिं ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं समाधिकुसलो च होति समाधिस्मिं ठितिकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मिं समाधिकुसलो च होति समाधिस्मिं ठितिकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा

R. 265

नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिमहा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो चा' ति ।

३. समाधिमूलकवुट्ठानसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०... पवरो चा' ति ।

15

४. समाधिमूलककलितसुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि कलितकुसलो^१ । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि कलितकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि कलितकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि कलितकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि कलितकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०... पवरो चा' ति ।

R. 266

20

25

१ कल्लकुसलो - रो० ।

५. समाधिमूलकआरम्भणसुत्तं

B. 226

५. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि आरम्भणकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि आरम्भणकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो ।
- 5 इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि आरम्भणकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्भणकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्भणकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो
- 10 च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०... पवरो चा” ति ।

• ———

६. समाधिमूलकगोचरसुत्तं

R. 267

६. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि गोचरकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि गोचरकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो च
- 20 उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०... पवरो चा” ति ।

—————

७. समाधिमूलकअभिनीहारसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो ।
- 25

इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च । तत्र भिक्खवे, ज्ञायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च 5 सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०... पवरो चा' ति ।

B. 227

८. समाधिमूलकसक्कच्चकारीसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी 10 समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च । 15 तत्र, भिक्खवे, ज्ञायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०.. पवरो चा' ति ।

R. 268

९. समाधिमूलकसातच्चकारीसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, 20 न समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सातच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, 25 ज्ञायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सातच्चकारी

च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०... पवरो चा” ति ।

१०. समाधिमूलकसप्पायकारीसुत्तं

B. 228

१०. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मिं सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं सप्पायकारी होति, न समाधिस्मिं समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मिं समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मिं सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं समाधिकुसलो च होति समाधिस्मिं सप्पायकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मिं समाधिकुसलो च होति समाधिस्मिं सप्पायकारी च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०... पवरो चा” ति । (समाधिमूलक)

R. 269

११. समापत्तिमूलकठितिसुत्तं

११. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मिं ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं ठिति कुसलो होति, न समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मिं ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मिं ठितिकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मिं ठितिकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०... पवरो चा” ति ।

१२. समापत्तिमूलकबुट्ठानसुत्तं

१२. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो

होति, न समाधिस्मि वुट्टानकुसलो । इध, पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी
 समाधिस्मि वुट्टानकुसलो, होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध
 पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न
 च समाधिस्मि वुट्टानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी B. 229
 समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्टानकुसलो च । 5 R. 270
 तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी ... पे०... पवरो चा" ति ।

१३. समापत्तिमूलककलितसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे
 चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो
 होति, न समाधिस्मि कलितकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी
 समाधिस्मि कलितकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध 10
 पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न
 च समाधिस्मि कलितकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी
 समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि कलितकुसलो च ।
 तत्र ... पे०... पवरो चा" ति ।

१४. समापत्तिमूलकआरम्मणसुत्तं

१४. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे 15
 चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो
 होति, न समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी
 समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो ।
 इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति
 न च समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी 20
 समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च ।
 तत्र ... पे०... पवरो चा" ति ।

१५. समापत्तिमूलकगोचरसुत्तं

१५. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खव, ज्ञायी । कतमे
 चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो R. 271
 होति, न समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी 25

- समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि गोचरकुसलो च ।
- B. 230 5 तत्र ... पे०... पवरो चा” ति ।

१६. समापत्तिमूलकअभिनीहारसुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्ति-
10 कुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च । तत्र ... पे०... पवरो चा” ति ।

१७. समापत्तिमूलकसक्कच्चसुत्तं

१७. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे
15 चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी
20 समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च । तत्र ... पे०... पवरो चा” ति ।

१८. समापत्तिमूलकसातच्चसुत्तं

१८. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी
25 समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध

पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सातच्चकारी च । तत्र ... पे०... पवरो चा” ति ।

१६. समापत्तिमूलकसप्पायकारीसुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे 5 B. 231
चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो R. 272
होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि सप्पायकारी होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न च समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी 10 समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च । तत्र, भिक्खवे, ज्ञायं ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग- 15 मक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, ज्ञायं ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो चा” ति । (समापत्तिमूलक)

२०-२७. ठितिमूलकवुद्धानसुत्तादिग्रन्थकं

२०-२७. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि ठितिकुसलो 20 होति, न समाधिस्मि वुद्धानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि वुद्धानकुसलो होति, न समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि ठितिकुसलो होति न च समाधिस्मि वुद्धानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि ठितिकुसलो च होति समाधिस्मि वुद्धानकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, 25 ज्ञायं ज्ञायी ... पे०... उत्तमो च पवरो चा” ति । (पुरिममूलकानि विय याव सत्तवीसतिमा ठितिमूलकसप्पायकारीसुत्ता अट्ठ सुत्तानि पूरेतब्बानि । ठितिमूलकं) R. 273

२८-३४. वुट्टानमूलककल्लितसुत्तादिसत्तकं

२८-३४. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी ।
 कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं वुट्टानकुसलो
 B. 232, R. 274 ह्रीति, न समाधिस्मिं कल्लितकुसलो । समाधिस्मिं कल्लितकुसलो होति,
 न समाधिस्मिं वुट्टानकुसलो । नेव समाधिस्मिं वुट्टानकुसलो होति न च
 5 समाधिस्मिं कल्लितकुसलो । समाधिस्मिं वुट्टानकुसलो च होति समा-
 धिस्मिं कल्लितकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी... पे०... उत्तमो
 च पवरो चा” ति । (अट्ठवीमतिम पुरिममूलकानि विय याव चतुत्तिसत्तिमा
 वुट्टानमूलकसप्पायकारीसुत्ता सत्तसुत्तानि पूरेतब्बानि । वुट्टानमूलकं)

३५-४०. कल्लितमूलकआरम्मणसुत्तादिछक्कं

R. 275

३५-४०. सावत्थिनिदानं । “समाधिस्मिं कल्लितकुसलो होति,
 न समाधिस्मिं आरम्मणकुसलो । समाधिस्मिं आरम्मणकुसलो होति,
 10 न समाधिस्मिं कल्लितकुसलो । नेव समाधिस्मिं कल्लितकुसलो होति
 न च समाधिस्मिं आरम्मणकुसलो । समाधिस्मिं कल्लितकुसलो च होति
 समाधिस्मिं आरम्मणकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी ... पे०...
 उत्तमो च पवरो चा” ति । (पुरिममूलकानि विय याव चत्तालीसमा कल्लित-
 मूलकसप्पायकारीसुत्ता छ सुत्तानि पूरेतब्बानि । कल्लितमूलकं)

४१-४५. आरम्मणमूलकगोचरसुत्तादिपञ्चकं

R. 276

४१-४५. सावत्थिनिदानं । “समाधिस्मिं आरम्मणकुसलो
 15 होति, न समाधिस्मिं गोचरकुसलो । समाधिस्मिं गोचरकुसलो होति,
 न समाधिस्मिं आरम्मणकुसलो । नेव समाधिस्मिं आरम्मणकुसलो होति
 न च समाधिस्मिं गोचरकुसलो । समाधिस्मिं आरम्मणकुसलो च होति
 समाधिस्मिं गोचरकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी ... पे०...
 उत्तमो च पवरो चा” ति । (पुरिममूलकानि विय याव पञ्चचत्तालीसमा
 आरम्मणमूलकसप्पायकारी सुत्ता पञ्च सुत्तानि पूरेतब्बानि । आरम्मणमूलकं)

४६-४९. गोचरमूलकअभिनीहारसुत्तादिचतुक्कं

20

B. 233

४६. सावत्थिनिदानं । “समाधिस्मिं गोचरकुसलो होति, न
 समाधिस्मिं अभिनीहारकुसलो । समाधिस्मिं अभिनीहारकुसलो होति,

न समाधिस्मि गोचरकुसलो । नेव समाधिस्मि गोचरकुसलो होति न च
 समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । समाधिस्मि गोचरकुसलो च होति
 समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं,
 खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो
 तत्र अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, ग्वायं ज्ञायी समाधिस्मि 5
 गोचरकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं
 ज्ञायीनं ... पे०... उत्तमो च पवरो चा” ति ।

४७. समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्च-
 कारी ... पे०... । (वित्थारेत्तब्बं)

४८. समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि सातच्च- 10
 कारी ... पे०... ।

४९. समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि सप्पाय-
 कारी ... पे०... । (गोचरमलकं)

५०-५२. अभिनीहारमूलकसक्कच्चसुत्तादित्तिकं

५०. सावत्थिनिदानं । “समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति,
 न समाधिस्मि सक्कच्चकारी । समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न 15 R. 277
 समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । नेव समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो
 होति न च समाधिस्मि सक्कच्चकारी । समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो
 च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, ग्वायं ज्ञायी
 ... पे०... उत्तमो च पवरो चा” ति ।

५१. समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि 20
 सातच्चकारी ... पे०... ।

५२. समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि
 सप्पायकारी ... पे०... । (अभिनीहारमूलकं)

५३-५४. सक्कच्चमूलकसातच्चकारीसुत्तादिदुक्कं

५३. सावत्थिनिदानं । “समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न B. 234
 समाधिस्मि सातच्चकारी । समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि 25

सक्कच्चकारी । नेव समाधिस्मिं सक्कच्चकारी होति न च समाधिस्मिं सातच्चकारी । समाधिस्मिं सक्कच्चकारी च होति समाधिस्मिं सातच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ... पे०... उत्तमो च पवरो था” ति ।

- 5 ५४. समाधिस्मिं सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मिं सप्पायकारी ... पे०... ।

५५. सातच्चमूलकसप्पायकारीसुत्तं

५५. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं सातच्चकारी होति, न समाधिस्मिं सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं सप्पायकारी होति, न समाधिस्मिं सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मिं सातच्चकारी होति न च समाधिस्मिं सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मिं सातच्चकारी च होति समाधिस्मिं सप्पायकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मिं सातच्चकारी च होति समाधिस्मिं सप्पायकारी च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं^१, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अगमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मिं सातच्चकारी च होति समाधिस्मिं सप्पायकारी च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोक्खो^२ च उत्तमो च पवरो चा” ति ।

५६. इदमवोच भगवा । अत्तमना^३ ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति ।^४ (यथा पञ्चपञ्चासं वेय्याकरणानि होन्ति तथा वित्थारेतब्बानि)

ज्ञानसंयुत्तं समत्तं ।

तत्सुद्धानं

B. 235

समाधि समापत्तिं ठिति च^१, वुट्ठानं कलितारम्मणेन च । गोचरा^२ अभिनीहारो सक्कच्च, सातच्चकारी^३ अथो पि सप्पायं^४ ति ॥
खन्धवग्गो ततियो ।

१. नोनीतं—सा० । २. पामोक्खो—स्या० । ३. स्या० पोत्थके नत्थि । ४. गोचरं—स्या०, रो० । ५. सक्कच्च सातच्च—सी०, म० । ६. सप्पाया—सी० ।

तस्सुद्धानं

*खन्धराधसंयुत्तं च, दिट्ठि ओक्कन्त^१ उप्पादा ।
 किलेससारिपुत्ता च, नागा सुपण्णगन्धब्बा ।
 बलाहवच्छझानं ति, खन्धवग्गम्हि तेरसा ति* ॥

R. 279

खन्धवग्गसंयुत्तपालि निट्ठिता ।

—:०:—

१. ओक्कन्ति — रो० ।

— एत्थ स्या० पोत्थके इमा गाथायो दिस्सन्ति —

तत्र वग्गुद्धानं

नकुलपिता अनिच्चञ्च, भारं नतुम्हाकेन च ।
 अत्तदीपेन पञ्जासो, पठमो ति पवुच्चति ॥
 उपायो अरहं खज्जनियो, थेरं पुप्फेन पञ्चमं ।
 मज्झेपण्णासकोसलो, सम्बुद्धेन पकासितं ॥
 अत्तं धम्मकथिकाविज्जा, कुक्कुलं दिट्ठिपञ्चमं ।
 ततियो पण्णासको वुत्तो, निपातो ति पवुच्चती ति ॥
 खन्धराधदिट्ठि च ओक्कन्ति, उप्पादेन किलेसेन च ।
 सारीपुत्तो च नागो च, सुपण्णगन्धब्बकायिका ।
 बलाहो वच्छमोत्तो च, ज्ञानेन भवन्ति तेरसा ति ॥

विशेषपदानं

अनुवकमणिका

अ	अ	अत्ता होति, अदुक्खमसुखी	४३३-४३६
अकटविधा	४२३	— एकन्तदुक्खी	४३२
अकालिको	५६, १६७	— एकन्तसुखी	४३२
अकुप्पा मे विमुत्ति	१४४, २६४	— सुखदुक्खी	४३२
अकुसलवितक्का	३१८	अत्थसंहितं	१८६
अग्गबीजं	२८४	अत्थिकवादं, वदन्ति	४१६
अग्गमहेसी, कलिङ्गस्स रञ्जो	२१६	अत्थिता, लोके	१७
अधमूलं	२६६	अत्थिसम्मत्तं, लोके पण्डितानं	३५६
अचेलो, कस्सपो	१८, २०	अदुक्खमसुखा, वेदना	४६
अजातसत्तुकुमारो, देवदत्तस्स	२०१	अदुक्खमसुखी, अत्ता होति	४३३-४३६
अजातसत्तु, मागधो राजा	२२३	अदुक्खमसुखं, उपेक्खासतिपारिसुद्धिं	४५२
— वेदेहिपुत्तो	२२३	अधिच्चसमुप्पन्ना, जाति	६६
अजितपञ्चे, पारायने	४१	अधिच्चसमुप्पन्नं, जरामरणं	६६
अज्झत्तं सम्पसादनं	४५१	— दुक्खं १६, २०, ३१, ३२, ३६	
अज्झातित्थियपुब्बो	२०	— सुखदुक्खं, असय्यकारं ... २१, ३५	
अज्झातित्थियानं, परिब्बाजकानं आरामो	२६	अधिवचनपथा	२६६
अज्झातित्थिया, परिब्बाजका	१०२, ३३७	अधिवत्था देवा, गन्धगन्धे	४६४
अज्झाणं, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय	५	— तच्चगन्धे	४६४
— दुक्खनिरोधे	५	— पत्तगन्धे	४६४
— दुक्खसमुदये	५	— पपटिकगन्धे	४६४
— दुक्खे	५	— पुप्फगन्धे	४६४
अज्जो करोति, अज्जो पटिसवेदयति	६४	— फलगन्धे	४६४
अज्जं जीवं अज्जं सरीरं ति वा	५३, ४७२	— फेगुगन्धे	४६४
अट्ठकवग्गिये, मागण्डियपञ्चे	२४८, २५१	— मूलगन्धे	४६४
अट्ठङ्गिको, अरियो	३७	— रसगन्धे	४६४
— मग्गो	३७, ५०, २८६, २६०	— सारगन्धे	४६४
अट्ठ पुरिसभूमियो	४२३	अधोमुखो, भुज्जसि	४५३
अट्ठिकङ्कलो	१५६	अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि	११
अट्ठिपुञ्जो	१५६	अनन्तवा, लोको	४७२
अट्ठिरासि	१५६	अनमतग्गोयं, संसारो १५१, १५२, १५६-१५६, ३६५	
अतिचारिनी, राजगहे	२१५	अनागामिना	३८१
अत्तदीपा	२७४	अनाथपिण्डकस्स आरामे, जेतवने ३, १२, ६६, १११, ११५, १४३, १५१, १८०, १८७, १८६, २०३, २१६, २२३, २२७-२२६, ३३१, ४५०, ४५६, ४६४, ४७२	
अत्तवधाय	२००		
अन्तर्वाटुपादानं	५		

अनाथपिण्डको, गृहपति	५८
अनिकेतसारी	२४६
अनिमित्तो, समाधि	३१८
अनिम्माता	४२३
अनिम्मिता	४२३
अनुत्तरो	३११
अनुराधो, आयस्मा	३३७, ३३८
अनुरुद्धो, आयस्मा	१३२
अनोकसारी	२४८
अन्तरं सम्मसं	६२
अन्तवा लोको	४२६, ४७२
अन्ते, उभो	२०
अन्वये, ज्ञाणं	५१
अपुरक्खरानो	२५०
अप्पच्चया	४२२
अव्याकतं	१८६
अव्यापादच्छन्दो	१३०
अव्यापादपरियेसना	१३०
अव्यापादपरिळाहो	१३०
अव्यापादवितक्को	१२६
अव्यापादसङ्कप्पो	१३०
अव्यापादसञ्ज्जा	१३०
अभिनीहारकुसलो	४८१, ४८७
अभिसङ्कतं, कम्मं	५५
अभिसमयो, पञ्चाय	८६
अयुज्जायं विहरति, भगवा	३५८
अरञ्जाकुटिकायं	३३७
अरञ्जायतने, महासरसी	२२४
अरहता	३८१
अरियसावको	४१७, ४१८, ४२०, ४२१, ४२३-४२५, ४२८
— दिट्ठिसम्पन्नो	३८, ५०, ५१
अरियो, अट्ठङ्गिको मग्गो	३७, २८६, २९०
— तुण्हीभावो	२२७
अरूपभवो	४
अरूपी, अत्ता होति	४३१
अवक्कन्ति, नामरूपस्स	८६
अवन्तीसु विहरति, महाकच्चानो आयस्मा	२४८, २५१
अविचारं	४५१

अविज्जा	५
अविज्जाधातु	१३१
अविज्जानिदाना, सङ्खारा	१३
अविज्जानिरोधा, सङ्खारनिरोधो	१०, ३६
अविज्जानीवरणानं, सत्तानं	१५१, १५७
अविज्जापच्चया, सङ्खारा	३, ५, ८, ११, ५३
अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा, सङ्खारनिरोधो	३
अविज्जासमुदया, सङ्खारसमुदयो	३६
अविज्जूपनिसा, सङ्खारा	२८
अवितक्कं	४५१
अविनिपातधम्मो	४१७, ४१८, ४२०, ४२१, ४२३-४२५, ४२८
अविहिंसाछन्दो	१३०
अविहिंसावितक्को	१२६
अविहिंसासङ्कप्पो	१३०
अविहिंसासञ्ज्जा	१३०
अवेच्चप्पसादेन, समन्नागतो	५६
असञ्जीगम्भा	४२३
असनिविचक्कं	१६२
असयंकारं अपरंकारं, अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं	१६
असयंकारं अपरंकारं, अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं	२१
असस्ततो, लोको	४२५, ४७२
अत्तजि, आयस्मा	३४४, ३४५
अत्तराजा, बलाहको	३६२
अत्तादानुपस्सिनो	७३, ७८
अत्तादो	२६३, २६५
— पठवीधातुया	१४४, १४५
अत्सु, पस्सन्नं पग्गरितं	१५२
अहेतु	४२२

आ

आकासधातु	२०७, २०८, ४४५
आकासानञ्चायतनधातु	१२७, १२८
आकासानञ्चायतनं	१७७, ४५२
आकिञ्चञ्चायतनधातु	१२७, १२८
आयतिगति	५७
आजीवकसते	४२३
आणिसङ्घाटो	२२२
आतापी	१६५
आदीनबो	२६३, २६५
— पठवीधातुया	१४४, १४५

आनन्द, आवुसो	१८१
आनन्दो, आयस्मा	३१, ३४, ७६, ६२, ६८, १०३, १३२, १८०, १८२, १६६, २२८, २७१, ३१६, ३२७, ३५३, ४००, ४५०-४५२
आपोकायो	४२३
आपोधातु	१४३, १४८, १४९, २०७, २०६
आभाधातु	१२७, १२८
आयतनानं पटिलाभो	४
आयुसङ्गारा, खियन्ति	२२१
आरम्मणकुसलो	४८०, ४८३
आरम्मणमेतं	५६, ५७
आविभावं	१०४
आसन्दिपञ्चमा, पुरिसा	४१६
आसवानं खयो होति, एवं पस्सतो	२७
आहारनिरोधा, रूपनिरोधो	२८६
आहारसमुदया, रूपसमुदयो	२८६, २६१
आहारा, चत्तारो	१२, १३, ८४
— तण्हानिदाना	१२
आहारो, कबळीकारो	८४
आहुनेय्यो	५६
आल्लवको	१६७

इ

इक्खणिका, राजगहे	२१५
इद्धामिसङ्गारं, अभिसङ्गासि	३१७
इद्धिविषं पच्चनुभोमि	१०४, १७८
इदं उप्पज्जति, इमस्सुप्पादा	२६
इदं न होति, इमस्मि असति	२६
इदं निरुज्जति, इमस्स निरोधा	२६
इदं होति, इमस्मि सति	२६
इन्द्रियसते	४२३
इन्द्रियानं पञ्चअं	३६६
इसिगिलिपस्सं	३४२
इसिपतने, बाराणसियं	६६
— मिगदाये	६६, १६४, १८५, २६५, ३५१, ३८०, ३८२, ३८५-३८८

उ

उक्कण्डकेन, नाम रोगजातेन फुट्टो	१६२, २२६
---------------------------------	----------

उट्टानकुसलो	४८३, ४८५
उण्हवलाहका, देवा	४६८
उत्तानकुत्तानको, विय खायति	७६
उत्तानो, धम्मो	२६
उपनिसा, निम्बिदाय	२८
उपवाणो, आयस्मा	३६
उपादानक्खन्वा	२६४, २८८, ३७४, ४०४
उपादाननिरोधा, भवनिरोधो	३, ६, ३३
उपादाननिरोधो, तण्हानिरोधा	३, १५, ३३
उपादानपच्चया, भवो	३, ७
उपादानूपनिसो, भवो	२६
उपादानं	५, २८
— किपच्चया	७
— तण्हापच्चया	३७
— तण्हूपनिसं	२६
उपादापरितस्सना	२५४
उपादियमानो	३०१
उपालि, आयस्मा	१३२
उपेक्खको सतिमा सुखविहारी	१५१
उपेक्खासतिपारिसुद्धि, अदुक्खमसुख	४५२
उपोसथो, नागराजा	३६२
उपोसथं, उपवसन्ति	४५६, ४५७
उप्पलवण्णा	१६७
उप्पादो, पठवीधातुया	१४६
उब्भमुखो, भुञ्जसि	४५३
उभो अन्ते अनुपगम्म	२०, ५२

ए

एकन्तदुक्खा, अभविस्स	१४७
एकन्तदुक्खी, अत्ता होति	४३२
एकन्तसुखी, अत्ता होति	४३२
एको अन्तो	१७
एवं पस्सतो, आसवानं खयो होति	२७
एसिकट्ठायिट्ठिता	४२३
एहिपस्सिको	५६, १६७

ओ

ओकसारी	२४८
ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं	४३६
ओक्कमनिया धम्मा, सद्धम्मस्स सम्मोसाय	१८७

श्रोतप्पी	१६५
श्रोपनेय्यिको	५६
श्रोपपातिका, नागा	४६०
श्रोपपातिकानं, नागानं सहव्यतं	४५६
श्रोपपातिका, सत्ता	४१८
— सुपण्णा	४६२
श्रोरम्भिको, राजगहे	२१३
श्रोरम्भागियानि, संयोजनानि	२८५
श्रोळारिको वा सुखुमो वा, कबळीकारो आहारो	१२

क

ककुसन्धस्स, भगवतो	१०
कच्चानगोत्तो, आयस्मा	१७
कच्चानो, आयस्मा	१३०
कपिलवत्थुस्मि, निधोधारामे	३१६
कप्पा अब्भतीता	१५५
कप्पो, आयस्मा	३८३
कबळीकारो, आहारो	१२, १३, ८३, ८४
कम्मवादा, समणब्राह्मणा	३०, ३२, ३४, ३५
कम्मानं फलं विपाको	४१८
कम्मासवम्मं नाम, कुरुनं निगमो	७६
कम्मं अभिसङ्कतं	५५
कलन्दकनिवापे, राजगहे	१७४
— वेळुवने	१८, १०२, १८२, २०१, २११, २२८, २३५, २७६, २८१, ३४०, ३४४, ४५३
कलिङ्गरूपधाना	२२३
कलिङ्गस्स रञ्जो अग्गमहेसी	२१६
कस्सपकारामे, विहरति	३४४
कस्सपसदिसो	१६६
कस्सपस्स, भगवतो	११
— सम्मासम्बुद्धस्स पावचने, पापभिक्षु	२१६
कस्सपो	२०, १६३, १६६-१६८, १७६-१७६
— अचेलो	१८, २०
— आयस्मा	२१
— पूरणो	२६७
— भगवा	१६१
कळारखत्तियो, भिक्षु	४३, ४४, ४७
कामतण्हा	२६७

कामभवो	४
कामवितक्को	१२८, ३१८
कामुपादानं	५
कामं तच्चो च नहारु च	२६
कायपरियन्तिकं, वेदन	७१
कायविञ्ज्याणं	५, २०४, २०६
कायसङ्खारो	५, ३५, ३६, ५०
कायसञ्चेतनाहेतु	३५
कायसम्फस्सजा, वेदना	५, २०५
कायसम्फस्सो	५, २०५, २०६
कायस्स, चातुम्महाभूतिकस्स	८०, ८२
कायायतनं	५
काया सत्तिमे, अकटा	४२३
कारणिको, राजगहे	२१३
काळसिला	३४२
कुरुनं निगमो, कम्मासवम्मं नाम	७६
कुरुसु विहरति, भगवा	७६
कुलगण्टिकजाता	७६
कुलघरे, पपाते पब्बते	२४८, २५१
कुलूपधातं	१८३
कुसावतीराजधानिप्पमुखानि	३६१
कुसावती राजधानी	३६२
कूटट्टा	४२३
कूटागारसालायं, महावने	२२२, २८७, ३३७
कूटागारं, महाब्यूहं	३६२
कौणागमनस्स, भगवतो	११
कोसम्बियं विहरति, भगवा	३१६
— विहरन्ति, आयस्मा च आनन्दो...	६८, ३५३
— विहरन्ति, आयस्मा च मुसिलो...	६८
— विहरन्ति भिक्षू	३४६

ख

खत्तियानी	३६२
खन्धबीजं	२८४
खन्धानं पातुभावो	४
खीणा जाति	२१
खुज्जुत्तरा उपासिका	१६६
खेमको, आयस्मा	३४६, ३५१
— भिक्षु	३४७, ३४६
खेमा, भिक्षुनी	१६७

ग		चातुमहाभूतिकस्स, कायस्स	८०, ८२
गङ्गाय तीरं	३५८, ४२०	चातुमहाभूतिको, अयं पुरिसो	४१६
गद्दुह्नमत्तं, मेतचित्तं भावेय्य	२२०	चित्तसङ्घारो	५, ३६, ५०
गन्धगन्धे, अधिवत्था देवा	४६४	चित्तो, गहपति	१६६
गन्धतण्हा	५, २०६	चित्तं	८०-८२
गन्धब्बकायिका, देवा	४६४	चुत्तपपातो	५७
गन्धसञ्चेतना	२०६, २६०, ४४१	चेतना	५
गन्धसञ्जा	२०६, २८६, ४४१	— हीना	१३१
गम्भीरावभासो, पटिच्चसमुप्पादो	७६	चेतोविमुत्ति, मेत्ता	२२०
गामकूटको, राजगहे	२१४	छ	
गिञ्जकूटा पम्बता, ओरोहन्तो	२१२, २१३, २१६	छन्दनान्तं	१२३, १२५
गिञ्जकूटे, पम्बते	१३२, १५६, १६०, २००, २११, ३४२	छन्दरागो	४४७
गिञ्जाकावसथे	६३	छन्नो, आयस्मा	३५१-३५३
गोघातको, राजगहे	२१२	छळाभिजातियो	४२३
गोचरकुसलो	४८०	छिन्नपिलोतिको	२६
— समाधिस्मि होति	४८४	ज	
गोतमो, आयस्मा	३२	जनपदकल्याणी	१६६
घ		जरसिङ्गालो	१६२, २२६
घाणविञ्जाणं	५, २०४, २०६	जरा	४, ३८
घाणसम्फस्सजा, वेदना	५, २०५	जरामरणनिरोधगामिनी, पटिपदा	३७
घाणसम्फस्सो	५, २०५, २०६	जरामरणनिरोधो, जातिनिरोधा	३७
घाणायतनं	५	जरामरणसमुदयो, जातिसमुदया	३७
घोसितारामे	६८, ३४६, ३५३	जरामरणस्स, पातुभावो	४४५
च		जरामरण	४, ६, ३७, ३८, ४६, ५२
चक्खायतने	५	— अधिच्चसमुप्पन्नं	६६
चक्खुना, दिब्बेन	१७६	— जातिनिरोधा	४, ३३
चक्खुविञ्जाणं	५, ६३, २०४, २०६	— जातिपच्चया	३
चक्खुसम्फस्सजा, वेदना	५, २०५, २०६	— परङ्कर्त	६६
चक्खुसम्फस्सो	५, २०५, २०६	— सयङ्कर्त	६६
चक्खु उदपादि, अननुस्सुतेसु धम्मेषु	११	जाणुस्सोणि, ब्राह्मणो	६५
चतस्सो, धातुयो	१४३	जाति	४, २८, ५२
चतुत्थं ज्ञानं	१७७, ४५२	— अधिच्चसमुप्पन्ना	६६
चतुपरिवटं	२८८	— किपच्चया	७
चत्तारो आहारा	१२, १३, ८४	— खीणा	२१
— मासे, परिवसति	२०	जातिनिरोधा, जरामरणनिरोधो	८, १२, ३७
चन्दिमसुरिया, न उदेन्ति	४२४, ४२६, ३४५	— जरामरणं	४, ३३
चन्द्रपेमा	१६५	जातिनिरोधो	१५
		— भवनिरोधा	३, ३३

जातिपञ्चया, जरामरणं	३, ११	तण्हा, पोनीभविका	३७३
जाति, परङ्कता	६६	— वेदनानिदाना	१३
— भवपञ्चया	३, ७	— वेदनापञ्चया	३, ७
— भवूपनिसा	२६	— वेदनूपनिसा	२६
जातिसमुदया, जरामरणसमुदयो	३७	तण्हासंयोजनानं, सत्तानं	१५१, १५७
जाति, सयङ्कता	६६	तण्हुपनिसं, उपादानं	२६
जातूपनिसं, दुक्खं	२६	ततियं, ज्ञानं	१७७, ४५१
जिह्वायतनं	५	तथागतो	२५
जिह्वाविञ्जाणं	५, २०४, २०६	तदाहारनिरोधा	४२
जिह्वासम्फस्सजा वेदना	५, २०५	तन्ताकुलकजाता	७६
जिह्वासम्फस्सो	५, २०५, २०६	तिण्णं सङ्गति, फस्सो	६१, ६३
जीवितपरियन्तिकं, वेदनं	७१	तिम्बरुको, परिब्बाजको	२१
जीवे	४२३	तिरोकुहुं	१०४
जेतवने	४१४	तिरोपब्बतं	१०४
— अनाथपिण्डकस्स आरामे	३, १२, ६६,	तिरोपाकारं	१०४
१११, ११५, १४३, १५१, १८०,		तिरोभावं	१०४
१८७, १८६, २०३, २१६, २२३,		तिविधूपपरिकखी	२६१, २६४
२२७-२२६, ३०१, ३३१, ४५०,		तिस्सो, आयस्मा	३२८
४५६, ४६४, ४७२		तिस्सो वेदना	४६
— तिणकट्टसाखापलासं	२६७	तुण्हीभावो, अरियो	२२७
झ		तेचीवरिको	१५८, १७०, १७५
झायी	४७८-४८५	तेजोकायो	४२३
ञ		तेजोधातु	१४३, १४८, १४६, २०७, २०६, ४४५
आणवत्थूनि, चतुच्चत्तारीसं	४८, ४६	तं जीवं तं सरीरं ति वा	५२, ४७२
आतिके विहरति, भगवा	६३, १३०	थ	
आयप्पटिपन्नो	५६	थालिपाकसत्तानि	२०१
ठ		थुल्लतिस्सा, भिक्खुनी	१८१, १८३
ठितिकुसलो	४७८, ४८५	थेरनामको, भिक्खु	२३५
त		द	
तच्चगन्धे, अश्विवत्था देवा	४६४	दक्खिणागिरिस्मि	१८२
तण्हा	५, २८	दसबलसमन्नागतो	२५, २६
— किपञ्चया	७	दसारहानं आनको, मुदिङ्गो	२२२
तण्हानिदाना, आहारा	१२	दस्सनसम्पन्नो	३८, ५१
तण्हानिरोधा, उपादाननिरोधो	६, ३३, ३६	दासको, आयस्मा	३४७-३४६
तण्हानिरोधो	१५	दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो	१८, ६८, ३७७
— वेदनानिरोधा	३, ३३	दिट्ठि, उप्पज्जति	४१७-४३६
तण्हापञ्चया, उपादानं	३, ७, १४	दिट्ठिगतानि, लोके उप्पज्जन्ति	४७२, ४७७

पत्तगन्धे, अधिवत्था देवा	४६४	गिण्डपातिको	१५८, १७०, १७५
पत्थना, हीना	१३१	पिण्डाय चरित्वा, सपदानं	४५३
पपटिकगन्धे, अधिवत्था देवा	४६४	पिण्डोत्थं	३१७
पपातसत्तानि	४२३	पितुच्छ्रापुत्तो	३२८
पपात्ता	४२३	पीति	२८
पब्बते, गिण्डकूटे	१३२, १५६, १६०	— पामोज्जूपनिसा	२६
परङ्कता, जाति	६६	पीतिसुखं, विवेकजं	४५०
परङ्कतं, जरामरणं	६६	— समाधिजं	४५१
पराभवाय	२००	पीतूपनिसा, पस्सदि	२६
परिब्बाजकसते	४२३	पुग्गलो, हीनो	१३१
परिब्बाजका, अञ्जतिस्थिया	१०२, ३३७	पुञ्जक्खेतं, लोकस्स	५६
परिब्बाजकानं आरामो, अञ्जतिस्थियानं	२६	पुण्णो आयस्सा, मन्ताणिपुत्तो	१३२, ३२७
परिब्बाजको, तिम्बरको	२१	पुनम्भवाभिनिम्बत्ति	५६, ८७, ८८
— सुसिमो	१०३	पुप्फगन्धे, अधिवत्था देवा	४६४
परियेसनानानत्तं	१२३, १२५	पुब्बा कोटि, न पञ्चायति	१५१, १५७, ३६५
परिवसति, चत्तारो मासे	२०	पुब्बारामे, मिगारमातुपासादे	३२३
परिवीमंसमानो, भिक्खु	६६	पुब्बेनिवासं, प्रनुस्सरामि	१०५, १७६
परिळाह्नानानत्तं	१२३, १२५	पुरक्खरानो	३५०
परङ्कतं, दुक्खं	१६, ३६	पुरिसदम्मसारथि	५६, ३११
अविट्ठो, आयस्सा	६८	पुरिसपुग्गला, अट्ठ	५६
प्रवुटा	४२३	पुरिसयुगानि, चत्तारि	५६
पस्सदि	२८	पूतिकायेन दिट्ठेन, किं ते इमिना	३४१
— पीतूपनिसा	२६	पूरणो, कस्सपो	२६७
पस्सदूपनिसं, सुखं	२६	पेसाचा, सत्त	४२३
पाचीनवंसो	१६२	पोनोभविका, तण्हा	३७३
पात्वाकासि, सितं	२११	पंसुकूलिको, भिक्खु	१७०, १७५
पापभिक्खु, कस्सपस्स सम्मासम्बुद्धस्स पावंचने	२१६	पंसु ओरोपेत्वा, नखसिखायं	२१६
पापभिक्खुनी	२१६		
पापसामणोरो	२१७		
पापसिक्खमाना	२१६		
पापिच्छा, भिक्खू	१३३		
पामोज्जूपनिसा, पीति	२६		
पामोज्जं	२८		
— सदूपनिसं	२६		
पारदपरिको, राजगहे	२१५		
पारायने, अजितपञ्चे	४१		
पालिलेय्यकं	३१६		
पावेय्यका भिक्खू, तिसमत्ता	१५८		
पाहुंय्यो	५६		
		फ	
		फलगन्धे, अधिवत्था देवा	४६४
		फलुबीजं	२८४
		फस्सनानत्तं	१२१, १२५
		फस्सनिदाना, वेदना	१३
		फस्सनिरोधा, वेदनानिरोधो	३, ६, ३३
		फस्सनिरोधो	१५
		— फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधो	३३
		— सत्तायतननिरोधो	३
		फस्सपच्चया, वेदना	३, ७, १४
		फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधो, फस्स-	
		निरोधो	३३

फस्ताहारो, दट्टब्बो	८४	ब्रह्मलोका	१७८
फस्सूपनिसा, वेदना	२६	ब्रह्मा, सद्गमपति	३१६, ३१७
फस्सो	५		
— किंपच्चया	७	भ	
— तिण्णं सङ्गति	६१-६३	भगवन्नेत्तिका, धम्मा	६६, १६६
— दुत्तियो	१२, १३, ८३	भगवम्पटिसरणा, धम्मा	६६, १६६
— सल्लायतननिदानो	१३	भगवम्मूलका, धम्मा	६६, १६६
— सल्लायतनपच्चया	३, ७, १४	भग्गेसु विहरति, भगवा	२४१
— सल्लायतनूपनिसो	२६	भयानि, पञ्च	५८
फेगुगन्धे, अधिवत्था देवा	४६४	भवतण्हा	२६५
फोट्टब्बतण्हा	५, २०६	भवदिट्ठि	३१८
फोट्टब्बसञ्चेतना	२०६, २६०, ४४१	भवनिरोषा, जातिनिरोषो	३, ८, ३३
फोट्टब्बसञ्जा	२०६, २८६, ४४१	भवनिरोषो	१५
		— उपादाननिरोषा	३, ३३
ब		भवनेत्तिनिरोषो	४०३
बदरिकारामे	३४६	भवपच्चया, जाति	३, ७
बहुस्सुता, भिक्खू	१३३	भवूपनिसा, जाति	२६
बाराणसिय, हसिपतने	६६	भवो	४, २८
— विहरति भगवा १६४, १८५, २६५, ३८०		— उपादानपच्चया	३, ७
— विहरन्ति	३८२, ३८५-३८८	— उपादानूपनिसो	२६
— विहरन्ति भिक्खू	३५१	— किंपच्चया	७
बालो, मातुगामो	१८१	भारनिकखेपनं	२६१
बाळिसिको	१८६	भारहारो	२६१
बिळारो, सन्धिसमलसङ्कटोरे ठितो	२२५	भारादान	२६१
बीजजातानि	२८४	भारो	२६१
बीजबीजञ्जेव पञ्चमं	२८४	भिक्खुनूपस्सयो	१८०
बेलुवलट्टिकाय मूले, दिवाविहारं निसीदि	३१६	भिक्खू, दिब्बचक्खुका	१३२
बोधिसत्तस्स, बिपस्सिस्स	६, ८	— धम्मकथिका	१३३
व्याकतं	१८६	— धुत्तवादा	१३२
व्यापादच्छन्दो	१२६	— पापिच्छा	१३३
व्यापादपरियेसना	१२६	— बहुस्सुता	१३३
व्यापादपरिळाहो	१२६	— महापञ्जा	१३२
व्यापादवितक्को	१२६, ३१८	— महिद्धिका	१३२
व्यापादसङ्कप्पो	१२६	— वित्तयधरा	१३३
व्यापादसञ्जा	१२६	भूमिजो, आयस्मा	३३, ३४
ब्रह्मचक्क, पवत्तेति	२५, २६	भेसकळावने, मिगदाये	२४१
ब्रह्मचरियपरियोसानं	२६६	— सुसुमारगिरे	२४१
ब्रह्मचरियवासो	५३, ३६३	म	
ब्रह्मचरिय, वुसितं	२१		
ब्रह्मञ्जात्थ	४०	मग्गञ्ज	२६५

२

राजगृहं, विहरति	१७२, १८२, २०१, ४५३
— विहरति भगवा	१८, १३२, १५६, १६०, २००,
	२३५, २७६, २८१, ३४०, ३४४
— विहरति, वेळुवने	२६, १५५, १५८
— वेळुवने	१६६, १७०, २१४
— साकुणिको	२१२
— सूकरिको	२१३
— सूचको	२१४
— सूतो	२१३
— हारिको नाम चोरघातको	२१६
राजगृहं पिण्डाय पाविसि	२६
राधो, आयस्मा	४०२-४०४, ४०७, ४०९, ४१००
राहुलो, आयस्मा	२०३, २०५, २०६, २१०, ३५४
रूपच्छन्दो	१२५
रूपतण्डा	५, २०६, २०६
रूपनिरोधगामिनी, पटिपदा	२८६
रूपनिरोधो, आहारनिरोधो	२८६, २६१
रूपपरियेसना	१२५
रूपपरिष्ठाहो	१२५
रूपभवो	४
रूपलाभो	१२५
रूपसङ्कपो	१२५
रूपसञ्चेतना	२०६, २०६, २६०, ४४१
रूपसञ्ज्ञा	१२५, २०५, २०६, २८६, ४४१
रूपसमुदयो, आहारसमुदयो	२८६, २६१
रूपसम्पत्सजा, वेदना	१२५
रूपी अत्ता होति	४३१
रूपं	५
रोहितस्सा त्वेव समञ्ज्ञा	१६१

ल

लकुण्डकभद्रियो, आयस्मा	२३१
लक्खणो, आयस्मा	२११
लाभनान्तं	१२५
लिच्छवि, महालि	२६७
लोकविदू	५६, ३११
लोकस्स, समुदयो	६२
लोकायतिको, ब्राह्मणो	६५
लोके अत्थिता	१७
— नत्थिता	१७

लोको, अनन्तवा	४७२
— अनन्तवा	४२६, ४७२
— असस्सतो	४२५, ४७२
— सस्सतो	४२५, ४७२

व

वक्कलि, आयस्मा	३४०, ३४२, ३४३
वक्कको	१६२
— त्वेव समञ्ज्ञा	१६१
वचीसङ्खारो	५, ३५, ३६, ५०
वचीसञ्चेतनाहेतु	३५
वच्छयोत्तो, परिव्वाजको	४७२-४७४
वञ्ज्ञा	४२३
बलाहककायिका, देवा	४६८
बलाहको, अस्सरजा	३६२
बस्सबलाहका, देवा	४६८
वाचा, हीना	१३१
वायोकायो	४२३
वायोघातु	१४३, १४८, १४६, २०७, २०६, ४४५
विज्जाचरणसम्पन्नो	५६, ३११
विज्जाणञ्चायतनघातु	१२७, १२८
विज्जाणञ्चायतनं	१७७
विज्जाणघातु	२०७, २०६
विज्जाणघातुया, उप्पादो	४४५
विज्जाणनिदानं, नामरूपं	१३
विज्जाणनिरोधो, नामरूपनिरोधो	३, १०
विज्जाणनिरोधो, सङ्खारनिरोधो	३
विज्जाणपच्चया, नामरूपं	३, ८
विज्जाणस्स, ठितिया	५६, ५७
विज्जाणाहरो	१४, ८५
विज्जाणूपनिसं, नामरूपं	२६
विज्जाणं	५, ८
— अपुञ्जूपगं होति	७०
— अनेञ्जूपगं होति	७०
— किपच्चया	८
— चतुत्थं	१२, १३, ८४
— पुञ्जूपगं होति	७०
— सङ्खारनिदानं	१३
— सङ्खारपच्चया	३, ८
— सङ्खारूपनिसं	२६

वितक्कविचारानं, वूपसमा	४५१	वेदनानिरोधो	१५
वितक्को, हीनो	१३१	— फस्सनिरोधा	३, ३३
विदिसामुखो, भुञ्जसि	४५३	वेदनापच्चया, तण्हा	३, ७, १४
विनयधरा, भिक्खू	१३३	— फस्सनिदाना	१३
विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स	६	— फस्सपच्चया	३, ७
विभवतण्हा	२६७	— फस्सुपनिसा	२९
विभवदिट्ठि	३१८	— मनोसम्पस्सजा	५, २०५
विमुच्चते, विरागा	१०८	— सुखा	४६
विमुत्ति	२७, ४०२	— सोतसम्पस्सजा	५, २०५
— ग्रकुप्पा	२६४	वेदनूपनिसा, तण्हा	२९
— विरागूपनिसा	२९	वेदनं, कायपरियन्तिकं	७१
विमुत्तूपनिसं, खये आणं	२९	• — जीवितपरियन्तिकं	७१
विमोक्खा	४६	वेदेहिपुत्तो, अजातसत्तु	२२३
विरज्जति, निब्बिन्दं	१०८	वेपुल्लो पब्बतो	१५६, १६१, १६२
विरागा, विमुच्चति	१०८	वेरम्भा, वाता वायन्ति	१६३
विरागूपनिसा, विमुत्ति	२९	बेलामिका	३६२
विरागो	२७, ४०२	• वेसालियं विहरति, भगवा	२२२, २६७, ३३७
विरागो, निब्बिदूपनिसो	२९	वेस्सभुस्स, भगवतो	१०
विट्ठकप्पे	१७९	वेळुकण्डकिया	१६६
विवेकजं, पीतिसुखं	४५०	वेळुवणे, कलन्दकनिवापे	१८, १०२, १८२, २०१, २११, २२८, २३५, २७६, २८१, ३४०, ३४४, ४५३
विसाखो, पञ्चालपुत्तो	२३३	— राजगहे	२९, १६६, १७०, १७२, २१४
विहिंसापरियेसना	१२९		
विहिंसापरिळाहो	१२९		
विहिंसावितक्को	१२८, ३१८		
विहिंसासङ्कप्पो	१२९		
विहिंसासञ्जा	१२९		
बुद्धानकुसलो	४७९		
वेजयन्तो, रथो	३६२		
वेदना	५		
— अदुक्खमसुखा	४६		
— कायसम्पस्सजा	५, २०५		
— किपच्चया	७		
— घाणसम्पस्सजा	५, २०५		
— चक्खुसम्पस्सजा	५, २०५, २०६		
— जिह्वासम्पस्सजा	५, २०५		
— तिस्सो	४६		
वेदनानानत्तं	१२५		
वेदनानिदाना, तण्हा	१३		
वेदनानिरोधा, तण्हानिरोधो	३, ६, ३३		

स

सकदागामिना	३८१
सक्कपञ्हे	२५१
सक्कायनिरोधगामिनिप्पटिपदन्तो	३७२
सक्कायनिरोधगामिनी, पटिपदा	२७६
सक्कायनिरोधन्तो	३७२
सक्कायनिरोधो	३७३
सक्कायन्तो	३७२
सक्कायपरियापन्ना	३११
सक्कायसमुदयगामिनी, पटिपदा	२७६
सक्कायसमुदयन्तो	३७२
सक्कायसमुदयो	३७३
सक्केसु विहरति, भगवा	२४५, ३१६
सक्यानं निगमो, वेवदहं	२४५
सङ्कप्पनानत्तं	१२३, १२५
सङ्खातधम्मो	४२

सङ्खारनिदानं, विज्जाणं	१३	सन्दिट्टिको, धम्मो	५६, १६७
सङ्खारनिरोधगामिनी, पटिपदा	५०	सन्धिसमलसङ्कटीरे ठितो, बिळारो	२२५
सङ्खारनिरोधा, विज्जाणनिरोधो	३, १०	सब्बमत्थि	१७, ६५
सङ्खारनिरोधो, अविज्जानिरोधा	३६	सब्बमेकत्तं	६६
— अविज्जाय त्वेव असेस-		सब्बं नत्थि	१७
विरागनिरोधा	३	सब्बं पुथुत्तं	६६
सङ्खारपच्चया, विज्जाणं	३, ८, ११	सपदानं, पिण्डाग चरित्वा	४५३
सङ्खारसमुदयो, अविज्जासमुदया	३६	समणन्नाह्मणा, कम्मवादा	३२
सङ्खारा	३, ३६, ५०, २६०	समाधि, अनिमित्तो	३१८
— अविज्जानिदाना	१३	समाधिकुसलो	४७६-४८१
— अविज्जापच्चया	८	समाधिजं, पीतिसुखं	४५१
— अविज्जूपनिसा	२८	समाधि	२८
— किंपच्चया	८	— सुखूपनिसो	२६
सङ्खारूपनिस, विज्जाणं	२८	समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति,	
सञ्जा	५, २६०	समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च	४७८
सञ्जानानत्तं	१२३, १२५	— समापत्तिकुसलो होति न समाधिस्मि	
सञ्जा, पणीता	१३१	समाधिकुसलो	४७८
— मज्झिमा	१३१	समावूपनिसं, ययाभूतज्जाणदस्सनं	२६
सञ्जावेदयितनिरोधवातु	१२७, १२८	समुदयो, दुक्खकखन्वस्स	५६, ५७, ६०
सञ्जावेदयितनिरोधं, उपसम्पज्ज		— लोकस्स	६२
विहरामि	१७८, ४५३	सम्पसादनं, अज्झत्तं	४५१
सञ्जा, हीना	१३१	सम्बोधिपरायनो	४१५-४१८, ४२०, ४२१, ४२३-४२५, ४२८
सञ्जीगब्भा	४२३	सम्मगता	४१६
सत्तिपट्टानेसु	३१८	सम्मसं, अन्तरं	६२
सत्तङ्गानकुसलो	२६१	सम्माआजीवो	३७
सत्त, धातुयो	१२७	सम्माकम्मन्तो	३७
सत्तसत्तरि, ज्जाणवत्थूनि	५१	सम्मादस्सत्तं	४०२
सत्ता, संसन्दन्ति समेन्ति	१३१, १३३-१३५	सम्मादिट्ठि	१७, ३७, २६०, ३७३
सत्तानं, अविज्जानीवरणान	१५१, १५७	सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना	१७६
— तण्हासंयोजनानं	१५१, १५७	सम्मादिट्ठिका	१७६
सद्धतण्हा	५, २०६	सम्मापटिपदा	६
सद्धसञ्चेतना	२६०, ४४१	सम्मावाचा	३७
सद्धसञ्जा	२०६, २८६, ४४१	सम्मावायामो	३७
सद्धा	२८	सम्मासङ्कप्पो	३७
— दुक्खूपनिसा	२६	सम्मासत्ति	३७
सद्धानुसारी	४३६	सम्मासमाधि	३७, २६०, ३७३
सद्धापब्बजितस्स	३६२	सम्मासम्बुद्धो	५६, ३११
सद्धूपनिसं, पामोज्जं	२६	स्ययकता, जाति	६६
सन्धवजातो	२४६		

सयंकतं, दुक्खं	१६, ३६
— जरामरणं	६६
सरा, सत्त	४२३
सविचारं	४५०
सवितक्कं	४५०
सस्सघातं	३१८
सस्सतो लोको	४२४, ४२५, ४७२
ससंयोजना	१५८
सहम्पाति, ब्रह्मा	३१६, ३१७
सळायतननिदानो, फस्सो	१३
सळायतननिरोधो, फस्सनिरोधो	३, ६
सळायतननिरोधो, नामरूपनिरोधो	३
सळायतनपच्चया, फस्सो	३, ७, १४
सळायतगूपनिसो, फस्सो	२६
सळायतनं	५
— किपच्चया	७
— नामरूपनिदानं	१३
— नामरूपपच्चया	३, ७
— नामरूपनिसं	२६
साकुणिको, राजगहे	२१२
सामञ्जात्थं	४०
सामीच्चिप्पटिपन्नो	५६
सारगन्धे, अधिवत्था देवा	४६४
सारिपुत्त, आवुसो	६८
सारिपुत्तमोग्गल्लानं	१६२, १६६
सारिपुत्तो, आयस्मा	२६—३१, ३३—३५, ४१
— ४३, ४६, ४८, ६६, १३२,	
१६४, १८५, १८६, २२८, २२९,	
२४२, २४४, २४५, २४८, ३३१,	
३३२, ३८०, ३८२, ३८५, ३८६,	
४५०—४५३	
सावकयुगं	१६१
सावत्थिनिदानं	२५३, २५४, २५६, २६०, २६२
— २७१, २७३, २७४, २७६—२७८,	
२८२—२८५, २८८, २९१, २९४,	
२९६, ३०२—३१०, ३१२, ३२७,	
३२८, ३५४—३५६, ३६०, ३६३,	
३६५, ३६६, ३६८, ३७०, ३७२,	

सावत्थिनिदानं	३७३—३८०, ३८३, ३८४, ३९०
— ४००, ४०२—४१३, ४१७, ४१८,	
४२०, ४२२—४३६, ४३९—४४१,	
४४३, ४४४, ४४७—४५१, ४५६	
— ४५६, ४६१—४६३, ४६५, ४६६,	
४६६, ४७०, ४७२—४८०, ४८५	
— ४८७	
सावत्थियं विहरति	३, १२, २२, २५, २७,
३३, ३६—४१, ४३, ४८,	
५१, ५२, ५४—५८, ६०	
— ६२, ६५—६७, ६९, ७३	
— ७८, ८०, ८२, ८३, ८६,	
८९, १०२, १११, ११२, ११५,	
११६, १२१—१२८, १३१, १३५,	
१३७—१४१, १४३, १४४, १४५,	
१४७—१४९, १५१—१५३, १५७,	
१६३, १६५, १६७, १७६, १८०,	
१८७, १८९—१९६, २०२, २१०,	
२१६—२२३, २२५—२२८, २३०—	
२३४, २३६, २३७, २५२, २६१,	
३०१, ३२३, ४१४, ४५०, ४५६,	
४६४, ४७२	
सिखिस्स, भगवतो	१०
सिञ्जीनिक्वसा	१६५
सितं, पात्वाकासि	२११
सिनेरु, पम्बतराजा ड्हति	३६५
सीतवलाहका, देवा	४६८
सीलम्बतुपादानं	५
सीहनाद, नदति *	२६
सीहो, मिगराजा	३१०, ३११
सुखदुक्खी, अत्ता होति	४३२
सुखदुक्खं, अधिच्चसमुप्पन्नं	३५
— असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं	२१
सुखा, वेदना	४६
सुखूपनिसो, समाधि	२६
सुखं	२८, ४२३
— पस्सदूपनिसं	२६
सुजातो, आयस्मा	२३१
सुत्तकं	१६०

सुतन्ता, कविकता	२२२	सोतसम्पस्सजा, वेदना	५,२०५
सुपण्णयोनियो, चतस्सो	४६१	सोतसम्पस्सो	५,२०५,२०६
सुपस्सो	१६२	सोतापत्तियङ्गेहि, चतूहि	५६
— त्वेव समञ्जा	१६१	सोतापन्नो	३८१,४१७-४२८
सुपिनसतानि	४२३	सोतायतनं	५
सुपिना	४२३	सोमनस्सदोमनस्सानं, अत्थङ्गमा	४५२
सुप्पिया, त्वेव समञ्जा	१६१	स्वाक्खातो	१६७
सुभधातु	१२७,१२८	संयोजनानि, ओरम्भागियानि	२८५
सुवण्णनिक्खसतस्स	१६५	संसन्दन्ति समेन्ति, सत्ता	१३१,१३३-१३५
सुसिमो, आयस्मा	१०६	संसारो, अनमतग्गोयं	१५१,१५२,१५६-१५६,३६५
— परिब्बाजको	१०३		
सुसुमारगिरे, भेसकळावने	२४१	ह	
सूकरिको, राजगहे	२१३	हत्थको	१६६
सूचको, राजगहे	२१४	हारिको नाम चोरघातको, राजगहे	२१६
सूचिकारो	१८१	हालिद्धिकानि, गहपति	२४८,२५१
सूचिवाणिजको	१८१	हीना, चेतना	१३१
सूतो, राजगहे	२१३	— विट्ठि	१३१
सेक्खो	४२	— पत्थना	१३१
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा	३	— वाचा	१३१
सो करोति सो पटिसंवेदयति	६४	— सञ्जा	१३१
सोणो, गहपतिपुत्तो	२७६,२८१	हीनो, पणिधि	१३१
सोतधातु	२२६	— पुग्गलो	१३१
सोतधातुया, दिब्बाय	१७८	— वितक्को	१३१
सोतविञ्जानं	५,२०४,२०६	होति च न च होति तथागतो पं मरणा ति वा	४७२
		होति तथागतो परं मरणा ति वा	४७२

गाथायो

असमाहितं दुस्सीलं . . .	१४३	पविवित्तेहि अरियेहि . . .	१३५
अस्सद्धमूलका पञ्च . . .	१४०	यतो च अरियसञ्चानि . . .	१५७
एकस्सेकेन कप्पेन . . .	१५७	ये च सङ्घातधम्मसे . . .	४१, ४२
एवं कुसीतमागम्म . . .	१३५	सत्तिमा सनिदानं च . . .	१४०
कुसीतं एककं वुत्तं . . .	१४०	स सत्तक्खत्तुंपरमं . . .	१५७
नयिदं सिथिलमारब्ध . . .	२३१	सो खो पनारयं अक्खातो . . .	१५७
		संसग्गा वनथो जानो . . .	१३५

उपमायो

सेय्यथापि, अस्सजि, तेलं च पटिच्च वट्ठिं च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य; तस्सेव तेलस्स च वट्ठिया च परियादाना अनाहारो निब्बायेय्य ...	३४६
सेय्यथापि आकासे ..	१०४, १७८
सेय्यथापि, आवुसो आनन्द, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा ..	३२७
सेय्यथापि, आवुसो, उप्पलस्स वा पटुमस्स वा पुण्डरीकस्स वा गन्धो .	३४६
सेय्यथापि, आवुसो, कन्तारमग्गे उदपानो । तत्र नेवरस्स रज्जु न उदकवारको ..	१०१
सेय्यथापि, आवुसो, द्वे नळकलापियो अञ्जमञ्जं निस्साय तिट्ठेय्यु .	६७
सेय्यथापि, आवुसो, महत्तिया लोणघटाय परित्ता लोणसक्खराय यावदेव उपनिकखेपनमत्ताय ...	२३०
सेय्यथापि, आवुसो यमक, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अड्ढो महद्धनो महाभोगो; सो च आरक्खसम्पन्नो .	३३४
सेय्यथापि, आवुसो, वत्थं सञ्जिकलिट्ठं मलग्गहितं । तमेनं सामिका रजकस्स अनुप्पदज्जुं ...	३५०
सेय्यथापि, आवुसो, हिमवतो पम्बतराजस्स परित्ता पासाणसक्खरा यावदेव उपनिकखेपनमत्ताय ...	२३०
सेय्यथापि उदके ...	१०४, १७८
सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नाय वेदनाय खज्जामी ति ...	३१३
सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन रूपेण खज्जामी ति ...	३१३
सेय्यथापि, कस्सप, न ताव जातरूपस्स अन्तरधानं होति याव न जातरूपप्पतिरूपकं लोके उप्पज्जति ...	१८७
सेय्यथापि, कस्सप, नावा आदिकेनेव ओपिलवति ...	१८७
सेय्यथापि, तिस्स, द्वे पुरिसा — एको पुरिसो अमग्गकुसलो, एको पुरिसो मग्गकुसलो ...	३३०
सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं वा बाहुं पसारेय्य, पसारितं वा बाहुं समिञ्जेय्य ...	३१६
सेय्यथापि नाम बीजानं तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो ...	३१६
सेय्यथापि नाम वच्छस्स तरुणस्स मातरं अपस्सन्तस्स सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो ...	३१६
सेय्यथापि नाम सुत्तगुळे खित्ते निब्बेठियमानमेव पलेति ...	४२४
सेय्यथापि नाम सूचिवाणिजको सूचिकारस्स सन्तिके सूचि विक्कैतब्बं मञ्जेय्य ...	१८१
सेय्यथापि पक्खी सकुणो ...	१०४, १७८
सेय्यथापि, भन्ते, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्ढतेव वण्णेन, वड्ढति मण्डलेन, वड्ढति आभाय, वड्ढति आरोहपरिणाहेन ...	१७३, १७४
सेय्यथापि, भिक्खवे, अङ्गारकासु साधिकपौरिसा पुण्णा अङ्गारानं वीतच्चिकानं वीतधूमानं ...	८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, अम्बपिण्डया वण्टच्छिन्नाय यानि तत्थ अम्बानि वण्टपटिबन्धानि सम्बानि तानि तदन्वयानि भवन्ति ...	३७०
सेय्यथापि, भिक्खवे, अयं आकासे पाणि न सज्जति न गय्हति न बज्झति ...	१६६
सेय्यथापि, भिक्खवे, अयं गङ्गा नदी महन्तं फेणपिण्डं आवहेय्य ...	३५८
सेय्यथापि, भिक्खवे, अस्सतरी अत्तवधाय गम्भं गण्हाति, पराभवाय गम्भं गण्हाति ...	२०१
सेय्यथापि, भिक्खवे, आपानीयकंसो वण्णसम्पन्नो रससम्पन्नो । सो च खो विसेन संसट्ठो ...	६४, ६५
सेय्यथापि, भिक्खवे, आपोघातु ...	२८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपम्बते थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते तं उदकं यथानिन्नं पवत्तमानं पम्बतकन्दरपदरसास्सा परिपूरेति ...	२६
सेय्यथापि, भिक्खवे, उप्पलं वा पटुमं वा पुण्डरीकं वा उदके जातं उदके संवड्ढं उदका अच्चुग्गम्म ठाति अनुपलित्तं उदकेन ...	३५७

सेय्यथापि, भिक्खवे, कदली अत्तवधाय-फलं वैति, पराभवाय फलं देति ...	२००
सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ट वा दस वा द्वादस वा तानस्सु कुक्कुटिया न सम्मा अधिसयितानि ...	३६८
सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ट वा दस वा द्वादस वा तानस्सु कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि ...	३६९
सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा कूटनिम्मा कूटसमोसरणा, कूटं तासं अगमक्खायति ..	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा कूटसमोसरणा कूटसमुग्घाता सब्बा ता समुग्घातं गच्छन्ति ...	२१९
सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारं वा कूटागारसाल वा उत्तराय वा दक्खिणाय वा पाचीनाय वा वातपाना सुरिये उग्गच्छन्ते वातपानेन रस्मि पविसित्वा क्वास्स पतिट्ठिता ..	८८
सेय्यथापि, भिक्खवे, खीरं खीरेन संसन्दति समेति, तेलं तेलेन ससन्दति समेति ...	१३४
सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पि- मण्डो तत्र अगमक्खायति .	४७८
सेय्यथापि, भिक्खवे, गावी निच्चम्मा कुड्डं चे निस्साय तिठेय्य । ये कुड्डनिस्सिता पाणा ते नं खादेय्यु ...	८४
सेय्यथापि, भिक्खवे, गिम्हानं पच्छिमे मासे ठिते मज्झन्हिके काले मरीचिका फन्दति ..	३५८
सेय्यथापि, भिक्खवे, चण्डस्स कुक्कुरस्स नासाय पित्त भिन्देय्यु, एवं हि सो, भिक्खवे, कुक्कुरो भिय्यो- सोमत्ताय चण्डतरो अस्स ..	२०१
सेय्यथापि, भिक्खवे, चत्तारो दळ्ढम्मा धनुग्गहा सुसिक्खिता कतहत्था कत्तूपासना चतुद्दिसा ठिता अस्सु ...	२२१
सेय्यथापि, भिक्खवे, चोरं आगुचारिं गहेत्वा रञ्जो दस्सेय्युं - अयं ते देव, चोरो आगुचारी, इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेहि ...	८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, छवालातं उभतो पदित्तं मज्जे गूथगतं नेव गामे कटुत्थं फरति नारञ्जे कटुत्थं फरति ...	३१८
सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुड्दालपिटकं आदाय ...	७७
सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । तस्स पुरिसो कालेन कालं मूलानि पलिमज्जेय्य, कालेन कालं पंसुं ददेय्य, कालेन कालं उदकं ददेय्य ...	७७
सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्ठिं च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायैय्य; तत्र पुरिसो कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य वट्ठिं उपसंहरेय्य ...	७४
सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्ठिं च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायैय्य; तत्र पुरिसो न कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य न वट्ठिं उपसंहरेय्य ...	७४
सेय्यथापि, भिक्खवे, दण्डो उपरिवेहासं खित्तो सकिं पि मूलेन निपतति सकिं पि मज्जेन निपतति, सकिं पि अन्तेन निपतति ...	१५६
सेय्यथापि, भिक्खवे, दसन्नं वा कट्टवाहानं वीसाय वा कट्टवाहानं तिसाय वा कट्टवाहानं चत्तारीसाय वा कट्टवाहानं महाअग्गिक्खन्धो जलेय्य ...	७३
सेय्यथापि, भिक्खवे, दीघलोमिका एल्लाका कण्टकगहनं पविसेय्य ...	१६१
सेय्यथापि, भिक्खवे, द्वित्रं कट्टानं सङ्कट्टनसमोधाना उम्मा जायति तेजो अभिनिब्बत्तति ...	८३
सेय्यथापि, भिक्खवे, द्वे जायम्पतिका परित्तं सम्बलं आदाय कन्तारमगं पटिपज्जेय्यु ...	८४

सेय्यथापि, भिक्खवे, नदी पब्बतेय्या ओहारिनी दूरङ्गमा सीधसोत्ता ... -	३५५
सेय्यथापि, भिक्खवे, नल्लो अत्तवधाय फल देति, पराभवाय फलं देति ...	२००
सेय्यथापि, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि ...	२८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, पठवी धातु ... -	२८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, पलगण्डस्स वा पलगण्डन्तेवासिस्स वा वासिजटे दिस्सन्ते अङ्गुलिपदानि दिस्सन्ति अङ्गुट्टपद ...	३६६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो अरञ्जे पवने चरमानो पस्सेय्य पुराणं मग्गं पुराणञ्जसं पुब्बकेहि मनुस्सेहि अनुयात ...	६०
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो आदित्तं तिणुककं सुक्खे तिणदाये निक्खिपेय्य; तमेनं हत्थेहि च पादेहि च खिप्पमेव निब्बापेय्य .	१३०
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो आदित्तं तिणुककं सुक्खे तिणदाये निक्खिपेय्य; नो च हत्थेहि च पादेहि च खिप्पमेव निब्बापेय्य ..	१२६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो कुम्भकारपाका उण्ह कुम्भ उद्धरित्वा समे भूमिभागे पटिसिस्सेय्य ...	७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो जरुदपान वा ओलोकेय्य पब्बतविसम वा नदीविदुग्ग वा - अपकस्सेव कायं, अपकस्स चित्तं .	१६६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महापठविया सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खिपेय्य ..	११७
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महासमुद्दतो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य ...	११७
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो यं इमस्मि जम्बुदीपे तिणकट्टसाखापलासं त छेत्वा एकज्झं सह्रित्वा चतुरङ्गुलं घटिकं कत्वा निक्खिपेय्य ...	१५१
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी सारपरियेसनं चरमानो तिण्हं कुठारि आदाय वनं पविसेय्य ..	३५६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सिनेरुस्स पब्बतराजस्स सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य ...	११६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो हिमवतो पब्बतराजस्स सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य ...	११८
सेय्यथापि, भिक्खवे, पोक्खरणी पञ्जासयोजनानि आयामेन पञ्जासयोजनानि वित्थारेन पञ्जासयोजनानि उब्बेधेन, पुण्णा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या ...	११५
सेय्यथापि, भिक्खवे, बब्बजलायको बब्बजं लायित्वा अग्गे गहेत्वा ओधुनाति निद्धुनाति निच्छोटेति ...	३७०
सेय्यथापि, भिक्खवे, बलवा पुरिसो दळ्हाय वाळरज्जुया जङ्घ वेठेत्वा घसेय्य .	१६८
सेय्यथापि, भिक्खवे, बाळिसिको आग्निमगतं बळिस गम्भीरे उदकरहदे पक्खिपेय्य ...	१८६
सेय्यथापि, भिक्खवे, मक्कटो अरञ्जे पवने चरमानो साखं गण्हति, तं मुञ्चित्वा अञ्जं गण्हति ...	८१
सेय्यथापि, भिक्खवे, महापठवी परिकखय परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका ...	११७
सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुहालपिटकं आदाय ...	७५, ७६
सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चेव मूलानि अघोषमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्धं ओजं अभिहरन्ति ..	७५, ७६
सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्दो परिकखयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि ...	११८
सेय्यथापि, भिक्खवे, मायाकारो वा मायाकारन्तेवासी वा चातुम्महापथे मायं विदंसेय्य ...	३५६
सेय्यथापि, भिक्खवे, मीळ्हका गूथादी गूथपूरा पुण्णा गूथस्स । पुरतो चस्स महागूथपुञ्जो ...	१६१

सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदिस्से संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीदं — गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही; ततो पुरिसो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य ..	११६
सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीदं — गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही; तं उदकं परिकखयं परियादानं गच्छेय्य ...	११६
सेय्यथापि, भिक्खवे, या कानि तारकरूपानं पभा सब्बा ता चन्दिमप्पभाय कलं नाग्घन्ति सोळ्ळिं ..	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि कुलानि अप्पित्थिकानि बहुपुरिसानि तानि दुप्पघंसियानि होन्ति चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि ...	२२०
सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि कुलानि बहुत्थिकानि अप्पपुरिसानि तानि सुप्पघंसियानि होन्ति चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि ...	२१६
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि कुट्टराजानो सब्बे ते रञ्जो चक्कवत्तिस्स अनुयन्ता भवन्ति, राजा तेसं चक्कवत्ति अग्गमक्खायति ...	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि पुप्फगन्धा, वस्सिकं तेसं अग्गमक्खायति ...	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि मूलगन्धा काळानुसारिगन्धो तेसं अग्गमक्खायति ...	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दनं तेसं अग्गमक्खायति ...	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको वा रजनाय वा लाखाय वा हलिहिया वा नीलिया वा	३६७
सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको वा सति रजनाय वा लाखाय वा हलिहिया वा नीलिया वा ...	८७
सेय्यथापि, भिक्खवे, वेळ्ळु अत्तवघाय फलं देति, पराभवाय फलं देति ...	२००
सेय्यथापि, भिक्खवे, सत्ति तिप्फफला ...	२२०
सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये कस्सको महानङ्गलेन कस्सन्तो सब्बानि मूलसन्तानकानि सम्पदालेन्तो कसति ...	३७०
सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते उदके उदकबुब्बुलं उप्पज्जति चेव निरुज्जति च ...	३५८
सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभं अब्भुस्सक्कमानो सब्बं आकासगतं तमगतं अभिविहच्च भासते च तपते च विरोचते च ..	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, सा गद्दुलबद्धो दळ्ळे खीले वा थम्मे वा उपनिबद्धो तमेव खील वा थम्भं वा अनुपरिष्ठावति अनुपरिवत्तति ...	३६५
सेय्यथापि, भिक्खवे, गूथो गूथेन संसन्दति समेति; मुत्तं मुत्तेन संसन्दति समेति ...	१३४
सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवा पब्बतराजा परिकखयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा ...	११६
सेय्यथापि, भिक्खु, आयसं नगरं योजनं आयामेन योजनं वित्थारेन योजनं उब्बेवेन, पुण्णं सासपानं गुळिकाबद्धं .	१५४
सेय्यथापि, भिक्खु, महासेलो पब्बतो योजनं आयामेन योजनं वित्थारेन योजनं उब्बेवेन अच्छिन्नो असुसिरो एकघनो ...	१५३
सेय्यथापि, राघ, कुमारका वा कुमारिकायो वा पंस्वागारकेहि कीळन्ति ..	४०३
सेय्यथापि, सुसिम, चोरं आगुचारि गहेत्वा रञ्जो दस्सेय्यु — अयं ते, देव, चोरो आगुवारी ...	११०

सुद्धिपण्णं

पिट्ठे	पन्तियं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो	पिट्ठे	पन्तियं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
१२	६	प्रविज्जा ०	अविज्जा ०	१६८	१७	धंसेय्य	धसेय्य
१६	१८	इमं धम्मं	इमं धम्मं	२१४	७	यव	येव
१७	१७	सब्बे	सब्बं	२१६	१८	बहुतरा	बहुतरा
२५	२	० समुपन्ना	० समुपपन्ना	२६७	१	भिक्षव	भिक्षवे
३०	१६	० समुपन्नं	० समुपपन्नं	२७८	२६	खन्ध	खन्धे
४२	१२	यथाभूत	यथाभूतं	२८५	२८	अधि०	अधि०
४५	२८	एवं व्याकरेय्यं	व्याकरेय्य	२९४	२२	भिक्षव	भिक्षवे
४८	२२	सत्त	सत्त	२९८	२०	सहेत	सहेतु
५६	२३	अच्छिद्देहि	अच्छिद्देहि	२९९	१७	विज्जाणस्मि	विज्जाणस्मि
७१	२७	पञ्जापेथा	पञ्जायेथा	३०८	१	कचि	काचि
७७	६	एवमेवतस्स	एवमेतस्म	३१७	२७	उपायसेहि	उपायासेहि
८७	१३	हलिदिया	हलिदिया	३४७	१	भिक्ष	भिक्षू
८८	६	अनुपायासे	अनुपायासं	३६२	१०	एकञ्जव	एकञ्जेव
९६	१५	अञ्जवेव	अञ्जवेव	३७५	(सिरो)	साता०	सोता०
१०५	२८	त	तं	३७६, ३९०	,,	तस्सुद्धान	तस्सुद्धानं
१११	१	द्व	द्वे	४१०	(सिरो)	निरोधम्मसुत्तं	निरोध- धम्मसुत्तं
,,	,,	पुत्तमंसन	पुत्तमंसेन	४१२	(अधो)	समदयधम्मो	समुदयधम्मो
,,	७	जरामरनिरोधं	जरामरण०	४२०	१४	कार	कार-
११२	(सिरो)	सत्थुसुत्तं	सत्थुसुत्तं	४७३	१	अनक०	अनेक०
१२६	२८	वदना	वेदना	४८३	२३	भिक्षव	भिक्षवे
१३०	१	परियसमानो	परियेसमानो	४८७	१३	गोचरमलकं	गोचरमूलकं
१८६	२७	० चरियक	० चरियक				

प्रकाशक : भिक्षु जगदीश काश्यप, पालि प्रकाशन मण्डल,
बिहार, नालन्दा (पटना)

मुद्रक : श्री कृष्णचन्द्रबेरी, विद्यामन्दिर प्रेस प्राइवेट लिमिटेड,
डी० १५।२४, मानसगिरि, वाराणसी-१.

